

การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก
(ระยะที่ ๒)

วรรณกรรมจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

A STUDY OF FOLK LITERATURE OF EASTERN THAILAND
(SECOND PHASE)

FOLK LITERATURE FROM
TAMBON THA KHAN, AMPHOE BAN KHAI AND TAMBON BAN PHAE
AMPHOE MUANG CHANGWAT RAYONG

398.2049
5911
ก522
ฉ. 3

โครงการศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมภาค
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

พ.ศ. ๒๕๒๓

BURAPHA UNIVERSITY LIBRARY

3 2498 00020037 6

การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก
(ระยะที่ ๒)

วรรณกรรมจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

A STUDY OF FOLK LITERATURE OF EASTERN THAILAND
(SECOND PHASE)

FOLK LITERATURE FROM
TAMBON THA KHAN, AMPHOE BAN KHAH AND TAMBON BAN PHAE
AMPHOE MUANG CHANGWAT RAYONG

โดย

ทัศนีย์ ทานตวันชัย

โครงการศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

พ.ศ. ๒๕๒๓

หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ	
บางเขน	
วันส่งมอบ	10 พ.ย. 2525
เลขที่รับ	50727
เลขเรียกหนังสือ	398.20495911
	ท186

๑. ชื่อเรื่อง โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก

THE CULTURAL STUDY AND PROMOTION CENTER OF EASTERN THAILAND

๒. ผู้ดำเนินการวิจัย

๒.๑ ที่ปรึกษาโครงการ

๑. นายกระแสร	มาลาภรณ์	กศ.บ., M.S. in Ed.
๒. นางสาวกึ่งแก้ว	อัครถา	Ph.D.
๓. นายไกรศรี	นิมมาน เหมินทร์	ผู้สันักทางวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคเหนือ
๔. นางจิตรเกษม	สิบุญเรือง	Dr.ès Lettres สมาชิกราชบัณฑิตย- สถานแห่งชาติฝ่ายวัฒนธรรม
๕. นายชิน	อยู่ดี	คหบดีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางโบราณคดี
๖. นายทวี	หอมขง	Ph.D.
๗. นางธีระพันธ์	ล.ทองคำ	Ph.D. (Phonetics)
๘. นายประจักษ์	สายแสง	Ed.D.
๙. นายพนัส	หันนาคินทร์	Ed.D.
๑๐. นายสมาน	วันชูเพลา	วท.บ. Ed.D.
๑๑. นายสุวิวงศ์	พงศ์ไพบูลย์	กศ.บ., ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริม ภาษา และวัฒนธรรมภาคใต้ สงขลา
๑๒. นายเสนอ	นิลเดช	ผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรม
๑๓. นายนิจ	กัญชีระนันท์	ผู้อำนวยการสำนักผังเมือง กระทรวง มหาดไทย

๒.๒ หัวหน้าโครงการ นายภมร สรรพพานิช

อ.บ., ค.บ., ค.ม. (บริหาร)

รองหัวหน้าโครงการ นายประดิน มหาขันธ

กศ.บ. (เกียรตินิยม), พ.ม., กศ.ม.,

Dip. in Teacher Ed., กศ.ด

(พัฒนาศึกษาศาสตร์)

(ข)

๓. นายสมอาจ	วัฒนโธ	กศ.ม., (ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ), Cert, in TEFL
๔. นางทัศนีย์	ทานตวณิช	กศ.บ (เกียรตินิยมอันดับ ๑), กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีไทย)
๕. นายมาจุต	อัมรานนท์	ปษ. (จิตรกรรม), B.S.T.E. (Industrial Asts) ประกาศนียบัตรชั้นสูงสถาปัตยกรรมไทย
๖. นายเจอรี่	เกณี	B.S. (English)
๗. นางการณี	ภูมวรรณ	กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีอังกฤษ)
๘. นางสาวอภิรติ	อุดมมณีสุวรรณ	กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีไทย)
๙. นางสาวฉัฐมา	อาษารัฐ	กศ.ม. (ภาษาและวรรณคดีไทย)
๑๐. นายประมวล	ศิริสันแก้ว	กศ.ม. (ฟิสิกส์), Dip. in Science Education, Cert. in Adult Ed. & Rural Development
๑๑. นายขำนิ	สุวรรณช่าง	ปษ. (จิตรกรรม), กศ.บ. (ประวัติศาสตร์)
๑๒. นายสุชาติ	เถาทอง	ปษ., ศบ. (จิตรกรรม)
๑๓. นายประดิษฐ์	อินทนิล	กศ.ม. (อุดมศึกษา)
๑๔. นางสาวพนิดา	สงวนบุญ	อ.บ., M.A.T.
๑๕. นายพิชัย	เทพนิมิตร	กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์)
๑๖. นางไพพรรณ	อินทนิล	กศ.ม. (บรรณารักษศาสตร์)
๑๗. นางสาวภรดี	พันธุ์ภากร	

๓. สถานที่ดำเนินการวิจัย

๓.๑	หน่วยงานที่รับผิดชอบ	- มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
๓.๒	สถานที่ดำเนินการวิจัย	- จังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออก - มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

๔. ภูมิหลัง

โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ได้ดำเนินการสืบเนื่องมาจากโครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก ซึ่งได้รับงบประมาณปี ๒๕๒๒ เป็นเงิน ๒๗๕,๐๐๐ บาท โดยได้ดำเนินการสำรวจลักษณะวัฒนธรรมทั้งในด้านออกแบบสอบถาม และสัมภาษณ์ เพื่อเสาะหาแง่มุมในการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรม การดำเนินการในปี ๒๕๒๒ ได้แบ่งงานออกเป็นโครงการย่อย ๆ ๕ โครงการ คือ โครงการวิจัยภาษาในภาคตะวันออก โครงการสำรวจลักษณะทางสังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก โครงการศึกษาวิจัยศิลปะและโบราณคดีภาคตะวันออก โครงการศึกษาเทคโนโลยีในการทำภาคตะวันออก และโครงการศึกษารวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก

ในปีงบประมาณ ๒๕๒๓ โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออกได้รับงบประมาณให้ดำเนินการต่อเป็น จำนวนเงิน ๓๔๖,๐๐๐ บาท โดยได้แบ่งโครงสร้างของโครงการ ออกเป็น ๓ ฝ่าย คือ ฝ่ายสำรวจและรวบรวม ฝ่ายศึกษาและวิจัย และฝ่ายส่งเสริมและเผยแพร่ การดำเนินงานในรูปโครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก ทำให้ขอบข่ายของการดำเนินการกว้างขวางขึ้น ไม่จำกัดเฉพาะแง่มุมของการวิจัยเท่านั้น แต่สามารถเก็บรวบรวมศิลปวัตถุมานาชนิด ประเพณี การละเล่น วรรณกรรม ความเชื่อ การอาชีพ และแนวทางการดำเนินชีวิตของประชาชนภาคตะวันออกได้อย่างกว้างขวาง ทั้งนี้ เพื่อการศึกษาวិเคราะห์ และจัดหมวดหมู่ตามระบบเพื่ออนุรักษ์ไว้ศึกษาและเป็นแหล่งบริการความรู้ในด้านประวัติการดำเนินชีวิต ศิลปวัฒนธรรม แก่ประชาชนสืบต่อไป

๕. หลักการและเหตุผล

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความรู้เรื่องของสังคมแต่ละยุคสมัยที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา การสืบทอดทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคมอาจมีองค์ประกอบอื่นที่มีอิทธิพลทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มเปลี่ยนแปลงไปได้ ทั้งในด้านพึงประสงค์ และไม่พึงประสงค์ของส่วนรวม ดังนั้น การทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงเป็นสิ่งจำเป็น เพราะเหตุว่าวัฒนธรรมเป็นสิ่งล้ำค่าได้ถ้าหากถูกละเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท่ามกลางการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติในหมู่เยาวชนไทย การศึกษาและหาทางส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทยยังอยู่ในวงแคบ และขาดความจริงจัง จึงเป็นเหตุให้คนรุ่นใหม่จำนวนไม่น้อย

ต่างยอมรับและชื่นชมศิลปวัฒนธรรมของต่างชาติมากกว่าศิลปวัฒนธรรมของตน เป็นที่ยอมรับกันว่า ศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นสิ่งที่สามารถโน้มน้าวจิตใจของประชาชนให้มีความยึดมั่นในความเป็นชาติ ความรักชาติของประชาชนผูกพันอยู่กับความภาคภูมิใจและความรู้สึกซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ประจำชาติด้วย จึงเป็นที่ยอมรับกันว่า การปลูกฝังให้เยาวชนได้รู้คุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติ ก็เท่ากับ เป็นการปลูกฝังความรักชาติให้เกิดขึ้นในสำนึกของเยาวชนโดยแท้

เอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปวัฒนธรรมไทยบางประเภท เป็นที่ยอมรับกันในหมู่ชาวต่างชาติว่า มีความงดงาม ประณีตบรรจง ศิลปวัฒนธรรมไทยจึงสามารถสร้างทัศนคติที่ดีและสร้างความประทับใจแก่ชาวต่างชาติที่มีโอกาสได้พบเห็น เป็นสื่อแห่งไมตรีจิตมิตรภาพระหว่างกลุ่มคนในสังคม และระหว่างชาติได้อย่างดี, จึงนับได้ว่าศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นปัจจัยในการพัฒนาประเทศไม่น้อยกว่า ปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคม และการเมือง ดังนั้น โครงการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ จึงเป็น สิ่งที่ทุกฝ่ายควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง

ศิลปวัฒนธรรมไทยนั้น มีความเจริญงอกงามมานับศตวรรษ จากความรู้ในประวัติศาสตร์ พบว่าความรุ่งเรืองของศิลปวัฒนธรรมไทยทุกแขนงในแต่ละยุคสมัยขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่ทำนุบำรุง ของผู้นำประเทศแต่ละสมัย เป็นสำคัญ แนวทางในการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติมิให้สูญสลาย ไปนั้นนอกไปจากการค้นคว้า วิจัย เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมาแล้ว การส่งเสริมและเผยแพร่ ในหมู่ประชาชนทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ทุกหมู่ทุวัย ก็เป็นสิ่งที่ควรดำเนินการ

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตบางแสน ตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษา วิจัย และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติดังกล่าวข้างต้น ประกอบกับการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ เป็นหน้าที่ด้านหนึ่งของมหาวิทยาลัยนอกเหนือไปจากการสอน การวิจัยและการบริการชุมชน ดังนั้น โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก จึงได้ก่อตั้งขึ้นมา เพื่อให้มหาวิทยาลัยบรรลุวัตถุประสงค์ สมบทบาทของมหาวิทยาลัยอย่างแท้จริง

๖. วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวมศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก
๒. เพื่อศึกษาและวิจัยให้ทราบลักษณะของวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก

๓. เพื่อให้เป็นศูนย์รวบรวม อนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันเป็นแนวทางให้มีการนำไปประยุกต์เพื่อสร้างสรรค์ศิลปวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพสังคมให้เกิดประโยชน์แก่การดำรงชีวิตต่อไป เช่น ด้านการประกอบอาชีพ การบันเทิง ประเพณีและการละเล่น เป็นต้น
๔. เป็นแหล่งส่งเสริมเผยแพร่ความรู้ ความคิด และให้บริการเกี่ยวกับ ภาษา ศิลปะ และวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ รวมทั้งแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวัฒนธรรมกับหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๖. แผนดำเนินงาน

ปีงบประมาณ ๒๕๒๑ โครงการวิจัยภาษาและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้ออกสำรวจแหล่งข้อมูลเบื้องต้นทางภาษาและวัฒนธรรมทั้ง ๗ จังหวัด

ปีงบประมาณ ๒๕๒๒ ได้ดำเนินการดังนี้

๑. ตรวจสอบแหล่งข้อมูลและเก็บข้อมูลทางภาษาตามผลการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นในปีงบประมาณ ๒๕๒๑ ในเขตจังหวัดชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา และวิเศษชัยชาญ เปรียบเทียบภาษาและวงศ์ศัพท์กับภาษาไทยมาตรฐาน และภายในถิ่นอื่น ๆ
๒. สำรวจและศึกษาลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยการออกภาคสนาม
๓. สำรวจแหล่งที่มีการทำนาเป็นอาชีพหลัก ศึกษากระบวนการ เทคนิคและรวบรวมเพื่ออนุรักษ์เครื่องมือ เครื่องใช้ในการทำนา
๔. เก็บรวบรวมข้อมูลและจำแนกหมวดหมู่ทางวรรณกรรมพื้นบ้านประเภท นิทาน เพลงกล่อมเด็กบท เพลงพื้นบ้าน สุภาษิต และปริศนาคำทายในเขตจังหวัดชลบุรี และฉะเชิงเทรา
๕. ตรวจสอบข้อมูลทางด้านศิลปโบราณคดีที่ได้จากแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น ในปี ๒๕๒๑ บริเวณทั้ง ๗ จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อหาแหล่งเก็บข้อมูลทางด้านศิลปะและโบราณคดี

ปีงบประมาณ ๒๕๖๓

ดำเนินการศึกษาริวิจัยและรวบรวมต่อจากปีงบประมาณ ๒๕๖๒ ดังนี้

๑. โครงการย่อยที่ ๑ ตรวจสอบแหล่งข้อมูลและเก็บข้อมูลทางภาษาเพิ่มเติมจากปี ๒๕๖๒ ในจังหวัดจันทบุรี
๒. โครงการย่อยที่ ๒ ศึกษาวิจัยศิลปะและโบราณคดีท้องถิ่นภาคตะวันออกเพิ่มเติมต่อจากปี ๒๕๖๒ ในจังหวัดชลบุรี
๓. โครงการย่อยที่ ๓ ศึกษาและรวบรวมเทคโนโลยีเกี่ยวกับการทำพลอย ในจังหวัดจันทบุรี และตราด
๔. โครงการย่อยที่ ๔ ศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรี
๕. โครงการย่อยที่ ๕ ศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเพิ่มเติมจากปี ๒๕๖๒ ในจังหวัดระยอง
๖. โครงการย่อยที่ ๖ ศึกษาอาชีพจักสานอำเภอนันทนิคม ชลบุรี
๗. โครงการย่อยที่ ๗ ศึกษาและรวบรวมการละเล่นพื้นบ้าน รวมทั้งดนตรี และพ็อนรำบางแหล่งในจังหวัด ระยอง จันทบุรี และตราด
๘. จัดนิทรรศการเผยแพร่ข้อมูลที่รวบรวมไว้ในงานครบรอบ ๒๕ ปี ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

แต่ละโครงการย่อยมีวัตถุประสงค์ แผนดำเนินงานและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ดังต่อไปนี้

โครงการย่อยที่ ๑ (โครงการต่อเนื่อง) โครงการวิจัยภาษาในภาคตะวันออก

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภาษาต่าง ๆ ที่ใช้พูดในภาคตะวันออก
๒. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ระบบเสียงและวงศัพท์ของภาษาถิ่นในภาคนี้
๓. เพื่อ เปรียบเทียบระบบเสียงและวงศัพท์ภาษาถิ่นบางถิ่นในภาคตะวันออก กับภาษาถิ่นในภาคอื่นที่มีบางลักษณะสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกัน

(ข)

๔. เพื่อช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านให้ดีขึ้น

แผนดำเนินงาน

๑. ตรวจสอบแหล่งข้อมูลและเก็บข้อมูลทางภาษาเพิ่มเติมจากปี ๒๕๒๒ ในจังหวัด
จันทบุรี
๒. ตรวจสอบและเก็บข้อมูลทางภาษาในจังหวัด จันทบุรี
๓. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งตามแผนดำเนินงาน ข้อ ๑, ๒ ในด้านระบบเสียง
และวงศัพท์
๔. นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามข้อ ๓ มาเปรียบเทียบกับภาษาไทยมาตรฐาน
และ ภาษาถิ่นอื่น ๆ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จากผลการวิจัยนี้ จะได้ทราบถึงลักษณะเด่นซึ่งภาษาถิ่นทั่วภาคตะวันออกและ
ความแตกต่างระหว่างภาษาถิ่นกับภาษามาตรฐาน
๒. ทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนต่าง ๆ ในภาค
ตะวันออก
๓. สามารถนำข้อมูลและผลการวิจัยไปประกอบการสอนวิชาภาษาไทย ภาษาศาสตร์
สังคมศาสตร์ และประวัติศาสตร์
๔. สามารถนำข้อมูลและผลการวิจัยไปทำแผนที่ภาษาในภาคตะวันออก

โครงการย่อยที่ ๒ (โครงการต่อเนื่อง)

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษาและรวบรวมตลอดจนคัดลอกผลงานทางด้านจิตรกรรม และประติมากรรม
๒. เปรียบเทียบลักษณะของผลงานทางด้านเทคนิค แนวความคิดตลอดจนอิทธิพล
ที่ได้รับ
๓. จัดแบ่งลักษณะของผลงานตามลักษณะที่แท้จริงตลอดจนวิเคราะห์จิตรกรรมและ
ประติมากรรม

(ช)

แผนดำเนินงาน

๑. ตรวจสอบแหล่งข้อมูลทางด้านจิตรกรรมและประติมากรรมที่แน่นอนในแถบจังหวัด ชลบุรี
๒. ออกปฏิบัติงานสนามจากแหล่งที่แสดงถึงลักษณะที่แท้จริงของจิตรกรรมและประติมากรรม ที่เด่นชัดของแถบจังหวัดชลบุรี โดยการจำลอง-คัดลอก และเก็บรวบรวม (ภาพถ่าย และ ฯลฯ)
๓. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งตามแผนดำเนินงานข้อ ๑ - ๒ ในด้านเทคนิค แนวความคิด ลักษณะเด่นของจังหวัดแถบนี้ตลอดจนอิทธิพลที่ได้รับ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑. จากผลจากการศึกษาและวิจัย โดยการจำลอง คัดลอก ตลอดจนรวบรวมจะทำให้ทราบถึงลักษณะที่แท้จริงของผลงานทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรมอย่างแท้จริง เช่น ลักษณะเด่นของผลงานเทคนิคในการสร้างสรรค์ แนวความคิด และอิทธิพลที่ได้รับ
๒. สามารถจำแนกลักษณะทางรูปแบบ และโครงสร้างออกเป็นหมวดหมู่อย่างชัดเจน
๓. เพื่อเป็นแนวทางในการนำไปดัดแปลงและประยุกต์
๔. เพื่อเป็นการอนุรักษ์ศิลปะแขนงจิตรกรรม และประติมากรรมของไทย

โครงการย่อยที่ ๓ (โครงการต่อเนื่อง) โครงการการศึกษาและรวบรวม เทคโนโลยีเกี่ยวกับการทำพลอยในจังหวัดจันทบุรี และตราด

วัตถุประสงค์

๑. ศึกษากระบวนการและเทคนิคในการทำพลอยที่จังหวัดจันทบุรี
๒. รวบรวมและจำแนก เครื่องมือที่ใช้ในการทำพลอย
๓. อนุรักษ์และเผยแพร่วิธีการและเครื่องมือที่รวบรวมได้ต่อประชาชนทั่วไป

แผนดำเนินงาน

โครงการนี้จะใช้เวลาในการดำเนินงานทั้งหมด ๑ ปี โดยมีแผนดำเนินงานดังนี้

๑. สำรวจบริเวณที่มีการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพลอย เช่น แหล่งขุดพลอย แหล่งเจียระไน เป็นต้น
๒. ศึกษากระบวนการเทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการทำพลอย
๓. รวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการทำพลอยเพื่อการอนุรักษ์ และเผยแพร่ต่อไป

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการนี้จะเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและรวบรวม เทคโนโลยีด้านอาชีพของประชาชนในภาคตะวันออก ซึ่งจะทำให้ทราบถึงวัฒนธรรมด้านหนึ่งของภูมิภาคนี้ อันจะเป็นแนวทางในการทำนุบำรุง ส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้เพื่อเผยแพร่ให้แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อการอาชีพและการศึกษา

โครงการย่อยที่ ๔ (โครงการต่อเนื่อง) โครงการการศึกษาเรื่องการทำห่อเสื้อจันทบุรี

วัตถุประสงค์

๑. สำรวจและรวบรวมแหล่งที่ประกอบอาชีพห่อเสื้อ
๒. รวบรวม เครื่องมือ เครื่องใช้ในการห่อเสื้อทุกสมัย
๓. ศึกษาประวัติความเป็นมาของอาชีพและกระบวนการห่อเสื้อ
๔. ศึกษาและรวบรวมลวดลายเสื้อจันทบุรี
๕. รวบรวมผลิตภัณฑ์อันเนื่องมาจากอาชีพห่อเสื้อ เช่น กระเป๋าถือ เข็มขัด และเครื่องใช้อื่น ๆ

แผนดำเนินงาน

๑. สำรวจแหล่งที่มีการประกอบอาชีพห่อเสื้อ รวมทั้งแหล่งวัตถุดิบ คือวัสดุที่ใช้ในการห่อเสื้อ เช่น กก ปอ และอื่น ๆ

(ญ)

๒. เก็บรวบรวมเครื่องมือในการทอเสื่อทุกสมัย ทั้งวัสดุ ครุภัณฑ์ เพื่อการศึกษา
อุยวิวัฒนาการ และการอนุรักษ์ เช่น ที่ ทุก เป็นต้น
๓. ศึกษากระบวนการทอเสื่อ โดยวิธีสัมภาษณ์ บันทึกภาพและสไลด์ผู้ประกอบ
อาชีพนี้
๔. ศึกษาและเก็บรวบรวมลวดลาย เสื่อทั้งอดีตและปัจจุบันด้วยการเก็บของจริง
และบันทึกภาพและสไลด์
๕. รวบรวมผลิตภัณฑ์อันเนื่องมาจากการทอเสื่อ เช่น กระเป๋าถือ และอื่น ๆ
ทั้งหมด
๖. ศึกษา - วิเคราะห์กระบวนการทอเสื่อ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษารวบรวมเทคโนโลยีเกี่ยวกับการอาชีพของ
ประชาชนในภาคตะวันออก ผลการศึกษาและรวบรวมจะทำให้ทราบประวัติ และวิวัฒนา-
การเกี่ยวกับเครื่องมือ เครื่องใช้ กระบวนการ ศิลปะ ตลอดจนลวดลายในการทอเสื่อ.
เพื่อการอนุรักษ์ส่งเสริมและเผยแพร่แก่ประชาชนผู้สนใจต่อไป

โครงการย่อยที่ ๕ (โครงการต่อเนื่อง) โครงการการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาค
ตะวันออก

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านประเภทนิทาน บทเพลง สุภาษิตและปริศนาคำทาย
๒. เพื่อจำแนกข้อมูลที่รวบรวมมาได้ออกเป็นหมวดหมู่ตามหลักวิชา

แผนดำเนินงาน

ระยะเวลาการดำเนินงานทั้งหมด ๑ ปี แบ่งเป็นขั้นตอนดังนี้

๑. เตรียมการเพื่อออกภาคสนาม ๑ เดือน
๒. เก็บข้อมูลภาคสนาม ๔ เดือน

(๑)

๓. ถอดเทป	๒ เดือน
๔. จำแนกหมวดหมู่	๒ เดือน
๕. รายงานผล	๒ เดือน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จะสามารถรวบรวมข้อมูลทางวรรณกรรมพื้นฐานเพื่อนำมาจำแนกหมวดหมู่ไว้สำหรับการวิเคราะห์ตามหลักวิชาการต่อไป

โครงการย่อยที่ ๖ (โครงการต่อเนื่อง) โครงการการศึกษาอาชีพจักสาน อำเภอนัสนิคม ชลบุรี

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อสำรวจแหล่งที่ประกอบอาชีพจักสาน ในอำเภอนัสนิคม ชลบุรี
๒. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการจักสานในแหล่งนั้น ๆ
๓. เพื่อศึกษากระบวนการในการผลิตเครื่องจักสาน
๔. เพื่อศึกษาริธีการถ่ายทอดความรู้ในการจักสาน
๕. เพื่อรวบรวมเครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตเครื่องจักสาน
๖. เพื่อสำรวจแหล่งวัสดุที่นำมาใช้จักสาน
๗. เพื่อศึกษาแหล่งแพร่กระจายของเครื่องจักสานจาก อำเภอนัสนิคม ชลบุรี

แผนดำเนินงาน

๑. เตรียมศึกษาข้อมูล เตรียมคำถามการสัมภาษณ์	๑ เดือน
๒. ออกเก็บข้อมูลภาคสนาม	๖ เดือน
๓. วิเคราะห์ข้อมูล	๓ เดือน
๔. การเขียนรายงาน	๒ เดือน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

โครงการนี้จะช่วยอนุรักษ์และส่งเสริมตลอดจนเผยแพร่งานอาชีพจักสานของชาวนัสนิคม ซึ่งเป็นแหล่งจักสานขึ้นชื่อของภาคตะวันออกให้คงอยู่ ปรับปรุงให้ดีขึ้น และเป็นที่รู้จักกันดียิ่งขึ้น

โครงการย่อยที่ ๗ โครงการศึกษารวบรวมและเผยแพร่ดนตรี ฟ้อนรำ และการละเล่นภาคตะวันออก

วัตถุประสงค์

๑. เพื่ออนุรักษ์ดนตรีการละเล่น ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกไว้เป็นมรดกแก่อนุชนรุ่นหลัง
๒. เพื่อเผยแพร่การละเล่น ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกให้เป็นที่รู้จักกันแพร่หลาย
๓. เพื่อฟื้นฟูการละเล่น ประเพณีและวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกให้เป็นที่นิยมและเป็นที่ภาคภูมิใจของชาวไทย
๔. เพื่อเก็บรวบรวมวิธีการ และวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการละเล่น ประเพณี และวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก

แผนดำเนินงาน

๑. เก็บรวบรวม การละเล่น วัฒนธรรม และประเพณีพื้นบ้าน โดยการบันทึกเสียง การถ่ายสไลด์ การถ่ายภาพ และก๊อปปี้ภาพยนตร์
๒. นำมาเรียบเรียงให้เป็นแบบอย่างที่เหมาะสม หรือบางอย่างต้องนำมาประยุกต์
๓. นำออกเผยแพร่ที่มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน สถานที่ต่าง ๆ ที่เหมาะสม แก่การเผยแพร่ และทางวิทยุกระจายเสียงและทางสถานีโทรทัศน์ ซึ่งการเผยแพร่นี้อาจจะโดยการเชิญวิทยากรท้องถิ่นต่าง ๆ มาเป็นครั้งคราว หรือเชิญมาประกอบการจำลองสถานการณ์ประเพณีวันสำคัญต่าง ๆ หรือโดยการฝึกหัดนิสิตแล้วนำออกเผยแพร่ หรือวิธีอื่น ๆ ตามที่เห็นว่าเหมาะสม

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

จะทำให้มีการรื้อฟื้นการเล่นประจำถิ่น เพื่อแสดงลักษณะ เฉพาะของท้องถิ่นขึ้นในด้านดนตรี ฟ้อนรำ การละเล่นต่าง ๆ อีกทั้งจะได้ประยุกต์หรือดัดแปลงและประดิษฐ์แต่งเพลง ดนตรี ฟ้อนรำ และการละเล่นที่เหมาะสมกับสภาพสังคมในปัจจุบันยิ่งขึ้น

คำนำ

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปแล้วว่าวรรณกรรมพื้นบ้าน เป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านสาขาหนึ่ง ซึ่งมีคุณค่าและสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชน การศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจึงช่วยให้เข้าใจวิถีชีวิต และทัศนะของกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี

การศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจาก ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ครั้งนี้ ดำเนินไปเพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว เพราะความเข้าใจกันนั้น ย่อมนำมาซึ่งความสงบสุข ในการอยู่ร่วมกัน

ผู้เขียนขออภัยขอขอบคุณ พระครูสังวรสมาธิวัตร เจ้าอาวาสวัดเกตุราสุขารมย์ พระครูเหนียน วรปัญโญ เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก ที่กรุณาช่วยเหลือ และแนะนำผู้เขียนหลายประการทำให้การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สำเร็จลงด้วยดี

ขอขอบพระคุณวิทยากรทุกท่านที่ให้ข้อมูลต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ ผู้เขียนซาบซึ้งในน้ำใจของท่านเป็นอย่างมาก

ขอขอบคุณ คุณวิทยา อินทร์อุดม คุณกวีไลซ์ นาคสุวรรณ คุณเฉลย คนฉลาด คุณคำสวย โคตรศรีเมือง และนิสิตหลายคนที่ยช่วยเหลือในการจัดรูปเล่มพิมพ์โรเนียว และออฟเซตจนหนังสือเล่มนี้เสร็จสมบูรณ์

หากมีข้อบกพร่อง หรือผิดพลาดประการใด ผู้เขียนขออภัยด้วยความยินดี

ทัศนีย์ ทานตวลิช

๗ สิงหาคม ๒๕๒๔

สารบัญ

บทที่	หน้า
๑ บทนำ	
ภูมิหลัง	๑
จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า	๒
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	๒
เกณฑ์ในการเลือกแหล่งข้อมูล	๓
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	๔
ข้อตกลงเบื้องต้น	๖
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	๗
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	๗
เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล	๘
การจัดกระทำกับข้อมูล	๘
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	๑๑
๒ รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและวิทยาการ	
รายละเอียดเกี่ยวกับจังหวัดระยอง	๑๗
ตำบลตาขัน	๒๔
ตำบลบ้านเพ	๒๗
รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยาการ	
วิทยาการในตำบลตาขัน	๒๔
วิทยาการในตำบลบ้านเพ	๓๒

บทที่

หน้า

๓ วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทและจำนวนของวรรณกรรม	๓๔
ผลการวิเคราะห์นิทานชาวบ้านจากตำบลตาขัน	๓๔
ผลการวิเคราะห์เพลงชาวบ้านจากตำบลตาขัน	๑๕๔
ผลการวิเคราะห์คำกล่าวจากตำบลตาขัน	๒๓๗
ผลการวิเคราะห์ปริศนาคำทายจากตำบลตาขัน	๒๗๗
ผลการวิเคราะห์ความเชื่อจากตำบลตาขัน	๓๐๒

๔ วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลบ้านเพ

ประเภทและจำนวนของวรรณกรรม	๓๒๐
ผลการวิเคราะห์นิทานชาวบ้านจากตำบลบ้านเพ	๓๒๓
ผลการวิเคราะห์เพลงชาวบ้านจากตำบลบ้านเพ	๔๓๔
ผลการวิเคราะห์คำกล่าวจากตำบลบ้านเพ	๔๖๓
ผลการวิเคราะห์ปริศนาคำทายจากตำบลบ้านเพ	๕๐๑
ผลการวิเคราะห์ความเชื่อจากตำบลบ้านเพ	๕๑๔

๕ สรุปและเสนอแนะ

จุดมุ่งหมายขอบข่าย และความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	๕๔๐
วิธีการศึกษาค้นคว้า	๕๔๐
ผลการรวบรวมข้อมูล	๕๔๐
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๕๔๑
การอภิปรายผล	๕๔๒
ข้อเสนอแนะ	๕๔๓

บทที่ ๑

บทนำ

ภูมิหลัง

ในปัจจุบันนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่าวรรณกรรมพื้นบ้านเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญยิ่งของชาติ วรรณกรรมเป็นทั้งเครื่องให้ความบันเทิงใจ เครื่องมือสั่งสอนศีลธรรม และแนวปฏิบัติของคนในสังคม เครื่องมือถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่ง เครื่องมือในการสืบทอดสืบทอดของภูมิปัญญา และเครื่องมือในการผ่อนคลายสภาพจิตใจที่ถูกฝึก ถูกกดขี่ หรือ ถูกบีบบังคับจากกรอบของสังคม

การศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้าน จึงช่วยให้เข้าใจสภาพสังคมวิถีชีวิต อาชีพ ความเชื่อ ความนิยม จินตนาการ และสติปัญญา ของกลุ่มชนอันเป็นเหตุให้ผู้ศึกษาเข้าใจเพื่อนมนุษย์ และเกิดความรัก ความเห็นอกเห็นใจ ซึ่งกันและกัน สิ่งนี้เองเป็นเครื่องช่วยพัฒนาคน เราอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความรัก ความเข้าใจ ทำให้สังคมสงบสุขสมดังที่ทุกคนปรารถนา

นอกจากนี้การนำวรรณกรรมพื้นบ้านออกเผยแพร่ยังเป็นหนทางรักษาวรรณกรรมพื้นบ้าน ซึ่งกำลังจะสูญ หรือเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วตามสภาพสังคมเมือง ไว้ให้เป็นมรดกที่ควรภาคภูมิใจของคนรุ่นหลังและแม้อันเมื่อได้ทราบก็จะเกิดความเลื่อมใสในวัฒนธรรมพื้นบ้านอันทรงค่ายิ่งเหล่านี้

ด้วยตระหนักถึงความสำคัญเช่นนี้ ศูนย์ส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน จึงดำเนินการศึกษา และรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านในภาคตะวันออกไว้ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ เริ่มทำการศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้าน จังหวัดชลบุรี และ ฉะเชิงเทรา * ทว่าเนื่องจากขอบเขตของพื้นที่ที่ศึกษากว้างขวางมาก จึงเน้นในด้านการรวบรวมข้อมูลวรรณกรรมพื้นบ้าน ประเภทต่าง ๆ ไว้ให้มากที่สุด และมีการจำแนกประเภทและวิเคราะห์ข้อมูลประเภทต่าง ๆ อย่างกว้าง ๆ . . .

* ดูรายงานเรื่อง การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออก (ระยะต้น) ของ ศศินีย์ ทานตวิช และคณะ

ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ผู้ดำเนินการศึกษาได้กำหนดขอบเขตไว้ว่าจะศึกษาในเขต
จังหวัด ระยอง จันทบุรี และตราด แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ และเวลาจึง
ต้องกำหนดแหล่งข้อมูลเพียง ๒ แหล่ง คือ ตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

จุดมุ่งหมายในการศึกษาค้นคว้า

๑. เพื่อรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านของตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย และ
ตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

๒. เพื่อจำแนกประเภทหาความนิยมของชาวตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย
และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี ที่มีต่อวรรณกรรมพื้นบ้าน

๓. เพื่อวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านในเชิงต่อไปนี้

๓.๑ เชิงพิธีกรรม

๓.๒ เชิงวัฒนธรรม

๓.๓ เชิงสังคม - จิตวิทยา

๓.๔ เชิงการตีความความสำคัญ

๓.๕ เชิงสุนทรียภาพทางภาษา

๔. เพื่อเผยแพร่วรรณกรรมพื้นบ้านของตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย และ
ตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

๑. การศึกษานี้จะช่วยรักษาวรรณกรรมพื้นบ้านของตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย
และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยองไว้

๒. การศึกษานี้จะช่วยให้สามารถคาดหมายลักษณะต่าง ๆ ของกลุ่มชนซึ่ง
อยู่ในที่ราบ มีอาชีพทำนาเป็นหลัก และกลุ่มชนที่อยู่ชายทะเล มีอาชีพประมงเป็นหลัก เช่น

ลักษณะทางสังคม พิธีกรรม และวัฒนธรรม เป็นต้น และอาจนำไปปรับปรุงหรือแนะนำการดำเนินชีวิตบางประการ ตลอดจนเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจจะติดต่อ เกี่ยวข้องกับกลุ่มชนนี้ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

๓. การศึกษานี้จะช่วยเผยแพร่วรรณกรรมพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ให้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป

๔. การศึกษานี้จะช่วยสืบทอดวรรณกรรมพื้นบ้านไปยังคนรุ่นหลังในช่วงเวลา ที่การสืบทอดกำลังจะขาดตอนลง

๕. การศึกษานี้จะทำให้เกิดความภูมิใจในวัฒนธรรมพื้นบ้าน ซึ่งเป็นมรดกของชาติ

เกณฑ์ในการเลือกแหล่งข้อมูล

การศึกษานี้กำหนดขอบเขตของแหล่งข้อมูลไว้ ๓ จังหวัด คือ ระยอง จันทบุรี และตราด แต่เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ และเวลาดังกล่าวแล้ว จึงได้เลือกหาแหล่งข้อมูลที่มีขอบเขตแคบลง และเป็นแหล่งข้อมูลที่น่าจะแสดงลักษณะทั่วไปของ ๓ จังหวัดนี้ได้ ทั้งนี้โดยพิจารณาเลือกตามสภาพท้องถิ่นที่เป็นสังคมเกษตรกรรม ในพื้นที่ราบส่วนบน และสังคมประมงในพื้นที่ชายฝั่งทะเล ๑

เมื่อพิจารณาเช่นนี้ จึงได้เลือกตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง เป็นแหล่งข้อมูล

เหตุที่เลือกตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย เพราะ

๑. เมื่อพิจารณาตามสภาพภูมิศาสตร์แล้ว ตำบลนี้เป็นพื้นที่ราบที่กว้างกว่าที่อื่น ตรงตามสภาพที่ต้องการ

๒. ประชาชนในตำบลนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพทำนา ตรงตามลักษณะอาชีพในสังคมเกษตรกรรม

๓. เป็นที่เชื่อกันว่า หมู่บ้านบ้านเก่า ซึ่งเป็นหมู่บ้านสำคัญของตำบลนี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มาก เพราะวัดประจำหมู่บ้านนี้ คือวัดบ้านเก่าทองหารามนั้น เป็นวัดแรกของจังหวัดระยอง และเป็นวัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยสุโขทัย เมื่อขอมยังเรืองอำนาจ มีคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่า เมื่อถูกขอมรุกรานพระสงฆ์ต้องอพยพหนีขอมไปอยู่จังหวัดนครราชสีมา ผู้ที่อพยพไปนั้นไปอยู่นครราชสีมาถึง ๗๔ ปี จึงกลับอยู่ที่วัดบ้านเก่า. ซึ่งสมัยนั้นยังเรียกว่าวัดน้ำวงเวียน ตะเคียน ๗ ต้น^๑

เมื่อสุนทรภู่เดินทางไปเยี่ยมบิดาที่บ้านกร่ำ อำเภอกลาง จังหวัดระยอง ได้กล่าวถึง บ้านเก่าไว้ว่า

"พอสิ้นคงตรงปากออกปากช่อง

ถึงระยองเหยาเรือนดูไสว

และเขาย่านบ้านเก่าค่อยเบาใจ

เขาจุดได้ต้อนรับให้หลับนอน"

และยังกล่าวถึงวัดบ้านเก่า ไว้ด้วยว่า

"จึงกรวดน้ำรำว่าต่ออาวาส

อันชายชาตินี้ทนอไม่ขอเห็น"

๔. ตำบลตาขัน มีวรรณกรรมพื้นบ้านต่าง ๆ และมีวิทยากรให้ข้อมูลมากพอที่จะศึกษาได้

เหตุที่เลือกตำบลบ้านเพ อำเภอมือ เพราะ

๑. เมื่อพิจารณาตามสภาพภูมิศาสตร์แล้ว ตำบลนี้อยู่ติดชายฝั่งทะเล ตรงตามสภาพที่ต้องการ

๒. ประชาชนในตำบลนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพประมง หรือเกี่ยวกับการประมง จะมีอาชีพทำนาอยู่บ้าง ในส่วนที่อยู่ห่างชายฝั่งออกมา

๓. ตำบลบ้านเพเป็นแหล่งประมงสำคัญในภาคตะวันออกมาแต่โบราณ แต่เดิมนั้นหากกล่าวถึงตำบลที่มีท่าเรือสำคัญจะมี ๓ แห่ง คือ บ้านเพ ปากน้ำประแสร์ และปากน้ำระยองเท่านั้น^๑

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

๑. ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะรวบรวมข้อมูลที่สืบทอดกันทางวาจา และ อาศัยการจดจำ บอกเล่ากันต่อมา ๕ ประเภท คือ

- ๑.๑ นิทานชาวบ้าน (Folk Tales)
- ๑.๒ เพลงชาวบ้าน (Folk Songs)
- ๑.๓ คำกล่าว (Folk Sayings)
- ๑.๔ ปริศนาคำทาย (Folk Riddles)
- ๑.๕ ความเชื่อ (Folk Beliefs)

๒. ขอบเขตของแหล่งข้อมูลอยู่ในเขต ๒ ตำบล คือ ตำบลตาขัน อำเภอ บ้านค่าย และ ตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง ตำบลทั้งสองนี้อยู่ในจังหวัดระยอง

๓. วิทยากรผู้ให้ข้อมูล เป็นบุคคลที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตตำบลทั้งสองดังกล่าว

๔. ข้อมูลอื่น ๆ ที่ใช้ประกอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้จากแหล่งต่อไปนี้

- ๔.๑ ศาลากลางจังหวัดระยอง
- ๔.๒ หอสมุดมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน
- ๔.๓ โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมภาคตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน

^๑ คำสัมภาษณ์ของนายสว่าง มาลารักษ์ เมื่อวันที่ ๒๖ กรกฎาคม ๒๕๒๓

ข้อตกลงเบื้องต้น

๑. ข้อมูลประเภทนิทานชาวบ้าน คำกล่าว และ ปริศนาคำทาย ที่ปรากฏอยู่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ได้จากการบันทึกปากคำของวิทยากร (Informants) โดยตรง และถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษร โดยละเอียด มิได้มีการปรุงแต่งถ้อยคำสำนวนแต่ประการใด ทั้งนี้เพื่อรักษาสำนวนโวหาร การใช้ภาษา สำเนียง สลีลาในการพูด ตลอดจน จังหวะของวิทยากร และบรรยากาศในเวลานั้นไว้ด้วย

๒. ข้อมูลประเภท เพลงชาวบ้าน ได้จากการบันทึกปากคำของวิทยากรโดยตรงเช่นกัน แต่เมื่อถ่ายทอดออกมาเป็นตัวอักษร มีการสลับตอน สลับบท บ้างเล็กน้อย เพื่อให้เนื้อเพลงเป็นไปตามลำดับ

๓. ข้อมูลประเภทความเชื่อ ได้จากการบันทึกปากคำของวิทยากรโดยตรง แต่เมื่อถ่ายทอดเป็นตัวอักษร มีการสรุปความบ้าง เปลี่ยนคำพูดบางคำบ้าง เพื่อให้ได้เนื้อถ้อยกระทงความ แต่ก็พยายามรักษาคำเดิมไว้ให้มากที่สุด

๔. วรรณกรรมที่รวบรวมไว้นี้ ได้มาจากบางหมู่บ้านในตำบลตาขัน อำเภอ บ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง จึงอาจมีวรรณกรรมบางส่วนที่ยังไม่ได้รวบรวมไว้

๕. วิทยากรผู้ให้ข้อมูลทุกท่าน ถือว่าเป็นตัวแทนของชาวตำบลตาขัน อำเภอ บ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

๖. ระยะเวลาที่ใช้รวบรวมข้อมูลอยู่ในระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓ ข้อมูลที่มีอยู่ก่อนหน้านี้นี้ หรือที่จะมีต่อไปในอนาคต อาจแตกต่างจากข้อมูลในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

๑. วรรณกรรมพื้นบ้าน หมายถึง นิทาน บทเพลง คำกล่าว ปรีศนาคำทาย และความเชื่อ ของกลุ่มชนซึ่งถ่ายทอดกันทางวาจา และอาศัยการจดจำสืบต่อกันไว้เป็นสำคัญ
๒. นิทานชาวบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าของชาวบ้าน ซึ่งจดจำกันต่อ ๆ มา และสืบทอดเรื่องราวเหล่านี้ด้วยวาจา
๓. เพลงชาวบ้าน หมายถึง บทขับร้องที่มีเนื้อร้องคล้องจองกันอย่างเรียบง่าย
๔. คำกล่าว หมายถึง ถ้อยคำที่ชาวบ้านใช้กล่าวในโอกาสต่าง ๆ อาจเป็น คำกล่าวสั้น หรือยาวก็ได้
๕. ปรีศนาคำทาย หมายถึง ปัญหาที่ชาวบ้านใช้ทายกันเพื่อความสนุกสนาน และเพื่อฝึกสมองลงปัญญาด้วย
๖. ความเชื่อ หมายถึง ความเชื่อถือ หรือยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจมีตัวตนก็ได้ ไม่มีตัวตนก็ได้ และอาจเชื่ออย่างมีเหตุผลก็ได้ ไม่มีเหตุผลก็ได้
๗. วิเคราะห์ หมายถึง การแยกแยะองค์ประกอบของวรรณกรรมพื้นบ้าน แล้วนำมาพิจารณาอย่างพิถีพิถันวิเคราะห์เพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมพื้นบ้านได้ถ่องแท้ขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

๑. การดำเนินการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะวิเคราะห์ จัดกระทำและเสนอผลแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)
๒. ข้อมูลที่ใช้ในการศึกษา
 - ๒.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Resources) ประเภทนิทานชาวบ้าน เพลงชาวบ้าน คำกล่าว ปรีศนาคำทาย และความเชื่อ ซึ่งได้มาจากปากคำของวิทยากร
 - ๒.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Resources) ซึ่งให้ความรู้ด้านวัฒนธรรม คติชนวิทยา สังคมวิทยา และความรู้เกี่ยวกับจังหวัดระยอง

เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล

ใช้เครื่องบันทึกเสียง บันทึกข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการบอกเล่าของวิทยากร
ลงในแถบบันทึกเสียงแบบตลับ จำนวน ๕๐ ตลับ

การจัดกระทำกับข้อมูล

๑. ถอดข้อความข้อมูลประเภทนิทานชาวบ้าน คำกล่าว และปริศนาคำทาย
จากแถบบันทึกเสียงโดยละเอียดทุกคำพูด ไม่มีการปรุงแต่งถ้อยคำสำนวนแต่ประการใด
ตามหลักวิชาคติชนวิทยา

๒. ถอดข้อความข้อมูลประเภทเพลงชาวบ้านจากแถบบันทึกเสียง หากเป็น
เพลงกล่อมเด็ก คงถ้อยคำภาษา ไว้ตามเดิมทุกประการ แต่หากเป็นเพลงปฎิพากย์
จะสลับเนื้อ เพลงบ้างบางตอน เพราะเวลาที่วิทยากรบอกข้อมูลนั้น บางครั้งก็ร้อง
สลับบท สลับตอนกัน เนื่องจากไม่ได้ร้องมาเป็นเวลานาน ทำให้หลงลืมไป

๓. ถอดข้อความข้อมูลประเภทความเชื่อจากแถบบันทึกเสียง โดยคง
ถ้อยคำสำนวนเดิมไว้ แต่เปลี่ยนคำบางคำบ้าง เพื่อให้ได้เนื้อถ้อยกระทงความ แต่
อย่างไรก็ตามพยายามรักษาคำพูดเดิมไว้ให้มากที่สุด

๔. นำข้อมูลแต่ละประเภทที่ถอดจากแถบบันทึกเสียงเป็นตัวอักษรไว้แล้ว
มาจำแนกประเภท ดังนี้

๔.๑ นิทานชาวบ้านจำแนกเป็น

๔.๑.๑ เทพนิยาย

๔.๑.๒ นิทานชีวิต

๔.๑.๓ นิทานวีรบุรุษ

๔.๑.๔ นิทานประจำถิ่น

๔.๑.๕ นิทานอธิบายเหตุ

๔.๑.๖ ตำนาน และเทพปกรณัม

๔.๑.๗ นิทานเรื่องสัตว์

๔.๑.๘ นิทานอุทาหรณ์

๔.๑.๙ นิทานมุขตลก

๔.๑.๑๐ นิทานเข้าแบบ หรือนิทานไม่รู้จบ

๔.๑.๑๑ เบ็ดเตล็ด

๔.๒ เพลงชาวบ้าน จำแนกเป็น

๔.๒.๑ เพลงปี่พาทย์

- เพลงเนื้อสั้น

- เพลงเนื้อยาว

๔.๒.๒ เพลงกล่อมเด็ก

- เพลงแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูก

- เพลงเกี่ยวกับสัตว์

- เพลงเกี่ยวกับนิทาน หรือวรรณคดี

- เพลงเกี่ยวกับธรรมชาติ

- เพลงเกี่ยวกับค่านิยมของสังคม

- เพลงเสียดสี ล้อเลียน

- เบ็ดเตล็ด

๔.๒.๓ เพลงประกอบการเล่น

๔.๓ คำกล่าว จำแนกเป็น

๔.๓.๑ สำนวน สุภาษิต คำพังเพย

๔.๓.๒ คำอวยพร คำด่า

๔.๓.๓ คำกล่าวในโอกาสพิเศษ

๔.๓.๔ บทเพลง

๔.๓.๕ บทคำขวัญ

๔.๔ ปริศนาคำทาย จำแนกเป็น

๔.๔.๑ คำตอบเกี่ยวกับพืช

๔.๔.๒ คำตอบเกี่ยวกับสัตว์

๔.๔.๓ คำตอบเกี่ยวกับของใช้

๔.๔.๔ คำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

๔.๔.๕ คำตอบเกี่ยวกับอาชีพ และความเป็นอยู่

๔.๔.๖ คำตอบเกี่ยวกับร่างกายคน

๔.๔.๗ คำตอบเกี่ยวกับอาหาร

๔.๔.๘ คำตอบเกี่ยวกับสถานที่

๔.๔.๙ คำตอบเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

๔.๔.๑๐ คำตอบหลายอย่าง

๔.๔.๑๑ คำตอบเกี่ยวกับตัวเลข

๔.๔.๑๒ คำตอบเล่นคำจากปริศนา

๔.๕ ความเชื่อ จำแนกเป็น

๔.๕.๑ ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด - ตาย

๔.๕.๒ ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง

๔.๕.๓ ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

๔.๕.๔ ความเชื่อเกี่ยวกับฤกษ์ยาม

๔.๕.๕ ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนต์ คาถา เครื่องราง
ของขลัง

๔.๕.๖ ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะดี - ชั่ว

๔.๕.๗ ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีลางนางไม้

๔.๕.๘ ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ด และการแก้เคล็ด

๔.๕.๙ ความเชื่อเกี่ยวกับมงคล และอวมงคล

๔.๕.๑๐ ความเชื่อเกี่ยวกับจำนวนนับ ตัวเลข

๔.๕.๑๑ ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

๔.๕.๑๒ ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

๔.๕.๑๓ ความเชื่อเกี่ยวกับนรก สวรรค์ ชาตภาพ

๔.๕.๑๔ ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพ

๔.๕.๑๕ เบ็ดเตล็ด

๕. วิเคราะห์ข้อมูลแต่ละประเภทในเชิงต่อไปนี

๕.๑ เชิงพิธีกรรม

๕.๒ เชิงวัฒนธรรม

๕.๓ เชิงจิตวิทยา

๕.๔ เชิงสังคม - จิตวิทยา

๕.๕ เชิงสุนทรียภาพทางภาษา

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า

ศรีสุตา เอื้อนครินทร์ ^๑ - ได้ศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู
กิ่งอำเภอเรณูนคร จังหวัดนครพนม เพื่อรวบรวม และจำแนกประเภท ศึกษา และ
วิเคราะห์ เผยแพร่ และส่งเสริมความเข้าใจในวรรณกรรมพื้นบ้านของชาวผู้ไทยซึ่ง
เป็นคนไทยเผ่าหนึ่ง

การศึกษาครั้งนี้พบว่า นิทานของชาวผู้ไทยมีรูปแบบคล้ายคลึงกับนิทานของ
ชาวไทยเผ่าอื่น ๆ และเนื้อหาของนิทานมักสะท้อนให้เห็นขนบธรรมเนียมประเพณี
อาชีพความเป็นอยู่ ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว การปกครอง และค่านิยมต่าง ๆ
ของชาวผู้ไทย นอกจากนี้ยังพบว่าชาวผู้ไทยจะเล่านิทานเพื่อความสนุกสนาน เพื่ออธิบาย

^๑ศรีสุตา เอื้อนครินทร์ วรรณกรรมพื้นบ้านผู้ไทย ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม

เหตุ และเพื่อส่งสอนผู้ฟังโดยทางอ้อม

ยุพดี จรรย์ยานนท์ ^๑ ได้ศึกษานิทานชาวบ้านตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ เพื่อรวบรวม จำแนกประเภทตามสารัตถะ (Motif Index) ตีความ (Interpretation) และอธิบายความ (Description) นิทานชาวบ้านในแหล่งดังกล่าว

การศึกษาค้นคว้านี้สามารถรวบรวมนิทานได้ ๕๓ เรื่อง จำแนกตามสารัตถะ ได้ ๑๓ หมวด คือ หมวด A ๓ เรื่อง หมวด B ๓ เรื่อง หมวด F ๑ เรื่อง หมวด G ๑ เรื่อง หมวด H ๕ เรื่อง หมวด J ๑๖ เรื่อง หมวด K ๑ เรื่อง หมวด L ๑ เรื่อง หมวด N ๒ เรื่อง หมวด Q ๗ เรื่อง หมวด T ๒ เรื่อง หมวด U ๑ เรื่อง และ หมวด X ๑๐ เรื่อง

เมื่อตีความและอธิบายความนิทาน แล้วได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ในสังคม เกษตรกรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม ศาสนา และความเชื่ออื่น ๆ อีกหลายประการ

จินตนา ยอดยิ่ง ^๒ ได้ศึกษาประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้านในเขต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ เพื่อรวบรวมประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้านในเขตดังกล่าวไว้เป็นลายลักษณ์อักษร และเพื่อจำแนกประเภทของวิทยากร วิธีการถ่ายทอด เรื่องราว และที่มาของชื่อตำบลหมู่บ้าน จากตำบลในอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ๑๖ ตำบล ๑๒๗ หมู่บ้าน

^๑ยุพดี จรรย์ยานนท์ การศึกษานิทานชาวบ้าน ตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ หน้า ๑ - ๓๐๓

^๒จินตนา ยอดยิ่ง ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขต อำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ หน้า ๑ - ๓๖๒

การศึกษาครั้งนี้พบว่า วิทยาการที่สามารถถ่ายทอดประวัติศาสตร์ชื่อตำบลหมู่บ้าน ในแต่ละตำบลมีจำนวนน้อย ในจำนวนนี้ส่วนมากเป็นชาย อายุ ๕๐ - ๗๐ ปี ชื่อหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จัดตั้งตามลักษณะภูมิศาสตร์ ภูมิประเทศ ดินไม้ ตำนานเรื่องเล่า และตาม ถิ่นเดิมที่อพยพมาจากมา เนื้อหาส่วนมากจึงให้ความเป็นจริงมากกว่าให้ความสนุกสนาน การศึกษาประวัติชื่อตำบล และหมู่บ้านนี้จึงช่วยให้เข้าใจสภาพภูมิประเทศ สถานที่สำคัญ ความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม และเหตุการณ์สำคัญของหมู่บ้านนั้น ๆ ด้วย

สุริยา คงประเสริฐ^๑ ได้ศึกษาวรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตากต อําเภอโศธาราม จังหวัดราชบุรี เพื่อรวบรวม จำแนกประเภทตามรูปแบบ (Form) และศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้านของชาวไทยรามัญ ในแหล่งดังกล่าว

การศึกษาครั้งนี้ สามารถรวบรวมนิทานได้ ๔๘ เรื่อง จำแนกเป็นนิยาย ๑๐ เรื่อง นิทานเรื่องสัตว์ ๗ เรื่อง นิทานมุขตลก ๕ เรื่อง นิทานคติ ๑๔ เรื่อง นิทานทรงเครื่อง ๘ เรื่อง และนิทานถึงประวัติ ๔ เรื่อง เมื่อวิเคราะห์นิทานเหล่านี้แล้ว แล้วพบว่า มีแนวคิดต่าง ๆ ผสมอยู่ในนิทาน เช่น ความเคารพนับถือ เชื้อพืงบุญการ การละเว้นการจากเบียดเบียนกัน ความมีศรัทธาบริสุทธิ์ และความตั้งใจดีเป็นลักษณะ ของคนดี เป็นต้น และยังได้เห็นคุณค่าของนิทานชาวบ้านว่าเป็นสิ่งที่ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ปลูกใจให้คลายเหงา ให้คติธรรม ให้ความรู้ด้านภาษา สะท้อนให้เห็น ความเชื่อศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวรามัญ และให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติต่าง ๆ ด้วย

อัมมร สุระเจน^๒ ศึกษาประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้านในเขตอําเภอ เมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช เพื่อใช้อ้างอิงเกี่ยวกับประวัติของชื่อ ตำบลและหมู่บ้านในเขตดังกล่าว ทั้งยังเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาด้านนี้ และเป็นการ รักษา และถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นด้วย

^๑สุริยา คงประเสริฐ วรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตากต อําเภอโศธาราม จังหวัดราชบุรี หน้า ๑ - ๕๓๔

^๒อัมมร สุระเจน ประวัติของชื่อตำบลและหมู่บ้านในเขตอําเภอเมืองนครศรีธรรมราช จังหวัดนครศรีธรรมราช หน้า ๑ - ๒๘๔

การศึกษาครั้งนี้ รวบรวมประวัติชื่อตำบล และหมู่บ้านรวม ๒๒ ตำบล ๑๑๐ หมู่บ้าน พบว่าวิทยากรส่วนใหญ่เป็นครูมีอายุระหว่าง ๕๐ - ๕๕ ปี และวิทยากรส่วนมากรับทราบข้อมูลมาจากการบอกเล่า การตั้งชื่อตำบล และหมู่บ้านนั้น ตั้งตามสิ่งต่อไปนี้ (เรียงตามลำดับความนิยมที่พบ) ลักษณะภูมิประเทศตำบล ชื่อต้นไม้ ชื่อวัด ชื่อบุคคล ชื่อสัตว์ ชื่อแม่น้ำ และสิ่งอื่น ๆ

ทัศนีย์ ทานตวณิช และคณะ^๑ ศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง จากจังหวัดชลบุรี และฉะเชิงเทรา เพื่อรวบรวม จำแนกประเภท และวิเคราะห์วรรณกรรมพื้นบ้าน ๕ ประเภท คือ นิทานชาวบ้าน เพลงชาวบ้าน คำกล่าวปริศนา คำทาย และความเชื่อ

การศึกษาครั้งนี้รวบรวมนิทานได้ ๒๗๐ เรื่อง เพลงชาวบ้าน ๑๐๖ บท คำกล่าว ๖๐ สำนวน ปริศนาคำทาย ๑๖๖ ข้อ และความเชื่อ ๓๗๘ อย่าง

เมื่อวิเคราะห์ข้อมูลในแง่ความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของกลุ่มชนแล้วพบว่านิทานชาวบ้านเป็นเครื่องให้ความบันเทิงใจ ถ่ายทอดความรู้ ปลุกฝังค่านิยมและทัศนคติ และสะท้อนสภาพสังคมให้เห็นอย่างชัดเจน เพลงชาวบ้านเป็นมรดกสืบทอดอย่างเอกของชาวบ้าน เป็นสื่อ นำคำสอนไปสู่ผู้ฟัง สะท้อนความผูกพันในครอบครัว และความเชื่อของกลุ่มชน และปลุกฝังความซาบซึ้งในสุนทรียภาพด้านภาษา คำกล่าวเป็นคำสอนหรือแนวปฏิบัติตน สะท้อนทัศนะ สิ่งมุ่งหวังและไม่มุ่งหวัง สภาพภูมิศาสตร์ ลักษณะบุคคลนิยม(Personalize) อารมณ์ขัน ความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน และยังใช้เล่าเรื่องได้ด้วย ปริศนาคำทาย เป็นเครื่องมือทดสอบความรู้ และเขาวินิจฉัยของคน และสะท้อนสภาพท้องถิ่นและลักษณะช่วงสังเกต มีอารมณ์ขันของกลุ่มชน ส่วนความเชื่อนั้นมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนทั้งในชีวิตประจำวัน และในประเพณี ทั้งยังสะท้อนให้เห็นสภาพสังคม และสภาพชีวิต

^๑ ทัศนีย์ ทานตวณิช และคณะ การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียง
(ระยะต้น) หน้า ๑ - ๑๐๘

ความเป็นอยู่ของคนในสังคมด้วย

บุญเต็ม พันรอบ และ ภรดี มหาขันธ^๑ สำนวณลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
พื้นบ้านภาคตะวันออก ๗ จังหวัด คือ ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา
ระยอง จันทบุรี และตราด เพื่อศึกษาลักษณะทางสังคมของประชากร ประเพณี วัฒนธรรม-
ธรรมพื้นบ้าน และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

การศึกษาค้นคว้าพบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาย อายุของประชากรอยู่ใน
ช่วง ๔๐ - ๖๔ ปี มากที่สุด

ภาคตะวันออกส่วนบนส่วนใหญ่เป็นคนไทย รองลงมาคือเชื้อชาติพม่ากีสถาน
การเข้าร่วมประเพณีทางศาสนาจะเข้าร่วมประเพณีทอดกฐิน ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ
เข้าร่วมแห่นางแมว และ ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่น จะเล่นชักกะเย่อมากที่สุด

ภาคตะวันออกส่วนล่าง ประชาชนจะเข้าร่วมประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา คือ
ทอดกฐิน ผ้าป่า งานวัด ส่วนประเพณีเกี่ยวกับอาชีพเข้าร่วมแห่นางแมว และ
ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่นจะเล่นส่ำลื้อ มากที่สุด

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวภาคตะวันออกมีประเพณีการเกิด บวช แต่งงาน
และงานศพ ส่วนประเพณีเกี่ยวกับอาชีพจะเกี่ยวข้องกับอาชีพ เกษตรกรรม และประมงมาก
ที่สุด

นอกจากนี้ยังพบว่า ภาคตะวันออกมีวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยมากมาย เช่น
วัฒนธรรมของชาวมุสลิม ส่วนชนกลุ่มน้อยทางกายภาพ ซึ่งน่าจะเป็นพวกเมลานีเชีย
ได้แก่ พวกของซึ่งอยู่ในบางส่วนของจังหวัดจันทบุรี

อเนก นาวิกมูล^๒ เขียนหนังสือเรื่อง เพลงนอกศตวรรษ กล่าวถึง
เพลงพื้นเมืองของภาคกลาง คือ เพลงเรือ เพลงหน้าโผ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเต็น-

^๑บุญเต็ม พันรอบ และภรดี มหาขันธ การสำรวจลักษณะสังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้าน
ภาคตะวันออก หน้า ๑ - ๑๑๘

^๒อเนก นาวิกมูล เพลงนอกศตวรรษ หน้า ๑ - ๓๘๒

กำร่ำเดียว เพลงสงฟาง เพลงสงคอลำพวน เพลงชักรกระดาน เพลงพิชฐาน
เพลงระบำ เพลงระบำบ้านไร่ เพลงเหย่อย เพลงสำหรับเด็ก เพลงอีแซว
เพลงระบำบ้านนา เพลงพาดควาย เพลงปรบไก่ เพลงเทพทอง เพลงลำตัด
เพลงแอ่วเกล้าซอ เพลงขอทาน และเพลงฉ่อย นอกจากนี้ยังได้เล่าประวัติของนัก
เพลงไว้ถึง ๓๗ คน ในตอนท้ายเรื่องด้วย

สุกัญญา สัจฉายา^๑ เสนอเอกสารเรื่อง เรื่องเพลงในเพลงปฐพีพากย์
เพื่อประกอบการประชุมวิชาการเรื่องเพลงพื้นบ้านภาคกลาง โดยกล่าวว่าด้วยเหตุที่
โครงสร้างของเพลงคล้ายโครงเรื่องของวรรณคดีลายลักษณ์ประเภทจักร ๆ วงศ์ จึง
เหมาะสมในการเสนอเรื่องทางเพศผ่านบทเพลงออกมาทั้งด้วยถ้อยคำตรง ๆ (กลอนแดง)
และ ถ้อยคำอ้อม ๆ (กลอนสองง่าม) และผู้เขียนยังแสดงความเห็นใจด้วยว่า การกล่าว
ถึงเรื่องเพศในเพลงปฐพีพากย์นั้น เป็นปฏิกิริยาที่มีต่อการบ่งประเพณีของสังคมไทย

ความเป็นอยู่ของคนในสังคมด้วย

บุญเดิม พันรอบ และ ภรดี มหาจันทร์^๑ สำนวณลักษณะสังคมและวัฒนธรรม
พื้นบ้านภาคตะวันออก ๗ จังหวัด คือ ชลบุรี นครนายก ปราจีนบุรี ฉะเชิงเทรา
ระยอง จันทบุรี และตราด เพื่อศึกษาลักษณะทางสังคมของประชากร ประเพณี วัฒน-
ธรรมพื้นบ้าน และความเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม

การศึกษาค้นคว้าพบว่า ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาย อายุของประชากรอยู่ใน
ช่วง ๔๐ - ๖๔ ปี มากที่สุด

ภาคตะวันออกส่วนบนส่วนใหญ่เป็นคนไทย รองลงมาคือเชื้อชาติปากีสถาน
การเข้าร่วมประเพณีทางศาสนาจะเข้าร่วมประเพณีทอดกฐิน ประเพณีเกี่ยวกับอาชีพ
เข้าร่วมแห่นางแมว และ ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่น จะเล่นชักกะเย่อมากที่สุด

ภาคตะวันออกส่วนล่าง ประชาชนจะเข้าร่วมประเพณีที่เกี่ยวกับศาสนา คือ
ทอดกฐิน ผ้าป่า งานวัด ส่วนประเพณีเกี่ยวกับอาชีพเข้าร่วมแห่นางแมว และ
ประเพณีเกี่ยวกับการละเล่นจะเล่นส่บ้าล้อ มากที่สุด

ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตของชาวภาคตะวันออกมีประเพณีการเกิด บวช แต่งงาน
และงานศพ ส่วนประเพณีเกี่ยวกับอาชีพจะเกี่ยวข้องกับอาชีพ เกษตรกรรม และประมงมาก
ที่สุด

นอกจากนี้ยังพบว่า ภาคตะวันออกมีวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยมากมาย เช่น
วัฒนธรรมของชาวมุสลิม ส่วนชนกลุ่มน้อยทางกายภาพ ซึ่งน่าจะเป็นพวกเมลานีเซีย
ได้แก่ พวกของซึ่งอยู่ในบางส่วนของจังหวัดจันทบุรี

อเนก นาวิกมูล^๒ เขียนหนังสือเรื่อง เพลงนอกศตวรรษ กล่าวถึง
เพลงพื้นเมืองของภาคกลาง คือ เพลงเรือ เพลงหน้าโผ เพลงเกี่ยวข้าว เพลงเตน-

^๑บุญเดิม พันรอบ และภรดี มหาจันทร์ การสำนวนลักษณะสังคม และวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ภาคตะวันออก หน้า ๑ - ๑๑๘

^๒อเนก นาวิกมูล เพลงนอกศตวรรษ หน้า ๑ - ๓๘๒

บทที่ ๒

รายละเอียดเกี่ยวกับแหล่งข้อมูลและวิทยาการ

รายละเอียดเกี่ยวกับจังหวัดระยอง

ประวัติจังหวัดระยอง^๑

จังหวัดระยองเริ่มมีชื่อปรากฏในพงศาวดาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๑๑๓ อันเป็นสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา แห่งยุครุ่งศรีอยุธยา ส่วนประวัติดั้งเดิมก่อนหน้านี้เป็นเพียงข้อสันนิษฐานที่พอจะเชื่อถือได้ว่าระยองน่าจะเป็นเมืองที่ก่อสร้างขึ้นในสมัยของขอม คือ เมื่อประมาณปี พ.ศ. ๑๔๐๐ - ๑๕๐๐ ซึ่งเป็นสมัยที่ขอมมีอำนาจครอบคลุมอยู่ในดินแดนสุวรรณภูมิมีเมืองนครธมเป็นราชธานีของขอม สำหรับดินแดนในสุวรรณภูมินั้น ขอมได้สร้างเมืองนครพนมเป็นเมืองหน้าด่านแรก และเมืองทิมายเป็นเมืองอุปราชขอม ได้สถาปนาเมืองลพบุรีขึ้นเป็นเมืองสำคัญด้วย ส่วนทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองนครธม เมืองหน้าด่านเมืองแรกที่ขอมสร้างก็คือ เมืองจันทบูรหรือจันทบุรี ในปัจจุบัน

เมื่อขอมสร้างเมืองจันทบุรี เป็นเมืองหน้าด่าน เพื่อนำเอาอารยธรรมของขอมเข้าสู่แคว้น ทวาราวดี เมืองระยองซึ่งมีอาณาเขตติดต่อกับเมืองจันทบุรี ความสำคัญของเมืองระยองก็คงมีอยู่ในฐานะเป็นเมืองที่อยู่ใกล้ติดต่อกับเมืองหน้าด่าน และเป็นเมืองผ่านไปสู่อาณาจักรทวาราวดี ขอมคงไม่ปล่อยปละละเลยให้ระยองรกร้างว่างเปล่าอยู่เฉย ๆ เป็นแน่จึงน่าจะอนุมานได้ว่า ขอมเป็นผู้สร้างเมืองระยองขึ้น แต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าสร้างขึ้นในสมัยใด นักโบราณคดีได้สันนิษฐานจากหลักฐานที่ได้ค้นพบคือ ชากหินสลักรูปต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ที่บ้านหนองเต่าคูค่ายและชากศิลาแดงที่อำเภอบ้านค่าย ซึ่งเป็นศิลปการก่อสร้างแบบขอมทำให้สันนิษฐานว่า ระยองน่าจะเป็นเมืองที่ก่อสร้างขึ้นในสมัยของขอมนั่นเอง

^๑พิชญา ขาดิสุวรรณ หนังสืออ่านประกอบวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่องจังหวัด

ส่วนประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงระยองในรัชสมัยของสมเด็จพระมหาธรรมราชา ดังกล่าวแล้วนั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระยาละแวกกษัตริย์เขมรทรงพิจารณาเห็นความอ่อนแอของไทยในระยะนั้น ก็กรีธาทัพบุกเข้ามาในเขตดินแดนไทยตามแนวที่ได้เคยปฏิบัติมา คือ เมื่อไทยเข้มแข็ง เขมรก็เข้ามาสวามิภักดิ์ เมื่อไทยอ่อนแอเมื่อไร กษัตริย์เขมรก็ถือโอกาสโจมตีซ้ำเติมทุกครั้ง แต่การเข้ามาของกองทัพพระยาละแวกครั้งนี้ คงได้พบเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นว่าไทยไม่ได้อ่อนแอมากมายอย่างที่ทรงคาดคิด จึงได้ทรงกระทำเพียงกวาดต้อนเอาราชบุตรไทยทางหัวเมืองชายทะเลด้านตะวันออกไปยังประเทศเขมร ซึ่งในบรรดาชาวเมืองที่ถูกกวาดต้อนไปอยู่เขมรในครั้งนั้น ก็มีชาวระยองรวมอยู่ด้วยเป็นจำนวนไม่น้อย

ที่ตั้งเมือง^๒

หนังสือตำนานเมืองของราชบัณฑิตยสถาน กล่าวถึงที่ตั้งดั้งเดิมของเมืองระยอง ได้ว่า ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าที่เดิมจะตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลใด ได้ความเพียงว่าตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านเก่า(ตาซัน) อำเภอบ้านค่าย และต่อมาชายฝั่งทะเลงอกออกไปจึงได้เลื่อนเมืองตามลงไปตั้งอยู่ที่ตำบลท่าประดู่ อำเภอเมืองระยองจนถึงปัจจุบันนี้

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์

ปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา ขณะที่กรุงศรีอยุธยาใกล้จะเสียแก่พม่าเป็นครั้งที่ ๒ พระยาวชิรปราการหรือพระยาตาก แม่ทัพสำคัญแห่งกรุงศรีอยุธยา ซึ่งถูกเกณฑ์ให้มาช่วยรักษากรุง ในระหว่างที่พม่าเข้าล้อมกรุงไว้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๓๐๖ - ๒๓๑๐ ได้พิจารณาเห็นว่า กรุงศรีอยุธยาคงจะต้องเสียแก่พม่าเป็นแน่แท้ เพราะพระเจ้าเอกทัศกษัตริย์ผู้ครองกรุงในสมัยนั้นทรงอ่อนแอและไร้ความสามารถ ถ้าขึ้นสู้รบต่อไปก็จะไม่เกิดประโยชน์

^๑พิชญา ขาดิสุวรรณ หนังสืออ่านประกอบวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต เรื่องจังหวัดระยอง หน้า ๒

อันใด ฉะนั้นในราวเดือนยี่ พ.ศ. ๒๓๐๔ พระยาตากจึงตัดสินใจตีฝ่าวงล้อมพม่าออกไป โดยยกพรรคพวกพลทหารไทยจีน พร้อมด้วยนายทหารผู้ใหญ่ มีพระเชียงเงิน หลวงพรหม-
เสนา หลวงพิชัยราชา หลวงราชเสนา หมื่นราชเสน่หา ออกไปตั้ง ณ วัดพิชัย (อยู่ใต้สถานี
รถไฟอยุธยาบัดนี้) แล้วยกกองทัพมุ่งออกไปทางตะวันออกได้ปะทะกับพม่า ตีฝ่าออกไปได้
พอไปถึงบ้านลำบัวตืดเวลาเที่ยงคืน ๒ ยามเศษ ก็แลเห็นแสงเพลิงไหม้กรุง ต่อจากนั้น
ก็มุ่งไปบ้านโพสามหาร (โพสาวหารหรือโพสังหารก็เรียก) และบ้านพรานนก ได้สู้รบกับพม่า
ไปตลอดทาง เส้นทางเดินทัพของพระยาตากที่ปรากฏในพงศาวดาร ภาคที่ ๖๕ มีดังนี้

ออกจากบ้านพรานนกไปบ้านบางค้ง หนองไม้ทรวง ตามทางเมืองนครนายก
ไปบ้านนาเร้ง ถึงเมืองปราจีนบุรี ข้ามค่านกบแจะ บ้านทองหลาง ตะพานทอง บางปลา-
สร้อย ถึงบ้านนาเกลือ ออกไปพิทยา นาจอมเทียน ไก่เหี้ย สัตหีบ หินโค้ง และแวงหยุดพัก
ไพร่พลที่บ้านน้ำเก่า ซึ่งเข้าใจกันในปัจจุบันนี้ ว่าเป็นบ้านเก่า อยู่ในตำบลตาขัน อำเภอ
บ้านค่าย ซึ่งขณะนั้นผู้รั้งเมืองระยอง คือ พระยาระยอง (บุญเมือง หรือบุญเรือง)
ได้ทราบข่าวพระยาตาก ยกทัพมาก็เกิดความเกรงกลัว จึงพาคณะกรรมการเมืองออกไปเชิญ
ให้พระยาตากพาไพร่พลเข้ามาพักในเมือง พร้อมทั้งมอบธัญญาหารเกรียนหนึ่งให้แก่พระยาตาก
พระยาตากก็ได้มอบปืนคาบศิลากระบอกหนึ่งแก่พระยาระยองเป็นการตอบแทน พระยาตาก
ได้นำไพร่พลมาพักที่ท่าประดู่ และพักแรมอยู่ที่วัดลุ่มสองคืน ได้ทำการตั้งค่ายขุดคูปักขวก
ล้อมบริเวณที่พักไว้โดยมิได้ประมาท

ในระหว่างเวลานั้นเป็นระยะที่กรุงศรีอยุธยายังมิได้เสียให้แก่พม่า ฉะนั้น
การยกทัพมาของพระยาตาก ทำให้กรรมการเมืองระยองคิดระแวงไปว่า พระยาตากจะคิด
ร้ายต่อบ้านเมืองจึงหลบหนีการต่อสู้มา ชาวเมืองระยองมีความเห็นเป็น ๒ ฝ่าย ฝ่ายหนึ่ง
เห็นควรต้อนรับกองทัพของพระยาตากโดยดี อีกฝ่ายหนึ่งเห็นไม่ควรโดยคิดไปว่า พระยาตาก
คิดร้ายต่อแผ่นดิน ฝ่ายหลังนี้ส่วนมากเป็นคณะกรรมการเมือง เว้นแต่พระยาระยองเท่านั้นที่
ไม่เห็นด้วยและทำการห้ามปรามเมื่อฝ่ายกรรมการเมืองเสนอความเห็นให้ตีค่ายของพระยาตาก
แต่หาไม่มีใครเชื่อฟังไม่คงคิดการไปตามแนวความคิดเห็นของตน ครั้นเมื่อพระยาตากพักอยู่

ที่วัดลุ่มได้ ๒ วัน นายบุญรอด แชนอ่อน นายมาต นายบุญมาน้องเมียพระยาจันทบูร ได้เข้ามาถวายตัวทำราชการ และได้้นำความมาแจ้งว่า ขุนรามหมื่นซ้อง นายทองอยู่ นกเล็ก ขุนจำเมือง(ด้วง)หลวงแสนพลหาญ กรมการเมืองระยอง ได้คบคิดกับพวกพลทหาร ประมาณ ๑๕๐๐ คน จะยกเข้ามาประทุษร้ายพระยาตาก ครั้นเมื่อทราบความเช่นนั้น พระยาตากจึงเรียกผู้รั้งเมือง คือพระยาระยองมาซักถามความจริง พระยาระยองปฏิเสธ แต่ก็ริยาส่อพิรุธ จึงสั่งให้ทหารคุมตัวพระยาระยองเข้าไว้ก่อน และเตรียมการที่จะรับมือ กับศัตรูต่อไป

พอพลค่ำ พระยาตากจึงสั่งให้ทหาร เตรียมการป้องกันไว้และดับไฟมืดตั้งค่าย ตกเวลาประมาณทุ่มเศษ พวกกรมการเมืองซึ่งไม่ทราบว่พระยาตากรู้ตัว ก็กุมพลเข้าปล้นค่าย ครั้นเห็นว่าไม่ได้รับการโต้ตอบจากฝ่ายตรงข้าม ขุนจำเมือง(ด้วง) กรมการเมืองระยอง คนหนึ่งก็ชะล่าใจ เป็นทหารคุมพรรคพวก ๓๐ คน เข้าโจมตีค่ายทางทิศเหนือ คือทางด้าน รัตนเนินในปัจจุบัน เมื่อคุมพรรคพวกมาใกล้ค่ายประมาณ ๕ - ๖ วา พระยาตากก็สั่งให้ ทหารระดมยิงปืนพร้อมกัน ขุนจำเมืองและทหารไม่ทันรู้ตัว จึงถูกอาวุธบาดเจ็บล้มตาย ไปตาม ๆ กัน พวกกรมการเมืองและทหารที่เหลืออยู่เกิดความกลัว จึงพากันล่าถอยไป นายทองอยู่ นกเล็ก หนีไปอยู่เมืองชลบุรี พระยาตากจึงระดมพลไล่โจมตีและยึดเมืองระยอง ได้ในคืนนั้นเอง ยึดได้ศาสตราวุธและธัญญาหารเป็นจำนวนมาก บรรดาทหารได้เห็นความสามารถและความฉลาดหลักแหลมของพระยาตาก จึงพากันยกย่อง พระยาตากว่า "เจ้าตาก" แต่โดยที่ชื่อเดิมของพระยาตากชื่อว่า "สิน" จึงพากันเรียกว่า "เจ้าตากสิน" ฉะนั้นจะถือ ได้ว่า พระยาตากได้รับการยกย่องให้เป็นเจ้าที่เมืองระยองนี้เอง ก็ไม่ผิดนัก เมื่อเจ้าตาก ยึดเมืองระยองได้แล้ว ก็โปรดให้พักไพร่พลอยู่ในเมือง ๗ - ๘ วัน เพื่อบำรุงขวัญทหาร และจัดการบ้านเมืองให้สำเร็จเรียบร้อย แล้วจึงเสด็จต่อไปเมืองจันทบุรี เพื่อยึดเป็นที่ตั้งมั่น ในการกอบกู้อิสรภาพของชาติสืบจากพม่าต่อไป

ที่ตั้ง^๑

จังหวัดระยองตั้งอยู่บนชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอ่าวไทย จัดเป็น จังหวัดชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก ตั้งอยู่ ณ ละติจูด ๑๒ องศา ๔๐ ลิปดา ๒๔ พิลิปดา เหนือ และลองจิจูด ๑๐๑ องศา ๑๖ ลิปดา ๕๐ พิลิปดา ตะวันออก ห่างจากกรุงเทพมหานคร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข ๓ (สุขุมวิท) ๒๒๑ กิโลเมตร และตามเส้นทางสายบางนา - ตราด ถึงบ้านกระหังลาย อำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี ตามทางหลวงหมายเลข ๓๖ (สายระยอง - ชลบุรี) ระยะทางประมาณ ๑๘๒ กิโลเมตร หัวจังหวัดตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าประจักษ์ ห่างจากชายฝั่งทะเลประมาณ ๑,๖๐๐ เมตร จังหวัดระยองมีพื้นที่ ๓๓๐๗.๔๑๔ ตารางกิโลเมตร หรือ ๒,๐๖๖,๘๗๔ ไร่ มีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภอบ้านบึง อำเภอพนัสนิคม และอำเภอศรีราชา
จังหวัดชลบุรี

ทิศใต้ ติดต่อกับอ่าวแม่รำพึง (อ่าวระยอง ส่วนหนึ่งของอ่าวไทย)

ความยาวชายฝั่งทะเลของจังหวัด ประมาณ ๑๐๐ กิโลเมตร

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี

ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอสทิงหมี่ จังหวัดชลบุรี

การปกครอง^๒

จังหวัดระยองแบ่งเขตการปกครองเป็น ๓ อำเภอ ๓ กิ่งอำเภอ แยกออกเป็น ๔๓ ตำบล ๒๒๘ หมู่บ้าน ดังบัญชีรายละเอียดดังนี้

^๑พิชญา ขาศิสุวรรณ หนังสืออ่านประกอบวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตเรื่องจังหวัด

ระยอง หน้า ๖

^๒ล.ท. หน้า ๖ - ๗

อำเภอเมือง	อำเภอแก่ง	อำเภอบ้านค่าย	กิ่ง อ.ปลวกแดง	กิ่ง อ.บ้านฉาง	กิ่ง อ.วังจันทร์
ต. เพ	ต. กระแสน	ต.พนานิคม	ต. ตาลิหี	ต. พลา	ต. วังจันทร์
ต. แก่ง	ต. บ้านนา	ต. มาบข่า	ต. ละหาร	ต. สำนักท้อน	ต. ชุมแสง
ต. กระเจด	ต. หุ่งควายกิน	ต. หนองบัว	ต. ปลวกแดง		
ต. บ้านแลง	ต. วังหว้า	ต. บางบุตร			
ต. นาดาชวีญ	ต. เนินขี้	ต. ตาชัน			
ต. เขิงเนิน	ต. ชากโดน	ต. หนองละลอก			
ต. ท่าประดู่	ต. กรำ	ต. บ้านค่าย			
ต. ตะพง	ต. ชากพง	ต. ชากบก			
ต. ปากน้ำ	ต. ปากน้ำประแสร์	ต. หนองสะพาน			
ต. น้ำคอก	ต. กองดิน				
ต. เนินพระ	ต. คลองปูน				
ต. หับมา	ต. ทางเกวียน				
ต. มาบตาพุด	ต. พังราด				
ต. ห้วยโป่ง					
รวมตำบล ๑๔	๑๓	๔	๓	๒	๒
รวมหมู่บ้าน ๕๗	๔๐	๕๒	๑๗	๑๓	๑๗

ลักษณะภูมิประเทศ

ภูมิประเทศโดยทั่วไปของจังหวัดระยองมีลักษณะเป็นคลื่น มีภูเขาเตี้ย ๆ มากมาย ภูเขาสูงในจังหวัด คือ เขาชะเมาสูง ๑,๐๓๕ เมตร พื้นที่ด้านเหนือและด้านตะวันออกสูง และเหลาลงสู่อ่าวไทย มีแม่น้ำเล็ก ๆ ซึ่งอำนวยความสะดวกแก่การเกษตรตามแม่น้ำนั้น ๆ พอสมควร มีแม่น้ำสำคัญ ๒ สาย คือ แม่น้ำระยอง และแม่น้ำประแสร์ สภาพของดินเป็นดินร่วนปนทราย ระบายน้ำได้ดี ระดับความสมบูรณ์ของดินค่อนข้างต่ำ

อนึ่ง หากพิจารณาลักษณะพื้นที่และแนวโน้มแบบการใช้ที่ดิน พอจะแบ่งได้เป็น ๕ ลักษณะ ดังนี้

๑. พื้นที่ภูเขาและป่าไม้

เป็นพื้นที่ลอนเตี้ย ๆ ส่วนใหญ่ และภูเขาสูงชัน ไม่เหมาะต่อการเพาะปลูก แต่มีความสำคัญยิ่งต่อแหล่งน้ำและปริมาณน้ำ ลักษณะพื้นที่เช่นนี้อยู่ทางตะวันออกของอำเภอแกลง กิ่งอำเภอรังจันทร์ ทางตะวันตกของอำเภอบ้านค่าย ทางเหนือและทางตะวันออกของกิ่งอำเภอปลวกแดง มีเนื้อที่ภูเขาและป่าไม้ประมาณ ๑๔๔๘.๕๔ ตร.กิโลเมตร

๒. พื้นที่การเกษตรโดยอาศัยน้ำฝน

พื้นที่เป็นลูกคลื่น ดินมีคุณภาพต่ำถึงปานกลาง เป็นดินทรายและดินเหนียว พื้นดินอุ้มน้ำได้ดี ลักษณะเช่นนี้มีอยู่ในบางส่วนของตำบลพนานิคม ตำบลหนองบัว ตำบลหนองละลอก อำเภอบ้านค่าย ตำบลมาบตาพุด ตำบลห้วยโป่ง ตำบลกระเจ็ด ตำบลทับมา อำเภอเมืองระยอง ตำบลชุมแสง ตำบลวังจันทร์ กิ่งอำเภอรังจันทร์ ตำบลกระแสน ตำบลวังหว้า ตำบลซากโดน อำเภอแกลง ตำบลสำนักท้อน กิ่งอำเภอบ้านฉาง และท้องที่ในกิ่งอำเภอปลวกแดง เหมาะที่จะปลูกพืชไร่ ซึ่งต้องอาศัยน้ำฝนเป็นครั้งคราว

๓. พื้นที่ริมชายทะเล

เป็นบริเวณพื้นที่ชายฝั่ง พื้นดินเป็นทราย บางแห่งน้ำเข้าถึง บางแห่งเป็นที่ลุ่มน้ำขัง ลักษณะพื้นที่เช่นนี้มีอยู่ตามริมทะเลของจังหวัดในเขตตำบลพลลา ตำบลห้วยโป่ง ตำบลมาบตาพุด ตำบลเนินพระ ตำบลท่าประดู่ ตำบลปากน้ำ ตำบลเชิงเนิน ตำบลเพ ตำบลแกลง ตำบลชากพง ตำบลปากน้ำประแสร์ และตำบลพังราด

๔. พื้นที่เกษตรในเขตฝนชุก

พื้นที่เป็นลูกคลื่นลอนตื้นถึงลอนลึก ความอุดมสมบูรณ์ของดินค่อนข้างสูง เป็นบริเวณที่มีฝนตกชุกแบบทางภาคใต้ มีอยู่ในพื้นที่บางส่วนของเขตตำบลทุ่งควายกิน ตำบลกองดิน ตำบลคลองปูน ตำบลบ้านนา พื้นที่ส่วนใหญ่ติดกับเขตอำเภอท่าใหม่ จังหวัดจันทบุรี เหมาะแก่การเพาะปลูกเงาะ ทุเรียน ลำไย ส้ม ขนุน มะพร้าว และทำสวนยางพารา

๕. พื้นที่เหมาะแก่การเกษตรถาวร

ลักษณะเป็นดินเหนียว เป็นที่ราบดินตะกอน ดูนับน้ำได้ดี มีพื้นที่บริเวณลุ่มน้ำระยอง และลุ่มน้ำประแสร์ ได้แก่บางส่วนของตำบลชากบก ตำบลบางบุตร ตำบลตาขัน ตำบลหนองละลอก ตำบลบ้านค่าย ตำบลหนองตะพาน อำเภอบ้านค่าย บางส่วนของตำบลบางหว้า ตำบลปากน้ำประแสร์ ตำบลทางเกวียน ตำบลชากโดน ตำบลกร่ำ ตำบลเนินฆ้อ ตำบลบ้านนา ตำบลทุ่งควายกิน ตำบลคลองปูน อำเภอแกลง และบางส่วนของตำบลทับมา ตำบลน้ำคอก ตำบลเชิงเนิน ตำบลนาตาขวัญ ตำบลบ้านแลง และตำบลตะพง อำเภอเมืองระยอง

ตำบลตาขัน

ประวัติตำบลตาขัน

ตำบลตาขันเป็นตำบลเก่าแก่ของอำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ถึงแม้จะไม่ปรากฏชื่อ "ตาขัน" ในประวัติศาสตร์ แต่ก็ปรากฏชื่อ "บ้านน้ำเก่า" ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่

พระเจ้าตากสินเมื่อครั้งดำรงพระยศ เป็นพระยากำแพงเพชร หรือ พระยาวชิรปราการ ตีฝาวงล้อมของพม่าจากอยุธยา เดินทางมาทางภาคตะวันออก และได้แวะพักพลที่นี้ เข้าใจว่า "บ้านน้ำเก่า" ก็คือบ้านเก่า ในท้องที่ตำบลตาขันในปัจจุบัน

เป็นที่เชื่อกันว่า "บ้านเก่า" นี้เป็นหมู่บ้านเก่าแก่มาก เพราะวัดประจำ "บ้านเก่า" คือ "วัดบ้านเก่าทองธาราม" นั้นเป็นวัดวัดแรกของจังหวัดระยอง และเป็น วัดที่สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยขอมยังเรืองอำนาจ มีคำบอกเล่าสืบต่อกันมาว่าเมื่อท้องถิ่นนี้ถูก ขอมรุกราน พระสงฆ์ต้องอพยพหนีขอมไปอยู่จังหวัดนครราชสีมา ผู้ที่อพยพไปนั้นไปอยู่ นครราชสีมาถึง ๗๔ ปี จึงกลับมาอยู่ที่วัดบ้านเก่า ซึ่งสมัยนั้นยังเรียกกันว่า "วัดน้ำวงเวียน ตะเคียน ๗ ต้น"

ชื่อ "บ้านเก่า" มาปรากฏในนิราศเมืองแกลงของสุนทรภู่ ว่า

"ว่าสิ้นคงตรงปากออกปากช่อง ถึงระยองเหี่ยวเรือนอุไร

แวะเข้าย่านบ้านเก่าค่อยเบาใจ เขาคุดได้ต้อนรับให้หลับนอน"

แสดงความเก่าแก่ของ"บ้านเก่า" เป็นอย่างดี

ในภายหลังจึงมี"ตาขัน" อพยพจาก"บ้านเก่า"ไปตั้งรกรากประกอบอาชีพ ทำไร่ทางทิศตะวันออกของ"บ้านเก่า" และต่อมานั้นได้ชื่อว่า "บ้านตาขัน" และยกขึ้น เป็น"ตำบลตาขัน" ในภายหลัง

อาณาเขต ของตำบลตาขัน

ทิศเหนือ ติดต่อเขตตำบลบ้านค่าย อำเภอบ้านค่าย

ทิศใต้ ติดต่อเขตตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง

ทิศตะวันออก ติดต่อเขตตำบลนาตาขวัญ อำเภอเมือง

ทิศตะวันตก ติดต่อเขตตำบลเชิงเนิน อำเภอเมือง

การปกครอง จำนวนครัวเรือนและประชากร

ตำบลตาขันแบ่งเขตการปกครองเป็น ๖ หมู่บ้าน มีจำนวนประชากรดังนี้

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
หมู่ที่ ๑ บ้านแหลม	๔๐๗	๑,๘๕๐
หมู่ที่ ๒ น้ำโรง	๘๓	๓๙๖
หมู่ที่ ๓ หนองคอกหมู	๒๕๘	๑,๑๔๑
หมู่ที่ ๔ หนองตะแบก	๓๔๒	๑,๕๐๔
หมู่ที่ ๕ ตาขัน	๗๐	๓๒๓
หมู่ที่ ๖ หนองข้างเขียง	๑๑๕	๕๔๒
รวม	๑,๒๗๕	๕,๗๕๖

ลักษณะทางภูมิศาสตร์

เป็นพื้นที่ราบ ดินตะกอนลุ่มน้ำได้ดี เหมาะในการทำเกษตรถาวร

การคมนาคม

มีทางหลวงสายระยอง - บ้านค่าย แยกจากถนนสุขุมวิท ที่หลัก กม. ๒๒๑ ระยะทาง ๑๒ กม. ราคยางแอสฟัลท์ใช้ได้ทุกฤดูกาล ตัดผ่านหมู่บ้าน นอกนั้นเป็นถนนลูกรังเชื่อมภายในหมู่บ้าน

อาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ทำนา และมีการทำไร่ รับจ้างบ้าง

ศาสนา

ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีผู้นับถือศาสนาอิสลามอยู่บ้าง

ตำบลบ้านเพ

ประวัติตำบลบ้านเพ

ตำบลบ้านเพเป็นหมู่บ้านชายทะเล ซึ่งเป็นที่รู้จักกันมาแต่ครั้งโบราณ เพราะกล่าวกันว่า หากเดินทางมาทางเรือ จะขึ้นฝั่งทางด้านนี้จะมีท่าเรืออยู่ ๓ แห่ง คือ บ้านเพ ปากน้ำระยอง และปากน้ำประแสร์ แต่การตั้งหมู่บ้านเพขึ้นเป็นตำบลนั้น คงจะตั้งประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๐ ซึ่งเป็นปีที่สร้างวัดเพะกะราม วัดนี้เปลี่ยนชื่อเป็นวัด เกตราสุขารมย์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๓

ตำบลบ้านเพเคยเป็นที่ตั้งของกองพันทหารเรือเหล้ารบ แต่มีทหารถูกฟ้า ฟ้าผ่าตาย จึงย้ายไปตั้งที่อำเภอสัตหีบ ชลบุรี จนถึงปัจจุบัน

อาณาเขต

ทิศเหนือ	ติดต่อตำบลตะพง	อำเภอกาญจนบุรี
ทิศใต้	ติดทะเล	
ทิศตะวันออก	ติดต่อตำบลแกลง	
ทิศตะวันตก	ติดต่อตำบลตะพง	อำเภอกาญจนบุรี

การปกครอง จำนวนครัวเรือน และจำนวนประชากร

ตำบลบ้านเพแบ่งการปกครองเป็น ๔ หมู่บ้าน ดังนี้

ชื่อหมู่บ้าน	จำนวนครัวเรือน	จำนวนประชากร
หมู่ที่ ๑ บ้านโนไร่	๓๘๓	๒,๐๒๗
หมู่ที่ ๒ บ้านเพ	๖๑๐	๓,๒๖๓
หมู่ที่ ๓ บ้านเพ - ต้นลำควน	๕๒๓	๒,๕๘๓
หมู่ที่ ๔ เกาะเสม็ด	๗๑	๔๐๓
รวม	๑,๕๖๗	๘,๒๗๖

สภาพทางภูมิศาสตร์

พื้นที่ทางด้านทิศใต้เป็นบริเวณชายฝั่งทะเล พื้นดินเป็นทราย บางแห่งน้ำทะเลเข้าถึง บางแห่งเป็นลุ่มน้ำขัง ส่วนพื้นที่ทางทิศเหนือ เป็นพื้นที่เหมาะในการทำนา

การคมนาคม

ถนนสุขุมวิทระยะทางจากกรุงเทพฯ ถึงระยอง ๒๒๑ กิโลเมตร
ระยอง - แกลง ๔๗ กิโลเมตร แยกจากถนนสายนี้ ที่หลักกิโลเมตรที่ ๒๓๘ - ๒๓๙
ระยะทาง ๒ กิโลเมตร จะถึงตำบลบ้านเพ ถนนนี้ราดยางแอสฟัลท์ใช้ได้ทุกฤดูกาล
ถนนในหมู่บ้านมีทั้งถนนราดยาง และถนนลูกรังมากมายหลายสาย

อาชีพ

ส่วนใหญ่ทำการประมง มีการทำนา ทำไร่มันสำปะหลัง และ ทำสวนผลไม้บ้าง

ศาสนา

ชาวบ้านเพส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

รายละเอียดเกี่ยวกับวิทยากร

วิทยากรในตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย

๑. พระครูเหมียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก ท่านเป็นพระสงฆ์ผู้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำและนัดแนะวิทยากรมาให้ข้อมูลที่วัด และท่านเองก็กรุณาเป็นวิทยากรให้ข้อมูลนิทาน ปริศนา และความเชื่อด้วย

๒. นางเจ๊ ขจรรัตน์ อายุ ๖๕ ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ ๔๗/๑ หมู่ ๑ แม่เพลงไอ้แป้นสำคัญเสียงแหลม สูง ร้องเพลงได้เพราะและสนุก หัดเพลงไอ้แป้นจากครูตั้งแต่เด็ก เมื่อสาว ๆ เกยออกว่าเพลงตามหมู่บ้านต่าง ๆ

๓. นางประณต วอนสวาท อายุ ๕๖ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑ แม่เพลงไอ้แป้น ที่ยังไม่ถึงเค้าความงามตั้งแต่วัยสาว ผิวขาว ร่าเริง ความทรงจำดี สามารถให้ข้อมูลเพลงกล่อมเด็ก บทเพลง และความเชื่อต่าง ๆ ได้ด้วย ข้อมูลต่าง ๆ อาศัย "ครูพักลักจำ" ไว้

๔. ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๕๐/๑ หมู่ ๑ นายตำรวจนอกราชการ ผู้เป็นที่เคารพเชื่อถือของชาวบ้านทั่วไป เป็นบุคคลสำคัญที่ช่วยรวบรวมผู้ชำนาญด้านต่าง ๆ มาให้ข้อมูล เมื่อหนุ่มเล่นเพลงไอ้แป้นเป็นตัวแทนแผน แสดงถึงความสามารถ และความองอาจสมชายชาติศรี เป็นวิทยากรให้ข้อมูลนิทาน ปริศนา และความเชื่อ

๕. นายเรียน จิราธิ์ อายุ ๖๒ ปี บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๑ เมื่อก่อนรับราชการครู เป็นบุคคลสำคัญอีกท่านหนึ่งที่รวบรวมผู้ชำนาญด้านต่าง ๆ มาให้ข้อมูล เป็นวิทยากรให้ข้อมูลนิทาน ปริศนา และความเชื่อ

๖. นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม อายุ ๕๘ ปี บ้านเลขที่ ๑๒๗ หมู่ ๑ อดีตรับราชการครู คุ้นเคย ความรู้และความทรงจำดี เสียงดังกังวาน ให้ข้อมูลนิทาน

เพลงไอ้เป่ แผล่ ปรีศนา และความเชื่อ

๗. นายประริง เกิดสวัสดิ์ อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๓๓ หมู่ ๒
ร่างเล็ก แต่เสียงดัง คุยสนุก เรียนเพลง และความรู้ทางไสยศาสตร์ไว้มาก ให้
ข้อมูลเพลงไอ้เป่ ความเชื่อ และบทแผล่

๘. นางวรวรรณ สุวรรณเต็ม บ้านเลขที่ ๗๓ หมู่ ๑ ครูโรงเรียน
วัดบ้านเก่าทองหาราม คุยสนุก เป็นกันเอง ให้ข้อมูลนิทาน

๙. นางสาวรรณ สุวรรณเต็ม อายุ ๕๐ ปี บ้านเลขที่ ๖๐ หมู่ ๑
ร่างสูง เสียงดังก้อง ร้องเพลงเพราะ ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่ และเพลงกล่อมเด็ก

๑๐. นางรำพา ทอมระรื่น อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๕๔ หมู่ ๑ ให้ข้อมูล
เพลงกล่อมเด็ก

๑๑. นายประจวบ ขจรรัตน์ อายุ ๓๒ ปี อาชีพทำนา อยู่ที่ หมู่ ๑
เป็นลูกชายนางเจีย ขจรรัตน์ ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่

๑๒. นายนิล รักษาพล อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๔๔/๑ หมู่ ๑ เป็นครู
ที่มีอารมณ์ขันอย่างยิ่ง คุยสนุก เป็นกันเอง ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่ และนิทาน

๑๓. นายธนน วงศ์ภักดิ์ อายุ ๔๗ ปี บ้านเลขที่ ๔๔ หมู่ ๑ ให้ข้อมูล
เพลงไอ้เป่

๑๔. นายพจน์ บุญพันธ์ อายุ ๔๖ ปี บ้านเลขที่ ๔๓ หมู่ ๑ ให้ข้อมูล
เพลงไอ้เป่

๑๕. นางผ่อง เรืองฤทธิ์ อายุ ๖๕ ปี อาชีพทำนา อยู่ที่หมู่ ๑
อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ แต่ว่าเพลงกมคาย และว่ากลอนแดงได้ตรง ๆ ให้ข้อมูล
เพลงไอ้เป่

๑๖. นายเชียว พลพิทักษ์ อายุ ๖๔ ปี อาชีพทำสวน ทำนา
บ้านเลขที่ ๐๒ หมู่ ๔ อดีตเป็นพระนักเทศน์ที่มีชื่อเสียง เสียงดัง กังวาน ชาวบ้าน
เรียกว่า "หมอเชียว" เพราะมีความรู้มาก ความจำดี แต่เนื่องจากไม่ได้ฟังความจำ

เสียงนาน ทำให้หลงลืมไปบ้าง ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่ นิทาน บทเพลง ปรีศนา และ ความเชื่อ

๑๗. นายเชิญ สุขอารีย์ อายุ ๔๓ ปี บ้านเลขที่ ๔๘ หมู่ ๔ อดีต กำนันตำบลตาขัน และพระผู้มีความรู้ ความจำดีเยี่ยม แต่กำลังไม่อำนวยทำให้ให้ข้อมูล ได้ไม่มากเท่าที่ควร ให้ข้อมูลเพลงหงส์ บทเพลง และปรีศนา

๑๘. นายขำ อจรรักษา อายุ ๖๓ ปี อาชีพทำน ทำไร่ บ้านเลขที่ ๓๗ หมู่ ๔ พ่อเพลงเอ๋ยชื่อดัง คันทเพลงเก่ง เสียงดังกังวาน ให้ข้อมูลเพลงเอ๋ย เพลงเชิญผี นิทาน ปรีศนา และความเชื่อ

๑๙. นางฉ้วน สุขมหา อายุ ๖๔ ปี อาชีพทำน บ้านเลขที่ ๔๖ หมู่ ๔ แม่เพลงวง รำเล็กบาง ท่าทางอ่อนช้อย เสียงเพราะ ให้ข้อมูลเพลงวง เพลงเชิญผี และเพลงกล่อมเด็ก

๒๐. นางจำเริญ อินสอน อายุ ๖๔ ปี อาชีพจักสาน บ้านเลขที่ ๗๔ หมู่ ๕ แม่เพลงไอ้เป่ และเพลงแอ้วขอทาน ให้ข้อมูลเพลงทั้ง ๒ ประเภท

๒๑. นางลำพูน สุขมหา อายุ ๔๔ ปี บ้านเลขที่ ๐๔ หมู่ ๕ เสียง- เพราะมาก จำเพลงได้ดี ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่ เพลงเชิญผี และเพลงกล่อมเด็ก

๒๒. นางสาวรินทร์ พลวกแก้ว อายุ ๖๒ ปี อาชีพทำน บ้านเลขที่ ๕๐ หมู่ ๖ อ่านไม่ออก เขียนไม่ได้ แต่ว่าเพลงได้เป็นคิน ๆ หน้าตาแสดงความซื่อสัตย์ ใจดี ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่

๒๓. นางสาวอิง จันทรมณี อายุ ๔๗ ปี อาชีพทำน บ้านเลขที่ ๔ หมู่ ๕ รำเล็กบาง เสียงเพราะ ใจดี ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่ เพลงแอ้วขอทาน และเพลงกล่อมเด็ก

๒๔. นายถิ่น จันทรมณี อายุ ๕๒ ปี อาชีพทำน บ้านเลขที่ ๑๑ หมู่ ๖ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๖ เสียงดังฟังชัด ให้ข้อมูลเพลงไอ้เป่

๒๕. นายเนย ศรีกำแหง อายุ ๖๐ ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ ๓๖ หมู่ ๔ พ่อเพลงวง ให้ข้อมูลเพลงวง

วิทยากรในตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง

๑. พระครูสังวรสมาธิวัตร เจ้าอาวาสวัดเกตตราสุขารมย์ ท่านเป็น พระสงฆ์ผู้สนใจ และตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้าน ท่านได้กรุณาให้คำแนะนำ และนัดแนะวิทยากรมาให้ข้อมูลที่วัด และท่านเองก็กรุณาเป็นวิทยากรให้ข้อมูลนิทาน ปริศนา และความเชื่อด้วย

๒. นายจำลอง อัฐโส อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๗๒ หมู่ ๒ เป็นบุตร นายชิน อัฐโส กริชาชาวบ้านของบ้านเพ สามารถจดจำนิทาน บทเพลง บทแหล่ ความเชื่อต่าง ๆ ไว้ได้มาก และถ่ายทอดข้อมูลเหล่านี้ได้อย่างสนุกสนาน

๓. นายเอื้อน อัฐโส อายุ ๗๐ ปี บ้านเลขที่ ๑๕๔ หมู่ ๓ พี่ชาย นายจำลอง อัฐโส ให้ข้อมูลนิทาน บทเพลง และความเชื่อ

๔. นายหลิม แสงเมฆ อายุ ๕๕ ปี บ้านเลขที่ ๑๐๗/๒ หมู่ ๓ มีคหายุ้งวัดเกตตราสุขารมย์ และหมอทำขวัญ ให้ข้อมูลบททำขวัญนาค

๕. นายแซ ดิยะศิริ อายุ ๗๓ ปี บ้านเลขที่ ๑๙๐ หมู่ ๒ ให้ข้อมูล ประเพณีนิทาน

๖. นายย้อย ศักดิ์เมือง อายุ ๖๔ ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ ๑๘๔ หมู่ ๓ อดีตพ่อเพลงไ้เป่ และนักแหล่ชื่อดัง เสียงดัง ลูกคอดี ให้ข้อมูลบทเพลง บทแหล่ และความเชื่อ

๗. นางชูจิต บำรุงพงศ์ อายุ ๔๒ ปี อาชีพทำนา บ้านเลขที่ ๑๔๓/๑ หมู่ ๒ นักแหล่หญิง เคยทำขวัญนาคคู่กับหมอทำขวัญชาย หัดเพลงไ้เป่จากนายย้อย ศักดิ์เมือง ผู้เป็นอา ให้ข้อมูลนิทาน บทแหล่ และบทเพลง

๘. นายเฉื่อย นาคสกุล อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๔๔ หมู่ ๓ เดิมเป็น
ชาวฉันทบุรี มาอยู่บ้านเพ ๓๓ ปี ให้ข้อมูลนิทานและ บทเพลง

๙. นางเนิน ผัดผ่อง อายุ ๗๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๓ ให้ข้อมูล
นิทาน และบทเพลง

๑๐. นางจ้อย ผัดผ่อง อายุ ๖๔ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๗ หมู่ ๓ คอยเก่ง
พูดเร็ว หัวเราะเสียงดัง มีอารมณ์ขัน เล่านิทานประเภทตลก ทั้งหยาบโลน และ
ไม่หยาบโลน

๑๑. นายพ้วน อนันตภูมิ อายุ ๖๔ ปี อาชีพทำสวน บ้านเลขที่ ๑๑๖
หมู่ ๔ นักเล่านิทานตลกที่หาตัวจับยาก ให้ข้อมูลนิทาน ความเชื่อ และปริศนามากมาย

๑๒. นายเกสร ผัดผ่อง อายุ ๕๕ ปี อาชีพประมง บ้านเลขที่ ๑๖๕
หมู่ ๓ ให้ข้อมูลนิทาน

๑๓. นายเทียม บุญจาราม อายุ ๖๖ ปี บ้านเลขที่ ๑๔๔ หมู่ ๒ อดีต
ชาวประมงผู้ต่อสู้กับงานหนักมามาก มีความรู้เรื่องความเชื่อ และนิทานต่าง ๆ มากมาย
และถ่ายทอดข้อมูลโดยไม่ปิดบัง

๑๔. นายสมบุรณ์ คงวิเศษณ์ อายุ ๓๓ ปี อาชีพประมง บ้านเลขที่
๒๗๔ หมู่ ๒ ให้ข้อมูลปริศนา

บทที่ ๓

วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทและจำนวนของวรรณกรรม

วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่รวบรวมมาได้สามารถจำแนกประเภทได้ตามตาราง ดังนี้

ตาราง ๑ แสดงประเภทและจำนวนวรรณกรรมพื้นบ้านจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของวรรณกรรมพื้นบ้าน	จำนวน
๑. นิทานชาวบ้าน	๕๒
๒. เพลงชาวบ้าน	๓๕
๓. คำกล่าว	๑๘
๔. ปริศนาคำทาย	๑๖๓
๕. ความเชื่อ	๘๑
รวม	๓๔๙

ตาราง ๒ แสดงประเภทและจำนวนนิทานชาวบ้านจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของนิทานชาวบ้าน	จำนวน
๑. นิทานชีวิต	๑
๒. นิทานประจําถิ่น	๓
๓. นิทานอธิบายเหตุ	๑๑
๔. ตำนานและเทพปกรณัม	๑๒
๕. นิทานอุทาหรณ์	๑
๖. นิทานมุขตลก	๒๒
๗. นิทานไม่รู้จบ	๑
๘. เบ็ดเตล็ด	๑
รวม	๕๒

ตาราง ๓ แสดงประเภทและจำนวนเพลงชาวบ้านจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของเพลงชาวบ้าน	จำนวน
๑. เพลงพื้นบ้าน	๖
๒. เพลงกล่อมเด็ก	๒๑
๓. เพลงประกอบการละเล่น	๘
รวม	๓๕

ตาราง ๔ แสดงประเภท และจำนวนคำกล่ำจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของคำกล่ำ	จำนวน
๑. คำอวยพร	๑
๒. แห่	๑๖
๓. คำกล่ำในโอกาสพิเศษ	๑
รวม	๑๘

ตาราง ๕ แสดงประเภทและจำนวนปริศนาคำทายจาก

คำบลตาชั้น อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของปริศนาคำทาย	จำนวน
๑. คำตอบเกี่ยวกับพืช	๓๖
๒. คำตอบเกี่ยวกับสัตว์	๑๓
๓. คำตอบเกี่ยวกับของใช้	๔๖
๔. คำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ	๖
๕. คำตอบเกี่ยวกับอาชีพและความเป็นอยู่	๒๓
๖. คำตอบเกี่ยวกับร่างกายคน	๓
๗. คำตอบเกี่ยวกับอาหาร	๑
๘. คำตอบเกี่ยวกับสถานที่	๑
๙. คำตอบเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี	๕
๑๐. คำตอบหลายอย่าง	๑๔
๑๑. คำตอบเล่นคำจากปริศนา	๕
๑๒. คำตอบเกี่ยวกับตัวเลข	๔
๑๓. เบ็ดเตล็ด	๒
รวม	๑๖๒

ตาราง ๖ แสดงประเภทและจำนวนความเชื่อจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ประเภทของความเชื่อ	จำนวน
๑. เกี่ยวกับการเกิด - ตาย	๘
๒. เกี่ยวกับโชค - ลาง	๔
๓. เกี่ยวกับความฝัน	๘
๔. เกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนต์ คาถา เครื่องรางของขลัง	๑๘
๕. เกี่ยวกับลักษณะดี - ชั่ว	๑๑
๖. เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสางนางไม้	๕
๗. เกี่ยวกับเคล็ด การแก้เคล็ด	๑๒
๘. เกี่ยวกับมงคล - อัปมงคล	๘
๙. เกี่ยวกับยากลางบ้าน	๓
รวม	๘๕

ผลการวิเคราะห์นิทานชาวบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

นิทานชาวบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่ได้
จำแนกประเภทไว้ เมื่อนำมาวิเคราะห์เป็นเรื่อง ๆ ไป ปรากฏผลดังนี้

๑. นิทานชีวิต (Novella, Romantic Tale)

นิทานชาวบ้านประเภทนิทานชีวิตหมายถึง นิทานที่ขนาดของเรื่อง
ค่อนข้างยาวมีหลายสสารัตถะ ตัวละคร และโครงเรื่อง มีลักษณะใกล้เคียงกับชีวิต และ
เหตุการณ์จริง มีการพรรณนาที่ชัดเจนพอสมควร และมีการแบ่งเวลา และสถานที่อย่างชัดเจน

นิทานชีวิตที่พบในตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง มี
เพียง ๑ เรื่อง คือ เรื่องหนุ่มน้อยตัดฟัน

๑.๑ หนุ่มน้อยตัดฟัน

(นายชม วงศ์พิรัตน์ ผู้เล่า)

คนชื่อนะ เขาก็คนชื่อเขาตัดฟันชาย เขาก็เข้าป่าตัดฟัน
เรื่อยไป หลายวัน หลายวันเช้า หนักเข้าไปหลง หลง... ไปก็มันไม่เจออะไร อยู่ใน
ป่าลึก เออ หลง ๆ ไปก็นอนค้างคืน หนักเขาก็ผอมโซเซ ก็ไปได้ยินเสียงไก่ขัน
เอ๊ะ ก็นึกว่าบ้านคนเขาไป ช้ เข้าไปก็บ้านคนจริงเหมือนกัน บ้านนั้นเค้ามี เป็นแม่หม้าย
อยู่ ๒ คนก็ลูกสาวนะ เข้าไป เข้าไป เขาเล่า ถามมา มาอย่างไรเนี่ย นั่นก็
เล่าไปตามเรื่อง มาตัดฟันหลงมาหลายคืนแล้วข้าวปลาไม่เคยกิน ที่นี้เขาก็สงสาร หุงข้าว
หาข้าวให้กิน กินแล้วเขาก็ชวนว่าอย่าไปเลย พ่อ แม่ก็ไม่มียู่กะเขาชะที่นี้เถอะ อยู่ไป ๆ
นานเข้า ก็ไปได้ก็ลูกสาวเขาเข้า ยื้อ ได้ก็ลูกสาวก็มีลูกออกมา มีลูกทำใจ ก็ไป
ผลัดกันไปทำงาน ผัวอยู่บ้านบ้าง เมียไปบ้าง เมียไปก็สั่งแล้วว่า ไม่ต้องไปทำอะไร
พูดอะไร เลี้ยงอยู่ทะเลาะเถอะ ที่นี้ลูกมันก็ยังเล็กอยู่ที่นี่ ก็ร้องปะเลาะยังใจก็ไม่นิ่ง โอ๊ย
ทำใจ ลูกมันร้อง พูดขึ้นมาหน่อยเดียว พูดไม่ดีหรือหนา เอ๊ย แม่เค้ามานอนแล้ว อย่าร้อง
ให้หยุด เท่านั้นแหละ เลยอยู่กะเขาไม่ได้หายกัน พ่อเจ้าเมียดกลับมาเลยร้องให้ พ่อเห็น

ต้องจากกันเสียแล้ว อยู่ด้วยกันไม่ได้ซะแล้ว ปากไม่ดี เขาไม่ให้อยู่กะเขาหรอก ก็ไอ้นั้น
จะอยู่ยังงัยละ ก็กลับไปอยู่ที่เดิม พอเรามองเห็นกลับไปป่าทั้งนั้น ไม่มีอะไรแล้ว บ้านคนก็
ไม่มี ที่นี้ก็หายไปไหนในปัจจุบันนี้ เรื่องก็มีเท่านี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้จัดเป็นนิทานชีวิตเพราะ เป็นนิทานที่คล้ายเรื่องชีวิตจริง ตัวละคร
และเหตุการณ์คล้ายคน และเหตุการณ์จริงถึงแม้ว่าจาก และเวลาจะไม่บังคับก็ก็ตาม

จากนิทานเรื่องนี้ จะเห็นได้ว่าผู้เล่าต้องการเน้นให้เห็นผลของการไม่ยึดมั่น
ในคำสัตย์ว่าจะทำให้พบความวิบัติได้ ถึงแม้การพูดปดนั้นจะนำไปโดยเจตนาที่จะให้ได้
รับผลดีแก่ผู้อื่น และตนเองก็ตาม

การผูกเรื่องในนิทานเรื่องนี้ น่าสนใจที่ผูกเรื่องให้ตัวเอก คือชายตัดฟัน
หลงทางเข้าไปในป่า ทำให้ชวนติดตามฟังว่า ต่อไปจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้น การดำเนิน
เรื่องต่อไปก็ทวีความเข้มข้นมากขึ้น จนถึงจุดสุดยอด คือ การให้ชายตัดฟันแก้ปัญหาด้วย
การหลอกลูกว่า "แม่มาแล้วอย่าร้อง" ซึ่งเป็นคำพูดที่เป็นจุดสุดยอดของเรื่อง แล้วเรื่อง
ก็จบลงด้วยความวิบัติ พลัดพราก ซึ่งเป็นผลของการพูดปด

นิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนสภาพสังคม และอาชีพของคนแต่ก่อนด้วยว่า ป่าไม้
ยังอุดมสมบูรณ์ ใคร ๆ ก็สามารถเข้าป่าตัดฟันมาขาย หรือมาใช้ได้ หากเปรียบเทียบกับ
สภาพปัจจุบันนี้แล้ว จะเห็นความแตกต่างกันอย่างมาก

นอกจากนี้จากการฟังนิทานเรื่องนี้ ยังช่วยให้เข้าใจสำเนียงพูดของชาว
ระยอง ซึ่งเพี้ยนไปจากเสียงในภาษามาตรฐานบ้าง เช่น ถีบ / tɕhɨp / ปะเลาะ
/ pà-ləʔ/ ซึ่งสำเนียงภาษามาตรฐานว่า ถีบ / tɕhɨp/ และปะเลาะ /pà-ləʔ/
และยังพบสำนวนการพูดที่แปลกไปจากภาษามาตรฐาน เช่น พูดว่า "อยู่กะเขาไม่ได้หยาบกัน"
ชาวตำบลตาขัน มักพูดคำว่า "หาย" เสริมความให้หนักแน่น ชัดเจนขึ้น เช่น พูดว่า
"ไปไหนหายแล้ว" หมายความว่า ไปไหนเสียแล้ว หรือ "ร้องไต่ก็ร้องหาย" หมาย-
ความว่าร้องไต่ก็ร้องไปเรื่อย ๆ

๒. นิทานประจำถิ่น (Local Legend)

นิทานชาวบ้านประเภทนิทานประจำถิ่น เป็นเรื่องเกี่ยวกับประเพณี หรือบุคคลในท้องถิ่น เรื่องอาชญาหรือลึกลับได้ ฉากเป็นแถบชีวิตจริง ตัวละคร และ โครงเรื่อง อาจเป็นมนุษย์ ผี เทวดา หรือสัตว์ในท้องถิ่นที่กระทำ พฤติกรรมต่าง ๆ ที่ช่วยดำเนินเรื่อง และที่สำคัญคือ ผู้เล่าจะแสดงทัศนะของตนว่าเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง มีสถานที่ และวัตถุสิ่งของเป็นพยานอยู่

นิทานประจำถิ่นที่พบจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง มี ๓ เรื่อง ดังนี้

๒.๑ ตาม่องล่าย

(นายเขียว พลพิทักษ์ ผู้เล่า)

เรื่องมันยังจี ตาม่องล่ายนะ แกเป็นพ่อค้า อยู่ที่ปากกั้ง เป็น พ่อค้า แล้วก็เมียของตาม่องล่ายก็ชื่อนางรำพึง ลูกสาวชื่อนางยมโดย นางยมโดยคนนี้ สวยมาก สวยหาตัวจับยากเขียวละ ไ้เจ้าลาย ฝ่ายข้างลาวก็มาค้าขายเหมือนกัน มา ค้าขายก็มาติดเนื้อต้องใจลูกสาวตาม่องล่ายนี้ไข่ม้อย ถึงเวลาก็มาขอ ไ้เจ้าลายก็มาขอ กะแม่ เจ้ากรุงจีนก็มาขอกะพ่อ ที่นี้ ๒ คนนะไม่รู้กันซี วันนัดวันแต่งงานจับตรงกันอีก วันเดียวกัน ที่นี้เจ้าลาวก็มา เจ้ากรุงจีนก็มา เออ มาถึงก็เอาซีหนู เห็น เปิดไก่อะไรนะ กะทะ กะตึง คว้าเตาดอกอยู่ที่ (เสียงแทรก - อ้อที่เป็นเกาะกะทะคว่า เกาะหนู เกาะ..) นั้นแหละตอนนั้นมีพระอยู่องค์เดียว มีเณรอยู่องค์หนึ่ง นิมนต์พระกะเณรนั้นมาในงานมงคลนั้น พอเจ้าบ่าวทั้งสองมาถึง ก็มีจัดงานวันเดียวกันก็มาถึงคราวเดียวกัน ตาม่องล่ายก็ปรึกษา กะนางรำพึงว่า ว่ายังไ้กัน ลูกสาวเราคนเดียวมีเจ้าบ่าว ๒ คน จะเอาไ้กัน ยาย-รำพึงแกก็ไปปรึกษาลูกสาวแกว่าลูกจะเอาไ้ยังไ้ เวลาที่เจ้าบ่าวเขามาทั้ง ๒ คน นางรำพึงก็ว่า พ่อแม่ยกให้ก็เอาหมดทั้ง ๒ คน (เสียงหัวเราะ) ที่นี้ตาม่องล่ายก็โกรธ (ลงเสียงหนัก) คว้าได้สากก็ขว้างยายเมียเขานะ นางรำพึงไข่ม้อย ก็ทะเล่ เรียกเกาะ ทะลู่ อยู่ที่หน้าสัดหีบ แล้วอีกนั้นก็เกาะสาก (เสียงถามเกาะสากก็อยู่ใกล้กันเลย หน้า -

สดตึบ) ทั้งคู่ ถูกเกาะกัทะลุ สากก็ไปตกฮือ กลายเป็นเกาะสาก (เสียงแทรก - มี
มี เพื่อนเขาเคยชวนไปเที่ยว)ตาม่องล่ายโกรธใหญ่ ทำท่าไหนตึนะกู คว้ามิดได้ก็ผ่า
อกนางรำฟิง ตัคนมลูกสาวเขรียงไปนูน ตะวันตกนูน เกาะนมสาว ไปอยู่เมืองสิงห์....
เมืองจันทน์โน่นข้างนึ่ง เป็นเกาะนมสาว ที่หน้าเมืองขลุ้ง ที่นี้ตายแม่รำฟิงก็เข่น้ำอยู่จัน
ที่อ่าวระยองนี่ (เสียงแทรก - เขาเรียกหาดแม่รำฟิง) เกาะที่ยาย เกาะกะทะคว่ำ
เกาะนางรำมีทั้งนั้น เกาะนางรำก็เขาหาโชนหาอะไรมาเล่นในงานเขาจันชี่

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้จัดว่าเป็นนิทานประจำถิ่นเพราะผู้เล่ายืนยันว่าเรื่องที่เล่านี้
เชื่อกันว่าเป็นเรื่องจริง มีสถานที่ในท้องถิ่นเป็นหลักฐานยืนยัน เช่น เกาะทะลุ เกาะสาก
เกาะนมสาว เป็นต้น

ความจริงนิทานเรื่องตาม่องล่ายนั้นเป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่าเป็นนิทาน
ประจำถิ่นของชาวจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ แต่นิทานเรื่องนี้ก็มาปรากฏในพื้นที่ แถบชาย-
ฝั่งทะเลภาคตะวันออกด้วย และในเรื่องก็มีชื่อสถานที่เช่น ชื่อเกาะต่าง ๆ ที่มีอยู่จริง
ในแถบนี้ แสดงให้เห็นการแพร่กระจายของนิทานเรื่องนี้ ซึ่งน่าจะเป็นไปได้ เพราะ
ชาวประมงแถบชายฝั่งทะเลภาคตะวันออก กับชาวประมงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มีการ
เดินทางติดต่อกันทางทะเล เป็นเหตุให้มีการถ่ายทอดนิทานไปถึงกัน ส่วนที่ว่าต้นกำเนิด
ของนิทานเรื่องนี้จะอยู่ที่ไหนนั้น เป็นเรื่องที่ต้องศึกษาโดยละเอียดต่อไป

ประเพณีที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้ คือ ประเพณีการสู่ขอและแต่งงานของ
ไทย ฝ่ายชายที่หึงใจหญิงสาวคนใดจะต้องจัดหาเถาแก่มาสู่ขอ กับพ่อ แม่ ของหญิงนั้น
หากเป็นที่ตกลงกันก็จะนัดหมายกำหนดวันแต่งงานต่อไป แต่ข้อที่น่าสังเกตในนิทานเรื่อง
นี้คือ พ่อ กับ แม่ ของนางยมโดยไม่ได้พูดจาปรึกษากันเสียก่อนว่าจะยกลูกสาวให้กับชาย
คนใด เหตุการณ์นี้จึงเป็นปมที่สำคัญของเรื่อง ทำให้เรื่องดำเนินต่อไปได้อย่างเหมาะสม

อึ่งงานแต่งงานนั้น ถือว่า เป็นพิธีสำคัญของหญิงสาวต้องมีพิธีทำบุญ และเตรียมข้าวของต่าง ๆ อย่างดีไว้ให้พร้อม ดังที่ปรากฏในเรื่องว่า "หมู เห็ด เป็ด ไก่ อะไรนะ กะทะกะทิงคว่ำเคดาค....- ตอนนั้น มีพระอยู่องค์เดียว มีเณรอยู่องค์หนึ่ง นิมนต์พระกะเณรนั้นมาในงานมงคลนั้น"

นิทานเรื่องนี้ ให้ความรู้เกี่ยวกับชื่อเกาะต่าง ๆ คือ เกาะทะลุ เกาะสาก (หน้าสตั๊ป) เกาะนมสาว (แหลมสิงห์ จันทบุรี) เกาะพิมาย เกาะกะทะคว่ำ เกาะนางรำ (ในอ่าวระยอง) อีกด้วย

ความจริงการตั้งชื่อเกาะต่าง ๆ เหล่านี้แต่เดิมคงจะตั้งไปตามรูปร่างที่มองเห็นว่าคล้ายสิ่งใดก็เรียกชื่อตามสิ่งนั้น หรืออาจตั้งตามทรัพยากรที่มีมาก เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นที่นั่น หรือชื่อบุคคลสำคัญของถิ่นนั้นก็ได้ ต่อมาจึงได้สร้างนิทานขึ้นเพื่ออธิบายชื่อเหล่านั้นเพื่อความสนุกสนานและให้น่าเชื่อถือด้วย หรืออีกทางหนึ่งคือ มีนิทานอยู่แล้ว และนิทานนั้นเหมาะสมกับสถานที่ ที่อยู่ จึงนำมาผนวกกันเข้าเป็นเรื่องราวที่น่าเชื่อถือ

ถึงแม้นิทานเรื่องนี้จะเป็น เรื่องที่ไม่เป็นจริงไปได้ แต่ก็แสดงจินตนาการ และวิธีผูกเรื่องราวของคนแต่ก่อนที่จะอธิบายเรื่องต่าง ๆ ให้ทั้งน่าเชื่อ และน่าตื่นเต้นประหลาดใจไปพร้อม ๆ กัน ลักษณะเช่นนี้ปรากฏให้เห็นในสังคมที่วิทยาการทางวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญ ทำนองเดียวกับการสร้างตำนานเกี่ยวกับ เทพเจ้าต่าง ๆ ของอินเดีย และกรีก การศึกษาเรื่องราว เช่นนี้ จึงช่วยให้เข้าใจจินตนาการ และวิธีถ่ายทอดความรู้ของกลุ่มชนได้เป็นอย่างดี

๒.๒ เขาตะเกาคคว่ำและเขานางหมัน

(นายเขียว พลพิทักษ์	
นายชม วงศ์พิรัตน์	
นายชำ อารักษ์	
นายหริต สว่างศิลป์ ผู้เล่า)	

นายเขียว	-	มันมีเรื่อง
นายหรั่ง	-	เจ้ากรุงจีนนี่
นายเขียว	-	เจ้ากรุงจีนมาขอลูกยายกะตา พอยก ชั้นหมากมาจะมาแต่งงานก็ตะเกา พอดีมาคว่ำลง
นายขำ	-	ยังมีเขาเรียกว่าไซ้
นายเขียว	-	เดี๋ยวนี้นะ ใน บนหลังเขายัง มีสายสมอกว้านอยู่นา
นายชม	-	มี ยังมี
จากรูวัลย์	-	อ้อ เป็นหินหรือคะ
นายชม	-	เป็นหินชะหมดแล้ว เป็นรูปสายสมอ รูปไซ้เรานี่แหละ
ทัศนีย์	-	ลุงเคยไปดูเองไหม หมอเคยไปดู เองไหมคะ
นายขำ	-	ไปซะไป
ทัศนีย์	-	แล้วเป็นสายสมอจริง ๆ หรือคะ
นายหรั่ง	-	อยู่ที่ท่าอุดมนะ ตำบลแสง บ้านแสง
ทัศนีย์	-	เจ้ากรุงจีนจะไปแต่งงานกับลูกสาว ตายายแล้วเลย ไม่ได้แต่งงาน
นายขำ	-	ไม่ได้แต่งงานว่าสำเภามันคว่ำ
ทัศนีย์	-	แล้วลูกสาวตายายนั่นอยู่ที่ไหนคะ
นายหรั่ง	-	มันอยู่หน้าพลาไปโน่นนี่ เกาะกะทะคว่ำ เกาะที่ยาย เกาะนมสาว มันสำหรับ เดียวกันเลย เกาะหมู เกาะอะไรนะ ที่เขาแต่งงานนี่

นายเชียว	-	อาจารย์รู้ใหม่ว่าไอ้เขตาม่องล่าย
นายชม	-	เขานางหมั้น
ทัศนีย์	-	เขานางหมั้นอยู่ที่ไหนคะ
นายชำ	-	อยู่ตรงนี้ละ เขานางหมั้น กางม่าน เขาจะมาแต่งงานกัน เขานี้เรียกว่า เป็นเขา กางม่าน กันม่าน
ทัศนีย์	-	เขากันม่าน
นายชำ	-	อะ บังไว้ กันม่าน
ทัศนีย์	-	แล้วเขานั้นกลมหรือคะ
นายหรีด	-	ยาว ขว้าง ๆ อยู่

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องเขาคะเภาคว่าเป็นนิทานที่น่าจะเป็นเรื่องเดียวกับ เรื่องตาม่องล่าย เพราะเหตุการณ์ในเรื่องตรงกัน เพียงแต่เรื่องเขาคะเภาคว่านี้ เล่าถึงเรือสำเภาที่เจ้ากรุงจีนยกขึ้นหมากมา กับเล่าถึงม่านในวันแต่งงานของนางยมโดยเท่านั้น ไม่ได้เล่าถึงเรื่องเหมือนเรื่องตาม่องล่าย

ผู้เล่ามีหลักฐานพยานยืนยันว่า เรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องจริงยังพิสูจน์ได้จากสายโซ่ที่เป็นคินอยู่ และภูเขาที่มีลักษณะคล้ายม่านกันทำให้น่าเชื่อถือมากขึ้น

ผู้ฟังนิทานเรื่องนี้จะได้ความรู้เกี่ยวกับชื่อภูเขาในท้องถิ่น และเข้าใจวิธีการอธิบายสิ่งที่ไม่รู้โดยการผูกเป็นเรื่องราวขึ้น เช่นเดียวกับเรื่องตาม่องล่าย

๒.๓ เมืองลับแล

(นายชำ อาจารย์ชำ ผู้เล่า)

เมืองลับแลนี้อยู่ทางเขต....เขางวงช้าง อยู่ทางนี้เขาเรียก
เขาใหญ่ เขาบอกว่าบางคนไปเจอจะมีสระ มีดินมะนาว แล้วก็มิดินกะทิงเนี่ย แล้วก็ตัน

ระทม เอ้อ ไปนี้เขาก็ว่าสายบัวนี้จะยังไ้งไม่รู้ยาวตั้ง ๓ - ๔ วา แน่ะ แต่เราไปก็ไม่
จะจะไม่รู้เป็นยังไ้ง (นายชม วงศ์ทิพรัตน์ เสริม - นี่เขาพูดกันมานานแล้ว ตั้งกะนานมา
แล้ว) แล้วเขาไป เขาไปจะเจอกันนี้ ไปเก็บมะนาวมาขายกันก็มี เราไปไม่เจอะ
(เสียงถาม - มะนาวลูกโตไหมลุง) โตเท่ามะนาวธรรมดา

แล้ววันกลั้ววันแข็ง โบราณเขาถือ วันอังคาร วันเสาร์ จะมีเสียงฆ้อง
ระนาดให้ฟัง ที่นี้ผมก็ฟังแล้วก็มานึกว่า เอาอีกแหละ มันก็ไอ้คนอีกแหละ ก็บางที่ได้ยินเสียง
ฆ้อง แต่มันไม่สนผมก็เคยได้ยิน เขามีจริง ๆ เขามีสระ คนเขาไปเอามะนาวมาไอ้สายบัว
นี่เขาเอามาให้เราดูเลยนะ แต่เราไปไม่เจอะ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องเมืองลับแลนี้มีเล่ากันหลายถิ่น เช่น เมืองลับแล จังหวัดอุตรดิตถ์
เมืองลับแล อำเภอบางละมุง และเมืองลับแล อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ส่วนมาก
จะเล่าคล้ายคลึงกัน คือ เป็นเมืองลึกลับ ตั้งอยู่ที่ไหนไม่ทราบแน่ชัด และวันดีคืนดีจะมี
เสียงมโหรี ปี่พาทย์ บรรเลงให้ได้ยิน บางถิ่นกล่าวว่า คนมีบุญเท่านั้นจะได้ยินเสียงนี้

สำหรับเรื่องเมืองลับแล ที่พบจากตำบลดาวซันนี้ ผู้เล่าเล่าว่ามีคนเคยไป
พบว่าเมืองนี้มีสระที่มีสายบัวยาวถึง ๓ - ๔ วา แสดงว่าต้องเป็นสระที่ลึก และกว้างมาก
อาจเป็นสระที่เกิดตามธรรมชาติหรือเป็นสระที่คนขุดขึ้น ซึ่งถ้าเป็นกรณีหลังก็แสดงว่าที่นั่น
ต้องเป็นชุมชนขนาดใหญ่มาก่อน

อนึ่ง การอ้างว่าสายบัวที่พบนั้นยาวถึง ๓ - ๔ วา ก็ต้องพิจารณาด้วยว่า
เรื่องที่เล่าสืบทอดกันมานั้นมักมีความเปลี่ยนแปลงผิดเพี้ยนไปทั้งโดยความตั้งใจ และไม่ตั้งใจ
ของผู้เล่า และหากเป็น เรื่องที่ต้องการเพิ่มความตื่นเต้น น่าสนใจ ก็มักเพิ่มเติมเรื่องราว
ให้เกินกว่าที่น่าจะเป็นไปได้เสมอ

นอกจากนี้เรื่องเมืองลับแลยังสะท้อนความเชื่อประเภทฤกษ์ - ยามด้วยว่า
คนโบราณถือว่า วันอังคาร เป็นวันกล้า วันเสาร์เป็นวันแข็ง ความเชื่อเช่นนี้มีผลต่อการ

ประเพณีปฏิบัติของคนในกลุ่มชนเป็นอันมาก แม้การนุ่งผ้าไหมก็ห้ามนุ่งวันอังคาร และวันเสาร์ เชื่อกันว่าเป็นอัปมงคล หรือการยกเสาเอกขึ้นบ้านใหม่ก็ห้ามคนเกิดวันอังคาร และวันเสาร์ เป็นผู้ยก เพราะวันทั้งสองนี้เป็นวันแข่ง ดังกล่าวแล้ว

๓. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)

นิทานชาวบ้านประเภทนิทานอธิบายเหตุ เป็นนิทานที่เล่าเพื่อตอบคำถามว่า ทำไมจึงเป็นอย่างนั้นอย่างนี้ นิทานแบบนี้มีลักษณะการเล่าอย่างง่าย ๆ ว่า อะไร เป็นอย่างไร และทำไมจึงเป็นอย่างนั้น เนื้อเรื่องอาจอธิบายความเป็นมาของบุคคล สัตว์ สถานที่ หรือปรากฏการณ์ธรรมชาติก็ได้

นิทานอธิบายเหตุที่พบจากตำบลดาชัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง, มีดังนี้

๓.๑ สัตหีบ

(นายเชียว พลพิทักษ์

นายหรัศ สว่างกัลป์ ผู้เล่า)

สัตต แปลว่า เจ็ด ท้าวพระเจ้าอุทองนี้ หนีตาเหลือท้าวไป หรือ ท้าวแสนท้าวอะไร ตาควงแกบอก (ตาควง คือ คนเก่าแก่ของตำบลดาชัน ซึ่งเป็นที่เคารพ นับถือของคนทั่วไป เป็นผู้มีความรู้ดียิ่ง แต่ถึงแก่กรรมไปแล้ว - ผู้เขียน) ว่าจันชี่ ตา-เหลือท้าวแกก็ยกทัพติดตามพระเจ้าอุทองไป (เสียงถาม - เคียว เขาโกรธอะไรกันล่ะคะ ถึงต้องยกทัพตามกันมา) ก็เขาโกรธกันยังใจก็ไม่รู้ (นายหรัศ สว่างกัลป์ อธิบายเพิ่มเติมว่า - มันยังจี่ ท้าวแสนท้าวจะท้าวอุทองนะเป็นเพื่อนกัน ที่นี้ไปเจอบ่อฤาษีเข้า ที่นี้ผัดกันลงก่อน แล้วชูปัน (เสียงถาม - ถ้างงไปแล้วเป็นใจคะ) ก็ชะลายชี่ เพื่อนกันเองชูปัน ฤาษีไม่อยู่ (เสียงแทรก - อ้อ ชูปันให้ร้างงาม) ชูปันให้ร้างงาม ท้าวอุทองลงไปก่อน ท้าวแสนท้าวก็จุด ที่นี้พอท้าวแสนท้าวลงบ้างท้าวอุทองไม่จุด หนี ก็เอาดีคนเดียวนะ ชูปันให้เหมือนกันมันก็ ๒ คน เอาดีคนเดียวไม่ตีรี หนี ฤาษีมาก็เห็นบ่อเปราะอะ มองแล้วก็ไม่มีอะไร

เห็นแต่ชนเพชรอยู่คนเดียวเลยชอบขึ้นถามดู ถามก็ขออันวอนถามว่า อย่าชอบเอาดิบเอาดี
เลย ชอบเป็นดีทำดีแล้ว กินตามท้าวอุทอง เดินวันละอย่างนกเขาอันวอนถามก็ชอบ ก็ตาม
กินท้าวอุทองเรื่อยมา หนีเท่าไร ๆ ก็ไม่รู้จักพ้น ที่นี้มาถึงสัดหีบก็อย่าอย่างงั้นเลย
ก็ต่อหีบขึ้นก็ลงไปอยู่ในหีบ ต่อปล่องหายใจเสียแล้ว ลงไปอยู่ในทะเลมันจะลงไปได้อย่างไร
แล้วเอาสายสมอลามไว้) แต่ว่าต่อหีบไว้ ๗ ลูก พระเจ้าอุทองก็ลงไปอยู่ในหีบ
(เสียงถาม - แล้วทำไมถึงต้องต่อตั้ง ๗ ลูกละคะ) เขาเรียกสัดต แปลว่า เจ็ด
(นายหริด สว่างกลัป อธิบายว่า ๗ ลูกนั้นฉันถือว่าจี้ คือ จะต่อลงกันบ้าง คือ ว่าเปิด
ลูกนั้นก็เปล่า ลูกนี้ก็เปล่า แต่ไปเปิดเจอเอาที่ตัวอยู่ ที่นี้มันคำสาปมันเปิดเข้าก็เจอ
ท้าวอุทองอยู่ ที่นี้ไปสะกดสายสมอนะ มันยังเอิญไปกะตุก ก็ล้ม ล้มก็นั่งสาว สาวไป
สาวมาติดขึ้นมาก็อ้อหีบ เปิดดูก็เจ้าอุทองเลยกินซะที่ทำหีบ เขาเรียกว่าทำหีบ เขาไม่
ได้เรียกสัดหีบหรอก)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุที่เรียกชื่อสถานที่ว่า สัดหีบโดยเล่าเป็นนิทานเรื่อง
ท้าวแสนห่ากับท้าวอุทอง และสรุปว่า เดิมทีนั้นเรียกว่า ทำหีบ ไม่ใช่สัดหีบ ข้อสรุป
นี้น่าสนใจมากเพราะชื่อสถานที่ต่าง ๆ นั้น เดิมมักจะเป็นชื่อไทย ๆ เช่น แหลมกะบัง
(กำบัง) นาจอมเทียน บ้านตาขัน บางปลาสร้อย แปะรีว เป็นต้น ต่อมาเมื่อ
เห็นว่าชื่อไม่เพราะ หรือดูไม่มีความหมาย (ที่จริงมีความหมายแต่ไม่ได้ศึกษาจึงไม่ทราบ
และเลยคิดไปว่าไม่มีความหมาย) จึงเปลี่ยนเสียให้ฟังเพราะ และมีความหมายขึ้น
เช่น โค้งดาลา เป็นโค้งดารา อ่าวกระสือ เป็นอ่าวอุดม สนามจัน เป็นสนามจันทร์
เมื่อเป็นเช่นนี้ ชื่อ ทำหีบก็กลายเป็นสัดหีบได้เช่นกัน

แต่การที่สถานที่นั้นชื่อทำหีบนั้นก็น่าพิจารณาว่า

คำว่า หีบ เป็นคำนาม แปลว่า ของใช้สำหรับใส่สิ่งของรูปสี่เหลี่ยมสูง มีฝา ถ้าเป็นคำกริยา แปลว่า ขีบ เค้นให้ส่วนที่ต้องการออกมา

เมื่อพิจารณาสภาพสังคมของสถานที่ประกอบแล้วก็น่าเชื่อว่าที่เรียกว่า ทำหีบนั้น เพราะที่นั่นมีอาชีพในการทำหีบอยู่กันมาแต่เดิม

นิทานเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นความคดโกงของมิตรเทียมที่ทำให้ผู้ที่คบหาสมาคมด้วยพบกับความวิบัติ แต่ก็แสดงไว้ด้วยว่า กรรมของบุคคลใดย่อมตามสนองบุคคลนั้น ไม่ช้าก็เร็ว ไม่มีใครจะหนีผลกรรมของตนเองไปได้ ถึงแม้ผู้เล่านั้นไม่ได้เล่าเพื่อแสดงคติธรรมในการคบมิตรและผลกรรมโดยตรง แต่ผู้ฟังก็อาจทราบเองได้

๓.๒ ตาชัน

(เจ้าอาวาสวัดตาชัน ผู้เล่า)

มีคนชื่อตาชัน ย้ายภูมิลำเนาจากบ้านเก่า มาตั้งทำไร่ที่หมู่บ้านนี้ ต่อมามีคนตามมาทำไร่บริเวณนี้ จึงเกิดเป็นหมู่บ้านขึ้น เรียกว่าหมู่บ้านตาชัน ปัจจุบันเป็นตำบลตาชัน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ แสดงให้เห็นวิธีการตั้งชื่อสถานที่ว่า ตั้งตามชื่อของบุคคลคนแรกที่มาตั้งภูมิลำเนาอยู่ที่นี่ ซึ่งก็เป็นวิธีหนึ่งที่ใช้พบในการตั้งชื่อสถานที่

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นอาชีพของคนในบริเวณนั้นด้วยว่ามีอาชีพในการทำไร่

๓.๓ เกาะสะเกิด

(นายเขียว พลพิทักษ์ ผู้เล่า)

ในกาลครั้งหนึ่ง มีสาวเมียคู่หนึ่งอยู่กันมาเป็นสิบ ๆ ปี ลูกเต้าแก่ก็ไม่มี สาวเมียนั้นก็ชื่อ ตาเพชรกับยายอ้าย ในกาลต่อมายายอ้ายแก่ก็บอกกับตาเพชรว่า เราอยากจะมีลูกสักคนหนึ่ง ทำอย่างไรถึงเราจะได้ ตาเพชรได้ฟังดังนั้น

ก็ไม่รู้จะตอบกับเมียว่ายังไง จิงนึกขึ้นได้ จิงตอบออกมาว่าอ้ายเอ๋ย ก็มันไม่มีนี่อ้าย
ข้าก็ปล้ำลูกกลุ่กอยู่กับแกมาตั้งหลายปี นานปีแล้วมันไม่มี ข้าก็ไม่ว่าจะทำยังไงเหมือนกัน
แหละอ้าย เมื่อมันไม่มีจิงจริง ๆ เราก็อยู่กัน ๒ คน อย่างนี้แหละ มันไม่ยุ่ง พออยู่ต่อมาอีก
ไม่นาน ไม่เท่าไรนึกไม่รู้ว่าไปโดนเอาอีเม็คไหนเข้า เกิดยายอ้ายท้องขึ้นมา ยายอ้าย
แกก็ดีใจว่า เราต้องได้ลูกแน่ ๆ ไม่เสียทีที่เราเกิดมาได้ เป็นแม่คนละวะ แกก็จิงนำเอา
เรื่อง เรื่องของแกไปบอกกับตาเพชร เพชรเอ๋ยเพชร เราน่ะไม่เสียทีที่ตั้งใจแล้วนะเพชร
อะไรวะยายอ้าย ความตั้งใจอะไรของแก ออ้นตาเพชรแกยังไม่รู้อีกหรือ ข้าจะตั้งท้องมา
ตั้ง ๕ เดือนแล้วนะ เหนอ แกนี้ตั้งท้องมาตั้ง ๕ เดือนแล้ว เออ โลงออกไปให้ พอยูมา
อีกไม่กี่เดือนก็ครบกำหนดคลอดเจ้าเด็กตัวน้อย ๆ ก็ออกจากครรภ์ เป็นผู้ชายแข็งแรง
น่ารัก ๒ ตายายก็ช่วยกันทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยง เลี้ยงกันมาอย่างดียิ่งไม่ให้ใครไม่ยอม
ว่าจันเอะต่อมาทำให้สมนามว่า ไอ้แสง

เมื่อเจ้าแสงยังเล็ก ๆ กินข้าวมือละ ๑ ทะนาน (เสียงแทรก - อ้อฮือ)
แต่ก่อนเขาใช้ทะนาน เขาไม่ใช้กระบุง พอโตขึ้นอีกหน่อย พอคลานได้ก็กินวันละ ๕ ทะนาน
พอโตขึ้นมาก็กินมากขึ้นมาตามลำดับจนถึงวันละ ๓ ถัง ตาเพชรกับยายอ้ายจึงร้องว่า
โอ้ยตายแล้วลูกเปรตนรกที่ไหนมันมาเกิด กรรมละกรรมของข้าแล้วชิตาเพชรเอ๋ย นี่เรา
จะทำยังไงกันดี ต่อไปจะเอาอะไรที่ไหนไปให้มันกิน ตายแล้ว ๆ ตายแน่ ๆ ว่าแล้ว
แกก็หาอุบายจะฆ่ามัน ฆ่าซะเอะอย่าเอาไว้เลยตา ว่าแล้ว ๒ ตายายก็คิดหาอุบายให้
ให้มันไป ให้เจ้าแสงไปตัดไม้ไผ่ป่า เอามาทำบ้านซุกหลังในใจก็ว่าจะให้มันนั้นมันล้มทับ
ซะให้ตาย ไอ้แสงได้ยินพ่อ แม่ บอกยังจัน ก็เลยได้ขวานไค้ก็เข้าป่า ไปสักรูใหญ่ ๆ
ตาเพชรกับยายอ้ายมองขึ้นดูในท้องฟ้า นึกว่านกนางนวลมันมาโฉบทะเล เล่นกันรึเง มองไป
มองมา หาขึ้นนก กลับเป็นสะเก็ดไม้ยางที่เจ้าแสงมันไปฟันนั่นเอง สะเก็ดขึ้นเล็ก ขึ้นใหญ่
มันมาไม่ขาดระยะ พอซุกครุใหญ่ เสียงไม้ก็ล้มโครมลงมา ตาเพชรกับยายอ้ายก็ดีใจว่า
เออฮีนี่แหละมึงเสร็จ มึงต้องตายแล้วอ้ายแสง ไม่ต้องหับตายแน่ ๆ ตากับยายจึงเดิน
ไปดู พอไปได้ครึ่งทางเท่านั้น ตาเพชรกับยายอ้ายตกใจขึ้นทันที เอ๊ะ นี่มันอ้ายแสงนี่ยาย

แบกไม้ยางเอามาทั้งต้น พอแบกมาถึงอ้ายแลงก็ห่มโครมลงทันที หยิบขวานคู่มือได้ ก็ควน ไม่ฟังเสียง สะเก็ดขึ้นน้อย ขึ้นใหญ่ตกลงไปในกลางทะเล กองโต กองโตใหญ่ เวลาที่ สะเก็ดเหล่านั้นก็กลายเป็นหิน เป็นผา กองอยู่หน้าอ่าวระยอง ทางด้านตะวันตก ไอ้แลง ลูกชาย ผู้เป็นแม่ก็คือ ยายอ้าย ผู้เป็นพ่อก็คือ ตาเพชร จึงได้เรียกกันว่า เกาะสะเก็ด มาจนทุกวันนี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุของการตั้งชื่อเกาะสะเก็ด โดยผูกเป็นนิทานขึ้นมา ทำให้เรื่องน่าสนใจ เกาะนี้ตั้งอยู่หน้าอ่าวระยอง มีลักษณะคล้ายสะเก็ดใหญ่ ๆ กองทับถมกันอยู่จริง ๆ แสดงว่าแต่เดิม ชื่อนี้เรียกตามลักษณะของเกาะ ส่วนนิทานมาเกิดขึ้นภายหลัง

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เป็นผู้มีความรู้พอสมควรเคยบวชมานาน และเคยเป็น พระนักเทศน์ชื่อเสียงโด่งดังของตำบลนี้ จึงมีวิธีเล่าเรื่องที่ค่อนข้างยืดยาว ละเอียด ลออ หากเปรียบกับวิธีเล่าของนายชม วงศ์พิรัตน์ ผู้เล่าเรื่อง หนูน้อยหัดเดิน (ดูหน้า ๓๕) จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจนว่านายชมเล่าเรื่องอย่างรวบรัด เล่าเฉพาะส่วนสำคัญที่ช่วยในการดำเนินเรื่องจริง ๆ ผู้เล่าเรื่องนี้ยังเป็นผู้มีอารมณ์ขัน อย่างลึก ๆ สังเกตได้จากคำพูดที่ตาเพชร พูดกับ ยายอ้ายว่า "ข้าก็ปล้ำลูกกลลืออยู่กับ แกมาตั้งหลายปี" และ "ไม่รู้จะไปโดนอีเมดไหนเข้า" ผู้ฟังคิดแล้วก็จะขำ

ส่วนบางตอนของผู้เล่าเป็นส่วนที่ต้องกินโดยเฉพาะ เช่น "ก็ไม่รู้จักจะตอบกับเมียว่ายังไร" ชาวตำบลตาขันมักใช้คำว่า "ไม่รู้จัก" ในความหมายว่า "ไม่รู้" เท่านั้น

การผูกเรื่องนิทานเรื่องนี้ ทำให้ผู้ฟังเกิดความขัดแย้ง (Conflict) ในใจ ตอนที่พ่อ แม่ คิดจะฆ่าลูก ซึ่งในชีวิตจริงคงเป็นไปไม่ได้ หรือเป็นไปได้ก็มีน้อยจริง ๆ และพ่อ แม่คนใดทำเช่นนั้น ก็ไม่พ้นถูกสังคมตำหนิติเตียน แต่ในนิทานการสร้าง ความขัดแย้งในใจผู้ฟังเช่นนี้ ทำให้ผู้ฟังเอาใจช่วยตัวละครบางตัวไปโดยไม่รู้ตัว นับเป็นการชัก-

จงใจให้คล้อยตามเรื่องได้อย่างดี

นอกจากนี้ นิทานเรื่องนี้ ยังสะท้อนสภาพสังคมด้วย คำเปรียบเทียบกับผู้เล่าว่า "นึกว่านกนางนวลมันมาโฉบทะเลกินเล่นรีใจ" แสดงว่า ผู้เล่าคุ้นเคยกับท้องทะเล และเห็นกริยาของนกนางนวลว่า "โฉบน้ำทะเลเล่น" (ความจริงนั้นคือนกนางนวลโฉบลงจับปลาเป็นอาหาร) และยังทำให้ทราบว่า ภาชนะที่ใช้ในการตวงข้าวของไทยเรานั้น ชาวบ้านนิยมใช้ทะนาน ซึ่งทำจากกะลามะพร้าวกันทั่วไป

๓.๔ เขางวงช้าง

(นายหริศ สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

เขางวงช้างอยู่ในเขตตำบลชากบก (ออกเสียงว่า ชาก - กะ - บก) อำเภอบ้านค่าย ที่เรียกว่าเขางวงช้างเพราะมันโตก็โต แล้วต้นไม้มันแลเหมือนงวงช้าง แต่เดี๋ยวนี้มันหมดไปแล้วไอ้ต้นไม้ที่แลเหมือนงวงช้าง ไม่ขึ้น แลที่นี้ก็เห็น เป็นงวงสวย เหมือนงวงช้างโค้ง ๆ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าวิธีการตั้งชื่อสถานที่วิธีหนึ่ง คือ ตั้งตามลักษณะที่มองเห็นว่าคล้ายสิ่งใดก็เรียกอย่างนั้น

นำสังเกตว่า ผู้เล่าเล่าว่า "เดี๋ยวนี้มันหมดไปแล้วไอ้ต้นไม้ที่แลเหมือนงวง" ซึ่งเป็นคำกล่าวสั้น ๆ ที่แสดงความเปลี่ยนแปลงของสภาพป่าไม้ของไทยเราที่เป็นไปอย่างน่าวิตก เพราะหากป่าไม้ยังคงสภาพเดิม นอกจากจะดูสวยงามแล้ว สภาพดินฟ้าอากาศ และการประกอบอาชีพกิจกรรมคงจะอุดมสมบูรณ์ ได้ผลดีกว่าในปัจจุบันเป็นแน่ อนึ่ง คำว่า ชาก นั้นหมายถึง ที่ที่เคยเป็นป่า แต่ได้หักร้างถ่างพงจนเหลือเพียงร่องรอยให้เห็นสภาพเดิมบ้างเท่านั้น

๓.๕ เขาดาวาด

(นายขำ อาจรักษา ผู้เล่า)

เขาดาวาดก็ดาวาดแกไปตั้งบ้านอยู่ที่นี่ บางคนเขาก็เรียก
เขาว่า ปุ่น คือ ดาวาดแกเป็นลูกของ ปุ่น

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นวิธีการตั้งชื่อสถานที่ ตามชื่อของบุคคลสำคัญ ในที่
นี้คือ ดาวาด ซึ่งเป็นบุคคลแรกที่ไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่นี่ และที่น่าแปลกคือ บางคนเรียกชื่อสถานที่
นี้ตามชื่อบิดาของบุคคลสำคัญคนนั้นก็มี

๓.๖ คำสาปของพระอินทร์

(นายหริต สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

คือในยุคหนึ่งต้นของโลกละ พระอินทร์ เป็นผู้บริหารโลก คือ
เป็นเจ้าโลก ก็สัตว์ทั้งหลาย ทุกสิ่งทุกอย่างจะเป็นตัว เล็กตัวน้อยจะเป็นอะไรก็ตามพูดได้
ทุกตัว พูดภาษาคนได้ทุกอย่าง พระอินทร์ก็ได้จัดเอากฎหมายไว้ว่า เมื่อใครพูดยังงใจก็ได้
ยังงั้น ผ่นไปยังงใจก็ได้ยังงั้น ทำยังงใจก็ได้ยังงั้น นี่ไอ้เจ้าแมวเขาก็เกิดลัษณขึ้นมาแหละ
กลางคืนเขาก็นอนผ่นว่า เขาน่ะได้กะแม่เฒ่ามา ไปอยู่ไปกิน ไปหลับไปนอนด้วยกัน พระอินทร์
ก็โกรธ ก็แม่เฒ่าเป็นเมียของพระอินทร์ พระอินทร์ก็โกรธแมว จะฆ่าเสียละ ฆ่ายังงใจได้ละ
ก็กฎหมายเขาดังไว้ยังงั้น ว่าใครทำยังงใจก็ได้ยังงั้น ๆ นี่ ตั้งแต่บัดนั้นพระอินทร์ก็สาปหมก
ทุกอย่าง สัตว์ทั้งหลายไอ้ที่มันพูดได้เหมือนคนนี่ ไม่ให้มันพูดได้ (เสียงแทรก - อ้อกลัวจะ
เอาความลับมาเปิดเผย) อ้อฮิ ไม่ให้มันพูดได้แล้วหยุดพูดตั้งแต่เดี๋ยวนี้ ส่วนไอ้เจ้าแมว
พระอินทร์ก็สาป ใส่ตาให้มัน เสียงสองชั้นนะ กลางวันอย่าให้มันเห็นมากอย่าให้มันลึนขึ้น
มามากนัก อย่าให้มันเห็น กลางคืนถึงปล่อยให้มันเห็นเต็มที่ ให้มันหากินกลางคืน ส่วนเจ้า
นกเขา เขาก็ให้มันทำตาม ไอ้ของที่มีมัน เป็นอันตรายแก่ตัวนะ เช่น ข้าว อะไรพวกนี้
เขาทำเขาหว่านไว้ (เสียงแทรก - คนจะได้จับ) คนจะได้จับเอามันไปใส่กรงขังเสีย อย่า
ให้มันเที่ยวหากินเสียอีกต่อไป (เสียงถาม - อ้อนี่เขาสาปไว้หรืออะ) เขาสาปไว้ พระ-
อินทร์เขาสาปไว้ ที่นี้ก็พระอินทร์เข่าบอกว่า เช่นบ้านโน้น บ้านนี้ บ้านไหนเมีย เขาจะยกบ้าน
ทำพิธียกบ้าน เขาบอกว่า เขามาทำพระอินทร์ว่า ให้พระอินทร์ไปให้ฤกษ์ หรือบอกฤกษ์เอา

เอาเวลาดี เวลางาม นี่พระอินทร์ไม่ไป ก็ให้อีฉันทะเค้าแมวไป ไปบอกฤกษ์เขา นก-
เค้าแมวนี่ ก็บอกว่า ยกเถิด ยกเถิด ยกเถิด เอาเขาจะยก ก็อย่ายก อย่ายก อย่ายก
เอาให้กลับชะ พระอินทร์ก็ อีฉันทะใช้ไม่ได้ ปิดกอละ นี่ถึง นก ๖ ปีก นี่ เดี๋ยวนี้คอหมุน
ได้รอบตัว

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานอธิบายเหตุ ที่อธิบายเรื่องต่าง ๆ ไว้ถึง ๔ เรื่อง
คือ

๑. เหตุที่สัตว์พูดไม่ได้
๒. เหตุที่กลางคืนแมวสายตาดีกว่ากลางวัน
๓. เหตุที่นกเขาถูกคนจับมาเลี้ยงไว้ในกรง
๔. เหตุที่นกเค้าแมวหมุนคอได้รอบ

เรื่องต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องในธรรมชาติที่ผู้คนใคร่จะรู้ว่าทำไม
จึงเป็นอย่างนั้น ๆ นิทานเรื่องนี้ได้ให้คำตอบไว้ว่า เป็นเพราะพระอินทร์สาปเอาไว้
ด้วยเหตุดังนี้ คือ

๑. สาปสัตว์ทั้งหลายให้พูดไม่ได้ เพราะพระอินทร์กลัวสัตว์จะนำเรื่อง
ที่พระอินทร์ไม่ต้องการฟัง และไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้เรื่อง (เพราะถ้ารู้แล้วพระอินทร์
จะเสียผลประโยชน์) ไปพูด
๒. สาปแมวให้มองไม่เห็นชัดในเวลากลางวัน เพราะโกรธแมว ที่
บังอาจฝันลวงละเมิดพระอูมา ชายาของพระองค์
๓. สาปนกเขาให้เที่ยวหากินในที่จะถูกคนจับได้ง่าย เพราะเมื่อโกรธ
แมวแล้ว ก็เลยโกรธสัตว์ทุกชนิดไปด้วย
๔. ปิดคอนกเค้าแมว เพราะใช้ให้ไปทำงาน นกเค้าแมวกลับทำให้เสียเรื่อง
หากพิจารณาในแง่จิตวิทยา จะเห็นว่าคนเรานั้นถ้ายังไม่เกิดปัญหาอะไร
ขึ้นกับตัวก็จะมองไม่เห็นว่าเป็นปัญหา เช่นเดียวกับพระอินทร์ แต่พระอินทร์เป็นผู้มีอำนาจ

เมื่อมีปัญหาที่แก้ปัญหาคับด้วยอำนาจ โดยไม่คำนึงว่าผู้น้อยจะได้รับผลอย่างไร เรื่องนี้จึงแสดงธรรมชาติของผู้มีอำนาจไว้อย่างชัดเจน ในขณะที่เดียวกัน หากผู้มีอำนาจได้ตรึตรอง และ เข้าใจลักษณะเช่นนี้ นิทานเรื่องนี้ก็จะมีคุณค่ามากขึ้น

สิ่งที่ควรสังเกตอีกประการหนึ่งก็คือ การที่นกเค้าแมวในเรื่องนี้พูดว่า "ยกเถิด ยกเถิด ยกเถิด" และ "อย่ายก อย่ายก อย่ายก" นั่นก็เป็นถ้อยคำในภาษาไทยที่เลียนเสียงร้องของนกเค้าแมวได้อย่างแนบเนียน ให้ความหมาย และช่วยดำเนินเรื่องได้ด้วย

๓.๗ นกเขา

(นายหริด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

หน้าข้าวแกงนี้ละฮะนกเขาจะผอม เพราะว่ามัน เป็นทุกซ์กั้วว่าไม่มียั้งจะใส่ข้าว จะเอาข้าวไปเก็บไว้ที่ไหน ที่เรามันนึกเดียวก็มีเฉพาะท้องเท่านั้น เขาเลยเป็นทุกซ์ ผอม ออกแหลม

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายธรรมชาติของนกเขาซึ่งถูกผิดปกติ เพราะในฤดูข้าวแก่ นกเขาซึ่งกินข้าวเปลือก เป็นอาหารน่าจะอ้วนท้วนสมบูรณ์ กลับผอมจนออกแหลม

หากจะคิดเปรียบกับคน นิทานนี้อาจให้แง่คิดแก่ผู้ที่มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย น่าจะสุขสบาย แต่กลับเป็นทุกซ์เพราะห่วงทรัพย์สินสมบัติก็ได้ สมดังพุทธวจนะว่า ธนปาเท (ทรัพย์สินเป็นห่วงผูกเท้า)

๓.๘ งูเหลือม

(นายหริด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

มีงูเหลือมใหญ่ตัวหนึ่ง เฝ้าอยู่ในหนองน้ำ คือหนองน้ำหรือคลองก็เป็นทีหากินของงูเหลือม ที่นี้ มาวันหนึ่ง งูเหลือมก็ ไปเข่นเข้า เอาตัวเข่นเข้ากะกั้งไม้ คือเอาหางพันกั้งไม้ไว้ แล้วก็แผ่พังพานคือ แผ่แม่เบี้ยนะ ริดน้ำ จะกิน จะจับ

ปลากิน พอริคปลาแห้ง ก็มีพวกกา พวกคน พวกอะไรพวกนี้ จับไปกิน(เสียงตาม - จับอะไรคะ) จับปลาเขานั่นแหละ เพราะงูเหลือมมันมีพิษมาก ๆ สามารถ สับรอยคน สับรอยอะไรตายทั้งนั้น นี่คนก็ไปจับกิน นกก็ไปจับกิน งูเหลือมมาเห็นเข้า ว่าเป็นรอย มนุษย์มาจับของกูกิน ก็สับ สับไอ้รอยมนุษย์ที่ไปจับปลานั่นละ พอมนุษย์ เออ คนกลับ ไปถึงบ้าน ก็เกิดตาย คนนั้นตาย ตายก็ร้องไห้กัน โอयर้องไห้กันระงมระงายละ ไอ้ เจ้ากาเขาก็อว เอ๊ย ไอ้งูเหลือม มันจะเอาพิษที่ไหนมา เขาจับปลาไปกินเสียงไห้กันลั่น (เสียงหัวเราะ) สนุกสนานกันทั่วบ้าน (หัวเราะ) งูเหลือมก็เลยเสียใจคายพิษให้แก่ ไอ้สัตว์เล็กสัตว์น้อย เช่น ไอ้มดตะนอย ไปยีนเท้าเอวเสียจนเอวนี้ก็ว เหลือนิด(เสียง - ตาม - ยีนคอยจะเอาพิษหรือ) ยีนคอยจะเอาพิษ อือ แมงป่องก็ไปเหลือ (เสียงหัวเราะ) จะไปคอยรอคอยเอาพิษ เหลือหางอยู่หน่อย ไอ้พวกงูเห่า งูจงอาง งูเห่าตงพวกนี้ ได้มามาก ไอ้พวกมดตาสัน มดคัน มดอะไรนี่ ไปรอคอยเขาได้มานิด ๆ หน่อย ไม่สู้มาก งูเหลือมก็โกรธว่า เอ นี่กูกัดคนไม่ตายซะแล้ว ก่อนกูเคยกัดคนตาย เอนี้กูมากัดไม่ตาย กูก็ต้องคายพิษให้หมด คายพิษให้กับสัตว์เล็ก สัตว์น้อย คายให้หมด ไม่ให้มีเหลือ เดี๋ยวนี้ งูเหลือมก็หมดพิษไม่มีพิษติดตัวเลย กัดคนก็ไม่ตาย (เสียงแทรก - แล้วก็พวกงูเห่า งูเห่าตง งูจงอางอะไรพวกนี้ได้พิษไปเยอะ) พวกนี้ได้(เสียงแทรก - มดตะนอยก็คอย เสียเอวก็ว เสียงหัวเราะ) แมงป่องเขาก็ไปเหมือนกัน(เสียงแทรก - เขาเอาอะไร ไปล่อแมงป่องนะ) เอาหางไปจี้ ๆ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุที่งูเหลือมไม่มีพิษ แต่งูอื่น ๆ และสัตว์เล็กสัตว์ น้อยกลับมีพิษ เรื่องนี้เป็นเรื่องที่น่าสงสัยเพราะงูทั้งหลายมีพิษ งูเหลือมตัวใหญ่โตก็ น่าจะยิ่งมีพิษมากกว่า นิทานเรื่องนี้สามารถอธิบายได้ด้วยโครงเรื่องที่น่าสนใจ นอก- จากนี้ยังอธิบายเหตุที่มดตะนอยเอวคอด และเหตุที่แมงป่องมีพิษอยู่ที่หาง ในเรื่องเดียว กันนี้ได้ด้วย

หากจะนำเรื่องนี้มาเปรียบเทียบกับคนแล้ว งูเหลือมก็เป็นคนที่ผลิผลาม
ขาดการพิจารณา สืบสวนหาความจริงให้รอบคอบจึงต้องเสียประโยชน์ของตน (คืออำนาจ
จากพิษ) ไป

๓.๘ หมากับแมว

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ ผู้เล่า)

หมากับหมาก่อนนี้เขาไม่ค่อยจะถูกกัน ก็มีเศรษฐีคนหนึ่ง เขา
เลี้ยงแมวกับหมาไว้ (เสียงหัวเราะ) อ้อ แต่ว่า เขาย่างปลาไว้ ปลานี้หายไปตั้ง
หลายครั้งแล้ว ถามแมว แมวมันก็เปล่า ถ้าไปตีหมาหมาบอก อ้อ เศรษฐีโมโหนี้ ก็
สงสัยว่าไอ้หมาเนี่ยมันต้องกินปลาแน่ มันรับสารภาพว่า อ้อ น่ะ (เสียงหัวเราะ)
ว่าตีตีไรก็อ้อ แต่แมวมันก็เปล่า เรื่อย แมวมันก็เปล่า เรื่อย มันเป็นอย่างนั้น แล้วก็ แมวมัน
ก็เปล่า เรื่อยตีเท่าไรก็บอกว่าเปล่า (เสียงถาม - แล้วที่นี่เศรษฐีทำใจล่ะยะ) อ้อ
จึงแมวโกรธหมา เอี้ยหมาโกรธแมว หมานี้ จ้องจะเอาไปถ่ายอุจจาระเนี่ย ต้องไป
กลบไปไว้มิดชิดถ้าถ่ายไว้ที่นั่นมันกินหมด จึงหมา เอี้ย แมว ต้องถ่ายกลบมาจนกระทั่ง
ทุกวันนี้ (เสียงถาม - อ้อ ถ้าไม่กลบหมากินหมดหรือคะ) หมากินหมด หมามันโกรธ
เพราะไอ้เรื่องแมวโกหก

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้บรรยายธรรมชาติของสัตว์ ๒ ชนิด คือ หมากับแมวว่า

๑. สัตว์ทั้งสองชนิดนี้ไม่ถูกกัน
๒. แมวขี้แล้วต้องกลบ มิฉะนั้นหมาจะกินหมด ซึ่งแม้ในปัจจุบัน
ก็ยังเป็นเช่นนั้นอยู่

นิทานที่ยกมาเล่า ดูสมจริงสมจัง เพราะแมวชอบขโมยปลากินเป็นปกติ
นิสัยอยู่แล้ว แต่เมื่อถูกตีแมวจะบอกว่า เปล่า (เป็นคำเลียนเสียงร้องของแมว)
ส่วนหมากลับบอกว่า อ้อ (เป็นคำเลียนเสียงร้องของหมา) ทำให้เจ้าของเกิดความ

เข้าใจผิด หมายก็ต้องหาทางแก้แค้นแมว เมื่อทำอะไรไม่ได้ ได้เพียงกินชีแหมะก็ยังดี ส่วนแมวนั้น แม่แต่ชีของตัวก็ยังไม่อยากให้หมากิน จึงต้องกลบเสียทุกครั้งไป

หมาเป็นสัตว์ที่จงรักภักดีต่อเจ้าของ ส่วนแมวนั้นรักอิสระ และดูเจ้าเล่ห์กว่าหมา นิทานเรื่องนี้จึงอาจเตือนสติคนที่มีแต่ความเชื่อสัจยว่า ระวังความเข้าใจผิดที่ตนเองไม่อาจชี้แจงได้ เพราะความเชื่อของตัว

๓.๑๐ ทำไมเสือจึงมีลาย

(นายขำ อาจารย์ฯ ผู้เล่า)

ถึงฤดูแล้ง น้ำในบึงก็แห้งขอดแล้ว เหลือแต่โคลนตม แยกไปตัดหญ้า ในป่าหญ้าย ป่าดิบ ก็ไปเจอเสือ เขาก็อยู่กลาย เสือเขาก็ได้ยิน เอ๊ะ เสียงโกรกราก โกรกราก โกรกราก แยกหญ้าของแก ไอ้เสือก็ตกใจว่าเอ็งนี่ยังงี้ โกรกราก โกรกรากอยู่กลาย ๆ เสือก็ย่องเข้ามาเห็นเป็นคนก็เอ็งนี่ทำไมหนะทำไมบ้านของเราเนี่ย เสือก็เดินโง้งเง่งออกไป ที่นี้ตาโคเห็นเสือแกก็ตกใจ แยกเข้าใจว่าใจดีต้องสู้เสือ หากจะหนีมันก็ไม่ไหว จะไปมันก็คงไม่พ้น แกก็ถามว่าเอ็ง จะมายืนอยู่ไยนี้ เสือว่าเอ๊ะ อยากรจะมากินคนซักคนหนึ่ง ตาโคว่ายังกินไม่ได้ ยังตัดหญ้ายังไม่เสร็จ เสือถามว่าจะตัดหญ้ายไปทำไม เสือก็บอกว่า จะ...เอ๊ย ตาโคแกก็บอกว่า จะเอาไปหมักเสือ เอ้ เสือได้ยินก็ว่าเอ้...หญ้านี้จะมัดเราไต่ยังงี้ไต่อยู่ เสือก็ว่าจะหมักยังงี้ ตาโคแกว่ามัดได้ ก็ตกลงกันว่า พนันกันว่า ถ้าหากว่ามัดเสืออยู่แล้ว เสือจะให้ตาโคทำยังงี้ เสือก็ว่าเอาขอมให้หมัก แล้วเสือถามตาโคว่า ถ้าหากว่ามัดไม่อยู่ตาโคจะยอมให้เสือทำยังงี้ ตาโคแกว่าถ้ามัดไม่อยู่ ก็ยอมให้เสือกินเป็นอาหาร ตกลงกัน ๒ คน เอาตาโคแก ที่นี้ตาโคแกถามว่าจะให้ผูกตรงไหน เสือว่าแล้วแต่ชอบ จะผูกตรงไหนก็ตาม ตาโคก็เลยผูกมัดเข้าที่คอกนี้ แล้วเอาห่วงไปไว้เสียข้างหลังแล้วก็ล้ามเข้ากะตันไม้ เอาให้สัญญากันว่าตบมือขึ้น ๓ ที ว่าให้เสือโคดให้สุดแรงแหละ แยกไหนก็ตาม จะให้ขาด แต่เมื่อโคดเท่าไรก็ไม่มีขาด ห่วงก็ยังติดคอ จะกัดก็กัดไม่ได้ คือ มันอยู่ที่คอ ก็มันไม่ถึง คั้นจนแทบจะตายก็เลยบอกตาโคว่า เอ้า

จะทำยังงัยก็ทำเถอะ ยอมให้ตี คาโคก็เลยตัดหวายท่อนกระชับมือตีหัวไปทั้งตัว จน
เลือดมีลายไปทั้งตัวจนทุกวันนี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ นอกจากอธิบายเหตุที่เสือโคร่งมีลายคำข้างตัว แล้วยังแสดง
ให้เห็นว่า ผู้ที่มีทั้งสติ และปัญญา เช่น ตาโค แม้จะเกิดความคับขันซึ่งหน้าสักเพียงใด
ก็สามารถคลี่คลายความคับขันนั้นได้

ผู้เล่าเรื่องนี้ เล่าอย่างละเอียดลออ รายละเอียดของเรื่อง เช่น "ตาโค
เลยผูกมัดเข้าที่คอกนี้ แล้วเอาท่วงไปไว้เสียข้างหลัง" ก็เล่าไว้ด้วย ทำให้นิทานเรื่อง
นี้สมบูรณ์มาก

สำเนียงของผู้เล่า เช่น หย่าย / yà :y / กล้าย / klà :y /
แสดงให้เห็นว่าออกเสียงสระเสียงสั้น (อะ / a/ เป็นสระเสียงยาว (อา / a: /)
และทับ / thfp / หมัด / mət / แทน คำว่า ทับ / thfp / มัด / mət / แสดง
ว่า มีการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ไปจากภาษามาตรฐาน

นอกจากนี้ยังมีสำนวนไทยปรากฏในเรื่อง คือ ใจดีสู้เสือ และ หนีไม่ไหว
ไปไม่พ้น

๓.๑๑ ทำไมจะเข้าไม่มีสิ้น

(นายขำ อาจารย์ษา ผู้เล่า)

ที่นี่มีกระต่ายตัว...ฝูงนี้ ที่นี้กระต่ายตัวนั้นอยู่ในฝูงนั้นก็
คำนึงว่า แหมเขามาอยู่กันมาก คลุกคลีตีโมงกะ-พวกนี้ คงจะไม่พันภัยอันตราย คือ
เราจะไปกินไหนมาไหน ก็มีแต่รอยจะก็จะไซ้ ทั้งนั้น คนก็มองง่ายบางทีก็จะพาเขา
ลักไปได้บ้าง หรือจะเอาอินนางไปตักได้บ้าง เราก็คงจะไม่พันมือพวกนี้ คิดแล้วก็อย่า
อย่างนั้นเลย เราจะไป หนีพวกไปอยู่ไอ้เกาะละเมาะแห่งหนึ่ง ที่นี้พอดีไปอยู่ก็ไม่ได้
เท่าไรวัน พอตีมีฝนตกทำให้อายุลงมา พอตีท่วมเกาะนั้น เอ๊ จะไปทางไหน เอ๊ จะไป

โน้น จะหนตายอยู่ก็ หนอยู่ไม่ได้ ก็จำเป็นจะไม่ได้ตายก็ต้องเสี่ยงจะว่ายน้ำไปหาเกาะ
อื่นแหละ ตกลงปลงใจก็ว่ายน้ำข้ามน้ำไปนั่นเรื่อยไปแหละ มองดูเกาะข้างหน้าทีพอ
จะอาศัยได้ ก็ว่ายไป ว่ายไป ก็มีตะเข้ตัวมึง ที่นี้พอน้ำขึ้นก็ไ้ตัวตะเข้ เขาก็แตก
จากวัง เขาก็ออกเที่ยว ที่นี้ก็เขาก็ทำ โกงตัวขึ้น ที่นี้กระต่ายก็หมายความว่าเหมนี้เหนื่อย
เหลือเกินแล้ว คงจะพักที่ขอนนี้ซักแห่งนึง ที่นี้มา มากก็ไม่ใช่ขอนเป็นตะเข้ ที่นี้ตะเข้
เขาได้สาบว่านี่แหละ เป็นเหยื่อแล้ว คงจะได้กินแน่ เขาก็อ้าปากขึ้นจับไว้ ที่นี้จับไว้
ก็จับไม่ตาย คือตะเข้มีสัญชาติที่ว่าเขาจะกินอะไรหรือกลืนอะไรนี้ เขาจะต้องชูคอถวาย
พระอินศวรก่อนถึงเขาจะกลืนได้ ที่นี้เขาก็มายะหาฝั่งแหละ หาฝั่งให้ตะเข้ยกตะกาย
พอเท้าถึงดินได้แล้วก็จะชูคอไ้ก็มาเรื่อยมา ๆ ๆ ใกล้ฝั่ง ตะเข้ก็มีนิสัยคำรามทำอ้อ ๆ ๆ
อ้อ กระต่ายก็นึกแล้วว่า เอ๊ทำไมจะเอาตัวรอดนึกในใจว่า ตะเข้คำรามเขาบอกว่า
อ้ออ้อ ๆ นะ เขาไม่กลัว เขากลัวอ้ออ้อ ๆ (ห้าวเราะ) ตะเข้ได้ยืนก็ว่าใกล้จะถึงฝั่ง
แล้ว เอ้ออ้อหานี้ไ้มันว่าไม่กลัวอ้ออ้อ ๆ ทำไ้มันกลัวอ้ออ้อ ๆ ที่นี้ถูกร้องอ้อ ๆ
อ้อพะอ้อ ๆ ปากก็อ้า กระต่ายก็โดดได้ โดดขึ้นฝั่งไ้ก็เลยถีบลิ้นขาด ตะเข้ไม่มีลิ้น
กระทั้งบัดนี้ (เสียงห้าวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานอธิบายเหตุที่แฝงมุขตลกไว้ด้วย และยังแสดงให้เห็น
การใช้สติปัญญาในการแก้ปัญหาของกระต่าย เขาคนเดียวกับตาโค ในเรื่องทำไม
เลื้อยจึงมีลาย

นอกจากนี้ ยังแสดงความคิดของคนที่มีต่ออาการคาบเหยื่อขึ้นก่อนจะกิน
ของจระเข้ว่า เป็นการชูเหยื่อขึ้นถวายพระอิศวร ความจริงนั้นเป็นอาการตามธรรมชาติ
ของจระเข้ เพราะจระเข้ไม่มีริมฝีปากที่จะช่วยกันน้ำเวลากินอาหาร จึงต้องชูเหยื่อ
ขึ้นเหนือน้ำเสียก่อนจะกิน

๓.๑๒ เหตุที่กามีขนค้ำ

(นายหริด สว่างกลีบ ผู้เล่า)

อ้อ...ทีนี้ก็...วันนั้นก็ ไอ้เจ้ากาคะนกยูง เขาเป็นเพื่อนกัน ทีนี้เขาก็จะผลัดไปลงรักมาแล้ว ก็ กาเขาก็เขียนให้นกยูงก่อน (เสียงแทรก - เขียนลายให้) เขียนลายให้จะซี (เสียงแทรก - ให้สวย ๆ) แล้วเขาก็ พอเขียนให้นกยูงแล้ว นกยูงเขาก็ให้กาไปลงรักบ้าง นี่กานี้เขาก็ไปเจอหมาเฒ่า เขาไปลงรักในปลั๊กหมา เจอหมาเฒ่ามา ก็ขีดหมาเฒ่ามาเท่านั้นซี การที่เคยชอบกินนี้ ก็กินหมาเฒ่ามาซี กินซะอ้วนหน้า แล้วก็รับมาซี ป่านี้นกคอย นกยูงคอยเหลือเกินแล้วก็ไม่รู้ ไม่ได้ล้างปากล้างคออะไรกัน รับมา มันนึกขึ้นได้ อีตอนจะนะสิมนกยูงไปว่า จะเขียนลายให้นะ เห็นเข้ามันก็ชอบชอบ ก็ตรงเข้ากินเลยละซี ทีนี้มันนึกถึงว่านกยูงจะคอย ก็รับมา ไม่ได้ล้างไม่ได้อาบน้ำกันละ ก็มาทันทีเลย มาถึงนกยูงอะไรได้ละ พอเข้าใกล้ก็อ้วก โอ้ก โอ้ก เขียนไม่ได้กันซีทีนี้ (เสียงถาม - เหม็นไหม้ย) เหม็นซี ทีนี้ตกสงว่าลงรักมาแล้วก็ทำไม่ได้ ก็ด่าอยู่อย่างนั้น

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุที่กามีขนค้ำ และนกยูงมีลายสวยงามน่าสังเกตรว่าตามนิทานเรื่องนี้ กาเป็นฝ่ายที่ทำให้นกยูงไม่สามารถเขียนลายขนให้ได้ เพราะความไม่ดีของตัวเองที่ชอบกินของเหม็นของเฒ่าจนนกยูงซึ่งเป็นสัตว์ที่รักความสะอาดทนไม่ได้

๔. ตำนานและเทพปกรณัม (Myths)

นิทานชาวบ้านประเภทตำนาน และเทพปกรณัม เป็นนิทานสัมพันธ์กับลัทธิความเชื่อทางศาสนา อาจเป็นเรื่องที่มีอนุภาคว่าด้วยต้นกำเนิดของคน สัตว์ สิ่งของ หรือว่าด้วยความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ ตลอดจันทรคติ และคุณโทษของพฤติกรรมต่าง ๆ

ตำนานและเทพปกรณัมจากตำบลดงขี้เหล็ก อำเภอบ้านค่าย มีดังนี้

๔.๑ ราหูอมจันทร์

(นายหริด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

ยังจั้งะ มีลูกสามคนเนี่ยะ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหูนี้ (เสียงถาม - เตียวใครมีลูกสามคนอะ) อ้า พ่อ แม่ มีลูก ๓ คนนะ ที่นี้พ่อ แม่ ตายเสียหมดนะ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระราหู นี้ (เสียงแทรก - อ้อ เป็นพี่น้อง กันเหอะ) เป็นพี่น้องกัน พระอาทิตย์เป็นพี่ พระจันทร์เป็นน้อง พระราหูเป็นน้องสุดท้อง ทำบุญกันเนี่ยะ ทำบุญอุทิศถึงพ่อถึงแม่ ทำบุญการี กตัญญู ที่นี้ก็มีขันทองอยู่ลูกหนึ่ง ชัน เงินอยู่ลูกหนึ่ง ฮี้นพระอาทิตย์ก็เอาขันทอง (อจ. อ้อ ตัวเองเป็นพี่) เป็นพี่เอาขันทอง เอง พระจันทร์เป็นคนกลางเอาขันเงินไป ราหูได้กะลุ่ม กะลุ่มसानด้วยไม้ไผ่ แล้ว ย่า ข้างในใช้อย่างทิดเขี้ยว รู้จัก เราเป็นเด็กวัดรุ่นเตียวอยู่เป็นห้องนะถมเถ ก่อนนะ กะลุ่ม เอาดักนะ ที่นี้ ข้างนอกนะทาร์กคำบีดเลย ที่นี้ทำบุญนะอธิษฐานชื่อราหูนะเสีย ใจร้องไห้ ทะเลาะสู้เขาไม่ได้ พี่ ๆ เขาก็เอาของมีค่าหมด เราไม่มีอะไร เอาที่ ก้ออธิษฐานเสียชื่อ อธิษฐานเสีย เกิดชาติหน้าให้มีร่างกายใหญ่โต ปากให้กว้างโยชน์ หูให้กว้างโยชน์ มีร่างกายใหญ่โตเป็นโยชน์ ๆ ให้เป็นพี่เขาชื่อ แล้วเจอะคน ๒ คน ที่ไหนจะกินที่นั่น

พอตายพับก็ไปเป็นเทวดากัน ไปเป็นเทวดากัน ทั้งนั้น อ้า พระอาทิตย์ ก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานทอง พระจันทร์ก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นวิมานเงิน พระราหู ก็ไปเป็นเทวดาอยู่ชั้นอะไรละ แต่ว่าชั้นปลายเคียงกันทั้งชั้นแหละ เจอะเมื่อไรก็นาบ กันชื่อ คำโบราณนะนะ ก็กินกัน กินทางปากออกทางหูกัน (เสียงถาม - อ้อ กินทาง ปากออกทางหูเหอะ พระราหู) ฮือ ที่นี้พระราหูเนี่ยะ เป็นคนสำคัญ คนมีฤทธิ์ เป็น เทวดา จำพวกหนึ่งเหมือนกัน พวกนั้นเขาก็เป็นเทวดาเหมือนกัน ที่นี้ในชั้นดาวดึงส์ เกิดชุมนุมกันขึ้น ชุมนุมกันขึ้นก็ เป็นสภายู่เหมือนกับสภานี้แหละ เป็นสภาสम्मุตติ เป็นสภานะ มีอะไรขึ้นในท้าวจักรวาลทั้ง ๔ เนี่ย ไปประชุมกันเขี้ยวเนะ พวกเทวดา จะตั้งน้ำ- ทิพย์ขึ้น ราหูเขาว่า เขาไม่ต้องการ เขาไม่ต้องการ จะสร้างก็สร้างเหอะเขาไม่

ต้องการ พระอิศวรก็สร้างซี่ สร้างน้ำทิพย์ สำเร็จแล้วก็ให้พระเสาร์เป็นคู่รบกับราหู เป็นปาริภักดิ์กัน ให้พระเสาร์ให้มีกำลังเจ็ดข้างสาร ไม่ให้รู้จักเหน็ดจักเหนื่อย ลูกระ พระราหูนะ ไม่ให้แพ้พระราหูนะแหละ ให้รบกันนะ รบกันไปรบกันมา น้ำทิพย์อยู่ที่ไหน ของอยู่หัวดาวดึงส์ ให้ก็รอรบกันที่นั่น แล้วก็รบไปไกล ๆ น้ำทิพย์นะ ให้พระอ้า พระเสาร์นะ หายตัวซะ ราหูเห็นเขาหายไปหมดก็ค่อแห้ง ก็ก้มลงค่อน้ำทิพย์ดื่ม ๆ อ้า อ้า พระอิศวรตามดูอยู่ที่นี่ ตามดูว่าไม่ต้องการฝึก กพอเขามองไม่เห็นใครก็ก้มลงค่อน้ำทิพย์ดื่ม ๆ กินเข้าไปซี่ ก้มลงค่อน้ำทิพย์ดื่มเข้า พระอิศวรก็เอาจักรนารายณ์ ปาขาดท่อนึง พระราหูเนี่ยขาดเสียท่อนึง แต่ไม่ตาย ที่ไอ้เศษที่ขาดนี้เป็นเศษอุบาสก กลายเป็นเศษอุบาสก ที่วาบ วาบ ที่โน่นที่นี้ ก็ราหู จบ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ กล่าวถึงกำเนิดพระอาทิตย์ พระจันทร์ และ พระราหู ซึ่งมีความสำคัญต่อโลกมนุษย์มาก พระอาทิตย์ให้แสงสว่าง และความร้อนในเวลากลางวัน พระจันทร์ให้แสงสว่างเวลากลางคืน ส่วนพระราหูนั้น คอยอมพระจันทร์ และพระจันทร์ (ส่วนมากเป็นพระจันทร์) ไม่ให้แสงส่อง ทำให้มนุษย์ต้องคอยช่วยพระจันทร์อยู่เสมอ

นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังแสดงผลของการทำบุญ และการอธิษฐาน ซึ่งคนไทยเชื่อถือ ยึดมั่นมาก คนไทยเชื่อว่าการเลือกของใช้ที่สวยงามบรรจอาหารมาทำบุญ การเลือกอาหารที่ดีมาถวายพระ การแต่งกายให้สวยงาม จะมีผลให้การทำบุญสมบูรณ์ขึ้น เราจึงได้ยินคำพูดทำนอง "กินก่อนพระ ตายไปจะเป็นเปรต" "สวยพอไปวัดไปวาได้" อยู่เสมอ และเมื่อทำบุญแล้วจะต้องอธิษฐานขอสิ่งต่าง ๆ ตามต้องการ เพื่อความสบายใจว่าสิ่งที่ขอนั้นจะได้ในภายภาคหน้า

ผู้ฟังนิทานเรื่องนี้ยังได้รู้จัก ตะลุม (ผู้เล่าออกเสียงว่ากะลุ่ม) ซึ่งเป็นภาษาแม่แข็งสำหรับใส่ของ ที่หาได้ยากในปัจจุบันอีกด้วย

อนึ่ง ผู้เล่าเล่าว่า พระอิศวร (ผู้เล่าออกเสียงว่า พระอินศวร) ใช้จักร
นารายณ์ปาพระราหูจนพระราหูตัวขาดครึ่งท่อน แสดงว่า ผู้เล่าไม่ลืมนึกในเรื่อง
ชื่อของเทพเจ้า เพียงแต่เอ่ยเพื่อให้แสดงว่าเป็นเทพเจ้าผู้มีฤทธิ์อำนาจเท่านั้น

๔.๒ นันทิยะเถระ

(นายหรรต สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

มีเรื่องอยู่เรื่องหนึ่ง นันทิยะนะเขาเป็นลูกเศรษฐี เศรษฐี
ที่มีวิหารใหญ่อยู่หน้าเมืองไพศาลี เป็นเศรษฐีอยู่ มีวิหารใหญ่กว่าเขาทั้งหมดแหละ
นันทิยะเป็นคนรูปสวยรูปงามเป็นลูกคนเดียวของเศรษฐีนี้ มีข้าทาสบริวารใช้สอยมาก
ที่นี่เวลาเย็น เวลาบ่าย อยู่บนวิหารนั้น มองดูไปแล้ว คนที่เขาไปเผ้าองค์สัมมาสัมพุทธ-
เจ้านะ เขาไปถึงก็เอาดอกไม้ รูปเทียนไปสักการบูชา ตัวเองก็อยากจะปฏิบัติธรรม
ชะงัด แต่ตอนนั้นก็รู้ว่าพวกขอทานมาอยู่นะ ไม่ใช่พระพุทธรเจ้า ขอทานมาอยู่ที่เชตวัน-
นารามนี้ เขานับถือกันนักแล้ว บางคนว่าเป็นพุทธเจ้าด้วย อะไรด้วย มองดูทางนี้
เขาไปนี่ ถือดอกไม้รูปเทียนไปด้วยนี่ก็จะไปดูก็จะเข้างับให้มันเห็นแก่ตา ให้มันรู้ว่า
อะไรเป็นอะไร แต่ก่อนจะเข้าไปนะเราจะถือดอกไม้ รูปเทียนเข้าไปนะ แต่เป็นการ
ไม่สมควร เราเป็นถึงลูกชายเศรษฐี แล้วก็แถมยังเป็นคนรูปงามอีกด้วย เราจะถือไป
อ่อนน้อมต่อคนขอทานดูอะไรอยู่ ถึงให้คนใช้เยี่ยงถือไป ให้อำเภอสักการบูชาดอกไม้
รูปเทียนนะให้คนใช้ถือ ตัวเองไม่ถือไปหรือก ไปแล้วไอ้ที่จะเข้าไปอยู่ใกล้ ๆ เป่านะ
ไปอยู่ห่าง ๆ อยู่เพื่อดูเหตุการณ์ ไม่สมควรจะเข้าไปใกล้ เขาจะว่าเราเป็นถึงเศรษฐี
นี้รูปงามด้วย แล้วจะเข้าไปอ่อนน้อมคนขอทานนี่ แลมันไม่สมควร ไม่สมเกียรติเรา
แหละอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งเราไปที่หลังเขา เราไม่เคยไปเลยไม่รู้การขนบธรรม-
เนียมเข้าไปหาคนคนนี้ ต้องทำไบบ้าง เดียวเราจะทำไม่เหมือนเขาทำนี่จะเป็นการ
เก้อเขิน เราเป็นถึงลูกเศรษฐี ก็ไปดู

เอ๊ พอเข้าไปแล้วที่ไหนต้องคัมสมาสัมพุทธเจ้าเทศน์เรื่องรามโคตรนี่
แสดงธรรมเรื่องรามโคตร หมายความว่าจี๊ เอาแค่ทวดกันนี่ เป็นกษัตริย์ตายแล้ว สมบัติ

ในท้องพระโรงนี้ไม่สามารถที่จะติดตัวแกไปได้ ถ้ายทอดมาถึงปู่ ปู่แกก็ตายไปแล้วก็ทอดมาถึงบิดามารดาของแก บิดามารดาของแกก็ไม่สามารถเอาไปได้ ก็ถ้ายทอดมาถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ยังไม่ทันตายเลยถ้ายทอดถึงสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว สัมมาสัมพุทธเจ้าก็สละราชสมบัติซะออกบวช นั่นแหละก็พอสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงธรรมจบแล้ว เขากลับกันหมด นั่นแหละไม่ได้กลับหรือก ให้บ่าวไพร่กลับมาก่อน นั่นแหละเข้าไปหา พอเขากลับกันแล้ว เข้าไปหาขออุปสมบทได้ดวงตาเห็นธรรม ก็นึกถึงว่า เอ้ สมบัติเราเป็นแค่มหาเศรษฐีจะไปออกอะไร สมบัติในท้องพระโรงเขายังไม่ได้ห่วยโย เป็นพระเจ้าแผ่นดินสมบัติมากกว่าเราเป็นไหน ๆ เราควรที่จะออกบวชเสียบ้าง ควรสละราชสมบัติออกบวช จึงเข้าหาขออุปสมบท องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าถามขึ้น ขออนุญาตบิดามารดามาแล้วรึยัง บอกว่ายัง จึงต้องไปอนุญาตบิดามารดาก่อน อ้อ การจะบวชต้องขออนุญาตตั้งแต่ครั้งนั้นเป็นต้นเหตุ บวชต้องขออนุญาตก่อน

ทีนี้ก็มาขอบิดามารดา พ่อแม่ก็ไม่ให้บวช ก็ลูกชายคนเดียวนี่ จะไปบวชเสียยังงี้ละ ข้าวของเงินทองใครจะปกครองพ่อแม่ก็แก่เฒ่าเข้าแล้ว ยากจนขึ้นชด ยังงี้ละ จะไปทำเป็นคนขอทาน ก็ตอนนั้น สมัยนี้ศาสนายังไม่ได้รุ่งเรืองเหลือเกิน ตรัสรู้ใหม่ ๆ ยังไม่รู้มีอาณิสสค์แค่นี้ จะไปทำเป็นคนขอทานไม่สมควรลูก เอาเหอะเราก็เป็นคนรูปงามจะหาผู้หญิงดี ๆ สวย ๆ ให้ ถ้าเอาพ่อจะไปขอ แม่จะไปขอให้นั่นแหละก็ไม่สนใจ ท้ายที่สุดก็ไม่รู้จักทำอย่างไร พ่อ แม่ก็ต้องอนุญาตให้ (ตอนนี้ข้อความฟังไม่ชัดเพราะเสียงฝนตกหนักกรบกรวน) ถ้าไม่อนุญาตก็อด อะไร ๆ ไม่เท่ากะยอมตาย ตายดีกว่า คิดถึงเงินก็เลยตั้งคำฝังเต็มใจ ตั้งแต่วันนี้ถ้าไม่อนุญาตให้เราบวช เราไม่กินข้าว ไม่กินอะไรหมดคนน้ำท่าไม่กินเหมือนกัน เข้าวันที่ ๕ ที่ ๖ ก็ลุกไม่ขึ้นซะแล้ว เข้าวันที่ ๗ ก็ลุกไม่ขึ้น พอวันที่ ๗ พ่อแม่ก็ลงปรึกษากัน เอไอ้คนนี่ถ้าไม่ให้ออกบวช ดูเหมือนจะไม่อยู่เป็นคนซะแล้ว ตายแน่ ตายลูกเดียว ให้มันบวชเสีย บางทียังได้เห็นหน้ามัน ถึงมันจะไม่ได้อยู่กับเรา มันยังได้เห็นหน้าบ้าง เอาสิ ลองบอกมันซิว่าให้บวช พอได้ยินคำว่าให้บวชเท่านั้น ก็พยายามกินอาหาร แล้วก็มีการสังฆราชา แข็งแรงขึ้นอีกครั้ง

ก็ไปบวช ไปบวชแล้ว องค์สัมมาสัมพุทธเจ้าไม่บวชให้หรือทำให้สาวกบวชให้ บวชแล้ว ก็ไปทำความเพียร ในที่ห่างไกลพระพุทธรูปเจ้า ไปอยู่นานปี หลายปี เป็นสิบ ๆ ปี

ที่นี้พระที่บวชไปจากเขตรัณนารามที่ไปทำความเพียรไปร่วมกันนะ ถามว่าบวชมาจากไหน ก็บอกว่าไปจากเขตรัณนารามนะ นั่นทียะก็ถามถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ว่าองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าเวลานี้อยู่ที่ใดหรือเป็นยังงัยบ้าง สาวกที่ไปนั้นบอกว่า ความสุขของพุทธเจ้าตามควร ถ้ามึงเศรษฐีที่มีวิหารใหญ่อยู่หน้าเมืองไพศาลี ว่าเศรษฐีเดียวนี้ไม่ได้เป็นเศรษฐีแล้ว มันเป็นคนขอทานธรรมดาเหมือนอย่างพวกเรา อย่างนี้เหมือนกัน ไม่ได้เป็นเศรษฐีแล้ว วิหารเป็นของผู้อื่นไปแล้ว นั่นทียะก็รู้ทันที่ว่า เป็นบิดามารดาของเรา แต่ก็ได้บอกหรือไม่ได้สะดุ้งสะเทือน ให้พระภิกษุเหล่านั้นรู้ว่า เป็นบิดามารดาของตัว ก็เฉยเสีย แต่นึกกริมอยู่ว่า เราดี บุญวาสนาของเรา เรา ก็จะได้อมาบวชทำความเพียร เราจำเป็นจะต้องเลิกไปเลี้ยงบิดามารดาเรา ครั้นแล้วต่อไปพอมันบุญพ้อบุญแม่ของเราเมื่อไร ถึงเราจะได้อมาบวชอีก คิดอย่างนั้นก็เตรียมเครื่องเอาวันรุ่งเช้าก็เตรียมออกจากที่ไปทำความเพียร เดินมาตามทาง เดินแรมวัน แรมคืนมา จนหลายวันหลายคืน มาจนใกล้เมืองไพศาลีเอาเวลาเย็นเต็มทีก็เข้าเมือง ผ่านคนๆ ไปทำนาเกี่ยวข้าว เย็นเขาไปจูงวัวจูงควายกลับบ้าน กลับช่งกัน บ้างก็ บ้างจูง บ้างก็ผ่านไ้บนทียะดูมาตลอดทาง

พอมารู้ทางเสีย ทางนี้เขตรัณนาราม ทางนี้ไปทางเมืองไพศาลี นั่นทียะมายืนตรึกตรองอยู่ที่นั่น เอ้ เราจำเป็นจะไปหาบิดามารดาก่อนดี รึจะไปเฝ้าสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนดี ยินนึกเป็นครูก็คิดว่าเราไปวันนี้ก็มีธุแล้ว เวลาที่ย่ำค่ำแล้ว จำเราจะตัดสินใจว่าไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าเสียอีกครั้งหนึ่ง เป็นครั้งสุดท้ายเถอะ เมื่อเราไปยังจีเรากก็ไปสัก อย่างเดียวแล้วเรากก็ไม่วุ่น(ฟังไม่ชัด) กำหนดไว้เลยไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าก่อนเลย พอไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พอดีสัมมาสัมพุทธเจ้าแสดงความถึงเรื่องกตัญญูยกเรื่องสุวรรณสาม ยกขึ้นมาเทศน์ การปฏิบัติบิดามารดานะ เป็นลูกกตัญญูทเวทีนะไม่ได้เลือกชั้นวรรณะ ไม่ได้เลือกเพศเลือกรั้ว เป็นภิกษุ สามเณร ปฏิบัติบิดามารดาได้

โดยไม่ผิดธรรมเนียม นันทิยะก็สำเร็จจอร์หันต์กัน บรรลอรหันต์กันพอดี ไปก็พอดี ก็ดี
ใจว่าเราไม่ต้องไปสัก เราเป็นพระเป็นสงฆ์ก็ไปบิณฑบาตเลี้ยงบิดามารดาได้
โดยไม่ผิดศีลผิดธรรม เตรียมตัวเสีย รุ่งเช้าวันนิตยะออกจากเขตวันนารามไปบิณฑบาต
ไปก็หมายมุ่งไปเมืองไพศาลีละไปหาบิดามารดา บิณฑบาตไปได้ข้าวไปบ้างพอควร
ไปถึงวิหารก็จะหาผู้ชักลากคนก็ไม่มี นึกในใจว่าวิหารนี้ก็วิหารของเราแท้ ๆ แต่จะ
หาคนในวิหารผู้ชักลากคนก็ไม่มี เดินพลุกพล่านขลุมนไปหมด ผู้หญิงก็มี ผู้ชายก็มี ก็ไม่
มีใครรู้จัก ยืนอยู่พอควรก็ไปอีกเราจะยืนไปก็ไม่ได้ เรื่องชะแล้ว ไม่มีใครรู้จักเลย

ไปอีกก็ไป จะคนแก่กำลังผำผืนอยู่ ไปก็รู้แล้วว่าบิดา แต่ผำนุ่ง ผ่อนท้ม
ไม่ได้เหมือนก่อนมันขาดกะรุ่งกะริ่งไปหมด ผมเผ้าก็รุงรัง เช่นเดียวกับคนขอทาน
ที่นี่ก็ความเห็นพ่อเห็นแม่ก็ตื่นตื่นไปหมด ไม่ได้พูดว่ายังงี้ พ่อก็เข้าไปก็ยกมือบอก
ขอพระคุณเจ้าจงได้โปรดไปก่อนเถอะ ข้าพเจ้าก็หากินเช่นเดียวกับเธอเหมือนกัน
เป็นขอทานเขาเหมือนกัน (มีเสียงแทรก - ไม่รู้จักลูก) ไปโปรดที่อื่นก่อน หากินที่
อื่นก่อน ก็ไม่มีจะให้แล้ว เมื่อก่อนเขายังเป็นเศรษฐีอยู่เขาก็จะให้ ถึงเวลานี้เขาไม่
มีแล้ว ไปหากินที่อื่นนันทิยะก็ไม่ได้ไป ก็บิดามารดาดี แต่จะพูดยังงี้มันก็ให้ตื่นไปหมด
พูดไม่ได้ ผู้เป็นบิดาก็เข้าไปหาจนใกล้จนรู้ว่านันทิยะก็เข้าไปกอด พอมารดาเห็นเช่น
นั้นก็เข้าไปหา พอรู้ว่าเป็นแม่เป็นลูกกัน ตั้งแต่วันนั้นนันทิยะก็ไม่ให้ไปหากินที่ไหน
ไปเที่ยวบิณฑบาตแล้วก็เอามาให้บิดามารดากินเสียก่อน เหลือเท่าไรก็ตัวเองกินเท่านั้น
จนเป็นที่รังเกียจของชาวบ้านแหละภิกษุสามเณรด้วยกัน รังเกียจหมด คนในพื้นบ้าน
ก็รังเกียจหมด ว่านันทิยะเป็นพระมักมาก ใส่บาตรไปแล้วแทนที่จะกินจะไปขบไปปล้นเอง
ก็หาไม่ เอาไปให้พ่อให้แม่กิน เป็นพระมักมาก จะเครื่องไตรจีวรที่ได้มาโดยชอบธรรม
ก็ดี หรือได้มาโดยใด ๆ ก็ดี ไม่ได้เอานุ่งเอَاه่มเองหรือ เอามาให้พ่อ แม่ นุ่งห่ม
เอาไปสักระยะเสียหมดแล้วเอาไปให้พ่อแม่ นุ่งห่ม แล้วก็ตัวเองก็เอาของพ่อแม่มาเย็บ
มาปะมานุ่งมาห่ม อย่าให้แกลเลย ชาวบ้านก็อดทนาระอาใจไปด้วย ยังแถมหมุกภิกษุ
สามเณรยังตั้งข้อหาโทษทูลกันไปฟ้องสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกว่า นันทิยะนะ เป็นยังงั้น ๆ ๆ

เป็นพระมัทรีมาก เป็นพระเห็นแก่ตัว เป็นพระหาเสียดเบียนขาวน้านเขามาเลี้ยงบิดามารดา

พี่น้องก็สืบทอดมาสมพุทธเจ้าจึงประจบสอสม ยกเรื่องนั้นทียะเป็นตัวอย่าง ท่านก็ปฏิบัติบิดามารดา นั้นทียะที่น่าเฝ้าถูกแล้ว สมควรแล้วเหมาะสมแล้ว เป็นพระที่ถูกที่ดีสมควรที่เป็นลูกที่ดีของเขาแล้ว เป็นผู้ปฏิบัติบิดามารดา จึงไม่ผิดศีลธรรม เอาแค่นี้ที่

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนั้นทียะเถระ นี้เป็นประวัติของสาวกของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งแต่เดิมลุ่มหลงอยู่กับรูปสมบัติ และทรัพย์สมบัติของตน สมบัติสองประการนี้เป็นสิ่งที่มีมักจะผูกมัดจิตใจคนให้ลุ่มหลง จนลืมความเป็นจริงของชีวิตที่ว่าทุกอย่างย่อมเป็นทุกข์ ไม่เที่ยงแท้แน่นอน และไม่ใช่ว่าของเราอย่างแท้จริง (ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา)

นิทานเรื่องนี้ แสดงข้อความของพุทธศาสนาไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ของทุกอย่างในโลกล้วนเป็นทุกข์ ไม่เที่ยงแท้ แน่นอน และไม่ใช่ของเราอย่างแท้จริง (ทุกข์ อนิจจัง อนัตตา)

๒. ความกตัญญูต่อบุคคล เป็นคุณสมบัติของผู้เจริญไม่ว่าจะอยู่ในฐานะ หรือสภาพ เช่นใดก็ควรมีความกตัญญู ต่อผู้ให้พระคุณ

นอกจากนี้ ยังอ้างไว้ด้วยว่า การที่จะบวชนั้นต้องได้รับอนุญาตจากบิดามารดาเสียก่อน ตั้งแต่พระนั้นทียะเถระขออุปสมบท เป็นต้นมา

สำนวนไทยที่ปรากฏในเรื่องนี้ มี ยากจนข้นจืด (ซึ่งมักได้ยินกันแต่ว่ายากจนข้นแค้น) แรมวันแรมคืน ผิดศีลผิดธรรม ฝ้านุ่งผ่อนท่ม มักมาก น้ำท่า เป็นต้น

ส่วนสำเนียงของผู้เล่าที่เขียนไปจากภาษามาตรฐาน ก็มีเช่นแล้ว

/lɛːw / รู่ /rɛː / ครั้ง /khrɛː/ แท้ /thɛː / ฐ /nɛː/ เขียนจากเสียง แล้ว lɛːw / รู่ rɛː / ครั้ง /khrɛː/ แท้ /thɛː/ ฐ /nɛː/

๔.๓ สุวรรณสาม

(นายพริต สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

สุวรรณสามเมื่อเดิม มีพราน ๒ จำพวก อยู่คนละฝั่งแม่น้ำพราน ๒ กรอบครัวนี้เขาชอบพอกัน ใจความรักใคร่สนิทสนมกัน จึงพูดสัญญากันว่า ถ้าต่อไปนี้ ถ้าต่างคนต่างมีลูกชายขึ้นข้าง ลูกหญิงขึ้นข้าง จะแต่งงานให้เป็นภรรยาสามีกัน ที่นี้อยู่มา ๆ ฝ่ายหนึ่งก็มีบุตรชาย ฝ่ายหนึ่งก็มีบุตรหญิง ตามความประสงค์ พ่อบุตรทั้ง ๒ ข้างโต ใจคำเดิมของพ่อแม่ทั้ง ๒ ฝ่าย ก็ไม่ได้ลืม พ่อโตขึ้น ลูกพ่อโตขึ้น พ่อสมควรจะแต่งงานกันได้แล้ว เขาจึงปรารภกันขึ้น ใจเรื่องคำที่เคยพูด (เสียงแทรก - จะให้แต่งงานกัน) ที่นี้ทั้ง ๒ ก็ไม่ได้ขัดข้องหรือว่าจะขัดใจพ่อแม่ก็ได้ เป็นเช่นนั้น ก็สมยอมแต่ง แต่แต่งงานตามความต้องการของพ่อแม่ไม่ได้แต่งตามความกำหนด และไม่ได้แต่งเพื่อความใคร่กันก็แต่งงานไป

แต่งงานไปเสร็จแล้วที่จะทำมาหากินเป็นพรานยังพ่อแม่ก็มา ย ากินต่างประเภทกัน แล้ว ๒ คนนี้ เวลาเรียงหมอนกิน เวลาเข้าหอเรียงหมอนกิน นอนกันเอาเครื่องสักการบูชาไว้หว่างกลาง อธิษฐานไว้ ว่าถ้าใครพลกิดมาถูกก็ให้รู้สึกตื่น คือไม่ได้มีความกำหนดซึ่งกันและกัน นอนไม่ถูกตัวกัน ว้างั้นเถอะ เอาเครื่องสักการบูชานี้ไว้หว่างกลางอยู่มา ๆ ใจที่ทำมาหากินตามพ่อแม่ก็ไม่ทำ จนพ่อแม่ก็หมดอาลัย เขาไม่ได้ทำมาหากินอย่างเรา ไม่ได้ไปล่าเนื้อถือหนังสือตัวมากินเหมือนอย่างเราก็ไม่ได้เอาใจใส่อะไร จึงลา...พอเขาไม่มีใครสนใจก็ลาไปบวชเป็นเพศโยคี ไปถือศีลกิน จุลดาบสกับปริกาดาบสนะ

ที่นี้ผู้หญิงนะชื่อปริกาดาบส ผู้ชายชื่อจุลดาบส ไปบวชเป็นฤาษี (เสียงถาม- จุลหรือคะ) อ้อ จุลดาบส กับปริกาดาบส ที่นี้อยู่มา ๆ ก็อยู่กันมาหลายปี ในป่า ที่นี้มีพระอินทร์ลงมาบอกว่าให้จุลดาบสกับปริกาดาบสนะ ให้นอนร่วมกับนางต่อไป กรรมแต่ปางก่อนจะมาบั่นทอนให้เสียจักขุ ทั้ง ๒ คน น่าจะได้มีบุตรเสียแล้วบุตรจะได้ช่วยเหลือ จุลดาบสบอกว่ายังใจรู้ใหม่ บอกว่าไม่ได้ ที่อาตมามาเป็นเพศโยคี ที่

ไหนเลยจะมานอนกับนางได้ เพียงยังเป็นบุคคลยังไม่เคยถูกต้องตัวนางเลย เรามา
เป็นเพศโยคี แล้วไม่ยอม จะเป็นจะตายจะตาบอด ตาบวมอะไรก็ตามไม่ยอมถูกตัวนาง
พระอินศวาก็อ่อนวอน ท้อการสัมผัสกันนี้ สัมผัสกันในชมพูทวีปเราอย่างหนึ่ง สัมผัสกันใน
ชั้นวิหารต่าง ๆ สัมผัสไม่เหมือนกัน สัมผัสในชั้นดาวดึงส์ สัมผัสแต่เพียงถูกตัว สัมผัสกัน
...ชั้นสูง ๆ แต่เพียงสัมผัสกัน สัมผัสไม่เหมือนกัน ที่นี้ยังงั้นเลย อ่อนวอน
ให้สัมผัสกันแบบชั้นดาวดึงส์ แบบชั้นดาวดึงส์ก็คือ สัมผัสกันด้วยมือด้วยพระหัตถ์นั้นะ เวลา
ปรีกาดาบสมีประจำเดือนก็ให้ถูกลดาบสเอามือลูบท้อง ๓ ที ก็เลยยอม พอปรีกาดาบส
มีประจำเดือนก็เอามือลูบท้อง ๓ ที ที่นี้สุวรรณสามอยู่ชั้นดุสิตนั้นะ (เสียงแทรก - อ้อ
เป็นเทพอยู่) เป็นเทพอยู่ชั้นดุสิตนั้นะ แล้วก็ถ้า พระอินศวาก็ให้เทวดาไปอาราธนามาจุติ
มาเกิดแล้วก็ไม่ใช่ว่าถูกลดาบสกับปรีกาดาบสจะเสี่ยงสุวรรณสามนา ผูกกันรึในป่านี้
บนเขาณี ันธมาศมาเอาสุวรรณสามไปเลี้ยง เขาก็มาเอาไป เย็นก็มาส่ง แล้วเวลาจะ
มาส่งก็อาบน้ำมาเสียก่อน แล้วเอาแป้งหินตบมาชะอะไรมาให้เรียบร้อย มาส่ง ก็เก็บ
ผลไม้ให้กิน จนเป็นที่รักใคร่ของหมู่สัตว์ทุกชนิดในป่าแคว้นนั้น ไม่มีเกลียดสุวรรณสามเป็น
มิตรกับสุวรรณสามทั้งนั้น แม้แต่ฝูงกษัตริย์ยังได้ยินเสียงเห็นมนุษย์มะน่าไม่ได้สะดุ้งกลัว
เหลือเกินนั้นะก็ยังไมเกรงกลัวต่อสุวรรณสาม แม้แต่กวางทรายเก้งอะไรสารพัดสารพัน
เป็นสัตว์คือ เป็นมิตรกับสุวรรณสามทั้งนั้น

อยู่มาวันหนึ่งบิดามารดาของสุวรรณสาม อายุสุวรรณสามได้ ๑๒ ขวบ
บิดามารดาของสุวรรณสามไปหาผลไม้ในป่า วันนั้นพอเกิดถึงแก่เวรของบิดามารดาของ
สุวรรณสามมาถึง บันดาลฝนตกห่าใหญ่ บิดามารดาของสุวรรณสามไปอาศัยในจอมปลวก
แห่งหนึ่ง มีสระน้ำออกมาจากจอมปลวกพันหีใส่ตาบอดทั้งคู (เสียงถาม - ทั้งคู่เลยหรือคะ)
ทั้งคู่พันหีใส่ตาบอดแล้วก็สุวรรณสามคอยจนเย็นไม่เห็นพ่อแม่เห็นแม่มา ก็ไปตามทางที่
พ่อแม่เคยมา พ่อแม่เราเคยมาทางนี้ ก็ไปตามทางเรียกไป ลั่นไป ทุไป ตามทางเรื่อยมา
พ่อแม่ได้ยินเสียงก็จำเสียงสุวรรณสามได้ ก็สั่งว่าอย่าเข้ามาที่นี่สัตว์ร้าย มันจะทำร้าย
เอา สุวรรณสามก็ไม่ได้กลัวเลยต่อสัตว์ร้าย ก็ไปเอาไม้ยื่นเข้าไปให้พ่อแม่จับแล้วก็วิ่งมา

ถามถึงตาเจ็บของบิดามารดาว่าเป็นยังงัยถึงได้เจ็บตา บิดามารดาก็เล่า สุวรรณสามก็ทราบว่างูพิษพันใส่ตาจนเสียจักหูทั้ง ๒ ข้าง สุวรรณสามก็ร้องไห้ พอเจ็บจากร้องไห้แล้วสุวรรณสามก็หัวเราะ บิดามารดาจึงถามว่า (กระแอม) ที่พ่อสามร้องไห้เพราะเหตุไร สุวรรณสามว่าที่ร้องไห้ข้าพเจ้าเสียใจว่า ข้าพเจ้ามีอายุยังเยาว์นักเพียง ๑๒ขวบ เท่านั้นเอง ที่ข้าพเจ้าดีใจนะ ที่หัวเราะดีใจนะคือ ข้าพเจ้าตั้งแต่วินาทีเป็นต้นไปจะได้ตอบแทนบุญคุณของบิดามารดาได้เต็มที่เสียที แล้วก็พามาภูมิลำเนา พอมาถึงแล้วสุวรรณสามก็ไปชักเถาพรวนระ ธรรมดาบ้านเราก็มักเถาวัลย์สาให้ (เสียงแทรก - เถาวัลย์อะไรนะคะ) ธรรมดาบ้านเรา บ้านนอกนั้นเถาวัลย์สาให้ แต่ในคัมภีร์นั้นว่าเถาพรวน มาซึ่งเข้าทางนี้ไปเดินจงกรม สาวเถาวัลย์ไปเดินจงกรม ทางนี้ไปทำ... เอออระบายทุกข์ อัจฉริยะ บัณฑิตสาวะ ทางนี้ไปบริโภคอาหาร น้ำอะไรมีอะไร แล้วก็เครื่องแต่งของบิดามารดา คือ เครื่องนุ่งห่มหรือเครื่องใช้สอยในเพศโยคี สุวรรณสามก็เก็บไปชักให้ เวลาจะกินเวลาจะนอนก็อยู่ในความอารักขาของสุวรรณสาม จะนอนก็บีบให้ จะอาบน้ำก็คอยผลัดคอยชักให้ น้ำก็หามาให้ น้ำก็หามาให้ จะเที่ยวขบขันลูกไม้ผลไม้สุวรรณสามก็ไปหามาให้ อยู่มาเรื่อย ๆ มีความสุขเพราะสุวรรณสาม นะบิดามารดานะเป็นที่รักใคร่ว่าเป็นพ่อแม่ ทั้ง ๒ ข้างนะได้เอาชีวิตฝากไว้กับสุวรรณสาม

อยู่มาวันหนึ่ง สุวรรณสามที่ไปหาผลไม้ สุวรรณสามก็ไป ที่จะไปเก็บด้วยตัวเองก็เปล่า ผูกขวานไปช่วย ไปเก็บ ผูกเนื้อก็เป็นพาหนะของสุวรรณสามเป็นแพเป็นพรวนไปอยู่เป็นนิจศีลไม่ได้ไปไกลกัน (เสียงถาม - แล้วสุวรรณสามไม่ทำร้ายสัตว์หรือคะ) ไม่ ไม่ ไปก็เป็นมิตรกันหมด กวาง หวาย ชี สุวรรณสามซีไปอะไรไป ผูกขวานก็ไปช่วยเก็บ

อยู่มาวันหนึ่งกาฬยักษ อยู่เมืองกาฬิ เคยชอบล่าเนื้อ ชอบไปตามล่าหัง โดยไม่ได้เอาทหารหรือพวกไพร่พลอะไรไป ไปล่าเนื้อคนเดียว (เสียงไก่ขัน) ตามใจชอบ ไปวันนั้นจะบังเอิญหาเนื้อ หาร่องหารอยหาตำหนิที่จะข่มขืนเนื้อ หาไม่ได้หรือหาจนเวลาบ่ายเย็นมาก แลไปเห็นรอยเนื้อลงกินน้ำอาบน้ำเข้าก็ได้ทำจึงแอบข่มอยู่

เอาธนูหน้าไม้จ้องแอบ พอดีสุวรรณสามกลับมาจากหาผลไม้ ผุ่งกินนรไปช่วยเก็บช่วยหา
มาแล้ว ก็ มาถึงก็ไปตักน้ำ ไปกับฝูงเนื้อ ที่นี้เนื้อกว้างก็เอามือน้ำไป เนื้อกว้างก็
เดินเคียงข้างให้สุวรรณสามขี่มาตัวหนึ่ง เดินเคียงข้างให้สุวรรณสามเอามือน้ำดั่งบน
หลังมาอีกตัวหนึ่ง มาถึงแม่บ้านตานที่ สุวรรณสามก็เอามือน้ำไปตักน้ำ แล้วก็เอามา
ดั่ง ครั้นแล้วตัวเองก็ลงอาบนํ้า ผุ่งเนื้อยังไม่อาบนํ้าให้สุวรรณสามอาบเสร็จ ตักน้ำมา
ดั่งเสร็จ อาบนํ้าเสร็จแล้วผุ่งเนื้อถึงลงอาบ แล้วก็พากันขึ้นมา

กบิลยักษ์นั้นเห็นตั้งแต่เขาไปเนาะ แต่ยังไม่ไต่ถึง ยังคิดอยู่ว่าเอ ครั้นเรา
จะเข้าไปถามว่าเป็นใคร ถ้าเป็นพญานาคก็จะได้เหาะหนีไปซะ ถ้าเป็นเทวดาก็จะหาย
หนีไปซะ (กระแอม) ถ้าเป็นครุฑเป็นนาคก็จะได้เหาะหนีดำดินหนีลงไป จำเป็น เราเอา
ยังจี้เหาะ ยังจะให้บาดเจ็บ อะไรดีเท่ายิ่งให้บาดเจ็บคิดเท่านั้นก็จ้อง มานพคนนี่ดีสว
เหลือเกิน จะเป็นเทพบุตร หรือเทพธิดา หรืออะไรกัน ก็ไม่ได้ถาม ยิ่งให้บาดเจ็บก่อน
พอสุวรรณสามตักน้ำเสร็จแล้ว ซี่หลังผุ่งเนื้อมาอีก เอามือน้ำดั่งบนหลังเนื้ออีกตัวหนึ่ง
สุบินยักษ์พอได้ทำก็ยิ่ง ยิ่งด้วยศร ยิ่งเข้าสวาทซ้ายทะลุสวาทขวา สุวรรณสามที่จะล้ม
อย่างไม่มีท่าทางนั้นก็ไม่ ใจแข็ง แม้แต่ผุ่งเนื้อวิ่งเตลิดเปิดเปิงไปซะแล้ว สุวรรณสาม
ก็ใจแข็ง คือ ไม่ได้อยู่ในที่ความเจ็บของตัว อยู่แต่ความกังวลที่จะปฏิบัติปิตามารดา
ก่อนที่จะเอามือน้ำล้างนํ้า สุวรรณสามเอามือเกสยดินเสียให้เสมอก่อน แล้วก็เอา
มือน้ำล้าง แล้วก็เอนตัวลงไปทางที่ปิตามารดาอยู่นะ กฎาสมของปิตามารดาอยู่
แล้วก็รำพันว่า โอ ยิ่งเราด้วยเหตุใด เสียจะตายก็เพราะหญิง ช่างจะตายก็เพราะงา
ยิ่งเราแล้วยังซ่อนตัวเสียไม่ออกมา ยิ่งเราเพื่ออะไร ปิตามารดาของเรายังไม่เคยขัด
เคืองกับใคร เราเองก็ไม่เคยขัดเคืองกับใคร ในครั้นปานี้เราก็ไม่ขัดไม่เคืองกับใคร
ทำไมทำเช่นนี้ กบิลยักษ์ก็ออกมาชี้ อะไรจะไม่ยิ่งเธอยิ่งงิลละ (เสียงไก่ขัน) วิสัยคน
พาลนั้นก็ยอมพาลไปหาผีนะซี่ หาเรื่องใส่ร้ายสุวรรณสาม จะไม่ยิ่งไม่ยกไว้ได้ยิ่งใจ
เขาไม่ได้ตั้งใจจะยิงสุวรรณสามนี้ ตั้งใจจะยิงเนื้อ แล้วสุวรรณสามมาทำให้เนื้อไปเสีย
จากเขา เขามีความโกรธจึงยิงเอา สุวรรณสามว่าอย่าแกล้งแก่เลย ที่พระองค์แก่

ยังงั้นมันผิด ที่ฝูงเนื้อ ฝูงวานรในแคว้นนี้ ที่จะกลัวข้าพเจ้านะ หาไม่มี แม้แต่ฝูง
กินนร ที่ได้ยินเสียงมนุษย์ไม่ได้ก็ยังไม่กลัวข้าพเจ้า แล้วทำไมท่านไม่พูดกันตรง ๆ
พูดไปวันโลหิตที่ไหลออกจากในปากด้วย คือ โลหิตที่ยิงไปมันตกใน เลือดตกในนะ
ก็มันออกทางปากไป พูดไป ก็รำพันไป รำพันถึงบิดามารดาไปว่า ที่เราจะตายหรือจะ
ขาดใจตายด้วยศรของท่านที่อาบยาพิษนะหาไม่ ขาดใจตายในเรื่องที่นึกถึงบิดามารดา
ของเราที่เสียชีวิตอยู่ ป่านนี้มีโรคคอยข้าพเจ้า หรือ มิฉะนั้นข้าพเจ้ามาดักน้ำไปให้ท่าน
ฉัน เป็นฤาษีอยู่ ก็อ่อนวอนรำพึง กบิลยักษก็เอ...มานพน้อยคนนี่ใจคออะไรเลย ที่จะ
รำพันถึงเรื่องความเจ็บความป่วย ลักน้อยนิงก็ไม่มี ชื่นชมยินดี แต่ทำใจได้ยิ่งซะแล้ว ก็
รำพันกันไป พูดกันไปนะ ท้ายสุดกบิลยักษก็ เอาเหอะไหน ๆ ก็ยิงไปแล้ว จะรับเลี้ยง
แทนคุณให้ จะไปปฏิบัติบิดามารดาให้ อยู่ทางไหนละบอกเรา พอกบิลยักษรับอาสาอย่าง
นั้น สุวรรณสามก็บอกว่าบิดามารดา อยู่ห่างประมาณเท่านั้น เท่านั้น ตั้งอยู่ยังงั้น ๆ
ปฏิบัติอยู่ยังงั้น อาศรมตั้งอยู่ยังงั้น บิดาชื่อจัน มารดาชื่อจัน สุวรรณสามก็ขาดใจ
กบิลยักษก็เข้าไปกอด ก็ไปตอนครก่อนไวสุกธนู เอาตีเหยียบ สองมือจุกก็ยังไม่เลื่อน
ไม่เลื่อน ร้อนถึงเทพธิดาที่เคยเป็นมารดาของสุวรรณสาม มาแต่ในชาติก่อน ที่รักษา
อยู่ที่ในแคว้น... เคยเห็นสุวรรณสามอยู่ทุกวัน ทุกวัน วันนี้ไม่เห็นจึง(เสียงสุนัขเห่า)
ล่องทิพนตรดูว่า สุวรรณสามไปอยู่ที่ไหน ทำอะไรเวลานี้ ทำอะไรอยู่ที่ไหน ก็รู้ว่า
สุวรรณสามนะเพียงแค่สลบ ยังไม่ตายลง นางก็รู้ว่าถ้าไม่ลงไปสุวรรณสามจะไม่ฟื้น
จำเราจะต้องลงไปศพสุวรรณสามแล้ว กบิลยักษจะได้มาปฏิบัติบิดามารดา นางเทพธิดา
ก็ลงไป นางเทพธิดาก็ชูกบิลยักษ อูรีคนเช่นนี้ คนกตัญญูทเวที่รู้จักตอบแทนบุญคุณบิดามารดา
ผู้หลักผู้ใหญ่ แล้วทำลงไปได้รี ทำผัดนี้ ทำคนอย่างนี้ตถนกรู้ใหม่ ทำคนดี ๆ ตถนกรก
ยิ่งกว่าทำคนเลวหลายเท่า แล้วสุวรรณสามตายไปคนนิงโทษที่สองที่สามจะตามมาอีก
สุวรรณสาม เป็นผู้ปฏิบัติบิดามารดา ที่เสียชีวิตแล้วจะกินจะอยู่จะนั่งจะนอน จะทำอะไรก็
อยู่กับสุวรรณสามทั้งนั้น ทำสุวรรณสามตายไปแล้ว วันนี้ พรุ่งนี้ รินนี้ รินต่อ ๆ ไปบิดา
มารดาของสุวรรณสามจะตายในวันต่อไป โทษที่ ๒ ที่ ๓ จะเกิดขึ้น เราต่อไปจะตก

นรกเป็น.... ถ้าจะให้โทษเบาบางก็ไปปฏิบัติปิตามารดาของสุวรรณสามแทนสุวรรณสาม
เสีย โทษที่สองที่สามจะได้ไม่เกิดขึ้น กบิลยักษก็รับคำสั่งก็ไป ก่อนที่จะไปกบิลยักษเก็บ
ดอกไม้ในป่าที่พอจะเก็บได้หาได้ มาบูชาพสุพรรณสาม ขอสมา ก็อยู่ในเมืองนี้กบิลยักษ
เป็นกษัตริย์นี้จะทำหรรษาแค่ไหน ลุงก็รู้ไม่ได้ แล้วก็ทำให้สมควรที่ว่าเราอยู่ป่าแล้วก็
แบกหม้อน้ำไป เดินอย่างยักๆเดิน ไม่ใช่เดินอย่างมนุษย์ที่แม้แต่ปิตามารดาของสุวรรณสาม
ตามอดก็จริงอยู่ แต่ได้ยินเสียงเดินก็รู้ว่าไม่ใช่ลูกชาย ลูกชายไม่ได้เดินยั้งๆ เดินเรียบ
เรียบร้อย จะเดินจะมา จะพูดจะจาก็เรียบร้อย ไม่ได้เดินโครม ๆ เขาว่าเดินเหมือน
ยักๆใจ โบราณเขาเคยตำลูกตำหลาน โอ้ยเดินเหมือนยักๆโครม ๆ

ที่นี้ยักษก็ไป ชูลดาบสก็ปราศรัย เชิญนั่งเชิญรับประทาน เชิญอะไร
กบิลยักษที่จะบอกว่าสุวรรณสามยังไม่อะ ถาม แกล้งถามว่า เอ...พระฤาษีดาบดทำไม่
ช่างมีผลไม้ม ช่างมีน้ำดี ผลไม้ก็สวย ๆ ดี มีสด ๆ ใหม่ ๆ นี่ไปเก็บเองได้หรือมีใคร
เก็บ จะมีคนตาดี ๆ เก็บหาให้มีผู้อุปถัมภ์หรือ อะไรหรือ แกล้งพูดไป แกล้งพูดไปก่อน
กลัวว่าครั้นจะบอกไปทรง ๆ ก็ไม่ได้ เขาเป็นยักษนี่ เตียวจะมาคำว่าเขา เขาจะกลั่น
โทษะไม่อยู่ จะทำร้ายเอา ก็พูดกะหลอกกะหลอไปก่อน ว่าเขาเป็นเจ้าเมือง ครองเมือง
กาสิ ให้รู้ว่าเขาเป็นกษัตริย์ ให้ชูลดาบสรู้ว่าเขาเป็นเจ้าครองเมืองกาสิ แล้วก็บอก
ละชื่อว่าลูกชายไปเก็บมาให้ ชื่อสุวรรณสาม เวลาผ่านไปไหน เขาก็ถาม ไปตักน้ำปานนี้
มีจวนมาแล้วรีไบนานพอควรแล้ว อะไร ๆ ก็ปราศรัยไปตามเรื่อง ก็ว่าอ้ายไปตักน้ำนั้น
เขายิงซะแล้ว อ้อ ชื่อสามสี ยังจั้น ยังจั้นก็ว่าไป แต่ที่ไหนกบิลยักษรู้ซะแล้ว - ถามจึง
ว่าชื่อใจ ว่ายิงซะแล้ว มารดาก็มาช ปราดมาเลยอยู่ต่างภูมิกันนี้ ปราดมาตอนนั้น
ชูลดาบส พูดกับปริกาตาบส น้าคิดน้าฟัง ปลอดภัยนะ ฉันก็จำไม่ได้ซะแล้ว แล้วปริกา-
ดาบสก็ว่า จะไม่ให้เราโกรธได้ยังงี้ก็ลูกของเราเป็นผู้กตัญญูกตเวทินะ ลูกของเราทั้งคน
จะไม่ให้เราโกรธยังงี้ละ แล้วชูลดาบสก็เอาคำนี้มาพูดดับ (เสียงถาม - ไม่ให้โกรธหรือ)
ไม่ให้โกรธ พอไม่โกรธแล้วก็รับอาสาเลี้ยง ปฏิบัติให้เหมือนกะสุวรรณสาม เมื่อพูดกัน
ตกลงแล้วก็ชูลดาบส และปริกาตาบสก็ เวลานั้นมีดซะแล้ว มีดคำซะแล้ว มีดเวลากลางคืน

แล้ว ขอร้องให้กบิลยักษ์นั้นนำไป ให้ไปได้ลูกได้คลำศพสุวรรณสามเป็นครั้งสุดท้ายอีกสัก
ครั้งหนึ่ง กบิลยักษ์ก็บอกอย่าให้ไปเลยที่นั่นมีสัตว์ร้าย สัตว์ร้ายมันมีอย่าให้ไปเลย ไปเดี๋ยว
จะกัดเอา บิดามารดาของสุวรรณสามก็ว่า ให้ไปเถอะ ถึงแม้จะไปตายข้างสุวรรณสามก็ไม่
ได้เสียใจอะไร ดีใจ ค่ายไปได้คราวเดียวกันก็ อ้อนวอนหนักเข้าก็ไปส่งชี พอไปถึงก็
ปริกาดาบสก็ไปคลำชี ก็เอาขาซ้อนเข้าไป เอาศีรษะสุวรรณสามนั้นขึ้นวางบนดัก จูกลดาบส
ก็เอาท่อนขาของลูกขึ้นวางบนดัก แล้วก็ปริกาดาบสก็ยกมือขึ้น ร่ำลึกถึงความดีของลูกนะ
ร่ำลึกถึงความดีของลูกที่เคยทำมา เป็นผู้กตัญญูทวดเวที่ ไม่ควรตายไป ร่ำลึกถึงความดีของ
ลูก พลิกตัวไปหาปริกาดาบสที่ สุวรรณสาม พลิกตัวไปหาแม่ที่ (เสียงถาม - หึนหรือ)
หึน พอจูกลดาบสปรารภถึงเรื่องความดี ก็พลิกตัวมาหาพ่ออีกที่ ปริกาดาบสก็คลำไปลูบไป
คลำไปก็ไปเจอจะสรชี เจอะลูกธนูเข้า อธิษฐานเสียดีเชียวแล้วก็ถอน อธิษฐานไม่ถึงตาย
ก็ไม่ตายไม่ควรตาย ร่ำลึกในสิ่งที่ลูกที่ต้อง ขอให้มันหลุด ให้สุวรรณสามหึน ไม่ถึงที่ตาย
ก็ไม่ตาย ในด้านความดี นิกรเท่านั้นที่หลุดสุวรรณสามก็หึน แล้วไม่แต่เพียงนั้น ตาที่บอดอยู่
ก็หาย จูกลดาบสกับปริกาดาบสก็หาย นี่ความดีย่อมอุปถัมภ์คนทำดี จะตกน้ำก็ไม่ไหล จะ
ตกไฟก็ไม่ไหม้ เอาแค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็นชาดกชาติที่ ๓ จากพระเจ้าลิขชาติ (ลิขชาติสุดท้ายของ
พระโพธิสัตว์) ซึ่งบำเพ็ญบารมี แสดงให้เห็นผลของความกตัญญูทวดเวที่ ซึ่งผู้เล่า
สรุปไว้ท้ายเรื่องว่า "ความดี" (ความกตัญญูทวดเวที่) ย่อมอุปถัมภ์คนทำดี (คนมีความกตัญญู
ทวดเวที่) จะตกน้ำก็ไม่ไหล จะตกไฟก็ไม่ไหม้

นิทานเรื่องนี้ ยังแสดงให้เห็นอิทธิพลของความเชื่อในเรื่องผลกรรมที่จะตาม
สนองผู้ก่อกรรม ดังที่ เล่าว่า "กรรมแต่ปางก่อนจะมามีบันดาลให้เสียจักขุ" และ "ถึงแก่
เวรของบิดามารดาของสุวรรณสามมาถึง บันดาลให้ฝนตกห้วย" ซึ่งเป็นความเชื่อของ
พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป

นอกจากนี้ยังแสดงอิทธิพลของเรื่องไตรภูมิพระร่วง ในเรื่อง ภูมิ เรื่อง ภพ ในชมพูทวีป ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และชั้นดุสิต ซึ่งล้วนอยู่ในกามภูมิดังที่ปรากฏใน เตภูมิกถาว่า "๗ กามภูมินั้นยังอันเป็น ๑๑ ประเภท ชันโดโสศ อนึ่งชื่อนารกภูมิ อนึ่งชื่อว่าเปรตวิสัยภูมิ อันหนึ่งชื่อว่าสุรกายภูมิ ๔ อนึ่งชื่อว่าอบายภูมิก็ว่า ชื่อทุกติ ภูมิก็ว่า ๗ อนึ่งชื่อนุสสภูมิ อนึ่งชื่อจาตุมหาราชกามภูมิ อนึ่งชื่อดาวดึงษ์ภูมิ อนึ่งชื่อยามภูมิ อนึ่งชื่อดุสิตภูมิ อนึ่งชื่อนิมนามารสีภูมิ อนึ่งชื่อปรมิตวสวัตติภูมิ ๗ อนึ่ง ชื่อสุคติภูมิ ผสมภูมิทั้ง ๑๑ แห่งนี้ชื่อ กามภูมิแล"^๑ แต่ที่น่าสังเกตคือ ผู้เล่าเล่าว่า สุวรรณสามนั้นเป็นเทพอยู่ในสวรรค์ชั้นดุสิต และมีเหวตาไปอาราธนามาจุติ (ที่จริง ควรใช้คำว่าปฏิสนธิ แทนคำว่าจุติ) ข้อความนี้หากพิจารณาตามการปฏิสนธิที่กล่าวไว้ในไตรภูมิพระร่วง คงจะตรงกับ อุเบกขาสหคตญาณสัมปยุตตสังขาริกวิปากปฏิสนธิ คือ จิตอันเอาปฏิสนธินั้นคนบอก จึงจะเห็นและรู้ด้วยปรีชาจึงเอาปฏิสนธิอันจักวาย^๒

จากการฟังนิทานเรื่องนี้ ยังช่วยให้ทราบสำนวนไทยหลายสำนวน คือ หำมาหากิน ล่าเนื้อเถื่อนหนัง เสือตายเพราะหนัง ช้างตายเพราะงา เดินเหมือน- ยักษ์ และยังมีคำว่ามีคำอุทานเสริมบทต่อท้าย เช่น ตาบอดตาบวม มนุษย์มะนา ซึ่งเป็นคำกล่าวที่คนไทยทั่วไปพูดกันติดปาก

สภาพสังคมที่ปรากฏในเรื่องนี้ เป็นสภาพแบบชนบทไทย เช่น การมี อาชีพเข้าป่าล่าสัตว์ เถาวัลย์ร้องไห้เป็นไม้เถาในท้องถื่น และคำนิยมเรื่องมารยาท อันเรียบร้อยของคนไทย

^๑พระญาติไทย ไตรภูมิพระร่วง หน้า ๑

^๒พระญาติไทย _____ หน้า ๕ - ๖

อนึ่ง นิทานเรื่องนี้ยังได้แสดงธรรมชาติจิตใจของมนุษย์ ให้เห็นหลายด้าน เช่น ภาพักษ์(ผู้เล่า เรียกว่า ภาพักษ์บ้าง กบิลักษ์บ้าง สุบินักษ์บ้าง) เปรียบได้กับคนที่ขาดอะไรบางอย่างในชีวิต คือ ขาดคนที่จะรัก จะสนใจ เอาใจใส่ เพราะตนเองไม่รัก ไม่สนใจ ไม่เอาใจใส่ผู้อื่น มีแต่จะทำลาย เมื่อเห็นสุวรรณสามได้รับความรัก ความเอาใจใส่ แม้จากฝูงสัตว์ก็ย่อมคิดอิจฉา อยากทำร้าย อยากทำลาย เพื่อให้สุวรรณสามได้รับความทุกข์ใจ เช่นเดียวกับตนบ้าง หรือ นางปริกาดาบส แม้จะบวชเป็นดาบส ก็ยังมีความเป็นผู้หญิง มีความเป็นแม่อยู่มาก เมื่อรู้ว่าลูกถูกทำร้ายก็เกิดความโกรธแค้น ผู้เล่าเล่าให้เกิดมโนภาพอย่างชัดเจนว่า "มารดาที่มาชี ปรามาเลย อยู่ต่างภูมิกันนี้ ปรามา" และ "ปริกาดาบสก็ว่า จะไม่ให้เราโกรธได้ยังงี้ลูกของเราเป็นผู้กตัญญูทเวทีนะ ลูกของเราทุกคนจะไม่ให้เราโกรธยังงี้ล่ะ" แต่สุวรรณสามนั้นมีลักษณะเป็นตัวละครในอุดมคติมาก เพราะเรื่องนี้เล่าเพื่อเสริมให้เห็นคุณงามความดี และให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสในตัวพระโพธิสัตว์

๔.๔ ภริยัต

(นายหรด สว่างกลปี ผู้เล่า)

มีเมืองเมืองหนึ่ง ชื่อเมืองพาราณสี พระเจ้าพาราณสีนี้มีลูกชายอยู่คน หนึ่งพอจะครองราชสมบัติ ก็อว้าพระเจ้าพาราณสีมาสวรรคต ก็จึงบังคับให้ลูกชายนี้ไปบวชเป็นฤาษี แล้วก็พร้อมกับสั่งไว้ว่า ถ้าเขาสวรรคตเมื่อไรแล้วก็ให้ลูกชายกลับมาให้สืบทอดครองเมืองพาราณสี ที่นี้ ไปบวชเป็นฤาษีอยู่ที่ริมแม่น้ำ แม่น้ำ (อ้อ...นึกไม่ออก) อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำ ที่นี้นางพญานาค นางพญานาคขึ้นมาเที่ยว มาเห็นรอยฤาษี ตามเข้าไปดู เห็นรอยมนุษย์ ก็ตามเข้าไปดู เอ้ ฤาษี... นี้อยากจะทราบ ว่าฤาษีนี้เต็มใจบวชหรือจำใจบวช บวชด้วยศรัทธาหรือจำใจบวช อยากจะทดลองให้รู้ คือนอน ที่นอนนั้นก็นอนเอาใบไม้ปูนอนนา แต่ว่าเข้าไปนาคก็รู้แล้วว่าฤาษีจึงหอบโยน หอบโยน เอาทิพย์ประดับ ถ้าว่าชินใจบวชก็ต้องนอนในที่เรทำให้ จึงเอา

ทิพย์มาทำ ถ้าว่าบวชโดยศรัทธาก็ไม่นอน แล้วก็หลบไป ถาฮักลับมาก็เอ นี่ใครทำ
ให้เราติจริงว๊วย ก็นอนที่นั่นแหละ ยังแถมนอนกินลูกไม้ที่นั่นเสียอีกด้วยอย่าว่าแต่นั่งกิน
เลย มีม้านอนที่นอนก็เลยนอนกิน กินแล้วก็ไม่ได้เก็บนอนเพลิน รุ่งขึ้นเช้า โอ๊ย ตื่น
ขึ้นมาสาย ก็รีบไปไม่ได้เก็บเพราะไอ้ลูกไม้ เกษอาหารที่เหลือก็ไม่ได้เก็บอีกด้วย ที่นอน
ก็ไม่ได้เก็บฮี้ ก็นอนลุกขึ้นไปขุด ที่นอนก็หึ่งไว้จั้น นางพญานาคขึ้นมาดู ขึ้นมาดูให้รู้ว่า
บวชด้วยศรัทธา หรือบวชด้วยจำใจบวช พอมาเห็นนอน นางก็รู้แล้วว่าบวชโดยจำใจบวช
ก็หอบโยน หอบโยน เสียทำให้ปราศตไปยิ่งกว่านั้นอีก แล้วก็ลงไป ถาฮักก็ไปหาผลไม้
ในป่า กลับมา ทำไว้ให้เราติอีกแล้ว ตะวานว่าดีเหลือเกินแล้ว รุ่งขึ้นดีไปยิ่งกว่า
ตะวานอีก ก็นั่นนอนนั่นอีก ก็นั่นนอนนั่นอีก นอนไปแล้วก็รุ่งขึ้นเช้าก็ ไปแอบเอ็ง
ไม่ไปไกลแล้ว อยากจะรู้ว่าใครเป็นคนทำให้วันนี้ ไปแอบ นางพญานาคขึ้นมา ก็ นิมิต
เป็นมนุษย์อีก เข้าไปดู ไปดูก็เห็นนอนก็เตรียมจะรวบโยนอีกละซี หอบโยนอีก ถาฮัก
หลุดมาถึงตัวกันเท่านั้น แล้วเพศชายกับเพศหญิง สองต่อสอง ลองนึกดูซิหนู เฮอะ
อย่าให้ลุงเล่าเลย เสียขว นี่ก็ตกลงได้เสียกัน ได้เสียกัน กินอยู่ด้วยกันนะ

ตั้งแต่วันนั้นมา ถาฮักก็ไม่ได้ไปเที่ยวหาผลไม้กินแล้ว นางพญานาคนี่นิมิต
ให้กิน เสวยทิพย์ นิมิต ปราสาทเข้าด้วย ไม่ใช่ นิมิต แต่เครื่องกินอย่างเดียว ราชวัง
เป็นเมืองขึ้น นิมิต เมืองขึ้น มีลูกด้วยกันสองคน ลูกคนหัวปี ชื่อนางสมุทรสา ลูกคนที่
หลังนี้ผู้ชายชื่อ... นึกไม่ออก อย่าไปนึกมันเลย (เสียงแทรก - ค่ะไม่ต้องเอาก็ได้)
อี ชื่อนางสมุทรสา อยู่มากินกันจนมีลูกสองคน อยู่มาพวกพราณไปหาเรื่อง ไปหาเรื่อง
ไปเห็น ก็กลับมาเล่าให้คนในเมืองฟังว่า เวลานี้จะเอะลูกชายพระรา... เจ้าพาราณสีแล้ว
เจ้าพาราณสีสวรรคตก็ส่งไว้ไปรับ ไปรับกลับเมือง ที่นี่จะรับยังไง นาคมานะวิตา มาด้วย
นางพญานาคก็บอกว่า อย่าเอาเขาไปเลย ถ้ารักเขาจริงหวังเขาจริงก็ฝากลูกไปด้วย
ลูกเป็นมนุษย์ ไม่สามารถไปได้หรอก เขาไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา คือพระเจ้าแผ่นดินนั้น
ก็เขาชื่อว่า ไปแล้วจะอุปภิเษกให้เป็นฮัศรเอกมเหสี.. คนแรก (กระแอม) เขาว่าอย่า
ให้เขาไปเลย เขาไม่ใช่มนุษย์ธรรมดา เขาเป็นนางพญานาค อย่าว่าแต่ไป ไปในเมืองนะ

ถ้าไป อ้อ ไม่ชอบใจเข้าแล้ว อย่าว่าแต่จะไปทำอื่นทำไถ่เลย แต่เพียงถสิงตาแล
ก็ตายหมดทั้งเมืองนะแหละ เจ็บป่วยไขกัน ตายทั้งเมือง อย่าให้เขาไปเลยเขาไม่ใช่
มนุษย์ธรรมดาดี ผากลูกไปด้วยเถอะ ลูกเป็นมนุษย์ไปกะเขาไม่ได้ แต่ว่าจะเอาไปนี่
ก่อนจะเอาไปให้ชุดเรือหล่อกับลูกต้องอาศัยน้ำ คือ เชื้อพญานาคต้องอาศัยน้ำ พอไป
ถึงเรือนให้ชุดสระ แล้วให้ลูกเล่นในสระ อยู่ในสระอาศัยอยู่ในสระ

นี่ก็พอรับคำ อ้อ (อีกซัก) ภาษีนับรับคำแล้วก็ นางพญานาคก็แปลงเป็น
พญานาคตัวใหญ่ ก็ลงทะเลไป ลงมหาสมุทรไป นางสมุทรพา ลงมหาสมุทรไป ที่นี้
ก็ชุดเรือเข้าแล้วก็ ทหาร ก็ช่วยกันนั้น เอาสองกุมารใส่เรือมา มาถึงก็สั่งให้ชุดสระใหญ่
ชุดสระใหญ่แล้วก็ให้ลูกลงเล่น วันนั้นพอตีฝนใหญ่ลงมา เต่า จิตตะจุด นี้มาจากเหนือน้ำ
มาลงสระ พอสองกุมารกุมารลงไปเล่น เต่านั้นก็มาโผล่หัว กุมารกุมารก็วิ่งร้อง
ให้กันมาที่เดียวละ มาทูลราชบิดา ว่ามียักษ์ใหญ่ลงไปอยู่ในสระ กลัวเหลือเกินยักษ์
ใหญ่มันจะกิน โผล่หัวขึ้นจะกิน สั่งมหาอำมาตย์สานตาค่ายเกลียดให้เกลี้ยง มีสัตว์อยู่
ในนี้ ก็ยกเอาขึ้นมา พอเกลียดก็ติดเต่าจิตตะจุดขึ้นมา ติดเต่าจิตตะจุด แล้วก็ให้
สองกุมาร กุมาร กุมารดู ว่าใช่ไม๊ ใช่เจ้ายักษ์ตัวนี้ไม๊ กุมารกุมารเห็นก็ ใช่ ไอ้
ยักษ์ตัวนี้แหละ มันลงไปนะ พระเจ้าแผ่นดินก็สั่งให้เอาไปทรมานให้อย่างสาหัสเชียว
นี้ใช้มหาอำมาตย์ ๔ คน เนี่ยะทรมาน มหาอำมาตย์คนหนึ่งก็ว่า ไปก่อไฟเสียอย่างแดง
เอาจับมันหางกระดูกงูเข้า นอนบนถ่านไฟ ถ่านเพลิงกะสังลูกแดง ๆ เต่าไค้ยก็
กลัวเหลือเกิน หดหัวอยู่จั้น มหาอำมาตย์อีกคนว่า เชื้อ ยังไม่ดีจริงหรือ เอามือ
ใหญ่ กะทะใหญ่แฉะ ดึงน้ำให้เดือดพล่านเชียว แล้วจุ่มมันทั้งตัวเป็น ๆ จั้น แฉะ
มันจะได้ทรมานมัน ยิ่งหนักกว่าจะตายก็ทะลวงค แต่กลัวเหลือเกิน มหาอำมาตย์
อีกคน ยังจั้นไม่ทรมานจริงหรือ มันก็ตายก็ตายไปหาย ต้องใส่ครกโขลกซี่ถึงจะจริง
มหาอำมาตย์อีกคน กลัวน้ำมาแต่ไหนแต่ไรเลย ยังจั้นยังทรมานไม่จริงหรือ ไอ้ในแม่น้ำ
ของเราเนี่ยะ หน้าเมืองเนี่ยะ มันมีน้ำวน(อ้อ) ควงส่ว้นพา เป็นกลวงอยู่นั้น เอาไป
ตั้งที่น้ำวนควงส่ว้นกลวงอยู่นั้น มันแฉะถึงจะการทรมานจริง หมอเองก็กลัวน้ำอยู่ด้วย

แต่ก็ค่อย ๆ โผล่หัวมา ขอทีเหอะ จะไปใส่ครกโขลก จะไปใส่กะทะต้ม หรือจะไป
อ้อ..อย่างบนกองเพลิงก็ตาม ขอทีอย่าได้ไปทิ้งในน้ำวนเลย ทรมานกันเหลือเกิน
ทำอย่างอื่นเถอะ เต๋ามันได้ท่ามะ เอาไปทิ้งน้ำวนแล้วมันก็ไม่ตาย (หัวเราะที ๆ)
นี่ก็ มหาอำมาตย์เหล่านั้นเห็นพร้อมก็เอาไปทิ้งน้ำวน

พอไปถึงที่ไหนได้ เป็นปล่องพญานาค เต๋าก็ตกลงไปเมืองพญานาคละซี
คงสว่นลงไปเมืองพญานาค ที่นี้มานพของท้าวทศรถนี้ ทหารของท้าวทศรถกำลังเล่น
น้ำกันอยู่ ๔ คน เห็นเต๋าก็ตรงเข้าจับอ้อ...เต๋าก็กรรมของภูธรีกนา (ทำเสียง
อ้อ ๆ) หนีภัยมาจากมนุษย์โลก ตกลงมาเมืองพญานาค ยังมีไอ้พวกนี้เอาภูธรี
อ้อ...เต๋าก็ได้ทีก็..เชื่อว่า เต๋พวก..พวกนั้นจับ มันก็ขู่ ละซี มานพของท้าวทศรถ
รู้ว่า เขาเป็นทหารยามของท้าวทศรถยังงั้นยังงี้ ใครมานี่ต้องผ่านเขา ต้องเขา
ต้องกรวด ต้องคัน อะไรก็ว่าไปตามเรื่อง เต๋เขาก็ได้ที ก็ท้าวทศรถเป็นท้าวจักรวาล
เป็นเจ้าเมืองบาดาลนั่น เขาก็ว่าเขานี้เป็นทหารของเจ้าเมืองพาราณสี เต๋เจ้า-
เลห์ ว่าเขาเป็น เจ้าเมืองพาราณสีนี้มีใหญ่โต มีทหารมากมายใหญ่โต มีทหาร
ทางบก ทางน้ำ ทางอากาศ นกเป็นทหารทางอากาศ มนุษย์เป็นทหารทางบก
เขาเป็นเต๋าคิดตะจุดเป็นทูตทางน้ำ นี่เวลานี้เขามาในราชการนะ อย่าทำ เป็นทำยุ่ง
เขามาจะไปเฝ้าท้าวทศรถ ได้ทำอีก รู้ว่า เจ้าทศรถเป็นเจ้าเมืองแล้วนี่ เป็นเจ้า-
แผ่นดินเมืองบาดาลนี่ อ้อ รู้เข้า เต๋..เต๋ารู้เข้าก็ประจบประแจงชี้ว่า พาเข้าไปเฝ้า
ท้าวทศรถเถอะ พวกนั้น...ไป เฝ้าทำอะไร(เน้นเสียง) ว่าเขาเป็นทูตมาไปทูลว่า
พระเจ้าเมืองพาราณสีจะยกลูกสาวให้ ให้ท้าวทศรถ ไปนัดวันแต่งงาน เขาเป็นทูต
มา ทูลถวายพระราชธิดา ก็พาไปชี้ พาไป พอไป เฝ้าท้าวทศรถ ก็ทูลเหมือนอย่างว่า
ว่าพระเจ้าพาราณสีใช้ให้เขาเป็นทูตมา ให้ไปนัดวันแต่งงานจะมอบราชธิดาให้ นาง-
สุชาดานี้แหละ นางสมุทรชาตินะ (มีเสียงแทรก - นางสมุทรชา) นางสมุทรชา ที่นี้ก็
พอไป นั่นก็ใช้ให้มานพ ๔ คน นั่น นำเต๋าคืนมา พอนำเต๋าคืนมาใน.....ในเมือง
บาดาลแล้ว ขึ้นมาในชมพูทวีปแล้ว เต๋เขาว่า ให้ปล่อยเขาลงสระหน้าเมืองนี้ก่อน

เดียวไปเจออะไรอยู่ที่นี่นะ หรือรอเขาไม่ไหว ก็ให้ไปในท้องพระโรงแหละ
เดียวเจอคนที่นั่น เขาไปทะเลไปราชการมาที่ไร ต้องเอาหัวขัวไปฝากกุมาร
กุมารี่เสมอเลย ถ้าไม่เก็บหัวขัวไป กุมารี่จะต้องอ่อนนอน แล้วเขาจะต้องถูก
บังคับให้ออกมาเก็บให้จงได้ ต้องปล่อยเขาลงไปนี่ ไปเก็บ พอปล่อยลงไปนั่น พ่อก็
ชุกเท่านั้น ชุก อี...เอาตัวรอดต่างหากละ ก็ชุก อี

พวกมานพ ๔ คน นั้นรอไม่ไหว ก็เข้าไปท้องพระโรง พระเจ้าเมือง
พาราณสีกำลังว่าราชการอยู่ เข้าไปทูล เขาถามว่า มาอย่างไร ก็มารับงานแต่งงานนี่
พระเจ้าพาราณสีใช้ให้ ทูตของพระเจ้าพาราณสี ไปอามอบราชธิดาให้ ยังงั้น ยังงั้น
เอาละซี เจ้าพาราณสี ทำไมล่ะ ก็ว่าละซี (เสียงคนฟังหัวเราะ) ก็ว่าละซีว่าเธอ
เป็นถึงพญานาค เป็นสัตว์เดรัจฉานไม่ควรจะมาอยู่กับเรา เราเป็นถึงมนุษย์ เราเป็น
เจ้าฟ้ามหากษัตริย์ เป็นเจ้าหญิง เป็นถึงมนุษย์ ไม่ควรจะคู่กัน กลับว่าเสีย ๆ หาย ๆ
ไปบ้าง นี่มานพก็กลับชื่อ มานพคนใช้ของ ท้าวทศรถก็กลับไป ทูลเลยขอความที่เจ้า-
เมืองพาราณสีว่า ทูลให้มากเรื่อง...ไปว่าจะตายไหน ไม่ดีไหนก็ใช้เขาแหละไป
มนุษย์มันว่าเสีย ๆ หาย ๆ หยาบ ๆ กาย ๆ ท้าวทศรถก็เคืองละซี โกรธ หึงเมือง
พญานาคนี้ ให้ขึ้นไปล้อมเมืองมนุษย์ไว้ เขาเองนิรมิต ตัวให้ยาวล้อมเมืองพาราณสี
ไว้ แล้วก็สั่งพญานาคบริวารไว้ ให้อยู่ตามถนนหนทาง ตามต้นไม้ชายคา ตามบ้าน
ตามช่อง ให้แผ่พังพาน แต่ไม่ให้ทำร้ายคน ให้คำรามพู่ฟ้าไปหมด คนผู้เดือดร้อน จะไป
ไหนเจออะ แต่พญานาคทั้งนั้น เจออะไรทั้งนั้น เตือนคร่อนขอร้องพระอินศวร ขอร้องพระ-
เจ้าแผ่นดิน ให้อยอมเขาเถอะ ให้อยกลูกสาวให้เขาเถอะ ท้าวทศรถก็ไปตั้งเมืองไว้
แลเห็นพอเปิดประสาธเข้า เปิดลับแลเข้าก็แลเห็น เปิดหน้าต่างก็แลเห็นเมือง ท้าว-
ทศรถนิรมิตไว้ แล้วไปพักพิงอยู่นั้น ให้พระเจ้าเมืองพาราณสีกริกรอง จะยอมหรือ
ไม่ยอม ถ้าไม่ยอมก็จะเกิดรบกัน เจ้าพาราณสีก็ยอมยี่ ย่อมยกลูกสาวให้ ก็อ่อนนอน
ลูกสาว ก็เมืองก็เปิดกะเปิดลับแล เปิดหน้าต่างให้ลูกสาวดู ก็แลก็ได้ไถล...เมือง
คิดถึงพ่อก็ให้มา ให้ไปเถอะยังงั้น ยังงี้ อ้ออีก...ท้ายสุดลูกก็ยอม ก็ยกลูกสาวให้

พอหวั่นก็ท้าวทศรถก็พาไปเมืองพญานาคหาย ไปเมืองพญานาคก็ประกาศในเมืองพญานาคนี้ ถ้าใครสำแดงตัวเป็นพญานาคจะถูกประหารชีวิต ต้องนิรโรคตัวให้เป็นมนุษย์กันเกลี้ยง ไม่ให้เป็นพญานาคขึ้นเลย ในเมืองบาดาลนี้ไม่ให้เป็นพญานาคขึ้นเลย ให้เป็นมนุษย์กันหมด

อยู่มาวันมีลูกตั้ง ๔ คน นี้อิธธัตถะนี่ เป็นคนสุดท้อง เป็นคนรอง เป็นคนสุดท้อง อิธธัตถะนี่ นี่ไปเล่นกับเพื่อน ๆ เพื่อน ๆ เขาว่ามารดาของอิธธัตถะนี่ ไม่ใช่พญานาคเหมือนเพื่อนเรา เป็นมนุษย์ อิธธัตถะไม่เชื่อ เมื่อไม่เชื่อก็ทดลองดูซิ เวลากินนมเน้ เธอนิรโรคตัวให้เป็นพญานาคเข้าซิ แล้วก็เธอจะรู้เองว่า มารดาของเธอนี้เป็นพญานาคหรือเป็นมนุษย์ เป็นพญานาคเหมือนพวกเราหรือมนุษย์ก็จะได้รู้ก็เอาละซิ แต่ว่าท้าวทศรถออกกฎไว้ ถ้าใครสำแดงตัวเป็นพญานาคจะถูกประหารชีวิต ก่อนที่อิธธัตถะยังไม่ประสูติ ตั้งแต่นางสมุทรสาไปอยู่ ประกาศเป็นกฎหมายไว้ เป็นข้อบังคับไว้ อิธธัตถะก็แสดงเป็นพญานาคขึ้น กำลังให้กินนมอยู่ดี พอมองเห็นมิ่งพญานาคชื่อ...จะไม่ตกใจ...ที่นี่ ไฉ้เวลาที่อิธธัตถะทำละเมิดเสียะ เล็บนางสมุทรสาเกี่ยวเอาดาอิธธัตถะ ตามอดเสียข้าง ละเมิดเท่านั้นจะทดลองแม่เกี่ยวตาเสียข้างทราบถึงท้าวทศรถ สั่งประหารชีวิต คือลั่นปากไว้แล้วจะประหารชีวิต นางสมุทรสาขออ้อนวอนเหลือเกิน เลยกินให้ นี่ท้าวทศรถนี่ เป็นท้าวสักราวาลทั้งสี่ ถึงเวลาดองขึ้นไปประชุมดาวดึงส์ เป็นเดือนหรือเป็นปีลงไม่สามารถบอกได้ แต่เขาบอกว่า เป็นเดือน เดือนก็ประชุมครั้ง แม้ว่า ภูริทัตตะเนี่ยะ...ชื่อเดิมที่ชื่อทัตตะ สิบห้าวัน...ต้องเฝ้าติดตามมารดาครั้งนึง (เสียงถาม - ภูริทัต ภูริทัตนี่ก็เป็นลูกในวัยคะ) ลูก จัน ภูริทัต ทัตตะ ภูริทัต อิธธัตถะ อ้า..นาง นี่เป็นลูกทั้งนั้น นางกับลูกนางสมุทรสาทั้งนั้น ที่นี้ที่ว่ามีลูก ๔ คน ตะกี้ ที่นี้พอท้าวทศรถขึ้นไปประชุมดาวดึงส์นะ ภูริทัตก็ตามบิดาขึ้นไปทุกทีเลย ตามไปก็ไปเที่ยว ประชุมมีปัญหาก็ได้กะหมู่เทวดา พวกผู้ใหญ่เขาก็ประชุมกันบนสภา เราก็อยู่ตามสถานที่สมควรกะพวกเทวดา มีปัญหาเกิด แก้ปัญหากัน

อยู่เสมอ ถกเถียงกันอยู่เสมอ ภูริทัตก็เป็นคนแก้ให้หมด ภูริทัตตั้งปัญหาว่า อะไรมัน
จนเป็นที่เลื่องลือในดาวดึงส์ว่า ภูริทัตแก้ปัญหาเก่ง...นะ แก้ปัญหาเก่ง เลื่องลือใน
หมู่เทวดา และมนุษย์ ที่แล้วก็รู้จักกันหนาแน่นของธาตุจักรวาลทั้งสี่ เป็นที่เลื่องลือ

นี่อยู่มาวันหนึ่งชั้นดาวดึงส์มีปัญหาก่เกิดขึ้นระหว่างเทวดา ไปหาพระ-
อินศวรตัดสิน พระอินศวรก็ไม่สามารถจะตัดสินได้ ใช้ให้เทวดามาตามภูริทัตไป
ไปตัดสินไปแก้ปัญหามาในชั้นดาวดึงส์ ไปคนเดียวคราวนี้ ภูริทัตไป ก็ไปแก้ปัญหามาในชั้น
ดาวดึงส์ถูกได้เรียบร้อย เป็นที่พอใจของพระอินศวร และเป็นที่พอใจของ...สม-
ความต้องการของหมู่เทวดา ก็จึง จึงพากันสาธุการพร้อมกัน พระอินศวรก็จึง
ขนานนามว่าให้ภูริทัต ตั้งแต่วันนี้ไปก็จะเป็นพระภูริทัตมาเกิด ที่นี้พอพระอินศวร
ให้คำนั้นแล้วก็ พระโพธิสัตว์ก็สนทนากับพระอินทร์ ถ้ามึงเรื่องเทพบุตร เทพธิดา
องค์นั้นทำบุญมาอย่างถึงมีบริวารยังงั้น ๆ พระอินศวรก็เล่าให้ฟัง ภูริทัตก็เอ๊ะ...
เราเป็นสัตว์ที่กินกบกินเขียดอยู่ จะไม่ได้เรื่องนะ จำเราจะต้องเป็นผู้ปฏิบัติ
คุณงามความดีเขามึง เราจะได้มาเกิดเทพบุตร คนนั้นเขาได้สร้างคุณงามความดี
ยังงั้น เขาถึงได้มาเป็นเทพบุตร นาง..บริวารนางฟ้า เขาได้ทำความดียังงั้นถึง
ได้มาเป็นนางฟ้า เราจะต้องทำจิตใจให้เป็นบุญเป็นทาน เป็นผู้มีศีลเสียบ้าง แล้ว
เราจะได้มาเกิดเสียบ้าง

ตั้งแต่นั้นลงมา ที่นี้พระภูริทัตนะ คือ มีครอบครัวแล้วทั้งนั้น ลูก ๆ ที่
๔ คนเฒ่า...ที่นี้เวลามีครอบครัวเฒ่า ท้าวทศรถแบ่งเนื้อที่ให้ปกครองนะคนละ
๔๔๐๐๐ โยชน์ แล้วแบ่งนางบำเรอให้คนละ ๔๔๐๐๐ นาง สำหรับคนตรีบรรเลง อ้อ
เสวยอารมณ์นะ อ้อ ๔๔๐๐๐ ที่นี้ ภูริทัตกลับมาแล้ว ก็มาถึงศีลอุโบสถ ถืออยู่ในเมือง
บาดาลนะ ไม่เป็นที่สงบ นางบรรเลงมีมันขึ้นมาบรรเลงเปลี่ยนเป็นเวร ผัดกันเลย
ไม่เป็นที่สงบ ไม่เหมาะสมกับที่เราจะบำเพ็ญศีล ที่วันนี้เป็นวันสืบทอดคำนี้ จำเรา
จะต้องขึ้นไปในมนุษยโลก ขึ้นไปรักษาศีลอุโบสถให้บริสุทธิ์ ขึ้นมา ที่นี้ก็ ท้าวทศรถนี่
พอลูกขึ้นมาทีไรก็จะมาอดมาอยาก ก็ให้แก้วทิพย์ ให้แก้วทิพย์ ให้นางบำเรอนี่เอามา

เอามาแล้วกลัวว่าลูกจะมาดมาอยาก คือนึกอะไรก็ได้ไอ้นั้น นึกอะไรก็ได้ไอ้นั้น นึกอะไรก็ได้ไอ้นั้น แก้วทิพย์นี่ ขึ้นมา แต่ธรรมดาปฏิทินนี้ ๑๕ วัน จะเผ้ามารดา ครึ่งหนึ่ง ๑๕ วันต้องมาเผ้ามารดาครึ่งหนึ่ง แม้แต่อยู่ต่างเมือง ต่างที่อยู่กัน ก็ปกครองพระราชอาณาจักรของเขานะ ๘๔๐๐๐ โยชน์ ๑๕ วันต้องเผ้าแม่ครึ่งหนึ่ง ทีนี้ อ้า...พญานาคนี้เอ๊ย...พญาครุฑเหี้ยวพญานาคไปกินเนี่ยะ ก็เหี้ยวพญานาคคาบ- ไปกิน พญานาคก็เอากวางควดผ่านหน้าอาศรมของฤาษี นัตันไทรใหญ่อยู่หน้าอา- ศรมของฤาษีนะ พญาครุฑ เอากวางควดเข้านั้น พญาครุฑก็: ความแรงของ พญาครุฑก็เหี้ยวเอาต้น...ดึงเอาพญานาคไปกินนะ ดันไทรที่พญาครุฑเอากวางควดไว้ก็ถอนรากถอนโคนติดไปด้วย ดึงไปด้วย ทีนี้พญาครุฑก็...พญานาคเขากินเสร็จแล้ว ก็กลับมามาถามฤาษี ไอ้ที่ข้าพเจ้าเหี้ยวพญานาคข้ามมาหน้าอาศรมเนี่ยะ พญานาคเอากวางควดดันไทรของฤาษี ถอนรากถอนโคนขึ้นนะ จะเอาผดกะไคร จะเอาโทษกับใคร จะเอาโทษกับข้าพเจ้า หรือ จะเอาโทษกับพญานาค พระฤาษีว่าจะเอาโทษกับใคร โดยไม่ได้เจตนา ที่พญาครุฑเหี้ยวพญานาคไปก็เพื่อจะเอาพญานาคไปกินอย่างเดียว ไม่ได้มุ่งหมายจะทำต้นไทรของข้าพเจ้าให้มันโยกถอนขึ้น ที่พญาครุฑเอากวางควดไวนะ พญาครุฑก็ไม่ได้เอ๊ย พญานาคเอากวางควดไวนะ พญานาคก็ไม่หมายจะทำให้ต้นไทรนี้ถอน พญานาคก็เพื่อควดเอาตัวรอดจะเอาโทษกับใคร (ฟังไม่ออก- เสียงมอเตอรไซด์) พญาครุฑก็พอใจจึงให้คาถาฤาษีไว้ คาถาจับพญานาค คาถาลำพาย (เสียงถาม - ชื่ออะไรนะ) คาถาลำพายจับพญานาค ทีนี้ไอ้เจ้าลำพายเนี่ยะอยู่กับฤาษีก็ขอคาถาลำพายจากพญานาค ฤาษีก็ให้มา ฤาษีให้กลัวจะลืมเสียยัง ชื่อลำพายเสียด้วย ชื่อลำพายเสียด้วยกลัวจะไปผิด ก็ต้องไปชี้ห้อง

ทีนี้พรานสองพ่อลูกเนี่ยะ แก่เคยล่าเนื้อเอามาให้เมียขาย ก็ไปเที่ยวหาเนื้อก็ไม่ได้ ไปเจอระรอยเนื้อลงกินน้ำจนเย็นเต็มที ก็ไปยิงกัน เอือเสร็จอะไรเสร็จก็มีคามาไม่ได้ ก็เอาเนื้อไว้เสียขึ้นต้นไม้แล้วก็นอน ผูกเปลนอนบนต้นไม้

ที่นี้นางบำเรอขึ้นไปทูลทูลพระกรุณาฯ อีต่อนั้นพระกรุณาฯไปถึง ขึ้นมาชมพุดริบแล้ว ไปถึง
จอมปลวก ฎีกาทูลทูลพระกรุณาฯ ฟิล ๔ ฟิลของโพธิ์ทิดเฒ่า กระดุก หนึ่ง เลือด เนื้อ
ใครจะเอาก็เอาไปเถิด พอฎีกาทูลทูลพระกรุณาฯ เสร็จแล้วก็ม้วน ขดล้อมแล้วก็ห่อสีล่อนั้นแม่
จำสีล นางบำเรอก็มาบำเรอกันที่นี้พรานสองพ่อลูกก็นอนหลับ พอเข้ามิตนางบำเรอ
ก็มาบรรเลงดนตรีกัน เสียงเพรียกไปเขียว พรานเจ้าพ่อก็ถือว่า ฝูงเนื้อร้อง ปลุก
ลูกชายว่าไปดูกัน ฝูงเนื้อร้องอยู่นั้น ลูกชายก็ไม่ไปเอ๊ะ อู้อี้...หนักเข้าปลุกลูกไม่
ไหวก็ไปคนเดียว ไป ก็...นางพญานาคก็ตกใจ ชำแรกแทรกแผ่นดินไปหมด เหลือแต่
แก้ว เหลือแต่แก้วทิพย์ ก็เข้าไปคุยกับพญานาค พระกรุณาฯ พระกรุณาฯก็ส่ง ส่งไป
เมืองพญานาค พอนางบำเรอมา นางพญานาคมาเห็นก็ส่งไปเมืองพญานาคชะ ๓ ปี
ส่งไปเลี้ยงทิพย์จันแหมะ ไม่ต้องไปสวดทิพย์ในเมืองพญานาคเสียสามปี สองพราน
พ่อลูก ที่นี้เขาให้แก้วก็ไม่เอาทรงอก ความดีของพระกรุณาฯนั้นนะ ไม่เอา กลับมาบ้าน
มาหาแม่มีงะหิ หาคคนที่บ้านเสียหิ ขวนลูกชายกลับไป หาแม่มีงะเสียหิ กลับมา ก็
เมียก็ตีใจ โอ้หายไปได้ ๒ - ๓ ปี กลับมา นี่แกไปอยู่ยังใจกัน ก็เล่าให้ฟังว่า
เข้าไปอยู่เมืองพญานาค ไปเจอพญานาคเข้าจัน ๆ ๆ แล้วเขาส่งไปไว้ในเมือง
แล้วเขามีความสุขยังจัน ๆ แล้วเขามีแก้วทิพย์เขาให้แล้วไม่เอามาหรอก ท้ายที่
สุดไปผลอ เขาให้แล้วไม่เอามา เมียก็คำใหญ่(ยกท่า) เซอะชะชาตินี้(หัวเราะ)
ฮิเขาให้ของดี ๆ เป็นทิพย์ไม่ต้องทำมาหากินนะ นึกอะไรก็ได้ไม่เอามา กลับไปเอามา
ไป เออซี บังคับเออซี เขามีอำนาจนะ แม่บ้านนะ เขามีอำนาจกะพ่อบ้านนะ หนูนะ
ความอ่อนยอมชนะของแข็ง แผ่นดินเคยเอาชนะน้ำได้เมื่อไร ฮือ นึกคำพูดนี้คมไว้
ว่าของแข็งแพ้ของอ่อน ของอ่อนชนะของแข็ง น้ำจะมาเมื่อไร แผ่นดินแข็งเท่าไหน
แข็งอยู่(ไม่ขาด) แผ่นดินนะเคย เอาน้ำให้แข็งได้ ฮือ

ฮือ เอ้า เอาตามเรื่องมันเถอะที่นี้ก็ เอาละฮิ ว่าใจฮิ เมื่อกี้ถึงไหนฮิ
(เสียงตอบ - ถึงตอนแม่ แม่บอกให้พราน ๒ พ่อลูกไปเอาแก้ว) ฮือ กลับไปเอากลับ
ไปเอาแก้ว ก็ไป ที่นี้ หมอลำพาย มันเดินท่องมาเดินท่องคำอาญา ลากาฮิกลับบ้าน

เดินท่องคาถามา คาถาลำพ่ายจับพญานาค ที่นั้นนางพญานาคก็มาเฝ้าพระภริยัตถ์อีก
ก็ลงไปเล่นน้ำกันอยู่ในทะเล แก้ววางไว้บนฝั่ง พอหมอลำพ่ายท่องคาถาลำพ่ายจับ
พระยานาคมาทางนั้น นางพญานาคพอได้ยินคาถาเท่านั้น กสัวเหลือเกิน ขำแครงแทรก
แผ่นดิน จมน้ำไปหมด แก้วรี หึงไว้ที่ฝั่ง หมอลำพ่ายก็ไม่ว่าแก้วอะไร ก็ถือ เก็บถือไป
ไม่รู้อะไร เก็บถือไปชี้ ไปเจอพระนาง ๒ พ่อลูกเข้า เห็นแก้วเอาก็จำได้นะซี แก้ว
ลูกนี้พระภริยัตถ์ให้เราแก้วพญานาค แก้วของเราเนี่ย เอมมาจากไหน ได้มาจากไหน
ก็รู้มเข้าถามที่เดียว ถ้าพูดถึงว่าพญานาคให้เรามา หมอลำพ่ายมันสนใจจะจับ-
พญานาคแล้วนี่ ก็...อ้อ...พญานาคมีจริง ๆ รี มีจริง ๆ อยู่ไหนบอกซี แล้วเราจะให้
ให้บอกว่พญานาคหะอยู่ที่ไหน อ้อ ลูกชายว่า อย่าบอกเลยพ่อ เราไม่ควรจะไป
ทำลายเขาหรอก ไม่ควรจะไปบอก จะยังงี้ ๆ ถึงจะไม่ได้แก้ว เราก็ไม่ควรจะบอก
หรอก เขามีบุญคุณกะเรา เขาชุบเลี้ยงเรามาตั้ง ๓ ปี ให้เราส่วยทิพย์ เราไม่ได้
อดไม่ได้ฮ้อยาก แมแต่ว่าเรา แก้วลูกนี้ไอ้หมอนี่เอาไปเสีย ก็คงจะมีอีก เราไม่ควร
จะบอก ยังงั้น ยังงี้ เรา...เล่า...ควร จะปกจะปิด ไม่หรอก จะบอกท่าเดียว
ท้ายที่สุดแยกทางกันกะลูกชายตัวเองบอก บอกแต่แก้วอยู่ที่ไหน แต่ต้องไปส่งเสียก่อน
ให้ถึงพระภริยัตถ์เสียก่อน ถึงพญานาคเสียก่อนแล้วจะให้แก้ว พอไปถึงที่ได้ พอเห็น
พญานาคแล้วก็เออะซีก็ร้องจะเอาแก้วซี ร้องจะเอาแก้ว หมอลำพ่ายก็โกรธปาลง
ไปดิน แก้วมันก็แตกกันเท่านั้น ไม่ได้กัน ไม่ได้กัน พวกภริยัตถ์แกล้เห็นเข้าซี แกล้
ร้อง อ้อ...พาล คนพาล แกล้ว่าเป็นตัวบาสไว้ ว่าเป็นกลอนสัมผัสไว้ ดูรีนิสัยคนพาล
นี่มันเอาหมอลำพ่ายมาจับเราแล้วซี ทำคุณกับคนพาลเหมือนเอานี้มือเขียนหนังสือ
กับพื้นน้ำ พอหยุดทำหยุดเขียนเสียละก็หาประโยชน์จากคนพวกนี้ไม่ได้เลย สันดาน
คนพาลยอมเป็นเช่นนี้ เราจะเลี้ยงจะดูมัน ก็มีคุณแต่เมื่อเราเลี้ยงเรารู้มัน พอหยุด
เลี้ยงหยุดดูเสีย มันก็หาคุณประโยชน์กับพวกนี้ไม่ได้ เหมือนเอานี้มือเขียนสือบนพื้นน้ำ
ก็ว่า ก็ทำวิธีจับ สานช่องเข้าแล้ว มันก็จับภริยัตถ์ใส่ช่อง ช่องสานกะหวาย พอใส่
ที่นี้ตัวมันโต ยาว พญานาคก็ว่า เอาหัวผูกกับต้นไม้โน้น หางผูกกับต้นไม้ที่เสียอย่าง

มอมแล้วก็ไม่ถึงตาย ก็เหยียบบริดจ์ออกมา เอาข้อออกมาให้มันเล็ก แล้วก็จับใส่ แต่
พญานาคแกก็จะทำไง แกก็เพียงถลึงตาแล ก็ตายแล้ว แต่แกเป็นผู้มีศีลมัน จะทำแกใจ
แกก็ไม่ให้ศีลขาด กระตูกหนึ่งเสียดเนื้อใครจะเอาก็เอาไป ถัด แกปฏิญาณกะตัว
ที่นี่ ทำแก แล้วก็มาขดใส่ช่อง มันก็ไม่ลง ไม่ลงแกก็จะทรมานเราไปถึงไหน เรา
ควรจะนิมิตตัวของเราให้เล็กที่สุด เท่าข้อมือข้อไม้ เท่ากะหงอนไก่ ให้เขาจับได้
พอจับใส่ช่องก็...พอจับใส่แล้วก็ไปเล่นละครออกจั่ว ฉากหนึ่งมี (เปื้อนหรือยังละนี่...
ยัง...ยังรี) ฉากหนึ่งมีหัวหนึ่ง แม่แม่เบี้ย แม่พังพาน (พังไม่ออก) จะเอาทำอะไร
ได้ทั้งนั้น มีร้อยหัว พันหัว พญานาคนิมิต ได้นี่ เท่านั้นพังพาน อะไรก็ว่าไป

ที่นี้นางสมุทรสา ๑๔ วันต้องไปเผ้าที่ ถูกจับเสียมมาในมนุษย์โลกแล้วนี่
จะไปเผ้าใจได้ละ ก็ไม่ได้เผ้าดังหลาย ๑๔ แล้วนี่ ตั้งเป็นเดือน ๆ หลาย ๆ เดือน
ก็ไม่เสวยทิพย์ซี่ เขาว่าภูริทัตไม่ไปเผ้าจะไม่ยอมเสวยทิพย์ ท้าวทศรถประกาศลูก
ทั้งหมด เรียกลูกมาทั้งหมด ให้ไปตามทั้งสามโลก สามโลก สี่โลก สามสี่โลก มนุษย์
โลกนี่คือ ชมพูทวีป พรหมโลกคือชั้นพรหม ดาวดึงส์ สามสี่นี่ ท้าวจักรวาลทั้งสี่นี่จะ
มาตาม ที่นี้ลูกนี่ก็ไปคนละแห่ง ๆ ทัดตะ พี่ชายเนี่ย ขึ้นมาในมนุษย์โลก นี่นาง
ชักขมุขินีเป็นน้องสาวคนสุดท้องเลยขอไปด้วย อ้อ..ทัดตะไม่ให้ไป คือว่าสิ่งไม่ควร
ที่จะไปเอง เป็นผู้หญิง เอ็งไม่ควรจะไปกับพี่หรอก พี่ไปก็เปลี่ยน ต้องแปลงเพศ
เป็นฤาษี แล้วก็เธอจะไปได้ใจละ นางอโนวอน ให้ไปด้วยเถอะ จะแปลงเป็นลูก
เขียด ขอนไปในชฎาพี่ จะแปลงเป็นลูกเขียดขอนไปในชฎาก็ไป แล้วก็มันก็ไปกัน
ในเมืองบาดาลบ้าง ไปในดาวดึงส์บ้าง ไปคนละทิศ ละทิศ ละทิศ คนในทวีป ทวีป
คนละโลก ละโลก พอขึ้นมาในชมพูทวีปก็ทราบที่เดียว หมอลำพาจับไป ได้ข่าวที่เดียว
ไปเล่นจั่วที่นั่น ที่นั่น เดือนนั้น เล่นอยู่จังหวัดนั้น เล่นอยู่จังหวัดนั้น เดือนนั้นเล่นอยู่
จังหวัด เดือนนั้นเข้า เดือนนี้เขาไปเล่นอยู่ในอ้า เมือง ในเมืองหลวง เมืองหลวง
นี่เป็นเมืองเดิมของแม่ແທး เมืองพาราณสีนะແທး เข้าไปเล่นในเมืองหลวงแล้ว
ภูริทัตอีตอนที่เอาไปเล่นเสียดออกมาเนาะ ออกเอาหัวมา เขาบอกให้ออกมา ออกมา

จะต้องดูเสียก่อน พี่น้องวงศ์ญาติอาศัยอยู่ในแถวนี้บ้างไหม มีคนที่รู้จักมักคุ้นบ้างไหม เมื่อไม่มีใครแล้วก็ออกแสดงให้เขา คือเหมือนเรานะ เราอยู่ในบ้าน เรารำไม่ได้ หรอกลูก อายพี่อายน้อง อายคนที่รู้จักนะ ถ้าเราไปต่างบ้าน เราสามารถเล่นยี่เกละครได้ ดีียวเราก็ก๊สับฉับ ไม่มีใครรู้จักหรอก สามารถแสดงอะไรได้ แม้แต่สัตว์ เสรจฉานก็ชีวิตไม่ผิดกะมนุษย์ ไม่มีใครรู้จักนะ ฉันทก็เล่นจ๊วกะเขาได้ ก็เล่นแสดงให้เขา ที่นี้ออกมานะก่อนจะเล่นนะ ต้องดูก่อนทุกครั้งไปว่ามีใครอยู่ที่ไหนมั่ง ที่นี้หัตตะพี่ชายนะ กะลังจะเล่นกันอยู่หัตตะพี่ชายก็แปลงเป็นฤาษี ก็ไปยืนดู เขาว่ามาเล่นที่นี่ก็ไปยืนดู อยู่ว่าจะเล่นหรือยัง ไม่รู้มันไว้ที่ไหน โอ้เราต้องไปดูเสียก่อนว่า เอาพญานาคมาเล่นที่นี่ เขาว่าจับพญานาคมาเล่นที่เฝียะ พอเลื้อยออกไป เห็นพี่ชายเข้าเท่านั้นก็ปราดถึงเท่านั้น เลื้อยปราดเดียวก็ถึงพี่ชาย ถึงก็เอาหัวขึ้นไปวางบนเท้า หลังเท้า หลังตีนเลย ก็ร้องให้น้ำตาาร่วง มันร้องให้ธรรมดา น้ำตาก็ย้อยมาหลังตีน หมอลำพายมาถึง รุ่งมาถึงก็จับกระซางแรง ๆ จับพญานาคกระซางแรง ๆ เป็นใจมั่ง เป็นใจมั่ง ถ้าเป็นใจบอกนา ไม่บอกก็ตายนา จะแก้ให้เสีย เป็นใจก็จะแก้รักษาให้ชะ

หัตตะก็ บอกว่าเฮ้ย จะมีพิษมีสงใจ กะไอ้งูไซ จะพญานาค พญานาคจะมีพิษมีสงจันเขียว ก็เกิดทำทนายฮี้ หัตตะก็ว่านะฮี้ ฮี้ฮู้ฮี้ฮี้ดของข้าก็ไม่ได้ก็พญานาค ด้วยกันนะจะกลัวอะไรละพญานาคพญาแนก ก็ไอ้งูไซ ก็เกิดพนันขันต่อกันขึ้นฮี้ เรียกเอาเท่านั้น เहांนี้ ที่นี้ ๆ ไม่มีเงินเขาสี้ ฤาษีไม่มีเงิน ไปกู้พระเจ้าแผ่นดิน ให้พระเจ้าแผ่นดิน ให้พระเจ้าแผ่นดินเป็นประธาน ก็เป็นอ้า...เป็นน้ำของเขา น้องชายของนางสมุทรชา พระเจ้าแผ่นดินนั่นคือ พ่อ...ปู่...ฮี้...พ่อคุณนั่น เสียใจว่าพญานาคมาโกหกเอาลูกไปได้มาข่มเอาลูกไปได้ หนีไปวชเสียแล้ว เมื่อนั้นให้ลูกชาย น้องชายครองแทน ให้ลูกชายครองแทน หนีไปวชเสียแล้ว ที่นี้ก็พระเจ้าแผ่นดินก็มันเป็นเชื้อไขกันนี้ ก็ไปหาเขา เขาก็มีความรักใคร่ ให้เงินให้ทอง เป็นประกันมา เป็นผู้ตัดสินให้ มากี่ลั้งชุดสระ ๓ สระ สระหนึ่งใส่ขี้โค สระหนึ่งใส่ฟางแห้ง สระหนึ่งว่างเปล่า พระยานาคคือหัตตะ อ้าให้พญานาค...ให้นาง ยืนมือไปให้ ลูกเขียด

ออกไปจากขงา โจนไปเกาะข้อศอก โจนไปให้บ้านน้ำลายให้ ๓ หยด แล้วก็ถามว่า จะให้เทที่ไหน บอก เขาลงในแผ่นดินอ้าก็จะ...ไฟจะลุกแผ่นดิน เพลิงในมหาสมุทร ในทะเล ในมหาสมุทร น้ำในมหาสมุทรจะแห้งหมด จะเกิดเป็นไฟไหม้ป่าทะเลขึ้น สาดบนอากาศ ผ่นจะไม่ตกไปก็กลัวไม่รู้เลย สุดท้ายหัวใจ ทำใจง่วง...เขาก็...เขา เป็นพญานาคนะ ไม่ใช่คนธรรมดาดี พญานาคแปลงมา ก็เขาลงไปในสระ เพลิงไป สระหนึ่งที่มีน้ำก่อน สระแต่ ๆ พอเทเหวาะลงหยดเท่านั้น สระหนึ่งไล่ซีโค ไอ้สระหนึ่งไล่ฟางแห้ง มันจะลุกเป็นเปลวไฟพุ่งไปถูกหมอลำพายล้มลง คนอื่นไม่ถูก คนที่ดูนะไม่ถูก ถูกหมอลำพายคนเดียว พอหมอลำพายล้ม หมอลำพายแพ พวกเขามีฤทธิ์กว่า ฤทธิ์ที่ถูกลงไปนะ ก็แสดงเป็นมนุษย์มายืนเคียง ๓ คนกัน นางลูกเขยก็แสดงเป็นมนุษย์ ยืนเคียงกันสามคน แตะกันกับพี่ชายที่เป็นฤาษีอยู่นะ ยืนเคียงเข้าแถวกัน ๓ คน

พระเจ้าแผ่นดินก็ถามว่า มีฤทธิ์ออกอย่างนี้ แล้วทำไมให้หมอลำพายจับมา ก็บอกว่าถือศีล ถือศีล ที่ยอมให้จับนะถือศีล กลัวศีลจะต่างพร้อย กลัวศีลจะไม่บริสุทธิ์ให้จับมา ก็ถามว่ามาจากไหน มาจากไหน ก็บอกให้รู้ว่าลูกคุณแม่นางสมุทรชา ก็คือพี่สาวของพระเจ้าแผ่นดิน แล้วก็พระเจ้าแผ่นดินให้อยู่ ไม่ยอมอยู่ แخابอกว่า จะต้องเอาชีวิตไปถวายแก่ ไปเฝ้าคุณแม่สมุทรชา แล้วจึงขอกลับไป แล้วต่อไปถึง มา จะมาหาใหม่(อีกซัก) เอ้า แค่นี้จบไป (เสียงถาม - จบแล้วหรือคะ) อี จบ แค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ ตรงกับชาดกเรื่องภูริทัต ซึ่งเป็นชาดกที่หกของพระเจ้าสิบชาติ แสดงให้เห็นการบำเพ็ญ บารมีของพระโพธิสัตว์

เรื่องนี้คล้ายเรื่องสุวรรณสาม ที่มีวิธีสรางตัวเอกของเรื่องให้เป็นบุคคลในอุดมคติ เพราะต้องการสร้างความเลื่อมใสในพระโพธิสัตว์ และเนื่องจากผู้เล่าเรื่องนี้อาจละเอียดละออ ทำให้ฟังเข้าใจรายละเอียดของเรื่อง อย่างไม่มีตกหล่น ถึงแม้จะสับสนไปบ้างก็ตาม เช่นตอนที่เล่าถึงชื่อของบุตรนางสมุทรชา ตอนท้าย

ที่ฟังคล้ายจะรีบจบ อาจเป็นเพราะผู้เล่ารู้สึกว่แล้วเรื่องนี้ยาวมากแล้วจนความสนใจของผู้ฟังลดน้อยลงไป

มีถ้อยคำบางคำที่เป็นคำเก่า ไม่ค่อยพบที่ใช้พูดกันในปัจจุบัน คือคำว่า เกียด ในประโยคว่า "สั่งมหาอำมาตย์सानตาซ้ายเกียดให้เกลี้ยง... เกียดเอาขึ้น มา พอเกียดก็ติดเต่า..." คำว่าเกียดนี้หมายความว่า กันหรือกัน^๑ และคำว่า กวด ในประโยคว่า "พญานาคก็เอาหางกวด ผ่านหน้าอาศรมของฤาษี นี้นั้นไทรใหญ่ อยู่หน้าอาศรมฤาษีนะ พญาครุฑเอาหางกวดเข้านั้น" คำว่ากวด หมายความว่า ทำให้แน่น ทำให้เขม็ง^๒ อีกคำหนึ่งคือคำว่า เปรียก ในประโยคว่า "พอเข้ามิดนางบำเรอ ก็มาบรรเลงดนตรีกัน เสียงเพรียกไปเซียว" คำว่า เปรียก หมายถึง เสียงร้องมาก ๆ เช่น เสียงนกร้อง^๓

นอกจากนี้ยังเห็นความนิยมในการใช้จำนวนตัวเลข ที่ต้องการแสดงความกว้างใหญ่ไพศาล หรือความมหาศาล จะใช้จำนวน ๘๔,๐๐๐ ตัวเลขนี้มีปรากฏอยู่ใน ไตรภูมิพระร่วงหลายแห่งเช่น "ยังมีกจักรแก้วอันหนึ่งชื่อว่าจักรรัตนะ..... แลงมอยู่ในท้องมหาสมุทรโดยลึกไล่ได้ ๘๔,๐๐๐ โยชน์"^๔ และ "พระญาหงส์ตัวหนึ่ง ชื่อพระญามัทธราช และมีหมู่หงส์ทั้งหลายได้ ๘๔,๐๐๐ มาล้อมรอบเป็นบริวารนั้นแล"^๕

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า ๑๖๕

^๒ ล.ด หน้า ๘๗

^๓ ล.ด หน้า ๖๖๘

^๔ พระญาสีไทย เศฎมิภักดา หน้า ๘๔

^๕ ล.ด หน้า ๑๓๒

และ "พระยามหาจักรพรรดิราช จึงเสด็จขึ้นเรือแล้วเสด็จนั่งอยู่ในประสาธน์มีที่
ในเรือ...แลมีสำเภาทั้งหลายอันตามเสด็จไปเป็นบริวาร วันนั้นได้ ๔๔,๐๐๐ ลำ"^๑
การใช้จำนวนตัวเลขในทำนองนี้ จะนิยมใช้จำนวนต่างกันไปตามสิ่งที่กล่าวถึง เช่น
ถ้ากล่าวถึงเมืองต่าง ๆ จำนวนมากจะใช้ว่าร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร ถ้ากล่าวถึงความชั่ว
ของโจร จะใช้ว่า โจรห้าร้อย หรือถ้ากล่าวทั่ว ๆ ไปมักใช้ว่า ร้อยแปดพันเก้า
เป็นต้น

๔.๕ โตกยพราหมณ์

(นายเรียน จิราธน์ ผู้เล่า)

คือ นานมาแล้วเฝื่อย ในสมัยพระพุทธกาล คือมีมหาเศรษฐี
อยู่คนหนึ่ง เศรษฐีผู้นี้ร่ำรวยมาก ถึงกับจะพูดได้ว่าเป็นเอกภรมาเศรษฐีก็ได้ครับ
คือ เศรษฐีคนนี้ชื่อว่า โตกยพราหมณ์ครับ เป็นคนที่ร่ำรวยแก้วแหวนเงินทอง แต่ว่า
ไม่เคยทำบุญทำทาน แม้แต่จะสร้างถาวรวัตถุในพระอารามก็ไม่เคยครับ ที่นี้อยู่ต่อมา
นี้เกิดป่วยไข้ล้มเจ็บขึ้น หมอจะรักษาเท่าไร ๆ ก็ไม่มีทางที่จะดีขึ้นเลยครับ ผลที่สุด
ก็สิ้นใจตาย ตายไปแล้วก็กลับไปเกิดเป็นสุนัขครับ ที่วันหนึ่ง สัมมาสัมพุทธเจ้าท่าน
ก็ออกมาภิรมหาต (เสียงหัวเราะ) ก็มายืนที่หน้าบ้านโตกยพราหมณ์ นี่แหละครับ
โตกยพราหมณ์ก็เห็น สัมมาสัมพุทธเจ้ามายืนที่หน้าบ้านตรงมา มาหาหมาทอนทำท่าจะ
กัดแล้ว โตกยพราหมณ์ แกก็บอกว่า เอ๊ย อย่ามากัดพระศาสดาคเลยโตกยพราหมณ์
ที่นี้ในขณะนั้น ลูกชายของโตกยพราหมณ์กำลังจะใส่บาตรณะยะ ได้ยินเสียงสัมมาสัมพุทธเจ้า
พูดเช่นนั้น ก็นึกโกรธขึ้นมาก็วางขันข้าวหาไม้จะฆ่าพระพุทธเจ้าแหละครับ พระพุทธเจ้า
แก็บอกว่า ขำก่อนอย่าเพ่อฆ่า สัมมาสัมพุทธเจ้าเสียเลย เท่าที่อาตมาพูดขึ้น
เช่นนั้นมันเป็นเรื่องจริง คือไม่ใช่ใครอื่นไกล เป็นบิดาของท่าน เมื่อมีชีวิตอยู่เฝื่อย
ไม่ทำบุญทำทาน ไม่สร้างถาวรวัตถุในพระพุทธศาสนาเลยนี้ จึงได้เกิดมาเป็นสุนัขมา

เผ่าทรัพย์ถ้ำท่านอยากจรรู้จริงก็หลังอาตมาไปแล้วก็ พาโตกยพราหมณ์ไปพิสูจน์ในบริเวณ
บ้านว่าทรัพย์สมบัตินี้จะอยู่ที่ไหน หลังจากนั้นแล้วก็ลงมาสัมพุทธเจ้าก็ปลื้มพบเข้าหมู่บ้าน
อื่น ๆ ต่อ ๆ ไปนะครับ อยู่ทางนี้ก็ลูกชายก็เกรียมจอบเกรียมเสียม จะขุดค้นหาขบ...
เอ๊ย...ขอโทษครับ...ทรัพย์(เสียงหัวเราะ) ใน ใน ใน ใน บริเวณบ้านนะครับ
ที่นี่โตกยพราหมณ์แกก็ไปเที่ยวหาเที่ยวหอนนะครับ แล้วก็เอาดินเข้า ๆ เข้า ลูกชาย
ก็ขุด ปรากฏว่าพบแก้วแหวนเงินทองเยอะเยอะ ตั้งแต่นั้นมาก็ โดย...ลูกชายของโต-
กยพราหมณ์ก็สละราชสมบัติ ชะติดตามลงมาสัมพุทธเจ้าออกบวช ผลที่สุดก็สำเร็จพระ-
อรหัตตอรหันต์นะครับ ผมว่านิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่าผู้ฟังควรพิจารณาเอาเองนะละ
เออละ จบแค่นี้แหละ (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องโตกยพราหมณ์นี้ แสดงให้เห็นผลของความตระหนี่ถี่เหนียว มี
ทรัพย์สมบัติจนล้นเหลือก็ไม่บริจาคทาน หรือสร้างถาวรวัตถุในพระศาสนา ซึ่งถือกัน
ว่ามีอานิสงส์แรงกล้า

ผลที่จะได้รับโดยตรงจากการฟังนิทานเรื่องนี้ คือ จิตใจของผู้ฟังจะโน้มน้าว
ไปตามเรื่องที่ได้ฟังและเกิดศรัทธาในพุทธศาสนา บริจาคเงินทองของตนสร้าง
ถาวรวัตถุให้แก่วัดหนึ่ง อันจะเป็นการหนุนบำรุงพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสืบไป

นิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนความคิดของคนไทยอีกด้วยว่า หากมีใครมาเปรียบ-
เทียบหรือดูว่า ตนเองเป็นหมาจะโกรธมาก และจะโกรธมากขึ้นถ้าจะลาบละลึงไป
เปรียบเทียบ หรือคำว่าบรรพบุรุษของตนกับหมา คนไทยจึงมีคำคำกันว่า "ไอ้ชาติหมา"
"ไอ้หน้าหมา" หรือ "พูดจาเหมือนหมาล่ำรอกซี่" เป็นต้น

๔.๖ ท้าวศุภมิตร

(นายหรัศ สว่างกลัป์ ผู้เล่า)

มีคนหนึ่งเป็นกษัตริย์ครองเมือง ที่นี้้องชายคิดขบถจะฆ่า
ท้าวศุภมิตรเสียแล้ว เอาจรรยาท้าวศุภมิตร ที่นี้มันก็ท้าวศุภมิตรสู้ไม่ได้ก็พาลูกเมียหนี
ออกจากห้ายเมือง หนีออกจากเมืองไป ที่นี้ลูกชายก็ชื่อชัยเถร กับ ชัยทัต ที่นี้ก็ไปก็ไม่
มีเครื่องเล่นเหมือนอยู่ในวังนี้ ไปเห็นลูกนกเขาก็อยากจะเล่นลูกนกก็ไปจับลูกนกมาให้
ลูกเล่น หนีไปไหนไปไหนอย่าไปจับลูกนกมาให้ลูกเล่น มา...มาเล่น ถอนขนโยนเล่นไป
ตามเรื่องตามราวไปตามประสาเด็ก จนเล็ดออก ลูกนกได้รับความบาดเจ็บ ไม่ได้
สวยสะเหมือนอย่างเดิม ขนหลุดไปบ้าง หัวบดกลอกไปบ้าง ปีกเคล็ดปีกบิดเบี้ยวไปบ้าง
ก็จับไปไว้ยังที่แล้วก็ไปกันอีก ที่นี้แม่นกมันมา มันก็ว่าไม่ใช่ลูกของมันนี่ ลูกของมันไม่ใช่
อย่างนี้ ลูกของมันร่างกายสวยสะกว่านี้ ไม่ได้สกปรกยังงี้ ไม่ได้ติดเลือดอะไรยังงี้
ปีกก็ไม่เพี้ยนไม่โหลยังงี้ ก็จิกเอาอะไรเอาจนใกล้ตายถึงได้รู้ว่าลูกของเราว่าจะรู้ว่า
ลูกของตัวเองมีลักษณะบาดเจ็บอีกไม่ใช่น้อย

ไปก็ข้ามไป ที่นี้ก็ไปข้ามแม่น้ำใหญ่ ท้าวศุภมิตรก็อุ้มเอาเมียไปฝั่งโน้น
น้ำมันมาก ก็ให้เมียอยู่ชะทางโน้นก็กลับมาอุ้มลูกอีก อุ้มชัยเถรชัยทัต พอลกลับไปทางโน้น
มาทางนี้ก็นายพราน..นายเภราลักเอาลูกไปซะแล้ว เอียนายพรานแหละทอดแห
ลักเอาลูกไปซะแล้ว มาเจอเอาเด็กเอา ก็เอาเด็กไปซะ พอไปทางโน้นก็นายเภรา
เอาเมียไปซะแล้ว (มีเสียงแทรก - อ้อ...ก็เหลือตัวคนเดียวชิคะ) เหลือตัวคนเดียว
ก็ที่จะไปได้นะ หาจนสุดที่จะหา กลับมาหาลูกหาจนไม่รู้จะหาอย่างไร คนเราที่ว่าจะ
ไม่หาแล้ว ปล่อยปละว่าไม่เอาแล้วนี่ หมดปัญญาหาจนหมดปัญญา ที่นี้ ทั้งไป เราลอง
นึกดูเถอะว่าที่จะถึงไปนะ หมดปัญหานะ เราลองนึกดูเถอะว่าเราจะหาแคไหนกัน เขา
ก็หาจนสุดจะหาแหละไป ...ที่เมียเอาอีก เมียก็ไม่เห็นอีกแล้วก็หาเมียนะ โอ้เมียบกับ
โอ้ลูกมันก็เท่า ๆ กันแหละ มันก็รักเท่า ๆ กันแหละ นี่รักเมียบก็ไปแบบ รักลูกก็ไปแบบ
ก็หาเป็นเวลาเท่ากัน จิตใจก็แห้งเหี่ยวเท่ากัน ลงอ่อนใจก็ลงนอน ชื่นฝั่งไปแล้วก็ไปนอน

เดินไปก็เหนื่อยอ่อนไหนจะโหดเหี้ยม ถึงการหาลูกเต้าลูกเมียที่จากไป ยังโหดเหี้ยมไอ้เรื่อง
การเดินทางจรไปอีกไปถึงเมืองอีกเมือง แต่ยังไม่ยอมเข้าเมืองยังไม่ได้ เข้าตัวเมือง

ที่นี้ก็ลงนอนต้นไม้ตะมานไม้ใช้ต้นไม้ธรรมดาเป็นต้นไม้สวนหลวง ที่นี้ ใน
เมืองนั้นพระเจ้าแผ่นดิน ขาดพระเจ้าแผ่นดิน โหรทำนายว่าให้ปล่อยรถเสียงทวยเทียมน
ด้วยม้า ปล่อยเสียงทวยไปแล้วคนมีบุญอยู่ที่ไหนรถจะไปเกย ท้าวสุภมิตรไม่ได้นั่งหรอกนะ
หลบอยู่โคนไม้ อ่อนใจลงหลบที่โคนไม้ พอรถไปเกยเขาก็ขึ้นมาอภิเษกครองเมือง
ครองเมือง ถึงเวลาปี ดังหลายปี ที่นี้ก็เร่ตั้งแต่เป็นกษัตริย์ไม่ได้ทำงานใหญ่โตใน
เมืองเราเลย เราจะต้องทำการสมโภชฉลอง เป็นมา เป็นงานปี ประจำปี เราไม่
เคยทำ เราจะทำโตใหญ่ที่สุดแหละ ก็ทำขึ้นมา

ที่นี้นายสำเภาที่ เขาเอานางไปนี้ไม่ใช่เอาไปเป็นเอกมเหสีได้ นางอธิฐาน
ไว้ นายเร่เข้าไปนางที่ไรก็ร้อน เข้าไปใกล้ไม่ได้ (เสียงถาม - ตัวของนางนี่ร้อน
ไหมคะ) ร้อน เอาไปไว้เสียท้ายสำเภา เอาไว้ท้ายเกวียน เอาไปจอดไว้ที่นี้
ก็ขึ้นไปช่วยงานเขาที่ ขึ้นไปช่วยงานพระเจ้าแผ่นดิน ที่นี้อีตอนนั้นพ่อครองพระราชสมบัติ
หลายปี เข้าก็นายพรานแห้วเก็บเอาเด็กไป เด็กนี้มันอยู่กับเรา เรานี้มันเป็นแต่เพียง
นายพรานทอดแห้ว ไม่สามารถจะให้ความรู้แก่เด็กนี้ได้ (กระแอม) จะอุปถัมภ์เด็กให้
เจริญดีกว่าเรานี้มันเป็นไม่ได้ เราก็เป็นแต่เพียงอาชีพทอดแห้วไปวัน ๆ เราไม่ควร
จะเอาก็กเด็กไว้แค่นี้ เราควรจะเอาเด็กไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน บางทีเด็กจะมีอนาคต
ดีกว่าเรา จึงไปถวายพระเจ้าแผ่นดิน (เสียงถาม - แล้วจำได้ไหมคะ) ไม่ได้ซีเพราะ
มันหลายปี ตั้งแต่ตัวแดง ๆ ดังหลายปีก็จำไม่ได้ ไม่รู้ว่าพ่อหรือลูก ลูกหรือพ่อก็จำกัน
ไม่ได้ ไปอยู่กัน ที่นี้นายสำเภาขึ้นไปช่วยงานเขาก็จะกลับไป จะกลับที่พระเจ้าแผ่นดิน
ก็ให้อยู่ เขาบอกไม่มีใครเฝ้าเรือเขา ก็ใช้ชัยเถร ชัยหัตถ์ไปเฝ้า

ที่นี้เฝ้าก็ไม่ไปง่าย ดึกเข้า ดึกเข้า กิ่งว่ง กิ่งว่งนอน ๒ พี่น้องชัยเถร
ชัยหัตถ์กิ่งว่งนอน (กระแอม) ชัยหัตถ์น้องชายนะ ชัยเถรที่ ก็บอกให้พี่เล่านิทาน พี่ไม่
นิทานจะเล่า ก็อ้อนวอนให้พี่จำอะไรก็ให้เล่า มันไม่มีจะเล่าจำไม่ได้ ก็เล่าเรื่อง

ก็เล่ามาตั้งแต่ต้น เมื่อแรกมันเป็นอย่างนี้ อ้ายซัดคนถาม ชัยเถรคนเล่า ถามว่าพ่อเรา
ชื่ออย่างนี้ แม่เราชื่ออย่างนี้ เมื่อก่อนเราทำไมถึงออกมาจากเมือง เมื่อก่อนเราเป็น
อะไร พ่อเราเป็นอะไร แม่เราเป็นอะไร ก็เล่ากันเรื่อยมา พ่อเราเป็นกษัตริย์
ออกจากเมืองมาถูกรัฐประหารแหละ พุดง่าย ๆ แหละ (เสียงหัวเราะ) ที่นี้ก็..พูด
กันอย่างไทย ๆ กันเหอะ ที่นี้ก็ออก หนีเข้ามา พ่อเราไม่มีกำลังสู้เขาได้ก็ออกมา
แล้วมาก็มาสถานที่เรามาเจอลูกนก เราก็มาจนมาพลัดพรากกันตรงข้ามแม่น้ำ พ่อเอา
แม่มาก่อนแล้วเราอยู่ทางโน้น ก็มากะนายพรานแหละไม่เห็นพ่อ หมดเวลาแล้วก็มากะ
นายพรานแห พ่อชื่อนั้น แม่ชื่อนั้น ตั้งแต่จากกันมา ที่นี้แม่อยู่ท้ายภูกา พอดีอินเอย
แล้วก็ถาม ไอ้ที่ชื่ออย่างนี้ใครเป็นคนชื่อ หนูชื่ออะไรเป็นคนชื่อ ถามพ่อชื่อ แม่ชื่อ ชัยเถร
ซัดก็รู้แล้วว่าลูก ก็ตรงเข้ามาถาม อยู่ว่าท้ายภูกาก็ตรงเข้ามาถาม ก็สลับ ร้องให้ด้วย
สลับไป

ที่นี้ก็นายพรานเขาเข้ามาเขาก็เห็นเมียเขาสลับ แต่ไม่ใช่เมียเขาหรอก
มารดาของชัยเถร ซัดที่นั่นแหละ เขาก็ว่าเมียเขา เขาก็ไปทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า มา
ทำยังงี้ลูกเมียเขา ตายแหละเขาไม่รู้ว่าจะลบ ก็ว่าตาย ก็สั่งให้ประหารชีวิต (เสียงถาม
เอาใครประหารชีวิตละ) เอาชัยเถร ซัดที่ประหารชีวิต ไปทำยังงี้ลูกเมียเขาตาย
ไม่ได้ใส่ส่วนชิต ก็ไปให้ทรมานบกรทรมานน้ำเสียก่อน ลาดตะเวนนั้นแหละ ให้พันหัวพัน
นี่คือโทษที่เล่นลูกนก กรรมที่เล่นลูกนก ดูว่าจับเล่นตอนขณะนี้ โยนเล่น ถึงปีกโพล่เปิดเพ
ไปนั้น (กระแอม) ที่นี้กรรมชิตนั้นจึงบันดาล ที่นี้ก็จะรู้ว่าลูก ก็ให้พวกเพชรฆาตทำ
เสียไปแล้ว

ที่นี้นายพรานก็ร้อนใจว่า เอ้เราเอาเด็กไปถวายไว้นานแล้ว ไม่เคยไป
เยี่ยมไปหาเลย อยากจะคิดถึง อยากจะไปหา ก็ไปหาไปเจอเขาลาดตะเวน (เสียง
ถาม-ยังไม่ตายนะละ) ยังลาดตะเวนนะชิต ที่นี้ก็ถามว่าผิดเรื่องอะไรถึงได้เอามาทำ
อย่างนี้ เขาก็บอกว่า เขาก็ไม่ทราบผิดเรื่องอะไร ที่นี้มันก็ยังไม่รู้ความผิด นายพราน
เขาก็ยังทำโทษไม่ได้ยังประหารไม่ได้ นายพรานไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินก่อน ก็พาเข้าไป

ในเมือง ไปตามพระเจ้าแผ่นดินก็ยังไม่ได้ไต่สวนยังไม่รู้ ก็เกิดไล่สวนกัน ไต่สวนกัน ก็ท้าว อ้าว....ชยเถร ชยทัตก็ว่าไม่ได้ทำไมเขา ได้แต่เล่านิทานกันว่ามันตึกเข้าแล้ว น้องอ้อนวอนให้เล่านิทาน แล้วก็ไม่รู้จักเล่านิทานอะไร ก็เล่านิทานเรื่องตัว เอ้าก็เล่า ยังไงก็เล่ายังไงก็เล่าไป ก็เล่าไปตามเล่ามานี่แหละไง ท้าวสุภมิตรก็รู้ซี้ เมียนี่ ก็จนรู้แล้วว่าได้ถูกไต่เมียบินก็ถลปถลปไปเหมือนกัน นี่ก็จะ อ้าว ห้ามไม่ให้ประหารชีวิต ที่พวกเพชรฆาตก็ฆ่าแหละเสีย ถกเนื้อหนังเลือดโทรมหมดแล้ว

โทษไอ้นี้จึงเป็นน่าพิศ-อยู่เหมือนกัน ที่เล่นลูกนกลูกกาถึงโบราณเขาห้าม (กระแอม) เอาเท่านี้ (เสียงแทรก - เตียวคะ แล้วพอรู้ว่าเป็นลูกก็เอากลับ...) เอากลับคืนมาอยู่ด้วยกันต่อไป นิกรรมที่เล่นให้ทุกข์ผู้อื่น เห็นแต่ความสนุก ทุกข์ผู้อื่นไม่คิด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ ผู้เล่าเน้นให้เห็นผลกรรมของชยเถร ชยทัตที่สร้างไว้ตั้งแต่เด็ก กรรมมาตอบสนองเมื่อโตขึ้น แสดงให้เห็นว่า ผลกรรมของใคร จะต้องตามตอบสนองผู้นั้น สมดังพุทธภาษิตที่ว่า บุคคลทำอันใดชั่วนิรันดร์ ย่อมได้รับผลเช่นนั้น บุคคลทำความดีย่อมได้รับผลดี บุคคลทำความชั่วย่อมได้รับผลชั่ว

ผู้เล่าได้ย้ำไว้ท้ายเรื่องด้วยว่า "ที่เล่นลูกนกลูกกาถึงโบราณเขาห้าม" ซึ่งตรงกับความเชื่อของคนไทยทั่ว ๆ ไปว่าใครเอาลูกนกลูกกาไปเล่นอย่างไร ตัวเองจะเป็นอย่างนั้น และยังเชื่อกันอีกว่า หากพรากลูกนกลูกกาจากพ่อแม่ของมัน ผู้พรากนั้นจะต้องพลัดพรากจากพ่อแม่ของตนด้วย

อนึ่งนิทานเรื่องนี้ คล้ายกับเรื่อง พระเจ้าสุภมิตร จากตำบลงอนหงส์ อำเภอบางทอง จังหวัดชลบุรี เพียงแต่ชื่อตัวละครผัดกันไปบ้าง คือ ท้าวสุภมิตร - ท้าวสุภมิตร ชยเถร ชยทัต - กายสิทธิ์ กายเสน และมีรายละเอียดเล็กน้อยต่างกัน เช่น เรื่องท้าวสุภมิตร ท้าวสุภมิตรอุ้มพระมเหสีข้ามแม่น้ำไปก่อน แต่เรื่องพระเจ้าสุภมิตร พระเจ้าสุภมิตรอุ้มโอรสทั้งสองข้ามแม่น้ำไปก่อน และ เรื่องท้าวสุภมิตร

นายพรานเป็นผู้แก้ไขเหตุการณ์ในตอนท้ายเรื่อง แต่เรื่องพระเจ้าศุภนิมิตรนั้น เพชรฆาตเป็นผู้แก้ไขเหตุการณ์

การออกเสียงของผู้เล่า มีคำกลายเสียงอยู่ด้วย เช่น ใส่สวน / sà:y-suǎ:n / กลายจากคำว่าไต่สวน /tày - sǎ:n / เภกรา / phe - kra: / กลายจากคำว่าเกตรา / phe - tra:/ ถลบ /thà: - lòp กลายจากคำว่าสลบ /sà: - lòp / การกลายเสียงเหล่านี้เป็นตามหลักที่ว่าเสียงที่เกิดจากฐานกรณ์ใกล้เคียงกันอาจเกิดแทนกันได้

๔.๖ นายประจบนายประจักษ์

(นายเรียน จิรารัตน์ ผู้เล่า)

คือมีชายสองคนเป็นเพื่อนกันนะละ คนหนึ่งชื่อ นายประจบ อีกคนหนึ่งชื่อนายประจักษ์ ได้ไปศึกษาเล่าเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง แล้วก็เรียนอยู่ในห้องเดียวกันวิชาเดียวกัน ครูอาจารย์ก็คนคนเดียว พอดีเรียนจบสำเร็จการศึกษาแล้วก็ชวนกันกลับบ้าน ในขณะที่จะกลับบ้านนั้นก็แวะไปในร้านค้าแห่งหนึ่ง ไปซื้อหม้อดินคนละใบ เพื่อจะใส่น้ำเดินทางกลับบ้าน ในขณะที่ชื่อนั้น นายประจักษ์ เขาก็หมั่นใส่น้ำเสียเต็ม เพื่อให้มันเชิบซิม ให้มันอึมนะละ มันจะไม่ได้้อ...มันจะไม่ได้พร้อมะ ส่วนนายประจบนั้นนะ ซื้อแล้วก็ตักน้ำใส่ม้าเลย พอได้พร้อมแล้วก็พากันเดินทางมา

เดินทางกันมาก็เป็นเวลานานพอสมควร ก็นั่งพัก อย่าน้ำก็จะดื่ม น้ำนายประจบก็หยิบหม้อใส่น้ำของเขาจะมาดื่ม เขาเห็นน้ำในหม้อมันพร้อมมันแห้งลงไป เขาก็เอะใจ เขาก็ถามนายประจักษ์ว่าเอ๊ะ ใส่น้ำของเราเนี่ย มันแห้งไปด้วยเหตุไฉน นายประจักษ์เขาก็บอกว่า ก็ก่อนที่เธอจะซื้อหม้อนะ ซื้อแล้วเนี่ยควรจะเข้าน้ำเสียให้ อึมก่อน เหตุที่มันพร้อมก็เพราะว่าน้ำมันเชิบซิม

เมื่อพูดจากันตกลงแล้ว เขาก็เดินทางต่อไปอีกครับ เดินไปไม่ช้าไม่นานก็ไปพบเอาอุจจาระครับ ไปพบอุจจาระเข้า นายประจักษ์เขาก็บอก เอ๊ะ... อุจจาระกองนี้เป็นของผู้หญิงนะ (คนทั้งหัวเราะและพูด - รู้ด้วย) รู้ครับ อะ... เป็นของผู้หญิง ในโนโน.. แล้วก็เป็นคนท้องแก่ด้วย (เสียงแทรก - รุ้หมด) รู้ครับ รู้ เพราะมีความคิดความสังเกตดี ที่นี้นายประจักษ์เขาก็ถามว่าเอ๊ะ เธอรู้ได้ยังไงนี่ คือที่อุจจาระเนี่ยะ อ้อ..อ้อ..มิ..อ้อ..บัสสาวะรดด้วย เขาว่า คือผู้หญิงเนี่ยะส่วนมากจะถ่ายบึจจา อ้อ (เสียงแทรก - รดเลย) ะรด แล้วก็ท้องแก่ด้วย นายประจักษ์เอ๊ย นายประจักษ์เขาถามว่า เอ๊ะ เธอรู้ได้ยังไงล่ะ คือคนท้องแก่เนี่ยะ เมื่อถ่ายอุจจาระแล้วนี่เมื่อจะลุกขึ้นยืน จะต้องอาศัยฝ่ามือนี้ช่วยด้วยครับ (เสียงแทรก - ออ, หัวเราะ และพูดมีรอยมือ) มีรอยมือครับช่วยด้วย (เสียงแทรก - ข้างสังเกตนะ)

เมื่อพูดจากันตกลงเรียบร้อย เขาก็เดินทางกันต่อไปอีกครับ นี่เข้าไปในป่าครับ ป่าดงดิบเลย ก็ไปพบเอารอยช้างเข้า นายประจักษ์เขาก็บอกว่า เอ๊ะ ข้างตัวนี้นะสูงประมาณ ๖ ศอกนะ อะนายประจักษ์เขาก็ถาม เอ๊ะ เธอรู้ได้ยังไง นายประจักษ์เขาก็ตอบว่าคือข้างตัวนี้มันลงไปอาบนํ้า ในหนองโนบึงอะไรแล้วมันก็ติดโคลน ติดเลนอะไรมาอะ แล้วมันก็สีกับต้นไม้เนี่ยะ อดินนี่มันติดต้นไม้กะประมาณดูเหมือนจะสูงในราว ๖ ศอกได้ แล้วข้างตัวนี้นะดาบอดข้างซ้ายด้วยนะ (เสียงแทรก - อู่วู้ฮึ) อะ ทั้ง ๆ ไม่ได้เห็นตัวช้างเลยนะอะ นายประจักษ์นี่มีความสังเกตดีครับ นายประจักษ์เขาก็ถาม เอ๊ะ เธอรู้ได้ยังไงว่าข้างนี้ดาบอดข้างซ้าย ก็เพราะว่ามันกินไปไม่ข้างขวาไปเรื่อย (หัวเราะ) ในขณะเดินทาง ข้างซ้ายไม่เห็นครับกินข้างขวาไปเรื่อย ๆ นายประจักษ์เขาก็บอกว่า เอ๊ะเนี่ยะงาหักข้างนะเนี่ยะ (เสียงแทรก - วู้ฮึ) อะข้างตัวนี้งาหักข้าง แล้วหักข้างซ้ายด้วย เอ๊ะ เธอข้างรู้ได้ยังไง ไม่เคยพบปะข้างเลยเนี่ยะ นายประจักษ์เขาก็บอกในขณะเดินทางนี่ เห็นมันเอางาข้างขวาเกี่ยวแทงดินนี่อะ อะ

ก็...นิทานเรื่องนี้ก็สอนให้รู้ว่า แม้แต่ไปเรียนมาครูเดียวอาจารย์เดียวก็นะเนี่ยะความรู้ไม่เหมือนกันนะอะ (เสียงแทรก - อ้อ ไข่ ๆ อันนี้ยอด นิทาน

เรื่องนี้ยอจริงค่ะ ที่นี้ครูนี้ ถ้ามีลูกศิษย์อย่างนายประจักษ์ เยอะ ๆ ปีดีไม่มีอะ -
เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความชื่นชมของบุคคลที่มีต่อผู้มีความเฉลียวฉลาด รู้จักสังเกตและไตร่ตรองหาเหตุผล ซึ่งเป็นค่านิยมอย่างหนึ่งของสังคมไทย และยังแสดงให้เห็นอีกด้วยว่าคนเราย่อมมีความแตกต่างกันทางสติปัญญา ตรงกับหลักจิตวิทยาที่ว่าด้วยความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Different) ถึงแม้จะได้รับการอบรมสั่งสอนมาเหมือนกัน ความเฉลียวฉลาดความรอบรอบ และไหวพริบก็ยังคงต่างกัน

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้สมมุติชื่อตัวละครได้เหมาะสมมาก เพราะคำว่าประจบ หมายถึง พูดยหรือทำอะไรให้เขารักและชอบ^๑ ส่วนคำว่าประจักษ์ หมายถึง ชัดเจน แจ่มแจ้ง แน่นนอน^๒ ล้วนเป็นคำที่มีความหมายเหมาะสมกับลักษณะของตัวละคร

นอกจากนี้ ผู้เล่ายังเป็นคนทันสมัย คงได้รับอิทธิพลจากระบบการศึกษาสมัยใหม่ และสภาพสังคมแบบสังคมเมืองมากพอควร จึงกล่าวถึงการเรียนในมหาวิทยาลัยกับครูอาจารย์ แทนที่จะกล่าวถึงตักศิลา และศิลาปาโมกข์ และใช้คำว่าอาจารย์ปัสสาวะ แทนคำว่า ชี ยีเยว แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีภาษาถิ่นปรากฏให้เห็นคือคำว่า เชิบ ซึ่งหมายถึงชิม โดยใช้เป็นคำซ้อนว่า เชิบชิม

^๑ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า ๔๖๒

^๒ด.

๔.๗ ข้างสมนาคุณ

(นายเรียน จิรารัตน์ ผู้เล่า)

มีพรานสองคน เป็นคนที่มีอาชีพในการล่าสัตว์ หาเนื้อ หา...

เนื้อ เนื้อกินนะอะ วันหนึ่ง เขาคิดกันทั้งสองคนว่า วันนี้ จะต้องไปหาเนื้อในป่า. แล้วก็ระดมไปด้วยว่าจะไปหาเนื้อเสือ แล้วกับหมูสองอย่าง อย่างอื่นไม่เอา เขาตกลง เขาคิดกันตกลงแล้ว เขาก็ออกเดินทางเข้าไปในป่า พอเข้าไปในป่า ก็ได้ยินเสียงข้างร้องโอดครวญมาก เขาก็เลยเดินไปตามเสียงที่ข้างร้อง ไปเจอข้าง ลูกว้าง... ว้างใหญ่ กำลังรัดข้างอยู่ (มีเสียงอุทาน และถามว่า - ว้างใหญ่หรือ) ใหญ่มากครับ ข้างนี่ร้องโอดครวญมาก คือคล้าย ๆ ว่า แบบว่า จะร้องให้ช่วยเหลือ (เสียงถาม - สู้ไม่ได้) สู้ไม่ได้ ทีนี้ก็ เมื่อพรานสองคนเห็นข้างถูกงูรัดอย่างนี้ก็นึกว่า เราจะช่วยข้างไว้ ดีกว่าช่วยงู ก็ตรงเข้าไป อ้า ฟันงู อ้า ช่วยกันจัดการเรื่องงูเสียเสร็จเลย ข้างก็หลุดรอดมาได้ พอข้างหลุดรอดมาได้ พรานสองคนนั้น เขาก็ถอยออกมา จะกลับ ข้างก็เอางวงนะรัดมาทั้งสองคน เอาขึ้นบ่าเลย (เสียงอุทานอีก) อ้า พาไปนะอะ พอพาไปสักหน่อยไปเจอไอ้ส่วนมันมีกล้วย สวนกล้วย ข้างก็พยายามหักต้นกล้วย เอากล้วยมาให้สองคนนี่กิน แล้วข้างก็กินใบกล้วย กินกินอิ่มสำราญแล้วก็ขึ้นก็ออกเดินทางไปอีก ข้างก็เอาขึ้นขึ้นหลังอีก ขึ้นหลังคาไปจนถึงที่ข้างนี้ ตายในป่าหลัง (เสียงแทรก - ป่าช้าข้าง) อะ.. ป่าช้าข้างเลย ข้างก็ง่วงๆ และเอางาที่ข้างตายอยู่ก่อน ๆ นะมาให้ (เสียงถาม - มาให้พรานสองคน) อะ เอามาให้พรานสองคน พอพรานสองคนได้งาคนละ คนละงาอะก็กลับ อันนี้ข้างก็ (เสียงถาม - เอามาส่งอีกมัย) ส่งครับ คือข้างเนี่ยะ พาสองคนเนี่ยะ พาสองคนมาส่งออกป่าเลย อันเนี่ยะคล้าย ๆ ว่า เป็นการตอบแทนคุณของข้าง เป็นการสมนาคุณที่ข้างจะตายแล้วยังช่วย (เสียงถาม - พรานสองคนนี่ก็เลยได้งาข้างมาขายก็ร่ำรวย เป็นผลของการทำความดีหรืออะ) ครับได้งาข้างมาขาย ครับ ๆ ก็ร่ำรวยครับ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องข้างสมนาคุณนี้ เป็นนิทานสั้น ๆ ที่แสดงให้เห็นความกตัญญูรู้คุณของข้าง ถึงแม้จะได้ชื่อว่าเป็นสัตว์เดียรฉานก็ยังคงมีความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ และยังแสดงให้เห็นด้วยว่าผู้ที่มีความเมตตากรุณาต่อบุคคลอื่นนั้น ย่อมได้รับผลดีจากการกระทำของตน

ที่น่าสนใจ คือ เหตุใดนายพรานทั้งสองจึงเลือกข้างเพื่อช่วยข้างแทนที่จะหลบหลีกไปเสีย ผู้เล่าเล่าว่า "เมื่อพรานสองคนเห็นข้างถูกงูรัดอย่างนี้ก็นึกว่าเราจะช่วยข้างไว้ดีกว่าช่วยงู" แสดงว่าเป็นสัตว์ที่มีอันตรายมาก ถ้าพบที่ไหนต้องฆ่าเสีย ฉะนั้นงูอาจทำอันตรายเอาได้ ในสำนวนไทยก็มักกล่าวถึงงูไว้หลายสำนวน เช่น ข้างงูไม่หันคอ แตกหัวงู ตีงูข้างทาง ล้วงคองูเห่า หมองตายเพราะงู นอกจากนี้ยังมีนิทานที่เล่าถึงอันตรายของงูอีก เช่น ขาวนากับงูเห่า เป็นต้น สำนวน และนิทานเหล่านี้ล้วนแสดงให้เห็นความเชื่อดังกล่าวข้างต้น

๔.๘ สุริยภราตสันทราส

(นายหริด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

มีเรื่องอยู่ว่า มียายตาสองคน ที่มีลูกขึ้นสองคน นี้ไอ้ความอดอยากแร้นแค้น มันทำให้พ่อแม่อยากเกลียดชังลูก ความจริงไอ้พ่อแม่ธรรมดาไม่ได้เกลียดได้ชังหรอก นี่ไอ้ความอดอยาก ความแร้นแค้น มันจึงทำให้ลูกที่รัก ก็เป็นที่เกลียดที่ชัง นี่ก็ท้ายที่สุด ก็อยากให้ลูกทั้งสองคนตาย ไม่อยากให้อยู่ ไอ้ของที่เรารู้ว่าเราจะกินได้สักสองวัน นี่เรามาวันเดียวก็หมด ถ้ามันตายเสียสองคน เราอยู่สองคนก็กินได้ถึงสองวัน มาคิดงี้ ก็อยากให้ลูกมันตาย เจ้าพ่อก็พาลตีลูก อยากให้ลูกตาย ได้ของมาก็ไม่อยากให้ลูกกิน ให้แม่กิน แต่ไอ้เจ้าแม่ก็ ความ...แม่กะลูกย่อมรักกัน เป็นที่สุด ไอ้เรื่องของกินของใช้นะแม่ย่อมอดอยากเพื่อเอาไว้ให้ลูกกิน แต่ตาพ่อไม่ให้กิน พ่อก็เพื่อให้ลูกตายก็ไม่อยากให้กิน ถ้าให้แต่เพียงแม่กิน ก็สูด ๆ

อยาก ๆ ลอบเอาไว้ให้ลูกกินเสมอ ๆ

จันทร์คราสเป็นคนสุดท้อง คนกระบวน ชี้แจงยังเล็กอยู่ จันทร์คราส (มีเสียงเครื่องบินแทรกฟ่งไม่ถนัด) เป็นคนสุดท้อง สุริย์คราสพี่ชาย นี่พ่อจะหาผลไม้ หาเผือกหามัน นี้อยู่ทางนี้ก็(ไม่ชัด)กิน เย็นกลับมาก็ ที่จะเห็นพ่อกลับมาดีใจว่า จะได้ของกินมา พ่อก็ยังแถมเอาชุกเสียอีก (เสียงแทรก - อ้อ ชุกแอบไม่ให้เห็น) ว่าไม่มี ไม่ได้มา ว่าให้เกรียนนอนกันเถอะ อะไรกันเถอะ พาน้องไปนอน น้อง - ร้อง เขาดีก็เอาหลังรับซะ สุริย์คราสนะไม่ให้ลูกน้อง (เสียงแทรก - เขารักน้อง) รักน้อง หินท้ายที่สุดก็...นอนมันก็ไม่หลับ ไม่หลับเพราะความหิว มันเป็นต้นทุนอยู่ นี่เขาก็นอนเจียบกันอยู่จั้น ที่เจียบนะไม่ได้เจียบเพราะความจะหลับ เพราะความ กกลัวเขาจะดี ลูกชายก็เจียบ หลับเจียบ ไอ้เจ้าพ่อก็ถือว่าลูกหลับกันไปหมดแล้ว ก็เอาไอ้ของที่ซ่อนไว้นะออกมา ชวนกะแม่กินกัน กับเมียกินกัน ๒ คน ลูกก็(ไม่ชัด) รุ่งกระเลือกกระชาลงมาละซี เขาก็บอกกินไม่ได้ กินไม่ได้ เป็นเด็ก เป็นเด็ก ไม่ควรหัดกินของคำ ๆ คิน ๆ เสียมารยาท(เสียงหัวเราะ) พรุ่งนี้เข้าถึงกิน จะเอา ไปไหน เข้าถึงกินเถอะ ไปนอนเถอะ ไป จะเอาไปไหน กินเข้า ๆ เอะ เพราะมันหิวมาตั้งพอวัน แล้วนี่ กินนอนไม่หลับตามเคยแหละ สุริย์คราสก็ตื่นขึ้นร้อง อี ๆ อ้า ๆ สุริย์คราสบอกกะน้อง อย่าร้องไปเลย พรุ่งนี้เข้ากินนะ พ่อเขายัก ไว้ให้แล้วแล้ว เข้าถึงกิน ท้ายที่สุดเป็นไง เข้าตื่นขึ้นลูกร้องหาของจะกิน จะเอา ไหนมา ก็หมดตะคินแล้วนี่ เอาอีก (เสียงแทรก - พ่อกะแม่กินซะหมดเนาะ) หมด ตะคินแล้ว

นี่เจ้าพ่อก็คิดอยู่ว่า เอ ถ้าชินเอาแม่เอ็งไหวจ้ะ จะไม่ไหว มันลอบเอา ของให้ลูกมันกินอยู่เรื่อย เห็นจะไม่ได้ เอาไปเสียดด้วยดีกว่า ได้แล้วก็กินมันเสีย ที่ในป่านั้นแหละ หายเรื่องหายราว นี่ลูกไม่ได้กินมาถึง ๒ วันแล้ว เข้าวันที่ ๓ ซี้ ก็พ่อแม่ไปหมดแล้ว อยู่ทางนี้ลูก ๒ คนก็...สุริย์คราสก็อยู่ก็ไม่ไหวแล้วซี ก็มันวันที่ ๓ แล้ว เด็กนะ ออกจากบ้านเถอะ ฮีตอนจะออกนะเขาก็กิดในใจว่า เขาไปกะน้อง

ทำใจถึงเขาจะหาอะไรไปให้น้องกินได้ ก็ออกจากบ้าน ไปแล้วยังหันกลับมาให้ความ
กะบ้านอีกนา คือหันกลับมามองว่าบ้านเรา จะมองเป็นครั้งสุดท้าย หันกลับมา เราไป
นี่ก็ไม่มีหวังว่าจะกลับมาบ้านได้แล้ว

พอออกจากบ้านไปก็(กระแอม) คนที่เขาอยู่บ้านใกล้เรือนเคียงเขารู้
เขาก็ให้กิน ให้กินอยู่กะเขาก็ไม่ได้ เขาก็ไล่ส่งให้ไปอีก พ่อมีมีแม่มีมี ไป ให้
กินแล้ว ไม่ต้องมาอยู่ที่นี้ ไม่ได้ อยู่กะเขายืดยาวไม่ได้ ไปไล่ส่งสุริยคราสก็บอกกับ
พี่ว่า เอ้ ทำไมน้องคนเราใจคอโหดร้ายจริง ให้เรากินก็ตีหรือก อดอนไล่ส่ง
หนูไม่ชอบเลย หนูเกลียดเหลือเกิน ทำไมจะต้องไล่ส่งเราด้วย สุริยคราสทำใจ
สุริยคราสเอามือปิดปากน้องไว้ ไม่ให้ว่าไม่ให้ินหาเขา ย่อมเป็นธรรมดา เขา
จะเอาเราไว้จนนั้น อย่าว่าแต่คนอื่นเลย แม่ พ่อ เรายังเอาไว้ด้วยไม่ได้ เป็นธรรมดา
ที่เขาให้เรากินไปนี่ ๑ นี่ก็บุญคุณเสียเหลืออันแล้ว ก็ไปเรื่อยไป ที่นั้นไม่ได้ไป
วันสองวัน ไปเก้าปี ลิบปีไปเลย

ที่นี้ไปอีตอนนั้น ที่จะข้ามไปเมืองกันดาร ไปก็เล่นกัน พี่ชายก็...
สุริยคราสก็ไปเล่นกับเพื่อนเท่า ๆ ตัว จันทรคราสก็ไปเล่นกับเพื่อนเท่า ๆ ตัว
แต่...อยู่...อยู่...เมือง...ชมชายทะเล พี่ชายก็เล่น พอบ่ายเข้า เย็นเข้า
บ้านที่เขามีพ่อแม่ เขากลับไปหาพ่อแม่เขาหาย ไปทีละคนสองคน ทีละคนสองคน
ท้ายที่สุดเหลือ จันทรคราสกะสุริยคราส ๒ คน จันทรคราสไปเที่ยวอยู่ชายทะเล
พอเพื่อนเขากลับไปแล้ว ไปได้ปุ้ ๔ ตัว ไอ้ปู่เจ้ากรรมก็เหลือเกิน พอจับมาแล้ว
ตายหมด อีตอนจับนั้นมันยังตื่นยังคลานอยู่ แต่พอจับมาแล้วตายหมด มาถึงก็มาหา
พี่ชาย พี่ชายก็ร้องไห้ เอาขึ้นมาให้ พี่ชายหยิบปุ๊กก็ร้องไห้ พอหายจับปุ๊กหัวเราะ
พอหายจากร้องไห้ก็หัวเราะ จันทรคราสก็ถามพี่ชายว่าพี่ร้องไห้ทำไม พี่ว่า
ที่ร้องไห้ก็นึกถึงพ่อแม่ ถ้าหากว่าเราอยู่ในบ้านในช่องเราปุ้ ๔ ตัวเฉยๆ ถ้าเรา
ไปนี่ เราก็กินกันคนละตัว ๆ นึกถึงพ่อแม่แล้วก็ตื่นไป จึงน้ำตาไหลร้องไห้ ไอ้ที่
หัวเราะนี่ก็เพื่อดีใจว่าไปได้มา ที่หลังอย่าไปเที่ยวจับเขามาเลย เราเองก็ไม่มีที่ฟัง

อยู่แล้ว ไม่มีใครจะช่วยเหลือเราแล้ว นี่ยังไปจับผู้อื่นเขามาให้เดือดร้อน เราไม่ควรหาความสุขบนกองทุกข์ผู้อื่น ไอ้การหาความสุขบนกองทุกข์ผู้อื่นนี่ไม่ดี บอกน้องเขา สั่งแล้ว สั่งเล่า กลับไปกลับมาว่าอย่าหาความสุขบนกองทุกข์ผู้อื่น นี่ตกลงมันตายแล้ว ปุ ๔ ตัว ก็เอาไปย่างซี ย่างพอย่างปุเสร็จ รุ่งวันก็ข้ามไปในถิ่นกันดารนะ ข้ามไปถึง ๓ วัน ถึงจะถึงเมืองถึงจะมีบ้านคนนะ ตัวเองกินตัวหนึ่ง ให้น้องกินวันละตัว ๆ นะ ปุ ๔ ตัวนะ ๓ วัน ตัวเอง พี่ชายกินปุตัวเดียว น้องชายกินวันละตัว ๆ นะ ข้ามไปสามวันกินปุหมดสามตัวนะ เดิน ไอ้การเดินเนี่ยมันเหนื่อยอ่อนนะ พอเดินข้ามเมืองกันดารไปกลางวันก็ลง เจอะร่มไม้ เจอะป่าเข้าก็พักร่มกันร้อน เหวตจิ้งจกแจ่งเป็นพื้พอน กับงูเห่ากัดกัน กัดกันเจียวจ้าว สุริยคราสกะจันทร์คราสก็ผลัดกันดู ขวนกันไปดูว่าอะไรมันกัดกันเสียงลั่นไปหมด ไปดู ไป ไบมองเห็นพื้พอนกับงูเห่ากัดกันอยู่ ว่าแต่พื้พอนกัดงูเห่าตาย พื้พอนก็เข้าไปในถ้ำ เข้าไปเอาต้นยามาเคี้ยวพ่น เตี้ยวเนิงงูเห่าก็ฟื้น ว่าแต่งูเห่ากัดพื้พอนตายลง งูเห่าก็เลื้อยเข้าไปในถ้ำ เข้าไปเอาต้นยามาเคี้ยว ผลัดกันกัดกันตายอยู่จัน

จันทร์คราสกะสุริยคราสก็เลยหาวิธีทำให้งูเห่ากับพื้พอนนี้ไปเสียเลย เข้าไปดูว่ามันเอาอะไรกันมา ทำไม้ป่า ทำเป็นพิธีให้มันรู้สึกตกใจ ก็วิ่งหนีไปหมด เหมือนยังว่า คือเหวดคานี้ก็ไปไซ้ ไปก็เข้าไปในถ้ำก็ไม่เห็นมีอะไร เห็นมีแต่กอหญ้าอยู่กอหนึ่ง แล้วก็มียอยกัดหล่นอยู่ก็มี รอยขาดเป็นตออยู่ก็มี ก็ไม่เห็นมีอะไร เข้าไป ๒ คน พี่น้อง ปรีชาาก็ไม่มีอะไร ที่นี้ แต่ไอ้ ๒ ตัวมันผลัดกันไปเอา มันเป็นของเขี้ยว ๆ คล้าย ๆ กันเนี่ยะ เอาถอนไปทั้งกอ ถอนไปหมดทั้งกอเลย ถ้าเราไปเจอะสัตว์อะไรตายก็ตามเถอะ เราควรจะต้องดู เอาไปทั้งกอเลย แล้วเดินข้ามทุ่งนาไป เจอะอีกาตายเข้า เจอะอีกาตายก็ลองชี้ ทำการขู่อีกาดูหน่อย ลองของพอเคี้ยวมันเข้าไป พ่นเข้าไป กรอกเข้าไปทางปากอีกา อีกามันก็ร้องกากา(เสียงแทรก - อ้อพินเลย) พิน ที่นี้กามันก็รับอาสาช่วยหาอาหารให้กิน นี่กามันเตี้ยวล็กเนื้อเข้านะ มันชอบหาเนื้อกิน มันก็หาเนื้อมาให้กินเสมอ

ที่นี่เมืองอีกเมืองหนึ่งนะ อ้า เมืองยักษ์ เมียยักษ์ตาย นี่มันจะต้อง
การทำศพนะ จะต้องหาเนื้อสัตว์ ๑๒ จำพวก ๑๒ อย่าง เนื้อสัตว์ ๑๒ อย่าง
ยังขาดเท่าเนื้อมนุษย์อย่างเดียว เนื้ออื่นได้หมดแล้ว หามาสะสมไว้ นี่เจ้ากา
นะเขาเห็นว่าที่นั่นเนื้อชุม ก็ บอกกับจันทร์คราส สุริย์คราสว่าเมืองนั้นเนื้อชุม อาหาร
การกินชุม ก็พาไปซื้อ ก็เพื่อนไม่รู้ว่ายักษ์นี่ ก็ไปลักเอาเนื้อมาให้กินซื้อ นี่ยักษ์
มันหาเนื้อไว้มันก็โกรธ แค่นั้น มันก็ตามมาเอา ปะเออการบิณฑกเข้า พัสต เอา
สองกุมารไว้ที่สระ ตามเข้ามาก็ตาม ก็จับเอาสุริย์คราส จันทร์คราสไว้ได้ ก็ไป
ขังไว้ในบ้านมัน นี่มันเก็บศพเมียมันไว้ แล้วมันก็ไปเที่ยวนอกเขาวังขาดเนื้อ
มนุษย์อยู่ที่นี่ เวลาได้มนุษย์มาแล้ว ได้กุมารไป ๒ คน สมควรแล้วที่จะทำศพกัน
ได้แล้ว สมควรที่จะทำพิธีกันได้แล้ว ได้เนื้อมนุษย์ครบแล้ว อยู่ทางนี้ก็ ทางสัญชาติ
เล็กก็ขึ้นเป็นต้นเหตุ ความช่นะ เทียวเปิดขุนดู นี่ดู ก็ไม่รู้ว่ายักษ์ ยักษ์มัน
จับไปขังไว้ ก็ไปเห็นคนตาย ไปเห็นเมียยักษ์ตาย เรามีของอยู่ กาดตายแล้วก็ลอง
ขุดดูแล้ว นี่ยักษ์คนตาย เราอยากให้อลองขุดคนบ้างรู้ ขุดเมียยักษ์นี่ เมียยักษ์ก็เห็น
พอยักษ์มันไปบอกญาติมันกลับมา เห็นเมียมันพื้นมันก็ดีใจ เอ ถ้าว่า ญาติ ๆ เขามาก็จะ
ไม่ปล่อยหรอก ๒ คน นี่ ก็จะไปถูกกิน จะถูกทำงาน ที่นี่มาทำเมียเราพื้น จำเรา
จะต้องส่งให้พื้นเมืองยักษ์นี่ รีบเอาไปให้พื้นเมืองยักษ์ เขาช่วยเหลือเราไว้นะ
เราควรจะช่วยเหลือเขาไม่ควรจะทำเขาดี เปรียบเหมือนว่าอาศัยเขา เปรียบ
เหมือนว่าศาลานะ อาศัยร่มแล้วไม่ควรทำลาย บ่อน้ำอาศัยพิกกัน กันดื่มกินแล้ว
ไม่ควรทำสกปรก ต้นไม้อาศัยร่มแล้วไม่ควรรบกวนกิ่ง อ้อ มันนึกอย่างนั้น เอาไป
ปล่อย เอาไปปล่อย ให้เข้าเมืองมนุษย์ทีเดียว ไม่ให้อยู่ในเมืองยักษ์ เดี่ยวยักษ์
คนใดคนหนึ่งจะไปเจอเข้า เอาไปเข้าเมืองมนุษย์ เอาไปปล่อยให้เข้าเขตมนุษย์
นี่เมืองเมืองนั้น ลูกสาวพระเจ้าแผ่นดินไปเที่ยวประพาสป่า ถูกงูกัดมา
ถูกสรพิษกัดมา เอาไว้ศพ แต่เอาไว้ซิปี่ปี่...เอาไว้ซิปี่ปี่มันก็ไม่แน่น ไม่เปื่อย...
ที่นี่สองกุมารเข้าไปเนี่ยะ พอลปล่อยเมืองมนุษย์เนี่ยะ พอเข้าไปก็...เขาประกาศไว้

ให้โกนหัวไว้ทุกข์กันทั้งเมือง อ้า เจ้าหญิงตาย ให้โกนหัวไว้ทุกข์กันทั้งเมือง ที่นี่
สองคนนี่เข้าไปก็...พอเข้าไปนั่นก็...ทางเข้าไปในเมืองเขาก็คือ...ว่าที่เดียว เอ
สองคนนี่ เจ้าช่างไม่รู้อะไรเสียเลย , ไม่รู้จักขนบธรรมเนียมเสียเลยเชียวเนาะ
ก็เขาโกนหัวไว้ทุกข์กันทั้งเมืองนี่ทำไมไม่โกน เราเป็นคนยังงี้ ก็ว่าต่อว่าต่อขาน
กันซี ถูกตำหนิซะแหละ ก็จันทร์คราสกะสุริย์คราสก็ถามว่า ทำไมละ โกนหัวไว้ทุกข์
กันเพราะเหตุไร เขาก็บอกว่าเจ้าหญิงตาย โกนหัวไว้ทุกข์กันทั้งเมือง ก็ถามเรื่อง
ราวว่า ตายแล้วปลงศพแล้วหรือยัง ไร ๆ แล้วยัง เขาวายัง ตายอยู่ยังไม่พอ-
เดือน เขากำลังเก็บศพไว้ ยังโกนหัวไว้ทุกข์จนผมยังไม่สู้ขึ้น ก็พาไปซี พาไป
ดู ก็รับอาสา รักษา รักษานั้นก็ให้จันทร์คราสคอยฟังเหตุการณ์ ให้จันทร์คราส
คอยฟังเหตุการณ์ สุริย์คราสนี้ทำการชูป ทำการรักษา เอาمانةกันเสีย ทำการ
รักษา พอทำการรักษาพินก็...พระเจ้าแผ่นดินก็ยกลูกสาวให้ ก็มันพื้นนี้ ยกลูกสาว
ให้ ก็ยกสมบัติให้ครองพระราชอาณาจักร พุทธาภิเศก เอ๊ย อุภิเศก(เสียงแทรก-
อภิเศก) อภิเศกขึ้นนี่ก็ ก็เกรียมข้าวของ

พอเป็นพระเจ้าแผ่นดินแล้วก็เกรียมข้าวเกรียมของ ได้ทหารมากมาย
นี่ ก็เกรียมหาข้าวหาของ ก็ตัวไปได้ดี แต่ยังไม่ได้ลืมพ่อแม่แม่ ยังไม่ได้ลืม
บุคคลที่เคยอุปการะตน ที่ออกจากบ้านมา น้อง สุริย์คราสก็ถามพี่ชายว่า เกรียม
ของทำไมไม่รัก ราพิงราพันบ่นถึงแต่ไอ้พ่อไอ้แม่ บ่นทำไมนัก ก็พ่อแม่เรา มันดี
ตรงไหน เราอยู่ก็อยากจะให้เราตาย ทั้งเขียนก็ทั้งตี ให้เราไม่ให้กินอาหาร พี่ชาย
ก็ห้ามน้อง บอกว่า อย่าทำยังงั้น อย่าว่ายังงั้น พ่อแม่ที่ไหนล่ะจะอยากให้ลูกตาย
นี่ไอ้ความแค้นแค้น ไอ้ความอดอยากนะ มันบันดาลให้มันเป็นไปยังงั้น พ่อแม่เรา
ไม่ใช่เป็นคนเช่นนั้น นี่ความอดอยากความแค้น มันบันดาลให้เป็นไป แล้วคน
บ้านใกล้เรือนเคียงล่ะ จะไปให้เขาทำไมละ เขาเคยไล่ส่งไล่เสีย อย่าเป็นเช่นนั้น
ไม่ควรจะไปว่าเขา เราควรจะหาของไปตอบแทนเขา ถ้าว่าเมื่อก่อนเราออกจาก
บ้านนะ เราไม่ได้คนที่บ้านใกล้เรือนเคียงให้เรากินมา เราไม่สามารถเอาร่างมาได้

ถึงจี่หรงก เราจะมีมาถึงจี่นเป็นไปไม่ได้ มันควรจะไปตอบแทนเขา พอเกรียม
ของเสร็จแล้วก็เอาเรือไป เอาทหารไป เอาเรือ เรือหลวงนะแหละ เอาข้าวเอา
ของไป ผ้าผ่อนท่อนสะไบไปแจก พอไปถึงก็ ไปเป็นเรือค้ำนี้ พอเข้าเมืองเขา
ก็ว่า เรือค้ำมา ต่างประเทศมา ขายของดีเหลือเกินเชียว ของที่นั่น ยายตาแก่
ห่อหมแล้ว บิดามารดาของจันทรคราสสุริยคราส ก็เอาเผือกเอามันไปขาย ไปขาย
ก็ พระจันทรคราสกะสุริยคราสเห็นก็รู้แล้วว่าบิดามารดา จำได้ แต่ว่าพ่อแม่จำลูก
ไม่ได้ คือลูกไปตั้งเด็ก ไปเป็นพระเจ้าแผ่นดิน โตใหญ่ซะแล้ว จำไม่ได้ ก็ให้
ทหารมารับเอาขึ้นเรือไป ของในกระเจาตนะให้เอาไปหมด เหมามาหมด เอาไปนะ
ไม่ใช่เข้าไปทำเขา เอาไปอาบน้ำเอาไปเปลี่ยนเครื่องนุ่งห่ม เอาไปเปลี่ยน
หมค้อ คือเกรียมไปให้ ให้นุ่งห่มผ้าดี ๆ ของที่มีค่า ให้อาบน้ำชำระร่างกาย
ตัดผมตัดเผ้าให้เรียบร้อย แล้วก็ได้แต่บ่นกันว่า เอ๊ นายเรือนี้เขาดีจริงนะ ไอ้ของ
นี้เขาก็เหมาะของเรามาจนหมด แล้วเขาดีจริงนายนายเรือนี้ อ้อ ประเทศไหนนี่น้ำ
พ่อค้าคนนี้ประเทศไหนกัน เขาช่างดีนักยังงี้ ก็ได้แต่บ่นกันสองคนผิวเมีย ยังไม่รู้
ว่าลูก พอเข้าไปนั้นเขาก็เล่าให้ฟัง จึงรู้ว่าลูก พ่อเป็นโง่ขายลูก รั้มัย แต่ความ
จริงก็ไม่ใช่เช่นนั้นหรอก เขาก็ไม่ได้ถือ แล้วก็พอได้ตอบแทนบุญคุณคนที่ไป ที่
เอาของไปขายที่สำเภาเขา จึงได้ตอบแทนเขา นี่เคยให้ข้าวให้ปากกินแต่เดิม ฮือ
แค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องสุริยคราสจันทรคราสนี้แสดงให้เห็นค่านิยมในการมีกตัญญู
กตเวทีต่อผู้มีพระคุณ แม้จะเป็นพระคุณเล็กน้อย หรือใหญ่หลวงสักปานใด หากมีโอกาส
ก็ควรจะได้ทดแทนบุญคุณ และการแทนคุณนั้น นอกจากจะด้วยการบำรุงรักษา เลี้ยงดู
ให้สุขสบายแล้วยังรวมถึงแม้แต่การไม่กล่าวถึงผู้พระคุณในทำนองไม่ดีอีกด้วย

ผู้เล่าได้แสดงทัศนคติส่วนตัวไว้หลายตอน เช่น "ความจริง ไอ้พ่อแม่ธรรมดา

ไม่ได้เกลียดได้ชิงหรือก นี่ไอ้ความอดอยาก ความแร้นแค้น มันจึงทำให้ลูกที่รักก็เป็น
ที่เกลียดที่ชิง" และ "แม่กะลูกย่อมรักกันเป็นที่สุด ไอ้เรื่องของกินของกินฉันนะ แม่ยอม
อดอยากเพื่อเอาไว้ให้ลูกกิน" ทัศนะเช่นนี้คงเกิดจากการอบรมสั่งสอนสืบกันมาใน
สังคม ทั้งผู้เล่ายังกล่าวถ้อยคำเปรียบเทียบกับคมคายไว้ด้วยว่า "เปรียบเหมือน
ว่าศาลานะ อาศัยร่มแล้วไม่ควรทำลาย บ่อน้ำอาศัยพักกิน กินดื่มกินแล้วไม่ควรทำ
สกปรก ต้นไม้อาศัยร่มแล้วไม่ควรรานกิ่ง" ซึ่งแสดงทั้งค่านิยม เรื่องความกตัญญู
กตเวทิตะและแสดงสภาพสังคมที่อุดมไปด้วยร่มไม้ บ่อน้ำ และศาลาพักผ่อน

การออกเสียงของผู้เล่า ที่กลายเสียงมี คำว่า เกรียม /kri:am /
กลายจากคำว่า เตรียม /tri:am/

คำที่ใช้ในที่ที่ไม่ค่อยพบโดยทั่วไป คือคำว่า ชุม ในประโยคที่ว่า "ที่นั่น
เนื้อชุม อาหารกินชุม"

สำนวนไทยที่ปรากฏ เช่น ผัวผ่อนท่อนสะไบ ส่วนสำนวนเฉพาะถิ่น
เช่น กระเสือกกระสน (โดยทั่วไปใช้กระเสือกกระสน) และไปหาย ในประโยคที่ว่า
"เขากลับไปหาพ่อหาแม่เขาหาย"

๔.๕ ตัวเมีย

(นายหริด สว่างกลปี ผู้เล่า)

แต่โบราณบอกว่า มีบุรุษยากจนเข็ญใจครอบครัวหนึ่ง ๒
คนตัวเมียแหละ นอนกลางคืนฝันไป ว่ามีคนมาบอกให้ไปรดน้ำในทะเล แล้วจะมีลาภ
แล้วก็มีลาภ(เสียงแทรก - พุดแรง ๆ หน่อยซี) เอ็งดันพุดแรงไม่ค่อยได้(เสียง
แทรก - ค่ะ ๆ แค่นี้แหละค่ะ) ก็รุ่งเช้าก็เตรียมอาหารชะเรียบร้อยดีก็ไปรดเชียว
ลงเรือไปรด ผัวรดเข้า เมียรดออก รดกันเรื่อยไป ที่นี้เทวดาที่รักษาท้องมหา-
สมุทรก็มาถามว่า สุทั้ง ๒ น่ะมาทำเช่นนั้นเพื่ออะไร บอกว่ามีคนมาบอกเค้าให้ทำ
ว่าอย่างนี้แล้วจะมีลาภ ว่าเอาเหอะเขาจะช่วย(เสียงถาม - เทวดาจะช่วย) อ้อ

เอาแก้วมาให้ ส่องไว้แก้วนี้ให้ไปฝึกได้ ๓ ครั้ง ให้ปฏิบัติให้ทำยังงั้น ๆ เขียวบอกไป
เสร็จเรียบร้อย ๒ ตัวเมีย พอได้แก้วแล้วก็มากัน มาที่นี้ คือเมียนะไม่อยู่เหนือตัว
นั้นแหละ มีความปองคองกันดี จัดทำกันดีตามสมควร ทำเป็นที่รำลึก รูปเทียนดอกไม้
อะไรทำกันตามระเบียบที่เขาบอกมา พอถึงคราวฝึกก็ให้ฝึก เมียก็คอยค่วงคอยดู
เหตุการณ์ เรียกว่าเป็นอารักขาแหละเมียเป็นผู้อารักขา ตัวเป็นคนฝึก ที่นี้ก็นึก
บ้านให้ใหญ่โตสักครั้ง บ้านก็ใหญ่โตตามฝึก ครั้งที่ ๒ ก็ให้มีข้าทาสบริวารใช้สอย
ก็ฝึกได้ ๒ อย่าง อีกอย่างเดียวเท่านั้นที่นี้ พอฝึกอีกก็ฝึกให้มีทรัพย์ เงินทองนะ ก็มี
ทรัพย์เงินทอง ๓ อย่าง ก็หมดแล้ว ก็ฝึกไม่ได้

ที่นี้คนบ้านใกล้เรือนเคียงก็รู้ข่าว เราอยู่บ้านใกล้ทำไมจะไม่รู้ล่ะว่า
บ้านนี้มีขึ้นว่าอธิษฐาน ก็เล่าให้ฟัง ก็นึกสนใจ ก็ถามละเอียดละเอียดอะไรทำยังงั้น
วิธียังงั้น มีใครมาให้ยังงั้น เอ...นี่เราไปกันบ้างเหอะ ไปปรับปรุงกัน จนนอนไม่-
หลับไม่ไหล มันอยากจะไปแล้วก็ไป พอสว่างก็เกรียมไปทำตามที่เขาบอก เราถาม
เขามาริทำใจนึกแล้วก็ไป ไปวัดอยู่สักครึ่งวัน เทวดามาถามจริง ๆ พอเทวดา
มาถามก็ดีใจดีเกินแล้ว (เสียงแทรก - จะรวยแล้ว) อ้อ...จะรวยแล้ว แล้วก็
วิต แล้วเทวดามาถาม เขาก็วิตเพื่อจะแสวงหาแลกเขาบอกตามที่เขาเล่าให้ฟังนะ
เทวดาก็ให้แก้ว ให้ฝึก ๓ ครั้ง แต่ตัวเมียนี่ไม่เหมือนกับตัวเมียดูก่อน คือเมียนั้น
ชอบเหนือตัวสักหน่อย มันเต็มบ่าเต็มไหล่กันนะ ที่นี้มาถึงบ้านนะ มาทำพิธี
เครื่องจะหนักไว้เหมือนกัน ที่นี้เมียนั้นหมายเหนือตัว ข้าก็จะหนัก ไอ้ตัวก็จะหนัก
ก็เกิดเสียงกัน เสียงกัน ชิงดีกันแหละ อีเมียก็จะหนัก ตัวก็จะหนัก (เสียงแทรก-
แย่งกัน) แย่งกัน ตัวเลยมีโทสะขึ้นมา ธรรมดาของผู้ชาย ก็ควยแหละ นึกควยนะ
ก็ควยเข้าไปทั้งตัว เส้นผมอะไรก็ควยทั้งนั้น (เสียงแทรก - ไม่ไหว) ไม่รู้จักเอาไป
ไหน มันควยทั้งนั้น ที่นี้ทำยังงั้นมันควยทั้งตัว ที่นี้เหลืออีก ๒ คนเท่านั้น ก็ให้
ควยมันหมดไปซะก็มันควยทั้งตัว เอาไหวรี แล้วเอาอันเดิมไปซะด้วย (เสียงแทรก-
อ้อบอกให้เอาไปให้หมด) เออ เอาอันเดิมไปเสียด้วยส่วนอันเดิมไปเสียด้วย ที่นี้

ทำใจ(เสียงแทรก - เทือคร้อนอีก) เทือคร้อนอีก (เสียงหัวเราะ) มันก็ขอให้
อันเดิมกลับเข้ามาเถอะ นึกได้อีกที-หมคฮือ(เสียงแทรก - สามครั้ง)

คนเรานะ นิทานเรื่องนี้เขาเปรียบไว้ให้พิจารณาว่าคนเราไม่รู้จักรัก
ผ่อนสั้นผ่อนยาวกันแล้วไม่รู้จักรับปรุงในสิ่งที่ควร ย่อมเหลือแต่ควย ท้ายที่สุด นึก
อะไรไม่ได้ ได้ของคิดะว่าไม่รู้จักรักใช้ สุดท้ายเหลือตะควยอันเดิม

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นผลของการไม่รู้จักรักประนีประนอม ผ่อนสั้น
ผ่อนยาวกันว่าจะมีแต่ความล้มจม อับเฉาลง และผู้เล่ายังแสดงทัศนะส่วนตัวเสริม
ไว้ในตอนท้ายอีกด้วยว่า "ได้ของคิดะว่าไม่รู้จักรักใช้" แสดงว่าคนเราถ้าไม่รู้คุณค่า
ของของดีที่มีอยู่ หรือใช้ของดีที่มีอยู่ในทางไม่ถูกไม่ควร ของดีนั้นก็ไม่เป็นประโยชน์
อันใดแก่ตน

ผู้ฟังยังได้ทราบสภาพครอบครัวในสังคมแบบชนบทไทยที่ถือว่า "ผู้ชาย
เป็นช้างเท้าหน้า ผู้หญิงเป็นช้างเท้าหลัง" อย่างชัดเจนอีกด้วย และนิทานเรื่อง
นี้ยังเน้นให้เห็นว่า หากครอบครัวใดยึดถือค่านิยมนี้แล้ว ครอบครัวนั้นก็ประสบ-
ความสำเร็จรุ่งเรือง เหมือนผิวเผยอุ้งแรก แต่หากเมียจะเป็นช้างเท้าหน้าขึ้นมาบ้าง
ก็จะเหมือนผิวเผยอุ้งที่สอง

ค่านิยมเช่นนี้ เป็นค่านิยมที่พบได้ในสังคมชนบททั่วไป เพราะถือว่า
ผู้ชายมีหน้าที่สำคัญ คือ การปกป้องคุ้มครอง และเลี้ยงดูคนในครอบครัวใน มีความ
สุขกายสบายใจ หากมีอันตรายใดใดเกิดขึ้น ผู้ชายจะต้องเป็นผู้แก้ไขให้ลุล่วงไป
ด้วยดี และสังคมชนบทเป็นสังคมกสิกรรม ซึ่งต้องใช้แรงงานของผู้ชายเป็นส่วนใหญ่
ผู้หญิงนั้นถึงแม้จะช่วยงานนอกบ้านบ้าง แต่งานหลักของผู้หญิงคือ งานบ้าน นับแต่
ปัก กวาด เช็ด ถู บ้านเรือน อบรมดูแลลูก ไปจนถึงดักน้ำ ตำข้าว และหุงหาอาหาร
ในบางสังคมถือว่า ผู้ชายเป็นผู้นำครอบครัว และเป็นเพศที่มีความสำคัญกว่าเพศหญิง

ดังนั้น ผู้หญิงจะเข้ามารับประทานอาหารร่วมกับผู้ชายไม่ได้ หรือ ถือว่าลูกชายสำคัญกว่าลูกสาว หากไม่มีลูกชายก็จะมีผู้สืบสกุล เป็นต้น

ลักษณะเช่นนี้ทำให้ครอบครัวของชาวชนบทไทยมีลักษณะเป็นครอบครัวที่ยึดถือหัวหน้าครอบครัว(คือสามี)เป็นใหญ่ (Patriarchal Family)^๑

๔.๑๐ แม่โพลพ

(นายหริต สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

มีเรื่องอยู่เรื่องหนึ่ง เรื่องแม่โพลพ เมื่อก่อนในชมพูทวีป เราแม่โพลพอยู่เต็มร้อยเปอร์เซ็นต์เลย ที่นี้อยู่กับยายตาแม่ แม่โพลพมีครอบครัวหนึ่ง มีความชั่วหยาบคายของมวลมนุษย แม่โพลพจึงเบื่อ อยู่ไม่ไหวเกิดไอ้ความเคียดแค้นอยู่เสมอ หุงข้าวต้องเอาฝาละมีแข็งแข็งกะปากหม้อนะ ก็ปวดศีรษะเหลือเกิน ไม่เอาฝาละมีอะไร คราบที่ติดฝาละมีที่แข็งแข็งกะปากหม้อนะ อีกอย่างหนึ่งก็เอาไม้โยงหม้อ แล้วก็เอาเคาะ กะปากหม้อแม่โพลพจึงพยายามหาทางหนี พุดกันตรง ๆ หนีอยากจะไปนอกฟ้าป่าหิมพานต์

ในที่สุด วันหนึ่ง ไม่มีใครอยู่จึงทำการหนี จึงปลากะหลาด(ไม่ขีด) ไว้ว่าเราไปไหน เขามาถามละอย่าบอกเขานะ พ่อบ้านแม่บ้านเขามาถาม อย่าบอกเขานะว่าฉันไปไหน ที่นี้ก็ไป พอพ่อบ้านแม่บ้านกลับมาเขาก็ถามปลากะหลาดว่า แม่โพลพไปไหน ปลากะหลาดก็ไม่บอก ไม่บอกเขาก็ชี้หน้าว่าเอาเลย เอาถ้าไม่บอกละก็จะกินเธอแทนข้าว ยังงั้น ยังงี้ ปลากะหลาดก็กลัว ที่นี้ก็บอก ก็ว่าอยากให้ไปติดนัก ให้เธอนะไปตาม ถ้าไม่ไปตามก็จะกินเธอแทนข้าว ปลากะหลาดก็กลัว ที่นี้ก็ไปในช่องเขา ไปลำบากนอกฟ้าป่าหิมพานต์ ไม่ใช่ใกล้ ๆ นะ ผ่านอุปสรรค

^๑ พ.อ.เชิดชาย เหล่าหล้า สังคมวิทยาชนบท หน้า ๖๘

หลายอย่าง ลำบากบ้าง สบายบ้าง ปลาฉลามเมื่อเค็มนะตัวกลมไม่ใช่ตัวแบน ไป
ในชอกห้วยขานเขา ถูกเขาหนีบก็ต้องไป เบียดอย่าแก่แบนแต่ตัวเลย ชี้อย่างแบนเลย
(เสียงหัวเราะ) ไป...แม่โพสพเห็นเข้า พอไปถึงแม่โพสพเข้าแล้ว แม่โพสพก็ร้อง
ให้ว่า มาying ก็บอกแล้วว่าอย่าตามมา ก็ไม่มาไม่ได้เขาจะกินแทนข้าว ถ้ากิน
แทนข้าวข้าพเจ้าก็เหลือทนแล้ว(หัวเราะ) แม่โพสพก็บอกเป็นโกรธเป็นแค้น ก็บอก
แล้วอย่าให้บอก พอตามมาแล้ว แม่โพสพก็ เอ้า อย่ากตามมาตีนักข้าฉันแบ่งเป็น
๔ ส่วน ให้มาส่วนเดียว แม่โพสพจึงสาป อยากมาตามตีนัก ให้เป็นคู่กับข้าวไปนี้
แหละ ถึงว่าในตามศัพท์พื้นบ้านโบราณนี้เขาว่า "กินข้าวกับปลา" หรือ "กินข้าว
กินปลา" เสียชิ แม่โพสพสาปตั้งแต่ครั้งปลาฉลาดไปตาม ที่นี้ในชมพูทวีปยังมีข้าว
ไม่เท่ากับเดิม (เสียงแทรก - มีน้อยกว่าเดิม) สี่ส่วนมาส่วนเดียวยังอยู่ในฟ้าป่า-
หิมพานต์เสีย ๓ ส่วน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นกำเนิดของเมล็ดข้าวที่มีเมล็ดเล็กอย่างที่เรา
เห็นกันอยู่ และยังอธิบายเหตุที่ปลาฉลาดมีลักษณะแบน ทั้งลำตัว และชีวิด้วย

นอกจากนี้ยังพบว่านิทานเรื่องนี้มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องแม่-
โพสพ ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นเทพธิดาประจำข้าว และยังสะท้อนค่านิยมของสังคมเรื่อง
กิริยามารยาทของผู้หญิงอีกด้วยว่า นิยมผู้หญิงที่กิริยามารยาทเรียบร้อย แม้ในที่ไม่ใช่
ที่สาธารณะ เช่นในครัว เวลาทำครัวต้องทำด้วยความเรียบร้อย ไม่ให้เกิดเสียงดัง
โครมคราม และต้องทำให้สะอาดสะอ้าน ไม่ทิ้งลอยหรือคาบความสกปรกเอาไว้
ดังที่ผู้เล่า เล่าว่า "ความชั่วหย่านกายของมวลมนุษย์ แม่โพสพจึงเบื่อ อยู่ไม่ไหว
เกิดไ้ความเดือดร้อนอยู่เสมอ หุงข้าวต้องเอาฝาละมีเข็งเข็งกะปากหม้อนะ ก็ปวด
ศีรษะเหลือเกิน ไม่เอาผ้าเช็ดอะไร กราบที่ติดฝาละมีที่เข็งเข็งกะปากหม้อนะ อีก
อย่างหนึ่งก็เอาไม้โยงหม้อแล้วก็เอาเคาะกะปากหม้อ แม่โพสพจึงพยายามหาทางหนี"

วิธีการหุงข้าวดังที่ปรากฏในเรื่องนี้เป็นการหุงข้าวแบบพื้นบ้าน เมื่อสังคมเจริญขึ้น มีอุปกรณ์ที่ทันสมัยรุนแรง และทุนเวลาเกิดขึ้นมาก ของใช้ และวิธีการดังที่ปรากฏในเรื่องนี้ก็มีแต่จะหมดไป

อนึ่งสำนวนไทยที่ว่า กินข้าวกินปลานั้น คงเกิดขึ้นเพราะคนไทยเรากินข้าวเป็นอาหารหลัก และเนื่องจากมีแม่น้ำ ลำคลอง ห้วยหนอง ที่อุดมไปด้วยปลา จึงกินปลาคู่กับข้าวมาจนเกิดสำนวนนี้ขึ้น แต่นิทานเรื่องนี้ได้อธิบายเหตุที่เกิดสำนวนดังกล่าวไว้ในเรื่องได้อย่างเหมาะสมเจาะกับเหตุการณ์ในเรื่อง

การออกเสียงคำว่า สลาด หรือฉลาด ซึ่งเป็นชื่อปลานั้น ผู้เล่าออกเสียงเป็นกะหลาด /khà - là:t /บ้าง ฉลาด / chà - là:t/บ้าง สลาด / sà-là:t /บ้าง และที่น่าสังเกตคือ การตัดเสียงหน้าเหลือเพียง หลาด /là:t / ซึ่งคล้ายการออกเสียงของชาวภาคใต้ที่นิยมตัดเสียงพยัญกรณ์หน้าให้ออกเสียงเบา

๔.๑๑ กากับนกยูง

(นายหรัศ สว่างกุลป์ ผู้เล่า)

เมื่อครั้งหนึ่ง นกยูงเผียะอยู่ต้นไม้ใหญ่ เป็น มีบริวารเป็นจำนวนเป็นพันนะ เป็นหัวหน้านกยูงที่นั่น ทีนี้ นกกาเผียะไปกินหมานำมา นี่ไปกินจนเพลินมีด กลับไปที่อยู่ไม่ทัน ก็ไปนอนนกยูงอาศัยมีด ไปอ่อนนอน หัวหน้านกยูง ก็เอ้า สงสาร ให้พักด้วยเสียสิน อย่าว่าไฉนเลย พอไปให้นอนแล้ว ตัวก็ไปนอนปนกับนกยูงซี ตัวมีกลิ่นสกปรกอยู่ซี นกยูงในบริวารนั้นก็ อวก บ้างรากบ้างก็มาทูลกับหัวหน้าซีว่า หัวหน้าทำงี้ไม่ได้สินะ ที่ให้กาอยู่เผียะพวกข้าพเจ้าเดือดร้อนเหลือเกิน ทั้งอวก ก็ทั้งราก เหม็นกลิ่นอะไร ต่ออะไรไม่ทราบ ขออย่าได้ให้อยู่เลย หัวหน้านกยูงว่า เราจะทำไฉนข้าพเจ้าสิ้นวาจาไปแล้วว่าให้เขาพัก เอาเฮอะ กาไหน ๆ ข้าพเจ้าสิ้นวาจาไปแล้วอย่าให้ไปนอนอยู่ในปนบริวารเขาเลย เธอลงไปนอนท่าคบินันเถอะ ไม่งั้นก็ไม่สามารถจะช่วยให้ ถ้าไม่ไปนอนที่นั่นก็

ไม่สามารถจะช่วยได้หรอก ทำใจได้พวกนี้เขานอนกันไม่ได้ เขาเหม็นเธอ ก็ไปนอนท่าคบเขาวางขีไว้ด้วย วางขีไว้อีก นี่ไอ้เจ้ากาไม่ได้กินแต่หมาเน่าอย่างเดียว ชัดเอาถูกไทรมาด้วย อือ เป็นยังงั้นไป เออ เอาซี ซี ขี้ไว้ เกิดตันไทร เกิดขึ้นซี เกิดขึ้น ต้นไม้ใหญ่นะ เขาเป็นผู้รักษาความสงบให้กับสัตว์ที่อาศัยอยู่ เป็นกัลป์ ๆ เขาก็ขอร้องกะตันไทรละซี อย่ามาอยู่กะเรา (กระแอม) อย่ามาถกมาขึ้นป่ายเราเลย เรานี้มีกิจการอยู่มากมายใหญ่โตนัก อย่ามายุ่งกะเรานักเลย เพียงเราให้อารักขาพวกนกยูงนี่ ก็งานยุ่งพอควรแล้ว ที่เองจะต้องมาพึ่งเราอีก จะมาอาศัยมาเกาะมาได้เรานี้ ต้นไทรเขาบอกกับต้นไม้ใหญ่ว่า อย่าว่าใจเลยนะ ขอลให้อยู่แต่พอให้ข้าพเจ้าโตอีกสักนิดเถอะ ให้ข้าพเจ้าตื่นถึงดินแล้ว ข้าพเจ้าจะไปอีกก็อยู่ละซี ที่ไหนได้ ต้นไทรนั้นะพอรากถึงดิน ต้นก็โตใหญ่ ก็โตเร็ว รากก็จับได้ นายพรานก็ได้ขึ้นไปจับนกยูงหมด พระโพธิสัตว์เป็นหัวหน้าก็มองดู เหตุมันมาจากไหน ถึงผลมันถึงได้เป็นอย่างนี้ มองไป ๆ ว่า เอ้ เมื่อครั้งขณะนั้นให้กาอยู่กินได้ขี้ไว้ ถ่ายอุจจาระไว้ เลยเกิดเป็นตันไทรไว้ เหตุไม่ดี ดูว่าคนไม่ดีของไม่ดี อย่าว่าแต่หลายวันหลายวัน คินเดียวก็ให้โทษเสียหนักแล้ว หัวหน้านกยูงว่า

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้คงจะนำมาจากชาดก เพราะมีการเล่าถึงพระโพธิสัตว์ว่าเป็นหัวหน้านกยูง

ข้อคิดจากนิทานเรื่องนี้ คือ การคบกับคนเลวนั้น จะนำภัยมาถึงตัว ดังนั้นการคบนั้นจึงต้องพิจารณาให้รอบคอบ อย่าไว้ว่างใจเพียงเพราะความสงสารหรือความเห็นอกเห็นใจเท่านั้น เพราะภัยจะเกิดกับตัว ข้อคิดนี้นับว่าเป็นสากลที่ใช้ได้ ไม่ว่าในยุคสมัยใด

อนึ่งการสร้างตัวละครเป็นนกยูงกับกานัน แสดงให้เห็นความคิดของคนไทยที่เชื่อว่านกยูงเป็นสัตว์สวยงาม รักความสะอาด แต่ก็เป็นสัตว์สกปรก และ

ไว้วางใจไม่ได้ ความคิดเช่นนี้ยังปรากฏให้เห็นในการเปรียบเทียบในวรรณคดีแบบฉบับอีกด้วย

๔.๑๒ กำเนิดโลก

(นายหริศ สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

อ้อ..เมื่อครั้งตั้งโลกเฝ้ายะ คือเมื่อไฟบัลลยกลบป้ใหม่แล้ว มันจะอยู่อีกแสนกัป ที่นี้ จากไฟบัลลยกลบดับแล้ว กลิ่นหอมนี้มันจะขึ้นไปถึงพรหมโลก ที่นี้ไอพรหมโลกนี้จะจุติ คือไปไหนมันมีแสงสว่างเหมือนหิ้งห้อยงัน คือมันมาด้วยฤทธิ์ อ้อ..พระยานุภาพอะไรพวกนั้น ที่นี้แสงสว่างมา ที่นี้ มา มา มากินดินหอมแล้ว จะให้ออกรสอะไรออกรสไอนั้น คือมันยังไม่มีผู้หญิงไม่มีผู้ชายนะ ไม่มีผู้หญิงไม่มีผู้ชาย ก็มากินออกรสอะไรก็ออกรสไอนั้น มากินเขามาเกิด มิจฉาติฐิเกิดขึ้น ไอ้ดินที่กินนี้มันก็กลายเป็นชี ไอ้แสงสว่างนี้มันก็มีแล้ว เพราะเกิดมิจฉาติฐิขึ้น ไอ้มันเสื่อมไปหมด ของที่มันใช้ได้มันเสื่อมไปเลย เสื่อมไปหมด ก็เกิดทุกขเวทนา ร้องครวญครางชี ก็ส่งพระอาทิตย์มาจากวิมานทอง มาส่องโลก พอมืดเสียแล้ว มันก็มืดอีก ก็ร้องครวญครางอีก ก็ส่งพระจันทร์มาจากวิมานเงิน (เสียงแทรก - อ้อ...ใครเป็นคนส่งมาละ) อ้อวก็เทพยดาชี ผู้ที่ครอบครองโลกที่ท้าวจักรวาลทั้ง ๔ ท้าวจักรวาลทั้งสี่เฝ้ายะ ก็ต้องประชุมกันนะ แต่ก็ปัดไม่รู้อะไรออก ประชุมกันที่ ท้าวจักรวาลทั้งสี่เฝ้ายะประชุมในดาวดึงส์นะ ที่ว่าตะกัณี ท้าวทศรถ ท้าววิรุฬหก วิรุฬหะปักษ์ ท้าวเวฬุราชเฝ้ายะ ท้าวจักรวาลทั้งสี่ ที่กวรวดน้ำถึง ท้าวจักรวาลทั้งสี่ (เสียงแทรก - แล้วก็พอกกลางวันก็ส่งดวงอาทิตย์มา กลางคืนก็ส่งดวงจันทร์มา) ที่นี้ก็พอ...อม...พอพระจันทร์คราส พอมันมืดเสียหมด ก็เอาไอ้กำเนิดมาเรียนร้องเกิดทุกขเวทนาเฝ้ายะร้อง แล้วก็คิดคล้าย เอาแบบอย่างที่ว่ามันถ้ายทอดมาหลาย-ตอน ถึงมันจะกลายเป็นเพศหญิงเพศชาย (เสียงถาม - - เหรออะ) เออ ไอ้คนที่ว่ามันกินดินนะ มันไปไม่รอดแล้ว มันตกอยู่ในชมพูทวีปแล้ว (เสียงแทรก - - อะ

กลายเป็นมนุษย์แล้ว แล้วใจคงถึงจะเป็นผู้หญิงผู้ชาย) มันก็มีจิตวิญญูเกิดกันขึ้น
เรื่อย ๆ ๆ มากินข้าวมีเปลือกขึ้น ก็...ใครเคยเป็นหญิงก็เป็นหญิง ใครเคยเป็น
ชายก็เป็นชาย เลยเกิดความกำหนัดขึ้นอะไรขึ้น (เสียงแทรก - เตียว ไม่เข้าใจ)
ใครเคยที่เป็นหญิงก็เป็นหญิงขึ้น ใครเคยเป็นชายก็เป็นชายขึ้น อี้ที่มานะ มันไม่ได้
เป็นหญิงไม่ได้เป็นชายหรอก เป็น...เป็น..ฮือ (เสียงแทรก - เป็นเทพ) เป็นเทพ
ประเภทหนึ่ง (เสียงแทรก - ไม่มีเพศ) ฮือ ไม่มีเพศ (เสียงถาม - แล้วทำไมถึงบอก
ใครเคยเป็นหญิงก็เป็นหญิง ใครเคยเป็น...) อ้าที่นี้พอมามีจิตวิญญูเกิดขึ้น พอมามี
กินของมันเป็นไอ้ข้าวสารขึ้นอะไรขึ้นจ้ะ เกิดความโลภ คือ ไปเอามาใส่ภาชนะแล้ว
ก็สูงงะ ที่นี้ไปเอามาซะมากเลย เอาใหม่เพราะไอ้ความโลภ มันไม่ต้องไปเอา
อีก พรุ่งนี้ไม่ต้องไปปูมันอีก ก็ไปเก็บมาบนที่ไว้ ข้าวสารก็เสื่อมชี เสื่อมมันก็
เป็นข้าวที่ต้องสี ต้องซ้อมอะไรกันขึ้น พอกินข้าวจำพวกนี้ขึ้น ก็ใครเคยเป็น
ผู้หญิงก็เป็นหญิงขึ้น เป็น แปลงเพศเป็นหญิง เป็นชายขึ้น เกิดความกำหนัดกันขึ้น
แล้วก็เสพกันเข้าอะไรเข้าก็มีลูกมีเต้า แล้วลูกนั้นมันไม่เหมือนกันนะ ตั้ง ๑๒ คน
๑๒ ภาษาไป โอ๊ย...มันมากมายใหญ่โต (เสียงถาม - เหม่อคะ ๑๒ ภาษาที่มีภาษา
อะไรมังคะ) โอ ไม่ได้ ๆ ๆ ยืดยาว เอาเรื่องอื่นเถอะ ๆ (เสียงแทรก - เรื่อง
นี้คะ เรื่องนี้เป็นอย่างดีเลยคะ) ฮือ โอ้เอาเรื่องอื่นเถอะ (เสียงแทรก - ค่ะ ค่ะ
ออกลูกมาเป็น ๑๒ ภาษามืออะไรมังคะ) แล้วก็มาตั้งกฎหมาย ปลุกแต่งปลุกอะไรเนี่ย
มันไม่ได้ตรงกันนี่ลูกนี่ (เสียงถาม - ปลุกแต่งเป็นใจคะ) ปลุกแต่งก็ แต่งคนนี่เข้าไป
คนนี่ คนนี่เข้าไปคนนี่มังก็ (เสียงแทรก - ทะเลาะกัน) ทะเลาะกันนะซี หากจะมา
ตัดสิน ตัดสิน ตูลาตัดสินว่า แต่งอยู่กะคนไหนก็ให้ได้กะคนนั้น อยู่ในไรของใคร
ให้ได้กะคนนั้น ยังไม่ได้ทะเลาะกันนะ พ้อจับไม่ได้ไปเก็บในไรหรือ กะ
เอ็งเอา คนอยู่ในไร เขาว่า จับเอ็งเอ็ง ก็ฟ้องร้องกันอีกคราวหลังนะ ให้ตลบ
เอ็งเสียก่อน ให้ตลบเอ็งซะก่อน แล้วก็ตัดสินใหม่ว่าแต่งอยู่ในไรใคร เป็นของคนนั้น
(เสียงแทรก - อ้อ...ก็เลยต้องมีกฎหมาย) ตั้งกฎหมายเรื่อย ๆ ฮี้ที่ว่าแต่มีปัญห

อะไรเกิดขึ้น ก็ตั้งกฎหมายมาเรื่อย ๆ (เสียงแทรก - ฮะ อ้อมีปัญหาปลูกแตงก็
ต้องมีกฎหมายเรื่องนี้ เรื่องทรัพย์สินขึ้นมา) ใช่ (เสียงถาม - แล้วมีปัญหาวะไร
อย่างอื่นอีกมั๊ย) ก็มีปัญหาเรื่อย ๆ มา จนเป็นกฎหมายตั้งเป็นร้อย ๆ กฎหมาย
เสียงแทรก - อ้อถ้าไม่มีกฎหมายก็อยู่กันไม่ได้ทะเลาะกัน) ไม่ได้ใช่ไม่ได้ (เสียง
ถาม - แล้วมนุษย์เดี๋ยวนี้ทำไมถึงทะเลาะกันเหลือเกินละ) เพราะมันขาดศีลธรรม
นะซี (หัวเราะ) ขาดความดี (แล้วที่นี้มนุษย์กับเทพเนี่ยะคะยังติดต่อกันได้มั๊ย เพราะ
มนุษย์เนี่ยะก็มาจากเทพใช่มั๊ยคะ ตามนิทานนะคะแล้วจะติดต่อกันได้มั๊ยคะ) ได้
(เสียงถาม - วิธีติดต่อกันไงคะ) สำหรับผู้ที่มิซา - ฦาณ ฦานกัลลาคิดต่อกันได้ แต่
คนสามัญพวกเรานี้ติดต่อกันไม่ได้ (เสียงแทรก - ก็อาจถึงได้ปฏิบัติเข้า) เอ๊วว่า
แต่ปฏิบัติซี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบก็ได้ซี คือว่า พวกที่เขาคิดต่อกันได้นะ เขาก็มีร่างกาย
อยู่คนละเหมือนพวกเรา

การวิเคราะห์

เนื้อเรื่องของนิทานเรื่องกำเนิดโลกนี้ เป็นการเล่าถึงกำเนิดโลก
กำเนิดมนุษย์ และยังกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ที่อยู่ในโลกด้วย
นับเป็นนิทานชาวบ้านประเภทตำนานและเทพปกรณัมที่สมบูรณ์มาก

หากนำเนื้อเรื่องเรื่องนี้ไปเปรียบเทียบกับเรื่องไตรภูมิโลกวิจรณ
ซึ่งพระยาธรรมปรีชา(แก้ว) แต่งไว้ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๔๔ จะพบว่ามีความคล้าย
คลึงกันมาก เพียงแต่ว่าเรื่องไตรภูมิโลกวิจรณ ดำเนินเรื่องละเอียดลออกว่า
ดังเช่น ที่นิทานเรื่องกำเนิดโลกเล่าว่า "กลิ่นหอมนี้มันจะขึ้นไปถึงพรหมโลก ที่นี้
ไอ้พรหมโลกนี้จะจุติ คือไปไหนมันมีแสงสว่างเหมือนหิ้งห้อยเงิน คือมันมาด้วยฤทธิ์
อ้อ...พระยานุภาพอะไรพวกนั้น ที่นี้แสงสว่างมา ที่นี้ มา มากินดินหอมแล้ว จะให้
ออกรสอะไรออกรสไฉนนั้น คือมันยังไม่มีผู้หญิงไม่มีผู้ชายนะ ไม่มีผู้หญิงไม่มีผู้ชาย
ก็มากินออกรสอะไรก็ออกรสไฉนนั้น มากิน กัน เขามาเกิดมิจฉาดิษฐิเกิดขึ้น ไอ้

ดินที่กินน้ำมันก็กลายเป็นซี ไอ้แสงสว่างน้ำมันก็ไม่มีแล้ว" ไตรภูมิโลกวิณีจชัย กล่าวว่า "ครั้งหนึ่ง พรหมทั้งหลายที่อยู่ในพรหมนิกาย อันมีนามบัญญัติว่าอาภัสรา ที่บังเกิด อยู่แต่ก่อน ๆ นั้น บางจำพวกก็สิ้นอายุ บางจำพวกก็สิ้นบุญจากอาภัสราพรหม โลกแล้ว ก็ลงมาบังเกิดในอุปปาติกกำเนิดในมนุษยโลกนี้ จำเดิมแต่แรกก็มีรูปพรณ สัตฐานอันวิวัฒนาการจำเจริญใหญ่เป็นปรกติ ควรจะใหญ่เท่าใดก็ใหญ่เท่านั้น จะค่อย ใหญ่กำเริบขึ้นเหมือนอย่างสัตว์อันบังเกิดในอัมพหุกำเนิดแลหสมพหุกำเนิด แลสัง- เสทหุกำเนิดหามิได้ เมื่อแรกเกิดนั้นมีเพศเหมือนพรหม จะได้ปรากฏเป็นเพศหญิง เพศชายนั้นหามิได้ ประกอบด้วยรัศมีสีสัตถ์พรณสว่างช่วงโชติรุ่งเรืองไปด้วยเครื่อง ประดับสรรพาวรณ์..." ๑

แสดงว่าอิทธิพลของเรื่องไตรภูมิโลกวิณีจชัย หรือ ความคิดจากเรื่อง ไตรภูมิพระร่วง และ โคลงแข่งน้ำ (สมัยพระรามาธิบดีที่ ๑) ที่มีต่อความคิดความ เชื่อของคนทั่วไป ยังมีอยู่มาก

นอกจากนี้ทานเรื่องนี้ยังเป็นเครื่องมือสั่งสอนศีลธรรมจรรยาให้แก่ คนในชุมชนได้โดยทางอ้อมด้วย เพราะได้แสดงผลของกิเลส ตัณหา ราคะ โลก โกรธ หลง มีฉาติขสุเอาไว้วด้วย

๔. นิทานอุทาหรณ์ (Fable)

นิทานชาวบ้านประเภทนิทานอุทาหรณ์ เป็นนิทานที่มีสัตว์เป็นตัว ละครเอก และเนื้อเรื่องแทรกคติสอนใจไว้ด้วย ๒

๑ เบื้อง ณ นคร ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา หน้า ๒๔๐ - ๒๔๑

๒ ศันย์ ทานตวิธ คติชาวบ้าน หน้า ๗๒

นิทานอุทาหรณ์จากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

มีดังนี้

๕.๑ สิงกับเต่า

(นายขำ อาจารย์ฯ ผู้เล่า)

สิงกับเต่าเขาเป็นเพื่อนกัน ที่นี้ก็สิงก็มากินอยู่ ใต้อยู่บนยอดไทร มีไทรสูง ที่นี้เต่าเขาก็ไปกินลูกไทร เวลานั้นสิงกิน ๆ อยู่ก็หัวน้ำก็ลงมาตามต้นไทร ก็พอดีมาเจอเต่าเข้า ก็กำลังกินลูกไทรอยู่ ก็ถามว่า เอ้ทำไมจึงไม่ขึ้นไปกินบนยอดบ้างล่ะ เต่าก็บอกว่า เอ้ มันขึ้นไม่รอดกับเขาที่ก็ตื่นเรา ตัวเตี้ยแค่นี้ ที่นี้ก็คุยกันไปคุยกันมา ชอบพอกัน สนทนสนมเป็นเพื่อนกัน เอ้า...เต่าก็ยอม สิงก็ถามว่า เอ้ แกนี้อยู่หน้ามีน้ำที่ไหนกินบ้าง เราระหาญน้ำเหลือเกิน เต่าเขาบอกว่าแห้วเราจะไปส่งก็ได้ แต่เราจะไปนี่เราก็ดูเตี้ยตัวมเตี้ยม เดินก็ช้า ท่านไปเหอะ แต่เราจะชี้ให้ท่านไป สิงก็ว่า เอ้ ก็แกจะไปชี้ยังงี้ก็มีมือไม่มี ก็แกคอยมองไว้ชี้ เราจะยกหัวขึ้น แล้วผกก ๆ ให้แกไปทางหัวเรานั้นแหละ ทางที่หัวเราชี้ไปแหละ สิงก็ไปก็ได้กินน้ำสำราญดี ก็ยังอมมาฝากเพื่อนมาถึงก็ เออ เพื่อนหัวโหม ถ้าหัวเราจะเอาออกให้ เอามาสองแถมโง่ เอามา

ที่นี้ วันหนึ่งสิงก็มี นามีผลไม้มากมาย ไอ้พวกพุทธเจ้าเขาก็บอกพวกสิงเขามาว่า วันนี้เขาจะกินเลี้ยง นี่ เอ้ รำลึกมาถึงพวกกันอีกว่า เต่าทำยังงี้สิงจะไปรวมกินเลี้ยงกะเราได้ ที่นี้ก็ลงมาลงมาปรึกษาว่าเพื่อนเอ๋ยเราเชิญพวกฝูงสิงของเรามามากมายก่ายกองแล้ว เราจะไปกินเลี้ยงพรงนี้ เพื่อนเอ๋ยไปรวมกับเราได้ไหม ที่นี้เต่าก็ว่า เอ้ ก็เราจะไปยังงี้ ก็เราขึ้นต้นไม้ไม่ได้ ที่นี้สิงเขาก็บอกว่า อ้าว ถ้าเพื่อนปฏิบัติตามเรา เราจะเอาไปให้ได้นะ อ้าที่นี้คุยกันไปคุยกันมา เต่าก็ตกลงว่า เออ ถ้าเพื่อนเอาเราไปได้เราก็จะไป ที่นี้สิงก็บอกว่า เพื่อนต้องฟังอ้อ...ฟังคำเราสัญญา เราจะต้องสัญญาไว้ว่า เพื่อนเวลาไปตามทางนะห้ามไม่ให้้าปาก คือให้คาบหาง กัดหางไว้ให้มัน แล้วก็เราจะพาท่านไปได้ ที่นี้

ที่นี่ก็ตกลงก็ไป เค้าก็กดหางสิงเข้า สิงก็พาไป โหนไป โหนไม้ก็ไม่พอสักไม้ตก
ที่นี่ก็ไป ไอ้ที่กินเลี้ยงใกล้จะถึงแล้ว ที่นี่พวกสิงที่เขามา นั่งท่า บรืวารของเขานะ
ที่นี่เขาเห็นเต่าห้อยหางสิง เขาก็ร้องว่า เอ้อ...เต่าเหาะได้ เต่าเหาะได้ เขา
ก็จิตใจบมือกันเกรียวกราว ที่นี่เค้าก็ฝึกไม่ ผวงถึงคำห้ามของเพื่อนที่ดีใจ ก็หา
พอยาก็พอดีปากก็หลุดจากหาง ที่นี่ตกลงมานี่ ไม่ถึงกะตายแต่กระดองแตก จนถึง
เดี๋ยวนี้ (เสียงถาม) มีคดีไหมอะ

เรียกว่าคนต่างเพศ คบกันนั้นมันยอมเป็นแบบนี้ ต้องมีสัจจะมีความจริงใจ
จริงใจ ถ้าเราเชื่อกันไม่ได้ ละก็ไปกันไม่ได้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ถ้าพิจารณาเฉพาะคำเล่าของผู้เล่าก็จะเป็นนิทานอธิบาย
เหตุที่เต่ามีกระดองเป็นรอยคล้ายรอยแตก แต่ผู้ฟังได้ทำให้นิทานเรื่องนี้เป็นนิทาน
อุทาหรณ์ด้วยการถามถึงคติจากเรื่องนี้ ซึ่งผู้เล่าก็สรุปไว้ว่า "คนเราคบกันต้องมี-
ความจริงใจ" แสดงว่าเต่านั้นไม่รักษาคำที่ให้ไว้กับสิงว่า จะไม่อ้าปาก ผลก็
คือ ต้องตกลงมาเจ็บตัว

นอกจากนี้ยังพบคติสอนใจอีกว่า ผู้ที่ไม่มีสัจปุริสธรรม คือความรู้จักเหตุ
รู้จักผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล เช่นเต่านั้นยอมก่อให้เกิดอันตรายแก่ตน
เองได้

สำนวนการพูดที่น่าสนใจ คือ สำนวนว่า "ไม่รอด" หมายความว่า
ไม่ได้ ไม่สำเร็จ ในประโยคที่ว่า "เต่าก็บอกว่า เอ็มมันขึ้นไม่รอดกับเขานี้ ก็คืนเรา
ตัวเดียวแค่นี้" สำนวนนี้มีมักพบในแถบภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เช่นพูดว่า ไปไม่รอด เดินไม่รอด
 เป็นต้น

ส่วนการออกเสียงถ้อยคำบางคำที่ไม่ค่อยพบบ่อยนัก ก็มีคำว่า ระหาย

ซึ่งหมายความว่า อายากตี๋^๑ เช่นเดียวกับคำว่ากระหาย และคำว่า ทำ หมายถึง คอย ในประโยคว่า "พวกลิงที่เขามานั่งทำบรารของเขานะ" คำนี้โดยทั่วไปจะใช้เป็นคำซ้อนว่า คอยทำ หรือ รอทำ และคำที่ออกเสียงเพี้ยนไป คือ คำว่า ผวง /phà - wǒy ซึ่งเพี้ยนไปจากคำว่า พะวง / phá - wu /

๕.๒ นกนกานกแก

(นายหริด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

นกนกานกแกเนี่ยเป็นมิตรสหาย แต่นกแกเป็นชาวลพบุรี นกกาเป็นชาวกรุงเทพฯ นี่ก็ไปมาทำกินกันอยู่เสมอ นี้อยู่มาวันหนึ่งนกแกเขามาหา นกกา นกกาเนาะไม่มีเวลาไปเยี่ยมนกแกหรอก นกแกเขามีเวลามาเยี่ยมนกกา มาเห็นนกกาอ้วนพี เขาก็ชมเชยว่า ออณกกานี้ เขาอ้วนดีอะไรดี มันขนขึ้นเสื่อม เป็นมัน มีความสุขสิ ถ้ามถึงเรื่องความสุขความทุกข์เขา เขาก็เป็นธรรมดา ๆ ก็ให้ความเป็นอยู่กะนกแก เป็นธรรมดา ๆ อาหารการกินก็มีพอควร เหลือเพื่อ กินได้สบาย นี่ก็ถามนกแกมั่ง นกแกบอกเขาอดอยาก ไม่ค่อยมีอะไรกิน (เสียง ถาม - นกแกนี้อยู่ลพบุรีหรือคะ) อ้อ อดอยากไม่ค่อยมีอะไรกิน แล้วเขาก็ถามถึง เรื่องการไปมา ไปหากิน กันนี้ นกแกก็ถามนกกาขึ้นมา ไปหากินตอนไหน ไปทำ กินยังงี้ แถวกรุงเทพฯ นี่ แลมันขูลมุนวุ่นวายเหลือเกิน มันสัตว์หลายจำพวกเกลื่อน ปนเปกันแล้วไปหากินที่ไหน เขาว่าเขานะ ลูกเวลาเท่านั้น ไปหากิน เวลาเท่านั้น ลูกแต่มืด ไปให้ไกล ไปพันหมู่สัตว์ที่หากินซะ ไปให้สุดที่จะไปพัน ลูกสายแล้วมันไป ไม่ได้ไกล แล้วไปถึงที่ คนอื่นเขาไปเสียก่อน แล้วเราไปทีหลังอาหารก็ย้อมหมด ไปหาย ที่ว่าเราควรจะได้มันควรก็เลยอดไป ถ้าเราไปเสียแต่มืด พอสว่างเรา

ถึงที่ที่ไกลที่สุดแล้ว แล้วเราหากินซะอิ่มแล้วเรากลับมา ถึงไกลมันก็เป็นของไกล เราไม่ต้องหยุดพักที่ไหน เราก็รีบขึ้นมาที่อยู่อาศัยของเรา เรื่องการว่า การหา กินของนกกาเป็นยังงั้น ไปแต่มืดก็กลับตั้งแต่วัน ไปหากินก่อนเขา อ้าอาหาร การกินก็ไม่มีใครแย่งหากิน

เขาก็กินถึงนกแก้งว่า แล้วเธอละ การตื่นนอนการอยู่เป็นใจ การกินการอยู่เป็นใจ เขาว่าวันไหนฝนตกกินนอนหลับอยู่ในรังไม่ได้ออกไป ไม่ได้ไปหากิน แล้วก็ลุกตอนไหน ว่าลูกแปดโมงเก้าโมงเช้า อ้อ ที่นี้ไปกินไปไม่ไกล ก็จะมีตเช้า เวลาหากินก็จะน้อยประเดี๋ยวก็จะกลับมาก็จะมีต ก็ไปไม่ไกล ที่นี้ไปสาย อาหารคนอื่นเขาก็เก็บกินกันไปวายแล้ว ก็หายาก วันไหนไปทรงตี เขาก็กินอิ่ม วันไหนไม่ทรงตีก็ไม่อิ่ม จนผมไปอะไรไป ร่างกายซูบผอม

นกการก็ อ้อ นี่สร้างตัวจี้ แล้วเราจะเธอจะเป็นมิตรกันได้อย่างไร เราจะต้องเลิกเป็นมิตรกัน ทัศนะนั้นไม่ตรงกันแล้ว เราก็จะต้องขาดจากมิตรกัน (เสียงแทรก - นกแก้งขึ้นเสียง) แหละอย่างว่าหละมันขึ้นเสียง การปฏิบัติตัวมันไม่สมควร

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ให้คติสอนใจเรื่องความขยันขันแข็งว่าเป็นบ่อเกิดของความสำเร็จ เหมือนนกกาซึ่งมีความขยันในการหา กิน ก็ย่อมมีร่างกายอันดี และยังให้คติในการคบเพื่อนอีกด้วยว่า เพราะการคบเพื่อนขึ้นเสียงนั้น นอกจากอาจทำให้ตัวเองพลอยขึ้นเสียงไปด้วยแล้ว ยังอาจถูกคนที่เอาแต่งอแงมือ งอเท้ามา เบียดเบียนเข้าก็ได้

สำนวนเฉพาะถิ่นปรากฏให้เห็นในประโยคที่ว่า "เราไปที่หลังอาหาร ก็ยอมหมดไปหาย" ดังที่เคยได้อธิบายไว้แล้ว และ "แลมันขุมนุ่นวายเหลือเกิน"

๕.๓ นกรอยไถกับนกเหยี่ยว

(นายหริด สว่างกลปี ผู้เล่า)

มีเรื่องอยู่เรื่องหนึ่ง ชื่อเรื่องนกไถเฝียเขาอยู่มาเขาบอกลูกเขาว่า แม่ก็แก่แล้ว (เสียงถาม - นกอะไรนะคะ) นกไถ นกรอยไถนะ ธรรมดาบ้านเรา ธรรมดาสาวมัยบ้านเราเขาเรียกนกกระสากใจ ร้องแจ๊ก แจ๊กใจ เขาเรียก นกรอยไถ เขาส่งลูกไว้ว่าจะอยู่ให้ เป็นสุขนี่แม่ก็แก่แล้ว ไม่สามารถจะอยู่เป็น... อีกนานได้หรืออีก ที่นี้ก็ใกล้จะตาย แต่ว่าถ้าจะเอาให้มีความสุขหลังจากที่แม่ตายไปแล้วอย่าไปเที่ยวหากินนกรอยไถ ให้หากินในรอยไถ ถ้าจะเอาความสุขก็ให้เชื่อคำแม่ก็จะมีความสุข เขาก็เชื่อคำแม่เขา ท้ายที่สุดแม่เขาก็ตายไปลิบ เขาก็หากินในรอยไถเรื่อยไป จนนานปีเขาก็มีความสุขไม่ได้เห็ดคร้อนอะไร

ที่นี้ก็แม่นกเหยี่ยวก็อีกนะแหละ เขาก็ว่าเขาแก่แล้วไม่สามารถจะอยู่ไปก็จะลูกได้ เขาก็ส่งลูกเขาว่า อย่าให้ไปเบียดเบียนข่มเหงคนที่เชื่อถ้อยฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่ อย่าเที่ยวให้ไปเบียดเบียนข่มเหงกัน อย่าให้ไปเที่ยวข่มเหงเขาให้ได้ แม่จะอยู่กะลูกไปไม่ได้สี่วัน ท้ายที่สุดก็ตายไป

ที่นี้นกเหยี่ยวเขา... นกไถเขาหากินในรอยไถ กลุ้มเขาก็มองไม่เห็นมีอะไร แม่สั่งเหลือเกินว่าอย่าไปหากินนกรอยไถนี้ วันนี้จะไปหากินนกรอยไถ จะมีอะไรเกิดขึ้น เราอยู่มาก็หลายปีแล้ว ไม่เห็นมีอะไรเกิด ทำไมถึงสั่งไว้อย่างนั้น ไหนเราลองออกไปหากินนกรอยไถ ก็ออกไปหากินกลางแจ้งนกรอยไถ ที่นี้ยกเหยี่ยวเขาตื่นนอนเขาไปจับอยู่ปลายกิ่งไม้ ยังไม่ได้กินอะไรว่าจันเถอะ หิวเต็มแก่ตื่นนอนใหม่ ๆ ยังไม่ได้กินอะไรเลย ท้องยังว่าง ไปเห็นนกไถออกไปกินนั่นก็โง่ ไปหันทีไปจับถือจับมานานเขาก็ร้องให้ ว่าไอ้เรานี่ไม่ได้เชื่อคำของผู้ใหญ่ มันถึงได้เป็นเช่นนี้ ร้องให้นกเหยี่ยวก็ว่า ร้องให้ทำไม กลัวตายเรอใจร้องให้เฝีย กลัวตายเรอะ มันไม่โง่หรือหรือวันนี้ต้องตายแน่ ๆ มันหนีไปไม่ได้แล้ว ต้องตายแน่ ๆ ว่าไม่ใช่เช่นนั้นที่ร้องให้เฝียคือว่าเขาไม่ได้เชื่อถ้อยฟังคำของผู้หลักผู้ใหญ่ถึงได้เป็นถึงเช่นนี้ ถ้าเขาเชื่อฟัง

คำของผู้ใหญ่สั่งไว้แล้ว เขาก็ไม่เป็นเช่นนี้ นกเหยี่ยวก็ถามติดมาอีก ไหน สั่งว่าไง
หือบอกมาเร็ว ๆ เขาสั่งว่าไง ว่าเขาสั่ง ว่าอย่าไปหากินนกรอยไถ ถ้าหากินใน
รอยไถแล้วจะไม่เหือคร่อน เขาไม่เชื่อฟังหากินนกรอยไถถึงเรื่องมันได้ เป็นเช่นนี้
ยังได้ ยังได้ เอ้า แกเชื่อแม่แกตึ๊ง ข้าจะปล่อยแกไป เอ้า แกไปหากินในรอยไถ
เอ้า ปล่อยไป นกรอยไถก็บินปู้ ก็นกเหยี่ยวก็จ้องมองว่าจะบินไปทางไหน ก็ลงผลุบ
นั่นนะ สุกไปเลย เอ้าเตรียมพร้อมรียัง นกเหยี่ยวถามทีเดียว (เสียงแทรก - มีการ
ต่อให้เสียด้วย) ต่อให้ด้วย ก็มันจะไปไหนล่ะก็ร่อนแลบินไปลงนู่น นกไถเขาก็ว่า -
พร้อมแล้ว นกเหยี่ยวก็มีความโกรธเป็นต้นทุนอยู่ มีความประมาทอยู่ก็บินไปโดยแรง
เลย ที่นั่นลงไปสู่กษะในกะโหลกลึก ตีนนกเหยี่ยวมันลั่นนิตเตียนนี้ หยิบลงไปในหลึก
มันก็ไม่ถึงซี่ ปีกมันก็ตีไปกะไอ้ก้อนดิน คอคอก็ตีกะไอ้ก้อนดินนะ คอก็หักไอ้ปีกก็หัก
นกเหยี่ยวตายไม่เชื่อคำ นกเหยี่ยวไม่เชื่อคำสั่งของแม่ คือแม่สั่งไว้ว่าอย่า (เสียง
แทรก - ธรรมดานกรอยไถนี้คะมันจะหากินในรอยไถใช้ไหมคะ) ใช่ ตัวมันก็ไม่เล็ก
เท่าไรหรือก แต่เขามีนิสัยอย่างนั้น (เสียงถาม - แล้วสิมัน) สีสาย ๆ คล้ายซี่ไถ
มันกลืนกันกะซี่ไถนะ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีคติสอนใจแทรกอยู่อย่างชัดเจนคือ ควรเชื่อถ้อยฟังคำของ
ผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นค่านิยมของสังคมไทย เพราะถือว่าผู้ใหญ่นั้นผ่านโลกมามาก มีประสบ-
การณ์มากกว่าเด็ก ย่อมมีความรู้ ความคิด ความสุขุมรอบคอบมากกว่าเด็ก และยัง
แสดงธรรมชาติของมนุษย์ไว้ด้วยว่า เมื่อยังไม่เกิดปัญหาขึ้นกับตัวเอง ก็ย่อมอยากทดลอง
เพื่อพิสูจน์คำสอนของผู้ใหญ่ เรื่องนี้ได้แสดงผลของความไม่เชื่อฟังคำสอนของผู้ใหญ่
ไว้ว่า จะนำไปสู่อันตราย

นกรอยไถนั้น ถูกคิดขึ้นได้ ถึงแม้จะทำผิดไปแล้วก็ยังนึกถึงคำสอนขึ้นได้
และเสียใจที่ตนไม่เชื่อฟังคำสอนของแม่ จึงรีบกลับตัวเสียใหม่ ผลก็คือ เอาตัวรอด

จากอันตรรายได้ ส่วนนกเหยี่ยวนั้น ไม่เชื่อคำสอนของแม่เลย ผลก็คือความตาย

คำสอนอีกสองประการคือ ความประมาทย่อมนำไปสู่ความตาย สมดังพุทธภาษิตว่า ปมาโท มจฺจุโน ปท และโมหะ โทสะ ความขาดสติสัมปชัญญะที่จะยังคิด ย่อมนำอันตรรายมาสู่ตนได้เช่นกัน

ผู้ฟังนิทานเรื่องนี้ จะได้รู้จักลักษณะและธรรมชาติของนกรอยไถ หรือนกกะลิก และนกเหยี่ยว ซึ่งน่าจะเป็นนกที่พบได้ทั่วไปในท้องถื่นของผู้เล่านิทานนี้

สำนวนไทยที่พบในเรื่องนี้คือ เชื้อถ้อยฟังคำและผู้หลักผู้ใหญ่ ส่วนสำนวนเฉพาะถื่นคือ สำนวนที่ลงท้ายด้วยคำว่า ลิบ เช่น "ท้ายที่สุดแม่เขาก็ตายไปลิบ" สำนวนเช่นนี้พบว่าพูดกัน ในท้องถื่นจังหวัดชลบุรี และเพชรบุรีด้วย

ส่วนคำที่เพี้ยนเสียงนั้น มีคำเพี้ยนเสียงจากสระเสียงสั้น เป็นสระเสียงยาว เช่น โพน / pho:n / เพี้ยนจากพน / phón / นอกจากนี้ยังมีคำเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ เช่น ร้อง / ro:u / เป็นร้อง / rōu / แล้ว / lɔ:w / เป็น แลว / lɔ̌w / ลิก / lɪk / เป็น หลิก / lɔ̌k / และซุก / sùk / เป็น ลูก / sùk /

คำที่เป็นภาษาถื่นคือ คำว่า โง่ หมายถึง โง่ปอนอย่างรวดเร็ว และ กะโหลก หมายถึง โพรงดิน ลักษณะเหมือนกะโหลกมะพร้าว

๖. นิทานมุขตลก (Jest)

นิทานชาวบ้านประเภทนิทานมุขตลก เป็นนิทานที่มุ่งสร้างความขบขัน ส่วนมากจะเป็นเรื่องสั้น ๆ ที่กล่าวถึงความไม่น่าจะเป็นไปได้ หรือ ความขัดแย้งชนิดกลับตาลปัตร ผู้ฟังนิทานตลกต้องเข้าใจเจตนาของการเล่านิทานชนิดนี้ และต้องฟังเพียงว่าเป็นนิทาน หากผู้ฟังถือสาเรื่องนั้นอาจกลายเป็นนิทานแบบอื่น หรือ

อาจเป็นโศกนาฏกรรมไปในที่สุด ๑

นิทานชุดलगจากตำบลดาดขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง มีดังนี้

๖.๑ พ่อกับลูก

(นายเขียว พลพิทักษ์ ผู้เล่า)

ในกาลครั้งหนึ่ง มีพ่อกับลูกอยู่ ๒ คนก็ได้ อยู่บ้านเรือนเดียวกันมานานหลายปี แต่ลูกชายก็โตขึ้นบวกลูกออกมา ก็ได้ไปขอเอาเมียมาไว้ ฝ่ายทางเมียก็เป็นผู้ขยันขันแข็ง เข้าซึ้นก็ลุกซึ้น ต้งหม้อ เช็ดบ้าน ปิดกวาดบ้าน บ้านอยู่เสมอ ๆ ๆ มา

อยู่มาวันหนึ่งไอ้เจ้าสัวก็ต้องไปจ่ายตลาด เพราะว่าตลาดมันอยู่ห่างไกลจากบ้านนักเท่าไร อยู่ทางนี้พ่อสัว เอ้อ เจ้าพ่อก็ไม่มีเรื่องอะไรที่จะทำอะไรกะเขา ก็ตกลงว่านั่งดูบุญหรือควนโฆมงอยู่กับไอ้หวัระเปียง ฝ่ายเจ้าลูก อ้า...สะใภ้ก็กวาดเรือนเรื่อยมาเรื่อยมา นี่ลูกสะใภ้ก็เป็นคนที่อวบ อ้วน เมื่อเวลาทำความสะอาดบ้านก็ใส่เอาเสื้อกล้ามไว้ตัวเดียว ฝ่ายทางพ่อก็นั่งดูบุญหรืออยู่ก็รำคาญเต็มทนละ (เสียงหัวเราะ) ลูกสะใภ้กวาดมาเรื่อย พอกระชั้นเข้า กระชั้นเข้า ก็ก้มลงกวาดซึ้นหรือที่พ่อนั่งติดเอาไว้ที่หวัระเปียงนั้น ต้งใจว่าจะกวาดให้มันเรียบร้อยให้มันสะอาด ตาพ่อก็เกิดซ้าซึ้นมา คร้าเอานมบีบเข้าให้ ลูกสะใภ้ก็ว่า อ้าวพ่อทำไมทำกับฉันอย่างนี้เล่า ตาพ่อก็เฉยไม่ว่าอะไร นั่งดูบุญหรือเฉย ฝ่ายข้างลูกสะใภ้ก็นึกอยู่ในใจ ไม่ว่ายังไงละ นิกลูในใจว่าเอ้อประเดี้ยวสัวมาจะต้องห้องเป็นแน่ ๆ ให้สัวลงโทษให้ได้

พอสักพักใหญ่ ๆ สัวก็มาถึง ลูกสะใภ้ก็เข้าพ้องสัวทันท่ว่าพี่ ๆ เมื่อที่นี้พ่อได้ลวนลามทำอนาจารซึ้น ข้างสัวก็ถามว่าทำอนาจารนะทำยังงัย ก็จะทำยังงัย

ละ เมื่อตะกี้ฉันทำความสะอาดบ้านอยู่ พ่อได้จับเอนมฉัน เจ้าตัวพ่อได้ฟังดังนั้น ก็โกรธเป็นหินเป็นไฟเลย เออ พ่อ ข้างทำได้ ไม่อยู่ซะประเดี๋ยวเดียวเท่านั้นแหละ มีเรื่อง เออดีถ้าหากอยู่แล้วก็น่าดู พ่อก็พ่อเถอะ (หัวเราะ) ฝ่ายข้างผัวก็เข้าไปถามพ่อว่าพ่อ เมื่อตะกี้ฉันจับเอนมเมียฉันใช้ไหม เจ้าพ่อก็บอกว่า เออ ข้าจับของแกจริง แต่ข้าจับผิดเถียวเท่านั้นแหละนะ ข้าไม่ได้จับของแกมาก ไอ้เจ้าลูกชาย ก็ถามว่าพ่อจับนั่นหมายความว่ายังไง เจ้าพ่อก็ร้องออกมาสุดเสียงว่า หยุด เฮ้ย หยุด เอ็งหยุดเถียวนี้ ฟังพ่อพูดบ้าง อีทีเมียของพ่อเนะมึงทั้งกิน ทั้งกิด ทั้งตึง ทั้งถีบ พ่อ...เมียพ่อ...จนมียานเป็นรังบวบแล้วพ่อไม่เคยพูดอะไรกะมึงเลยสักคำ นี่ ของของมึงนิดเดียว มึงว่าพ่อเสีย ๆ หาย ๆ (หัวเราะ) นี่จบแค่นี้ เป็นนิทาน ของชาวบ้าน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานที่สร้างมุขตลก ด้วยการใช้อ้อยคำแบ่งทับ ให้อีกฝ่ายหนึ่งจมนม การสร้างมุขตลกแบบนี้ดีที่ทำให้ผู้ฟังพยายามคิดว่า ตัวละคร จะหาทางออกอย่างไร นับเป็นการชักจูงความคิดของผู้ฟังให้คล้อยตามได้อย่างดี จุดสำคัญของเรื่องนี้อยู่ที่คำพูดของลูกชายว่า "พ่อจับนมเมียฉันใช้ไหม" และพ่อตอบ ว่า "เออ...อีทีเมียของพ่อเนะ มึงทั้งกิน ทั้งกิด ทั้งตึง ทั้งถีบ เมียพ่อจนมียาน เป็นรังบวบแล้ว พ่อไม่เคยพูดอะไรกะมึงสักคำ" ที่ของของมึงนิดเดียว มึงว่าพ่อเสีย ๆ หาย ๆ" ถ้าผู้เล่าใช้คำว่า "แม่ของเอ็ง" แทนคำว่า "เมียของพ่อ" เรื่องนี้ ก็จะไม่ขบขันเท่าที่ควร

นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนสภาพสังคม ประเพณีวัฒนธรรม และ สภาพครอบครัว หลายประการคือ

๑. ประเพณีการบวช ผู้ชายไทยอายุครบ ๒๐ ปี ต้องบวชเพื่อทดแทน บุญคุณของพ่อแม่ และเพื่อชดเชยอุปนิสัยคึกคะนอง โลดโผน แกร่งกร้าว ในวัยหนุ่ม

ให้ลูก และถึงงานขึ้น ตลอดจนเพื่อจะได้รู้ว่าเรียนธรรมะจริงๆ ให้รับมาเป็นคุณไทย
เมื่อมีโอกาสมาจะได้เป็นสมาชิกในสังคมไทยต่อไป

๒. ประเพณีการแต่งงาน ฝ่ายชายโดยนิยมแต่งงานหลังจากศึกษาจากเพศ
บรรพชิตแล้ว กล่าวกันเป็นสำนวนว่า "ต้องบวชเสียก่อนเปียด" ซึ่งก็เหมาะสม
เพราะผู้ที่บวชมาแล้ว เมื่อมาครองเรือนก็ย่อมสุขุม เยือกเย็น รับผิดชอบชั่วดี เป็น
ผู้นำของครอบครัวได้ ก่อนจะแต่งงานกับหญิงคนใด ฝ่ายชายต้องหาเจ้าแก่ไปสู่
ขอหญิงนั้นจากพ่อแม่ หากหญิงตกลง ก็จะมีตัวแต่งงานกันต่อไป ในนิทานเรื่องนี้
ผู้เล่าเรื่องเล่า "ในขอเจ้าเมียมาไว้นอน" เป็นคำพูดสั้น ๆ ที่สะท้อนให้เห็นประ-
เพณีแต่งงานและลักษณะของครอบครัวไทย

๓. ลักษณะของครอบครัวไทย นิทานเรื่องนี้กล่าวว่า "ในขอเจ้าเมีย
มาไว้นอน" แสดงว่าเป็นครอบครัวลักษณะ Patrilocal * คือ ภรรยาไปอยู่
บ้านสามี หรือบ้านญาติของสามี ลักษณะครอบครัวแบบนี้พบทั่วไปในสังคมชนบทไทย

๔. สถานภาพของหญิงไทย เมื่อแต่งงานเป็นแม่บ้านแล้ว งานหลัก
ของหญิงไทย คือ ทำงานบ้าน ดังที่ผู้เล่าเล่าว่า "ฝ่ายทางเมียก็เป็นผู้ที่ยืนชั้นแข็ง
เข้าขึ้นก็ลุกขึ้นตั้งหม้อ เช็ดบ้าน ปัดกวาดบ้านอยู่เสมอ"

๕. สถาปัตยกรรมเรือนไทย นิทานเรื่องนี้เล่าว่า พ่อผัวนั่งดูคนทรี
อยู่ที่ "หวัระเปียง" เป็นการแสดงให้เห็นสภาพเรือนไทยว่า นิยมสร้างให้มีระเปียง
ไว้ใช้เป็นที่พักผ่อนส่วนตัว รับแขก และประกอบกิจการงานพิธีต่าง ๆ ด้วย เพราะ
สภาพอากาศของไทยเราก่อนข้างร้อน ไม่เหมาะที่จะอุดหนุนอยู่ในตัวเรือน หรือใน
ห้องใดห้องหนึ่ง

แต่มีสิ่งที่น่าสนใจก็คือ ผู้เล่าเล่าว่า "อยู่บ้านหนึ่งไอ้เจ้าผัว ก็ต้อง
ไปจ่ายตลาด" ซึ่งแสดงว่าสภาพสังคมเปลี่ยนไปจากสังคมชนบทที่แท้จริงไปบ้างแล้ว

เพราะถ้าเป็นสังคมชนบทจริง ๆ ครอบครัวจะเป็นผู้ผลิตทุกอย่างเองทั้งหมด ถ้าจะ
ทำอาหารก็หาผัก หาปลา และเครื่องแกงเอง

นอกจากนี้ผู้เล่ายังใช้คำสะแลงคือ คำว่า ซ่า หมายถึงตึกคະນອງ
อวดเก่ง ในข้อความว่า "ตาพ่อก็เกิดซ่าขึ้นมา คว่าเอานมบีบเข้าให้"

๖.๒ ซี้ไม้

(นายเรียน จิราวัฒน์ ผู้เล่า)

นานมาแล้วมีตาแก่อยู่คนึง ตาแก่นี้เป็นชาวนานะสะ
วันหนึ่งแกก็ตอนควายไปเลี้ยงที่ท้องนา บังเอิญแทนนอนหลับซะ ดันขึ้นมาก็ควายหาย
แกก็เที่ยวตามควายของแกไปตลอดทุ่งก็ไม่พบ บังเอิญไปเจอเด็กเข้า เด็กนั่งเล่น
อยู่แถว ๆ ไร่ไม้ ก็ถามเด็กว่า เฮ้ย ไอ้เจ้าเด็กน้อยนี่ เห็นควายของลุงมั่งมั๊ย
เด็กเขาก็ถามว่า ควายลุงรูปร่างเป็นยังไง เออ เขามันสูงระฟ้าละเว้ย เขาบอก
จั้นนะสะ บอกเด็กว่าจั้น เด็กเขาก็ฝึกขึ้นมา เอ...ตาคนนี่เฝ้า ควายของแกจะใหญ่
โตซึกแคไหน เขาถึงสูงระฟ้าเชียว เด็กเขาก็คิดแกล้งเลย ผมเห็นครีบลุง เด็กก็
บอก เมื่อเข้านี้เดินลอดใต้ถุนบ้านผมไปเฝ้า (เสียงหัวเราะ) ตาลุงเขาก็ถามว่า
เฮ้ย บ้านของหนูนะสูงแคไหน ไม่สูงเท่าไรหรอกครับลุง เมื่อคืนนี้พ่อกับแม่เขาทะเลาะกัน พ่อเขาเตะเอาแม่พัสดตกใต้ถุนลงมาเนี่ย ตีนเขาผมล้งหน้า ยังเห็นแม่
ลั่ว ลั่ว ลั่ว อยู่ (เสียงหัวเราะ) ก็เอวัง แค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ มีขดลกที่วิธีสร้างคำพูดของตัวละครให้พูดอวดแบ่งทับ
อีกฝ่ายหนึ่ง นับเป็นความสามารถในการคิดหาคำพูด เพื่อข่มผู้อื่นได้ดี ถึงแม้จะเป็น
เรื่องที่เหลือเชื่อก็ตาม

๖.๓ สองสหาย

(นายเขียว พลศึกษา ผู้เล่า)

ในกาลครั้งหนึ่ง มีสหายเพื่อนรักกัน ๒ คน ก็ชวนกันไป
เสี่ยงควายทุกวัน ทุกวันนะ เสี่ยงกันไปแหละ เขาก็ลากควายไปเสี่ยงกลางทุ่ง
อีกคนนึงเขาก็คุยว่า เฮ้ย ว่าควายพ่องูนะเขาระผ้าเขียวมึง (เสียงหัวเราะ)
ควายพ่องูละเขาระผ้า โตเขาระผ้าเลย ไอนั่นก็ว่าเฮ้ย พ่องูทำกลองไว้ลูกนึง
ก็เหมือนกันวะ โตเท่าตัวแหละ เฮ้ยพ่องูทำกลองโตเท่าผ้าแล้วจะเอาหนังควาย
ที่ไหนมาซึง ไอ้เจ้านั่นเขาก็ว่า เฮ้ย ก็ไอ้ควายตัวของพ่องูมึงที่เขาระผ้ามันเง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้โครงเรื่องคล้ายกับเรื่อง ชีไม้ (๖.๒) เพียงแต่การ
สร้างคำไม้ของตัวละครต่างกันไปเท่านั้น

ผู้เล่าออกสำเนียงเพี้ยนไปจากภาษามาตรฐานหลายคำ เช่น ออก-
เสียง เสี่ยง/li:ɿ / แทนเสี่ยง/ li:ɿ / เข้า/ châw แทนเข้า
/ cha:w / ผ้า/ fâ:/ และคว่ำ/ khwa:w / แทนฟ้า/ fa:/

๖.๔ คนขี้เกียจ

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ ผู้เล่า)

สมัยโบราณ พ่อแม่ห่วงหนักหนาลูกสาวจะก็ เมื่อมีลูกมีสาว
ไปแล้วกลัวจะลำบาก พยายามสอนนักสอนหนา อีหนูเอ๊ย จะมีครอบครัวนะ
ดูไอ้คนทำมาหากินนะ ถ้าพิสูจน์ได้ก็ยิ่งดี ว่าเขาเป็นคนขี้เกียจหรือคนขยันจะหำ
มาหากิน ลูกสาวจำไว้ สมัยโบราณโดยมากบ้านยกพื้น เข้าไปหาอีหนูบางทีก็
ไม่ได้พูดได้อะไร เพราะกลัว เข้าไปคลำขาบ้าง (เสียงหัวเราะ) คลำทางนี้ ๆ
(เสียงถาม - คลำตามร่องแหม่นะหรือคะ) ฮะ (เสียงหัวเราะ) แล้วก็สอนไว้

อีหนู ถ้ามือหยาบ ๆ ละก็สนใจนา ถ้ามือไม่หยาบละอย่าไปสนใจ ชี๊ก็เลยทำงาน
คนนี้อ่าเอามา ที่หลังจะลำบาก อีหนูก็เชื่อ สมัยนั้นเชื่อฮือ สิ่งไว้อย่างนั้น นี่
ไอ้หนุ่มอยากได้ รักแล้ว แต่เพื่อนไม่ทำงานเลย ทำไงวะกู ถึงจะไปทำให้มือ
มันหยาบ แต่ชี๊ก็เลยทำงาน ก่อนจะไปหาอีหนู ก็ เอาเอามือขยำข้าวเหนียวซะ
อย่างดี (เสียงหัวเราะ) ไปถึงมีโอกาสดล่ำ ก็ จูบ มือก็หยาบ ใช้ได้ คนนี้ขยัน
ผลสุดท้ายก็ได้กับคนมือนำข้าวเหนียว ก็ลำบากชิ เสียรู้เขา พอ....หมด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกด้วยโครงเรื่อง แสดงวิธีแก้ปัญหาที่ไม่น่า
เป็นไปได้ แต่ตัวละครก็ทำได้ผล ความขัดแย้งนี้ทำให้ผู้ฟังขบขันได้

ผู้ฟังนิทานเรื่องนี้จะเข้าใจค่านิยมของคนไทยในเรื่องการเลือกคู่
ครองให้ลูกสาวได้ชัดเจนว่า นิยมเลือกชายหนุ่มที่ขยันขันแข็งในการทำมาหากิน
เพราะเมื่อแต่งงานแล้วฝ่ายชายจะต้องเป็นผู้นำครอบครัว ปกป้องคุ้มครองฝ่ายหญิง
จากภยันตราย และสามารถเลี้ยงดูฝ่ายหญิงให้มีความสุขสบายได้ วิธีที่ว่าใครขยัน
ขันแข็งหรือไม่วิธีหนึ่งก็ดูจากฝ่ามือว่าหนาหยาบกร้าน หรือบางอันนุ่ม มือที่ทำงาน
หนักย่อมหนาและหยาบกร้าน การดูลักษณะฝ่ามือ เช่นนี้แม้ในปัจจุบันก็ยังดูกันอยู่
ผิดกันแต่ว่าปัจจุบันนี้ผู้คนนิยมมีฝ่ามือบาง และอ่อนนุ่มเพราะแสดงถึงความสุขสบาย
ไม่ต้องทำงานหนักที่ต้องใช้แรงงานเข้าแลก แสดงถึงความรังเกียจการใช้แรงงาน
ให้เห็นอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ผู้ฟังยังได้รู้จัก "ร่องแมว" ซึ่งเป็นช่องว่างระหว่างระดับ
ระเปียงกับนอกขานที่ลัดสั้นกัน เรือนไทยจะไม่ปิดกันช่องว่างนี้ คงเปิดไว้รับลม และ
หากมีช่องจะทิ้งลงใต้ถุนก็ทิ้งทางร่องแมวนี้ได้

๖.๕ ชายโสดสองคน

(นายขำ อาจรักษา ผู้เล่า)

มีชายโสดสองคน แล้วก็ไปมีแฟนคนเดียวกัน (เสียงถาม
แฟนรึเมีย) แฟนอะ เป็นแฟนเฉย ๆ ยังไม่ได้ขอได้สู้กัน เรียกว่าทางโน้นก็ไป
ทางนั้นก็ไป อ้ายคว่ายหนึ่งน่ะมีกิริยาทำทางดีว่าไปถึงผู้หญิงน่ะ เจ้านั้นไม่ค่อยจะ
ไปคุยกับผู้หญิงเท่าไรนัก คือไปถึงก็ไปคุยกับพ่อกับแม่นะ พุดกับผู้หญิงก็ประเปรย
พอรู้กันบ้างว่าไอ้เรื่องรักเรื่องชอบเนี่ยรู้กันก็ไปพุดกับพ่อแม่ ไอ้ความคนหนึ่งไม่
เอาแล้ว พ่อแม่ไม่ได้สนใจ รักแต่จะจ้องไป ไอ้ที่ผู้หญิง รักกัน ที่นี้พ่อแม่ผู้หญิง
เขาก็ เอ้ ไอ้คนนี่นี่ มีงูจูกูกูนี่ จูกูกูแคลนใช้ไหม เอ้ไม่ได้มาพุดกะเราเลยละ
ไม่ได้มาพุดกับคนผู้ใหญ่ผู้ใหญ่โตเลยมันจะยังงิวะไอ้คนนี่

ที่นี้อยู่มา อยู่มา ก็เลยถามลูกสาวว่า ฮีหนู ถ้าไอ้คนนั้นมันมาขอนะ
ฮีหนูจะเต็มใจไหม เอ้ที่นี้ลูกน่ะ จะพุดยังงิละ ก็พุดไปเป็นคำกึ่งกลาง ๆ ว่า
ก็แล้วพ่อเถอะ ถ้าพ่อให้ฉันก็จะเอา ปฏิบัติตามใจพ่อแม่เนาะ เจ้านั้นมาขอ มาขอ
แล้ว ไอ้ข้างหนึ่งก็คิดอึชยา ยุ่งส่งเสริมเลยละว่า ไปจ้างคนใกล้บ้านเรือนเคียง
นั้นว่าให้ไปบอก ฮีคนนั้น เป็นกะสือ เป็นกะสือ นะ ไปยุว่าจัน ก็มาบอกอีกทาง
นี่ว่า ไอ้ผู้ชายเป็นกะหัง เอะ วะ แล้วไอ้กะหังกะสือนะ มันยังงิกันนะ ที่นี้
ก็ไปบอกอีกแหละ ตัวเองไม่ไปนะ จ้างคนอื่นเขาไป ไปก็ไปเกลี้ยไถ่ว่า เอะ
ไอ้กะสือนี่เป็นงิ ไอ้กะหังนี่เป็นงิ ก็ไอ้ย ไอ้กะสือ เวลาบัดนี้มันจะมีหาง
(เสียงถาม - กะสือมีหางหรือคะ หรือกะหัง) เอื้อะกะหัง (เสียงหัวเราะ)
มีหาง กะหังมีหาง ให้คอยคลำเวลาเขาหลับหรือเผลอตัว เอ้ก็หนักใจนะ ได้
เข้าแล้วนี่ ผู้หญิงก็สนใจเหลือเกิน เอะ เขาวาตัวเราเป็นกะหังนี่ ให้คอยคลำดู
เถอะว่า ถ้ามันออกหางแล้วไม่ได้นะ มันทำวุ่น เอ้อ...นี่ไอ้สาวก็ ไอ้คนมาบอก
แหละว่า ไอ้เมียมีงิเป็นกะสือ ถ้ามันหลับเมื่อไรมันล้วงดูคนนะ เอะอีกลำบากใจ
อีกแหละ

ที่นี้แหลมพอแต่งงานแล้วก็นอนกัน เอ๊ ไอ้ตัวก็นอนไม่หลับเหมือนกัน ไอ้เมียก็อยาก
จะคลำดูว่ามันมีจริงหรือเปล่า คอยให้ไอ้ตัวหลับ ไอ้ตัวก็ไม่หลับเหมือนกันแหละ
เอ็งก็อึดเมียนึกว่า ก็เห็นกรนตื้ออยู่นี้ว่า กรนตามสภาพดีแล้ว อึดเมียนึกว่าตัว
หลับแล้ว ก็เอามือไปคลำหน่อย คลำที่ก้นนะ ไอ้ตัวก็รู้ อึดเมียนึกว่า แน่ ล้วงดูถุงแน่
ก็โวยวาย โอ๊ยเอาไม่ได้แล้ว กะสอแนแล้วโว้ย ชาวบ้านโวย ผลที่สุดก็ไอ้นั่นก็
จากไป ก็อึดเมียนึกว่าไอ้คนทีหุญนั้นแหละ ไอ้คนทีหุญก็รู้ว่าไม่ใช่กะสอ ไม่ใช่
กะหังแต่มันหุญอยากจะได้ แต่มันไม่รู้สักจะทำไง ก็หา เรียกว่าไม่ได้ด้วยเลห์
ก็เอาด้วยมนต์ ไซ้ไหม เออมันเป็นยังงี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการสร้างโครงเรื่องให้ตัวละครใช้
ปัญญาแก้ปัญหาด้วยวิธีที่ผู้เล่ากล่าวไว้ตอนท้ายว่า "ไม่ได้ด้วยเลห์ ก็เอาด้วยมนต์"

สภาพสังคม วัฒนธรรม และความเชื่อที่สะท้อนให้เห็นในนิทานเรื่อง
นี้มี ดังนี้

๑. ค่านิยมในการเลือกคู่ให้ลูกสาว พ่อแม่จะนิยมชายหนุ่มที่มีความ
อ่อนน้อม มีสัมมาคารวะ เข้ากับผู้อื่นได้

๒. สถานภาพของผู้หญิง เมื่ออยู่กับพ่อแม่ ผู้หญิงจะเชื่อฟังพ่อแม่
ถึงแม้ในเรื่องสำคัญของชีวิต คือการเลือกคู่ครองก็ยังยินยอมให้พ่อแม่เลือกให้ หญิงสาว
จะไม่กล้าแสดงออกถึงความพึงพอใจที่มีต่อชายหนุ่มอย่างออกนอกหน้า เพราะเชื่อ
กันว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม

๓. ชีวิตครอบครัวนั้นมักแตกแยกเพราะบุคคลภายนอก ดังเช่น สามี
ภรรยาที่ต้องแยกทางกันเพราะชายผู้ประสกร์ร้าย

๔. มีความเชื่อเรื่องผีกระสือ และผีกะหัง โดยเชื่อว่าคนบางคนอาจกลายเป็นผีกระสือได้ ผีกระสือชอบกินของสกปรก ของสด ของคาว และอาจล้วงดับไตไส้พุงของคนอื่นมากินได้ ส่วนผีกะหังนั้นจะมีหางงอกออกมาจากรัดคนให้ถึงตายได้

สำเนียงการออกเสียง ของผู้เล่านิทานเรื่องนี้ บางคำเพี้ยนไปจากภาษามาตรฐาน เช่น ออกเสียง คว่าย / khà:y / แทนฝ่าย / fà:y / แควน / khx:n / แทนแฟน / fx:n / หยุ / yù˥ / แทนยุ / yù˥˥ /

๖.๖ ชายสองคน

(นายเรียน จิรารัตน์ ผู้เล่า)

มีชายสองคน คนหนึ่งรูปร่างหล่อ คนหนึ่งรูปร่างไม่หล่อ ที่นี้ไปรักผู้หญิงบ้านเดียวกัน ไอ้คนรูปร่างไม่หล่อเนี่ยะ เอ๊เขาเล่าให้ฟังแล้วมั้ง (เสียงตอบ - ยังอะยัง) ที่นี้ไอ้คนรูปร่างไม่หล่อเนี่ยะชอบผู้หญิงบ้านนั้น ที่นี้ไปที่ที่ที่ก็ ที่ครั้งก็ ผู้หญิงไม่ค่อยกะคนรูปร่างไม่หล่อเลย มาคุยกับไอ้รูปร่างหล่ออยู่เรื่อย วันนั้นเขาไปบ้านผู้หญิงกลับมา เขาก็มาถามไอ้คนรูปร่างหล่อว่า ทำไมมันผู้หญิงมันชอบคุยกะมึงเหลือเกิน กะกูไม่พูดด้วยเลย ที่นี้ไอ้รูปร่างหล่อเขาก็นึกในใจแล้วว่า กูจะต้องหาวิธีให้ผู้หญิงนี้พูดกับไอ้คนรูปร่างไม่หล่อเนี่ยะให้ได้ พอรุ่งขึ้นอีกซัก ๒ - ๓ วัน เขาก็ฝึกได้ เขาก็รีบไปบอกผู้หญิงซะก่อนว่าวันนี้ถ้าหากว่าเขามาเที่ยว หรือว่าไอ้คนรูปร่างไม่หล่อ เพื่อนมาไอ้คนรูปร่างไม่หล่อมา พยายามคุยกะมัน แล้วเวลาจะกลับก็พยายามเหนียวรั้งเอาไว้ อย่าเพื่อให้กลับนะ แสดงถึงความที่ว่า เรารักใครเขาอะไรอย่างนั้นอะ เขาก็ตกลงกันอย่างนั้นแล้ว

พออีกซักวันนึงเขาก็ ไอ้คนรูปร่างไม่หล่อเขาก็มาหาไอ้คนรูปร่างหล่อ มึงมีอะไรคิดอะ ไอนั้นเขาก็บอกว่า เออ เกิดมาเป็นผู้ชายมันก็ต้องมีของดีบ้างละ เอ้าวันนี้มึงไปกินแล้วกันบ้านผู้หญิง เดี๋ยวกูให้ยามึงไปกิน นะอะ เขาบอกว่าไปตามทางเนี่ยะมึงกินซะเม็ดนึง พอเช้ารีบบ้านกินอีกเม็ดนึง ชื่นขันไต่บ้านกินอีกเม็ดนึง ๓ เม็ดไปวันนั้นก็ไปขึ้นไปบ้านผู้หญิงก็ วันนี้หมัดต้อนรับจริงๆ (เสียงแทรก - กินยาไปแล้ว)

อะกินยาไปแล้ว ต้มน้ำต้มทำให้กิน วันนั้นเหม็นดีมาก ที่นี้ไอ้ที่ให้ไปมันเป็นยา เป็นยาถ่าย(เสียงหัวเราะ) เขาต้มน้ำให้กินซะด้วย เอพอกินน้ำร้อนเข้าไปแล้วชิ ไอ้ยาถ่าย มันชัก อากาการชักเริ่ม อะ ที่นี้ก็ทนจะไม่ไหวแล้วนะ ก็บอกว่าจะกลับ ก็ยังไม่ให้กลับ ผู้หญิงยังเหนียวรั้งไว้อีก เป็นไงอะ ก็อุจจาระก็เลยออกมาเลย กระโดดลงได้ฉุนเลย กลับบ้านเลยอยู่ไม่ได้(หัวเราะ) มาถึงบ้านไอ้คนรูปไม่หล่อก็ ไอ้มาบอกไอ้คนรูปหล่อว่า แม่ยามึงนี่จริง ๆ นะ ทำให้กูขีртบ้านเขาฉิบหายหมดเลย (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกด้วยกลอุบายที่ทำให้ผู้อื่นอับอายขายหน้า ซึ่งเป็นกลวิธีหนึ่งในการสร้างความขบขันได้ ผู้ฟังต้องไปถือสาเรื่องการกลั่นแกล้ง หรือความอับอายนี้ มิฉะนั้นนิทานเรื่องนี้จะไม่เป็นมุขตลก

หากพิจารณาตามค่านิยมของสังคมก็จะพบค่านิยมในการเลือกคู่ว่าหญิงสาวส่วนมากจะพึงพอใจชายหนุ่มที่มีรูปร่าง ในทำนองเดียวกันชายหนุ่มก็คงชอบหญิงรูปสวยด้วย

๖.๗ คนไทยกับคนจีน

(นายหรีด สว่างศิลป์ ผู้เล่า)

อ้อ...ยังซี ลำธารนี้มีป่าโก่งกาง ที่นี้จักนี่มันดักลอบ
ดักลอบในป่าโก่งกางนี้ ที่นี้คนไทยนี่มันไปลัก ยกลอบจัก ไปยก(ไม่ชัด) ได้มาตัวหนึ่ง แล้วตัวที่จะกินคนเดียว...เปล่า...ตัด ๒ ท่อน เอาเตาะไปแขวนไว้ขานบ้าน
กำนันท่อนหนึ่ง แล้วตัวเองเอาท่อน(หัวเราะ) กำนันก็เอ... ลูกขึ้นล้างหน้า ก็ใคร
เอาปลามาแขวนนี่ดูก็ปลาดี ๆ นี่ ไม่ใช่ปลาเน่าปลาอะไร เอ แล้วไม่บอกด้วยเอาไว้
แขวนไว้เฉย ๆ ไปแขวนไว้เฉย ๆ ไม่เล่าไม่บอกอะไร(หัวเราะ) บอกแม่บ้านบอก

เอาเหอะเอาไปกินซะ ให้แม่บ้านเอาไปทำกินซะ

ที่นี่ อยู่มาก็ไปยกلوبอีก (เสียงโก๋ขัน, เสียงแทรก - ไปยกอีกแล้ว
ยังใจคะ) ไปยกอีก ได้ ๒ ตัว เอาไปแขวนไว้บ้านกำนันตัว ตัวเอาตัว (เสียงแทรก-
ฉลาด) ตัวเอาตัว (เสียงโก๋ขัน) ไอ้เจ็กไปยกก็เอไครสยกทุกที เคียง ๆ เข้าแล้ว
แต่ยังสู้กระไรนัก ไม่สู้ขบใจเข้าแล้ว

อยู่มาไปยกอีก ก็ได้ทุกทีนี่ ไปยกอีกที่นี่ได้ ๓ ตัว ไอ้ตัวหนึ่งสด ๒ ท่อน
ให้กำนันตัวกะท่อน ไปแขวนไว้บ้านกำนันอีก ที่นี่ไม่ต้องดูละว่าปลาดีปลาชั่ว ก็กินเห็น
ดีทุกทีนี่ (หัวเราะ) เห็นไปแขวนก็เอาเลย ไม่ต้องตรวจแล้วเห็นมาแขวนก็เป็นเอา
เลยแหละ

ที่นี่ไปยกอีก ที่นี่ได้ ๔ ตัว ไปแขวนบ้านกำนัน ๒ ตัว ตัวเอาเอง ๒ ตัว
ที่นี่เจ็กมันโกรธชิ ไปยกที่ไรชโมยสยกทุกที มันก็แอบดูว่าอีที่นี่ไครสยกให้รู้ชะที่
ก็ไปยกอีก ก็มันคิดใจไปยกอีก เจ็กมันก็จับเอาฮือ จับเอาให้กำนัน เอามาให้กำนัน
ไต่สวนอี ที่นี่กำนันก็ไต่สวนชิ ว่าไปหลก ค้าจริงมัย ที่จะให้ว่าอื่นก็ม่าย ให้การว่าจี
ตัวนี้ก็ท่อน สองตัวก็ตัว สามตัวก็ตัวกะท่อน สี่ตัวก็สองตัว เท่านั้นกำนันก็รู้ชิ เอไอ้
(เสียงหัวเราะ) ไอ้นี้เองไปเอา เอเรก็ได้กินเหมือนกัน ต้องช่วยมันหน่อยไว้ว
(เสียงหัวเราะ) เราก็กินของเขาเหมือนกันนี่ มันไม่ได้กินคนเดียว กินเหมือนกัน
ช่วยมันหน่อยเถอะวะ ที่นี่กำนันโบราณนี้สามารถตัดสินที่บ้านกำนันได้ ไม่ต้องไปโรง
ไปศาลอะไร ก็บ้านเมืองยังไม่เจริญเท่าที่ควร ที่นี่ไปทำแพ้นะให้ดี ไปแต่งเรื่อง
ชะให้ดีในห้อง ไปแต่งหนังสือแล้วก็ออกมา เอาทั้งโจทก์ ทั้งจำเลยมาทั้งคำตัดสินกัน
ก็เอาเลยฮือ ฟัง "ในลำธารมีป่าโกงกาง" อ่านแล้วนะคอยฟังนะ "ในลำธารมีป่า
โกงกาง เจ็กดักลอบขวางทางไครยกไม่มีโทษ" (เสียงหัวเราะ) ที่นี่ไอ้คนไทยมัน
ไม่เหมือนคนธรรมดา คนไทยโดยมากนะตามปกติเลือดมันร้อน พอมีดมันก็ไปบ้านเจ็ก
เข้าไป (เสียงถาม - เอาอะไรไปคะ) กระบอง มันอยากไปบ้านกำนันคืนัก เอา
กระบองเหวี่ยง ที่นี่เจ็กธรรมดาเขาอยู่ที่ไหน บ้านเขาต้องมีรั้วรอบขอบเขต ก็ไล่ติด

ไปติดรั้วก็จับได้ จับได้ เอาไปให้กำนันอีก เอาอีกแล้ว กำนันเห็นหน้า เอาอีกแล้ว
ถูช่วยไปแต่วานไอ้ผีไปทำใจให้แจ่มจับได้มาอีกแล้ว กรรมอีกแล้ว เอาไหน ๆ ช่วย
ช่วยมันให้ตลอดวะ นึกในใจ ก็ให้การ ก็ไปปาเขาจริง ๆ แจ็กก็ให้การว่าไปปา ใส่-
สวณก็ไปปาเขาจริง ๆ รับรอง จับได้คำมือคาเขาหลักฐานก็เอามา กำนันก็เข้าไป
นั่งแต่งเรื่องราวในห้องอีก ก็ถือแฟ้มมา แต่งเสร็จก็ถือแฟ้มมา มาทั้งโจทก์ทั้งจำเลย
มาฟังคำตัดสินพอเขานั่งฟังกันดี ก็ว่า "คนไทยที่บ้านแจ็ก ไม่ถูกหิวเด็กไม่เป็นไร"
(เสียงหัวเราะ) ไม่ถูกหิวเด็กไม่เป็นไร ก็หลุดอีกละซี นี่แจ็กก็ว่าอันนี้กฎหมายไทย
นี่มันยังงี้ หลีกหลบก็ไม่มีโทษ ปาบ้านก็ไม่มีโทษ โทษลงปาบ้านคนไทยมันงี้ จะเป็น
ยังงี้ แจ็กมันก็ปาบ้านคนไทยเข้าให้มันซี แล้วมันก็ไม่วิ่งหนี คนไทยก็จับไปนะซี จับไป
ก็ไปบ้านกำนันกันนี่ ที่นี้เอาละซี ใส่สวณแจ็ก แจ็กมันก็ว่าปาจริง ๆ คนไทยก็จับมา
ได้หลักฐานมาจริง ๆ นี่ ที่นี้ก็แต่งเรื่องราวเข้า ไปแต่งเรื่องราวก็ถือแฟ้มม้วน
กลม ๆ มาจัน มาถึงก็ (เสียงจักรยานยนต์) มาถึงโต๊ะก็ ทั้งโจทก์ทั้งจำเลยมาฟัง
คำตัดสินกันนะ ก็อ่านนะ "แจ็กปาบ้านคนไทย ผิดเรือดกใจเสีย ๑๒ บาท" (เสียง
หัวเราะ) แจ็กมันไปปาบ้านคนไทย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ถึงแม้จะมุ่งให้ความสนุก ขบขันแก่ผู้ฟัง แต่ก็ได้สะท้อนให้
เห็นความขัดแย้งของชน ๒ เชื้อชาติ คือ คนไทยกับคนจีน สภาพและวิธีการตัดสิน
ความของไทยเราแต่ก่อน ซึ่งอาจหาความยุติธรรมได้ยาก และยังเป็นเครื่องสอนใจ
ผู้มีอำนาจด้วยว่า ถ้ารับสินบนของผู้ใดไปแล้วจะโดยตั้งใจหรือไม่ก็ตาม ก็จะทำให้ขาด
ความยุติธรรมในการทำงาน

สิ่งที่สะท้อนจากนิทานเรื่องนี้ก็อย่างหนึ่งคือ ส่วนนุชของคนไทยแต่
ก่อนที่นิยมชุกจาให้มีสัมผัสดคล้องจองกัน ซึ่งหาฟังได้ยากในปัจจุบัน

๖.๘ ใครจะเหนียวกว่าใคร

(นายนิลย สุวรรณเพิ่ม ผู้เล่า)

อ้า..มีชายสองคน คนหนึ่งเป็นชาวสวน อีกคนเป็นชาวนา
ต่างเป็นเพื่อนกันรักใคร่กันมาก แต่คนทั้งสองคนเนี่ยะรู้สึกว่าจะซี้เหนียวทั้งทั้งคู่
เขาจึงคบกันเป็นเพื่อนกันได้ วันหนึ่งลูกของ อ้าชาวนาเนี่ยะ ไปเยี่ยมเพื่อนของพ่อ
ชาวสวนป่วย พี่เมื่อไปถึงบ้าน อ้าเพื่อนของพ่อแล้วก็ เพื่อนของพ่อเห็นลูกของเพื่อน
มา ก็มีการต้อนรับกัน เขารับยังงัยรู้มั๊ย พอมาถึงแล้ว เขาบอกรับมาหา อ้า ไม่
มีอะไรจำให้ท่าน เขาเลยเขียนขนมเปียให้ลูกหนึ่ง (เสียงหัวเราะ) เขียนเป็นลูก
ขนมเปีย ก็วันนีให้กินขนมเปียะลูกหนึ่ง อ้อ ไอ้ลูกชายก็ฝึกแล้วว่า อ้อ เขาซี้เหนียว
พ่อก็ซี้เหนียวไอ้เพื่อนก็ซี้เหนียว เพื่อนของพ่อก็ซี้เหนียว ก็ไม่เป็นไร อ้อ พอกินแล้ว
ก็กลับ กลับมาอยู่มาบ้าน พอกลับมาบ้านแล้ว อีกไม่ช้า ไอ้เพื่อนของพ่อนั้นนะ มา มา
เยี่ยมบ้าง มาหาบ้าง ก็พ่อก็ไม่อยู่ อยู่แต่ลูก พอลูกอยู่ เห็นเพื่อน เพื่อนของพ่อมา
ก็ดีใจนะ อ้อ ก็ดีแล้ววันนี้มา พ่อไม่อยู่อยู่แต่ลูก วันนี้ก็ไม่มีอะไรจะต้อนรับ ก็เลย
เขียนแดงโมให้ลูกหนึ่ง (เสียงแทรก - เขียนแดงโม) อ้อ..เขียนแดงโมให้ลูกหนึ่ง
(เสียงถาม - เขียนใส่กระดาษ) ฮะ เขียนใส่กระดาษให้เพื่อนของพ่อกิน ไอ้เพื่อน
ของพ่อก็คงไม่ไ้ไ้ว่าไร ก็กลับ พอกลับไปแล้ว เพื่อน อ้า พ่อกลับ กลับจากทำงานมา
ลูกก็บอกว่า วันนี้เพื่อนของพ่อมาหา ก็หนูไม่ ไม่รู้จะเอาอะไรให้กินดอก ก็เลยเขียน
แดงโมให้ลูกหนึ่ง (เสียงหัวเราะ) พ่อโกรธใหญ่เลย คุณว่าลูกมันโลกเลย บอก เป็น
คนใจใหญ่ใจโต ทำไมเขียนถึงลูก ควรจะเขียนแต่ซีกเดียวซิเข่าว่า (เสียงหัวเราะ)
ซี้เหนียวมากเลย..อ้า..ใครจะเหนียวกว่าใคร อ้า..ซี้เหนียวใช้มั๊ยฮะ คับไม่รู้
ว่าใครจะเหนียวกว่าใคร

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานมุขตลก ที่หักมุมคำพูด ดังที่ผู้เล่าเล่าว่า เมื่อพ่อรู้ว่าลูกเขียนรูปแดงโมให้เพื่อนของพ่อกินนั้น ผู้เล่าใช้คำพูดว่า "พ่อโกรธใหญ่เลย คิดว่าลูกสิ้นโลกเลย" ทำให้ผู้ฟังคิดคาดการณ์ว่า พ่อคงโกรธที่ลูกซื้อเหนียว ทำให้พ่อต้องอับอาย แต่ที่จริงไม่ใช่เช่นนั้น เพราะผู้เล่าพูดต่อไปว่า "เป็นคนใจใหญ่ใจโต ทำไมเขียนถึงลูก การจะเขียนแต่ซีกเดียวซิ" และคำพูดเพียงคำนี้ ก็แสดงอุปนิสัยของตัวละครตัวนี้ได้เป็นอย่างดี

๖.๘ ข่ายงูกัน

(นายเขียว พลพิทักษ์ ผู้เล่า)

เมื่อครั้งหนึ่งมีชาย ๒ คน แต่ไปติดผู้หญิงคนเดียวกัน แต่คนหนึ่งเป็นคนบริสุทธิ์ รีเป็นคนบริบูรณ์ อีกคนหนึ่งจุ่มกบี่ ส่วนเจ้าคนสมบูรณ์ดีนั้นเขาได้เข้าไปหาผู้หญิงคนนั้นทุกคืน ทุกคืน แต่เขาก็ได้ทำสัญญากับผู้หญิงไว้ว่า ถ้าเขามาเมื่อไร เขาจะเคาะรั้ว ๓ ที เคาะรั้ว ๓ ทีให้ผู้หญิงรู้ แล้วก็เมื่อขึ้นมาถึงบนเรือนถึงหน้าประตูก็จะเคาะประตูอีก ๓ ที นั่นก็หมายความว่า เขามาแล้ว ผู้หญิงก็จึงเปิดประตูรับเขา แล้วทำอยู่อย่างนี้เสมอมา

ส่วนเจ้าคนจุ่มกบี่ ชอบก็ชอบเขาแต่ไม่รู้จะทำยังไง แต่ก็นึกอยู่ในใจว่าสักวันหนึ่งข้างหน้า เราจะเข้าไปหาให้จงได้ (เสียงถาม - ไปหาผู้หญิงหรือคะ) นั่นละไปหาผู้หญิงคนนี้ให้จงได้ ก็รู้แล้วว่าไอ้เจ้านั้นเขาไปเวลานั้น เวลานั้น ว่าแล้วพอจวนจะมีดก็รีบอาบน้ำอาบทำแต่งตัวให้เรียบร้อย ก็เดาะไปแอบอยู่ใต้ถุน คือเจ้าจุ่มกบี่เผลอไปแอบอยู่ใต้ถุนของผู้หญิงคนนั้น ซักครู่ผู้ชายคนที่เคยมานอนอยู่กับผู้หญิงคนนั้นก็มาพอดี มาถึงรั้วก็...เขา...เขาสวนบ้านก็เคาะรั้ว ๓ ทีตามสัญญา พอขึ้นบนเรือนเขาก็เคาะประตูอีก ๓ ที ผู้หญิงก็มาเปิดประตูรับตามสัญญา ต่อแต่นั้นเขาก็นอนเข้าไปนอน คือไปนอนตามเคยที่ได้ทำมา ถวายเจ้าจุ่มกบี่ คนจุ่มกบี่ ได้ยินสัญญาณอย่างนั้น

ก็กลับบ้านมานอนกรออยู่ตลอดคืน จึงคิดขึ้นว่า เอาละคืนพรุ่งนี้ก็จะเข้าไปนอนกับผู้หญิง คนนี้ให้ได้

พอรุ่งขึ้น กลางคืนของวันใหม่ เจ้าจุมกี้ก็ไปเคาะรั้ว ๓ ที พอขึ้นเรือน ก็เคาะประตูอีก ๓ ที ผู้หญิงก็เปิดประตูให้เขาเข้าไปนอน นอนยังไม่ทันไร พ่อแม่ ของผู้หญิงก็ตื่นขึ้น คว่ายผู้หญิงก็รู้ว่า เอ..เราจะทำยังไงกันละซี เจ้าผู้หญิงก็ว่าออกมาทางประตูไม่ได้พ่อแม่จะเห็น ออกทางหน้าต่างเถอะ (เสียงหัวเราะ) ว่าแล้ว อ้า..แม่ผู้หญิงก็หยิบเอาสาแหรกมาให้เจ้าจุมกี้นั่งลงไปในสาแหรก เจ้าผู้หญิงเขาก็ หย่อนลงไปในถึงครึ่งทาง เจ้าจุมกี้ก็เงยหน้าขึ้นดูผู้หญิง พอผู้หญิงรู้ว่าไม่ใช่ไอ้คน เดิมซะแล้วก็ทิ้งตุ้มลงดิน (เสียงหัวเราะ) ทิ้งตุ้มลงไปดิน พ่อแม่ของผู้หญิงก็ว่า จึง ร้องถามว่า เฮ้ย อีหนูมีงทำอะไรจะตกลงไปดิน คว่ายข้างลูกสาวก็บอกว่า ไม่มีอะไร หรอกจะแม่ ฉันห่มปกเฝ้าลงไปนะ คว่ายโอ้เจ้าจุมกี้ พอได้ยินเขว่าอย่างนั้น ก็จึงร้อง ขึ้นว่า เออ อวักห่มอะไรแม่อะไรมึงละ อีข้างอีโง่ ภูทักหมดแล้วสิ (เสียงหัวเราะ) จบ

การวิเคราะห์

นิทานซึ่งสร้างมุขตลก โดยอาศัยความผิดปกติของร่างกาย คือ จุมกี้ เป็นเหตุ เรื่องนี้สะท้อนสภาพของเรือนไทย ที่นิยมสร้างให้ไ้ต้งสูง และมีห้องให้ ลูกสาวนอนโดยเฉพาะเพียงห้องเดียว และยังเล่าถึงการลักลอบได้เสียกันของหญิงสาว ชายหนุ่ม ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่ผิดจารีตประเพณี ว่ามีอยู่ในสังคมไทย แต่พฤติกรรมเช่นนี้ ย่อมนำความเดือดร้อนมาสู่หญิงสาวชายหนุ่มผู้ประพฤติดิตจารีตประเพณีนั้นเอง

อนึ่ง ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ ออกเสียง ฟ / f / ในคำว่า ฝ่าย เป็นเสียง
คว / khw/ ทุกคำ

๖.๑๐ ยมบาลหุหนวก

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ ผู้เล่า)

คือมีตาแก่คนหนึ่งครับ ตั้งแต่แก่เกิดมานี้ แก่ไม่มีอาชีพ เป็นหลักเป็นแหล่งครับ แก่มีอาชีพอยู่อย่างเดียวที่ชอบของแก่ที่สุดก็คือ เมื่อถึงเวลา แก่ก็สะพายแหของแก่เนี่ยะไปเที่ยวทอดกัณฑ์ตามบึงคลองหนองน้ำนะฮะ พอแก่ได้กัณฑ์มาแล้วแก่ก็มาพรา่กะลูกมะยม แล้วก็กินเหล้าวันละกระตัก ๑ ครับ กระตักใหญ่ ๑ ฮะ ที่นี้อยู่ต่อมาเนี่ย อายุแก่ก็มากเข้า มากเข้า คล้าย ๆ กับว่ามันจะเข้าอสถิษแล้วละครับ (เสียงหัวเราะ) ก็ (เสียงหัวเราะที่-หึ) ตานี้ก็เกิดป่วยไข้ ล้มเจ็บครับ ตาย ล้มใจตายครับ นี่ตายไปแล้วคนเรานี้จะต้องไปสู่สถานที่ยมบาลนะฮะ ไปที่นั่น จะต้องให้การสอบสวน โทก พุดเห็นอะไรไม่ได้ทั้งนั้นนะครับ พอไปถึงยมบาลก็ถามว่า เออ ตาลุง เมื่อลุงมีชีวิตอยู่นี้เนี่ย ลุงได้ทำคุณงามความดีอะไรไว้บ้าง ตาลุง แก่ก็เล่าความจริงว่า คือเมื่อมีชีวิตอยู่นั้น ลุงสะพายแหไปทอดกัณฑ์ได้กัณฑ์มาแล้วก็มาพรา่กะลูกมะยมแล้วก็กินเหล้าวันละกระตัก กระตัก ที่นี้ยมบาลนะฮะหุหนวกครับ (หัวเราะ) ได้ยินว่าตาแก่เนี่ยะแกสร้างกุญครับ (หัวเราะ) ก็เลยตัดสินให้ขึ้นสวรรค์ไปเลยครับ (หัวเราะ) กระตักกับกุญมันคล้าย ๆ กัน ครับ ๆ มันใกล้เคียงใกล้เคียงกันครับ เหมือนกับ ๒๑ กะ ๒๗ จันทนะ (หัวเราะ) ขึ้นสวรรค์เลยครับ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานมุขตลกที่อาศัยความผิดปกติของร่างกายเป็นเหตุ ทำให้เรื่องกลับตาลปัตรไปจากที่ควรเป็น

น่าสังเกตว่า นิทานเรื่องนี้กล่าวถึง "กระตัก" ซึ่งเป็นภาชนะที่เกิดขึ้นใหม่ นิทานเรื่องนี้จึงอาจเกิดขึ้นได้ไม่นานนัก

๖.๑๑ ตาบอดตาใส

(นางจ๋วน สุขมหา ผู้เล่า)

ตาบอดตาใสแกไปใช้ควาย แกไปใช้ควายนี้ ที่นี้เมีย
ก็หาข้าวไปส่ง หาข้าวไปส่ง ที่นี้เมียไปถึงก็ไปวางหอบก็ว่า ก็บอกผัวว่าดูหมาด้วย
จะไปตักน้ำชะเตี๋ยว ที่นี้ผัวก็นั่ง เมียก็ไปตักน้ำ พอตักน้ำเสร็จมาถึงก็มาจัดสำรับ
มาแย่งหอบนะ ดังดัง งามะ ผัวมาถึงก็เอาไม้หวายฟาดโพลึง ตี ก็เมียถามว่าตีทำไม
อีตีหมา เออไม่ใช่ตีหมา ก็ว่า ส่งชะสายจิ้งกินไม่ได้ละ เอ้อต้องตีชะมาสาย
ที่นี้ก็กินข้าวเสร็จสรรพแล้วไปใช้ควายที่นี้ผัวก็บอกว่า ควายทำไมไม่สาดน้ำชะบ้างละ
เขาไปทิ้งเขาก็กวาดควาย เขาก็กวาดคอตอง เมียก็ถามว่าทำไมไม่สาดคอตองทำไม
เอ๊ะก็มดคันมัน(หัวเราะ) เขาวาสาดมดคันให้มันไปชะ ที่นี้มันก็ไปอีก เขาใช้ควาย
เสร็จเขาก็ก็นั่งที่เขาก็ก็นั่งเขาก็ก็นั่งไฟหลุก ไฟหลุก เขาก็ก็นั่งเขาก็ก็นั่ง
ไปตักน้ำ เขาตกลงไปในบ่อ ที่นี้เมียก็เขาก็ก็นั่งเขาก็ก็นั่งไปให้เขา พอเขาก็ก็นั่ง
(พะอง)ไปให้เขาแล้วเขาก็ก็นั่ง เขาก็ก็นั่งไปชะเลยจนสุดยอดคอตอง เมียถามว่าขึ้น
ไปไยละโน้น เขาบอกไปภูเปลาวไฟ (เสียงหัวเราะ) โอ้ฉันก็จำไม่ได้อีก

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่ผูกเรื่องขึ้นโดยอาศัยความผิดปกติของ
ร่างกาย และผู้เป็นเจ้าของพยายามปกปิดความผิดปกติของตน ในเรื่องนี้ตัวละคร
ตัว "ผัว" สามารถปิดบังความผิดปกติของตนได้ เพราะ "ตาบอดตาใส" จนแม้
แต่เมียของตัวก็ไม่ทราบว่าผัวตาบอด และผัวตาบอดก็ได้ใช้ปัญญาแก้ปัญหาไปได้
อย่างซำๆ ๑ ๑ ๑

เป็นที่น่าสังเกตว่า ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ บอกไว้ในตอนท้ายเรื่องว่า
"โอ้ฉันก็จำไม่ได้" ซึ่งคงเป็นความจริง เพราะพิจารณาจากการลำดับเรื่องและ
ถ้อยคำแล้ว ค่อนข้างสับสน เข้าใจยาก

สำเนียงภาษาถิ่นที่พบในนิทานเรื่องนี้คือ การออกเสียงวรรณยุกต์ตรี
เป็นเสียงโท คือจากคำว่า ลูก /lùk/ เป็น หลูก /lúk/ และการออกเสียง
พยัญชนะเพี้ยนไปในคำว่ากะอง /kà-ʔ/ แทนที่จะพูดว่า พะอง /phà-ʔ u/
ส่วนคำภาษาถิ่นที่พบคือ คำว่า ใช้ควาย หมายถึง การใช้ควายทำงาน

๖.๑๒ ไอ้สี่เกลอซี้ผิ้น

(นายเรียน จิราวัฒน์ ผู้เล่า)

สมัยโบราณไอ้คนติดผิ้นนะ ถึงเวลามันก็ต้งไปสูบผิ้น
ถึงเวลามันก็ไปทุกวัน ๆ ที่นี้เจ้าของร้านขายยาสูบผิ้นเห็นใจ แต่ว่าคำโบราณเขา
ถือว่าคนสูบผิ้นมีความคิดดี ซี้ก็ในวันหนึ่ง เอาของใส่หีบมา ใส่กุญแจ กุญแจหีบขะ
แล้วก็เอามาตั้งไว้ไอ้สี่เกลอเฒ่าตาย ถ้าตายถูกในวันนั้นสูบเท่าไรไม่ว่าไม่ต้อง
เสียเงิน แล้วก็มาตั้งไว้ไอ้สี่คนเขาก็สูบผิ้นกันไปก็คุยกันไป พอถึงเวลาไอ้คนที่หนึ่ง
เขาก็เอาไอ้หีบที่ใส่ของนะมาสั่นดู สั่นไปสั่นมาก็ทายออกว่า ผักเถา ไอ้คนที่หนึ่งนะ
(เสียงแทรก - คะ) คนที่หนึ่ง..ตายแล้ว คนที่สองสูบผิ้นเสร็จเขาก็หยิบขึ้นสั่นบ้าง
เขาบอกว่าถ้าผักเถาก็เปลือกเขียว (เสียงแทรก - อ้อ) คนที่สามสูบผิ้นเสียพอใจ
แล้วหันไปทายบ้าง เขาบอกว่า ถ้าเปลือกเขียวก็ไส้แดง (เสียงแทรก - อ้อเปลือก
เขียวไส้แดง อ้อ ๆ ไกลเข้าแล้วจันท์..) คนที่สี่ไม่ต้องสั่นแล้ว ไอ้ผักเถาเปลือก
เขียวไส้แดง บอก เป็นแดงโม (เสียงแทรก - อ้อ ๆ นั้นแน่ะ แม่่นๆๆ แล้วเปิด
ออกมา) เปิดออกมาก็แดงโมซิครับ (เสียงแทรก - ก็สบายซี้ชะสูบผิ้น - หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานตลกที่น่าจะเกิดจากความกดดันของประเพณี
นิยม ที่ถือกันว่าการสูบผิ้นนั้นไม่ดี นิทานเรื่องนี้กลับชี้ให้เห็นปัญหาที่ปลอดภัยโปร่งของ
คนหลังจากสูบผิ้นแล้ว ทั้งนี้ก็เพื่อระบายความกดดันในใจ ซึ่งไม่สามารถอธิบาย

ออกมาในรูปของเหตุผลอย่างอื่นได้

๖.๑๓ ปลาตัวผู้ - ปลาตัวเมีย

(นายเรียน จิราวัฒน์ ผู้เล่า)

ถ้าหายไปที่ข้างซอยนะฮะ (เสียงแทรก - เล่าได้
เลยละ ไม่เป็นไรละ) เอานะ..อ้อ...วันหนึ่งมีชาย ๒ - ๓ คน ไปทอดแหใน
หนองน้ำ ในขณะที่ทอดนั้นก็ได้ปลาช่อนมาหลายตัวก็นำมาบ้าน มาถึงบ้านก็นำมาใส่
ภาชนะไว้นะครับ ที่นี้ในบ้านก็มีลูกอยู่หลายคน ลูกก็เที่ยวจับปลาเล่น ตัวนั้น ตัวนี้ดู
ตัวนั้นแหละฮือฮือมัน ตัวนั้นแหละไอ้ฮือฮือมัน ที่นี้พ่อเขาก็รำคาญเขาก็เพี้ยนลูกเขาว่า
เฮ้ย ไอ้เจ้าเด็กน้อยนี่ จะไป เล่นให้มันเหม็นคาวไม้เหม็นคาวมือทำไม เจ้ารู้จัก
หรือไม่ตัวไหนตัวผู้ ตัวไหนตัวเมียนะ ที่นี้เด็กนั้นก็หะสิ่ง ๆ นิด ๆ นะครับก็บอกกับ
พ่อว่า รู้จักนะพ่อน้า ฉะนั้นว่าตัวผู้ตัวเมียนะรูปร่างลักษณะเป็นอย่างไร พ่อเขาก็เลย
พูดขึ้นมาว่า ไหนลองเล่าให้พ่อฟังซิตัวไหนตัวผู้ตัวไหนตัวเมียนะ เด็กบอกว่า (หัวเราะ)
ฮือฮือ...พ่อเขาเกาะ..ตัวเมียทำตาหรี ๆ นะฮะ ไอ้ตัวผู้ทำตาโปน ๆ นะครับ
เอวังแค่นี้ (เสียงหัวเราะ) อย่าให้มันยาวเลยครับเดี๋ยวมันจะ....

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็น เรื่องตลกเกี่ยวกับเพศ ซึ่งปกติมักจะเล่าสู่กันฟังใน
หมู่ผู้ชาย ผู้เล่าจึงได้ออกตัวไว้ทั้งตอนต้นและท้าย เรื่องว่าดูจะเป็น เรื่องหยาบโลน
จึงไม่เล่าให้ยืดยาว และไม่อธิบายให้รายละเอียดมากนัก ผู้ฟังต้องทำความเข้าใจ
เอาเอง

อย่างไรก็ดี การที่ผู้เล่ายอมเล่านิทานเรื่องนี้ให้ผู้เก็บข้อมูลซึ่งส่วนใหญ่
เป็นผู้หญิงฟังนั้น แสดงว่าผู้เล่าเข้าใจจุดมุ่งหมายและวิธีการของการดำเนินงาน
ครั้งนี้เป็นอย่างดี

๖.๑๔ สองฝั่งเมียบ

(ไม่ทราบชื่อวิทยากร)

มีชาย ๒ คน เป็นฝั่งเมียบกันรักใคร่ (เสียงถาม - ผู้ชาย ๒ คนหรือคะ) อ้าวผู้หญิงผู้ชาย ๒ คน เป็นฝั่งเมียบแต่งงานกันใหม่ ๆ ที่นี้ก็พากันเดินทาง สมัยก่อนไม่มีรถมีรากรักพาผ่านทุ่งนาไปตามถนนก็มีศาลาแห่งหนึ่งอยู่กลางทุ่ง ก็เป็นศาลาที่เปลี่ยวมาก ไอ้ตัวเมียบคู่นี้ก็ไปพักที่ศาลานี้ ก็มาพลอดกันอะไรกัน รักใคร่กันนะ นะ ที่นี้เด็กเลี้ยงควายก็แอบดูอยู่บนชื่อ ไอ้ผู้หญิงผู้ชาย ๒ คน เอ๊ยผู้หญิงกะผู้ชาย ๒ คน ก็ฝั่งเมียบเขาก็มาคุยกัน แล้วก็ทำอะไรกันด้วย พอทำกันไอ้เมียบเขาก็บอกทำไมไม่เอาไอ้โน่นไอ้โน้เข้าไปด้วยละเข่าว่าจันนะ ไอ้ผู้ชายเขาบอก ถ้าเอาเข้าไปได้นะ ศาลงศาลาเนี่ยเอาเข้าไปหมดเลย (หัวเราะ) ไอ้เด็กนั่นโคดลงเลย (หัวเราะ)เขาบอก เที่ยวก่อน ๆ ไปก่อน (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ เช่นเดียวกับเรื่อง ๖.๑๓ ปลาตัวผู้ - ปลาตัวเมีย สังเกตดูผู้เล่าจะใช้คำเสียง ๆ เพื่อไม่ให้ดูน่าเกลียดนัก เพราะความต่างเพศ และต่างวัย ของผู้เล่ากับผู้ฟัง

๖.๑๕ จับขี้

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม ผู้เล่า)

มีฝั่งเมียบคู่นี้ แต่งงานกันมาได้ซักปีกว่า ๆ ไอ้ตัวก็รู้ประวัติของเมียว่าเมียบเนี่ยเป็นคนที่ไม่ค่อยจะดีนัก จะไปไหนมาไหนต้องระแวงระวังถึงเรื่องเมียบอยู่เรื่อย วันนั้นก็บอกเมียบว่าจะเข้าป่าตัดไม้ ตัดกิน ที่นี้เมื่อจะเข้าป่าตัดพินก็ยังเป็นห่วงเมียบอีก ก็กลัวเมียบของเราจะมีขี้ ก็เลยเขียนนกแก้วไว้ที่ของลับของเมียบ ก็ไป ไปตัดพินเย็นกลับ

ไอ้อยู่ทางบ้านเมื่อกี้มีชูจริง ๆ ที่นี้มีชู เมื่อกี้บอกว่า เอ...แพนเค้า
เขียนนกแก้วไว้ ที่นี้ไอ้ชูก็เขียนบ้าง ไม่รู้ไอ้ไหนก็เอาหัวลงเสีย (เสียงหัวเราะ)
เขียนเอาหัวลง ที่นี้ พอแพนกลับมาถึงบ้านก็ตรวจซิ พอมาตรวจดูเห็นนกแก้วหัวลง
เขาก็ร้องขึ้นว่า "นกแก้วที่เราเขียนไว้ เป็นเหตุโดนจึงหันหัวลง" ที่นี้ไอ้เมื่อกี้
บอกว่า "ก็เจ้าของไปป่า กลับมาจนคำ นกแก้วอยากน้ำจึงหันหัวลง" (เสียงหัวเราะ)
เขาบอกหยั่งจี

ที่นี้ก็มีลูกขึ้นมาคนหนึ่ง ก็กล่อมลูกเขา ไอ้ผัวนี่เขาร้อง "เหล่ เหล่
เอ๋ย เหล่ เหล่ เร่รุด นี่ไม่ใช่ลูกของพ่อหมด คงจะเป็นคนอื่นบ้าง" (เสียงหัวเราะ)
นี่มันติดต่อกัน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานมุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ และแสดงให้เห็นความ
ไม่ไว้เนื้อเชื่อใจภรรยาของสามี และความไม่ซื่อสัตย์ต่อสามีของภรรยา ไม่มีสิ่งใด
จะมาบังคับได้ นอกจากการบังคับจิตใจของตนเอง

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เป็นผู้มีความขัน จึงได้นำเอาเพลงกล่อมเด็ก
ซึ่งเป็นข้อมูลลักษณะหนึ่งที่ต้องการรวบรวมไว้ด้วย มาร้องต่อนิทาน ถึงแม้
จะเพลงที่แต่งท่อนท้ายเองก็ตาม ก็สามารถเรียกเสียงหัวเราะได้อย่างดี

๖.๑๖ ไม่เข็ดตุตคำตุตตาย

(นายนิลย สุวรรณheim ผู้เล่า)

สมัยโบราณเขาเรียกว่า เวลาเขาไปส่วมไปอะไรกัน
เขาใช้ไม้เข็ดกัน ใช้ไหม มีไหมบางแห่ง อันนี้เขาเรียกว่านิทาน ไม่เข็ดกันคำ-
ตุตตาย (เสียงหัวเราะและถาม ไม่เข็ดกันหรือไม้เข็ดตุตคะ) เออ...ไม้เข็ดตุต
ไม้เข็ดตุตคำตุตตาย...อ้อ...ชาวสวน ตากะยาย ๒ คน ทำสวน แกมีลูกคนหนึ่งเมื่อ

แกอายุได้สัก ๒๐ กว่า ๆ นะฮะ ที่นี้ลูกคนนี้แกมีลูกห่าง อายุแก...ลูกของลูกอายุ ได้ราวสัก ๑๔ ปี แกก็มีอีกคนหนึ่ง ที่นี้มีอีกคนหนึ่ง ลูกคนนี้ก็กำลังท้อง ที่นี้บ้านแกอยู่ ในป่า กำลังท้อง แกเจ็บท้อง ที่นี้ก็พ่อก็เข้าป่าตัดฟัน เพื่อจะเอาฟืนเนี่ยมาอยู่ ใ้หนะฮะ พ่อพ่อเข้าป่าทางบ้านก็เจ็บท้อง เมียเจ็บท้อง แม่เจ็บท้องก็ใช้ลูกไปตาม หมอ ลูกคนโตนะมีคนเดียว ที่นี้ก็...บอกกับลูกว่าไปตามหมอที่แม่เจ็บท้อง ลูกก็ ไปตามหมอ ไปตามกลับมาแล้วแม่ก็ถามว่าไปตามใครมา ลูกบอกไปตามเอาอีกษมา ที่นี้แม่ก็ตกใจว่าลูกไปตามเอาอีกษมา มาลูกก็มีกิดลูกเระอะ กิดแม่ชะฮิ กินแม่ชะฮิ ใช้ไหม เออ ลูกก็ตกใจเหมือนกันในเมื่อแม่พูดอย่างนั้นแล้ว

ก็ที่บ้านก็มีตุ่มอยู่ลูก ก็เอาครอบไว้กลัวอีกษจะกิน (เสียงถาม - ครอบ ใครไว้) ครอบตัวเอง กะเดี๋ยวยักษมาถึงจริง ๆ มาถึงกินแม่เสร็จเลย กินแม่ชะแล้ว พ่อกินแม่แล้วยักษก็กลับ พ่อยักษกลับลูกก็ออกจากตุ่มไปตามพ่อ พ่อกลับมาถึงก็มีความ แค้นเคืองมากกว่ายักษกินแม่เสียแล้วใช้มะ ก็คิดจะฆ่ายักษ

พ่อเขาก็ชวนงูเข้าด้วย ตอนนั้นงูมันก็พูดได้ เออ...อะไร ๆ ก็พูดได้ งูก็ไป ไปถึงหนองน้ำ เจอปลาตุ๊กก็ชวนปลาตุ๊กไป ไปเจอไข่เน่าก็ชวนไข่เน่าไป ไปเจอตะขาบไป ไปเจอแมลงป่องไป ครั้งสุดท้ายไปเจออะไรซักอย่างไม่เช็ดกันอยู่ด้วย กันไป (เสียงแทรก - แล้วมันก็ไปด้วยกันได้) ไปด้วยกันได้ ไปถึงบ้านยักษก็ต่าง เรียงตัวเลย (เสียงแทรก - พูดได้ เดินได้) พูดได้ เดินได้ทั้งนั้นเลย ก็นิทานนี้

ที่นี้ก็ไปถึงบ้านยักษ ตะขาบก็เป็นคนกิดยักษ ยักษนอนอยู่แล้ว แมงป่อง ก็อยู่ในกสกลไม้ขีดหัวนอนยักษ ไข่เน่าอยู่หัวเตาไฟ อยู่ในครัวนะ ยักษก็มีในครัวเหมือนกันอยู่หัวเตาไฟ ปลาตุ๊กอยู่ในตุ่ม แล้ว ก็ขึ้นะอยู่ที่ชั้นบันได บันไดยักษ ไอ้ไม้ขีด ก็นปักอยู่ดินเลย ที่นี้ตะขาบเขาก็เริ่มจัดการเลย จะคิดฆ่ายักษใช้ไหม กัดเลย พอกัดยักษพิบยักษก็ตื่นขึ้น คว้าไม้ขีดหัวนอนชักกลางคืนนี้ พ่อเปิดไม้ขีดแมงป่องเข้าไป อยู่ใ้มนั้นแล้วนี่ก็ตอยเข้าให้ ไปที่ในครัวก็ไปเป่าเข้าให้ ผึกว่าไฟยังมีใช้มะ ไอ้ไข่ เน่ามันอยู่ในหัวเตาไฟนะปะทุขึ้นมาอีก หน้าตาและหมดเลย เลอะหมดเลย ก็วิ่งมาที่

ตุ่มน้ำซี ก็วิ่งมาที่ตุ่มน้ำ จะล้างไขอะไร ก็ปลาทุกก็อยู่ในนั้นนี่ ก็เกรียมกันไปพร้อมนี้ ปลา
ตุกก็ขวิดเข้าให้ ก็รับลงมา รับลงแล้วไม่อยู่แล้วบนบ้านนะ ยักษ์ไม่อยู่แล้ว ลงบันได
มาถึงเหยียบอยู่ที่บันไดก็ล้มตกลงไป ไม่เช็ดตุกตำตุกตาย (เสียงหัวเราะ) นิทานนี้
จำมาตั้งแต่เด็ก ๆ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ มุขตลกขบขันอยู่ที่การสร้างโครงเรื่องที่แปลก ชวนติดตาม
และจบอย่างน่าขัน เพราะไม่น่าเป็นไปได้

ผู้ฟังสามารถนึกเห็นภาพของบ้านเรือนคนไทยได้จากนิทานเรื่องนี้ว่ามี
กลักไม้ซีตวางไกลหัวนอน เพราะเมื่อตื่นขึ้นตอนเช้าก็ต้องใช้ไม้ซีกจุดตะเกียง ในครัว
มีหัวเตาไฟที่ใช้หินเป็นเชื้อเพลิง ที่ระเบียงมีตุ่มน้ำ บันไดเป็นบันไดสูง เพราะเรือน
ไทยใต้ถุนสูง นอกจากนี้ยังเข้าใจสภาพสุขอนามัยด้วยว่าอยู่ในสภาพที่ไม่ดีนัก เพราะ
ใช้ไม้สำหรับขีดทำความสะอาดเมื่อถ่ายอุจจาระแล้ว

๖.๑๗ เขียนไม่น่าเลย

(ผู้ไม่ต้องการออกชื่อ)

คือมีชื่อหนึ่งก็แก่ปาย ก็ให้เด็กไป เอ๊ยให้หมอตระจว่า
เป็นโรคอะไรนี่ตรจก็เอา หมอก็ให้ว่า เตียวพรงนี้ให้เอาเยียวไปตรวจ อ้อ ก็ไป
ไปตรวจก็ให้เด็กถือไป เด็กคนนั้นถือเกิดไปหกล้ม อ้า ล้ม ก็หกหมด เด็กร้องไห้ทำใจ
ที่นี่ ร้องไห้ไปหาแม่ ที่นี้แม่เกิดท้องแก่ด้วย ก็บอกว่าไม่เป็นไรหรอก มี ไอ้ของแม่มี
กะแ่เยียวเตียว ก็ถือเยียวไปให้ (เสียงถาม - เยียวแม่ไปแทน) อ้าให้ตรวจ ไป
ตรวจหมอบอกเอ็งนี่ท้องนี้ อ้า..หมอบอก แม่ชีว่าเป็นไร หมอก็บอกนี่ท้องนะ อ้อ
จะท้องได้ใจ ท้องแน่นอนยังใจก็ท้องเนี่ยะผมตรวจอย่างละเอียดแล้ว ยังใจก็ท้อง
เขาวว่า แม่ เขียนเล่มเตียวนี้ไม่น่าท้องเลย เขาวว่า (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นมุขตลกทำนอง "ตาเถน - ยายซี" ซึ่งมักเล่าให้เกี่ยวข้องกับเรื่องเพศ เรื่องเช่นนี้น่าจะเป็นนัยตรงข้ามกับการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่ดีให้ดี เช่น การอุปสมบท (ดังนิทานเรื่องที่ ๖.๑๒ ไอ้สี่เกลอซีขึ้น) โดยกล่าวถึงสิ่งที่ดี หรือควรจะเป็นว่าไม่ดี เรื่องนี้จึงเล่าถึงพฤติกรรมอันไม่เหมาะสมของแม่ซี

อนึ่ง นิทานเรื่องนี้คงมีผู้เคยได้ฟังมาจากหลายแหล่ง และมีแม่ในหนังสือที่ดีพิมพ์เรื่องราวทำนองมุขตลก เรื่องเพศ ทำให้เรื่องนี้ปรากฏอยู่ในหลายท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตชุมชนแบบเมือง

๖.๑๔ พระไปป่าฟันไม้

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์ ผู้เล่า)

กาลครั้งหนึ่ง พระแหละเณรไปป่าฟันไม้ ถึงเวลากลางวัน มีแต่ข้าวอย่างเดียวกับไม่มี จำเป็นต้องไปหาผักในป่า ผักได้แล้ว ไปเจอหนองน้ำ เข้าแห่งหนึ่ง มีปูอยู่เป็นอันมาก จับปูมา (เสียงถาม - พระจับปูได้หรือคะ) ไปกับเณรด้วย (เสียงแทรก - อ้อ ให้เณรจับ - เสียงหัวเราะ) เณรจับ จับมาเป็นจำนวนมาก พอใกล้เวลาจะฉันจึงหัน ตั้งกะทะเข้าก่อไฟเข้าให้น้ำมันอุ่น ๆ แล้วก็เอาไม้พาดเข้า พาดปากกะทะ ก็อุทิศตัวว่า ถ้าปู่ตัวใดถึงกรรม เวลาเกาะให้ตกไปในน้ำจะได้ฉัน ถ้าตัวใดไม่ถึงก็ให้ข้ามไปได้ น้ำมัน ๆ ปล่อยไปก็ ไข่ตัวยังไม่ถึงกรรมถึงเวรมันก็ข้ามไป ไข่ตัวที่ถึงกรรมถึงเวรก็ตกในน้ำ ที่นี้ไข่ตัวสุดท้ายมันใหญ่ไปรอบแรกก็ไปตามสบาย กำสังฆะขามันสูง เณรก็ต้องการจะกินไข่ตัวนี้ (เสียงหัวเราะ) จะกินไข่ตัวใหญ่ เอ้า...ไข่ตัวนี้ตัวใหญ่กว่าเพื่อนเดิน ๒ รอบ (เสียงหัวเราะ) ไปรอบที่ ๒ ก็ตกฮือ ก็ตาย ก็เอามารับได้ จะว่าพระเณรใจคอโหดร้ายก็ไม่ถูก ก็อุทิศแล้ว เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้ (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าถึงเหตุการณ์ที่ไม่น่าเป็นไปได้ โดยกล่าวถึงพฤติกรรมของพระสงฆ์ที่ทำผิดข้อที่ ๑ คือ ปาณาติปาตา เวรมณี สิกขาปทังสมาธิยามิ แต่ก็หาทางออกด้วยการยกให้เป็นเรื่องของเวรกรรม และเพิ่มความขบขันด้วยการให้หมู่สาวใหญ่ต้องเดิน ๒ รอบ นับเป็นการหาทางออกคล้ายเรื่องศรีธนชชัย

ถ้าพิจารณาในแง่จิตวิทยา นิทานเรื่องนี้ เป็นการสนองความต้องการระบายความกดดันจากค่านิยมของสังคม ทำนองเดียวกับนิทานเรื่อง ๖.๑๒ ไอ้สี่ - เกลอสี่ผืนเท่านั้น มิได้หมายความว่าผู้เล่าไม่นับถือพระ หรือ ต้องการโจมตีพระสงฆ์ แต่ประการใด

๖.๑๙ หลวงตาเลื้อ

(นางวรรรณ สุวรรณเพิ่ม ผู้เล่า)

มีพระแก่องค์หนึ่งค่ะ แก่ชื่อหลวงตาเลื้อ ที่นี้พระแก็กี่ตื่นเข้าไปป้อนบาตรไม้ทันพระหนุ่ม พระหนุ่มไปป้อนบาตรซะก่อน แก่ตื่นสายแกลุกขึ้นไปตอนเช้าไม่ทันเค้า แก็กี่ไปสาย ๆ ชาวบ้านเขาก็ไปทำงานกันซะหมด ไม่ค่อยได้ข้าว ที่นี้รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง แก่กลับมาวัดแก็กี่นึกว่า แก่จะต้องไปชะก่อนพระหนุ่มบ้าง แก็กี่ตื่นแต่เช้า แก่ไป มันยังสว่าง ๆ อยู่ก็มองทางไม่ค่อยเห็น ไปถึงบ้านนิง คนเขายังไม่ทันหุงข้าว แก่ไปยืนอยู่หน้าบ้านไคสุขะมันก็เห่า แม่เขาก็กถามลูกว่า อีหนูหมาเห่าอะไรวะ ลูกเขาก็ว่า หมาเห่าเสือ ที่นี้แก่ได้ยินเข้าแก่ว่า อีบ้า พระโวย (เสียงหัวเราะ) แก่ว่าแบบนี้แก่ว่าพระโวย แก่โกรธแกระบเดินใหญ่ ที่นี้เช้าวันนั้น ผนดกทางมันก็สิ้นแก่เดินไปอีกหน่อย แก่ล้ม ที่นี้เด็กก็หัวเราะ แม่เขาก็กถามว่าหัวเราะอะไรเด็กก็บอกว่าพระโถมทั้งบาตรเลยแม่ (เสียงหัวเราะ) แก็กี่หันมาดำเด็กว่า อีท่า พ่อมึงเคยล้มสองสลึงเรอะ (เสียงหัวเราะ) แล้ววันนั้นแก็กี่หายไปเลยคะ

แกไม่ได้กลับมามีชีวิต แกหายไปอยู่บางแสนบ้างหรือเปล่าคะ (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ เป็นนิทานที่นำพฤติกรรมที่ไม่น่าเป็นไปได้ของพระสงฆ์ เช่น การที่พระจะตำชาวบ้านว่า อีบ้า หรือ การที่พระสิ้นหกล้ม เพราะปกติพระย่อมเป็นผู้สำรวมอิริยาบถ และพฤติกรรมที่ไม่น่าเป็นไปได้ของคนธรรมดาที่กระทำต่อพระ เช่น การเรียกชื่อพระเฉย ๆ หรือการหัวเราะเยาะพระ มาเป็นมุขตลก

นอกจากนี้ ยังมีการเล่นคำว่า บาตร (ภาชนะสำหรับรับอาหารของพระสงฆ์) กับ บาท(หน่วยของเงินมีค่า ๑๐๐ สตางค์) เพื่อเพิ่มความขบขันอีกด้วย

อย่างไรก็ดีนิทานเรื่องนี้ก็ยังคงสะท้อนให้เห็นความศรัทธาของคนไทยที่มีต่อพุทธศาสนา การตักบาตรตอนเช้าทุกวัน จะเป็นกิจของคนไทยในสังคมชนบททั่วไป ซึ่งในปัจจุบันก็ยังหาได้ สภาพสังคมที่อย่างหนึ่งที่ได้เห็นได้จากนิทานเรื่องนี้ คือสภาพความเป็นอยู่ที่ห่างไกลความเจริญทางวัตถุ ถนนหนทางก็เป็นถนนดิน เมื่อฝนตกถนนเหล่านี้ก็จะลื่นเป็นโคลนเป็นตม อันเป็นลักษณะของหมู่บ้านในชนบททั่วไป

สำเนียงภาษาถิ่นที่เห็นได้ชัดในเรื่องนี้ได้แก่ การออกเสียงสระเสียงสั้น คือ สระโอะ / o / เป็นสระเสียงยาวคือ สระโอ / o: / โดยปรากฏในคำว่า โล้ม / lɔ̃m / แทน ล้ม / lóm / การเปลี่ยนเสียงสระจากสระเสียงสั้น เป็นสระเสียงยาวเช่นนี้ พบมากทีเดียวในสำเนียงภาษาถิ่นระยอง

๖.๑๔ อาจารย์แกแค้นเด็กวัด

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

ก็อาจารย์วัดนั้น อยากจะกินเนื้ออย่างนั้นนะ ก็ใช้เด็กนี้ไปอย่างเนื้อ เด็กพออย่างไปกินไป อย่างไปกินไป พอถึงเพลก็นำเนื้อก้อนนั้นถวาย อาจารย์อาจารย์ก็ดูว่า เอ้ เนื้อก้อนใหญ่นี้ ทำไมถึงเหลือติดเด็ยวอย่างนี้ เด็กเขา

บอกมันหัดตัว อาจารย์ก็ไม่ว่ายังไง พอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง อาจารย์ก็เอายังงี้อีก
อยากจะกินปลาตุก ก็ให้เด็กนี้ไปอย่างปลาตุก เด็กพอย่างปลาตุกเสร็จก็กินหมดสิ
ลอกไอ้หนึ่งมันนะ หนึ่งกินหมด ครีบกินหมด เอาแต่เนื้อ ๆ มาให้อาจารย์ อาจารย์
ก็แหม มึงนี่ฉลาดเหลือเกิน กินไอ้ของมัน ๆ หมดแล้ว ไอ้หนึ่งมันมันนะ ไอ้ครีบมัน
ก็มัน เอาละครีบพอรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง อาจารย์ก็ค้าก้นิกแก้แค้น ต้มมันเทศเองไม่ใช่
เด็กแล้ว พอต้มมันเทศสุก อาจารย์เขาก็ปอกเปลือกกินเสียหมดแล้ว จะแก้แค้นเด็ก
ที่มันกินหนังปลาตุก กินเปลือกมันเทศซะหมดเลย เหลือ...เด็กเขาก็หัวเราะกัน
ใหญ่เลย แหม...อาจารย์นี่ฉลาดจริง ๆ ้วย (เสียงหัวเราะ) ล่อเปลือกมันเทศ
เสียเกลี้ยงเลย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกโดยเล่าถึงการใช้อุบายเพื่อแก้แค้นของอาจารย์
แต่เป็นอุบายที่ดูโง่งมนำมา

เราสามารถเข้าใจสภาพสังคมไทยอย่างหนึ่ง จากนิทานเรื่องนี้ นั่น
คือสถาบันวัดนั้น เป็นสถาบันที่นอกจากจะเป็นศาสนาสถานใช้ประกอบศาสนาพิธีแล้ว
วัดยังเป็นเหมือนสถานรับเลี้ยงเด็ก และโรงเรียนไปพร้อม ๆ กัน ชาวบ้านมักจะนำ
ลูกชายที่มีอายุพอควรแก่การอบรมสั่งสอนทั้งวิชาการและศีลธรรมมาฝากไว้ที่วัด
พระที่วัดซึ่งส่วนมาก ได้แก่ เจ้าอาวาส หรือ พระอาวุโสขนาดหลวงตา หลวงลุง
หลวงพ่อ จะเป็นผู้อบรมสั่งสอนเด็ก ๆ เหล่านี้ การอบรมสั่งสอนเด็กเหล่านี้ น่าจะ
ประสบปัญหาพอสมควร เพราะเด็ก ๆ อายุไล่เลี่ยกันจำนวนไม่น้อย มาอยู่รวมกัน
ก็ย่อมชุกชน หรือทำสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรต่าง ๆ ได้เสมอ พระที่อบรมสั่งสอนก็คง
จะต้องใช้ทั้งพระเดชพระคุณ แก้อุปนิสัยไม่ดี ไม่งามต่าง ๆ จนเด็ก ๆ เหล่านั้น
เจริญเติบโตเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมขึ้นมา

๖.๒๐ พระบวชใหม่

(นายเรียน จิรารัตน ผู้เล่า)

คือมีพระบวชใหม่องค์หนึ่งครับ พระองค์นี้บวชใหม่ ๆ นี้ ยังไม่ค่อยจะรู้วินัยเท่าไรนะอะ แล้วก็บวชอยู่ใกล้ ๆ กับแม่น้ำด้วย (ดูจะเป็นแม่น้ำ เจ้าพระยาแถว ๆ นั้น แหละครับ ที่นี้วันหนึ่งเวลาเช้า ก็ออกบิณฑบาต ก็จะต้อง พายเรือไปตามลำแม่น้ำนั้นอะ พายไปไม่ช้าไม่นานก็ไปพบศาลาท่าน้ำเข้าแห่งหนึ่ง ศาลานั้นก็สีgakำสังฆัดเสียเป็นมันปลับเลยครับ สีgakำสังฆัดนั้นอะ พระท่านเห็น ท่านก็ถามว่า แม่ ศาลาหลังนี้ฉันนี้รู้สีgakำสังฆัดเป็นมันปลับเลยนะอะ ถามย่ำ แล้วย่ำเล่า จนสีgakำสังฆัดคำนั้นก็เลยตอบกับพระไปว่า (เสียงหัวเราะ และเสียง จากคนฟัง - เอ๊ ชักยังง) ก็เลยตอบกับพระไปว่า (พูดด้วยหัวเราะด้วย) จะไม่ เลื่อมยังงเล่า ก็สิบห้าวันพูดที่สิบ คือพระนี่สิบห้าวันต้องปลงผมครึ่งหนึ่งครับ (เสียง หัวเราะและเสียงถามว่า อ้อ ผู้หญิงนั้นย้อนมา) ครับ ผู้หญิงนั้นย้อนมาครับ พระ ท่านก็ไม่ว่าอะไร ท่านเป็นพระ ท่านก็พายเรือบิณฑบาตเรื่อย ๆ ไป ใจไปพบไอ้ สะพานท่าน้ำเข้าอีกแห่งหนึ่ง ไอ้ท่าน้ำนั้นก็ผู้หญิงก็มานั่ง แต่ไม่ได้สาใส่บาตร เขามา นั่งอ่านหนังสือ (เสียงหัวเราะ) อะ นี่พระก็ถามว่า อ้า สีgakำสังฆัด อ่านหนังสือ เรื่องอะไร สีgakำก็ไม่ตอบเลย ถามอีกอะ เอ๊ะ อ่านหนังสือเรื่องอะไร สีgakำเห็นว่า พระนี่ถาม จำจำใจมากก็เลยตอบไปว่า ก็อ่านหนังสือไอ้เรื่องบรมโคตรนะซี (เสียงหัวเราะ) อะ ชัดเอาพระเข้าอีกแล้วครับ (เสียงหัวเราะ) (เสียงถาม - ตอบด้วยความโมโหไข่ม้อย) ครับ ๆ ด้วยความอารมณ์โมโหครับ พระก็ไม่ว่าอะไร ก็พายเรื่อย ๆ บิณฑบาตเรื่อยไปอะ ใจไปพบอีกสะพานหนึ่งครับ สะพานนั้นก็ผู้หญิง นั่งอ่านหนังสืออยู่เหมือนกันอะ ก็ถามในท่านองเดิมว่า สีgakำ คุณอ่านหนังสือเรื่อง อะไร สีgakำก็ไม่ตอบครับทำเฉย พระก็ย้อนถามอีก ถามหลาย ๆ ครั้งเข้า สีgakำชัก โมโห ก็ตอบว่า ก็อ่านหนังสือไอ้เรื่องบรมจอมทะสังฆัดนะซี (เสียงหัวเราะ) อะ อ้อ (เสียงถาม - ว่าพระเสียอีกแล้ว ว่าพระอีกแล้ว) พระเขาก็ตอบว่า เออ

หนังสือเรื่องนี้ อาตมาเคยอ่าน ตอนจบนี้่กอดกันด้วยนะ เขาว้า (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าเหตุการณ์ที่ไม่สมควรของพระ
บวชใหม่จนเป็นเหตุให้ ถูกสตรีพุดจาดูหมิ่น

ฉากของเรื่องทำให้ผู้ฟังเข้าใจสภาพของสังคมไทยชนบท ซึ่งอุดมสม-
บูรณ์ไปด้วยแม่น้ำลำคลอง การคมนาคมส่วนใหญ่ใช้ทางน้ำ และชาวบ้านมักสร้างศาลา
ไว้ริมน้ำเพื่อใช้ประโยชน์หลายอย่างเช่น นั่งเล่น ชกเสื่อผ้า ซ้อนสินค้าที่แม่ค้าพาย
เรือมาขาย และใส่บาตรพระ เป็นต้น

๖.๒๖ นักรถ

(นายนิสสัย สุวรรณเต็ม ผู้เล่า)

นักรถ...แกไม่เคยนักรถเลย ที่นี้แกก็ ไอร์รถโดยสาร
มันมีนี่ซะ แกนั่งประจำเลย จากอำเภอบ้านค่ายถึงอำเภอมือง จากอำเภอมือง
ไปบ้านค่าย แกนั่งหังวันเลย ที่นี้รถสมัยนั้น ไ้หม้อน้ำเนี่ยะมันรั่ว พอถึงกลางทาง
เด็ก ไ้เด็กรถมันจะลงไปตักน้ำในคูในคลองมาใส่ซะ มาใส่ตรงหม้อน้ำ ที่นี้พอรถวิ่ง
มาได้หน่อย เด็กก็เก็บเงิน ฮะ (ถาม - เก็บเงินผู้โดยสาร) ฮะ เก็บเงินผู้โดยสาร
แกรู้แล้วว่าราคาทีเก็บนะเท่าไร สามบาท นะฮะ (หัวเราะ) ที่นี้ วันนั้นนะแกไม่
เก็บ ๓ บาทหรอก เด็กเก็บ ๕ บาท เห็นว่ายายแกนี่นั่งมานานแล้วเลยเก็บ ๕ บาท
เลย ฮะ แพงกว่าเก่าครับ พอเก็บถึงแกนะ ถึงคนแก่ ฮือ ออย่ามาตมดูเลย เขาเก็บ
กัน ๓ บาท มึงจะมาเอาดู ๕ บาท อย่างงี้จะ มะ แกเสียงตาแข็งเลย เด็กบอกว่า
ฮิ เดียวนี้้น้ำมันมันแพง แกดูเลย แกบอกจะแพงเพิงที่ไหน ก็เมื่อกี้กูเห็นมึงลงไปตัก
ที่ข้างทางนะ (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกเกี่ยวกับความไม่รู้ แต่เมื่อพิจารณาจากเนื้อเรื่องแล้ว นิทานเรื่องนี้คงเกิดขึ้นไม่นานนัก เพราะเล่าถึงการคมนาคมโดยทางรถยนต์ และโดยเฉพาะข้ออ้างของเด็กเก็บเงินที่บอกว่า "น้ำมันแพง" นั่นก็เป็นเหตุการณ์ปัจจุบันที่เดียว

๖.๒๒ คนไทยกะฝรั่ง

(ไม่ทราบชื่อวิทยากร)

คนไทยเนี่ยะก็ไม่รู้ภาษาฝรั่งหรอกอะ ไอ้ฝรั่งก็ไม่รู้ภาษาไทย ทีนี้ คนไทยเนี่ยะเขาสร้างฟาร์มเลี้ยงหมาไว้เยอะแยะเลยนะอะ นีวันนึงไอ้ฝรั่งเขาก็เดินผ่านหน้าฟาร์มมา เห็นเอ๊ะ ฟาร์มนี้แลสร้างไว้ดูทูลุทราสี ก็แวะเข้าไปเยี่ยม ใจไปพบหมาเข้าเยอะแยะ ไอ้ฝรั่งก็อยากจะได้หมาไทยไปเลี้ยงประเทศของตน เหมือนกะคนไทยเนี่ยะชอบหมาฝรั่งอยากจะมาเลี้ยงบ้านเมืองเขาเราบ้างกลับกัน ทีนี้คนไทยก็ไม่รู้ภาษาฝรั่ง ไอ้ฝรั่งก็ไม่รู้ภาษาไทย ไอ้ฝรั่งก็เลยถามคนไทยว่า เฮาแมณีนะ ฮือ อ้าถามว่าหมานี่ขายราคาตัวเท่าไร ไอ้คนไทยก็ไม่รู้ภาษาฝรั่งนี่ เขาก็อวดสรรพคุณหมาว่า เออ หมาของฮิวเนี่ยะหึงเห่าหึ่งกัดแหละเขว้างจัน (เสียงถาม - อัดตอบเป็นภาษาไทย) ฮะตอบเป็นภาษาไทย เขาได้ยินว่า เห่าไม้นี้ จันซี คนไทยเขาใจว่าเห่าไหม ไอ้คนไทยเขาก็ตอบว่า เออ หึงเห่าหึ่งกัดแหละ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกเกี่ยวกับภาษา โดยนำภาษาไทยกับภาษาอังกฤษที่ออกเสียงคล้ายกันมาโต้ตอบกัน ทั้ง ๆ ถ้อยคำในทั้งสองภาษานั้นมีความหมายแตกต่างกันอย่างมาก

นิทานเรื่องนี้คงเกิดขึ้นหลังจากอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตก โดยเฉพาะด้านภาษา เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนไทย จนกระทั่งสามารถนำมาเป็นมุขตลกได้

๗. นิทานไม่รู้จบ (Cumulative Tale)

นิทานไม่รู้จบ เป็นนิทานที่มีเนื้อเรื่องและวิธีเล่า เป็นแบบเฉพาะ คือ สามารถเล่าไปได้เรื่อย ๆ โดยไม่รู้จบ

การรวบรวมนิทานชาวบ้านจาก ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย ระยอง พบนิทานไม่รู้จบเพียง ๑ เรื่อง เท่านั้น คือ

นิทานไม่รู้จบ

(นายนิลย สุวรรณเพิ่ม ผู้เล่า)

(หัวเราะ) มีชาวนา ๒ คน แต่งงานกันมาตั้งแต่อายุ ๒๐ ปี จนชาวนา ๒ คนนั้นอายุ ๖๐ ปี ยังไม่มีลูกด้วยกัน วันนั้นเขารู้สึกว่าไม่มีอะไรจะกิน ก็เลยหยิบแห แหรั้งักใหม่ หยิบแหไปหาปลา แล้วก็เดินไปตาม ตามท้องนาแล้วก็ไปตามคูน้ำ ตามละแวกบ้านของแก ก็ไม่พบปลาเลย จนบ่ายเย็นแกก็กลับจาก...จากที่แหไปหาปลาแล้วไม่ได้ เดินผ่านลำคลอง พอมาถึงลำคลองก็มี...เห็นปลาอออยู่ฝูงหนึ่ง แกก็เลยเอาแหอันนี้ทอดลงไป เหย่งโครมลงไปเลย ที่ปลาฝูงนั้นอออยู่ หนึ่งบังเอิญแหมันขาดอยู่ช่องหนึ่ง (เสียงหัวเราะ) ปลาตัวที่หนึ่งก็ออกไป (เสียงถาม - แล้วไง) แล้วตัวที่สองก็ออกไป (เสียงถาม - แล้วไงคะ) ตัวที่สามก็ออกไป...ไม่จบหรอกครับ ไม่มีเท่าไรนี่ (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีลักษณะ เป็นนิทานไม่รู้จบ ตรงที่สามารถเล่าไปได้เรื่อย ๆ ในตอนท้ายเรื่องจะเล่าไปถึงปลาตัวที่เท่าไรก็ได้ จนผู้ฟังเบื่อไปเอง นิทานประเภทนี้

ความสนุกสนาน และน่าสนใจจะอยู่ที่การฟังครั้งแรก แต่เมื่อถึงครั้งต่อ ๆ ไป ผู้ฟัง จะไม่อยากฟังเพราะรู้แล้วว่า จะดำเนินเรื่องไปอย่างไร

การที่นิทานเรื่องนี้เล่าถึง การทอดแหหาปลานั้น แสดงให้เห็นการดำรงชีพอย่างง่าย ๆ ของคนในชนบทที่มีลักษณะเป็นผู้ผลิต หรือผู้สร้างเองทุกอย่าง เช่น ทอดแหหาปลา ทำนาปลูกข้าว เลี้ยงเป็ดเลี้ยงไก่ ปลูกผัก ทอผ้า เงินทองจึงเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับเขา ต่างจากสภาพในสังคมเมือง ที่ต้องใช้เงินทองแลกเปลี่ยนสินค้าต่าง ๆ ที่ต้องการ นอกจากนี้เรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นสภาพสังคมที่อุดมไปด้วยแม่น้ำ ลำคลอง และสภาพ "ในน้ำมีปลา" อย่างชัดเจน

๘. นิทานประเภทเบ็ดเตล็ด

นิทานประเภทนี้เป็นนิทานที่ไม่สามารถจัดประเภทเข้าในประเภทต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ได้ จึงจำแนกไว้เป็นอีกประเภทหนึ่งต่างหาก นิทานดังกล่าวเท่าที่พบจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย ระยอง มีเพียง ๑ เรื่องเท่านั้น คือ

กล้วยไข่เจ็ดหวี

(นายเขียว พลดีพิทักษ์)

ในกาลครั้งหนึ่งก็นานมาแล้วอีกนั่นแหละ ก็มีลูกศิษย์หลวงพ่อบุญคนหนึ่ง บวชอยู่กับหลวงพ่อบุญแล้วก็สึกกลับไปบ้าน ไปอยู่บ้านหลายปี หลายปี ไม่รู้จักจะทำยังงัยให้มันรวย ทำเท่าไร เท่าไรมันก็ไม่รวย จะไปค้าไปขายไปทำอะไรมันไม่รวยให้ทั้งนั้นแหละ ก็ยังฮึดฮัด ฮึดฮัด ก็เอ็งจะทำยังงัยดีวะนี่ กลับเข้าไปถามหลวงพ่อบุญ มาถึงก็เข้าไปกราบหลวงพ่อบุญ หลวงพ่อบุญ หลวงพ่อบุญ ฌมณะ ทำยังงัยมันถึงจะรวยกับเขา มั่ง หลวงพ่อบุญว่า เอ๊ย มันไม่ยากหรอกถ้าหากจะรวยนะ นะ แต่เอ็งต้องเชื่อหลวงพ่อบุญนะ ถ้าเอ็งเชื่อหลวงพ่อบุญแล้ว ต้องรวยแน่ ๆ หลวงพ่อบุญก็บอกว่าให้เอ็งไปปลูก อ้อ กล้วยไข่มะ ให้ได้ ๗ หวี ปลูกกล้วยไข่ให้ได้ ๗ หวีก็แล้วกัน ถ้าได้ ๗ หวีเมื่อไรเอ็งก็เป็นเศรษฐีเมื่อนั้นแหละ ใอนั้นพอได้ฟังว่าอาจารย์บอกอย่างนั้นแล้วก็กลับบ้าน

มีที่เท่าไร ถางหมด ปลุกหมด ปลุกไปใส่ปุ๋ยไปเรื่อยไป ไอ้ที่ออกดอก ออกเครือมาก็
ตัดเอาไปขาย ลูกแก่ก็เอาไปขาย ขายขายอยู่ชิวชิวมันก็ได้ ๗ หรือ ๘ หรี ซักที อ้อ ก็ปลุก
มันเรื่อย ๆ ไปนะแหละอีก ปลุกจะให้ได้ ๗ หรีให้ได้ ก็ตัดกล้วยไข่ไปขายหลายปีเข้า
หลายปีเงินทองมากเข้าทุกที ทุกที แต่มันก็ได้ ๗ หรี ก็กลับเข้าไปตามอาจารย์อีก
อาจารย์ก็ผมปลุกมานานเหลือเกินแล้วนี่ ปลุกมาดังพอเร็วพอแรงแล้ว เป็นร้อย ๆ ไร่
แล้วทำไมยังไม่เห็นมันได้เลย กล้วยไข่ ๗ หรีนี่ อาจารย์ก็บอกว่า เออ ไอ้ที่เธอปลุก
มาตั้งแต่ปลุกนี้ รู้สึกว่ามันรวยขึ้นหรือยัง ไอ้เจ้าลูกศิษย์ก็ว่ารู้สึกว่ามันมีเงินมีทองขึ้นมา
เหยอะเหยอะ แต่ทำไมล่ะมันก็ได้ ๗ หรี อาจารย์ก็ว่าแค่ ๕ หรี ๖ หรี ก็ไม่มีคนปลุก
ได้แล้ว ได้ก็น้อยที่สุดปลุก ๗ หรีได้นะ ให้เอ็งปลุกไปจนตายก็ได้ ๗ หรี นี่ก็เป็น
นิทานของชาวบ้าน

กตริเคราะห

นิทานเรื่องนี้สาระที่แฝงอยู่คือ ความขยันหมั่นเพียร ทำให้ร่ำรวยเงิน
ทองขึ้นได้ จะเห็นได้จากอุบายของหลวงพ่อบอกให้ลูกศิษย์ไปปลุกกล้วยไข่ ให้ต้น
กล้วยออกเครือให้ได้เครือละ ๗ หรี จึงจะรวย การที่จะปลุกกล้วยไข่ให้ได้ผลอย่าง
นั้น ย่อมต้องอาศัยความขยันขันแข็ง และเอาใจใส่ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความสำเร็
ในชีวิตการงานทุกอย่าง

นอกจากนี้ นิทานเรื่องนี้ยังแสดงให้เห็นบทบาทของพระสงฆ์ว่า ในสังคม
ชนบทนั้น พระสงฆ์ เป็นที่พึ่งอย่างแท้จริงของชาวชนบท ไม่ว่าจะเป็นปัญหาอะไรเกิดขึ้น
ก็ต้องมาปรึกษา ขอคำแนะนำจากพระ และหากพระแนะนำอย่างไร ก็เชื่อถือ ปฏิบัติ
ตามอย่างเคร่งครัด ทั้ง ๆ ที่บางครั้งก็ไม่เข้าใจเหตุผลในคำแนะนำนั้น ดังนั้น ผู้ที่
ต้องการเข้าถึงชาวชนบท หรือต้องการความช่วยเหลือใด ๆ หากสามารถทำให้พระ
เข้าใจ และร่วมมือด้วยแล้ว กิจการนั้น ๆ ก็จะสำเร็จลงได้

ผลการวิเคราะห์เพลงชาวบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

เพลงชาวบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ที่ได้
จำแนกประเภทไว้ เมื่อนำมาวิเคราะห์ปรากฏผลดังนี้

๑. เพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน คือ เพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งแต่ละ
ท้องถิ่นก็ประติสัแบบแผนการร้องไปตามความนิยม และสำเนียงพูดที่แตกต่างกันไป
เพลงประเภทนี้มักนิยมร้องกันในเทศกาล หรือเวลาในงานชุมนุมผู้คนในหมู่บ้านเพื่อร่วม
รื่นเริงกัน ๑

ลักษณะโดยทั่วไปของเพลงชาวบ้าน คือ มีความเรียบง่ายทั้งในการ
เลือกใช้ถ้อยคำ และการร้องการเล่น แต่ก็มีความเรียบง่ายที่สมบูรณ์ และงดงาม
อยู่ในตัว มีความคล้ายคลึงกันในด้านเนื้อหา ลำดับเรื่อง การใช้ถ้อยคำ และวิธีร้อย-
กรอง นอกจากนี้ ยังมุ่งเน้นความสนุกสนานเป็นสำคัญ ความสนุกสนานของเพลง
พื้นบ้าน อาจออกมาในรูปของการใช้คำสองแง่สองมุม และการละเล่น จากเรื่องที่เป็น
ความทุกข์มาก ๆ

เพลงพื้นบ้านที่พบในตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยองมี
๗ แบบด้วยกัน คือ

๑. เพลงไอ้เป่ หรือเพลงเป่

เพลงไอ้เป่จากบ้านเก่า ตำบลตาขัน ซึ่งมีนางเจ๊ ขจรรัตน์
นางประณต พรสวาท นางสาวรรณา สุวรรณเต็ม นางเสน่ห์ อัมพรมาয়া
นางผ่อง เรืองฤทธิ์ เป็นแม่เพลง และ นายนิสัย สุวรรณเต็ม นายนิล รักษาพล
นายนอน วงศ์ภักดี นายพจน์ บุญพันธ์ นายประจวบ ขจรรัตน์ เป็นพ่อเพลง
มีดังนี้

๑ ทศนีย์ ทานตวณิช คหะชาวบ้าน หน้า ๘๑

บทไหว้ครู

(หญิง) เอ๋ย...เอ๋ย

มือของลูกสิบนิ้ว / ยกขึ้นหว่างคิ้วไว้เหนือเกศ
จะไหว้พระพุทธพระสงฆ์ ที่ท่านได้ทรง ทวี...เอ๋ย...ไว้

(ลูกคู่) จะไหว้พระพุทธพระสงฆ์

จะไหว้พระพุทธพระสงฆ์ ที่ท่านได้ทรง ทวี เอ๋ย...เอ๋ย...เอ๋ย...ไว้
ชา เอ๋ ชา ที จ้า ชา หน้อย นอย นอย น้อย นอย ละหน้อย
นอด นอ...ละหน้อย

(หญิง) จะไหว้พระพุทธที่ล้ำ จะไหว้พระธรรมที่เลิศ

ไหว้คุณพระสงฆ์องค์ประเสริฐ ที่เกิดอยู่ในศาสนา
จะไหว้พระภูมิเจ้าที่ ไหว้คุณฮักคือ...คงคา...เอ๋ย...ไว้

(ลูกคู่) รับคำสุดท้าย ท่านองเดียวกับบทแรก

(หญิง) เอ๋ย...เอ๋ย

ลูกไหว้คุณครูเสร็จสรรพ ลูกจะขอคำนับไหว้คุณบิดมารดา
ท่านได้ถนอมกล่อมเกลี้ยง เลี้ยงลูกมาตั้งแต่เยาว์วัยย่อม
จะเปรียบอะไรไม่สม เหมือนยังค่าน้ำนม แม่ป้อน...เอ๋ย...ไว้

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ท่านองเดิม)

(หญิง) ทนทรพิทักษ์รักษา ทนทรมแม่เอ๋ยมานอน...เอ๋ย...ไกว

(ลูกคู่) (รับทั้งคำ ท่านองเดิม)

(หญิง) ลูกว่าอะไรขออย่าให้ผิด เหมือนดังเขาริด ตาไม้
คอยให้กล่อมทั้งคอสองให้เพราะ ให้มีคนหัวเราะ ขอบใจ
ตั้งแต่วันนี้จนวันหน้า ให้ลูกรับงานหาเขาไม่...วาย

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ท่านองเดิม)

บทเชิญ

- (ชาย) เออ เจิง เจอ เอ้อ เอ้อ เออ เจิง เจ้ย
พี่มาก่อนการตั้งกอง ก็พี่มารักน้อง เมื่อเคย
แม่ขออัญชันอบเชย น้องรักก็อย่าผูก ความขง
อีแม่เกสรดอกสัก หล่อนเห็นความรัก ของพี่รียัง...เออ
เอ้อ เอ้อ เอ้ย...ไร
- (ลูกคู่) อีแม่เกสร ดอกสัก
ละอีแม่เกสร เกสรดอกสัก หล่อนเห็นความรักของพี่รียังเออ
เอ้อ เอ้อ เอ้ย...ไร...เออ เอ้ ขา เอ้ ขา ข้ำ ขา ฉ่า ขา นอย แม่
- (ชาย) เออ.....
พี่จะเที่ยวแสวงหานาง เปรียบเหมือนกิ้งกาวง (ลูกคู่สอด เอ้ย ขา)
หาหนอง
จะแสวงหาน้อง เปรียบเหมือนพรานนก หาเนื้อ
อีแม่คานน้อยตะละหาบหนัก หล่อนเอ้ยจะหักลงเอ้ย เมื่อ...ไร
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดียวกับบทเชิญบทแรก)
- (ชาย) เออ....
พี่เที่ยวเอ้โก (เออ แน่) สันโท เปรียบเหมือนกิ้งโก พลัดคู่
ยังไม่ปะเหมาะจะก็ตัวเมีย ละพี่เที่ยวโสกเศร้า หน้าเสียพี่ยังไม่มี
คู่สอง
ทุกวันจิตใจ พี่เร้าร้อน อุมาเหมือนนอน หล่อนเอ้ยมนกอง...ไฟ
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)
- (ชาย) พี่ศศ (เออ แน่) ขาย่าง ศศไปหังเนื้อหนึ่ง อ่อนนุ่ม
เห็นน้องเดินฉาบ หอมจุก เล่นเอาพี่ขมขื่น จุกขา
พี่ตกตะลึงแลตาม ไปตั้งสองสาม คันทา...ไป

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)

(ชาย) เออ.....

บุญพาน้องเอ๋ย มาพบ

มาเจออีแม่นพ พระคุณ

จงช่วยเจือจาน คำจูน

ตัวพี่หรือเป็น คนจร

อีแม่สาวพรหม สมพา

พี่ได้เอาหวานเข้ามาวอน...ไว้

(ลูกคู่.) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)

(ชาย) เออ.....

พี่มาพบน้องชมชื่น พี่มายินชมโฉม พบอีแม่โคม ผัวไผ่

พี่มาพบน้อง เมื่อกลางคืน

ก็เมื่อค่ำเมื่อคืน ผัวไผ่

ถ้าได้ต้องน้องเป็นคู่

จะขอแลกสูญเสียแล้วก็ชื่น...ใจ

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)

(ชาย) เออ.....

ก็หนูน้องรักพี่ ไหมเล่า

ก็หนูน้องจะเอา ไหมหนอ

พี่จะหาคนเข้ามาสู่ขอ

แม่คนสวายน้องอย่าทำขวยเขิน

พี่มาแกว่งแก้ว ล้อกา

พบแม่มหาจำเริญ

เจออีแม่เกย ไซไกล*

(ลูกคู่) เอ๋ ซา เอ๋ ซ้า ซา ฉ่า ซา นอย แม่

(ชาย) เจออี แม่เกย ไซไกล

แม่นกกะปุก ชูดเปิด

เชลูนั่นขึ้นเกิด เอ๋ย ไว ไว

* พังจากแถบบันทึกเสียงว่าอย่างนี้

(ลูกตุ้ม) เชิญขึ้นขึ้นเถิด เอ๋ย ไว ไว
อีแต่นกเอี้ยง เสียงทอง อยากรังเสียงน้อง เสียงนี้กระไร
เออ เอ่อ เอ้อ เอ๋ย.....เอ๋ย

หญิงตอบบทเชิญ

(หญิง) เอ้ย.....เอ้ย

 แม่หนูไต่ยีน เสียงหวาน เสียงชายหนอมาพาน (ฉ่ำซึฉะ)หุแว่ว

 หนูมา คิคไว้ เอ้ย รู้แล้ว อยู่เสียในอารมณ์ ลั่นเหลือ

(ลูกคู่) นิจจาพ่อเลื่อนลอยฟ้า พ่อเอ้ยลอยมา หนาแต่เมื่อเออ...

 เอ้อ...เอ้ย...ไร

 ชา เอ็ง เจี้ย ชา ทิน่าชา หน่อละนอละนอละหน่อ

 น้อย นอย ละ หน้อย

(หญิง) เอ้ย.....

 แม่หนู ไต่ยีนสำนวน เสียงเมื่อยามพลบ (เออ เน๊ะ)ร้องเชิญ

 แม่หนูหลงกอยลืมเพลิน อยู่เมื่อยามพลบ โพล้เพล้

 พ่ออย่ามาตีสนิท ทำให้น้องคิด พ่อเอ้ยเสน่ห์...ใน

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดียวกับบทตอนบทรแรก)

(หญิง) เอ้ย.....

 ไต่ยีนถ้อยคำ สำเนียง เสียงใครหนอมาเรียก แม่หนู

 แม่ซ้อฮัญซึญ ตะละอบซุ น้องยังไม่วาย ถวิล

 ทุกวันหัวอกของน้องจะแตก อุณาเหมือนแบกพ่อเอ้ยแผ่นดิน...ใน

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)

(หญิง) เอ้ย.....

 ทุกวันมีทุกซัเข้ามาหับ ยังไม่มีใครรับ ทุกซัแทน

 โอ้พ่อแก้วแว่วแหวน ทุกวันยังไม่วาย ถวิล

ทุกวันหัวอกของน้องจะหัก ไปด้วยพ่อแหวนนาก หัวนิล...ใน
(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)
(หญิง) เอ๋ย.....
น้องมีทุกข์ หนอเข้ามาหับ ยังไม่มีใครรับ(เออแน่นะ) ทุกข์แทน
ทุกวันนี้้องยากเหลือแสน ยากอาศัยพ่อร่มสะดก
ไอ้พ่อนกเอ๋ย พ่อนกเอี้ยง พ่อได้ฟังเสียงเสียแล้วก็ติด...ใจ
(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย ทำนองเดิม)

บทชมโฉม

(ชาย) พี่จะชมโฉม ละแม่นางคอดัน รูปร่างสวยล้น กระจะไร
ดูหน้าก็ออกโก้ คางก็ออกเมี๊ว หว่างขาเหมือนเต่า หมอบตาย
(ลูกคู่) เอ้ ชา เอ้ ช้า ชา ฉ่า ชา นอย แม่
(หญิง) ก็หว่างขาเหมือนอย่างเต่า หมอบตาย
ก็ว่าของดีที่เขาซ่อนเร้น ใครเคยได้เห็น ของใคร
เธอมาเหลือบเขม้นเห็นของในผ้า ว่ามันโค่เท่าหน้า เอ็งได้ไหม
(ลูกคู่) เอ้ ชา เอ้ ช้า ชา ฉ่า ชา หน่อ ละ น้อ ละ นอ ละหน้อย
น้อด นอ ละ หน้อย
(ชาย) โอ โงง โง โอ โอง โง้ง เจ้ย
ผมจะชมโฉม แม่คนที่สอง รูปร่างละออง เสียณีกระจะไร
ว่าลูกใครหนอ พ่อแม่ช่างทำ (ไม่ชัด) จ้ำมำ น้ำเยอกระจะไร
(ลูกคู่) (รับทำนอง รับบทร้องชาย)
(หญิง) จ้ำมำ เหลือใจ
ว่าพี่จะ ว่าพี่จำ พี่มาชมน้องยา ทำไม
ฉันจะชม พวกพี่บ้าง พวกพี่ก็ยังไม่เห็นใจ
จะมาชมแต่พวกเขา พวกพี่ก็เหมือนลาวแมวลาย

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงหญิง)

(ชาย) โอ.....

ชมคนที่สอง ดัดมาก็ที่สาม รูปร่างยังกะพราหมณ์ เดินไพร
จะเป็นลูกมนุษย์หรือว่าบุตรพระอินทร์ เสด็จลงมาดิน เสียเมื่อไร

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงชาย)

(หญิง) เสด็จลงมาดิน เมื่อไร

ที่จะถามดู กระตุ้หา กับตัวน้องยา ทำไม
ก็ว่าสวยเอ๋ย สวยแท้ จะเอาไปทำแม่ หรือก็ได้

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงหญิง)

(ชาย) เออ.....

ที่จะชมโฉมแม่คนที่สี่ ชูดกว้างเหมือนปีพระอภัย
รูปร่างก็สวยดี งามเหมือนดังปี ดอกใหญ่

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงชาย)

(หญิง) เอ๋ย.....

ว่าดัดที่สามมาชมคนงามที่สี่ ว่าชูดกว้างเหมือนอย่างปีพระอภัย
ทำไมกับชูดกว้างเอ๋ยชูดแคบ หัวมิงก็แอบ อยู่ได้

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงหญิง)

(ชาย) เออ.....

ดัดที่สี่ ชมคนที่ห้า รูปร่างโสภา ผ่องใส
สีหน้าเหี่ยว ๆ อย่างนี้มันแย่ น่ากลัวจะแก่เสียเหลือใจ

(ลูกอู๋) (รับทำนองรับทรวงชาย)

(ชาย) เออ.....

จะดูหัวอกของน้องก็ผาย จะดูหัวไหล่สองเต้า เต่งตึงยังอยู่ ข้างใน
ถูกตะโพกข้างซ้ายที่จะทำบ่อนปลา ตะโพกข้างขวาที่จะทำเป็นบ่อนไก่

ถ้าพี่ได้แบบนี้สักคนพี่จะไม่บ่นสักคำ . งานการไม่ให้ทำดอกแม่พิสมัย
ถ้าน้องอยากกินกล้วยพี่จะเอาต้นเข้าไปปลูก ถ้าน้องอยากมีลูกพี่จะทำให้
ถ้าไม่ได้ดอกน้อยนอนกระดัง จะไม่ลงเอ๋ยกระได

(ลูกจ๋) (รับทำนองรับทรวงชาย)

(หญิง) พี่อย่ามาทรวงคะนึ่ง พี่หนูอย่ามาตั้งมารัก
ให้พี่ไปบวงสรวงทูปเหว จะไม่ได้ดอกแม่อ้อย แปลงสวน
ว่าไอ้ที่มุ่งเห็นจะไม่แม่น ไปเสียแล้วพ่อแสนบุญจวน...ใจ

(ลูกจ๋) (รับทำนองรับทรวงหญิง)

(ชาย) โอ.....

พี่จะชมโฉม แม่ท้ายก้อย พี่จะชมแม่ห้อย ท้ายไฟ
อีแม่ตะกรับ น้องอย่าเพิ่งมีผิว พี่จะมาหมั้นเร็ว หมั้นควาย
อีแม่สาวน้อย พี่ห้อยกัน น้องยังไม่เคยสน ตะพาย
เอาเชือกหนังเข้ามาขันใส่คอ ผูกไว้ก็ต่อ ไม้ตาย
พอพี่ชักดาบ ออกจากกระเป่า เลยแทงน้องเข้า ลูกพี่หมาย
ถ้าเม้นขี้มูกของแม่ทะลัก พี่ชายไม่ชัก หน้าไป

(ลูกจ๋) (รับทำนองรับทรวงชาย)

(หญิง) ถ้าขี้มูก ไม่ทะลัก ว่าพี่ชายก็ไม่ชัก หน้าไป
อาจารย์เจ้าคะ อาจารย์เจ้าขา คอยฟังฉันว่า เป็นไร
ไอ้แป่ของฉันเป็นไอ้แป่บ้านป่า เป็นไอ้แป่ขาวนา ชาวไร่
หิ้งนี้ก็แข็งกระด้าง เหมือนปลาย่าง แก่ไฟ
หยิบแต่ดอกसानล้ำยาว ขุดตอดอกข้าว เรื่อยไป

(ลูกจ๋) (รับทำนองรับทรวงหญิง)

(หญิง) ขุดตอดอกข้าว เรื่อยไป

อาจารย์สงสารฉัน ขอให้ตบรางวัล ไวไว

บทชวนหนี

- (ชาย) ว่ารักกันหนา พากันหนี เขาไปมั่งไปมี ถมไป
ไอ้ที่สู่มันธรรมดา แม่นายพ่อตา เขาไม่ให้
ว่ารักกันหนาพากันหนี เขาไปมั่งไปมี กันมากมาย
ว่ารักกันหนาพากันหนี เขาไปตั้งโรงเสียโรงสีกันถมไป
เขาขอไม่ให้ก็ต้องลักพาหนี เขาไป เป็นเศรษฐีกันถมไป
- (ลูกชู้) (รับทำนองรับบทร้องชาย)
- (หญิง) ไหนว่าจะพาแม่หนูหนี เข้าตงพงพี เร็วไว
รักหนาหรือก็พากันหนี จะมาสู่มาขอ อย่างไร
ลูก เขามีพ่อแม่ ไม่ได้เกิดมาแต่ โพร่งไม้
ว่าไปเถอะจะไป เถอะจำ ตัวของน้องยา ไม่ไป
- (ลูกชู้) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (ชาย) พี่ เป็นลูกตาป่านหลานตาแป๊ะ เงินทองเยอะเยอะ ถมไป
พี่รักน้องยาก็จะพาหนี ไปมั่งไปมี ถมไป
ถ้ารักกันหนาขอกันหนา ก็ไปขอพ่อตาเขาไม่ให้
- (ลูกชู้) (รับทำนองรับบทร้องชาย)
- (หญิง) ไปขอพ่อตาเขาไม่ให้
อวดมั่งอวดมีอวด เศรษฐีเงินถึง ว่าเป็นลูกนายห้างโตใหญ่
นี่หรือลูกนายห้างขายยา ซื้อเสื้อซื้อผ้ายังงี้
กางเกงที่เอ็งสวม เสื้อที่เอ็งใส่ เอ็งไปยืมของใครเข้ามา
- (ลูกชู้) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)

- อาจารย์หนอย่าชักช้า ฉันจะร้องเพลงทำให้พอใจ
- (ลูกจ๋า) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (หญิง) ถ้าว่าซึ้งก ไม่ทะลัก ตัวมึงก็ไม่ชัก หน้าไป
กล้าตีมุดหัวมึงเข้ามาสน แม่จะตีบเสียด้วยสันตินซ้าย
ตีบให้หัวมึงนะเซล้ม ให้หัวมึงลงจม รอยควาย *
- (ลูกจ๋า) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (ชาย) ให้หัวให้ทะเลเซล้ม ให้หัวมึงลงจม รอยควาย
ทั้งมึงก็ล้มทั้งถูกก็ล้ม ให้รู้ว่าใครจอม ของใคร
ถ้าแม้นมึงไม่ยอมนะกูจะปล้ำ เล่นให้พลิกคว่ำ พลิกหงาย
กูจะยึดเสียขา ต่อยเสียขา เล่นมึงละอิท่าเสียควาย
- (ลูกจ๋า) (รับทำนองรับบทร้องชาย)
- (หญิง) ถ้าแม้นไม่ยอมนะมึงจะปล้ำ เล่นให้พลิกคว่ำ นะพลิกหงาย
จะยึดเสียขาต่อยเสียขา จะเล่นกูริอิท่า เสียควาย
กล้าตีมาซิ ปล้ำน้อง แม่จะขึ้นศาลฟ้องให้บรรลัย
ธรรมการเขาแท้ เล่นแม่มึงยับ ให้โปสิศเขาจับตัวไป
- (ลูกจ๋า) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (หญิง) แม่จะแต่งตัวเสียให้สวยปร๋อ ไปล่อไอ้หนุ่มตะกอ บ้านไกล
จะซื้อขมิ้นลักสองเฟื้อง มาทามันให้เหลือองจาวใน
แม่หนูแต่งตัวเสียให้สวยปร๋อ แม่หนูก็เดินยักคอสายไหล่

* มีเสียงแทรกว่า ให้หัวมึงลงจมที่ตาย

- (ชาย) ทางเก่งที่สวมเสื้อที่ใส่ จะไปเยี่ยมของใคร เขามา
 ที่ลูกเศรษฐีมีเงินถึง เอาเงินสักกี่ชั่ง บอกมา
 แม่หนูจะร้องอย่างงี้ ก็หาตัวพี่ลั่นท้าว
 ไอ้เงินทองเขามมด จะเอาสักกี่เทเตรียมเอามา
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องชาย)
- (หญิง) ว่าน้องไปดูบ้านขุนนาง หมาเข้ามิดทาง เมื่อไร
 จะย่างก็เกรียมจะเหยียบก็กรอบ จะเอาทำหินสักกอบก็ไม่ได้
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (ชาย) จะย่างก็เกรียมจะเหยียบก็กรอบ จะเอาหินสักกอบไม่ได้
 เวลาเขานอนเขาย้อนกัน ไอ้ที่เท่านั้นนอนได้สบาย
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องชาย)
- (หญิง) เวลาจะนอนเขาย้อนกัน ว่าที่เท่านั้นนอนได้สบาย
 แม้นจะเอาที่เท่านี้ ก็ออกลูกกันบานตะไท
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (ชาย) ที่เท่านี้ ก็ออกลูกกันบานตะไท
 ไอ้ที่เท่านี้มันหนีไม่พ้น ว่าที่สักกี่หนไขไหม
 น้องเป็นเมียพี่จะให้อยู่ตอนหัว พี่เป็นผัวลงไปอยู่ตอนท้าย
 ถ้าน้องทำดีให้อยู่ข้างบน น้องทำผิดให้อยู่ข้างใต้
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องชาย)

บทจาก

- (ชาย) ข้างโน้นก็ดีข้างนี้ก็ดี พี่ขอเสียที เป็นไร
 เรามาว่ากันแต่ดีดี เอาแต่เพียงนี้ เป็นใจ
- (ลูกจ้อย) (รับทำนองรับบทร้องชาย)

- (หญิง) เรามาวาากันแต่ดืดี เอาแต่เพียงแค่นี้ เป็นใจ
เรามาพูกกันแต่เรื่องรัก ก็นี้จะให้มันหนัก เกินไป
เจ้าหนุ่มโง่เกชอบเฮฮา ก็แม่สาวสาวเขามา จะอาย
ว่าส่วนพอมายที่ไรเมียบ จะต้องยืนเลีย่นน้ำลาย
- (ลูกจู้) (รับทำนองรับบทร้องหญิง)
- (หญิง) เรามารักกันไม่ได้กัน พี่จะชินรักฉันก็ทำ...
(ลูกจู้) พี่จะชินรักฉันก็ทำไม
(หญิง) ขอให้พี่ย้อนรอยถอยหลัง คืนกลับไปยังเอยบ้าน
(ลูกจู้) คืนกลับไปยังเอยบ้านชาย
 เอย ชา เอ็ง เงย เอย เอย เอ็ง เงย

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอนและวิธีร้อง

เป็นกลอนเพลงหัวเดียว คือกลอนที่ลงท้ายด้วยคำที่ประสมสระ และ
สะกดแม่เดียวกัน เช่นเดียวกับเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ส่วนวิธีร้องนั้นก็เหมือนเพลงฉ่อย
ต่างกันเล็กน้อยในตอนลูกจู้รับเท่านั้น

๒. เนื้อหา

เพลงไอ้เป่บหนี่ มีเนื้อหาเรียงตามลำดับ จากบทไหว้ครู บทเชิญ
บทโฉม บทชวนหนี่ และบทจาก เป็นไปตามลักษณะของเพลงพื้นบ้านทั่วไป

๓. การใช้ถ้อยคำ

ถ้อยคำที่ปรากฏในเพลง เป็นคำไทยง่าย ๆ แต่มีความงดงาม
คมคาย อย่างสมบูรณ์ และยังมีวิธีสร้างคำหรือกลุ่มคำเพื่อเพิ่มความไพเราะ และเพิ่ม
อารมณ์ ดังนี้

๓.๑ การซ้ำเสียง เช่น "จงช่วยเจ๊อจันค้าจุน ตัวพี่หรือเป็นคนจร"
"ทุกวันมีทุกข์เข้ามาทับ ยังไม่มีใครรับ ทุกข์แทน" เป็นต้น

๓.๒ การเปรียบเทียบ เช่น "พี่ที่เยวแสงหานาง เปรียบเหมือน
ดั่งกวาง หานทอง จะแสงหาน้อง เปรียบเหมือนพรานนัก หาเนื้อ" "ทุกวันจิตใจ
พี่เร้าร้อน อุปมาเหมือนนอน บนกองไฟ" เป็นต้น

๓.๓ การใช้คำที่มีพลัง และมีความหมายเหมาะสม เรียกฝ่ายตรง-
ข้าม เช่น -ฝ่ายชายเรียกฝ่ายหญิงว่า หนูน้อง แสดงความเอ็นดู แม่นกกะปูด เมื่อต้อง
การให้ร้องตอบ แม่นกเอี้ยงเสียงทอง แสดงความยกย่องน้ำเสียงของฝ่ายหญิง
แม่เกสรดอกสัก แสดงความงามของฝ่ายหญิง แม่โคมผิวไม้ แสดงความนวลโย
ของผิว แม่ตะกรับ แสดงความอ่อนโยน เหมือนหญ้าตะกรับเวลาต้องลม

-ฝ่ายหญิงเรียกฝ่ายชายว่า พ่อเลื่อนลอยฟ้า แสดงถึงความพอใจในการ
ปรากฏตัว พ่อแหวนนากหัวนิล แสดงถึงความงาม และมีคุณค่า พ่อร่มสะดก (น่าจะ
ออกเสียงเพี้ยนมาจาก ตระบก หรือ กระบก) แสดงความน่าศรัทธาของฝ่ายชาย
พ่อนกเอี้ยง แสดงว่าฝ่ายชายมีน้ำเสียงไพเราะ

๓.๔ การใช้คำสองแง่สองมุม เช่น "ฮ้แม่สาวน้อยที่ห้อยกัน
น้องยังไม่เคยสน ตะพาย เอาเชือกหนึ่งเข้ามาชนใส่คอ ผูกไว้ที่คอ ไม่ตาย พ่อพี่
ชักดาบออกจากกระบี่ เป้า เลยแทงน้องเข้าถูกที่หมาย ถ้าแม่นี่ขี้มุกของแม่ทะเล็ก พี่ชาย
ไม่ชัก หน้าไป" "ถ้าอยากกินกล้วย พี่จะเอาต้นเข้าไปปลูก ถ้าน้องอยากมีลูกพี่
จะทำให้" เป็นต้น

๓.๕ การใช้คำที่เรียกว่า "กลอนแดง" ได้แก่การใช้คำที่มีความ
หมายทางเพศโดยตรง เช่น "กล้าดีมุดหัวมึงเข้ามาสน แม่จะสืบเสียด้วยสันตินซ้าย
สืบให้หัวมึงเหเซล้ม ให้หัวมึงลงจม หิตาย" เป็นต้น

๔. สภาพสังคมและค่านิยมที่ปรากฏ

๔.๑ ความเคารพ พระรัตนตรัย ครูบาอาจารย์ ปิตามารดา รวม
ไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในบทไหว้ครู

๔.๒ ประเพณีการแต่งงาน ฝ่ายชายจะต้องมาสู่ขอฝ่ายหญิงจากพ่อแม่ และหมั้นหมายไว้จนถึงเวลาแต่งงานกันอย่างถูกต้อง หากไม่เป็นไปตามนี้ ก็ผิดประเพณี

๔.๓ สภาพสังคมโดยทั่วไปยังคงสภาพสังคมแบบชนบท ที่ผู้คนมักจะถ่อมตัว ทำงานทุกอย่างด้วยตัวเอง ข้าวของเครื่องใช้ ยังเป็นผลิตผลจากธรรมชาติ มากกว่าจากความเจริญทางวิทยาการ และมีอาชีพกสิกรรมดั้งเดิม เช่น แม่เพลงร้องว่า "โอ้แป่ของฉันเป็นโอ้แป่บ้านป่า เป็นโอ้แป่ขานา ชาวไร่ ทั้งนึ่งก็แข็ง กระด้างเหมือนปลาอย่าง แก่ไฟ หยิบแต่ดอกกล้วยาขุดดอกขาว เรื่อยไป" "จะซื้อขมิ้นสักสิ่งเพื่อง มาทามันให้เหลืองจาวใน" เป็นต้น

๕. คุณค่า

เพลงโอ้แป่ เป็นมหรสพที่ให้ความสนุกสนานทั้งแก่ผู้เล่น และผู้ฟัง และยังเป็นโอกาสให้ผู้ร้องแสดงทัศนะต่อสิ่งต่าง ๆ ความต้องการบางเรื่อง และฝีปาก ซึ่งไม่อาจแสดงได้ในโอกาสอื่น ๆ เช่น "แม่นางคอดัน รูปร่างสวยล้นกระไร ดูหน้าก็ออกโก้ ทางก็ออกเฝ้า (คงตัดมาจากคำว่าเฝ้า ค้า หมายถึง หน้างอกหัก^๑) ห่วงขาเหมือนเต่าหมอบตาย" "ก็ว่าสวยเอ๋ยสวยแท้ จะเอาไปเป็นแม่หรือก็ได้" เป็นต้น

นอกจากนี้ การศึกษาเพลงพื้นบ้านยังช่วยให้เข้าใจประเพณี สภาพสังคม ค่านิยม และวิถีชีวิตของกลุ่มชนได้ดังที่วิเคราะห์ไว้ในข้อ ๔

อนึ่งในการรวบรวมเพลงพื้นบ้านครั้งนี้ ยังสามารถรวบรวมเพลงโอ้แป่ได้อีกสำนวนหนึ่ง จากบ้านหนองตะแบก ตำบลตาขัน ซึ่งนายเขียว พลพิทักษ์ นายฉิม จันทร์มณี เป็นพ่อเพลง และ นางจำเริญ อินสอน นางสุรินทร์ ปลวกแก้ว

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๓ หน้า ๗๒๖

นางลำพูน สุขมหา นางสั้ง จันทรมณี เป็นแม่เพลง เพลงไอ้เป่สำนวนนี้มีความคล้ายคลึงกับเพลงไอ้เป่จากบ้านเก่ามาก จึงนำมาบันทึกไว้ด้วยดังนี้

บทไหว้ครู

(ชาย) เออ...เออ

ลูกยกมือขึ้นเทียมผม สิบนิ้วลูกประนมขึ้นเทียมบ่า

ลูกจะไหว้ครูแต่แต่เก่าก่อน ที่ได้เคยสั่งสอนลูกมา

ลูกจะยกคุณแม่เจ้า ขึ้นวางบนเกล้าเกศา...ไว้

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) ลูกยกมือขึ้นเทียมผม สิบนิ้วลูกประนมขึ้นเทียมบ่า

ลูกไหว้ครูพักอักษร อีกทั้งคุณบิดร มารดา

ขอให้ช่วยยกปกเกล้า ไหว้ทั้งคุณพระเจ้าที่มาบรรจง...ไว้

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) ลูกจะขอไหว้ครู ที่ท่านเป็นผู้สั่งสอน

ขอให้กระเดื่องเรื่องกลอน ที่ท่านประดิษฐ์ด้วยประสงค์

ขอให้มือถือลูกฉาว ไปทั่วแดนด้าวพ่อเอ๋ยจำนง...ใน

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) ยมณาฟ้าดิน อีกทั้งพระอินทร์องค์นารายณ์

ทั้งพระพลึงพระพาย ที่ท่านส่องโลกในหล้า

ขอให้ช่วยเชิดยกยอ อย่าให้ศัตรูเข้ามา...ได้

(ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) ลูกจะไหว้พระพุทธรูปที่ล้ำ ลูกจะไหว้พระธรรมที่เลิศ

จะไหว้พระสงฆ์ทรงประเสริฐ ช่วยมาบอกบทให้ลูกตะบิงไป

จะไหว้พระศรีมหาโพธิ์ ช่วยมาบอกบทให้ลูกตะบิง...ไป

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

บทเชิญ

(ชาย) พ่อไหว้ครูเสร็จพลัน เสียแล้วก็มีหินจะขว้าง
ลูกขึ้นเดินรำทำท่า จาข้าเสียแล้วก็จบ...เมื่อ

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) พี่มาก่อนการตั้งกอง พี่มารักน้องเมื่อเคย
แม่ขอฮักฮักขอบเขย น้องรักก็อย่าผูกความชิง
แม่เกรงตรอกลัก น้องมาเห็นความรักของพี่บ้างหรือยัง...ไร

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) พี่เสาะแสวงหานาง เปรียบเหมือนยังกวางหาหนอง
พี่เสาะแสวงหาน้อง เปรียบเหมือนยังพราวนหาเนื้อ
อีแม่คานน้อยหาบหนัก หล่อนไม่รู้จะหักลงเมื่อ...ไร

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) พี่ศศฺ (ไม้ขีด) ของหล่อนยังจับ (ไม้ขีด)
จอนทุของเจ้าเหมือนหนึ่งดังหงส์จะบิน
นางแม่เนื้อเหลืองเรือกดา มองดูเหมือนทาหล่อนเอ๋ยมัน...ไว้

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) พี่มาเสาะแสวงแม่หนู เปรียบเหมือนอย่างรูขว้างค้อน
พี่เฝ้าตุ่มคงหลงดอน มาจะแม่ชั่วบังใบ
ตัวน้องสมควรจะวิญ น้องรักจะอยู่หล่อนเอ๋ยไปทำ...ไม

(ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

(ชาย) อีแม่นเพียรกระไรพระรัตน หล่อนเฝ้ากาคัดจะรัก
เห็นมากระไรมากนัก อยู่แต่ในเมืองธานี
จะหาละมุนละม่อม หาเหมือนแม่หม่อมหามี...ไม่

- (ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)
- (ชาย) อีแม่น้ำอ้อยเสียงอ่อน หอมกลิ่นขจรจับใจ
พี่ได้กลิ่น พี่ก็อุตส่าห์คลานแบกไป
หวังฉวีลกลิ่นหวาน อีแม่น้ำตาลปากไผ่
พี่ได้สักคนพี่จะไม่บ่นสักคำ ถึงวันยังคำพี่จะหาข้าวขุน
ถึงน้องจะคำแม่โคตร พี่ยังหาโกรธแม่คุณ...ไม่
- (ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)
- (ชาย) พี่ได้สักคนพี่จะไม่บ่นสักคำ ถึงวันยังคำพี่จะไม่ไปไหน
พินพี่ไม่ให้ตักน้ำพี่ไม่ให้ตัก พินทองจะหักหามาให้
ครั้นจะซีกก็ไม่ให้ไปเร็ว พี่จะดูล้างเช็ดอยู่แต่ข้างใน
(ไม่ซัด) . พี่ไม่ให้ตอง พี่จะสงวนนวลน้องขวัญใจ
รักหนอยากชมชื่น กลางคำกลางคืนพี่จึงจะไซ
จะกกจะกอดจะสอดจะเคล้า พี่จะยวนจะเย้าจะจีจะไซ
เมื่อยามจะจีพี่มิให้ซ้ำ จะคอยคลึงคอยคลำ คลื่นไคล
ขอเชิญแม่มารับน้ำรัก ของพี่ไว้สักถ้วยตะไล
- (ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)
- (ชาย) อีแม่จันทน์หอมจอมนาง พิศดูก็สำอางสมทรง
ตาก็คมนามก็ตั้ง (ไม่ซัด) ก็ไม่ไหว
พี่มาหลง รุ่งเพ่งพิศ ความรักก็ติดเสียแล้วอก...ใจ
- (ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)
- (ชาย) ตัวพี่มานั่งชมชื่น ตัวพี่มาเ็นชมโฉม
แม่แก้มขาวถือโคม ดูเหมือนคำกลางคืน
ถึงไม่ได้น้องมาเป็นคู่ แต่พอแลดูก็ชื่น...ใจ
- (ลูกจ๋า) (รับคำสุดท้าย)

- (ชาย) เออแม่นกกะปูดตุดเปิด เขญแม่ขันขันเกิดเอ๋ย ไว
- (ลูกจ๋) เขญแม่ขันขันเกิดเอ๋ย ไว ไว ขาแม่เอ๋ย เอ็ง เงย
- (หญิง) ได้ยินด้อยคำสำเนียง ใครหนอมาร้องเรียกที่ไหน
- เสียงระเบ็งเซ้งแซ่ ใครหนอมารเรียกแม่ ทำไม
- ยกเท้าก้าวกระดาก น้องก็ลงมาจากกระได
- เดินรำทำล้อ แม่หนูก็ยกคอปล่อยไหล่
- เหลือบเขม้นเห็นหน้า ที่รักของฉันมาเมื่อไร
- ได้ยินเสียงขามาร้องเรียกหา ตัวแม่หนูนี้ไม่ข้ายู่นาน
- โอ้พ่อรูปสวยชวยซัก นี่จะมาห่างแหแลหา
- ได้ฟังพ่อน้ำเสียงทอง ซักที่น้องก็หลงพ่อเอ๋ยสุดอา...ลัย
- (ลูกจ๋) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) พอได้ฟังน้ำเสียงชาย เสียงที่นี้มารายร้องเกริ่น
- ให้เผลอพลั้งฟังเพลิน พวกพี่จะมาขอหรือชิง
- กลับไปงูโม่งค์ เสียที่ตอนดง แม่เอ๋ยกระดัง...ไต
- (ลูกจ๋) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) แม่หนูจัดแจง(ไม่ซัก) ย่างเท้าลงมาจากบันได
- หันหลังทำล้อ แม่ก็เดินยกคอปล่อยไหล่
- ตัวน้องสบเนตรเห็นหน้า โอ้พี่ชายของฉันมาเมื่อไร
- น้องเห็นหน้าพี่นี้แล้วก็ให้หนาว เปรียบเหมือนหนึ่งบ่าวเห็นนาย
- ให้เสียตนสันติน เปรียบเหมือนเนื้อได้ยินปืนไกล
- (ลูกจ๋) (รับเอ่ข้า)
- (หญิง) แม่หนูจัดแจงจึงหนัก ย่างเท้าลงมาจากบันได
- มือซ้ายน้องก็ยกเขียนหมาก มือขวาน้องก็ลากเสื้อหวาย
- เขญซิจำ เขญซิจ๊ะ มานั่งเสียบพะตึงใน

- เชิญกินหยูกด้วยกันตั้งว่า มากินยาข้างบนนี่มันจนไข้ใจ
- (ลูกคู่) (รับเอ่ซ่า)
- (หญิง) ได้ยินเสียงชาย เสียงพี่มารายมาเกริ่น
ให้เผลอพลั้งฟังเพลน เสียไปด้วยน้ำเสียงเพลง
มันให้เสียทรวงกระสันต์ ไปด้วยพ่อเสียงหวานร้องเวง...ใจ
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) พอได้ยินเสียงหวาน ใครเข้ามาพานหว่า
น้องรักไม่รู้แล้ว เสียเลยหนอพ่อเพื่อนไกลบ้าน
ไอ้พ่อปากหวานขานดี เล่นเอาใจจริงของน้องจะขาด...ไป
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) พอได้ยินเสียงหวาน เสียงชายมาหวานหว่า
ตัวน้องรักไม่รู้แล้ว ไปเสียเลยหนอพ่อเพื่อนสนิท
พ่อนกเอยนกเอี้ยง พอได้ยินเสียงเสียแล้วก็ติด...ใจ
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) หยุคก่อนเลยเลยก่อนช้า ฉันนี้จะว่าพ่อสูง
พ่อปีกนกแก้วหางแวนกยง ฉันมาเจอก็ร่มแดงไทย
- (ลูกคู่) (รับเอ่ซ่า)
- (หญิง) มาเจอก่อนพ่อร่มแดงไทย
ฉันเป็นเอยซ้องแห้ว ไหนเลยจะมาแข่งซ้องวง
ถ้าน้องเป็นเรือมีคกง ไหนเลยจะมาแข่งพายว่า
เป็นทั้งห้อยน้อยแสง ไม่อาจจะแข่งพี่เอยพระจัน...ตรา
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)

- (หญิง) น้องมีทุกข์เข้ามาหับ ใครเลยจะมารับทุกข์แทน
 มาเจอพ่อแก้วแววแหวน น้องยังไม่วายถวิล
 ทุกวันหัวอกของน้องจะหัก ไปด้วยพ่อแหวนนาก้าวนิล...ใน
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)
- (หญิง) ทุกวันน้องยากกว่าคน ทุกวันน้องก็จนกว่าเขา
 หญิงใดใครเล่า เขาจะนับว่าน้องคนดี
 แยกไปไทยมา หมากพหลุญยกยาหามิ...ไม
- (ลูกคู่) (รับคำสุดท้าย)
- (ชาย) พี่จะขอชมโฉมแม่คอตัน รูปร่างสวยล้นริไล
 แลหน้าอกหมักตะโปกก็เม้า หว่างขาเอ็งเหมือนเต้าหมอบตาย
- (ลูกคู่) (รับเอ่เข้า)
- (ชาย) หว่างขาเอ็งเหมือนเต้าหมอบตาย
 ถัดมาชมอีแม่คนที่สอง รูปร่างก็ละออองวิไล
 ลูกเต้าใครหนอ เขาช่างทำ ดูอ้วนจ้ำม่ำน่าเย้อกระไร
- (ลูกคู่) (รับเอ่เข้า)
- (ชาย) ดูอ้วนจ้ำม่ำเย้อกระไร
 ถัดที่สองก็รองที่สาม ดูเหมือนดังพราหมณ์เดินไพร
 ลูกมนุษย์หรือว่าบุตรพระอินทร์ เสด็จลงมากินอะไร (เอ่เข้า)
- (ลูกคู่) (รับเอ่เข้า)
- (ชาย) เสด็จลงมากินอะไร
 ถัดที่สามงามที่สี่ ดูกว้างเหมือนยังปีพระอภัย
 จะเป็นมนุษย์บุตรเทวดา เสด็จลงมาทำไม
- (ลูกคู่) (รับเอ่เข้า)

- (ชาย) เสดีจลงมาทำไม
 ธิดที่สี่แม่คนที่ห้า น้องมายืนถ่างขาคอยใคร
- (ลูกจ๋) (รับเอ่ข้า)
- (ชาย) จะมายืนถ่างขาคอยใคร
 จะชมคนไหนมันก็ไม่หยดย่อย มาชมฮัแม่ห้อยท้ายไก่
 ฮัแม่ท้ายไก่เมื่อย่าเฟิงมีผิว พี่จะไปหมั้นวิวหมั้นควาย
 ถ้าแม่นใส่คอกกับปิ้ง เงินสิบตำลึงพี่ไม่เสียคาย
 ถ้าหากมันโผลกยังปุ่นาเน่า ไฟเตียวก็ไมเอาให้ตาย
- (ลูกจ๋) (รับเอ่ข้า)
- (ชาย) พี่อยากจะฟังเออว่าน้ำเสียง น้องจะกลมจะเกลี้ยงเสียเท่า...
- (ลูกจ๋) เออ...เอ็งเงย
 พี่อยากจะฟังเออว่าน้ำเสียง น้องจะกลมจะเกลี้ยงเสียเท่าไร
 ข้าแม่เอย เอ็ง เงย
- (หญิง) จะขอชมโฉมพ่อคอตัน รูปร่างโสมผ่องใส
 พี่มาตะกี้ หรือพ่อมาแต่รีแต่วัน
 คิวโหยหรือคะพี่ เขิญมากินหมีบ้านฉัน
- (ลูกจ๋) (รับเอ่ข้า)
- (หญิง) เขิญมากินหมีบ้านฉัน
 ฉันขอโฉมพ่อคอสอง ดูข้างอระอ่อนริไล
 ไปบ้านเสียกะนางน้องสาว จะให้กินหอยควาตัวใหญ่
- (ลูกจ๋) (รับเอ่ข้า)
- (หญิง) ไปกินหอยควาตัวใหญ่
 ฉันขอชมโฉมพ่อคอสาม รูปร่างข้างกระไร
 ขอเชิญไปบ้านเสียกะนางน้องสาว จะให้กินหอยควาตัวใหญ่

- (ลูกจ๋า) (รับเอช่า)
(หญิง) จะให้กินหอยควาตัวใหญ่
จะขอชมโฉมพ่อ คอสี รูปร่างช่างดีนี้กระไร
แะบ้านฉันก่อนนะพ่อ คำปลอด จะให้กินกล้วยทอดชิ้นใหญ่
- (ลูกจ๋า) (รับเอช่า)
(ชาย) พี่จะขอถามแม่คนงามสักหน่อย คนงามเมื่อย่าน้อยน้ำใจ
เจ้ามาทั้งสามทะเลทั้งสี่ ลูกสาวเอ็งมีกันบ้างไหม
(หญิง) พี่จะถามว่ามาทั้งสามทั้งสี่ ลูกสาวน้องมีหรือไม่
ลูกสาวของน้องไม่มี อยู่เดียวเอ็งก็เปล่งกาย
ฉันจะหาผิวกะเขาสักที ก็ยังหาคนดีไม่ได้
- (ลูกจ๋า) (รับเอช่า)
(ชาย) ว่าจะหาผิวกะเขาสักที ก็ยังหาคนดีไม่ได้
จะเอาพี่ไป เป็นผิว เปรียบเหมือนทำร้ายกันภัย
เขาเข้าทหารกันกลุ่ม ๆ เอ็งจะหาผิวหนุ่มที่ไหน
เขาเข้าทหารกันเสียหมด เอ็งจะไม่ได้รู้สขุชาย
- (ลูกจ๋า) (รับเอช่า)
(หญิง) เขาเข้าทหารกันออกหมด จะไม่ได้รู้สขุชาย
เปรียบเหมือนปลาย่างที่ค่างปี หวงไวไม่มีกำไร
ตัวพี่มาชวนให้แม่หนูมีผิว มันกการของตัวเมื่อไร
พ่อแม่เขาเลี้ยงน้องมายาก เขาจะกินขันหมากให้ได้
- (ลูกจ๋า) (รับเอช่า)
(ชาย) พ่อแม่เขาเลี้ยงกันมายาก เขาจะกินขวัญหมากให้ได้
พี่มาชวนให้น้องมีผิว พี่มาชวนให้เอ็งชั่วเมื่อไร
มาเอาพี่ไป เป็นผิว มัน ๆ เหมือนยังชั่วเผาไฟ

(ลูกจ๋า) (รับเอ๋ชา)

(หญิง) รักก็จะมีไม่รักก็จะมี ใครเป็นนายโยนิแม่เมื่อไร
รักกันไม่ได้กัน ชื่นรักแม่มันไปทำไม

(ลูกจ๋า) (รับเอ๋ชา)

(ชาย) รักกันไม่ได้กัน จะไปรัก มันก็ทำไม
พี่เป็นลูกตาปานหลานตาแป๊ะ เงินทองเยอะเยอะถมไป
ลุงเงินเท่าแขนลุงแหวนเท่าขา ลากไปลากมาไม่ค่อยไหว
ให้เอ็งซื้อตะขิงไปปิดฮักก็ ไว้กันแมงหรืมันไซ

(ลูกจ๋า) (รับเอ๋ชา)

(หญิง) ได้ยินเสียงชายมาร้องถาม โอ้พ่อคนงามวิไล
ลูกสาวเคียวนี้ ก็ยังหาคนดีไม่ได้
โอ้เอ๋ยน้ำใจผู้ชาย พ่อทรมารับมาหลอกหลวงมาหายห่วงเท่าไร
แผ่นดินไม่เท่าใบพุทรา ผัวคนแม่คงหาเอาได้
แผ่นดินไม่เท่าแม่น้ำ มันจะหมดคนงามเมื่อไร

(ลูกจ๋า) (รับเอ๋ชา)

(ชาย) มันจะหมดคนงามไปเสียเมื่อไร
ตัวพี่มาชวนให้หนูน้องมีผัว ชวนให้น้องชัวเมื่อไร
มีผัวเสียเถอะเห็นแดง ปีกหน้าผัวแพงใจหาย
เขาเข้าทวารกันอยู่กุ่ม ๆ แม่จะหาผัวหนุ่มที่ไหน
เขาเข้าทวารกันเสียหมด จะไม่ได้รู้รสผู้ชาย
เจ้าคิดขึ้นมาเวลาโหยหิว จะต้องนิ้วมือไซ

(ลูกจ๋า) (รับเอ๋ชา)

- (หญิง) จะต้องเอานิ้วมือไซ
 เมื่อครั้งเมี่ยมึงเขามีห้อง เขาโดนหญ้าปล้องหรือหญ้าหวาย
 เมื่ออย่างก็เกียบเหยียบหรือก็กรอบ ก็หา(ไม่ชัด)สักกรอบ ไม่ได้
 ดูเห็นมีเรือนกับเขาอยู่หลัง หมาเข้าสูดหางไปเมื่อไร
- (ลูกจ๋) (รับเอ้ชา)
- (ชาย) ที่ว่ามี เรือนอยู่กับเขาหลัง หมาเข้าสูดหางไปเมื่อไร
 แน่ที่มี เรือนอยู่หนึ่งหลัง หมาเข้าสูดหางไปเมื่อไร
 บ้านที่อยู่กระต้อม กำแพงก็ล้อมไปด้วยเรียวยาว
 ถ้าวากน้องไปทางไหนมา เข็ดมาแะหากก็ไม่เป็นไร
 แต่พอกันถึงฟากปากถึงเคร่า จะไม่ให้ท้องน้องเปล่ากลับไป
- (ลูกจ๋) (รับเอ้ชา)

๑.๒ เพลงเอ้ย

เพลงเอ้ยที่รวบรวมมาได้นี้ นายขำ อาจารย์ฯ เป็นผู้ให้
ข้อมูล เมื่อถามถึงบุคคลอื่นที่พอจะมาร่วมให้ข้อมูลได้ก็พบว่า มีเหลือน้อยคนเต็มที และ
อยู่ต่างหมู่บ้านออกไป นายขำ จึงได้ให้ข้อมูลเท่าที่สามารถจะให้ได้ เพื่อบันทึกไว้
และนำมาศึกษา ดังนี้

บทไหว้ครู

ลูกม้ายกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วประนมขึ้นเทียบบ่า
จะไหว้ครูเล่าแต่เก่าก่อน	ที่ท่านเคยสั่งสอนลูกมา
ลูกไหว้พระรัตนตรัยเถะท่านเสียก่อน	แล้วไหว้บิดมารดา
ลูกไหว้พระภูมิเจ้าที่	พร้อมพระธรณี พระคงคา
ไหว้ท้าวสิงหลพรหมาสึงหล	เขาเป็นมาก่อนแต่ครั้งปู่ย่า

ว่าวันนี้ลูกมาออกสนาม	ให้ครูติดตามลูกมา
เครื่องตั้งสังเวท	ลูกก็มีมาเกย พร้อมหน้า
อีกทั้งเหล้าخمหรือก็เต็มขวด	เงินตราเทียนลวดพามา
ขอให้ครูของฉันนี่เอ๋ย	ขอให้มาเสวย ถะหนา
พอเสวยเสียเสร็จสรรพ	ลูกก็ต้องลากลับ เป็นธรรมดา
วันนี้มาเข้าสนาม	ขอให้ครูติดตามรักษา
แน่นหนิงเขามาแก้	นี่ขอให้แพ้คำข้า
ว่าทั้งบทย่าให้อ่อน	อีกทั้งกลอนอย่าให้รู้ให้ล้า
อ้าปากก็ขอให้ไหล	ให้ได้เหมือนใจลูกปรารถนา
ขอให้ชอบตาแก่ท่านที่ดู	ขอให้เพราะหูเสียแก่ท่านที่หา
ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านแต่มา เอ๋ยฟัง
(ลูกดู) ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านที่มา
ให้ชอบหมดทั้งนั้น	เสียแต่ท่านที่มา เอ๋ยฟัง

บทเชิญ

เชิญเกิดแม้งามระหง	ขอให้มาในวงเวียนขวา
วันนี้มันใกล้	อาจารย์นัดให้พวกเรา มา
เพื่อสนุกสนาน	เล่นกันสักวันอย่าให้ช้า
ข้างโน้นก็ดี ทางนี้ก็ดี	ทั้งสามทั้งสี่พร้อมหน้า
เรามาเล่นให้เขา	ตัวของเรานั้นหนา
อยากจะเชิญ	แม่ตัวโก่งเข้ามา
เจ้าภาพเขาก็ช่วยเหลือ	เขาก็ปูเสื่อไว้ท่า
เชิญเกิดแม่โถมยง	สู่วงเวียนขวา
นั่งคอยนอนคอย	เสียจนเพื่อย้อยโถมหน้า

ทำไมคู่เล่น ไม่เห็นเข้ามาเจรจา
ที่นี้มาแล้วแม่แก้วพี่ แม่นวลสำสิดงเห็นหน้า
เชิญเถิดแม่คิ้วโก่ง ให้เข้ามาในวงเวียนขวา
เชิญแม่คู่เล่นเข้ามาเจรจา.....เถิด

(ลูกคู่) เชิญแม่คู่เล่นเข้ามาเจรจา (ซ้ำ)

(พ่อเพลง)เชิญเถิดแม่โฉมฉาย เข้ามาในวงท่า
ขอเชิญคู่เล่นให้มาเจรจา.....เถิด

(ลูกคู่) ขอเชิญคู่เล่นให้มาเจรจา (ซ้ำ)

บทชมโฉม

จะชมโฉมแม่สักหน่อย แม่หย่อนยาน้อยแม่มารศรี
มาประสพพบกัน พบกันในวันนี้
พบกันเมื่อแก่เฒ่า ถ้าปะเมื่อสาวดูท่าจะดี
ฉันจะชมโฉมแม่สักหน่อย อย่างว่าพี่เหลวไหลนั่นปี่
อยากจะชมแต่แค่ฝาเท้า ตลอดถึงเกล้าเกศ
หึงคิ้วขนงวงหน้า มันไม่มีผ้ามีศิ
จะมองเหมาะจะไปไหน เหมาะสารพันทุกถ้วนถี่
จะชมโฉมโฉมแล้ว ชมอีแม่สาวพรหมจารีย์
จะชมเสียสักหน่อย พุดกันค่อย ๆ กระจุกกระจิก
มันช่างเหมาะสมเสียจริงหนา ไหล่ซ้ายไหล่ขวาก็สมศรี
ในจังหวัดระยอง งามเหมือนน้องไม่มี...เลย

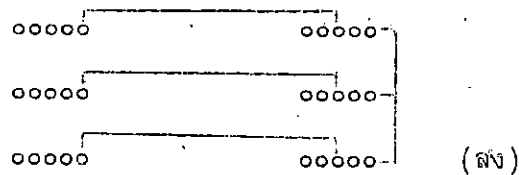
(ลูกคู่) ในจังหวัดระยอง งามเหมือนน้องไม่มี (ซ้ำ)

(พ่อเพลง)งามครบไปเสียทุกอย่าง ทั้งท่าทั้งทางทางนันทางนี้
ในจังหวัดระยอง จะหาเหมือนน้องไม่มี...เลย (ซ้ำ)

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอน และวิธีเล่น

กลอนเพลงเอ๋ย มีลักษณะเป็นกลอนหัวเดียว แม้แต่ในคำสุดท้าย
ก็ลงแบบกลอนหัวเดียว ดังแผนผัง

เวลาเล่นเพลงเอ๋ย ผู้เล่นจะนั่งล้อมวงกัน เอามือเท้ากางร้อง
จนมีบางคนเรียกเพลงนี้ว่า เพลงเท้ากาง

๒. เนื้อหา

ปกติเพลงเอ๋ยจะมีเนื้อหาเหมือนเพลงพื้นบ้านทั่วไป แต่ที่รวบรวม
มาได้นี้ เป็นเพียงตัวอย่างบางบทเท่านั้น คือ บทไหว้ครู บทเชิญ และบทชมโฉม

๓. การใช้ถ้อยคำ

ตามปกติถ้อยคำที่ปรากฏเป็นคำไทยง่าย ๆ ที่มีความงดงาม คมคาย
และมีวิธีซ้ำเสียง เปรียบเทียบ และคำที่อ่อนหวาน มีความหมายดี เช่นเดียวกับ
ถ้อยคำที่ใช้ในเพลงไอ้เป่ แต่เนื่องจากข้อมูลที่ได้มา เป็นเพียงสำนวนเพลงสั้นๆ
จึงพอจะเห็นตัวอย่างเพียงการใช้ถ้อยคำง่าย ๆ และคำที่มีพลังทั้งอ่อนหวาน และ
ประทับใจ เช่น "วันนี้มาเข้าสนาม ขอให้ครูติดตามรักษา แม้นหญิงเขามาแก่ นี้
ขอให้แพ้คำข้า" "เชิญเถิดแม่จามระหง ขอให้มาในวงเวียนขวา" "งามครบ
ไปเสียทุกอย่าง ทั้งท่าทั้งทางทางนันทางนี้ ในจังหวัดระยองงามเหมือนน้องไม่มี"

๔. สภาพสังคมและค่านิยมที่ปรากฏ

๔.๑ ความเคารพพระรัตนตรัย ครูบาอาจารย์ บิดามารดา และ

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ดังที่ปรากฏในบทไหว้ครู

๔.๒ ผู้หญิงจะมีความถือตัว ต้องให้ฝ่ายชายเชิญเสียก่อนจึงจะร้องเล่นด้วย ลักษณะเช่นนี้ เป็นลักษณะของหญิงไทยในชนบททั่วไป

๕. คุณค่า

เช่นเดียวกับเพลงไอ้เป้ เพลงเอ๋ยเป็นมหรสพของชุมชน ดังที่ร้องว่า "เพื่อสนุกสนาน เล่นกันสักวันอย่าให้ช้า" และเป็นสื่อแสดงทัศนะ ความรู้สึก และฝีปากซึ่งไม่อาจแสดงได้ในเวลาปกติ

๑.๓ เพลงวง

วิทยากรผู้ให้ข้อมูลเพลงวง คือ นายเนย ศรีกำแหง นายฉวน สุขมหา และ นายเปล่ง ปริรัชน์ ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเพลงวงไว้ดังนี้

บทไหว้ครู

(หญิง)	นโม นม มนัสการ	คุณพระวิหารระเหิดหงส์
	สิบนิ้วพนมเนียน	ขึ้นเหนือเศียรโดยประสงค์
	จะอริวาทบาทหงส์	หนอองค์พิพาก
(ลูกคู่)	ลูกจะอริวาท นี เออ เอ้อ เอื้อ เอื้อ เอ็ง เอี้ย บาทหงส์	
	ลูกจะอริวาทบาทหงส์	หนอองค์พิพาก
(หญิง)	ไหว้พระหน่อชินสีห์	องค์พระมุนีนาค
	บรมครูผู้ปราชนัย	ผู้ได้สั่งสอนเอย
	ลูกประนมลงนั่งตั้งใจ	ยกมือขึ้นไหว้อยู่สอลน
	ขอเชิญครูชวย	ลงมาอวยพระพร
(ลูกคู่)	เอ๋ยเถิดเอ๋ย เอ็ง เงย	
	ขอเชิญครูชวย	ลงมาอวยพระพร เอ๋ย เถิดเอ๋ย

- (หญิง) น้อมเศียรประนมกร ภิวาทไหววันทนา
 ทั้งสิบธาดทุกทิศ เทียนธูปบุปผา
 คำนับครูเพื่อบูชา พระพุทธพระอัมมัง
- (ลูกคู่) คำนับครู เอ้ย ฟี เอ้ย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ้ย เพื่อบูชา
 คำนับครูเพื่อบูชา พระพุทธพระอัมมัง
- (หญิง) พระสงฆ์ด้วยลั่นทั้งสาม ให้ลือนามบุญใหญ่ยิ่ง
 เหมือนร่มไทรอาศัยกิ่ง อยู่ได้ เป็นสุขขังเอย
 บ่อนข้าวอาบน้ำวันละสามเวลา แม่ทรมาสั่งลูกทุกผู้
 เขาไปไหนกันแน่ พระแม่ข้าอยู่ เอ้ย เรือน
 หักครุฑอักษรที่ลูก เป็นศิษย์ ถ้าแม่นลูกคิดขอให้ช่วยเตือน
 ให้ลูกแจ่มกระจ่าง ไปเหมือนอย่างกะเตือน
- (ลูกคู่) เอ้ย เกิด เอ้ย เอ็ง เงย
 ให้ลูกแจ่มกระจ่าง ไปเหมือนอย่างกะเตือน เอ้ย เกิด เอย
- บทเชิญ
- (ชาย) ไหว้ครูเสร็จแล้วแก้วข้า แม่ดวงสุดาดอกประดู่
 ลูกขึ้นเดินรำทำบท อย่างคองดงนอนอยู่
 ผู้ฟังผู้หาเขามาคอยดู ลูกขึ้นเกิดพวกเรา
- (ลูกคู่) ผู้ฟังผู้หา เอ้อ เอ้อ ฟี เอ้ย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เอย เขามาคอยดู
 ผู้ฟังผู้หาเขามาคอยดู ลูกขึ้นเกิดพวกเรา
- (ชาย) จะชักนิทานขึ้นมาอ่านนิม โดยนิยมเรื่องนิยาย
 หน้าหน้าหนักมันก็ชักข้า พระสุริยามันจนจะสาย
 ถึงสายแสงพระสุริย์ฉาย อยู่แล้วหนอแก้วข้า
- (ลูกคู่) สายแสง เอ้อ เอ้อ เออ ฟี เอ้ย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย พระสุริย์ฉาย
 สายแสงพระสุริย์ฉาย อยู่แล้วหนอแก้วข้า

- (ชาย) แก้วตามมาเล่นในวันนี้ เป็นวันได้เล่นสนุก
 ลูกขึ้นลูกแล้วเอววงกันขลุ่ย ไปเถะอย่านั่งชั่วเอย (ข้า ข้า ชะ)
 เขิญเถิดเจ้าเยาวมิ่ง อย่างนั่งหน้านั่งให้นานนัก
 ว่านักเลงเขาหัน เวลาจักส่าย (ข้า ข้า ชะ)
 ที่หมายเห็นน้องที่มองเห็นหน้า พากเพียรหมายมาประสพน้อง
 สิบเสาะมานาน นี้ประมาณสักสองราตรี (ข้า ข้า ชะ)
 สามปีสี่เดือนที่เที่ยวเดินทอดเคาะ จะหาเมียเหมาะหมายมั่นข่มขู่
 แต่แบกรักกรำมา มาสักห้ากระบุง
 หื้อแท้ทุกขทนทนขัน มันชูงอกขึ้นชี้
 ได้แต่กระดกมาตั้งหกเจ็ดปี (เถิด เถิง เถย)
- (ลูกคู่) ได้แต่กระดกเชื้อ เอ้อ เอย นี เอย เอ้อ เอ้อ เอย เอย มาตั้งหกเจ็ดปี
 ได้แต่กระดกมาตั้งหกเจ็ดปี
- (หญิง) งามล้วนชวนโศก ล้วนวิโยคระจวนจิต
 จิตไม่ตีไม่มีใจตรอง ใครหลงก็ต้องความผิด
 ผิดแล้วค่อยมาถอยหลังคิด คิดเหลือพระปัญญา
- (หญิง) ปัญญาหญิงมีแต่ตรม ผัวหนึ่งไม่สมจะมีสอง
 สองสามสี่หกคนจะปอง เทียวดิ้นหาว่าเอย (ข้า ข้า ชะ)
 ว่าชั่วก็ที่ว่าดีก็หน มันไม่ชอบกลเรากียังไม่มี
 มีแล้วไม่รักมันมักจะมีภัย (ข้า ข้า ชะ)
 ภัยของเราเขาจะหัว ว่ามีผัวไม่สมหน้า
 หน้าตาดีดี ผัวมีเอามา เอ้ย ไย (ข้า ข้า ชะ)
 ไยมันมาเกี้ยวมาเฟี้ยวเสาะ พังเสนาะให้เราเฝ้ารัก
 รักไม่สำคัญแล้วมันไม่รักได้ (ข้า ข้า ชะ)
 ถ้าได้กลิ่นแต่กลิ่นขมิ้นชา ข้างเถะไม่อา...เอ๋ยสย

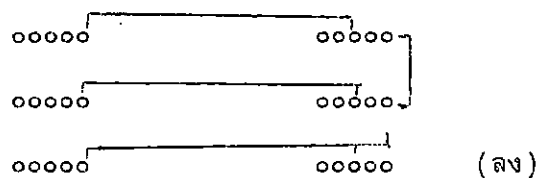
- อย่ามาแกว้างขวางหน้า เลยน้องยาจะไป...เกิด เอย
- (ลูกคู่) อย่ามาแกว้าง แฮ็ เอ้อ เออ นี่ เอย แฮ็ เอ้อ เอ็ง เอย ขวาทหน้า
- อย่ามาแกว้างขวางหน้า เลยน้องยาจะไป
- (ชาย) แลเห็นหน้าสุดาดวง แม่พุ่มพวงเหมือนเทียนชัยย่อย
- ย่อยหยดหมดเหมาะ ฤเกาะละห้อย (ข้า ข้า ชะ)
- อันนิกเลงไหนเห็น เป็นที่ชม ประคบประกำไปเสียทุกอย่าง
- อย่างนี้อย่างนั้น อย่างฉันก็อย่างเอยรัก (ข้า ข้า ชะ)
- รักแต่รักนมเรือนผมไรขวัญ นัยน์ตาเป็นมันคำสนิท
- ผิดหนึ่งไม่ชั่ว แม่สายบัวอย่าคิดเอย ผล็ก (ข้า ข้า ชะ)
- ถ้าไม่ผล็กไม่ไส ถ้าได้แม่งามเสียโดยความรัก
- ถึงว่าเบาะไม่มีจะลองขี่สักพัก
- (ลูกคู่) เอย เอ็ง เงย ถึงว่าไม่มีเบาะ จะลองเกาะสักพัก เอย
- ข้า ทิชะ ข้า ทิ ข้า ข้า ข้า ทิ ข้า ชะ
- (หญิง) ได้ยินสำเนียงเสียงชาย มาเกริ่นกรายร้องเรียกหา
- นางหาที่นี้ก็รักที่หึง น้องก็ไม่นั่งนิ่งช้า
- นางช้าไม่ได้ชายจะว่า ตัวเราแสน เอ้ย งอน
- (ลูกคู่) น้องช้าไม่ได้ นี่ เอ้อ เอ็ง เงย ชายจะว่า นางช้าไม่ได้ชายจะว่า
- ตัวเรานี้แสน เอ้ย งอน
- (หญิง) มาชวนกันเดินเสียเชิญก็หา ไม่อาจจะช้านัก
- นางรีบคว่นชวนชัก กันคระไลจร เอย (ข้า ทิชะ)
- น้องก็มาแล้ว แว่วสำเนียง ได้ยินเสียงใดมาเรียกหา
- น้องท่าไม ก็ให้พี่ปราศรัย (ข้า ทิชะ)
- ปราศรัยปรึกษาปรารภ ไปตามฉบับแบบโบราณ
- โบราณท่านกล่าว อย่าให้ร้ายให้รานไป (ข้า ทิชะ)

จะได้เป็นสำเนาเก่าก่อน ตัวน้องจะคอนให้
จะมาขึ้นตีหม น้องก็กรมน้ำใจอยู่เออย
(ลูกคู่) จะมาขึ้น นี้เออ เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอ็ง เอ้ย ตีหม
จะมาขึ้นตีหม น้องก็กรมน้ำใจอยู่เออย

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอน และวิธีเล่น

กลอนเพลงวางเป็นกลอนหัวเดียว แต่คำสุดท้ายลงดังแผนผัง

ส่วนวิธีเล่นนั้น ในบทไหว้ครู ผู้เล่นทุกคนจะนั่งยอง ๆ ล้อมวง
พนมมือขึ้นแล้วร้องไหว้ครูไปจนจบ เมื่อจบทุกคนจะลุกขึ้นร้องอย่างสวยงาม และ
เดินช้า ๆ เป็นวงไป ท่อเพลง แม่เพลงจะร้อง ส่วนผู้เล่นคนอื่น ๆ จะเป็นลูกคู่รับ

๒. เนื้อหา

เพลงวางเป็นเพลงที่มีเนื้อหาทำนองเดียวกับเพลงปฐิพากย์ทั่วไป

๓. การใช้ถ้อยคำ

นอกจากลักษณะการใช้ถ้อยคำไทยง่าย ๆ การใช้คำสองแง่สองมุม
การเปรียบเทียบ การใช้คำที่มีพลัง เช่น "ให้ลูกแจ่มกระจ่าง ไปเหมือนอย่าง
กะเดียน" "ท้อแท้ทุกชั้นชั้น มันชูออกชั้นชี โด่เด่กระดกมาตั้งหกเจ็ดปี" ซึ่งเป็น
ลักษณะที่คล้ายกับเพลงไอ้เป้ และเพลงเอ๋ยแล้ว ผู้เล่นเพลงวางยังมักใช้คำพวนอีกด้วย
เช่น "ได้นินสำเนียงเสียงชาย มาเกร็นกรายร้องเรียกหา นางหาที่นี้ก็วิที่หังน้องก็
ไม่นั่งนิ่งช้า" "จะมาขึ้นตีหม น้องก็กรมน้ำใจอยู่เออย"

๔. สภาพสังคมและค่านิยมที่ปรากฏ

นอกจากความเคารพพระรัตนตรัย คุณครูบาอาจารย์ ปิตามารดา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ปรากฏในบทไหว้ครูแล้ว เพลงวงบทยังแสดงค่านิยมของสตรีย่างชัดเจน เช่น "ปัญหาหญิงมีแต่ตรม ฝ่าหนึ่งไม่สมจะมีสอง สองสามสี่หกคนจะปองเที่ยวินทาว์เอา" แต่ในเวลาเดียวกันผู้หญิงก็รู้สึก ว่า "ไดยินสำเนียงเสียงชาย มาเกเรกรายร้องเรียกหา... นางข้าไม่ได้ชายจะว่า ตัวเราแสนอนเอย"

๕. คุณค่า

การศึกษาเพลงวงจะช่วยให้เข้าใจความศรัทธาค่านิยม สภาพสังคม ทัศนคติ และค่านิยมของผู้คนได้อย่างดี และหากยังได้เห็นลีลาการร้องรำ จะยังเห็นความงดงาม ที่เข้มข้นน่าประทับใจ

อนึ่ง ในการรวบรวมเพลงวงครั้งนี้ วิทยากรได้ให้ข้อมูลเพลงวงที่เล่นจับเรื่อง พระอภัยมณี บางตอน จึงได้บันทึกไว้ด้วยดังนี้

เพลงวงจับเรื่องพระอภัยมณี

นางผีเสื้อ	ฝ่ายผีเสื้อเมื่อขึ้นจากน้ำ	จะไปถ้ำของนางมาร
	ลัดเลี้ยวเที่ยวไป	ที่ในไพรพฤกษาศานต์
	นางเก็บลูกไม้ไล่ห่อ	ได้เห็นว่าพอน
	งามสุกห้ามเปรี้ยวหวาน	ได้แล้วก็ลัด เอ้ย มา
ลูกอู๋	ทั้งสุกห้าม เอย นี เอย เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย เปรี้ยวหวาน	
	ทั้งสุกห้ามเปรี้ยวหวาน	ได้แล้วก็ลัด...เอ้ย...มา
นางผีเสื้อ	มาถึงปากถ้ำสำคัญ	แล้วนางมีทันคิด
	แลเห็นศิลาฝาปิด	นางเปิดเข้าดูหาเอย
ลูกอู๋	ข้า ทิยะ ข้า ข้า ชะ ข้าติยะ ข้า ชะ	

นางผีเสื้อ	จ้องมาหาไม่เห็นหาย	ตกใจเพียงจะสิ้น
	ขวัญหายกายสิ้น	ให้กระทันทั้งอินทรี (ข้า ข้า ชะ)
	ดูไปที่เป่านั้นเล่าก็หาย	เที่ยงแท้แน่ใจ หันจะพากันหนี
	แทบจะทอดตนตาย	เพราะเสียกายพระนี้
ลูกคู่	เอ๋ย แล้ว เอ็งเงย	
	แทบจะทอดตนตาย	เพราะเสียกายพระนี้
	เอ้อ เอ๋ย แล้ว เอย	ข้าทีชะ ข้า ชะ ข้า ข้า ทีข้าชะ
นางผีเสื้อ	โมโหหนุมนุ่น	ออกจากประตูเที่ยวหารอย
	ริมฝั่งทางลง	ไม่เห็นแยบคายทรายรอย
	ทั้งโลดโผนโจนผุด	แล้วสายสมุทร เป็นฟองผอย
	นางอุตุจตุผลุลอย	ค้นหาอยู่ เป็นคว้น
ลูกคู่	นางอุตุจตุ เอ้อ นี่ เอย เอ้อ	เอ้อ เอ้อ เอ็ง เงย ผลุลอย
	นางอุตุจตุผลุลอย	ค้นหาอยู่เป็น ชะ เอ๋ย คว้น
นางผีเสื้อ	ทั้งลูกน้อยกลอยใจ	หายไปเสียด้วยเล่า
	เหมือนใครมาลักครักเอา	ดวงใจนางไปเสีย เอย (ข้าทีชะ)
	ถามว่ามีเห็นมนุษย์สองคน	มาในวังวนบ้างหรือไรหา
	แต่ผู้เดียวมาได้	หรือผู้ใดมันพา เอ๋ย จร (ข้าทีชะ)
	ฝ่ายราชทูตข้างพวกนั้น	เห็นอลหม่านเที่ยวชวนกันมา
	เสียงเกรียวกรวดหรือควาย	มาในสายพระ เอ๋ย สาคร (ข้า ข้า ชะ)
	ฝ่ายข้างพวกทักเณร	รู้กระปิลแถลงไข
	ว่าเงือกพามนุษย์	มิได้หลุดไม่ เอ๋ย หย่อน (ข้า ข้า ชะ)
	ฝ่ายข้างทิศใต้	เมื่อวันขึ้นนี้
	เห็นจรลีตามกันรีบติด	ไปได้สามราตรีทั่วทั้งมหาดวอน (ข้า ข้า ชะ)
	นอกหมกมุ่นหันหน้าหนี	กำลังโกรธเรียวแรงแข็งขัน

กะหลัดใหญ่ไครหนอ	มาลวงล่อเอากัน เอย ไป (ข้า ข้า ชะ)
ปีนี้แล้วไม่แคล้วคลาด	เมียเคยร่วมอาสน์นอกขุน
แต่นี้กระมัง	แรมร้างจะเลยไกล (ข้า ข้า ชะ)
ถ้าจะตามทางไม่ยังหยุด	ไม่ว่าหน้า สิ่งใดใด
จะสู้สงครามด้วยความซัดใจ	เอ๋ย นา เอย (ลูกคู่ข้า)

๑.๕ เพลงโคราช

เพลงโคราชซึ่งนายข้า อาจารย์ฯ เป็นผู้ให้ข้อมูลนี้ มี ๓ ตอน คือ ตอนที่ ๑ บทคร่ำครวญรัก ตอนที่ ๒ บทกล่าวถึงเหตุการณ์บ้านเมือง และตอนที่ ๓ เล่ากำเนิดผีหลวง ทั้ง ๓ ตอนมีเนื้อความดังนี้

บทคร่ำครวญรัก

ก็ว่าพี่หมายเสียที	เดี๋ยวนี้พี่มาเสียทาง
มาว่าเหวอ้างว่าง	อกฉันเอยอาภัพ
แสนสุดอดสู	ตัวพี่สู้มาฮับ...เอย...อาย (เฉิบๆ)
นี่ว่ามันไม่สมหวัง	เสียแล้วแม่วังน้าวาน
นี่ว่าดังต่างคน	เสียแล้วแยกกันไป...เอย..
นี่น้องจะจากพี่ยา	นี่นะขอผ้าสะไบ
พี่เสียแล้วเมื่อน้องจะจากพี่ยา	ก็ขอแต่ผ้าสะไบ (เฉิบ ๆ)
ตัวพี่แสนเสียตาย	ยังไม่วายโทษ
ฮัสสุชลเนตร	ไหลลงเมาะเมาะผอย
ตัวพี่อรารมรักเจ้า	ตัวพี่แขวนผ้ามาฮ้อย...เอย...ฮึง (เฉิบๆ)

ตัวพี่เฝ้าอ้อยฮ้าง

ตัวพี่ใจหมายจิต

รักเจ้าสาวน้อย

ห้อยกะจับบั้ง

ชุดหัวบัวเฟื่อน

ตัวพี่รักเจ้าไม่หลอก

ตามจริงตามจัง

หญิงอื่นไม่เอา

พี่ทวนหันมากอด

หญิงอื่นหมิ่นพัน

อีแม่รีนระรวย

พี่ไม่นิกรักอยากได้

โอ้ว่าแม่สมรมึง

ถ้าพี่ไม่ล่อหลอก

พี่ไม่หลอกเล่นเปล่าๆ

ลูกคู่ พี่ไม่หลอกเล่นเปล่าๆ

แสนเสียตายนัก

เสียตายเป็นข้อ

พี่จากเมียเสียชู้

อิงอีแม่มึงมิตร

ไม่ว่าไม่กลิ้งกลอกกลับ

มาตั้งแต่ห้อยแม่เอ๋ยกระจับ...เอ๋ย...บั้ง (เถิบๆ)

น้องสาวเที่ยววิ่งตามเพื่อน

อยู่ตามแม่น้ำลำคลอง

ตัวพี่จะบอกเสียตาม...เอ๋ย...จริง (เถิบๆ)

ตัวพี่หวังรักเจ้า

ถ้าหลอกนะฟ้าผ่า

อีแม่ยอดกันยา...เอ๋ย...หญิง (เถิบๆ)

ที่กระสันตรูปสวย

ที่รุ่นสาวคราวหล่อน

เหมือนหัวไหล่มม...เอ๋ย...มึง (เถิบๆ)

พี่ไม่ทิ้งทอดดอก

เหมือนหนึ่งกับสนลึง...เอ๋ย

ดอกที่จะเอาจริง ๆ เสียแล้ว เอ๋ย

ดอกที่จะเอาจริง ๆ

พี่แสนเสียตายนักหนอ

ข้อพวงระกำ

จะชินอยู่ไปท่า...เอ๋ย...ไม (เถิบๆ)

พี่ไปขึ้นบ้านโน้น
หมุนมาขึ้น เรือนนี้
พี่ผินหน้าลง เรือน

ว่าเมื่อยามมีเงิน
ว่าเมื่อยามมีทอง
เมื่อยากออกตกอับ

น้องจะจากอกพี่
อย่าทำให้ใจชายหมอง
น้องจะจากพี่จริง

เมื่อเค็มเป็นหาด
พี่เลี้ยงแลลูล่วง
พี่มาเจอจะคนหลอกหนี
มาเจอจะคนเป็นหลอกพี่

กรรมวิบากเอ๋ย
มาทุกข์ เปิก เลิก เปิก
ตัวพี่เสียน้ำจิต

ไม่เหมือนใครสักคน
ที่รักของเรา
แรกเริ่มพูดจา

เขาไม่นับว่าพี่
เขาไม่นับว่าน้อง
แล้วทำเหมือนจะร้อง...เอ๋ย...ให้ (เจ็บๆ)

เขาก็นับว่าน้อง
เขาก็นับว่าพี่
เขาจะนับเราที่...เอ๋ย...ไหน (เจ็บๆ)

แม่ล่ำลึงตรง
น้องอย่ามาเมินหมาง
เขี้ยวหรือแม่กึ่งมะปราง...เอ๋ย...ใหญ่ (เจ็บๆ)

เกี่ยวนี้หรือกลายเป็นห่วง
ดูมันไม่หลากหลาย
เสียยิ่งกว่าผีตาย ตาย เสีย แล้ว
เสียยิ่งกว่าผีตาย ตาย...เอ๋ย (เจ็บๆ)

ว่ามาจากวิเปิก
ทำให้พี่เปื้อน
พี่คิดคิดเสียแล้วไม่เหมือน...เอ๋ย...ใคร (เจ็บๆ)

ไอ้ว่าเราจนกว่าเขา
ก็มาเร็ดสะร้าง
ตัวข้าก็ตั้ง...เอ๋ย...ใจ (เจ็บๆ)

ตั้งใจหมายแม่	แน่แล้วนะคนดี
ถ้าพลาดท่าเสียที	เสียด้วยชายอื่นโลกผม
เพื่อนเราเผาเรือน	มันช่างไม่เหมือนอารมณ์...เอ๋ย...หมาย(เจ็บๆ)

พี่หมายเสียที	เดี๋ยวนี้ก็มาเสียทาง
มาว่าแห้วอ้างว้าง	อกฉันเอ๋ยอาภัพ
แสนสุดอดสู	ตัวพี่สู้มาฮับ...เอ๋ย...อาาย(เจ็บๆ)

บทกล่าวเหตุการณ์เมือง

จะยกทัพกลับกล่าว	ไปบอกเรื่องราวบ้านเมือง
ต่างกับแดนขุนเคือง	ยามจะเข้าห้องซัง
เราไม่มีผิด	เขาจับไปติดตาราง...เอ๋ย...ไว้(เจ็บๆ)

เป็นที่แขวงกำนัน	เขาไม่ดูการเสียก่อน
ทำให้ราษฎร	ทั้งไพร่ฟ้าแผ่นดิน
ยื่นเรื่องราวกล่าวหา	ไม่ได้ทำมาหากิน...เอ๋ย...ได้(เจ็บๆ)

ไปทั้งหัวเห็ดวิ่งแร่	เขาเอาประแจใส่มือ
ฉวยยุกฉูดยื้อ	ไม่ว่าเด็กผู้ใหญ่
ร้องให้ระงม...เอ๋ย...ไป (เจ็บ ๆ)	

อีกทั้งคนเล็กร้องไห้	หนอผู้ใหญ่ร้องแซ่
ว่าหนูจงอยู่กับแม่	พ่อไปไม่ตาย
คงจะได้กลับ...มา...เอ๋ย...หา (เจ็บ ๆ)	

อีกทั้งตำรวจเขาก็ก่เดือน	จะลงจากเรือนหรือยัง
รำคาญร้องสั่ง	พระสุริยันจะสาย
ไค้เวลาไอ้หนูก็เฉย	ว่าพ่อเอ๋ยจะไป...เอ๋ย...ไหน(เฉิบๆ)
อีกทั้งพองพยาน	ของฉันไม่มี
ใครจะโปรดปราณี	ร้อยชั่ง
เขาใส่โทษเข้ากรง	เขาเลยส่งเข้าคุก...เอ๋ย...ชั่ง(เฉิบๆ)
ฉันจะกราบสวดมนต์ไหว้พระ	เดชะกุศล
เทศาไม่ช่วย	ลูกคงจะม้วย เสีย เอ๋ย...คน (เฉิบๆ)

บทเล่ากำเนิดผีหลวง

เมื่อแรกจะตั้งเป็นข้อ	ยังมีเนื้อความติดคอหอมมาแต่เรื่องราว
ในคาถาบาสี	พระคัมภีร์ท่านก็กล่าว เอ้อ...เอ้อ...
เอ็ง เงย...มา (ลูกจู้รับ เฉิบ เฉิบ)	

ยังมีพระภิกษุสงฆ์	ท่านทรงไตรเพท
นี้ว่าสละกิเลส	สำรวมไปด้วยองค์ศีล
ท่านไปตั้งกุฏิ	ไว้ที่ริมดิน...เอ๋ย...ท่า (เฉิบๆ)

ลูกศิษย์ก็ถ้าน	อาจารย์ก็โกรธ
มันคันคันสันโคษ	เล่นรอบกุฏิ
อาจารย์จำวัดไม่ได้	ฉวยไม้เข้าไล่ตี...เอ๋ย...คำ (เฉิบๆ)

ว่ามันไม่นอน	สอนมันก็ไม่ได้
นี่ไอ้ลูกศิษย์ังไร	มันดื้อด้านจองทอง
นี่ว่าโมโหหุ่นหัน	อาจารย์นั้นก็ปอง...เอ๋ย...ฆ่า (เฉิบๆ)

วันหนึ่งหีบเอาหลาวเหล็ก	อันที่แหลมหลัก
เอาลงไปปัก	ปักไว้ในน้ำ
ถ้าหากโลดลงไป	ให้เหล็กไหลมันดำ...เอ๋ย...คา (เจิบๆ)
ได้เวลาเพล	พวกเพชรก็ร้อน
จะไปสู่สาคร	ที่เคยสระสรอง
ตั้งนโมสามหน	เพชรนั้นก็โจนลงคง...เอ๋ย...คา (เจิบๆ)
เป็นบุญของเจ้าเพชร	มิได้จ้องเวรกันไว้
คุณโมคุ้มได้	หลาวเหล็กแทงผิด
เพชรไม่ทรยศอาจารย์	เพชรนั้นไม่ได้ยัจ...เอ๋ย...จา (เจิบๆ)
นี่แน่ะอาจารย์	ก็เล่นโลดทะยาน
ไปถึงสะพาน	แล้วก็โลดลงดู
หลาวเหล็กที่ปัก	ดำอีกเข้า อู...เอ๋ย...วา (เจิบๆ)
ใกล้จะดับจิต	พวกมึงสังโลหิต
มาหสังไหลลง	เป็นเลือดไหลนอง
ไปตามท้องพระคง...เอ๋ย...คา (เจิบๆ)	
ตายไปกลับชาติ	เป็นมาดทурс
องค์เดียวสันโดษ	อยู่ในภาคพื้นพรหมา
ไปเป็นผีหลวงหลาวเหล็ก	อยู่องค์เอก เอ...เอ๋ย...กา (เจิบๆ)
ครั้นถึงวันอาทิตย์	ก็มีฤทธิ์กลอกกลับ
ไปอยู่พายัพ	เหาะยอควดยั้ง
แปลงเพศอำไพ	กลับกลายเป็นมึง...เอ๋ย...ม้า (เจิบๆ)

ครั้นพอถึงวันจันทร์	สีสน်หมอกมัว
กลับกลายเป็นจ้าว	เขางอนเงะงะ
พอรุ่งแล้วเรื่องฤทธิ์	ไปสู่ทิศบูร...เอ๋ย...พา(เจ็บๆ)
พอถึงวันอังคาร	ไปทิศอีสาน
กลายเป็นราชสีห์	ออกโอษฐ์สำเนียง
พระสุรเสียงดังปาน...เอ๋ย...ฟ้า (เจ็บ ๆ)	
ครั้นถึงวันพุธ :	แสนสุดกระสันต์
กลายเป็นยักษ์กุมภกัณฑ์	ไปอยู่ที่ศุกร
ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน	เมื่อสุริยันจะรอน...เอ๋ย...รา (เจ็บๆ)
ครั้นถึงวันพระหัส	เป็นมึงสาควาย
หนอกยาวเขาใหญ่	อยู่ที่ศวกนิธ
ตัวเคียวสันโคธ	ลาโลดเสียแล้วก็สิน...เอ๋ย...ลา (เจ็บๆ)
ครั้นถึงวันศุกร	กลายเป็นศุกร
ดันดันสันดอน	ไปอยู่ที่ศประจิม
เที่ยวดิไรร่าร้อง	อยู่ในท้องกระสินธุ์...เอ๋ย...ลา (เจ็บๆ)
พอถึงวันเสาร์	กลายเป็นคชสาร
งวงงาครบครัน	ไปอยู่ที่ศภาคเนย์
รุ่งแล้วหันเห	อาคเนย์เกาะมาติต...เอ๋ย...สา (เจ็บๆ)
ว่าใครจะมีมา	ครบเสียแล้วเจ้าวัน
ว่านอกจากนั้น	ตำราไม่ว่า
ถ้าใครไม่เชื่อคำครุ	ให้มาเปิดดูตำ...เอ๋ย...รา(เจ็บๆ)

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอนและวิธีเล่น

กลอนเพลงโคราชมีลักษณะดังนี้

ผู้เล่นเพลงโคราช ๒ ฝ่าย (ฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย) จะยืนร้องโต้ตอบกัน และมีลูกคู่รับ เฉ็บ เฉ็บ ตอนจบกลอน

๒. เนื้อหา

ปกติเพลงโคราชจะมีเนื้อหาเหมือน ๆ กับเพลงพื้นบ้านทั่ว ๆ ไป แต่ที่รวบรวมมาได้มีเพียง ๓ บท คือ บทครวญรัก บทกล่าวเหตุการณ์บ้านเมือง และบทเล่ากำเนิดผีหลวง

๓. การใช้ถ้อยคำ

เนื่องจากชื่อเพลงนี้ตรงกับชื่อเพลงประเภทหนึ่งของนครราชสีมา จึงทำให้คิดว่าจะมีอิทธิพลโดดเด่นถึงกันบ้าง เพลงโคราชของตำบลตาขันนี้ คงมีต้นเค้ามาจากเพลงโคราชของนครราชสีมาแน่ โดยมากับพวกพ่อค้าควายที่ต้อนควายจากนครราชสีมามาขาย แต่เมื่อพิจารณาถ้อยคำแล้วปรากฏว่าไม่มีคำภาษาอีสานหรือภาษาถิ่นโคราชเลย ดังนั้นอิทธิพลจากต้นเค้าเดิมน่าจะอยู่ที่ทำนองการร้องมากกว่า

ถ้อยคำที่ปรากฏในเพลงโคราชเหมือน ๆ กับเพลงพื้นเมืองอื่น ๆ คือ ใช้คำง่าย แต่เป็นคำมีพลัง และมีความงดงามอย่างสมบูรณ์ เช่น "นี่มะมันไม่สมหวัง เสียแล้วแม่วังน้ำวน นีว่าตังต่างคน เสียแล้วแยกกันไป นีน้องจะจากพี่ยา นีนะ. ขอผ้าสะไบ" และ "ครั้นถึงวันศุกร์ กลายเป็นสุกร ดันดันสันดอน ไปอยู่ทิศประจิม

เที่ยวพิไรรำร้อง อยู่ในท้องกระสินธุ์เอ๋ย ลา"

๔. สภาพสังคม และค่านิยมที่ปรากฏ

เพลงโคราชบทที่คราวรักสะท้อนค่านิยมเรื่องฐานะเงินทองไว้ตรง
กับสำนวนว่า มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่ ว่า "ว่าเมื่อยามมีเงิน เขาก็นับ
ว่าน้อง เมื่อยามมีทอง เขาก็นับว่าพี่ เมื่อยากอกตกลัษ เขาจะนับเราที่...เอ๋ย
...ไหน" และยังแสดงความเชื่อเรื่องผลกรรมว่า "กรรมริบากเอ๋ย ว่ามาจาก
วิบาก มาทุกข์เบิกเล็กเบิก ทำให้พี่เบื่อน"

ส่วนบทกล่าวเหตุการณ์บ้านเมืองนั้น เป็นเหมือนบันทึกความรู้สึกของ
ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าทำความผิด โดยไม่มีการไต่สวน ว่ามีความผิดจริงทั้งตนเอง
และครอบครัว ทำให้เป็นทุกข์มาก

๕. คุณค่า

เพลงโคราชมีเนื้อหาหลายอย่างทำให้เข้าใจถึงสถานะ ความต้องการ
ของกลุ่มชน และยังได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลินจากสำนวนเพลงที่ไพเราะอีกด้วย

๑.๕ เพลงข้าเจ้าหงส์

เพลงข้าเจ้าหงส์จากบ้านหนองตะแบก ตำบลตาขัน
ซึ่งนายเชิญ สุขอารีย์ นายข้า อาจารย์ชา และนายเจริญ เพชรนคร เป็น
วิทยากร มีดังนี้

(พ่อเพลง) ยกกระตองไผ่ขึ้นเทียมหู จะไหว้ครูข้าเจ้าหงส์
อย่าให้มันพลาดมันพลั้ง นี่ไปข้าง ๆ โขง ๆ
ยกกระตองไผ่ขึ้นกระดก ให้ลูกข้าวันตกหล่นลง
เถอะนะหงส์เจ้าเอ๋ย

(ลูกคู่) ข้าเจ้าข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย รักสร้อยฉันทน์เอ๋ย ละมาดิงข้า
เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย

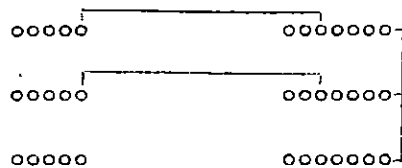
- (พ่อเพลง) ร่อนละเหวयर่อนลง
หงส์เอ๋ยปีกอ่อนร่อนลง จะเข้าในดงเอยมะลิงปลิง
- (ลูกคู่) ร่อนละเหวयर่อนลง จะเข้าในดงเอยมะลิงปลิง
- (พ่อเพลง) นี่เอ...โอ้ย
เราจะดักลอบก็มีคนรู้ ครั้นจะเล่นซู้หรือก็มีคนชิง
ยกลอบเอาปลา แล้วชักงาเอาหิ้ง
- (ลูกคู่) หงส์ข้าเอ๋ย ข้าเจ้าข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
รักด้อยฉันดิง ละมาดิงข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
- (พ่อเพลง) หงส์เจ้าเอ๋ยปีกอ่อนร่อนลง จะเข้าในดงมะหวด
- (ลูกคู่) ร่อนละเหวยเลยลง จะเข้าในดงมะหวด
- (พ่อเพลง) ไม่มากไม่น้อย ขอแต่รอยละหวด
- (ลูกคู่) ข้าเจ้าข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย รักด้อยฉันเอยละมาดิงข้า
เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
- (พ่อเพลง) หงส์เอ๋ยปีกอ่อนมาร่อนลง จะเข้าในดงเอยสะเคา
- (ลูกคู่) ร่อนละเหวยเลยลง จะเข้าในดงสะเคา
- (พ่อเพลง) น้องเอ๋ยอย่าทำเล่นตัว จะอดมีผิวซีเมา
- (ลูกคู่) รักด้อยฉันเอย ละมาดิงข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
- (พ่อเพลง) หงส์เอ๋ยร่อนลง จะเข้าในดงเอยชุมเห็ด
- (ลูกคู่) ร่อนละเหวยเลยลง จะเข้าในดงเอยชุมเห็ด
- (พ่อเพลง) ว้าง ๆ จะพาน้อง พารูปทองไปตกเบ็ด
- (ลูกคู่) ละว่าด้อยฉันเอย ดิงข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
รักด้อยหงส์เอ๋ย ดิงข้า รักฉันก็มาเถิดเอ๋ย
- (พ่อเพลง) หงส์เอ๋ยปีกอ่อนร่อนลง จะเข้าในดงเอยมะไฟ

- (พ่อ เพลง) รักสาวเขาไม่รัก เขามาผลัดมาไล่
ถ้า मैं เป็น เปี้ยว เป็นปู จะฉีกให้ดูหัวใจ
- (ลูกคู่) รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า
- (พ่อ เพลง) หงส์เอ๋ยปีกอ่อนร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยต้นไทร
(ลูกคู่) ร้อนละหวิวร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยต้นไทร
- (พ่อ เพลง) ได้น้องสักคน ไม่ให้หน้ามนไปข้างไหน
ไม่ได้ไฉ่แดงมาใส่กระดิ่ง ไม่ให้น้องลงจากกระได
- (ลูกคู่) รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
- (พ่อ เพลง) หงส์เอ๋ยปีกอ่อนร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยมะขวิด
(ลูกคู่) ร้อนละหวิวร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยมะขวิด
- (พ่อ เพลง) ฉันมาหนองตะแบกวันนี้ ฉันมองเห็นคนตีมาเพ่งพิศ
หาหมอยาอยู่ เขาว่าฉันหนาจะได้แม่ลูกติด
- (ลูกคู่) รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
รักต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
- (พ่อ เพลง) หงส์เอ๋ยปีกอ่อนร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยตะโกนา
(ลูกคู่) ร้อนละหวิวร้อนลง จะเข้าไปในดงเอ๋ยตะโกนา
- (พ่อ เพลง) ผนตกอยู่ปรอยปรอย น้ำค้างก็ย้อยที่ชายคา
พอจะเข้ามาขวางคลอง เสื่อสาบมันร้องขวางหน้า
ถ้าอาจารย์ไม่สั่ง เจริญยังไม่มา
- (ลูกคู่) ละต้อยฉันเอ๋ย ดึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
ละต้อยฉันเอ๋ย ละมาถึงช้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอน และวิธีเล่น

กลอนเพลงช้าเจ้าหงส์ เป็นกลอนหัวเดียว และเป็นเพลงพื้นเมืองแบบสั้น คือมักจะร้องสั้น ๆ เช่น ร้องเพียง ๓ - ๔ คำเท่านั้น ดังแผนภูมิ

เพลงช้าเจ้าหงส์ร้องเล่นกันในเวลาสงกรานต์ โดยใช้ไม้ขอมฉายหรือกระดองไห สงกรานต์เป็นจังหวะตามจังหวะเพลง และมีลูกคู่ร้องรับ กระทั่งเสียงบ้าง ทอดเสียงบ้าง เพิ่มความสนุกสนาน

๒. เนื้อหา

ส่วนใหญ่เนื้อหาของเพลงนี้จะเป็นการเกี่ยวพาราสักนระหว่างหญิงสาวชายหนุ่ม กับ เป็นการร้องขอขมน หรือสุราจากเจ้าบ้านในเวลาลงแขกสงกรานต์ โดยขึ้นต้นกลอนว่า "ร่อนละเหวयर่อนลง จะเข้าในดง...."

๓. การใช้ถ้อยคำ

มักใช้คำง่าย ๆ ตามลักษณะของเพลงพื้นบ้านทั่วไป แต่ก็มืบทเปรียบเทียบกับคนคายแฝงอยู่ เช่น

"เราจะดักลอบก็มีคนดู ครั้นจะเล่นซู้หรือก็มีคนชิง
ยกลอบเอาปลา แล้วซุกงาเอาทิ้ง"

๔. การสะท้อนสภาพสังคม และค่านิยม

บทเพลงนี้สะท้อนให้เห็นชีวิตจิตใจของคนไทยอย่างแท้จริงว่าเป็นชาติกสิกรรม และเป็นคนรักสนุกแม้ในเวลาทำงานก็ยังมีกรร้องเล่นกันเพื่อคลายเหนื่อย นอกจากนี้ยังสะท้อนสภาพธรรมชาติด้วยว่า อุทมนสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ไม้

นานาชนิด เช่น ต้นมะลิปราง ต้นมะหวด ต้นสะเดา ซึ่งคนปัจจุบันแทบจะไม่รู้จัก
กันแล้ว

๕. คุณค่า

การร้องเล่นเพลงสงฟางนี้เป็นเครื่องช่วยคลายความเคร่งเครียด
และความเหน็ดเหนื่อยในการทำงานที่ออกแรงกันมาทั้งวัน และยังได้แสดงฝีมือ
ตลอดจนความรู้สึกและความต้องการต่าง ๆ ได้อย่างเสรีอีกด้วย

อนึ่ง เพลงข้าเจ้าหงส์นี้ อาจเรียกได้อีกอย่างหนึ่งว่า เพลงสงฟาง
เพราะร้องเล่นกันในเวลาสงฟาง การรวบรวมครั้งนี้สามารถรวบรวมเพลงนี้จาก
บ้านเก่า ตำบลตาขัน ไว้ได้อีกสำนวนหนึ่งดังนี้

(พ่อเพลง)	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางมะหวด
	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางมะหวด
	ไม่มากไม่น้อย	ฉันขอแต่ละรอยละหวด
(ลูกคู่)	ชะอีแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางมะหวด
	ไม่มากไม่น้อย	ฉันขอแต่ละรอยละหวด
	เอ้อ เออ เอ้อ เออ โต๊ะ หิง หิง หัง หิงหัง	
(พ่อเพลง)	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางจำปี
	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางจำปี
	เหล่าขาวเขาวัวมันแห้ง	ฉันขอน้ำแดงเข้าใจ คงมี
(ลูกคู่)	ชะอีแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางจำปี
	เหล่าขาวเขาวัวมันแห้ง	ฉันขอน้ำแดงเข้าใจคงมี
(พ่อเพลง)	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางตรงนี้
	ข้าแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร้อนลงจะเข้าในคางตรงนี้
	นักศึกษาวิทยาลัย	น้ำใจเขาคงจะดี

(ลูกคู่)	ชะแม่นางหงส์เอ๋ย	ปีกอ่อนร่อนลงจะเข้าในดงตรงนี้
	นักศึกษาวิทยาลัย	น้ำใจเขาคงจะดี
(พ่อเพลง)	ร่อนละเหวยเลยลง	เข้าในดงแถวนี้
	ร่อนละเหวยเลยลง	เข้าในดงแถวนี้
	นักศึกษาเข้ามา	มาร่วมสามัคคี
(ลูกคู่)	รักด้อยหงส์เอ๋ย	ละมะตึงข้า เจ้าพระยาหงส์เอ๋ย
	ปีกอ่อนร่อนลง	เข้าในดงแถวนี้
	นักศึกษาเข้ามา	มาร่วมสามัคคี

๑.๖ เพลงแอ่วขอทาน

เพลงแอ่วขอทานนี้ นางจำเริญ อินสอน เป็นผู้ร้องให้ฟัง

และเจ้าอวาสวัดหนองตะแบก กรุณาอธิบายเพิ่มเติม มีเนื้อความดังนี้

(พูด)	คุณพ่อคุณแม่นี้ เจ้าคำ	ลูกมาขอทานทำบุญด้วยกันนะเจ้าคำ
(แม่เพลง)	ถอยหลังนั่งหยุด	สองมือลูกก็ยุตเอาหัวบันได
	แม่เจ้าพระคุณลูกแบกบุญมาให้	คุณแม่ที่เรือน...เอ๋ยนี้
(ลูกคู่)	แม่เจ้าพระคุณเออ เอ้อ เอย เอ้ย เอ้อ เอ้อ เอย	ลูกแบกบุญมาให้
	แม่เจ้าพระคุณหนอแบกบุญมาให้	คุณแม่ที่เรือน...เอ๋ยนี้
	เอ้อ เอย เอ้อ เอ้อ เอ้อ เอย	
(แม่เพลง)	อุตส่าห์ถ่อกายสะพายร่าง	มาจนกระทั่งถึงนี้
	นิวมันก็ให้กุด ให้กุดก็ให้งอเอ๋ยไป	คนดีเขาไม่พาลูกก็มาไม่รอด
	รอดแล้วก็จนเอ๋ยใจ	
	เปิดหม้อมันไม่มีข้าวสุก	มาเปิดสมุกมันไม่มีข้าวสาร
	มานั่งจ่อมจ้อขอทาน	คุณแม่ที่เรือน...นี้

- (ลูกคู่) มานั่งจอมจ้อขอทาน คุณแม่ที่เรือน...นี่
- (แม่เพลง) เปรียบเหมือนลูกไก่ที่พลัดแม่ มาร้องแข็งแ่อยู่ใต้กะตุน
แม่จ้งโปรยข้าวสารให้ทานเอาบุญ คุณแม่ที่เรือน...นี่
- (ลูกคู่) แม่จ้งโปรยข้าวสารให้ทานเอาบุญ คุณแม่ที่เรือน...นี่
- (แม่เพลง) ถึงพรานบุญแกม่นป่า ถึงมโนห์ราหังเจ็ดองงค์
ให้ทรงสไบชักขามกันไล่ปีกหาง ไปลงเล่นน้ำในลำกว้าง
ลงเล่นที่กลาง...สระ
- (ลูกคู่) ไปลงเล่นน้ำในลำกว้าง ลงเล่นที่กลาง...สระ
- (แม่เพลง) คุณแม่ทำทานกะลูกแล้ว ฮึกหังลูกแก้วจะให้พร
ให้แม่ภิญโญสโมสร อยู่สุขกะสำ...ราญ
- (ลูกคู่) ให้แม่ภิญโญสโมสร อยู่สุขกะสำ...ราญ

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอน วิธีเล่นและเวลาเล่น

เพลงแอ้วขอทานมีลักษณะเป็นเพลงแบบสั้น มีรูปแบบดังนี้

๐๐๐๐๐๐ _____ ๐๐๐๐๐๐
๐๐๐๐๐๐ _____ ๐๐๐๐๐๐ เอี้ยว ๐

การร้องเพลงแอ้วขอทาน จะร้องเพื่อบอกรงานบุญ เช่น วันไหล
ทอดกฐิน คณะผู้บอกรงานจะไปกันเป็นจำนวนถึงร้อยคน มีทาบ กระบุง ตะกร้าไปด้วย
เพื่อรับของที่จะมีคนฝากมาทำบุญด้วย เดินไปถึงบ้านไหนก็หยุดร้องขอทาน (ความ-
จริงไม่ใช่ เป็นการขอบริจาคของไปทำบุญ) อาจมี โทน ถึง กรับ ไปตีประกอบจังหวะ
ด้วยก็ได้ ลักษณะการไปร้องบอกรงานบุญเช่นนี้ คล้ายกับเพลงร้องพรรษาของชาว
จังหวัดกาญจนบุรี และเพลงบอกของชาวภาคใต้

๒. เนื้อหา

ส่วนหนึ่งจะเป็นการร้องบอกบุญ ขอข้าวของไปร่วมทำบุญ อนุโมทนา อวยพร และอีกส่วนหนึ่งจะเป็นการร้องเข้าเรื่องดังที่ปรากฏในสำนวนนี้ ๑ บท (กล่าวถึงพรานบุญ และมโนห์รา)

๓. การใช้ถ้อยคำ

ส่วนที่เป็นบทร้องขอข้าวของนั้น จะใช้ถ้อยคำชวนให้สังสาร เห็นอกเห็นใจ มีการเปรียบเทียบ ว่า

"เหมือนลูกไก่ที่พลัดแม่ มาร้องเซ็งแซ่อยู่ใต้กะณ
แม่จึงไปรยข้าวสารให้ทานเอาบุญ คุณแม่ที่เรือน...นี้"

๔. การสะท้อนสภาพสังคม และค่านิยม

เพลงแอ่วขอทานสะท้อนให้เห็นศรัทธาต่อพุทธศาสนาของคนไทย และความศรัทธาในแม่ในปัจจุบันก็ยังไม่ลดน้อยลงในสังคมชนบท นอกจากนี้ยังเข้าใจความคิดของคนไทยอีกด้วยว่า ทำบุญ ทำทาน เพื่อความหวังความสุขกายสบายใจของตน

๕. คุณค่า

เพลงแอ่วขอทานเป็นเพลงช่วยเสริมศาสนาพิธีต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ ดึกดึก และมีคุณค่าขึ้น และยังช่วยคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทางได้อีกด้วย

๒. เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็กเป็นเพลงสำหรับขับร้องกล่อมเด็กให้เพลิดเพลิน เวลนอน ทำให้นอนหลับสบาย และไม่ร้องอ้อนโยเย

การรวบรวมเพลงกล่อมเด็กจาก ตำบลตาขัน สามารถรวบรวม เพลงกล่อมเด็ก ได้ทั้งสิ้น ๒๑ เพลง จำแนกได้เป็น ๑๑ ประเภท คือ

๑. เพลงที่มีเนื้อร้องแสดงความรักของแม่ต่อลูก	๔ เพลง
๒. เพลงที่มีเนื้อร้องแสดงปัญหาในครอบครัว	๑ เพลง
๓. เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับนิทาน ซาตก และวรรณคดี	๒ เพลง
๔. เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับสัตว์	๑ เพลง
๕. เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับพืชและสัตว์	๑ เพลง
๖. เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับสภาพทางธรรมชาติ	๑ เพลง
๗. เพลงที่มีเนื้อร้องเกี่ยวกับลักษณะคน	๑ เพลง
๘. เพลงที่มีเนื้อร้องทำนองบันทึกเหตุการณ์	๑ เพลง
๙. เพลงที่มีเนื้อร้องทำนองเสียดสี ล้อเลียน	๘ เพลง
๑๐. เพลงที่มีเนื้อร้องสอนใจ	๑ เพลง

ดังจะวิเคราะห์แต่ละเพลงต่อไป

๒.๑ เนื้อเกลี้ยง

(นางจำเริญ อินสอน)

โอละเห่ เนื้อเกลี้ยง

คนทั้งหลายเขามีพี่เลี้ยง แม่ผม

จะกินแต่น้ำตาลส้ม

กินเล่นต่างนมพระมารดาเอ๋ย

การวิเคราะห์

เพลงนี้เป็นเพลงที่มีเนื้อหาแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูก แสดงความเป็นห่วงว่าถ้าไม่มีแม่ ลูกจะลำบากต้องกินน้ำตาลส้ม (น้ำตาลที่มีรสเปรี้ยว) แทนนมของแม่ เป็นการแสดงความผูกพันที่มีต่อลูกอย่างชัดเจน ถ้อยคำที่ใช้ก็ใช้คำที่อ่อนหวาน แสดงความรัก ทะนุถนอม เช่น เรียกลูกว่าเนื้อเกลี้ยง

๒.๒ ระลอก

(นายชำ อาจารย์รักษา)

เล่ เหลล เออย

เล่ เหลล ระลอก

คลื่นซัดเหมือนจอก

ระลอกซัดเหมือนแหน

ลูกไม่มีแม่

จะเลี้ยงไว้เพื่อเอาบุญ

เติบโตหน้ากล้าแข็ง

จะได้ใช้แรงแทนคุณ

การวิเคราะห์

เพลงนี้เป็นเพลงประเภทเดียวกับเพลง ๒.๑ เนื้อเกสรียง ถึงแม่เนื้อเพลงนี้จะแสดงว่า ลูกที่เลี้ยงไว้นั้นไม่ใช่ลูกของตัวเอง แต่ก็เลี้ยงไว้เพื่อเอาบุญ และแสดงความหวังเหมือนอย่างที่ว่าพ่อแม่ทั่วไปหวัง คือ เมื่อลูกเจริญเติบโตขึ้นคงไม่ลืมบุญคุณของพ่อแม่ และคงคิดตอบแทนบุญคุณด้วยการเอาแรงเข้าช่วยทำทำงานหรือปรนนิบัติพ่อแม่

อนึ่ง เป็นที่น่าสนใจได้ว่า เพลงกล่อมเด็กของชาวตำบลตาขันส่วนใหญ่จะขึ้นต้นด้วยคำว่า เล่ เหลล เออย เล่ เหลล... (คำต่อไปมักเป็นชื่อสถานที่ หรือเป็นคำนำเรื่องที่จะร้อง) จนมีบางคนเรียกเพลงกล่อมเด็กว่า เพลงเล่ เหลล ก็มี

๒.๓, วัดนอก

(นายเจ้ย ขจรรัตน์)

เล่ เหลล เออย

เล่ เหลล วัดนอก

คลื่นซัดเหมือนจอก

ระลอกซัดเหมือนแหน

ลูกไม่มีแม่

จะเลี้ยงไว้เอาบุญ

เติบโตกายภาคหน้า

จะได้แทนคุณ

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีความคล้ายคลึงกับเพลงที่ ๒.๒ ระลอก มาก จนเชื่อได้ว่า
น่าจะเป็นเพลงเดียวกัน แต่เมื่อนำไปร้องอาจจะติดเพี้ยนกันไปบ้างบางคำ

๒.๔ โอล๊ะเห่

(นายนิลย สุวรรณเพิ่ม)

โอล๊ะเห่ โอล๊ะเห่	ใครจะขวันสายเปลให้ลูกนอน
ใครจะบ่อนยาสด	ใครจะบดข้าวบ้อน
ใครจะตม้น้ำอาบ	ใครจะอาบน้ำร้อน
พ่อแม่ก็อยู่ไกล	ใครจะไกวลูกนอน

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อหาแสดงความรักของแม่ที่มีต่อลูก แม่แสดงความอาทร
ร้อนใจ เป็นห่วงเป็นใยลูก ว่าแม่พ่อแม่อยู่ไกล ใครจะคอยดูแล เอาใจใส่ลูก
ของตน

ผู้ร้องเพลงนี้ร้องด้วยทำนองราตรีเกริง ของลิเก ถ้อยคำที่ใช้แสดง
ว่ามีการตกแต่งอย่างไพเราะ มีการซ้ำคำ และคำเน้นความอย่างดี จนน่าสงสัย
ว่าจะเป็นเพลงที่ร้องสืบทอดกันมา หรือเป็นเพลงที่มีผู้ประพันธ์ขึ้นใหม่กันแน่

อย่างไรก็ตาม หากร้องเพลงนี้ด้วยทำนอง เล่ เหล เพลงนี้ก็ไพเราะ
และมีใจความลึกซึ้งที่เดียว

๒.๕ พี่ชายมีเมียสอง

(นางฉ้วน สุขมหา)

เล่ เหลล เอย	เล่ เหลล
พี่ชายมีเมียสอง	รักน้องไม่เท่า
เมียน้อยก็มีบุญ	ไม่ไปแทนคุณเมียเก่า
รักน้องนี้ไม่เท่า	พี่รักเจ้าไม่เหมือนกัน

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อร้องแสดงปัญหาในครอบครัว สามมีภรรยา ๒ คน และไม่สามารถให้ความยุติธรรมแก่ภรรยาทั้งสองได้ ในสังคมไทยเราอาจพบสภาพเช่นนี้ได้บ่อยครั้ง เนื้อเพลงนี้จึงช่วยเตือนใจผู้ชายที่คิดจะมีภรรยา ๒ คน และอาจช่วยระบายความในใจของผู้ตกในสภาพที่คิดว่า "รักน้องไม่เท่า" ได้ด้วย

น่าสังเกตว่า วรรคที่ ๔ กับวรรคที่ ๗ ของเพลงมีเนื้อร้องซ้ำกัน ว่า "รักน้องไม่เท่า" ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของเพลงกล่อมเด็ก ภาคใต้ หรือ เพลงร้องเรือ ผู้สนใจอาจศึกษาค้นคว้าหาสาเหตุต่อไปอีกได้

๒.๖ เรือเล่น

(นางฉ้วน สุขมหา)

เรือเอยเรือเล่น	ยาวเส้นลืบห้าวา
จอดไว้ที่ตีนท่า	สาวน้อยก็ลงเต็มลำ
พายดำพายแดง	พายแสงแมงทับ
เด่นอยู่หยับหยับ	จะกลับมารับนางลืบสอง
เรือล่มจมคว่ำ	อยู่ที่ปากน้ำแม่กลอง
เสียเงินเสียทอง	นางลืบสองจะช่วยคิด

ยังเหลือแต่ผ้าเช็ดหน้า

เจ้าพระยาตื่นคิด

นกต้อยตีวิด

มาติดท้ายเรือมา

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อเพลงที่น่าจะเกี่ยวกับวรรณคดีเรื่องนางสิบสอง หรือพระรถ-เมรี เพราะมีคำว่า "นางสิบสอง" ปรากฏในเพลง แต่เมื่อพิจารณาเนื้อเพลงทั้งหมดแล้วไม่ทราบว่าในตอนใดของเรื่อง ดังนั้นเพลงนี้อาจเป็นการเล่าเรื่องอะไรอย่างหนึ่งที่ปัจจุบันไม่มีผู้ใดทราบรายละเอียดแล้วก็ได้

อนึ่ง ยังมีเพลงเรือเล่นอีกสำนวนหนึ่ง ซึ่งมีความใกล้เคียงกับสำนวนข้างต้นนี้ ว่า

เล่ เผล เอย

เล่ เผล เรือเล่น

ยาวสามเส้น

สิบห้าวา

จอดไว้ที่ริมท่า

สาวน้อยก็ลงเต็มลำ

พายดำพายแดง

พายสีแสงแมงทับ

พายกล่นอยู่หับหับ

กลับมารับนางสิบสอง

เรือล่มจมคว่ำ

ที่ปากน้ำแม่กลอง

เสียเงินเสียทอง

ตัวพี่ชายมิได้ผิด

เสียทั้งผ้าเช็ดหน้า

เจ้าพระยาหงส์ติด

ตามต้อยตีวิด

ติดท้ายเรือมา

(นางรำพา หอมระรื่น)

๒.๗ วัดลุ่ม

(นางประณต วอนสวาท)

เล่ เหล เอ๋ย	เล่ เหล วัดลุ่ม
รูปก็สวยขวยขุ่ม	แม่เนื้อนุ่มสิดา
ตาฤาษีไปไถนา	เก็บเอามาเลี้ยงไว้
พอฤาษีเข้าฌาน	เขาวมาลย์ร้อยพวงมาลัย
ร้อยเอ๋ยร้อยแล้ว	นางแก้วเอาไปถวาย
พอนางเติบโตใหญ่	อยากจะให้มีคู่ครอง
จึงไปประกาศชาวประชา	ให้มายกธนูศร
พระนารายณ์สีกกร	ก็ยกได้สมใจ
ได้สิดาเขาวลัษณ์	ไปสู่สำนักพลับพลาไชย
นางได้เห็นกวางทอง	งามผ่องอำไพ
จึงให้พระรามตามไป	รับหาตัวหวางมา
อยู่ทางนี้ไธทศกัณฐ์	ลักนางพสนนางสิดา

การวิเคราะห์

เพลงนี้เป็นเพลงที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับวรรณคดีโดยแท้ กล่าวคือ นำเอาเนื้อเรื่องรามเกียรติ์มาขับร้อง นับเป็นการแสดงให้เห็นอิทธิพลของวรรณคดีเรื่องดังกล่าวได้อย่างดี น่าเสียดายที่ผู้ร้องไม่สามารถจำเพลงนี้ได้จนจบ เพราะไม่ได้ร้องมาเป็นเวลานานกว่า ๑๐ ปี

อนึ่ง ชื่อวัดลุ่มตอนต้นเพลงนั้น เป็นวัดสำคัญของจังหวัดระยอง ซึ่งมีหลักฐานว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เคยพักกองทัพอยู่ที่นี้เมื่อครั้งยังเป็นพระยาตาก และจะยกกองทัพไปกู้เอกราช หลังจากไทยเราเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่ ๒

๒.๘ ตู๊ดตู๋

(นางฉ้วน สุขมหา)

ตู๊ดตู๋ เออย

เผ่าร้างไม้ไฟ

ชูเขียวตัวใหญ่

มันก็ลายพร้อย ๆ

ชูเขียวตัวน้อย

ห้อยหัวลงมา

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์ ทั้งสัตว์ที่ไม่มีตัวตน (มีแต่ชื่อไว้ร้องหลอกหรือล้อเด็ก) คือตู๊ดตู๋ และสัตว์ที่มีจริงคือชูเขียว ซึ่งเป็นงูที่มีสีเขียวและไม่มีพิษ การร้องเพลงนี้ ได้ผลทางกล่อมแกมขู่ ทำให้เด็กนอนนิ่ง และหลับเร็ว

๒.๘ นาฬิกา

(นางเจ๊ ขจรรัตน์)

เล่ เหล เออย

นาฬิกาตันทด

ปลุกไว้จะแถมพก

นกกระทาจะไข

सानพ้อมใบใหญ่

เอาไว้ใส่ไข่เจ้านกกระทา

ใบมันโตเสียเหลือโต

ทำแดงโมบางกะมุง

ครั้นจะเปรียบก็ไม่เหมาะ

หนทางมันไกลเกินกรุง

การวิเคราะห์

เนื้อหาของเพลงกล่าวถึงพืช คือ นาฬิกา (มะพร้าวชนิดหนึ่งผลเล็ก น้ำหอมหวาน) และสัตว์คือ นกกระทา

ความหมายที่แฝงอยู่ในเพลงนี้ น่าจะเป็นการเตือนการตระเตรียมงาน หรือการทำงานที่ใหญ่โตเกินความสามารถของตน เช่น "นาฬิกาตันทด" และ

"सानพ้อมไบใหญ่ เอาไวใส่ไข่เจ้านกกระทง"

เพลงนี้ช่วยให้ทราบว่า แต่งโมบางละมุง (ออกเสียงเพี้ยนเป็นบางกะมุง)

นั้นผลใหญ่มาก แต่ปัจจุบันบางละมุงไม่ได้มีชื่อเสียงในด้านนี้เลย

น่าเสียดายที่เนื้อเพลงนี้ไม่จบ วิทยากรสืบเนื้อเพลงบางส่วนไป เพราะ
ไม่ค่อยได้ใช้ร้องมานานสิบปี

๒.๑๐ เรือลอย

(นางจำเรียง อินสอน)

เล่ เหลล เอย

เล่ เหลล เรือลอย

น้ำขึ้นเรือลอย

เรือก็ลอยเทิงเต้ง

เรือมันลอยมาเอง

แล้วก็เข้าป่าดง

น้ำขึ้นแล้วก็ลง

ไปยังป่าต้นเต้ง

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงเกี่ยวกับธรรมชาติ (น้ำขึ้น - น้ำลง) น่าเสียดายที่
วิทยากรจำเนื้อเพลงได้ไม่จบ แต่ก็ยังพอให้แง่คิดในตนเอง "บุญมาวาสนาช่วย ที่ป่วย
ก็หายที่หน่วยที่รัก บุญไม่มาวาสนาไม่ช่วย ที่ป่วยก็หนัก ที่รักก็หน่าย"

๒.๑๑ หัวล้านนอนเปล

(นายเชียว พลพิทักษ์)

โอละเห่ เอย...

หัวล้านนอนเปล

ลักข้าวเมาเขากิน

พอเขาจับตัวได้

เอาหัวไถลไถดิน

ไอ้หัวล้านขี้มักกิน

ตกทะเลลอยไป

ปากน้ำสำเภา	โลมาปลาวาฬ
กุดหัวล้านไม่เข้า	(พูด-หลับขณะ)
หัวล้านบ้านเรา	ให้อยู่ดีกินดี
คนเราไม่รู้กัน	ว่าคนหัวล้านเป็นคนดี
ถ้าล้านข้างหน้าว่าใจน้อย	ถ้าหลุดไปข้างท้ายทอยเขาว่าใจดี
มันไม่ต้องโกนต้องกัน	ไม่ต้องซื้อน้ำมันและซื้อหวี
สาว ๆ เหล่านี้ ไม่รู้กันทั้งนั้น	ไม่รู้ว่าคนหัวล้านเป็นคนใจดี

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงกล่าวถึงลักษณะคน คือลักษณะหัวล้าน ซึ่งเชื่อกันว่าผู้มีลักษณะเช่นนี้ มักจะใจน้อย และมักจะคิดว่าลักษณะหัวล้านเป็นมด้อย ที่นำมาล้อเลียนให้เกิดความขบขันแก่ผู้ล้อ แต่ทำให้ผู้ถูกล้ออับอาย หรืออาจถึงโกรธเคืองก็ได้

ตอนต้นเพลง กล่าวถึงพฤติกรรมของคนหัวล้าน น่าเชื่อว่าเป็นเนื้อเพลงของเก่า แต่ ๘ บรรทัดท้ายน่าจะเนื้อเพลงที่วิทยากรแต่งเติมขึ้นเอง เพราะเป็นผู้ชำนาญทางเพลง และเป็นการสร้างความขบขัน (เนื่องจากวิทยากรเองก็มีลักษณะใกล้เคียงกับเพลงนี้)

๒.๑๒ วัดโขด

(นางประณีต วอนสวาท)

เล่ เหลล เอย	เล่ เหลล วัดโขด
มีต้นโตนค	อยู่เจ็ดต้น
ใช้ให้ตาขุนทองแกไปปล้น	ปานฉะนี้ไม่เห็นมา
กดข้าวใส่ห่อ	ถ่อเรือเที่ยวตามหา
เขาก็เล่าลือมา	ว่าตาขุนทองตายแล้ว

เหลือแต่กระดูกแก้ว

เมียรักจะไปปลง

ขุนศรีก็ถือฉัตร

ยกบัตรก็ถือธง

ถือท้ายเรือหงส์

ไปปลงศพพ่อกุนทอง

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงเป็นบันทึกเหตุการณ์ ตรงกับเพลงวัดโบสถ์ ของภาคกลาง
ที่เล่าถึงเรื่อง "กุนทอง" ที่ไปปล้น (เข้าใจว่าปล้นค่ายพม่า) จนตัวตาย แสดงว่า
เรื่องนี้เป็นที่รู้จักกันทั่วไป ถึงแม้การใช้ถ้อยคำจะต่างกันไปบ้างก็เป็น เรื่องปกติของ
สิ่งที่สืบทอดกันทางวาจา

การสำรวจเพลงกล่อมเด็กครั้งนี้ สามารถรวบรวมเพลงที่มีเนื้อหาใกล้เคียง
กับเพลง ๒.๑๒ วัดโชค อีก ๑ ส่วนวน คือ

วัดแก้ว

(นางจำเรียง อินสอน)

เล่ เหลล เอย

เล่ เหลล วัดแก้ว

ดาขุนทองตายแล้ว

สาวน้อยจะแห่ไปปลง

ดาขุนศรีถือฉัตร

ยกบัตรถือธง

ถือท้ายเรือหงส์

โยงศพเจ้าขุนทอง

๒.๑๓ สาวเอย

(นางจำเรียง อินสอน)

สาวเอย

นุ่งขาวห่มแดง

ดอกคำยี่แพง

สาวน้อยจะห่มสีชมพู

เจ้ามีผิวแล้ว

จะแต่งไปให้ใครดู

แต่งไปล่อชู้

เขาก็รู้แล้วนะแม่นา

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อเพลงเสียศีลหญิงสาวที่มีสามีแล้ว แต่ยังแต่งตัวเหมือนสาว ๆ ขวานให้คิดว่าจะไปล่อชายอื่นให้หลงรัก หรือมาเป็นชู้ เพลงนี้จึงสะท้อนความคิด ความนิยมของคนไทยว่า หญิงสาวที่แต่งงานมีสามีแล้ว มักจะอยู่กับบ้าน ทำงานบ้าน ประณี-
พิศสามี เลี้ยงดูลูก ความสนใจ ความสวยงามของตนเองแทบจะไม่มี หากทำได้อย่างนี้ ก็เป็นเมียและแม่ที่ดี แต่หากยังสนใจแต่เรื่องการแต่งเนื้อแต่งตัว ออกเที่ยวเตร่นอกบ้าน ผู้คนก็จะพากันมองไปในแง่ไม่ดี ดังข้อความในเพลงนี้

๒.๑๔ อรชร

(นายชม วงศ์พิรัตน์)

โอะละเห้ เออย	ออ...ระ...ซอน
หมากดิบเสียนอ่อน	หมากละคอนฝาดแท้
เสียงละครที่ไหนแน่	สาวน้อยก็แลไปดู
เจ้างามคม	น้องก็ห่มสีชมพู
ผิวมีแล้ว	จะแต่งไปให้ใครดู
แต่งไปล่อชู้	เข้าก็รู้แม่น่า

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงตอนท้ายคล้ายเพลง ๒.๑๓ สาวเออย แต่ตอนต้นเพลง
ต่างไปบ้าง

๒.๑๕ วัดนอก

(นางประถม วอนสาวท)

เล่ เหลล เอย เล่เหลลวัดนอก	มีแต่ดอกแคแดง
ดอกคำยั้งแพง	สาวน้อยเจ้าห่มสีชมพู
เจ้าก็มีผิวแล้ว	จะแต่งไปให้ใครดู
แต่งไปเพื่อล่อชู้	เขาก็รู้ซึ่งแม่นา

การวิเคราะห์

เพลงนี้มี เนื้อเพลงเสียดสีหญิงสาวที่มีสามีแล้ว เช่นเดียวกับเพลง

๒.๑๓ สาวเอย และ ๒.๑๔ อรชร และยังมีเนื้อเพลงคล้ายเพลงของภาคกลางมาก
ที่สุด เพลงวัดนอกของภาคกลางมีเนื้อร้องว่า

วัดเอยวัดนอก	มีแต่ดอกแคแดง
ดอกคำยั้งแพง	สาวน้อยจะแต่งสีชมพู
เจ้ามีผิวแล้ว	จะแต่งไปให้ใครดู
แต่งตัวล่อชู้	เขาก็รู้อยู่เต็มใจ ^๑

๒.๑๖ ทองจุก

(นายขำ อาจารย์รักษา)

โละหะเห่เอย	เล่ เหลล ทองจุก
มีผิวที่หวั่น	ท้องก็พลั้นมยาน
ลาผิวเสียเถิดเจ้า	ตัวของเราจะเอาเอง
ไอนอกขานมันโคลงเคลง	พี่จะข้อมแซมเอา

^๑ ศกนัย หาดวนิช คติชาวบ้าน หน้า ๑๓๓

การวิเคราะห์

เพลงนี้มีเนื้อเพลงทำนองเสียคดี ล้อเลียน หญิงสาวที่มีสามีนิสัยหัวดี หัวรั้น ให้เลิกกับสามีเสีย แล้วมาอยู่กับตนเองจะดีกว่า ส่วนที่ว่า "ไอนอกขานมันโคลงเคลง" นั้นน่าจะเป็นการเปรียบเทียบกับหญิงที่มีสามีแล้วนั้น เพราะเนื้อเพลงบางส่วนที่ว่า "นมตะนมดุย ท้องก็พล้นมยาน" และ "นางนงคราญก็โทองเตง ก็แนะความหมายอยู่แล้ว

๒.๑๗ ควายทุย

(นางรำพา หอมระรื่น)

เล่ เหลล เอย	เล่ เหลล ควายทุย
นมตะนมดุย	ท้องก็พล้นมยาน
มีผิวที่หัวรั้น	นอกขานโทองเตง
ไล่เรือมาเอง	จะเล่นชักส้าว
แขนใครไหนสั้น	เอาเถวล์ยต่อเข้า
แขนใครไหนยาว	สาวได้สาวเอา

การวิเคราะห์

เนื้อเพลงนี้คล้ายเพลง ๒.๑๖ ทองจู แต่ต่างกันที่เพลงนี้ แสดงให้เห็นว่า ถ้าหญิงคนนี้เลิกกับสามี ชายอื่นก็จะมาแย่งเธอไป เป็นภรรยา

๒.๑๘ วัดโบสถ์

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

วัดเอ๋ยวัดโบสถ์	ปลูกข้าวโพดสาละ
ยามลูกเขยเขาดกยาก	แม่ยายก็พรากรลูกสาวหนี
ไอ้ข้าวโพดสาละ	ปานฉะนี้จะโรยรา

การวิเคราะห์

เนื้อเพลงนี้เสียดสีการกระทำของแม่ยาย ซึ่งเข้ามายุ่งเกี่ยวในครอบครัว
ของลูกสาว ทำให้เกิดสภาพ "บ้านแตก" และยังสะท้อนให้เห็นความนิยมของแม่ยาย
ที่มักจะรังเกียจลูกเขยที่ยากจน

๒.๑๔ เล่ เหล รด

(นางผ่อน เรืองฤทธิ์)

เล่ เหล เอย เล่ เหล รด	นี้ว่าลูกสาวของใครหมดพ่อมั่ง
เมื่อแรกพ่อไม่อยู่	แม่ฮื้อหนูอยู่กะใครบ้าง

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงเสียดสีการกระทำของภรรยาที่สามีไม่อยู่บ้าน กลับคบชู้
จนมีลูกขึ้นมา จึงนำสงสัยว่าเด็กนั้นจะเป็นลูกของใคร เหตุการณ์เช่นนี้อาจจะเคย
เกิดขึ้นจริง และเป็นที่รังเกียจของผู้คนทั่วไป จนถึงต้องนำมาขับร้องเป็นเพลงกล่อมเด็ก

๒.๒๐ สาเกตันตำ

(นางประณต วอนสวาท)

เล่ เหล เอย	สาเกตันตำ
ขุดบ่อล่อน้ำ	พบแต่รากลำคาน
สาวเอ๋ยเคยเล่น	ยามเย็นให้ชายชวน
เก็บดอกไม้ที่ท้ายสวน	ฝากนวลลูกน้อย

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อเพลงเสียดสีหญิงสาวที่มีลูกแล้ว แต่ยังทำทางเชิญชวนผู้ชาย
คำร้องเพลงนี้พิจารณาในแง่ศิลปะการใช้ถ้อยคำแล้วงดงามมาก ตอนต้น
เป็นการเปรียบเทียบว่า "ชุดบอลลูนน้ำ พบแต่รากลำตวน" หมายถึง ความพยายาม
ที่จะกระทำเพื่อผลประโยชน์บางอย่างมีอุปสรรค ตอนท้ายจึงให้ความกระจ่างว่า
"สาวเอ๋ยเคยเล่น ยามเย็นให้ชายชวน เก็บดอกไม้ที่ท้ายสวน ฝากนวลลูกน้อย"

๒.๒๑ การเรียนรู้

(นายเชญ สุขอารีย์)

เล่ เหล เอย	เล่ เหล ในการเรียน
จงอุตส่าห์พากเพียร	หมั่นขีดเขียนสารา
เมื่อน้อยเรียนวิชา	เป็นเยี่ยงอย่างมาแต่โบราณ
เมื่อใหญ่ให้หาทรัพย์	ควรคำนับเป็นแก่นสาร
เร่งเรียนวิชาการ	จงทรมานจิตใจ
วิชาเหมือนสินค้า	อันมีค่าอยู่เมืองไกล
ต้องยากลำบากใจ	กว่าจะได้วิชามา
จงตั้งเอากายเรา	เป็นส่วภาลำไสกา
ความเพียรเป็นโยธา	แขนซ้ายขวาเป็นเสาใบ
นิ้วมือเป็นสายระยาง	สองเท้าต่างสมอใหญ่
ปากเป็นนางงานไป	อหฺมสียเป็นเสปียง
สติเป็นหางเสือ	ถือท้ายเรือให้ตรงเที่ยง
มันไว้อย่าให้เอียง	แล่นหลีกเสี่ยงข้ามคงคา
ดวงจิตเป็นก่องแก้ว	ส่องแนวหาดหินผา
แล่นล่องข้ามธารา	หาวิชาใส่ตัว

การวิเคราะห์

เพลงนี้เนื้อหาทำนองสอนใจให้เห็นความสำคัญของการเรียนวิชา ถึงแม้จะยากลำบากเพียงใดก็ต้องอดทน

เนื้อเพลงเพลงนี้ผู้ร้องนำมาจากหนังสือประถม ก กา โดยให้คำชี้แจงไว้ว่า เพื่อใช้กล่อมเด็กด้วย และให้ได้ประโยชน์ด้วย

๓. เพลงประกอบการเล่น

เพลงประเภทนี้เป็นเพลงที่ใช้ร้องเพื่อประกอบการเล่นต่าง ๆ ให้สมบูรณ์ สนุกสนาน และ บางครั้ง ขลัง ศักดิ์สิทธิ์มากขึ้น

การรวบรวมเพลงประกอบการเล่นจาก ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง ครั้งนี้สามารถรวบรวมเพลงประเภทนี้ได้ดังต่อไปนี้

๓.๑ เพลงแม่ศรี

(นางฉ้วน สุขมหา, นางจำเรียง อินสอน
และนางสุรินทร์ ปลวกแก้ว)

(บท เขียว)

แม่ศรีเอ๋ย

แม่ศรีสาวสะ

ยกมือไหว้พระ

ขอให้มีคนชม

ทั้งคิ้วเจ้าต่อ

ทั้งคอกก็กลม

ซักผ้าบิดนม

ชมแม่ศรีเอ๋ย

แม่ศรีเอ๋ย

แม่ศรีนางหงส์

ขอเชิญมาลง

นางหงส์สร้อยทอง

เชิญไปเชิญกลอง

สาวน้อยลงรำ

จะลงเล่นน้ำ

ทะเลพาไป

กระเทียมสองไห

ใส่เบี้ยสองตัว

อีแม่ผิวเอ๋ย	อย่าหึงน้องข้า
ซักผ้าห้อยบ่า	เอาไว้นายทอก
ดอกไม้คำเปลว	กระเอยรอบตัว
เขาเกี่ยวอย่ามัว	ทำตัวกระด้าง
เขาเกี่ยวหญ้าข้าง	แขนอ่อนข้างรำ
ขม่านาเอ๋ย	แขนอ่อนเมียพี่
นางคนนี้จะกระมัง	กระมังนายเอ๋ย
แขนอ่อนเมียนาย	ก็ส่ายแขนเอ๋ย
แม่ศรีเอ๋ย	แม่ศรีสาคร
นมยานหน้าอ่อน	เขาจะย่อนเจ้าไว้
สักหน่อยนิ่งเอ๋ย	สักนิดนิ่งหะ
ผีมาแต่ป่า	รอยตีนโตโต
ผีมาแล้วเหว	ผีมาแล้วหะ
ไอ้หนามพุทรา	เกี่ยวหน้าผีเอ๋ย

(บทร้องให้แม่ศรีรำเมื่อผีแม่ศรีเข้าทรงแล้ว)

(ราดน้ำเกร็ง) หญิง แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีเรือน น้องเป็นดังเพื่อนญาติมิตร

ก็แต่หัวใจมันปริแตก เสียคงไม่ผิดวิสัย

ไอ้เจ้าผีน้อยห้อยหัว เขาคงไม่กลัวอันตราย

ลูกจ๋า น้อย นอย หน้อย น้อย นอย หน้อย น้อย นอย หน้อย

นอย น้อย นอย นอย นอย นอย

หน้อย นอย นอย หน้อย นอย น้อย นอย หนอย นอย

นอย น้อย

ชาย ได้ผลประสบพบภาพ ให้หว่าบวานในอุรา เจียวหนอ
แม่ตาหวาน

	ช่างสวยแท้จริงแท้	เชียวนะแม่ออกหญิง
	ช่างสวยจริงงามจริง	เชียวนะแม่นงคราญ
	พี่ปรารถนาอย่างยิ่ง	ปรารถนาน้องหญิง มาทุกคำคืนวัน
	ใจพี่แสนเศร้า	หลงรักสาวมานาน
ลูกอุ	รับ	
หญิง	พี่อย่ามารักตัวน้องเลย	ตัวน้องไม่ใช่คู่เขย ของพ่อคำเดียว
	มาอยู่ที่นี่รักฉัน	พอกลับไปบ้านรักเมีย
ลูกอุ	รับ	
หญิง	ผู้ชายหน้าตะหวัก	ผู้หญิงเขาไม่รัก ยังด้านหน้ามาขอ
	กระเดี้ยวแม่เอาหินทุ่ม	เสียเสียหนุ่มรุ่นตะกอ
ลูกอุ	รับ	
หญิง	มาถึงจะมาเกี่ยว	นุ่งกางเกงขาเดียว น้องไม่ปรารถนา
	เห็นจะไม่ได้อมทาน	เสียแล้วพอกันแดงกว่า
ลูกอุ	รับ	
หญิง	ตัวพี่คนนี้หมิ่นสาบจะตาย	คล้ายคล้ายกับควายที่นอนปลัก
	อันผ้าต่างสีดอก	ตัวพี่เองชี้เกียจจะพอกจะชัก
	พูดห่างห่างก็ได้	อย่าเข้ามาใกล้ฉันนัก
ลูกอุ	รับ	
หญิง	มาถึงพี่งหัก	พี่เองจะมาฝากรัก ทำจะไม่ดี
	ฉันเองไม่กล้าสนอง	ฉันกลัวเจ้าของพี่มี
ลูกอุ	รับ	

การวิเคราะห์

การเล่นแม่ศรีเป็นการเล่นในเทศกาลสงกรานต์ มีความเกี่ยวข้องกับ
ความเชื่อ เรื่องภูติผีปีศาจ โดยเล่นเชิญผีแม่ศรีมาเข้าทรงร่างของหญิงสาวที่คัดเลือกไว้
(ส่วนมากต้องเป็นคนรูปสวย ใจอ่อน ซื่อาย) หญิงสาวคนนี้จะนั่งบนครกที่คว่ำไว้ มีผ้า
ผูกตา มือพนมดอกไม้ รูป เทียน คนอื่น ๆ จะร้องบทเชิญ จนผีแม่ศรีเข้าทรง (สังเกต
จากร่างกายของคนทรงที่สั่นไหว หึ่งดอกไม้ รูป เทียนในมือ) จากนั้น จะร้องเพลง
เกี่ยวกับบ้าง (ดังบทร้องข้างต้น) หรือร้องเล่นอย่างไรก็ได้ แม่ศรีจะร่ำทำท่าทางทุก
อย่างตามบทเพลง เมื่อจะให้แม่ศรีออกจากร่าง ต้องหวีดเสียงดัง ๆ ข้างหูคนทรง
ปัจจุบันการเล่นแม่ศรี แทบจะหาดูไม่ได้แล้ว บทเชิญที่รวบรวมมาได้ก็ยังไม่สมบูรณ์นัก
มีบางตอนขาดหายไป เพราะวิทยากรจำไม่ได้ บางคำไม่ทราบความหมาย (วิทยากรเอง
ก็ไม่ทราบ)

อย่างไรก็ดีบทเชิญแม่ศรีก็สะท้อนความนิยมด้วยความงามของคนไทยว่า
นิยมสาวที่ "คิ้วต้อ คอกลม" "แขนอ่อน" ความเชื่อเรื่องภูติผีปีศาจ และคล้ายจะบันทึก
เรื่องราวระหว่าง "แม่ผี - ลูกสะใภ้" เหมือนขมื่นกับขุนในสังคมไทย

และบทร้องให้แม่ศรีร่ำ ก็แสดงฝีมือปากอันคมคายในการโต้ตอบ ระหว่างหญิง
สาวชายหนุ่ม ซึ่งน่าฟังเป็นอย่างยิ่ง

๓.๒ เพลงผีไช

(นางฉ้วน สุขมหา, นางจำเริญ อินสอน)

บทเชิญ	แรกเอ๋ยแรกเกิด	กำเนิดเกิดด้วยไม้ไผ่ป่า
	หลวงพ่อกัดตมาเอ๋ย	หวังว่าแกจะทำตาหลวงไช
	รดตามาผ้าออกเอ๋ย	ฉวยได้มีดดอกมาไวไว
	เหลาเอ๋ยเหลาแล้ว	รักแก้วข้านี้เอ๋ยจะฉนไฟ
	เกาวัลย์มาต่อให้เอ๋ย	ทรงสร้อยพวงมาลัยเจ้าพ่อนา

หลวงไซเจ้าข้าเอ๋ย	จะช้าจะช้าอยู่ทำไม
มาแล้วจะกลับไปเอ๋ย	ใครเลยเขาจะรู้ว่าพ่อมา
เช่นเอ๋ยเช่นเหล่า	เช่นเข้าไปสองซัด
ผีไซอยู่ในวัดเอ๋ย	เชิญพ่อเข้ามาลงตาหลวงไซ
หลวงไซแกใจดีเอ๋ย	จะมาแล้วลักทีจะเป็นไร
ลงมาที่เทียนปักเอ๋ย	สำนักของพ่ออยู่ที่เทียนชัย
ลงมาตามสายด้ายเอ๋ย	หรือจะไ้ลงมาตามสายใน
ลงมาอยู่แล้วนี่เอ๋ย	เห็นเทียนในมืออยู่ไรไร
เดือนเอ๋ยเดือนหก	แผ่นนั้นก็มาดกอยู่โครมโครม
ปลาซ่อนมาสีส้มเอ๋ย	เชิญพ่อก็กมาลงตาหลวงไซ
ลงมาที่นานอกเอ๋ย	หรือจะยื้อนจะยอกเข้านาใน
ลงมาจะกินเป็ดเอ๋ย	หรือเสด็จลงมาจะกินไก่
ลงมาอยู่หนึ่งนึ่งเอ๋ย	หรือจะวิ่งลงมาอยู่ไร
ทำไว้มันงามนักเอ๋ย	จะเอาไปเที่ยวด้กตามโคนไทร
มัดเข้าชนงหน้าเอ๋ย	จะมาไ้กะทงชนงใน

บทร้องโต้ตอบเมื่อผีไซเข้าทรงแล้ว

หญิง	พวงมาลัยเอ๋ย...เอ๋ย	
	ละ เหย ลอยไป	ลอยไปก็ลอยลับ (ลูกคู่รับซ้ำ)
	นานนักแล้ว	ยังไม่เห็นกลับ
ลูกคู่	โอ้เจ้าพวงมาลา	ลอยมาลัยเอ๋ย
ชาย	พวงมาลัยเอ๋ย	
	ละ เหย ลอยไป	ลอยไปข้างตะพง (ลูกคู่รับซ้ำ)
	ทำบุญยังง	ถึงจะได้คนทรง

ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
หญิง	พวงมาลัยเออย		
	ละ เหย ลอยไป	ลอยไปข้างตะพง	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	ให้มาราบมาไหว้	คงจะได้คนทรง	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
ชาย	ลอยไป	ลอยไป ข้างตะพง	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	ถ้าไปกราบแม่ยาย	คงจะได้คนทรง	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
หญิง	พวงมาลัยเออย		
	ละ เหย ลอยไป	ลอยไปข้างตะพง	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	ให้มาราบแทบตาย	ก็ไม่ได้คนทรง	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
ชาย	พวงมาลัยเออย	ลอยไปข้างตะพง	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	ทำบุญร่วมวัด	คงได้ชีวิตคนทรง	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
หญิง	พวงมาลัยเออย ลอยไป	ลอยไปข้างตะพง	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	น้ำหน้าผู้ใหญ่	อย่าหมายคนทรง	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	
หญิง	พวงมาลัยเออย ลอยไป	ลอยไปข้างนุ่นแหละ	(ลูกคู่รับซ้ำ)
	ทำบุญยังง	ก็ไม่ได้เจอแจะ	
ลูกคู่	ละเจ้าพวงมาลา	ลอมมาลัยเออย	

การวิเคราะห์

การเล่นผีโขนนี้ นิยมเล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ และ เป็นการเล่นที่เกี่ยว
ข้องกับความเชื่อเรื่องภูติผีปิศาจ เช่นเดียวกับ การเล่นแม่ศรี แต่การเล่นผีโขนจะใช้
คนทรง ๒ คน จับไม้ที่สอดผ่านตอนบนของโขน (สมมุติหัวโขนเป็นหัวคน ไม้ที่สอดผ่านเป็น
แขน) อาจมีพวงมาลัย ผ้ายสี มาตกแต่งโขนให้สวยงามยิ่งขึ้น คนอื่น ๆ จะช่วยกันร้อง
บทเชิญ (มีการกระทุ้งไม้ประกอบจังหวะ) ขณะที่คนทรงจะช่วยกันเอนโขนไปมาทางด้าน
หน้าและหลัง จนกระทั่งผีโขนมาเข้า ซึ่งสังเกตได้จากคนทรงจะสั่นเทิ้ม คนอื่นๆ
จึงร้องเพลงพวงมาลัยโต้ตอบเป็นทำนองเกี่ยวพาราสัก

เนื้อเพลงเชิญผีโขนนั้นค่อนข้างยืดยาว และสับสน แต่ก็สรุปได้ว่า กล่าวถึง
การसानโขน เริ่มตั้งแต่ไปตัดไม้ไผ่มาจากป่า นำมาเหลา ลนไฟ ใช้ถาวรลย์พันในการ
สานบางส่วน เสร็จแล้วเชิญผีโขนมาสิงโดยเข้ามาทางเทียนชัย และกล่าวถึงเครื่องเช่น
ต่าง ๆ ที่คิดว่าผีโขนชอบเช่น เหล้า ปลา เป็ด ไก่

เวลาร้องเพลงเชิญจะมีคนร้องนำ ๒ - ๓ คน คนอื่น ๆ เป็นลูกคู่คอยรับ
การร้องจะร้องเข้าไปมา บางทอนก็สับสน ขึ้นอยู่กับคนร้องนำ

ส่วนเพลงมาลัย ซึ่งร้องเมื่อผีโขนเข้าแล้วนั้น น่าสนใจมาก เป็นเพลงปฏิพากย์
อย่างสั้น ผู้ร้องจะขึ้นคำร้องว่า "พวงมาลัยเอ๋ย ลอยไป..." ส่วนจะลอยไปที่ไหนนั้น
ขึ้นอยู่กับปฏิภาณของผู้ร้อง ส่วนมากมักลอยไปที่ต้นไม้อหรือหมู่บ้านที่ตนรู้จัก เนื้อร้องจะ
มีเพียง ๒ คำเท่านั้น ลูกคู่ก็จะรับว่า "ละเจ้าพวงมาลัย ลอยมาลัยเอ๋ย"

เนื่องจากเพลงพวงมาลัยมีลักษณะเป็นเพลงปฏิพากย์ จึงมีถ้อยคำกมคาย
ชวนคิด หรือสองแง่สองมออยู่ด้วย น่าเสียดายที่การรวบรวมครั้งนี้ หาพ่อเพลงมาลัยแม่
เพลงไม่ได้ เพลงจึงกร่อย ไม่สนุกเท่าที่ควร

๓.๓ เพลงผีสิงลม

(นางฉวน สุขมหา, นางจำเริญ อินสอน
และนางสุรินทร์ ปลวกแก้ว)

สิงเอ๋ยสิงลม	มาอมข้าวพอง
เด็กน้อยทั้งสอง	มาตัดดอกจิก
ชั้นชูชู่ทาง	ก้อย่าตูกดิก
ทรงเบี้ยทรงข้าว	พระเจ้าสิงลม
มะพร้าวตกกลม	ขนมขมพู
ไอ้แก้วหน้าหนู	เล่นซูข้าววัง
เอ๋ยภูจะวัง	เอ๋ย อย่าจะวัง
เขารัดเชือกหนึ่ง	ศาลาโรงสี
ติดต่อยร้อยรี	ผอเือกะทองปอง (ข้าวรรคหลัง)
เอ๋ยหมากก็ของ	เอ๋ยพลูก็ของ
ทั้งเขียนชั้นทอง	มารองเข็ดหน้า
ผีมาแล้วเหวย	ผีมาแล้ววา
ไอ้หนามพุทรา	เกี่ยวหน้าผีเลย
(ร้องซ้ำตอนต้น)	

การวิเคราะห์

การเล่นผีสิงลม เป็นการ เล่นในเทศกาลสงกรานต์ ผู้เข้าทรงผีสิงลมต้องเป็นผู้ชาย มีพี่เลี้ยง ๑ คน เอาเชือกผูกเอาคนทรงไว้ ทิ้งปลายเชือกให้ยาว เอาไว้พี่เลี้ยงจับ คนทรงจะนั่งยอง ๆ บนสาก (ต้องใช้สาก ๒ หัว) มีดอกไม้ ธูปเทียนพร้อมคนอื่น ๆ ช่วยกันร้องบทเชิญ เมื่อผีเข้าทรงแล้ว คนทรงจะมีกิริยาอาการคล้ายสิง พี่เลี้ยงต้องคอยดึงเชือกที่ผูกเอาคนทรงเอาไว้ มิฉะนั้นอาจเข้าไปทำร้ายคนดูหรือหลุด

เข้าไปได้เลยได้ ความสนุกของการเล่นผีสิงลมนอยู่ที่การหลอกล่อ และคอยวิ่งหนีผีสิงลม
บทเชิญผีสิงลมฟังคล้ายไม่มีความหมาย แต่บางตอนก็คล้ายจะเล่าเหตุการณ์
บางอย่าง เช่น "ไอ้แก้วหน้าหนู เล่นซู้ชาววัง" และ "เผอเรอกะท้องบ่อง" แต่ก็
ไม่มีตอนใดให้รายละเอียดได้มากกว่านี้

๓.๔ เพลงผีแขก

(นางฉ้วน สุขมหา,นางสุรินทร์ ปลวกแก้ว
และนางจำเรียง อินสอน)

โยเยโยยัด	บ่องกิดบ่องกา
บ่องกาบ่องกิด	อารมณ์ข้างคิด
เห่เฮเห่เฮ	
ไอ้ลูกนายเอ๋ย	จะอายกับใคร
ชะอีแม่ลูกอ่อน	อายหัวน้องตก
เขาจะยกชายหมอน	แขกเอ๋ยบ้านดอน
นอนด้วยกันเอย	
สาวเอ๋ยบ้านดอน	นอนด้วยกันเอย

การวิเคราะห์

การเล่นผีแขกเป็นการเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ใช้คนทรงผู้ชาย เมื่อ
ผีเข้าคนทรงจะทำท่าทางคล้ายแขกชวนให้ขบขัน

ถ้อยคำที่ใช้ออกสำเนียงภาษาถิ่นเดียวอยู่เหมือนกัน เช่น โยเยโยยัด
บ่องกิดบ่องกา

ส่วนเนื้อหาของเพลงคล้ายจะเสียดสีพฤติกรรมของ "ไอ้ลูกนาย" กับ
"อีแม่ลูกอ่อน" ซึ่งในวรรณคดีท้ายบอกว่า "นอนด้วยกันเอย"

๓.๕ เพลงผีเจ๊ก

(นางฉ้วน สุขมหา,นางสุรินทร์, ปลวกแก้ว
และนางจำเรียม อินสอน)

ข้าว ริว เขียน	ข้าว ข้าว เขียน
ซากี้ตีกล้วยเลี้ยง	ไล่จับขี้ไล่จับ

การวิเคราะห์

การเล่นผีเจ๊กนิยมเล่นในเทศกาลสงกรานต์ ใช้คนทรงผู้ชาย เมื่อผี
เข้าทรงคนทรงจะวิ่งไล่จับคนดู คนดูต้องคอยวิ่งหนี
เนื้อหาของเพลงเป็นการเชิญเขียน ชื่อ "ข้าวข้าว" มาเข้าทรงแล้วให้
ไล่จับคนดู

๓.๖ เพลงผีลุ่ม

(นายขำ อาจารย์ชา,นางฉ้วน สุขมหา
และนางสุรินทร์ ปลวกแก้ว)

ลุ่มเอ๋ยลุ่ม	จะลุ่มในห้วย
หรือจะลุ่มในหนอง	ได้ปลาเต็มข้อง
นะฮี่แม่เอ๋ย เอ๋ย	

การวิเคราะห์

การเล่นผีลุ่มนิยมเล่นกันในเทศกาลสงกรานต์ ใช้ลุ่มตกแต่งคล้ายไข
ทำให้ดูคล้ายคน แล้วคนทรง ๒ คน เอนลุ่มไปมา คนอื่น ๆ ร้องเพลงเชิญจนผีเข้า
เนื้อหาของเพลงไม่มีความหมายอะไรเป็นพิเศษ

๓.๗ เพลงรำวง

(นางสุรินทร์ ปลวกแก้ว)

— ไกลใกล้เข้าไปอีกนิด	ชิดชิดเข้าไปอีกหน่อย
ตาหวานน้อยน้อย	อยู่ในวงเพื่อนรำ
รูปหล่อขอ เชิญมาเล่น	เนื้อเย็นขอเชิญมารำ
มองมานัยน์ตาหวานฉ่ำ (ซ้ำ)	ขอเชิญมารำกับพี่นี่เอย
— พวงมาลัยสวมคอ	รอไว้ก่อนคนดี
นานนานฉันผ่านมาก็ (ซ้ำ)	แม่ยอดชีรือย่าชาตรอน
อรชรแม่พวงมาลัย (ซ้ำ)	

การวิเคราะห์

เพลงรำวงทั้งสองเพลงใช้ร้องให้รำวงร่วมกัน เป็นเพลงที่มีเนื้อหาสนุกสนาน เกี่ยวพาราสี ทำนองร้องชวนให้ครื้นเครง

๓.๘ เพลงไหว้ครูละครชาตรี

(นางฉ้วน สุขมหา)

คุณเอ๋ยคุณครู	เหมือนผิงแม่น้ำพระคงคา เอ๋ยคงคา
เหมือนผิงแม่น้ำพระคงคา	
รินรินแล้วแห้งหลังไหลมาเอ๋ย	ยังไม่รู้สิ้นรู้สุด เอ๋ย รู้สุด
ยังไม่รู้สิ้นรู้สุด	
สิบนิ้วลูยกขึ้นจ้านเอ๋ย	สรรเสริญจะไหว้คุณพระพุทธ เอ๋ยพระพุทธ
สรรเสริญจะไหว้คุณพระพุทธ	
จำศีลเสียแล้วบริสุทธี	ไหว้พระเสียแล้วก็สวมนต์
ไหว้พระเสียแล้วก็สวมนต์	

ยอเอ๋ยยอไหว้ ห้างเทพไททั้งสิงหล เอย สิงหล
ห้างเทพไททั้งสิงหล
 เล่นไหนดให้ตีมีคนรักเอย พักไหนดให้ตีมีคนชม เอยคนชม
พักไหนดให้ตีมีคนชม
 ยกไหว้ใส่เกล้าแทบเหนือผม ลูกถวายบังคมทูลราตรี เอยราตรี
ถวายบังคมทูลราตรี
 เสือเมืองทรงเมืองฮั่นเรื่องศรี ไหว่นางธรณีฮั่นปีกแผ่น เอยปีกแผ่น
ไหว่นางธรณีฮั่นปีกแผ่น
 มีคู่กับข้า เป็นนักหนาเอย ไครอย่ามาร้องดูเป็นแคลน เอยดูแคลน
ไครอย่ามาร้องดูเป็นแคลน
 คุมพลเหยียบกับนับหมื่นแสน ไม่เคลื่อนไม้แคลนไม่หวาดไหว เอย หวาดไหว
ไม่เคลื่อนไม้แคลนไม่หวาดไหว
 ไหว้พระจันทร์แจ่มอันแสงใส ไหว้จบกฟไปในโลพล เอย โลพล
ไหว้จบกฟไปในโลพล
 ไหว่นอกออกจักรวาทเอย ทั้งใต้บาดาลลูกไหว้หมด เอย ไหว้หมด
ทั้งใต้บาดาลลูกไหว้หมด
 เทวินทร์อันโทในโลพล ชักรถอยู่บนพระเวหา เอย เวหา
ชักรถอยู่บนพระเวหา
 ลูกน้อยจะขอพระพรหมเอย สะสมไปด้วยพระปัญญา
สะสมไปด้วยพระปัญญา
 ขอศัพท์ขอเสียงลูกบ้างนาเอย ปัญญาลูกมาดั่งน้ำไหล เอย น้ำไหล
ปัญญาลูกมาดั่งน้ำไหล
 ขอเสียงลูกน้อยให้ดังก้องเอย เหมือนดั่งฆ้องระฆังชโลมัย เอยโลมัย
เหมือนดั่งฆ้องระฆังกะโลมัย

ปัญญาลูกมาเหมือนน้ำไหลเออ	ไหลมาเป็นทอพระธำรา เออ ธำรา
ไหลมาเป็นทอพระธำรา	
ไหว้ครูเท่านั้นแล้ว	ลูกแก้วจะไหว้เออ ท้าวเอ๋ยเทวาเออ
	ท้าวเทวา
ก็ลูกแก้วจะไหว้ท้าวเทวา	
ขอให้เออไต่ยถึงชั้นพรหม	ก็ยังพรหมโลกเจ้าโลกา เออเจ้าโลกา
ชั้นพรหมโลกเออเจ้าโลกา	
อีกชั้นเออต่ำไต่แนวลงมา	ก็ตกหนักนาคาเออ ไต่บาดาล เออไต่บาดาล
จะตกหนักนาคาไต่บาดาล	
แม่เข้ากินข้าวยังไม่ทันจะเต็มท้อง	ไต่ยในเสียงลูกร้องกลับเออหูฟัง
เออกลับหูฟัง	
ไต่ยในลูกตื่นสะอื้น	ทรมวยแม่ก็ย่องมองเข้าหา เออ มองเข้าหา
ทรมวยแม่ก็ย่องมองเข้าหา	
มาถึงสองมือก็ยื้อยก	กลัวลูกจะตกจากเปลผ้า เออจากเปลผ้า
กลัวลูกจะตกจากเปลผ้า	
ยกลูกออกมาวางแล้วก็กางมุ้ง	กลัวร้อนกลัวยุ่งจะไต่ตอม เออไต่ตอม
กลัวร้อนกลัวยุ่งจะไต่ตอม	
ลงเปลเวชาหนอผ้าวาง	กลัวละอองฟองผิงจะลงทับเออ จะลงทับเออ
กลัวละอองฟองผิงจะลงทับ	
นาวาข้าเออมาเกยหลิ่ง	ให้ชายชัวกกลัวผิงเสียจริงแล้ว เออเสีย
	จริงแล้วเออ
ให้ชายชัวกกลัวผิงเสียจริงแล้ว	

การวิเคราะห์

บทเพลงนี้เป็นบทไหว้ครูของศิลปินที่แสดงละครชาตรี เนื้อหาคล้ายบทไหว้ครู
โนรา่มาก มีการกล่าวถึงการไหว้คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เทวดา เลื้อเมือง
พระจันทร์ เทวดาพระพรหม พระยานาคา ปีดา มารดา ขอให้ตนมีบุญดังน้ำไหล
มีเสียงไพเราะ ซึ่งเป็นคุณสมบัติสำคัญของนักแสดงละครชาตรี

ผลวิเคราะห์คำกล่าว จากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

คำกล่าวของชาวบ้านเป็นถ้อยคำที่ชาวบ้านกล่าวกันอยู่เป็นประจำในรูปของ
สำนวน สุภาษิต คำพังเพย คำให้พร คำคำ บททำขวัญ บทแห่ และ คำกล่าวในโอกาส
พิเศษ

การรวบรวมคำกล่าวของชาวตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง
ปรากฏผลดังนี้

๑. คำอวยพร

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

ผมขอปี่จนะคะ

มาอุทหนุณคณะกันออกเมืองนอง

ขอให้ท่านมั่งมี

เป็นเศรษฐีเมืองระยอง

การวิเคราะห์

คำอวยพรนี้ เป็นคำอวยพรของคณะลิเกร้องอวยพรแก่ผู้ชม แสดงให้เห็น
ความต้องการที่จะมีฐานะการเงินที่มั่นคงถึงขั้นเป็นเศรษฐี

๒. คำกล่าวในโอกาสพิเศษ

คำกล่าวประเภทนี้ที่รวบรวมมาได้ เป็นคำกล่าวในพิธีแต่งงาน ประกอบ
ด้วย บทถาม - ตอบขันหมาก และบทเชิญขันหมาก ดังที่นายประพจน์ บุญพัน
ให้ข้อมูลไว้ดังนี้

บทถามขันหมากของฝ่ายหญิง

"ศรี ศรี สิทธิเดชไชย ข้าพเจ้าจะต้องขอร้องเสียแก่ท่านทั้งหลาย
ทั้งหญิงทั้งชายทุกถ้วนหน้า ที่ได้ให้वानกันมาเป็นมิ่งมงคล จะขอถามไปถึงความดัน
โดยคดีมีมาแต่โบราณ เพราะว่าท่านเจ้าของงานท่ายนึ่งสงสัยอยู่ เป็นนักหนา ให้
ข้าพเจ้ามาถามดูให้รู้แน่ในกระแสราระพระบาลี ในขันหมากมีมานั้นเท่าไร และทุน
สินไชร้เท่าไรหมด และท่านที่ยาตรามานี้ ฤกษ์ได้ก็ขึ้นฉาย ท่านทั้งหลายที่พากันมานี้
มาแต่บ้านเมืองใด นางทั้งสี่ที่อุ้มขันหมากมามีนามชื่อว่ากระไร และเป็นไครมาแต่ไหน"

บทตอบขันหมากของฝ่ายชาย

"ศรี ศรี สิทธิเดชไชย ข้าพเจ้าจะต้องขอร้องเสียแก่ท่านทั้งหลาย
ทั้งหญิงทั้งชายทุกถ้วนหน้า ที่ได้ให้वानกันมาเป็นมิ่งมงคล ว่าอ้อ...นี่ท่านมาถามถึง
ความดันเขี้ยวรีเจ้าข้า โดยที่จะให้มัน เป็นคดีมีมาแต่โบราณด้วยว่าท่านเจ้าของงาน
ของท่านน่ะยังสงสัยอยู่เป็นนักหนา พวกข้าพเจ้าได้ยาตรามานี้ฤกษ์ได้ก็จัดขึ้นฉาย
คือฤกษ์เมื่อตากะบายปลุกกล้วยให้เป็นเงินทอง เดชะบุญของเข้าทั้งสองที่ เขาจะแต่ง
กันนี้ เขาได้เอยเก็บดอกไม้ร่วมกันมา เก็บดอกอัญชัน นุชบา ปทุมชาติ บัวขาวสะอาด
จงกลนี้ เจ้าได้เคยถวายแก่พระศรีอารียโมตริ ทุนสินไชร้เรามีมาสิบตำลึง เป็นที่
พึ่งแก่บิดามารดา ญาติพี่น้อง ที่ได้ช่วยกันประดับประดาครองมาทั้งนี้ ขันหมากมีห้าสิบขัน
แต่คำโบราณเรียกกันว่าร้อยเอ็ด พร้อมทั้งทุนสินสอดเสร็จที่มากขึ้นวันนี้ นางทั้งสี่
ที่อุ้มขันมาในวันนี้ มีนามชื่อว่านางสุธรรมนา นางสุนันทา นางสุจิตราและนางสุชาติา
ทั้งสี่นี้เป็นเอกอัครมเหสีของพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่มาในขันหมากนั้น มาจากกบิลพัสดุ์บุรีศรี-
มหานคร"

บทถามของฝ่ายหญิง

"แล้วทำไมจึงยกพลนิกรกันมาดังนี้"

บทตอบของฝ่ายชาย

"ที่เรายกพลนิกรมาในวันนี้ ก็เพราะมีความปริตาพร้อมใจกันที่จะนำเอาของมีค่า ล้วนเพชรนิลจินดาแล้ววิเชียรฉาย อีกทั้งไพฑูรย์ เพชรเพทายที่เป็นแก้วมุกดาอันหาค่ามิได้ จะเอามาถวายให้ท่าน"

บทถามของฝ่ายหญิง

"ทำไมจึงมีเครื่องศัตราอาวุธ ประตูลงปืน ดาบศิลา โห่ร้องกลองกู่ (ไม่ชัด) เห็นผิดประหลาดมาดังนี้"

บทตอบของฝ่ายชาย

"ที่ต้องเอาปืนผามาก็เพราะปรารถนาจะป้องกันโจรภัย แยังชิงเอาสมบัติพิสดาร ที่ตั้งใจเอามาถวายให้แก่เจ้านายท่าน ขอจงเปิดพระทวารให้ข้าพเจ้าผู้ปรารถนาจะไปเฝ้าให้ท่านฤกษ์นาพาที แล้วขอถามนามพระทวารที่มาทักกันเรานี้มีนามว่ากระไร"

บทตอบของฝ่ายหญิง

"มีนามชื่อว่า พุทรมงคล ธัมมมงคล สังฆมงคล เรียกว่า มงคลสามประการ"

บทถามของฝ่ายชาย

"แล้วใครเล่าเป็นผู้รักษาด่านอยู่"

บทตอบของฝ่ายหญิง

"คนที่รักษาด่านอยู่นี่ชื่อ ท้าวอินทโยักษ์อยู่เบื้องขวามีภรรยาชื่อนางอัชฌา
เบื้องซ้ายชื่อนนทโยักษ์ภรรยาชื่อนางธัมมรักษา"

เวลาจะสวมแหวน ถ้าแก่ฝ่ายหญิงจะว่า

"ตั้ง วัจนัง ข้าพเจ้าจึงหยิบธำมรงค์น้อยแล้วมาสวมก้อย" แล้วจับมือ
เจ้าบ่าวมาสวมแหวนให้ แล้วจึงว่าต่อไปจนจบ

บทเจริญขันหมาก

"ศรี ศรี วันนี้เป็นวันดี เป็นราศีศุภมงคล ข้าพเจ้าจะขอย่อ่นประตึฐาน
ขึ้นทันใด ขออำนวยอวยพร ขอยอกรขึ้นไว้ให้คุณพ่อคุณแม่ คุณถ้าแก่ผู้ใหญ่ ทั้งญาติกา
และฝูงผี ไม่ว่าผู้ดีแลเสียใจ ผีเรือนและแม่พ่อ ผีหอบลูกใหม่ ขอเชิญจงมาพร้อมกันในวันนี้
วันนี้เป็นวันที่ท่านเศรษฐีผู้ใหญ่ท่านนำแก้วเข้ามาเกย นำเขยเข้ามาฝาก นำขันหมาก
เข้ามาให้ ท่านได้จัดแจงแต่งไว้ทั้งส้มสุกผลไม้ ขนมมีหลายกองเกรียน ขนมผิง ผอยทอง
ล้วนแต่ของจำเริญ รังอับงาเจียน ส้มซ่าส้มยำ ส้มขี้พลลับจิ้น อินทผาลัม ขนมต้มลูกใหญ่
กล้วยไข่ กล้วยน้ำ มะพร้าวอ่อนอ้อยข้าว หมูหันหอมกทอดมัน สารพันที่จะมี จะภิเศก
สองศรี เช่นผีทั้งหลาย ทั้งผีภูติและผีพราย ที่แม่ซื้อรักษา ที่ได้เลี้ยงได้ดู ทั้งผีปู่และผีย่า
ตลอดตาและยาย เมื่อทั้งสองข้างเห็นพร้อมต้องกันแล้ว อย่าได้ขี้ขี้เคียด-เคียดจันท
ขบฟันขบเคี้ยว อย่าได้พิโรธโกรธเกรี้ยว ช่วยกันอุปถัมภ์คำชู ให้ผิวเมียทั้งคู่ ให้เจ้า
อยู่สบาย เชิญเสร็จเสด็จเข้ามา คุ่มครองรักษาคุ่มโภยกุ่มภัยคุ้มทั้งเสนียดและจิงไร
ขออย่าได้มีมา คุ่มให้สารพัด อย่าให้หนูกุดหลังคา ทั้งผ้านุ่งมุ้งยุงฝายุงฉาง กรอบครอง
สองเรา โรคาเบาบาง คุ่มลูกคุ้มเต้า คุ่มเขามาต่าง ๆ ลูกเปรตเศษนรก กระจายจก
จันทาลอยามาเกิดในครรภ์นั้นเล่า ตอนเมื่อเจ้าจะมีครรภ์ ขอเชิญเทพฤดา ให้จุติมา
จากสวรรค์ เพื่อจะได้มาเป็นลูกเป็นเต้าเมื่อตอนเจ้าจะมีครรภ์... อย่าให้เรียกเมีย

ว่าอี มันไม่ดีแก้ตัว เมียก็กลัวผัวก็เกรง อย่าขึ้นมึงถึงเอ็ง อย่าข่มเหงใจกัน อย่าได้
พูดกระแทกแตกดัน อย่าทუნหันคำทอ อย่าให้ร้อนไปถึงแม่และพ่อ ตลอดจนปู่ย่าตายาย
อย่าอดสูธูร้าย หญิงชายจะเย้ยเยาะ เวลาโมโหอย่าเป็นคนปากเปราะะ มันไม่เหมาะ
ชอบกล ให้ผู้หญิงหมั่นปรนนิบัติผัวตน เมื่อเวลาจะเข้านอน ให้ไหว้พระ...

การวิเคราะห์

บทถาม - ตอบ ช้นหมาก เป็นการกล่าวถ้อยคำโต้ตอบระหว่างเจ้าแก่ฝ่าย
หญิงและเจ้าแก่ฝ่ายชาย เป็นถ้อยคำที่แสดงความคมคาย และจินตนาการของผู้กล่าว
นอกจากนี้ยังทำให้พิธีการขลังยิ่งขึ้น เฝื่อนผลให้พิธีแต่งงานดูจริงจังและศักดิ์สิทธิ์ เพราะ
ข้อความที่กล่าวนั้นล้วนแต่กล่าวถึงสิ่งที่ตึงาม และศักดิ์สิทธิ์

ส่วนบทเจริญช้นหมากนั้น นอกจากช่วยเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีการแล้ว
ยังสะท้อนความเชื่อ ความผูกพันของคนกับวิญญาณของบรรพบุรุษ สะท้อนภาพช้นหมากที่
ส่วนหนึ่งเป็นอาหารและและผลไม้ในท้องถื่น เช่น "ขนมผิง ผ้อยทอง ล้วนแต่ของจำเนียร
จันฮับงาเจียน ส้มซ่าส้มย่ำ ส้มขี้พลลับจิ้น อินทผาลัม ขนมต้มลูกใหญ่ กล้วยไข่ กล้วยน้ำ
มะพร้าวอ่อนอ้อยข้าว..." สะท้อนความต้องการของชีวิตครอบครัว เช่น "อย่าให้หนู
กัศหลังคา ทั้งผ้านุ่งมุ้งยั้งผ้ายังฉาง ครอบครองสองรา โรคาเบาบาง... ลูกเปรด
เคชนรก กระยาจกจัญหาล อย่ามาเกิดในครรภ" และยังมีคำสอนสำหรับสามีภรรยา
ด้วยว่า "อย่าให้เรียกเมียว่าอี มันไม่ดีแก้ตัว เมียก็กลัวผัวเกรง อย่าขึ้นมึงถึงเอ็ง
อย่าข่มเหงใจกัน อย่าพูดกระแทกแตกดัน อย่าทუნหันคำทอ อย่าให้ร้อนไปถึงแม่และพ่อ..."

คำกล่าวต่าง ๆ เช่นนี้ ปัจจุบันหาผู้จดจำไว้ได้น้อยลงทุกที และคงสูญไป
พร้อม ๆ กับ พิธีแต่งงานที่รวบรัดเข้าทุกที ตามสภาพความเปลี่ยนแปลงของสังคม ทว่าเมื่อ
นึกถึงคุณค่าของสิ่งที่จะสูญไปแล้ว ก็น่าเสียดายมากทีเดียว

๓. บทแผล

แผล หมายถึง คำที่จบลงตอนหนึ่ง ๆ ดังนั้นจึงนำคำนี้ไปเรียกตอนหนึ่ง ๆ ในแต่ละกัณฑ์ของมหาชาดิกตอนเทศน์ว่า แผลหนึ่ง ๆ เหตุที่เรียกว่าแผลมักลงท้ายด้วยคำว่า นั้นแล ซึ่งเมื่อทอดเสียงลงต่ำและเอื้อนเสียงทำให้ฟังเป็นคำว่า แผลไปด้วย

ปกติบทแผลมี ๒ ประเภทคือ แผลใน หมายถึง การแผลตอนหนึ่งหรือบทหนึ่งของมหาชาดิก กับแผลนอก หมายถึง การแผลนอกเนื้อเรื่องมหาชาดิก บางครั้งเรียกว่าแผลเครื่องเล่นมหาชาดิก แผลนอกยังแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ แผลเสริมซึ่งเป็นบทแผลที่แต่งขึ้นเพื่อเสริมความในเรื่องมหาชาดิกให้มีรสชาดมากขึ้น กับแผลนอกเรื่อง ซึ่งเป็นบทแผลที่ไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องมหาชาดิกเลย แต่แต่งขึ้นแผลเพื่อความสนุกสนาน หรือเพื่อให้ความรู้ความคิดบางอย่าง

การรวบรวมบทแผลจาก ตำนานชาดก อมรโกศลคำขวัญ สามารถรวบรวมได้เพียงแผลนอกเท่านั้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

๓.๑ แผลเสริม

แผลมัทรี

(นายประพนธ์ บุญพันธ์)

จะกล่าวความไปตามคัมภีร์	ถึงแม่มัทรีศรีสมร
เมื่อเอกลลับมาจากในป่าดอน	ได้หาบคอนจรลี
ครั้นถึงอาศรมศิลาลาด	โฉมแม่นางนาฏมัทรีศรี
ร้องเรียกแม่กัณหาพ่อชาลี	ฝ่ายมัทรีเจ้าก็รำพัน
ว่าตัวของแม่จากป่าแล้ว	องค์พระลูกแก้วเคยวิ่งแข่งขัน
เคยรับหาบแม่อยู่แจจัน	แล้วบังคมศีลพระชนนี
กัณหาน้อยสะอื้นพรอด	เข้าสวมกอดแม่ทันที
เสวยพระถันของพระชนนี	ฝ่ายพระชาลีเลือกผลผลา

ตั้งแต่ฉันแม่ก็แลไม่เห็น	หรือเจ้าไปซ่อนเร้นพระมารดา
จึงเรียกว่ามาโอ้แม่มา	เชิญมารับมารดาให้ชื่นใจ
นางกษัตริย์พระมัทรี	เจ้าก็ทรงโคกักรรแสงให้
แลเห็นเงาไม้ทั้งพุ่ม	ทั้งพุ่มประดุจคู่คั่นคล้ายรูปคน
นางสาวพระบาทรับจรดล	ที่เหมือนรูปคนย่อมหายไป
ว่าตาเอ๋ยตา	ว่าไม้เอ๋ยไม้
ข้างมาหลอกฉันได้	ทั้งไม้ทั้งตา
พระจันทร์ก็ขึ้นมาทรงกลด	สว่างไปหมดทั้งใต้หล้า
น้ำค้างก็พรหมลมพัดมา	หอมกลิ่นบุปผาสุมาลี
นางกษัตริย์พระมัทรี	ครั้นมาถึงซึ่งสระศรี
น้ำ เอ๋ย น้ำ ที่เคยเต็มฝั่ง	เหตุไฉนข้างมาเหือดแห้ง
ไม่เหมือนน้ำตาที่แม่ทรงกรรแสง	ข้างไม่เหือดแห้งมาไหลนอง
ลู่อื่นฝันตริตรอง	น้ำเนตรไหลนองแล้วสลด
ปางนรินทร์เป็นนเรศ	พระเวสสันดร
ครั้นเห็นมัทรีศรีสมร	โยแม่มานอนอยู่หน้าศาลา
พระพิภตรเฝือก	ตั้งใครมาเชือดดวงชีวา
พี่ให้เจ้าไปหวังได้กลับคืน	แต่แม่ผู้ขึ้นไม่กลับมา
น้องมาโกรธพี่ชายจนวายชีวา	ข้างไม่รู้ว่พี่แก้งลงใจ
น้องมาทอดระทวย	เสียจนม้วยชีวา
ข้างไม่รู้ว่พี่แก้งลงใจ.....นั้นแล	

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้กล่าวความตอนพระนางมัทรีกลับจากหาผลไม้ในป่า มาถึงอาศรม ไม่พบพระชาติ กัณหา จึงออกตามหา และคร่ำครวญจนสลด

จากเนื้อความดังกล่าวข้างต้น ทำให้การพรรณนาความในบทเหล่านี้ต้องใช้
ถ้อยคำที่กินใจ สะท้อนอารมณ์ และเรียบเรียงถ้อยคำ เนื้อความให้สะท้อนใจผู้ฟัง เช่น

"ตาเอ๋ยตา	ไม้อ่อยไม้อ
ช่างมาหลอกฉันได้	ทั้งไม้อทั้งตา
พระจันทร์ก็ขึ้นมาทรงกลด	สว่างไปหมดทั้งใต้หล้า
น้ำค้างก็พรหมผลพัดมา	หอมกลิ่นบุปผาสุมาลี
นางกษัตริย์พระมเหสี	ครั้นมาถึงซึ่งสระศรี
น้ำเอ๋ยน้ำที่ เคยเต็มฝั่ง	เหตุไฉนช่างมาเหือดแห้ง
ไม่เหมือนน้ำตาที่แม่ทรงกรรแสง	ช่างไม่เหือดแห้งมาไหลนอง"

อนึ่ง บทเหล่านี้เป็นตัวอย่างที่ดีที่แสดงให้เห็นความศรัทธาของคนไทยที่มี
ต่อพุทธศาสนา และยังแสดงให้เห็นด้วยว่าการโน้มน้าวจิตใจคนให้เกิดศรัทธานั้นทำได้
หลายวิธี การเล่าเรื่องราวด้วยภาษาที่วิจิตรบรรจง เช่นในเหล่านี้ก็เป็นวิธีหนึ่ง

เหล่านิทาน

(นายประพนธ์ บุญพันธ์)

ว่าร้อย เออ...เอ๋ย เจ้าร้อยช่าง	เจ้ายังไม่เคยมีสามี
ว่าการมีผัวมันไม่ใช่ง่าย	เจ้าจงจำไว้ให้ถ้วนถี่
แม้จะเล่าไปตามเค้าวิธี	จำไว้ให้ดีเถิดลูกยา
เมื่อยามไปอยู่กับตาพราหมณ์	เจ้าจงทำตามทั้งภริยา
ปฏิบัติสามีที่ชรา	อย่าแข่งอย่าด่ามัน เป็นของไม่ดี
เมื่อผัวเขาว่าเจ้าอย่าเถียง	เจ้าอย่าขึ้นเสียงให้ยิ่งมี
ใครถูกใครผิดเจ้าจงคิดให้ดี	เราเป็นสตรีอย่าใจเบา
เมื่อมีแขกไทยเข้ามาบ้าน	เราคอยปฏิบัติฐานต้อนรับเขา
หน้ายิ้มไว้หน่อยอย่าหงอยเหงา	บ้านเรือนของเราจะรุ่งให้ดี
ทั้งพูดและหมอนที่นอนและมุ้ง	ก็อย่าให้หมิ่นพ้องตำนิทรมี
ต้องตากต้องกางพอกกลางให้ดี	เราเป็นสตรีอย่าใจเบา

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้ถึงแม้จะเหลืตอนนางพราหมณ์สอนอมิตตดา ซึ่งกำลังจะไป เป็น ภรรยาชุก แต่จะเห็นได้ว่า ความคิดต่าง ๆ เป็นความคิดตามค่านิยมของคนไทยนั่นเอง เช่น "ปฏิบัติสามีที่ชรา อย่าแข่งอย่าต่ำเป็นของไม่ดี เมื่อผิวเขาวัวเจ้าอย่าเถียง เจ้าอย่า ขึ้นเสียงให้อึงมี่" และ "ทั้งผูกและหมอนที่นอนและมุ้ง ก็อย่าให้เหม็นฟุ้งดำมืดหมี ต้อง ตกตอกต้องกางฟอกล้างให้ดี"

ค่านิยมเหล่านี้แสดงสภาพระบบครอบครัวของสังคมไทย ที่ยอมให้ผู้ชายเป็น ข้างเท้าหน้า ภรรยาเป็นข้างเท้าหลัง เมื่อสามี เป็นผู้นำครอบครัวเช่นนี้ ภรรยาก็มีหน้าที่ คอยปรนนิบัติสามี ดูแลบ้านเรือนและอบรมสั่งสอนลูก ลักษณะครอบครัวเช่นนี้ยังปรากฏใน สังคมชนบทของไทยเรา

แปลแผ่นดินทอง

(นายประพนธ์ สมพันธ์)

พระเจ้าแผ่นดินทองเอ๋ย...ค่อยมองแล หันเข้ามาสั่งแม่พิมพ์า

เห็นทาสสนิทคอยนิทรา	จึงเอาพระกรกดท่อนอู่ราประคองนอน
ว่าพิมพ์าเอ๋ยอย่าเศร้าสร้อย	คอยพี่สักหน่อยเถิดแม่สายสมร
ตัวของพี่าจะลาจฺร	แม่สายสมรที่จะบรรพชา
แลเห็นรูปทรงเอ๋ย...ทรงพิลาป	น้ำเนตรไหลอาบทั้งซ้ายขวา
ครั้นจะอุ้มเอาบุตรก็สุดปัญญา	เกรงว่าพิมพ์าจะตื่นบรรทม
ถ้าตื่นขึ้นแล้วเอ๋ย...จะพาให้หมอง	จะขัดจะข้องจะขึ้นจะข่ม
นี่หรือจะทานจะหัดจะขัดอารมณ์	จะทำให้เสียพรหมจรรยา
พระเจ้าสั่งเนื้อทองเอ๋ย...ไว้ทั้งหลับ ๆ	ยกกรขึ้นประทับบนอุรา
อยู่เถิด เนื้อนิ่มพิมพ์า	ตัวพี่จะขอลาล่วงครรโล
แม่งามอรุณแม่มนุญ เรือง	พี่ไม่ได้โกรธเคืองที่ข้อไหน
พี่มาสะอื้นตัวกลัวภัย	พี่นี้จึงได้สันโดษโดย

สุดอาลัยเอ๋ย...ให้ไหลหยด

สุดฮึดฮัดสะอื้นโอย

คิดสำเริง เสร็จพลัน

ไปเกิดหนาซ้ำอาชา

ดำริแล้วก็แคล้วคลาด

อันสมบัติสิบประการ

พระครองดูแล . . . รู้ชัด

พระจึงเสี่ยงสัจย์บารมี

เทพบุตรจึงมิได้หยุดยั้ง

อันแม่น้ำโตโณมา

มิให้มันยาวให้มันสั้น

เป็นกันหอยรอยเกสี

โศกกำสรดละห้อยโหย

ไอ้สะทวักโดยก็เพราะเสียดาสุตา

ร้องเรียกนายฉันทให้มาหา

เราจะได้มาเป็นเพื่อนกัน

ออกจากนิवासราฐาน

บุญของท่านบังเกิดมี

ไอ้เรื่องสมบัติมันเป็นชั่วราก็

เลยหลีกหนีพญามาร

รับมายังฝั่งชลธาร

หยิบพระขรรค์ตัดเมาลี

พอเท่า ๆ กันกับองคูลี

เข้าถ้ำนทีแล้วบรรพชา . . . นั้นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เป็นตอนที่พระสิริธัตถะจะเสด็จออกบรรพชา ได้เสด็จเข้าไปในที่ประทับของพระนางพิมพา เพื่อทรงอำลาเป็นครั้งสุดท้าย เนื้อความจึงกล่าวถึง การปลอบประโลมพระสิริธัตถะที่มีต่อพระนางพิมพาและพระโอรสราहुล แล้วจึงทรงตัดพระทัยเสด็จออกบรรพชา

ความไพเราะของเหล่านี้ขึ้นอยู่กับผู้ที่การเล่นเสียงของคำ เพื่อให้เกิดเสียงและจังหวะที่งดงาม เช่น "ถ้าตื่นขึ้นแล้วจะพาหมอง จะขัดจะข้องจะขึ้นจะข่ม จะทานจะหัด จะขัดอารมณ์ จะทำให้เสียพรหมจรรยา" และ "ที่มาสะดุ้งตัวกลัวภัย พี่นี้จึงได้สันโดษโดยสุดอาลัยให้ไหลหยด โศกกำสรดละห้อยโหย สุดฮึดฮัดสะอื้นโอย ไอ้สะทวักโดยเพราะเสียดาสุตา"

แหล่งต้นบท

"อาต...อาต...อาตมาภาพ...ลูกจะต้องขอภัยเสียกะท่านหายกอุบาสกอุบาลิกา
เมื่อคราวครั้งนั้นอมิตตา เมื่อจะทำขนมปรนนิบัติดาซุชกเต่า ก็ซูดกะพร้าวกรูด ๆ กราด ๆ
กระเถิด กระถัด กระทอก กระแทก ต้าน(คั้น) กระที่ใส่กะทะ ประเดี้ยวใจก็ได้เป็น
หลายอย่าง ไอ้ที่เหนียวๆ เตี้ยวเป็นกาวนะแหละเขาเรียกว่ากอละแม
ที่สองกลีบหนีบกินเจนนั่นแหละเขาเรียกว่าส้มโอ
ไอ้ดอก เค้ดั่งโดนั้มนั้ขาวโพล
และไอ้ที่ตั้งราหมาไม่โปรคนั้นแหละเขาเรียกว่าข้าวบูด
ไอ้ที่กินกันเข้าไปแล้วบูด ๆ ๆ นั้นแหละเขาเรียกว่าข้าวดิบ
ไอ้ที่หับกันปรี้น้ำไหลปรีบ ๆ ๆ นั้นเขาเรียกกันว่าขนมจีน
ไอ้รูปร่างไม่ได้เม็ดในออกมาปลิ้นมันเม็ดมะม่วงหิมพานต์
ไอ้ฉีกขวากปากบานนั้นแหละข้าวหลาม
ไอ้ปลูกผลุบยัดพลานนั้นแหละเขาเรียกว่ากล้วย
ไอ้กินเข้าไปแล้วทุกวัน ๆ ๆ ชี้นรอนนั้นเขาเรียกว่าฝือก
ถ้าไอ้สองเกลอเยือกกันเหวี่ยงไหลหยด ตึง ๆ ๆ นั้นเขาเรียกว่าขนมกวน
ไอ้ขาว ๆ ๆ เหมือนเชือกพรวนนะเขาเรียกกันว่าวันเส้น
ไอ้ขาวเสียนที่ติดเทียนเด่นนั้นเขาเรียกกันว่าเงินบาท
ถ้าไอ้ที่เรียไรรอย่นธรรมมาสน์ หน้าธรรมมาสน์นั้นเขาเรียกว่าของสงฆ์
ไอ้กินเข้าไปแล้วก็คุยกันโผง ๆ นั้นเขาเรียกว่ากินเหล้า
ไอ้กินเข้าไปแล้วนั่งซึมเขานั้นเขาเรียกคนตูดกัญชา
ไอ้กินเข้าไปแล้วชักจะบ้า นั้นแหละเขาเรียกคนกินลูกลำโพง
ที่ไอ้กินเข้าไปแล้วตายโหงนั้นเขาเรียกกันว่าสารหนู
ไอ้กินเข้าไปแล้วนอนตูดตัวนั้นแหละเขาเรียกสุบยาฝิ่น
ไอ้กินไอ้ใส่ปากเข้าไปก่อนแล้วเอานี้วร้อนรินนั้นเขาเรียกว่าคนกุนชียา นั้น แล....

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้จะใช้แหล่งเมื่อพระเริ่มขึ้นธรรมาสน์ และลีลาการแหล่งจะเป็นการพูด ไม่ใช่แหล่งเป็นทำนองอย่างแหล่งอื่น ๆ

สิ่งที่น่าสนใจในบทเหล่านี้ คือ การใช้ถ้อยคำซึ่งมีความหมายสองแง่สองมุม เช่น ขุดมะพร้าวกรูด ๆ กราด ๆ กระเถิด กระถัก กระทอก กระแทก "ไอ้ดอกเต๋ตั้งไค้นันมันข้าวโพด" นอกจากนี้ยังมีเนื้อความที่ชวนขันทั้งโดยกล่าวถึงเรื่องที่ปกติไม่กล่าวถึง เช่น "ไอ้ที่กินกันเข้าไปแล้วไค้ ๆ ๆ นั้นจะเขาเรียกว่าข้าวดิบ" และกล่าวถึงเรื่องสองแง่สองมุม เช่น "ไอ้ที่หับกันปรี้น้ำไหลปรีบ ๆ ๆ นั้นเขาเรียกว่าขนมจีน ไอ้รูปร่างไม่ได้เม็ดในออกมาปล้นมันเม็ดมะม่วงหิมพานต์"

บทเหล่านี้สนับสนุนคำกล่าวที่ว่า คนไทยเราเป็นคนรักสนุกมีอารมณ์ขัน และชอบเรื่องสองแง่สองมุม แม้พระสงฆ์เมื่อขึ้นธรรมาสน์ก็ยังมีเรื่องทำนองนี้ติดออกมาทั้งนี้เพื่อผูกใจอุบาสกอุบาสิกาที่ฟังเทศน์นั่นเอง

แหล่งพร

	(นายเชิญ สุขอารีย์)
อวยพรสวัสดิ์สถาพร	พระชินวรทนต์รสีปัญชา
พระโลกนาถศาสตร์ดา	เมื่อผจญมาราษฎรรงค์
เมื่อจะแพ้แก๊งค์พระ	ด้วยเดชมานะอาณิสสงส์
พระจอมมัญญภูษพงศ์	เมื่อไค้ตรัสเป็นองค์พระศาสดา
ทรงปราโมทย์จะโปรดสัตว์	จึงเอื้อนอรรถพระกาธา
สำหรับเราชาวประชา	ได้ภาวนารักษากาย
พระพรบทันนิพนธ์พนธ์	ตามแบบบทบรรยาย
พระพุทธเจ้าท่านกล่าวไซ	ทั้งหญิงชายจงจดจำ
ว่า พาทุณสหัสสะ	จงหมั่นมานะอย่าลืมคำ
ถ้าเลยละจะกล่า	จะโทษว่ากรรมมากวนรังแก

สละมะ พินัง วิตัสสา	พญามารายังยอมแพ้
ทุพพัฑฐัง จงฟังให้แน่	ตามกระแสพุทธรักขา
คิริเมขลฺเป็นเอกข้าง	จะทำลายล้างพระสัทธา
ยังเกรงอำนาจพระศาสดา	คชมาราต้องหนีไป
พระองค์ผจญแก่หมู่มาร	จะล้างผลาญให้บรรลัย
คชสารชาญชัย	มีอาจเข้าใกล้มากล้ากราย
ทุติยพรสุนทรสวัสดิ์	อาจขจัดอันตราย
มาราติเร มาราเพทุบาย	ยกพลนิกายมาราทรอน
สัพพพุทธิตัสสัพ	พากันยอเยยลงม้วยมรณ
พระรัตนโพโกฏิสาคร	ด้วยเดชพระพรมารเกรงกลัว
ตติยพรบวรสวัสดิ์	จงจำให้ชัดใส่สิ่งชั่ว
จงมันเคารพจนเหนือหัว	จะได้ช่วยตัวเมื่อจะตาย
จตุพรตอนสี่	เป็นของดีดื้ออย่าสงสัย
อุกิตตักถะประจักษ์ใจ	พระจอมไตรทรงทราบ
องคฺลิมาลล้างผลาญมนุษย์	ไม่รู้สิ้นสุดด้วยโมหา
นี้วจะครบพันตามสัญญา	แต่พอเหลืออบตาเห็นพระโมลี
ฉวยศาสตราถลาไล่	ด้วยฝักใจว่าพอดี
ทรงภาวนาพระคาถาบทนี้	ด้วยทรงปราณีองคฺลิมาล
ฉันว่ามาแต่ย้อยย่อ	ฟังแล้วก็พิจารณา
ฉันจะขอพรตอนห้า	ที่มีมาในพระบาลี
ว่ากัตตวากัตพระองค์	กำจัดมารเสีย
ชีนาป็น นางมาญริกาสมญามี	พระธรรณิสุบทั้งเป็น...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้มีเนื้อความเกี่ยวกับบทสวดให้พรของพระ การนำเอาบทสวดภาษาบาลี มาอธิบายความย่อ ๆ ด้วย ภาษาไทยเป็นบทแปล เช่นนี้ ทำให้ผู้ฟังเข้าใจเนื้อความของบทสวดนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น บทเหล่านี้จึงมีคุณค่าต่อพุทธศาสนา และ พุทธศาสนิกชนมาก

๓.๒ แหล่งนอกเรื่อง

แหล่งสุวัณสามชาดก

(นายเชิญ กุขอารีย์)

ในเทศชาติชาดก	ผมจะยกเอามาว่า
ยังมีมานพผู้หนึ่งหนา	พระชนษาได้สิบหกปี
เพ่งรุ่มนุ่มน้อยโสภา	ศึกษาเป็นนวลฉวี
บุรุษใดในธานี	จะหาไหนมีมาเทียมกัน
บิดมารดาของท่านเป็นดาบส	เจริญพรตพรหมจรรย์
ทั้งสองราเสียชีวิตด้วยกัน	เป็นอัศจรรย์จริงเจ้าประคุณ
ยังมีลูกชายโง่งมาม	ชื่อพระสุวัณสามผู้โง่งม
เฝ้าประทับประครองสนองหนุน	มิได้ให้ขุนบหมาลย์
แต่พอรุ่งเช้าพระองค์เข้าสู่ป่า	เสาะแสวงหาผลอาหาร
พอได้เต็มท้องพอแก่การ	กลับยังสถานภูฎี
พลงจัดแจงแบ่งปันผลไม้	เอาไปให้พระฤาษี
ด้วยสองชนกชนนี	อยู่ที่บรรณศาลา
ปรนนิบัติ เสด็จเสวยสรรพ	พลงพระรีบกลับมาอำลา
คุณพรหมณ์บัณฑิตผู้บิดา	นางจิริกา เป็นชนนี
พระยกหม้อทมน้ำขึ้นบนบ่า	ถอยคลานออกมาจากที่
ค่อยเยื้องย่างมาในหว่างวิถี	มฤคีกักพากันตาม
บ้างไปข้างหน้าบ้างมาทางหลัง	คอยระวังพระสุวัณสาม

ดังหนึ่งศิษย์ที่ติดตาม	พยายามบรมครู
ถึงทานที่ก็ทันใจ	พากันลงไป เป็นคู่คู่
ล้อมหน้าล้อมหลังสะพรั่งพรู	เป็นหมวด เป็นหมู่อยู่ลวน
ฝ่ายวากปิลยักษ	ให้никชะงักใจจน
บุรุษนี้โยพิกลง	จึงมาปะนมมฤคิ
จะเป็นเทวหรือมนุษย์	ดูสวยสุดทั้งอินทรี
จะเป็นครุฑหรือวาสุกรี	เราลองศรสักทีคงไม่เกิดความ
พลงกปิลยักษ	จึงชักลูกศรวางกับขอนไม้เข็ดขาม
พอพระทรงธรรมสุวรรณสาม	กระเดียดหมอน้ำขึ้นจากคงคา
กปิลยักษก็สิ้นศรไป	ถูกพระจอมไพรแทบ้วยสังขาร
โลหิตไหลซาบกายา	น้ำเวทนาเสียจริงจริง
พระถูกศรยักษชะงักชะงัก	แลแลแล้วยืนนิ่ง
ด้วยความเจ็บปวดยวดยิ่ง	สะกดใจนิ่งไม่หวั่นไหว
พระปลงหม้อธาราลงจากบ่าได้	พระองค์วางไว้ดิบดี
เกลี้ยพรายกายลงนอน	ด้วยพิษศรเจ็บทั่วกาย
ปลงเวทนาพระบารมี	ขอพระองค์ที่ได้สร้างมา
จึงมีวาทาตามไป	ว่าผู้ใดมายิงเราหนา
ท่านประสงคฺสิ่งใดในตัวข้า	จงแจ้งกิจจามาโดยไว
เข่าฆ่าช้างประสงคฺงา	ท่านยิงตัวข้าประสงคฺสิ่งใด
ขอเชิญท่านแจ้งแถลงไข	เดี๋ยวเราสิ้นใจเสียจะไม่ได้พูดกัน

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เล่าเรื่องพระชาติที่สาม ของพระเจ้าลิบชาติ (ลิบพระชาติ สุตท้ายของพระโพธิสัตว์) ซึ่งพระโพธิสัตว์เสวยพระชาติเป็นพระสุวรรณสาม ทรงบำเพ็ญบารมี

นับว่าบทเหล่านี้ช่วยเล่าเรื่องชาดกให้ชวนฟัง และจดจำได้ง่าย น่าเสียดาย
ที่วิทยากรไม่สามารถเล่าให้ฟังได้จนจบ

แหล่งพระไวย

(นายเชียว พลพิทักษ์)

แกะเป็นพระไวยวรรณาก	เมื่อภาณุมาศลับเหลี่ยมผา
เข้าห้องนารีแม่ศรีมาลา	เย้าหยอกกัลยาว่าวอน
ว่าแม่คงจิตชีวิตของพี่	พี่รักใคร่ไม่มีเสมอเหมือน
จากเจ้าสักครูดูเหมือนสักเดือน	หัวอกพี่เคลื่อนไหวคลาคลาย
ถ้อยคำหม่อมข้างพร้อมเพราะ	ฟังหวานเสนาะจริงซาพ่อนาย
แกล้งหวานลมสั่นย้อมกินใจ	มาหลงลมชายเมื่อยามจะชม
ฉันจะขอลามเนื้อความใน	หรือหม่อมแกล้งใส่มารใคร่แต่งชม
หม่อมเชิดขุมมีคู่ชม	ได้ร่วมภิรมย์ทั้งสองรา
อันตัวสันเหล้าก็เป็นชาวเหนือ	ชนไม่เชิดเชื้อเหมือนสร้อยฟ้า
หม่อมจะอาลัยข้างไหนมากกว่า	สนขอสัจจาที่เที่ยงธรรม
ไม่ควรจะถามเนื้อความเลยเจ้า	ว่าทุกวันพี่ปล้ำไปเมื่อไรนั้น
พอตะวันไม่ทันจะเย็น	หัวอกพี่เต้นดีกดันยังไม่ทันเข้าใต้ไฟ
ข้างแม่สร้อยฟ้าภรรยาประทาน	แต่พอนานนานพี่ก็เสียไม่ได้
แม้มาเปรียบกับนางเห็นห่างไกล	มันไม่พอลึกไม่ไหวเหมือนแก้วตา
เขาย่อมกล่าวว่าลาวตาย	ไม่สมหมายเหมือนเขาว่า
ไม่กระชีกกระชี่เหมือนแม่ศรีมาลา	ข้างถูกอุราอารมณ์เรียบ
อุยน้ำเปื้อนเชื้อไม่ได้	พูดเล่นง่ายง่ายไม่ชายเหินยม
จริงจริงนะเจ้ามันไม่เท่าไม่เทียม	ไม่กระตึกกระเตียมเหมือนแม่ศรีมาลา

สร้อยฟ้าแอบฝ่าฝง	นี่ก็ให้แค้นคั่งในอุรา
นี่ไม่เกรงพระไวยทำช่างไวช่างว่า	อิศรมาลามีงคงได้เล่นเห็นกัน
ภูเกลี้ยงนั่งอยู่เงี่ยหูฟัง	นี่ช่างในกำส้งเสียงเสียงสิ้น
ข้างนอกก็ทรวงออกง่วงงัน	จนผลอดล้นล้นมถลา
สะเทือนดังเสียงกังกิง	พระไวยทะเล่ลูกออกมา
ฉวยได้ฟ้าขึ้นยืนตั้งท่า	ไม่รู้ว่าเป็นเหตุอันใด
เห็นคนตะคุ่มเดินงุ่มง่าม	จึงร้องทักถามว่าเอ๊ะนั่นใคร
แม่สร้อยฟ้าประหม่าใจ	จึงแว้อออกไปว่า อีสนเอง
พระไวยว่าชะช้าอิสร้อยฟ้า	ช่างแอบเข้ามามีเหมาะเหม็ง
ตึกตื่นมีดคำมียาเกรง	นี่ดูเสียงครื้นเครงนิกายครัน
นึกว่าผู้ร้ายจึงถามไถ่ให้บอก	เตี้ยวภูแหงด้วยหอกให้โครงหัน
แม่สร้อยฟ้าว่าฟ้าคอหยัน	หอกหม่อมขยันเลยแหงทุกดิน
แต่พอตะวันยังบ่หันยอแสง	หอกหม่อมก็แหงไม่จนตึกจนตื่น
หอกหม่อมเปรี้ยงดังเสียงปืน	ผู้คนแตกตื่นนึกว่าเกิดไฟ
ข้าเจ้ามันชั่วผิวจึงลั้งซัง	ข้อบมีของขลังผิวเสื่อมคลาย
เหมือนทูนหัวตัวพ่อนาย	ดูหน้าพ่อนายนะยังหาความ
จนลืมเข้าเฝ้าพระเจ้าแผ่นดิน	มีวแต่หลงกินอยู่แต่กลเกม
พ้อว่าชะช้าอิสร้อยฟ้าว่าหยาบหยาบ	ข้อความชวนให้ตี
เอาซิหม่อมจอมผิว	บได้เคยนิกกลัวเลยชักที
จะตายร้ายหรือตายดี	ตายทั้งทีก็ตายหนเดียว
พระว่าชะชะอิสร้อยฟ้า	มีงคือหนักหนาฝีปากยังกะกาเสียงจริงเจียว
ทั้งแตกทั้งตันน้ำมันเขี้ยว	ประเดี้ยวจะเขี้ยวไปทั้งกาย
เอ้าซิพ้อบขอละ	เชิญเถิดกะท่านพ่อนาย

ใจของสร้อยบได้ถอยง่ายง่าย
ที่ไหนดม่อมซังหม่อมก็เขียนให้หนัก
พระไวยกายลั่นร้าว
คว่ำได้ฟ้าพื้นเครียงไปทั้งผีก
เถอะนางร้องกริตหรีดผวา
เอามือลูบพักตร์นึกรักตัว
หึ่งพ้อหึ่งแม่อีสันอยู่ไกล
แสนเจ็บแสนอายตายเสียเถิด
มาหวนแคนซัดอีกศักรู
คอยเมื่อพระไวยจะเข้าวัง
พอรุ่งสางสว่างไสว
จึงร้องเรียกเหล่าบ่าวข้า
ฝ่ายเมียน้อยสร้อยฟ้า
จึงร้องเรียกบ่าวอิสาวไหม
เอ็งมานอนกอดผิวตั้งแต่หัวค่ำ
แล้วอีปากบอนเอ็งมาช่างนอนเสย
ฝ่ายนางไหมพอได้ฟัง
ร้องเสริมท้ายว่าคุณนายอย่ากลัว
ร้องว่าว่าแหวยเอ้ยอีเอกล
กล้าดีเอ็งมาชิงหน้า
เอ็งเห็นนายกูไม่สู้ช
อีหมาหัวแพ่งจืด

พ้อจะดีให้ตายหม่อมฉันไม่ขอตัว
ที่ไหนดม่อมรักเก็บไว้ทุนหัว
ชะอีชาติชั่วหยาบข้า
ถูกพักตร์นงลักษณ์แม่กำลยา
ก็เลยหลบหน้าเข้าห้องใน
ดูหรือหม่อมผิวเอ็งมาชิงหัวได้
เล่าจะหึ่งใครเล่าตัวกู
เห็นจะประเสริฐดีกว่าอยู่
จะลองขอลู่มันดูสักครั้ง
กูจะค่าจะสับไม้ยับยั้ง จะถูกกำลังอีศรีมาลา
ฝ่ายเมื่อพระไวยจึงลุกออกมา
ก็เลยลนลาเข้าวังใน
ลุกขึ้นล้างหน้าเป็นนวลโย
อีจิงไรเอ็งไม่คืนเลย
ก็ยังบ่น้ำอีกหรือแหวย
เอ็งดีแต่เอ้ยส่าออยผิว
ลุกขึ้นตั้งไม่รู้ตัว
อกเต้นร้าวร้าวไม่รอร่า
เห็นดีแต่ดูริษยา
ทุกทุกอีหมาเอ็งมากอยลอบกัด
ยูให้ถูกตีอีหัวตัก
สารพัดจะมาว่า

ฝ่ายนางเมียรามีมอญ	เป็นบ่าวเจ้าหล่อนศรีมาลา
พอไต่ยีนางไหมพิไรค่า	ก็ลุกออกมาจากครัวไฟ
จึงร้องถามหักว่ากระหนกแน่	นี่นี่ละแม่มีงฮ็ทองไหม
เอ็งหันหน้าเข้าไปดำใคร	ผินหน้าตรงไปเรือนนายเรา
อีโหมว่า ฮัยฮ็เมียมอญ	เอ็งมาแอบร่อนว่าถูเปล่าเปล่า
นี่คุณดูไม่ได้ระบือเจ้า	จนนายเราถูกตีรัน
ฝ่ายนางเมียวฮัยนางทองไหม	เอ็งหมายความว่าใครจะไม่รู้ทัน
สาเหตุมันเกิดขึ้นเมื่อคืนนั้น	เพราะมีงเสกสรรค์เอานายถู
ฮัยแน่ถ้ายังงั้นพาลหาเสีย	ทำกระปิดกระป๋ียนแอบฝาดู
ถูกฟ้าฟันเมื่อคืนร้องอู๋	จูแม่นายถูไม่เคยพบ
ทุกฮ้อมอญฮัยชาติหมา	ใครแอบฝาดูจับชบ
ฮัยพูดพล่อย ๆ ฮัยहारอยตลบ	เดี๋ยวจะตบเสียด้วยกะลา
ทุกฮัยลอบฮัยลอบขมบ	ไหนมีงอ้างว่าจะตบก็เข้ามาซิหาว่า
ก็ฮัยผิวเขาซังซังน้ำหน้า	มีงมาพาลด่าเพื่อนบ้านแหลก
ทุกฮ้อมอญฮัยเมียฮัยชาติหมา	ฮัยกินปลาไร่ฮัยกินปลาแดก
ฮัยเบญจกานีฮัยเกียจแทรก	ผิวเขามันแฉกเสียจนหน้าออกดำ
ชะฮัยลาวฮัยชาวเชียงอิน	ฮัยพวกแกขึ้นลงอาบนน้ำ
ฮัยปลาไร่จุ่มพูดทิ่มตำ	พวกมีงเคยทำกันหรือฮัยฮัยเท็จ
พวกถูเขารู้แต่ง	มันจึงไม่แห้งตกสะเก็ด
ฮัยเบญจกานีฮัยเกียจเข็ด	หาไม่เห็ดจะขึ้นรา
สร้อยฟ้าเมื่อได้ฟัง	ก็ให้แก้นคิ่งคำซี้ซ้า
ว่าฮัยเมียฮัยฮัยหมา	มาล้วงหยาบเข้าถึงท่านผู้ดี
ชอบแต่นายมีงทะเลาะกับถู	นี่กูไม่ขอสู้คอกฮัยมีงหาสิ

อย่ามาปากบอคนก่อนว่าผู้ดี	พูดเสียก็ทำสำนวนย
ฝ่ายนางเมี้ยวว่าหม่อมแม่	อย่ามาระแธ้อกระราน
ส่วนอีใหม่ไม่ว่าขาน	มันมาจัดจ้านไม่เจียมตน
มันมาเปรียบปรายเอานายฉันท	ลูกขึ้นเยือกกันเสียขึ้น
ถึงใครจะจนชะลุนกัน	นางเมี้ยวก็ไม่ย่นเท่าของโย
แต่นางฉันท่านยอมแพ้	ท่านเกรงหม่อมแม่มาแต่ไร
ทั้งดื้อทั้งคันทนในไส้	แต่หม่อมพระไว้อย่างต้องกลัว
ฝ่ายสร้อยฟ้าพอได้ฟังคำเย็บ	ก็ให้แค้นอีเมี้ยวจนตาฉาว
ว่าเอาอีใหม่มึงอย่าได้กลัว	จับจิกหัวตบให้ตาย
ฝ่ายนางใหม่เมื่อได้ฟัง	ก็ลุกตึงตังออกกรีดกราย
อีเมี้ยวก็นั่งพ่อย่างกราย	อีใหม่ก็ปายเอาอีมอญล้ม
ล้มเซกก็เหิน	ลูกขึ้นเยือกกันไม่หยุดหย่อน
บ้างกอดกันกลมล้มนอน	ทั้งลาวทั้งมอญเล่นกันนัว
บ้างชวนบ้างถกบ้างถลกผ้านุ่ง	ทั้งจีนทั้งตุงไม่มีติดตัว
ฝ่ายพลายชุมพลน้องผิว	ตบมือร้าวร้าวให้
ร้องว่าชะชะ อีลาวมันก็ขาวล่อนจ้อน	ส่วนฝ่ายมอญมันคำหมักหมม
ดูท่าดูทางขวางขวางรีรี	ดูท่วงทีจะเป็นควายทุย
ดูขนหางมันก็บางเต็มที	ดูขนไอนี้มันกะปุกกะนุย
ลองต้ออีคำก็ล้ำตะลุม	อีขาวควายทุยให้รอแร
ฝ่ายนางเมี้ยวเป็นมอญใหม่	จึงร้องแร
แล้วก็ถีบอีเมี้ยวเข้าไปสองสามตึง	ศรีมาลาทะลึ่งเข้าขวางหน้า
ร้องว่าน้อยหรืออีสร้อยฟ้า	มาช่วยบ่าวข้าตบตี
อีหาสต่อหาสมันยังอาจหาญ	มันไม่ใช่ก่งการของท่านผู้ดี

เอ็งช่างไม่ขวยจิตคิดบัดสี

ฝ่ายสร้อยฟ้าว่าตัวโกรธ

ส่วนอีไหมมันไม่ยั่ว

นี่แน่แม่ทองไหม

ต่างตัวต่างจัดพอฟัดพอเปรียว

จะลองเข้าสู่กับอ้อมอญ

ช่างไม่ขวยจิตคิดรักชาติ

อิซะคุณหญิงมาหึงเยอ

แค่ยกตนเป็นคนดี

เป็นหม่อมแม่แต่พอแก้ขัด

นางทองไหมใส่เป็นกลาง

เออหม่อมแม่มันพอแก้ขัด

ไทยยกทัพจับมาได้

หยุดที่ไหนก็รับที่นั่น

ปากอีทองลาวขาวซีห็น

ทุตอีชาติลาวขาวเหนืออีเขื่อนอก

ถูกอกเหมือนอย่างมึงอีอิงหัว

เมื่อหม่อมแหวะที่ติจิตร

เออหม่อมเข้าอ้างพอย่างอาย

จะแต่งตั้งฝังปลูก

ว่าทุตอีลาวขาวละลอ

เมื่อหม่อมแหวะเข้าติจิตร

คุณพ่อแผนแสนสงคราม

แม่มาช่วยตบตีกับบ่าวตัว

จะมายกโทษให้ลาวชั่ว

ทำให้ผิวเห็นฝีมือ

ไม่ว่าอะไรบ้างดอกหรือ

เราไม่ถือหรือกว่ามันเป็นทาส

เอ้าเชิญชิล่อนอย่าประหลาด

หรือจะเอาพระธาตุก็ตามที

ข้านี้แหละเออมันชาติทาสี

เขารู้ทั่วทั่วที่ดอกขานาง

สิ่งที่ยึดหยัดให้ขัดขวาง

ก็เป็นลูกขุนนางเป็นคนละนัย

มันไม่เหมือนกัวพลัดของลาวไพร่

หยุดที่ไหนก็รับที่นั่น

เอาขึ้นถวายพระไวยเป็นรางวัล

สูงศักดิ์จันตรเป็นลาวครว

ใครไปบอกกับมึงหรือผิว

ขึ้นชื่อว่าชั่วเสียกับขาย

จึงได้คบคิดย้อมแมวขาย

หมดระคายก็สู้ขอ

ก็กลัวว่าลูกไม่มีพ่อ

มึงอย่ามาสอพลอแกล้งใส่ความ

ก็มิได้คิดที่จะเกรงขาม

สู้ขอฎตามธรรมคำ

ทำการมงคลสวดมนตร์ชดน้ำ	ภูมิได้ทำความชั่วช้า
ไม่เหมือนอีลาวควาปลาร้า	เพราะมันราจึงราแรง
เมืองเชียงอินทร์แตกเข้าแหลกยับ	รบจนทัพถูกทิ่มแทง
ไม่รารอนอ่อนแรง	ลงมาร้องแรงจนทุงโร
อีถั่วจืดชืดกระยาจก	ทุตอีเมียโกหกหน้าโมโห
อีถูกปาสีที่พาโล	ต่างคนต่างโตเข้าที่มดำ
ไอธรรมดาการหิงหวง	ต่างพูดทะเลวงกันลึกล้ำ
หาข้อสำคัญที่ขันขำ	เข้ามาประจําให้เจ็บใจ...นั่นแล

การวิเคราะห์

แหล่งบทนี้จับความตามเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนสร้อยฟ้ากับศรีมาลาทะเลาะกัน ถึงแม้ตอนต้นดูจะสับสนระหว่างชื่อศรีมาลา กับสร้อยฟ้าไปบ้าง แต่ต่อมาก็ดำเนินเรื่อง ได้อย่างถูกต้อง

ความสนุกสนานฟังของบทแหล่งบทนี้อยู่ที่ทำนอง และสำเนียงการแปลซึ่งพยายาม จะให้คล้ายภาษาเหนือในบทของสร้อยฟ้า และนางไหม และเนื่องจากเป็นบททะเลาะ รวิวาท จึงมีการด่าทอกันอย่างเผ็ดร้อน และยังพรรณนาภาพการทะเลาะตบตีกันอย่างดู เดือดถึงอกถึงใจ

แหล่งรวมเกียรติ

(นายเชิญ สุขอารีย์)

จึงแกะบายศรีขึ้นต้น	เริ่มกลในรามเกียรติ์
เมื่อทำศึกกับทศเคียร	องค์เปรี๊ญพระนารายณ์
สนนุรูปอสุเรศ	เออแก้วเกศเบญกาย
หล่อนเป็นหลานรักราชนิ	ให้นางแปลงกายปลอมตน
ดูสวยดุจดังนางสีดา	เสาวภาโสภณ

ดูสวยท้วมผทล	หึ่งขุมขนคอกาง
จะพิศกรกรรมเกศ	ขนงเนตรเนียนาง
จะแลเบื้องลับบนร่าง	ดูสวยทุกอย่างมายา
แล้วหยิบภูษาผ้าทรง	หึ่งธำมรงค์โมรา
ดูสวยดุจดั่งนางสีดา	เสาวภาสารพัน
ราพณ์ร้ายพลางเร่งรีบ	ประจจะจับแล้ว เชื้อจันทร์
เอาผ้าทิพย์เข้าพันกัน	พลางโปกพันด้วยอาภรณ์
มารนั่งมุงเนตร	แล้วลงสู่เขตสาคร
แล้วนางเหาะรีบเหินร่อน	บทจรเร็วจริง
จนถึงพลับพลาหน้าทะเล	ทำที่ประเวประวัง
ด้วยมารยามารหญิง	แล้วมากลอกกลิ้งลงนารายณ์
นางอามนตร์พระอุมา	พลางหลับตาเล่ห์ตาย
นางเอนเกศอ่อนกาย	ลงแหวกว่ายในวังวน
ครั้นถึงขลาน้ำนนวน	อาโปก็ป่วนปะปน
ฤทธิมารแรงมนตร์	น้ำก็วนนอนวัน
พระจักรกฤษณ์เฮอร์จิตตรอม	ดูขบผอมผิวพรรณ
จิตใจให้กระสันต์	ให้เสียวกระสันต์ในอุรา
ครั้นแสงทองส่องประเทือง	ลอยเหลือองขึ้นเด่นหล้า
พลางตรัสชวนอนุชา	ลงสู่ท่านที

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้จับความเรื่องราวเกียรดี ตอนนางเบญกาย แปลงตัวเป็นนางสีดา แล้วทำเป็นตายลอยน้ำมาจนถึงหน้าพลับพลาของพระราม

บทขมโลม เมื่อนางเบญกายแปลงตัวเป็นนางสีดาแล้วนั้น ถึงแม้จะชมอย่าง
ค่อนข้างรวบรัด แต่ก็มีความไพเราะด้วยการเล่นเสียงคำ เช่น "ดูสวยดูนางสีดา
เสาวภาโสภณ ดูสวยท้วมทอล ทั้งชุมชนคอคาง จะพิศกรกรรมเกศ ขนงเนตร
เนื่อนาง จะแลเบื้องลับบร่ำ ดูสวยทุกอย่างมา" และหากจะพรรณนาความ
งามอย่างวิจิตรเหมือนวรรณคดีแบบฉบับ ก็คงไม่ได้รับความสนใจมากนักเพราะไม่เหมาะ
กับผู้ฟังซึ่งเป็นชาวบ้าน

แหล่งสันนิษฐาน

(นายเชียว พลพิทักษ์)

ฝูงปักษาพิชิตชาติ	บินอยู่กลาดอยู่เกลื่อนกล่น
บ้างบินตลบอบโคลน	อาศัยต้นบอนยอดตาล
บ้างหาเหยื่อมาเผื่อป้อน	อาศัยรังนอนกันอยู่ที่นั่น
บ้างเคล้าเมื่อยเคลี้ยมึง	จับที่กิ่งต้นตะกู
บ้างร่อนเสียงเคียงคู่	อาศัยอยู่บนยอดยอ
สาธิตาและนกแก้ว	เสียงแจ้วแจ้วพูดจ้อ
เจรจาว่าหนาหนอ	แก้วเอ๋ยกายกออกไปเสียด้วยกัน
ว่าแก้วเอ๋ยเจ้าช่างพรอด	เสียงฉอด ๆ ว่าโยมเอ๋ยอย่าลืมฉัน
ฉันว่าออกดีทำไมไม่มีรางวัล	จับจิกลูกจันทน์สบายใจ
ฝูงปักษาพิชิตชาติ	บินอยู่กลาดเกลื่อนไป
บ้างจับนั่งอยู่บนกิ่งพฤกษาไส	ดูต้นใหญ่หมึมา
ชะนี้อย่างบ้างห้อยโหน	บ้างโคดโจนจับยอดยาง
บ้างลอดบ้างวิ่งมีทั้งลิงทั้งค่าง	มีต่าง ๆ อยู่หลายตัว
พระสุริย์แสงแดงเดือด	สำคัญว่าเลือดของหม่อมผัว
บ้างบินบ้าย้ายตัว	บ้างห้อยหัวอยู่เป็นวัน
ร้องเรียกผัวโหยยผัวว่า	ผัวโวยจะห้อยโหยเสียงสนั่น

ฤาษีจึงแข่งแห่งคดี	เห็นนางชะนีแม่อุปถัมภ์
ฝ่ายตาเฒ่าให้สงสัย	ก็เพียรซักไซ้เฝ้าไต่ถาม
เมื่อแรกเริ่มประเดิมความ	แม่อุปถัมภ์เป็นอย่างไร
มาเราจะเล่าให้เข้าใจ	จงจำเอาไว้อย่าประมณ
เมื่อแรกเริ่มเดิมที	ยังมีฤาษีอยู่ในอาศรม
เธอรักษาอารมณ	ประพฤติกุศลอยู่ในไพร
จนทศพรอันเรืองฤทธิ์	เข้าเป็นศิษย์อยู่อาศัย
ก็เรียนวิชาได้สมาธิ	แล้วตั้งใจจะลาจร
เธอก็จึงช่วยช่วยอำนวยพร	ให้ลือขจรไปทั่วแดนจบ
หยิบเอาขนโมราเอามาหนึ่งเศก	ให้เป็นนางเอกที่ในผาอบ
แล้วก็ยื่นให้จันทโครพ	เจ้ารับผาอบก็อำลา
จึงมีวาจาสั่งซ้ำ	เจ้าจงจำคำแล้วของตา
ถ้ามันเดินทางในกลางป่า	เจ้าอย่าเปิดผาอบชม
เธอรับคำแล้วอำลา	เข้าสู่ป่าแนวพนม
แต่พอแตรร้องอ่อนอารมณ	เธอเข้าพักร่มปทุมเทือง
เปิดผอบมาพบแม่นวลล่อ	มาพบรูปหล่อแม่เนื้อเหลือง
เจ้างามครันจริงนะแม่ขวัญประเทือง	เจ้ามาจากเมืองวิมาน
เรามาปราศรัยใกล้เกลี่ย	ให้เป็นผิวเป็นเมียมสิมครสมาน
พบโจรไพรใจอาธรรม	มามากประมาณห้าร้อยคน
เกิดหึงหวงเกิดขุ่นเกิดชิง	เอาแม่ยกค้มึงนฤมล
จันทโครพฤทธิธรม	สองคนกับโมรา
จึงหยิบเอาสร้อยพันหาคสาย	ยิงเอาโจรตายไปหลายครา
มรณังสิ้นสังขาร	ประมาณได้ห้าร้อยคน

แต่มันยัง เหลือ

มันไม่ถอยไม่ถอย ไม่ย่อไม่ย่อ

จนทศพรฤทธิ์แรง

ฝ่ายโคมโนรานาริ

จะเป็นพระขรรค์ให้กับภัสดา

นางมาตริกตรองเป็นสองใจ

คมพระขรรค์อยู่ข้างสามิ

ค้ำพระขรรค์ก็หันขวาง

โจรคว้าได้ทางค้ำพระขรรค์

มันล้มลงกลิ้งอยู่กลางดินดอน

พิไธทิวต่อคอปล้อง

พุทไธโธราช่างมาฆ่าที่

พุทไธหนอใจกระไรหนอจิต

พิสุภูมิเจ้าเดินเข้าปารัง

ฝ่ายโคมโนรานาริ

นางท่าจะอ่อนนวยพรประวี

น้อมหมายเป็นหนึ่งจะพึงพิ

ว่าโจรได้ทีก็ดีใจ

พอถึงสมมุติเชิง

แต่พอกินขนมพอสมคะเน

มาถึงนั่งไวที่กลางแดน

พระสุริยาสาธิต

ไอ้เสือตัวนายอีกหนึ่งคน

เข้าประจัญต่อตี

ร้องเรียกพระแสงที่โคมศรี

นางมาเห็นดีกับอ้ายโจรไพร

กลัวว่าจะฆ่าโจรตาย

แล้วก็ยืนไปเป็นท่ามกลาง

ชาติหญิงกาสินน้ำใจกระด้าง

เข้าไปข้างไอ้โจรจร

ก็ฟันฟาดเคียวขาดเป็นท่อน ๆ

แทบ้วยมรณ์เพราะกรรมมี

พิชิตล่านองแล้ววันนี้

ไปเห็นดีช่างไม่อินัง

เจ้าช่างคิดถึงความหลัง

ช่างไม่ตรองดูบ้างว่าเป็นอย่างไร

เห็นสามิลงนอนกลิ้ง

ตัวพม่าที่นั่งไป

ให้เป็นสามิพิสมัย

จึงพาเอาไปทำหย่าเป

พวกโจรได้เชิงทำที่จะเล่ห์

พวกโจรก็เร่เข้าหิมวันต์

ทำให้ที่นั่งแห่งจนตัวออกสัน

ก็รีบผ่ายผืนบพจร

ร้อนถึงอมรินทรา
เขนยหนูนที่อุ่นอ่อน
เธอก็รู้แจ้งแท้จริงใจ
จะไปพบช่วยด้วยเมตตา
พระเศียรพระศอกที่ต่อติด
ท้าวหัตถ์นัยน์ตี่ใจผายผัน
เป็นเหยี่ยวใหญ่กลายร่าง
เธอรู้อัจฉริยะไม่แคลงใจ
นกจับนีงอยู่บนกิ่งไม้
ฝ่ายโคมขององค์โมรา
คาบเอาเหยื่อเนื้ออย่าง
ฝ่ายโคมขององค์ยุพิน
ท้าวหัตถ์นัยน์ตี่ใจพุดจ้อ
เนื้ออย่างกอนคิตัวที่ถืออยาก
กินแล้วจามขึ้นเมื่อย่าลิมอาลัย
นางได้ฟังคำให้สามแค้น
ว่าพี่มีจิตคิดเมตตา
ฝ่ายพระอินทร์ผู้แปลงมา
ว่าเอ็งนี่หนาเป็นคนกาฬิเลย

เธอก็ไสยาบนบรรจถรณ์
กลับแข็งเป็นก้อนศิลา
ท้าวหัตถ์นัยน์เธอไม่นิ่งอยู่ช้า
ให้กลับคืนมาด้วยเร็วพลัน
กลับคืนชีวิตขึ้นมาพสน
แล้วแปลงกายนั้นพันที่
คาบเนื้ออย่างกอนใหญ่
แล้วบินเข้าไกล้านางโมรา
ท้าวหัตถ์นัยน์เธอไม่มองแลหน้า
ทอดพิศนาเห็นสกุณิน
ทำท่าทำทางทำที่จะกิน
นางอยากจะกินแต่ทำรีรอ
พุดล่อให้หลอนหลงไหล
ถ้าน้องออกปากพี่คงจะให้
ขอ เชิญนางได้ทอดพิศนา
ตอบสุนทรแทนเจ้าปักษา
ตัวของน้องอย่าไม่ลิมเลย
ไม่พุดจานิ่งอยู่เฉยเฉย
ฆ่าตัวที่เคยเคียงประคอง...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เล่าเรื่องจันทโครพ เพื่ออธิบายสาเหตุกำเนิดของชะนี และเหตุ
ที่ชะนีร้องเสียงดัง "ผัว ผัว"

ตอนต้นบทแหล่ เป็นการพรรณนาธรรมชาติในป่า ที่เต็มไปด้วยนกที่น่ารัก และสัตว์อื่น ๆ จากนั้นพระฤาษีจึงเล่าเรื่องจันทโครพ

น่าสังเกตว่าแหล่ต้นเรื่อง พรรณนาค่อนข้างละเอียดมีการเล่นคำ ข้าเสียง พยัญชนะ และแทรกอารมณ์ขึ้นด้วยการให้ตกแก้วพูดว่า "โยมเอื่อยอย่าลืมฉัน ฉันว่าออก ดีทำไมไม่มีรางวัล" แต่ตอนเล่าเรื่องจันทโครพกลับแหล่อย่างค่อนข้างรวบรัด เช่น "เรามาปราศรัยใกล้เกลี่ยให้เป็นผิวเป็นเมี่ยมสมควร" และ "พอถึงสมมุติขุมเชิง พวกโจรได้เชิงทำทีจะเล่ห์ แต่พอกินขนมพอสมคะเน พวกโจรก็เร่งเข้าคิมวันต์ มาตั้งน้องไว้ที่กลางดอน ทำให้น้องเหงงจนตัวออกสั่น"

แหล่ดาวลูกไก่

(นายเขียว พลดีหักษ์)

แกะเป็นยายกับตา	แกะได้ตั้งเคหาอยู่ในป่าร้าง
ด้วยความยากจนเสียนี้กระไร	สองเต่าแกจึงได้มาก่อสร้าง
ได้ข้าวสารี่แต่พอมักำลัง	จึงได้รอดชีวิตจากความตาย
แกมาปลุกกระท่อมเคหาสถาน	ด้วยความสำราญทั้งตาและยาย
สองเต่าชราแกไม่ค้าไม่ขาย	แกะได้เลี้ยงลูกไก่ไว้สองตัว
แกะเลี้ยงเอ็นดูแกทั้งคู่ช่วยกก	ช่วยพาทารกไปหากินตามไร่
เที่ยวคุยเขี่ยทั้งเมี่ยมผิว	หากินตามไร่ทุกวันไป
เจริญวัยแม่ไก่มีลูก	อุตส่าห์พันผูกเลี้ยงลูกไว้
ทั้งห้าตัวมิได้มัวหมองไหม้	พันอันตรายทุกวันมา
วันหนึ่งยังมีพระมหาเถร	แกะเที่ยวจัดเจนเสียหนักหนา
ได้เดินจุดค้หลงทางมา	ถึงไร่ยายตาเข้าทันใด
แกยืนพิณิจในจิตจงน	เอ๊ะนั่นบ้านคนหรือโฉน
จึงนั่งลงตรงต้นไม้	แล้วหยุดอาศัยอยู่ได้ร่มรัง
ฝ่ายยายแก่แลเห็นพระ	มีมานะตรงเข้าไปนั่ง

ยกมือวันทาจะล้าละล้ง

นี่ยายละว้ากับตาแสง

ฝ่ายตาเฒ่าแกจึ่งเดินเข้าไป

ตาแกจึ่งถามท่านที่สัญจร

หรือเดินดูคงคั้ไ้หลงทางมา

ฝ่ายองค์พระมหาเถรจึ่งบอกถ้วนถึ

หมายจะนิพพานให้พ้นภัย

ฝ่ายยายแก่ไ้ได้ยินถนัด

โปรดโยมน้อยสักหน่อยเถิดหนา

แต่พอเย็นย่ำพระสุริยา

ตรงเข้าในกระท่อมอันสำราญ

แกพรั่งนี้เข้าเราจะเอาอะไร

ทั้งผักทั้งปลาทั้งหาไม่มี

ฝ่ายยายละว้าแกถามเฒ่า

เพราะเวรกรรมแกไ้ทำเอาไ้

ฝ่ายตาเฒ่าแกมานั่งหงอกล

บาบบ้างบุญบ้างก็ช่างหัวมัน

ฝ่ายแม่ไ้ก่นอนอยู่ในเล้า

เขาจะฆ่าเราก็ตาย

คิดขึ้นมามันน่าเสียใจ

ลูกเรามากำพร้าหมดทั้งห้าตัว

แม่จะสั่งแม่จะสอน

เจ้าอยู่ข้างหลังจงดั่งจิตใจ

บอกตาดังดั่งว่าโน้นอะไร

เห็นพระแดงแดงนึกว่าเสือร้าย

ยกมือขึ้นไหว้วันทา

อยู่นครเมืองใด

หรือมาหาข้าประสงค์สิ่งใด

ว่าตัวโยมน้อย่างสงสัย

มิไ้ด้อาลัยแก่สังขาร

ว่านิมนต์โปรดสัตว์สักเวลา

พระสุริยาก็บ่ายพลัน

ทั้งยายทั้งตาแกขมิ้น

นอนปรินิพพานอยู่ยังมื

มาแกงถวายเป็นทานหลวงชี

ทั้งจิ้งห็นหวานสี้จะเอาอะไร

คิดเห็นกับแม่ไ้

ชาตินี้จิงไ้ได้ตามทัน

ว่าเอามะละกอแหลมาแกงปนกัน

พระเถรท่านไ้มาแต่ไกล

พอไ้ยินสองเฒ่ารำปราศรัย

เราทำไฉนจิงจะรอดตัว

จะทำอย่างไรเล่าขุนหัว

โอไอ้ขุนหัวแม่ต้องตาย

แก่ลูกบึงอรจงบ่าไ้

จงบักกันไ้ไ้หมั่นกบ

แม่จะตายอยู่พຼ່ງนี้เข้า	ถึงจะคิดถึงเจ้าแม่ก็ต้องปลดปลง
แม่พึ่งสองเฒ่าเขาเล่าประสงค	ตัวแม่นี้คงต้องวายชีวัน
สั่งสอนลูกแก้วเสียแล้วเสร็จสรรพ	แม่ไก่อก็ดับปลงพระธรรมชั้นธ
แล้วปลงชีวิตมิได้คิดชีวัน	เสียดเนื้อเหล่านี้มิได้อัน
แต่พอตีห้าเป็นเวลาอำรุง	เฒ่าออกจากมุ้งมิได้รอรัง
ตรงเข้าจับไก่ในรัง	เอาตัวไปยังหัวเตาไฟ
เฒ่าเตรียมการต้มน้ำ	ขึ้นตั้งประจำไว้หม้อใหญ่ใหญ่
พอน้ำร้อนดีแกก้ใส่ใส่	จับเอาแม่ไก่อมาเชือดคอพลัน
แม่ไก่อก็ดับปะสะโม	นอนตายแข็งไค่ดูน่าสงสาร
จิตประหวัดไปถึงสรรค์	ไปเกิดอยู่ชั้นมายา
ฝ่ายทารกทั้งห้าตัว	ไม่หมองมัวคิดแค้นเคือง
แม่เรามีกรรมไปตามเรื่อง	เราย่อยอยู่ในเมืองให้หนักแผ่นดิน
จะหาประโยชน์ที่โชนสกนิกก็ไม่ได้	สังขารร่างกายย่อมเป็นของสูญสิ้น
แต่แม่ของเราเขายังเอาแกงกิน	ตัดหัวตัดตีนให้ตื่นตาย
โดยตระกูลของเราเป็นสัตว์	เราจะชินช้องชัตท่านไม่ได้
ท่านเป็นมนุษย์ที่ใจโหดร้าย	ช่างคิดไม่ได้ในอนิจจัง
สังขารเราเอยอยู่ในกองทุกข์	ไปเห็นสนุกเหมือนอย่างโฉนหนัง
ไม่ว่าสัตว์หรือมนุษย์ต้องวายชีวัน	สังขารจึงจะกลายเป็นสังขาร
ปรีกษาสำเร็จทั้งห้าสัตว์	มิได้ช้องชัตเสียเลยหนา
เลยสารจิตมิได้คิดชีวา	ตายเสียดีกว่าจะอยู่ไปย
จึงพากันไปหักกองพอน	ที่กำลักร้อนร้อนที่ตาเฒ่าก่อไว้
แต่พอไฟลุกโชติก็กระโดดเข้าไป	ทั้งห้าลูกไก่อก็วายชีวา
พอดับจิตก็ปฏิสนธิ	ไปเกิดอยู่บนรیمانฟ้า

มีพระวิมานสำราญอุรา	มีหมูนางฟ้าคอยระวัง
เธอได้ความสุขเกษมศรี	สวัสดิ์แล้วส่องสว่าง
ที่ในใต้หล้าณภางค์	มีแสงกระจ่างอยู่ทุกวัน
ได้ไปประสพพบแม่ลูก	ได้สั่งได้ปลุกพบกันอีกใหม่
พอดับจิตก็เกิดประหวัด	ถึงคำที่อธิษฐานนี้
ไปสู่สวรรค์ในทันที	ขึ้นไปลอยรืออยู่บนนภางค์
ไปประสพพบแม่เจ้า	เป็นลูกเป็นเต้าอยู่บนสวรรค์
การอธิษฐานนี้แหละสำคัญ	เราท่านทุกวันอย่าหลงหลับตา
จะทำบุญทานการสิ่งใด	จงตั้งสัตย์ไว้เถิดท่านเจ้า
กุศลจะส่งตรงเข้ามา	ต่อไปภายหน้าต้องเป็นข้าंगเรา
ดูแต่แม่ไก่	ที่อธิษฐานไว้ในแม่ลูกเขา
ได้ไปประสพพบแม่เจ้า	ไปเกิดเป็นดาวอยู่กับหิสนัน
ประชาชนที่ใต้หล้า	พากันเรียกว่าดาวลูกไก่
มันจริงจริงของเขาดันมิได้เคาตันได้ ดากับยายแก่เป็นต้นสารบาญ...นั่นแล	

การวิเคราะห์

แหล่งดาวลูกไก่สำนวนนี้ เป็นสำนวนที่สมบูรณ์ และไพเราะมาก เนื้อความของบทแหล่งเล่ากำเนิดของดาวลูกไก่ เป็นการนำนิทานประเภทยธิบายเหตุ (Explanatory Tale) มาแต่งเป็นบทร้อยกรองแล้วเผยแพร่ด้วยลีลาการแหล่งที่ไพเราะ

บทแหล่งนั้นนอกจากจะให้ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดของคนสมัยก่อน เรื่องกำเนิดของดาวลูกไกดังกล่าวแล้ว ยังแสดงความรู้สึกศรัทธาในศาสนาพุทธของคนไทยว่าไม่ว่าจะอยู่ที่ใด พระสงฆ์ผู้เป็นผู้สืบศาสนาย่อมได้รับความเชื่อถือ เคารพ กราบไหว้ของคนไทยเสมอ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นนิสัยของการอธิษฐานด้วยว่า เมื่อทำบุญทำทานแล้ว ควรอธิษฐานสิ่งที่ดีงาม เพื่อผลของการทำดีจะได้ตามสนองสมดังคำอธิษฐานของตน ดังที่ปรากฏในบทแล้วว่า "การอธิษฐานนี้แหละสำคัญ เราทำทุกวันอย่าหลงหลับตา จะทำบุญทานการสิ่งใด จงตั้งสัตย์ไว้เถิดท่านเจ้า กุศลจะส่งตรงเข้ามา ต่อไปภายหน้าต้องเป็นข้างเรา"

แหล่งนักเรียนผู้ใหญ่

(นายนิลย สุวรรณเพิ่ม)

ขอ เริ่มรำคำแถลง	ประจักษ์แจ้งตามสอน
พี่น้องชาวไทยหัวใจสะท้อน	เมื่อถูกอ้อนวอนให้ไปโรงเรียน
เฉพาะท่านผู้ไม่รู้หนังสือ	ให้ เร่งร่วมมือไปขีดเขียน
เมื่อใดดำรงคงการเรียน	ด้วยความพากเพียรภาษาไทย
ไม่ว่าหนุ่มสาวชาวบ้านนอก	ถ้าอ่านไม่ออกหรือเขียนไม่ได้
ว่าคนเฒ่าคนแก่ให้แท่งกันไป	เพื่อศิวิไลซ์เจริญนาน
องค์รัฐบาลที่ท่านปกครอง	เกรงท่านพี่น้องจะอายุลูกหลาน
จึงเริ่มประกาศราชโองการ	ถ้าใครเกียจคร้านอย่าได้นำพา
ทั้งจีนทั้งจามต้องตามใจรัฐ	ต้องเร่งฝึกหัดตามแนวศึกษา
ถ้าใครขัดชินฝ่าฝืนอาญา	จะตราหน้าว่าไม่รักไทย
ทางชาวบ้านร้านตลาด	ได้ฟังประกาศแถลงไข
ต่างนึกสนุกบ้างเป็นทุกข์ในใจ	จะทำอย่างไรเล่าพวกเล่า
บางคนอายุไม่วาย เป็นทุกข์	เกรงจะติดคุกต้องไปกับเขา
ไอ้ปากก็บ่นเหลืฮอนแล้วเรา	เกิดมาช้า เจ้าไม่เคยเรียนเลย
หมีลูกมากลำบากแท้ ๆ	เสียงลูกร้องแหย่เมื่อยามเสวย
คุณครูก็เร่งไม่เก่งเสียเลย	ฝึจจากูกเอ๋ยจะทำอย่างไรง
ที่เป็นแม่ม่ายไม่อายใครหมด	ชะม้อยชะมดไปตามสมัย

แต่งตัวเสียหยาให้ครูเห็นใจ	เสื้อดอกขึ้นใหม่ใส่หมวกน่านู
ว่าเป็นสาวเทื่อใส่เสื้อสีโศก	สวยสมโฉลกศิริร่างทรู
สวมหมวกกากีลั่นจี้ชมพู	เมื่อพิศดูเหมือนนางละเวง
สวยสมคมขำเหมือนทำได้เอง	ตัดผมเสียเชิงเหมือนคลื่นทะเล
ที่ปากไม่แดงหล่อนก็แต่งด้วยจุจ	เวลาหล่อนพูดดูขี้งมงยังเก้
ทั้งปากทาหน้าตั้งว่าลิเก	หนุ่ม ๆ รวนเรพากันงวยงง
ฉันว่ามานานรำคาญบ้างไหม	นักเรียนผู้ใหญ่ว่าไปชักหลง
พอได้เวลาพากันเดินตรง	จุ่มงประสงคไปเรียนวิชา...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เป็นบันทึกเหตุการณ์ และความคิดของผู้คนในสมัยจอมพล

ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี และออกพระราชบัญญัติการศึกษาผู้ใหญ่ขึ้น ว่าประชาชนจำต้องทำตามพระราชบัญญัติดังกล่าว ทั้ง ๆ ที่ขัดกับวัย และ สภาพการดำรงชีวิต

นอกจากนี้บทเหล่านี้ยังบันทึกทำนองเสียสละการแต่งกาย และพฤติกรรมของหญิงม่าย และสาวโสดที่สูงอายุ ไว้อีกด้วยว่า "แต่งตัวเสียหยาให้ครูเห็นใจ เสื้อดอกขึ้นใหม่ใส่หมวกน่านู ที่เป็นสาวเทื่อใส่เสื้อสีโศก สวยสมโฉลกศิริร่างทรู สวมหมวกกากีลั่นจี้ชมพู เมื่อพิศดูเหมือนนางละเวง...ตัดผมเสียเชิงเหมือนคลื่นทะเล ที่ปากไม่แดงหล่อนก็แต่งด้วยจุจ เวลาหล่อนพูดดูขี้งมงยังเก้ ทั้งปากทาหน้าตั้งว่าลิเก หนุ่ม ๆ รวนเรพากันงวยงง"

แหล่งพระราชบัญญัติประถมศึกษาและพระราชบัญญัติสวนครัว

(นายเชียว พลศัทพ์)

ฉันจะขอ เดือนเพือนท่ายัก	พร้อมทั้งประสภและสิกา
ที่ได้เป็นชายได้เกิดมา	คิดนึกตรึกตราให้จงดี
นโยบายของรัฐบาล	ท่านได้จัดการเวลานี้

ท่านหวังให้ไทยเราดี	ให้ไทยมีแต่ความเจริญ
ก่อนคนเก่าไทยเรายังโหล่	คนชั้นโตโตก็มัวแต่เพลิน
ไม่ได้ศึกษากันเมื่อเวลาออกเดิน	ชาติอื่นคงเพลินได้อย่างพอใจ
ตาชั่งตาตังไม่เก่งไม่กาจ	จีนในตลาดดื้อโกงได้
น้ำอ้อยน้ำตาลโกงอย่างหวานใจ	รัฐบาลไทยจึงได้จัดการ
ลอกพระราชบัญญัติประถมศึกษา	ให้ชาวประชาร่ำเรียนกัน
ไม่เรียนไม่เล่าท่านก็เอาโทษทัณฑ์	หวังให้ไทยนั้นรู้ชั่วและดี
ต่างประเทศ เรื่องการศึกษา	กิลปวิชาทุกหน้าที่
เขาไม่ต้องกะเกณฑ์เขาก็เห็นว่าดี	ศึกษาเต็มทีทุกคนไป
ไทยจะต้องอายเขาน้าง	เราอย่ามัวนั่งหลงมกมาย
ส่งลูกให้เรียนเพียรกันไป	เราอย่าให้อายแก่ชาตินานา
คราวนี้แหละท่านรัฐบาลไทย	ได้ออกกฎหมายมาในราชกิจจา
บังคับให้ไทยตั้งใจอุตสาหะ	ชวนกันตั้งหน้าทำมาหากิน
เรียกว่าพระราชบัญญัติสวนครัว	สั่งให้ทำกันทั่วทุกท้องที่
กินของที่ทำได้ในแผ่นดิน	ควรทำกันสิ้นทุกคนไป
ของที่ทำได้ไม่ควรไปซื้อ	ควรทำกันด้วยมือของชาวไทย
บังคับอย่างนี้ก็ยังสรวลโลล	ท่านหวังให้ไทยเรามั่งมี
หอมตะไคร้พริกไทยกระเทียม	พวกเขาควรเตรียมทั้งซิงและข้า
ทุเรียนมังคุดละมุดพุทรา	ส้มโอส้มข่ามะกรูดมะนาว
น้ำอ้อยน้ำตาลจะซื้อกันทำไม	ชวนกันทำไร่อย่าอยู่เปล่าเปล่า
ปลูกอ้อยปลูกไร่กล้วยมะพร้าว	หมากพลูมะนาวควรทำกันไป
ทั้งแพะและแกะควายวัว	เลี้ยงกันให้ทั่วหมู่ปลา เป็ดไก่
แผ่นดินเรามีที่ เมืองไทย	มีถมไปทั่วทั้งพารา

ของกินของใช้มีไว้ทุกคน	คงไม่ยากจนญาติกา
เพราะเงินไม่ออกไปนอกพารา	มีแต่ไหลมาสู่ประเทศไทย
ทรัพย์สินอยู่ในดินสินอยู่ในน้ำ	พวกเราควรทำกันไป
ทำให้จริงจริงทุกสิ่งไป	มิให้ถึงขายคงไม่ยากจน
จะทำสิ่งใดต้องทำให้จริงจริง	อย่าทอดทิ้งคงจะมีผล
มิให้ถึงขายแล้วจ่ายเกสื่อนกล่น	จะยากจนด้วยเรื่องอะไร
บางคนเกียจคร้านแล้วพากันบ่น	ว่ายากจนไม่มีสิ่งใด
ทุนจะซื้อพืชพันธุ์ยังหาไม่ได้	จะเอาทุนที่ไหนมาซื้อพืชพันธุ์
คิดดูให้ดีเถิดคนญาติกา	ทุนรอนนั้นหนาลงไปถึงพัน
ส่วนเหล่าและผืนที่กินกัน	เล่นการพนันทำไมถึงมี
มีน้อยทำน้อยบ่อยบ่อยเข้าไว้	เปรียบเหมือนน้ำไหลมากเข้าทุกที
จะทำสิ่งใดทำให้มากมี	ขายได้แล้วดีหังเงินทองไหลมา
หังเงินและทองข้าวของทั้งหลาย	อย่าให้ออกไปจากเคหา
จงกระเมียดกระหม่อตี่แท้พับผ่า	จำไว้เถิดหนาพวกเรา
แล้วรักษาศีลทำทาน	ศีลเป็นสะพานทานเป็นราว
เป็นที่พึ่งกายหน้าหนาพวกเรา	เชิญตรึกรองเอาเถิดญาติกา...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้สนับสนุนให้ประชาชนทำตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา และพระราชบัญญัติสวนครัว เพราะเล็งเห็นประโยชน์ของพระราชบัญญัติทั้งสองนี้

การอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ ทำให้บทเหล่านี้น่าเชื่อถือ เช่น "หอมตะไคร้ พริกไทยกระเทียม พวกเราควรเตรียมทั้งขิงและข่า ทุเรียนมังคุดละมุดพุทรา ส้มโอส้มข่ามะกรูดมะนาว น้ำอ้อยน้ำตาลจะซื้อกันทำไม ชวนกันทำไร่อย่าอยู่เปล่าเปล่า"

"ทรัพย์อยู่ในดินสินอยู่ในน้ำ พวกเราควรทำกันไป ทำให้จริงจริงทุกสิ่งไป มีให้ถึง
ขายคงไม่ยากจน" และ "คิดดูให้ดีเถิดนะญาติกา ทุนรอนนั้นหนาลงไปถึงพื้น
ส่วนเหล่าและผืนที่กินกัน เล่นการพนันทำไมถึงมี"

นอกจากการกล่าวถึงพระราชบัญญัติทั้งสองแล้ว บทเหล่านี้ยังจบด้วยการสอน
ให้ยึดหลักทางศาสนาพุทธ คือ การถือศีล และทำทานอีกด้วยนับเป็นการแสดงความยึดมั่น
ในพุทธศาสนาอย่างแน่นแฟ้น

แหล่งโรงเรียนธรรมวินัยจังหวัดระยอง

(นายเชิญ สุขอารีย์)

ขอสาธกยกเหตุผล	ถึงนุสนธิ์ของขาวระยอง
เมื่อคราวซัดสนจนข้าวของ	จนเกิดขุ่นข้องต่าง ๆ นานา
ศาสนาพระมหาสัตว์	ผู้ปฏิบัติก็เสื่อมชา
ส่วนว่าทายกประสกลีลา	ต่างถอยศรัทธาไปทุกคน
ถึงกับพระสงฆ์ไปบิณฑบาต	ในถนนตลาดก็เต็มทน
ผู้ที่ศรัทธาจะหาผล	ศักบาตรน้อยคนลงเต็มที
พระสงฆ์ก็ไปเข้า เข้า	อย่างจะได้ข้าวสามสี่ทัพพี
ดูเวทนาน่าบัดสี	ด้วยขาวบุรีไม่มีศรัทธา
โดยนุสนธิ์เหตุผลอย่างไร	ผมจะอธิบายก็จะหมดเวลา
จะขอกล่าวตำนานท่านอาจารย์วัดป่า	ศาสนาของพระทศพล
ท่านเป็นผู้รั้งคณะจังหวัด	อยากปฏิบัติเอามรรคผล
เห็นว่าศรัทธามหาชน	ดูน้อยคนลงเต็มที
ขึ้นตั้งไว้ไทยเราจะแหลก	ไทยจะกลายเป็นแขกลงป่นนี้
วิธีต่าง ๆ แต่ทางไม่ดี	ด้วยตัวยังมี เคยรู้อยู่แก่ใจ
เดิมนั้นวัดแก่งก็แก่งออกกำ	แก่งกว่าวัดป่าสามสี่ต่อได้
เกี่ยวนี้กฎที่อาศัย	พระสงฆ์ที่ไหนก็ไม่มี

ถ้าแม้ว่าตัวอาตมา*	สมบัติวัดถาวรยเทียมเศรษฐี
วัด เก่งคงไม่ร้างเป็นสังฆังดังนี้	เห็นพระเจ้าดัยอวกแหบพัง
ว่าเค็มเข้าถือน้ำสตัยา	โยมปู่ย่าท่านเล่าให้ฟัง
เดี๋ยวนี้ดู เปลี่ยวเปล่าหน้าเศรษฐี	มีแต่นายฝั่งนั่งสูบบุหรี่
ท่านหลวงพ่อบุญท่านเป็นปลัด	ท่านคิดถึงวัดทั่วพารา
พร้อมด้วยพระสงฆ์ผู้ทรงสิกขา	กลัวชาวประชาจะไม่ศรัทธาต่อไป
ถึงพุทธศกหกสิบห้า	ท่านปลัดวัดป่าเลไลยก์
อยากได้ท่านผู้รู้มาเป็นครูสอนให้	ธรรมเนียมของมหาเมธี
ท่านจึงปรึกษาท่านมหาบัณฑิต	ผู้เคยเป็นศิษย์ร่วมไมตรี
ตกลงไปหาพระภิกษุ	สำนักอยู่ที่กรุงเทพฯ
ก็ได้พระสงฆ์องค์เปรี๊ยะปราด	จึงลาท่านนาเอามาระยอง
ท่านปลัดท่านก็จัดวิธี	เดินตามวิธีปกครอง
บอกพระสงฆ์ทั้งหลายที่อยู่ในระยอง	ว่าปีนี้ต้องเรียนธรรมเนียม
พระสงฆ์ทั้งหลายที่อยู่ในระยอง	ปรึกษาปรองคองตกลงปลงใจ
จะเรียนธรรมพระวินัย	ให้แพร่หลายไปทั่วพารา
ชวนพระสงฆ์ที่อยู่ไกล	ตั้งโรงเรียนให้ เป็นสาขา
โรงเรียนตัวอย่างตั้งที่วัดป่า	แต่โรงเรียนธรรมายังไม่มี
อาศัยหอกลางพลาง ๆ ไปก่อน	ท่านคิดฝันผ่อนเดินตามวิธี
จะรวมพระภิกษุธรรมชั้นตรี	ปีแรกนั้นมีสิบหกองค์
พอเรียนไม่หยุดถึงพุทธศักราช	พระสังฆราชวิสุทธีวงศ์
ให้แม่กองใหญ่มาสอบไล่พระสงฆ์	แม่กองคือองค์พระศาสนโสภณ

* หมายถึง ตัวผู้เล่าตั้งแต่ครั้งยังบวชพระอยู่

ท่านเป็นแม่กอง-สำหรับวัดเทพศิรินทร์ แม่กองปราจีนตลอดถึงชล
จันทบุรีอีกมณฑล พระศาสนโศภณ เป็นแม่กอง
แต่ตัวท่านนั้นไม่ได้มา ให้ท่านปลัดลงมาสอบพระระยอง
สมมุติปลัดลว่า เป็นแม่กอง สอบพระสงฆ์ระยองที่วัดป่าเลไลยก์
พระสงฆ์สอบไล่อยู่ในบัญชี ถ้านับพอที่สามสิบเอ็ดองค์ได้
ตกเสียห้อยด้วยหลงไหล ธรรมวินัยที่จำเรียนกัน
เวลาสอบไล่ นับไว้ถ้วนถี่ ถ้านับพอที่ไล่อยู่สี่วัน
ใครใครก็รู้อยู่ด้วยกัน ไขว้รู้แต่ฉันแกลังพรณมา... นั้นแล

การวิเคราะห์

บทแห่งนี้เป็นบันทึกสาเหตุและเหตุการณ์การจัดตั้งโรงเรียนธรรมวินัย
เป็นครั้งแรกในจังหวัดระยอง โดยจัดตั้งขึ้นที่วัดป่าเลไลยก์ เมื่อปีพ.ศ. ๒๔๖๕
(ปัจจุบันวัดนี้ยังคงอยู่)

สิ่งที่น่ายกย่องก็คือ ผู้ให้ข้อมูลคือนายเชญ สุขอารีย์ เป็นผู้แต่งบทแห่ง
บทนี้ขึ้นตั้งแต่ท่านยังบวชพระอยู่ ปัจจุบันท่านอายุถึง ๘๔ ปี ความทรงจำก็ยังดีมาก
เพียงแต่ถ้าเหล่ายาวเกินไปจะเหนื่อยมาก ท่านกล่าวว่าบทแห่งที่ท่านต้องการบันทึกเรื่อง
ราวครั้งนั้นอย่างละเอียด ทั้งชื่อผู้ก่อตั้ง พระอาจารย์รุ่นแรก สถานที่ จำนวนพระที่
เรียนธรรมวินัย และเมื่อฟังบทแห่งนี้แล้วจะเห็นว่าท่านสามารถแต่งไว้บรรลุลักษณะประสงค์
ของท่าน

แหล่งสงคราม ๒๔๘๓

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

เมื่อพ.ศ. สองสี่แปดสาม ได้เกิดสงครามหลายภาษา
ญี่ปุ่น ฝรั่งเศส ต่างๆ นานา แคมมอญพม่า เยอรมันนี่
จีนก็สมทบรบกับญี่ปุ่น รบกันวายุวันตั้งหลายปี

อังกฤษกับไทยก็ได้รวี	อเมริกา อิตาลี รบกันสิ้นไป
สินค้าทุกอย่างของต่างประเทศ	มันแพงวิเศษส่งไปไม่ได้
ยิ่งสินค้านอกเอาออกไม่ได้	พลอยสินค้าในต้องแพงเต็มทน
เท่าที่ฉันเห็นเออนะมัน เป็นเช่นนี้	หมากพลูบุหรี่ตลอดเขียนขึ้น
แล้วญาติโยมทุกคนก็บ่นกันสิ้น	ไม่มีน้ำมัน จะจุดตะเกียง
หาซื้อไม่ได้ที่ไหนก็ขาด	ขาดละหนึ่งบาทไม่มีเสียง
ข้างแสนเค็ตร้อนต้องนอนระเบียง	กลัวคนจะเลี้ยงไปปลุกควาย
ไม้ขีดอีกเล่าหรือก็เอาการอยู่	มันแพง-นำดูหุบดับไหม
กลักละลี้กลักจะห้าหน้าตันไป	คนซื้อคนขายต้องเก็ดติกัน
ได้ไฟมันแพงมันแรงหูฉี่	หากินแต่ละทีเหมือนขึ้นสวรรค์
ญาติโยมทุกคนก็บ่นกันสิ้น	ดูริไม่มีน้ำมันจะจุดตะเกียง...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เล่าเหตุการณ์ความเค็ตร้อนของประชาชนครั้งสงครามโลกครั้งที่ ๒ ว่าทำให้สินค้าต่าง ๆ ขาดแคลนและมีราคาแพง เช่น หมาก พลุ บุหรี่ โดยเฉพาะน้ำมันก๊าดที่จะใช้จุดตะเกียง

การทราบเหตุการณ์ในอดีตเช่นนี้ เป็นประโยชน์ในการปรับตัวในปัจจุบัน และเตรียมรับเหตุการณ์ในอนาคตได้อย่างถูกต้อง บทเหล่านี้จึงทรงคุณค่ายิ่ง

แหล่งสืบค้น

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

ขอเริ่มรำคำไขชาน	เป็นเรื่องโบราณแต่ปางหลัง
ทหารญี่ปุ่นแล้วหนูล้าง	ตะลုပ်เข้าพังเอาสิงคโปร์
นำชนพองสยองเกล้า	ยิ่งหว่าเมาฬพโจโจ
ด้วยทหารโตโจ	เป็นนักเลงโตในเอเชีย

อันอังกฤษมันคิดคด	มันอวดยศว่าเป็นอาเสีย
เที่ยวข่มเหงไม่เกรงเขี้ยว	เห็นคนเตี้ยว่าเป็นหมูตอน
มันองอาจประกาศศึก	แล้วทำเหิมฮึกดังพระยาไกรสร
เที่ยวต้อนกวาดพวกราษฎร	ให้เหือดร้อนสารพัน
แล้วจึงชวนไทยผู้ใจเหี้ยม	ให้เร่งเตรียมพลชั้นธ
โผนเข้าไปไล่ฟาดฟัน	ตีให้มันตกทะเล
ครั้นปรึกษาหาอุทิศ	ชวนไทยเป็นมิตรไม่หันเห
พอสมอารมณ์สมคะเน	ไม่รวมเรในสงคราม
แล้วจึงจัดทัพ เพื่อรับศึก	เลี้ยงให้อีกกองสนาม
กองทัพบุกยกไปตาม	ผ่านมาข้ามพรมแดนไทย
กองทัพเรือหรือนั่นก็เสือกทะเล	เรื่องยิงรันเคยชนิดเผาชน
สงสารอังกฤษมาคิดถึงตน	มาเกิดฮับจนทหารโตโจ
จะหนีไปไหนเออนาไม่มีทางพ้น	ระเปิดคำรณทหารหนโท
แล้วจำเป็นต้องตั้งล้อมสิงคโปร์	เปิดวังโรไปกรุงลอนดอน
เฉพาะเจ้าแจกเมื่อคราวเมืองแตก	วังดับกระฉ่อน
จะพึ่งอังกฤษก็คิดนิजर	เหลือแต่ณกรอย่ามาจุใจ
ทหารโตเกียวมันเหี้ยวจับเจ้า	ยกเว้นแต่เด็กให้ถอยหนี
แล้วส่งภาษาว่าไรตารี	เขาวัวไอ้ผีย่าทำเอ็ดฮิง
เจ้าแจกตอบไปว่าไอ้ลื้อ	ฮัวเห็นฝีมือแล้วเก่งจริงอนึ่ง
อังกฤษก็เปิดระเปิดปังปัง	ต่อไปอนึ่งจะเป็นเจ้าเมือง...แล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้บันทึกเหตุการณ์ครั้งยิ่งใหญ่ เป็นสัมพันธ์มิตรกับไทยรับกับอังกฤษที่เกาะสิงคโปร์ เนื้อความในบทเหล่านี้แสดงให้เห็นความสามารถในการรับของทหารญี่ปุ่น

ถ้อยคำที่ใช้ในบทเหล่านี้บางตอนชวนสับสน เช่น "มันอาจจะประกาศศึกแล้วทำเพิ่มอีกดังพระยาไกรสร" แต่บางตอนก็ชวนขันแต่ก็ได้ความหมายดี เช่น "ด้วยทหารท่านโตใจ เป็นนักเลงโตในเอเชีย อันอังกฤษมันคิดคด มันอวดยศว่าเป็นอาเสียเที่ยวข่มเหงไม่เกรงเสีย เห็นคนเดียว่าเป็นหมูตอน"

ผลการวิเคราะห์ปริศนาคำทายจากตำบลดาวชั้น อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

ปริศนาคำทายคือข้อความที่เป็นปัญหา ซึ่งเกิดจากความต้องการลงมือปัญหาซึ่งกันและกัน ข้อความที่ปัญหานี้จะไม่ถามตรง ๆ แต่จะใช้วิธีผูกปริศนาอย่างแยบยล เพื่อให้ผู้ถูกถามเกิดความสงสัย ไขว้เขว เป็นผลให้ต้องขบปัญหาอย่างรอบคอบและลึกซึ้ง ส่วนใหญ่สิ่งที่น่าสนใจมานั้นมักเป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ในชีวิตประจำวัน เป็นสิ่งของหรือเรื่องราวใกล้ตัว ดังนั้น การศึกษาปริศนาจึงช่วยให้เข้าใจความคิด บุคลิกภาพ และเขาวนปัญญาของกลุ่มชน ตลอดจนสภาพสังคม ค่านิยม และทรัพยากรในท้องถิ่นได้อย่างดี

การเล่นทายปริศนาคำทายของชาวตำบลดาวชั้น อำเภอบ้านค่าย นั้นผู้ทายจะทายปริศนา เช่น "อะไรเอ๋ย มาแต่เมืองลังกา โปกหัวผ้าขาว ชีม้าสามขา แจกไทยชอบกินพุงแขกทุกคน" หลังจากให้เวลาคิดพอสมควร ผู้ทายจะถามว่า "ชายหรือไม่ชาย" หมายความว่า จะยอมแพ้หรือไม่ ถ้าผู้ถูกทายไม่ยอมแพ้ จะคิดต่อ ต้องตอบว่า "ไม่ชาย" แต่ถ้าจะยอมแพ้ให้ผู้ทายเฉลยคำตอบ ก็ตอบว่า "ชาย"

ถ้าตอบว่า "ชาย" ผู้ทายจะถามต่อด้วยข้อความที่คล้องจองกัน เช่น "โยเย โยเย ชีเต็มทะเลกินหมดไหม" หรือ "ออกแอค ออกแอค ชีติดแดดกินไหม" หรืออื่น ๆ ซึ่งจะทำให้ผู้ที่ยอม "ชาย" รู้สึกเสียเหลี่ยม หรือ ับอาย ที่จะตอบว่า "กินหมด" หรือ

หรือ "กิน" แต่ถ้าไม่ยอมตอบตั้งกล่าว ผู้หายก็จะไม่ยอมเฉลยคำตอบ

อย่างไรก็ดี การหายและทำให้ผู้ตอบไม่ได้เสียเหลี่ยม หรือขายหน้านั้น ล้วนเป็นไปเพื่อความสนุกสนาน และเพื่อกระตุ้นให้ผู้ตอบคิดอย่างสุดความสามารถก่อน ที่จะยอม "ขาย" หรือยอม "กิน"

การรวบรวมปริศนาคำทายของชาวตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย ปรากฏ ผลดังนี้

๑. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับพืช

๑. อะไรเอ๋ย กอเท่าครก ใบปรกดิน

เฉลย - ตะไคร้ (นางสุรินทร์ ปลวกแก้ว)

๒. อะไรเอ๋ย ต้นโตเท่าครก ใบปรกดิน

เฉลย - ตะไคร้ (นายนิยม ไม่ทราบนามสกุล)

๓. อะไรเอ๋ย มีลูกที่โคน มีขนที่คอ มีข้อที่ปลาย ตัวเป็นเอ็น หัวเหมือนขี้ไก่
ขูดไม่ได้ แต่พอกหน้า

เฉลย - เห็ดร่างแห (ใช้เข้ายาไทย)

๔. อะไรเอ๋ย ต้นเตี้ยขึ้นมาได้ คนโตว่าหยาบ เด็กว่าไม่หยาบ เปลือกกาบพิลึก

แดดร้อนดูจะร้อนหด ถ้า(ไม่ซัด)ดูพิลึก ภูน้ำค้างพอรู้พิลึก กลางดึกจะลุกเด่น

หัวแหลมจิ้มลิ้ม น้ำกลิ้งน้ำเคล้น ใครถล่ำเล่นเห็นขน ฉันจะบอกเล่าไม่รู้ยาวสั้น

ถ้าวัดกันประมาณเจ็ดองคุลี กิ่งใบเกรียนโกรน ยอดย่นยู่ยี่ ชีฟ้าหน้าคว่ำอยู่ตามปรุพี

ลำต้นเท่ากบตะบันคนแก่

เฉลย - ฉันจะบอกเสียให้เสร็จ เขาเรียกว่าเห็ดร่างแห (นายเชิญ สุขอารีย์)

๕. อะไรเอ๋ย สูงกว่าน้ำ ต่ำกว่าเรือ
เฉลย - ใบข้าว (อาจารย์เหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๖. อะไรเอ๋ย เด็ก ๆ นุ่งขาว สาว ๆ นุ่งเขียว แก่ที่เดียวนุ่งแดง
เฉลย - พริก (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)
๗. อะไรเอ๋ย สืบหาพาดรั้ว ใครหายผิดให้เป็นลูก ใครหายถูกให้เป็นตัว
เฉลย - คำลึง (ร.ต.อ.สันดี สุภาภรณ์)
๘. อะไรเอ๋ย สืบหาหนึ่งคำลึง ให้แม่ค้ามาขายไม่อายคน สิบกว่าตัน ห้าสิบสตาจค์
ยังมีขาย ต้นหายปลายบอก
เฉลย - คำลึง (นายเรียน จิรารัตน)
๙. อะไรเอ๋ย สืบหาพาดรั้ว คนชั่วหาตั้งปี คนดีหกลประเดี้ยวเดียว
เฉลย - คำลึง (อาจารย์เหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๑๐. อะไรเอ๋ย ผักหนึ่งอยู่หนอง ผักสองอยู่เนา ผักสามอยู่ป่าช้า
เฉลย - ผักเป็ด ผักคราด ผักเลี่ยนผี (นายเชียว พลดิทักษ์)
๑๑. อะไรเอ๋ย ผักหนึ่งอยู่หนอง ผักสองอยู่เนา ผักสามอยู่ป่าช้า ผักสี่อยู่วัด
เฉลย - ผักเป็ด ผักคราด ผักเลี่ยนผี ผักชี (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)
๑๒. อะไรเอ๋ย เด็ก ๆ อยู่กับแม่ แก่ ๆ ตามตัว
เฉลย - หย้าน้ำลึง หรือ หย้าเจ้าชู้ (นายเรียน จิรารัตน)
๑๓. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าขา ตารอบตัว มีลูกบนหัว
เฉลย - ลับปะรด (อาจารย์เหนียน)
๑๔. อะไรเอ๋ย เกิดมาเอาตาไว้ให้ลูก หยักจุกไว้ให้หัว พอลูกเกิดมา มีตารอบหัว
เฉลย - ลับปะรด (นายขำ อาจารย์รักษา)

๑๕. อะไรเอ๋ย ลูกโตเท่าขา มีตารอบตัว
เฉลย - สับปะรด (นายขำ อาจารย์ฯ)
๑๖. อะไรเอ๋ย ลูกฆ่าแม่ ลูกแก้แม่ตาย
เฉลย - ตันกล้วย (นายขำ อาจารย์ฯ)
๑๗. อะไรเอ๋ย ตันเท่าแขนใบแล่นเลี้ยว ตันเท่าขาใบวาเดียว
เฉลย - อ้อย กล้วย (นายขำ อาจารย์ฯ)
๑๘. อะไรเอ๋ย ลูกก็ไม่หอม งอมก็ไม่หล่น แห้งราคาตัน
เฉลย - ข้าวโพด (นายเรียน จิราวัฒน์)
๑๙. อะไรเอ๋ย เด็ก ๆ นุ่งผ้า โตเข้าแก้ม
เฉลย - หน่อไม้ (นายณิลัย สุวรรณเพิ่ม)
๒๐. อะไรเอ๋ย เมื่อเล็กนุ่งผ้า แก่ขึ้นมาเอาผ้าเปลื้องหมด
เฉลย - หน่อไม้ (นายขำ อาจารย์ฯ)
๒๑. อะไรเอ๋ย ลูกหยิกเหมือนหัวยึก คนที่รู้จักบางทีก็ทายไม่ถูก
เฉลย - ลูกมะกรูด (นางใจ)
๒๒. อะไรเอ๋ย ตันเท่าครก ลูกตกคำ
เฉลย - ลูกตาล (นางสอึง จันทร์มี)
๒๓. อะไรเอ๋ย ลูกสาวชาวสวน หน้าवलไม่ต้องผัด นอนหงายให้เขาแทง
นอนตะแคงให้เขาจิก
เฉลย - ลูกมะพร้าว (นายเขียว พลพิทักษ์)
๒๔. อะไรเอ๋ย หล่นกร่างท้องต่าง หางแค้
เฉลย - หางหมากล่นจากตัน (นายขำ อาจารย์ฯ)

๒๕. อะไรเอ๋ย ใบหยัก ลูกรักเต็มคอ ใครเรียกมะละกอ หวนอเพ่าลูกกะโปก

เฉลย - ทาล (นายเจริญ เพชรนคร)

๒๖. อะไรเอ๋ย ไปไม่ถึง ถึงไม่ออก ดอกไม่เข้า

เฉลย - ต้นเลียบ หน้าคา กระท้อน (นายเขียว พลพิทักษ์)

๒๗. อะไรเอ๋ย ยาวแค่เกรียก แห่เข้าไปในหว่างขา น้ำไหลข่า ทำตาหรีหรี

เฉลย - มะขาม (นายเรียน จิรารัตน์)

๒๘. อะไรเอ๋ย พันไม้ฝู ไปผูกไม้แก่น พันไม้แก่น ไปถึงแผ่นดินสอ หลุดจากดินสอ
ไปถึงบ่อน้ำใส

เฉลย - มะพร้าว (นายขำ อาจารย์กา)

๒๙. อะไรเอ๋ย ก่อไฟไฟโค่น แต่ต้นไม่ตาย

เฉลย - ต้นมะไฟ (นายเขียว พลพิทักษ์)

๓๐. อะไรเอ๋ย ต้นเท่าหัวเรือ ใบท้อเกลือกไม่มีด

เฉลย - ต้นสน (นายเขียว พลพิทักษ์)

๓๑. อะไรเอ๋ย ข้างนอกขรุขระ ข้างในต๊ะตึงโหน่ง ข้างนอกสุกใส ข้างในเป็นโพรง

เฉลย - ชนุน มะเคื่อ (นางประณต วอนสาวท)

๓๒. อะไรเอ๋ย หาบไม้หนัก ตักไม้เต็ม เค็มตลอดยอด

เฉลย - ต้นกระเบา ไทรย้อย มะเกลือ (นายเขียว พลพิทักษ์)

๓๓. มะหนึ่งอยู่ใกล้ชายทะเล มะสองเกเรน่ารัก มะสามเครื่องจักร อะไรเอ๋ย

เฉลย - ต้นมะหาด มะขวิด มะเฟือง (นายเขียว พลพิทักษ์)

๓๔. อะไรเอ๋ย หลีกไม่พ้น ผลักไม่ไป ว่าไม่ฟัง ดังเหมือนบิน

เฉลย - กระโดน มะดัน มะขวิด มะตูม (นายเขียว พลพิทักษ์)

๓๕. อะไรเอ๋ย กากก็ไม่ใช้กาแท้ เป็นการอแร้ อาศัยคนอื่นเขากิน

เฉลย - กาฝาก (นายขำ อาจารย์กา)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบของปริศนาคำทาย เหมือนปริศนาคำทายของไทยทั่ว ๆ ไป คือ
 - ๑.๑ ขึ้นต้นหรือลงท้ายด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย"
 - ๑.๒ มีสัมผัส คล้องจอง
 - ๑.๓ มีการสร้างข้อขัด เช่น "ต้นเท่าหัวเรือ ใบห่อเกลือไม่มีด"
ทำให้ผู้ถูกทายฉงนและอาจคิดไกลไปจากคำตอบ
 - ๑.๔ มีการเสริมคำท้ายปริศนา เช่น "ใครทายผิดให้เป็นลูก
ใครทายถูกให้เป็นตัว" และ "คนชั่วหาตั้งปี คนดีหาประเดี๋ยวเดียว"
๒. พืชที่นำมาทายล้วนแต่เป็นพืชในท้องถิ่น เช่น ตะไคร้ มะพร้าว มะไฟ
มะขาม ต้นตาล อ้อย กล้วย เป็นต้น
๓. มีการกล่าวเป็นสองแง่สองมุม เช่น "มีลูกที่โคน มีขนที่คอ มีข้อที่ปลาย
หัวเป็นเอ็น หัวเหมือนขี้ไก่ พุดไม่ได้ แต่พยักหน้า"
๔. คำตอบบางคำมีปริศนาหลายส่วนวน ทำให้มองเห็นสติปัญญาและแง่มุมการ
มองที่ต่างกันของผู้ทาย
๕. ปริศนาคำทายบางข้อชวนลงนด้วยการเล่นคำ เช่น "หลักไม่หัน"
เฉลยว่า "กระโดน" "สลักไม้ไป" เฉลยว่า "มะดัน" "ว่าไม่ฟัง" เฉลยว่า "มะขวิด"
"ดังเหมือนบิน" เฉลยว่า "มะตูม" "ไปไม่ถึง" เฉลยว่า "ต้นเลียบ" "ถึงไม่ออก"
เฉลยว่า "หญ้าคา" "ตอกไม่เข้า" เฉลยว่า "กระท้อน" เป็นต้น

๒. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับสัตว์

๑. อะไรเอ๋ย คำเหมือนนิล บินเหมือนนก มีหนามที่อก จะว่านกก็ไม่ใช่
เฉลย - ตัวเหี้ยง (นายเขียว พลทิพย์)
๒. อะไรเอ๋ย แด่ดินบินมา ตาเห็นรอบตัว แต่ยังร้ายจรรจ์ หมิ่สื่อข้างมัวว่าจรรจ์
ยังสู้มันไม่ได้ เฉลย - ผึ้ง (นายหรรค์ สว่างศิลป์)

๓. อะไรเอ๋ย นามกรชื่อสุนัข เอาใจหาญหัก ก่อถำดูหา ก่อแล้วก็แกร่งไว้
รีบเหาะไปด้วยฤทธา พบนางกลางเวลา ก็นำมาไว้ในถ้ำทอง .
เฉลย - หมาร่า (นายเจริญ เพชรนคร)
๔. อะไรเอ๋ย ชีข้างลอค แต่ซั่มอดค้าง
เฉลย - ไยแมลงมุม (นายเชียว พลสิทธิ์)
๕. อะไรเอ๋ย แจกก็ไม่ใช่แจก ญวนก็ไม่ใช่ญวน วางอวนบนบก
เฉลย - ไยแมลงมุม (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๖. อะไรเอ๋ย สัตว์ใหญ่อยู่ในไพรวัลย์ หัวล้านเดินพัน สัตว์นั้นได้แก่อะไร
เฉลย - นกตะกรุม (นายเชียว พลสิทธิ์)
๗. อะไรเอ๋ย ดินชี้ฟ้า หน้าส่ายกิน หน้าไม่กิน ดินไม่เหยียบ
เฉลย - ค้างคาว (นายเรียน จิรารัตน์)
๘. อะไรเอ๋ย สีสาวขนานา หลังคามุงกระเบื้อง
เฉลย - เค้า (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๙. อะไรเอ๋ย สองเสาวขนานา หลังคาข้างละดับ นอนไม่หลับ ลูกขึ้นร้องเพลง
เฉลย - ไก่ (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๑๐. อะไรเอ๋ย รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู สองข้างมีขน เกิดก่อนอยู่ข้างล่าง
เกิดทีหลังอยู่ข้างบน
เฉลย - พู่ว เขาว่า (นายชำ อาจารย์กา)
๑๑. คนแรกตาย : อะไรเอ๋ย รี ๆ เหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู ข้าง ๆ มีขน
คนหลังตอบด้วยปริศนา : ไอ้กลม ๆ ตั้งโชน ใครตายก่อนอยู่ข้างล่าง
ใครตายหลังอยู่ข้างบน
เฉลย - พู่ว เขาว่า (นายธน วงศ์ภักดี)

๑๒. อะไรเอ๋ย ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย กิ่งอยู่บนที่ คลอนขลุ่ยขลุ่ย

เฉลย - หางควาย

(นางเสนห์ อัมพรมหา)

๑๓. อะไรเอ๋ย หัวอยู่ป่า หางอยู่ท่า

เฉลย - เสือ

(หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบเหมือนปริศนาทั่ว ๆ ไป

๒. สัตว์ที่นำมาทาย มักเป็นสัตว์ในท้องถิ่น หรือพบเห็นอยู่เสมอ เช่น
ตัวเหียง หนาร่า ยุง นกตะกรุม วัว ควาย ค้างคาว เป็นต้น

๓. มีการเปรียบเทียบเพื่อแนะผู้ถูกทายให้คิดง่ายขึ้น เช่น "คำเหมือนนิล
บินเหมือนนก"

๔. มีการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ถูกทายจดจำมากขึ้น เช่น "สีเสฆานำนา
หลังคามุงกระเบื้อง"

๕. มีการใช้ถ้อยคำสองแง่สองมุม เช่น "รีรีเหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู
ข้าง ๆ มีขน ไก่กลม ๆ ตั้งไข่น ไครทาก่อนอยู่ข้างล่าง ไครทาลงหลังอยู่ข้างบน"

๖. มีการใช้ถ้อยคำกล่าวถึงอวัยวะเพศโดยตรง เช่น "ขลุ่ยขลุ่ย
ขลุ่ยขลุ่ย กิ่งอยู่บนที่ คลอนขลุ่ยขลุ่ย"

๓. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับของใช้

๑. อะไรเอ๋ย เขาผูกเขารัด เขามัดทั้งตัว เขาเอาไม้ตีหัวให้ลุกขึ้น ลุกขึ้น

เฉลย - ชู้ได้

(นายเนย ศรีกำแหง)

๒. อะไรเอ๋ย สองริมมูลโมก โลกคันธุ ตรงกลางมีรูท่อน้ำไหล ชายมักดื่มซ้ำ
ทายว่านามใด

เฉลย - ปากกาจุ่ม

(นายเนย ศรีกำแหง)

๑๒. อะไรเอ๋ย ขลุ่ยขลุ่ย ขลุ่ยขลุ่ย กิ่งอยู่บนที่ คลอนขลุ่ยขลุ่ย

เฉลย - หางควาย

(นางเสนห์ อัมพรมหา)

๑๓. อะไรเอ๋ย หัวอยู่ป่า หางอยู่ท่า

เฉลย - เสือ

(หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบเหมือนปริศนาทั่ว ๆ ไป

๒. สัตว์ที่นำมาทาย มักเป็นสัตว์ในท้องถิ่น หรือพบเห็นอยู่เสมอ เช่น
ตัวเหียง หนาร่า ยุง นกตะกรม วัว ควาย ค้างคาว เป็นต้น

๓. มีการเปรียบเทียบเพื่อแนะผู้ถูกทายให้คิดง่ายขึ้น เช่น "คำเหมือนนิล
บินเหมือนนก"

๔. มีการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ถูกทายจดจำมากขึ้น เช่น "สีเสฆานำนา
หลังคามุงกระเบื้อง"

๕. มีการใช้ถ้อยคำสองแง่สองงม เช่น "รีรีเหมือนใบพลู ตรงกลางมีรู
ข้าง ๆ มีขน ไอ้กลม ๆ ตั้งโซน ไครท่ายก่อนอยู่ข้างล่าง ไครท่ายหลังอยู่ข้างบน"

๖. มีการใช้ถ้อยคำกล่าวถึงอวัยวะเพศโดยตรง เช่น "ขลุ่ยขลุ่ย
ขลุ่ยขลุ่ย กิ่งอยู่บนที่ คลอนขลุ่ยขลุ่ย"

๓. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับของใช้

๑. อะไรเอ๋ย เขาผูกเขารัด เขามัดทั้งตัว เขาเอาไม้ตีหัวให้ลุกขึ้น ลุกขึ้น

เฉลย - ชู้ได้

(นายเนย ศรีกำแหง)

๒. อะไรเอ๋ย สองริมมูลโมก โกงคันดู ตรงกลางมีรูท่อน้ำไหล ชายมักดื่มซ้ำ
ทายว่านามใด

เฉลย - ปากกาจุ่ม

(นายเนย ศรีกำแหง)

๓. อะไรเอ๋ย สองแควมุลโคกเป็นคันดู ในกลางแตกแยกเป็นรู ช้องน้ำไหล ชายหญิง
ชอบทิ่มชอบตำเกิดตัวมาก
เฉลย - ปากกาเบอร์ (นายเรียน จิรารัตน)
๔. อะไรเอ๋ย ลูกสัปคน เล่นกันแม่
เฉลย - ญวน (นายนิล)
๕. อะไรเอ๋ย สองหนุ่มอุ้มสองสาว ถ้างาเจ้าจะเอาไหนดี
เฉลย - ตะเกียบ (หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๖. อะไรเอ๋ย ไม่มีปีกบินได้ ไม่มีไส้กินคน
เฉลย - ลูกปืน เลื้อย (นายเขียว พลศิริรักษ์)
๗. อะไรเอ๋ย ลูกอะไร ไปไม่มี
เฉลย - ลูกปืน (นายเจริญ เพชรนคร)
๘. อะไรเอ๋ย พ่ออะไรเอ๋ย ชอบใช้ไม้ชี้ให้ลูกไปทำงาน
เฉลย - ปืน (คช.สฤษดิ์ บุญพันธ์)
๙. อะไรเอ๋ย นกปีกนี้จะคลอดลูกหงี ต้องเอาฮัคคีเข้าช่วย
เฉลย - ปืน (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๑๐. อะไรเอ๋ย นามอยู่บนสวรรค์ ตัวท่านบ่ห่อน ชอบนอนตามช่องทวาร
อุบาทเสียเลื่อนเปื้อน
เฉลย - พรหมเข้ดเท้า (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๑๑. อะไรเอ๋ย ชื่อเหมือนเทเวศร์ ฤทธิ์เดชบ่ห่อน (บ่ห่อน=ไม่มี) ชอบนอนขวางทาง
เฉลย - พรหม (นายเข้า ไม่ทราบนามสกุล)

๑๒. ดอกอะไร ดอกแก้หนาว

เฉลย - ดอกในผ้าห่ม (นายหริศ สว่างศิลป์)

๑๓. อะไรเอ่ย ชื่อเหมือนนก ปรกคนได้ ไปได้ทั้งแดด ทั้งฝน มีใช้ไม่ทุกคน
แต่ปรกคนไว้ได้

เฉลย - ร่มปีกค้างคาว (นายขำ อาจารย์ษา)

๑๔. อะไรเอ่ย หนองน้อยปลามาก พญานาคลงกวน สวาน้อยหน้านวล นั่งเฝ้า
ปากหนอง

เฉลย - หม้อแกง (นายขำ อาจารย์ษา)

๑๕. อะไรเอ่ย ไข่แดงแทงไข่ดำ ไข่ดำร้องไห้ ต้องเอาพายลงกวน

เฉลย - หม้อข้าว (นายเชียว พลพิทักษ์)

๑๖. อะไรเอ่ย มาแต่เมืองลังกา โปกหัวผ้าขาว ซี่ม้าสามขา แจกไทยขอบกิน
พุงแขกทุกคน

เฉลย - หม้อข้าว (หม้อดิน) (นายนิสสัย สุวรรณเพิ่ม)

๑๗. อะไรเอ่ย แจกมาแต่เมืองจีน ใส่เสื้อแดง โปกหัวขาว

เฉลย - หม้อข้าว (หม้อดิน) (นายเรียน จิรารัตน์)

๑๘. สัตว์อะไรอยู่ในครัว เอากะลาครอบหัว ร้องครูด ๆ

เฉลย - กระต่ายขูดมะพร้าว (ร.ต.อ.สันดี สุภาภรณ์)

๑๙. อะไรเอ่ย กลางวันฉมึนลูกยื่น กลางคืนฉมึนลูกนอน

เฉลย - บันได (ร.ต.อ.สันดี สุภาภรณ์)

๒๐. อะไรเอ่ย มีแต่ดวงไม่มีงา ไม่มีขามมีแต่ตีน หากินอยู่ตามท่า ถ้าเอาข้างเดียว
มันมักจะเอี้ยวโรคขา

เฉลย - ครุฑก้นน้ำ (นายเชียว พลพิทักษ์)

๒๑. อะไรเอ๋ย คขสาร แต่ไม่ใช่ช้าง มีคู่สู้สร้าง สระสงวารี
เฉลย - ครุ (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๒๒. อะไรเอ๋ย คขสาร แต่ไม่ใช่ช้าง มีวง ๒ ข้าง ชอบเล่นวาริ
เฉลย - ครุตักน้ำ ๑ ใบ (นายเรียน จิรารัตน์)
๒๓. อะไรเอ๋ย คขสารแต่ไม่ใช่ช้าง มีคู่เคียงข้าง ชอบเล่นวาริ
เฉลย - ครุตักน้ำ ๒ ใบ (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)
๒๔. อะไรเอ๋ย แจ็กหลังโก่ง ลงน้ำไม่ขุ่น
เฉลย - เบ็ด (นางพูน ไม่ทราบนามสกุล)
๒๕. อะไรเอ๋ย คาหรงหลังโก่ง ลงน้ำไม่ขุ่น
เฉลย - เบ็ด (นางประยด วอนสวาท)
๒๖. อะไรเอ๋ย ช้างตายลอยมา มีงาในท้อง
เฉลย - ลอบ (นางไฉ่ ไม่ทราบนามสกุล)
๒๗. อะไรเอ๋ย ขึ้นก็กิน ลงก็กิน จะว่านอนกินอยู่ในน้ำ
เฉลย - ไชยสองงา (นายเขียว พลพิทักษ์)
๒๘. อะไรเอ๋ย ข้างล่างก็ริน ข้างบนก็กด
เฉลย - สุ่ม (หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๒๙. อะไรเอ๋ย ขยุก ๆ ข้างในเป็นทุกข์ ข้างนอกดีใจ
เฉลย - สุ่ม (หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๓๐. อะไรเอ๋ย สี่เหลี่ยมเหมือนผืนเสือคล้า มีตาทั้งตัว มีหัวให้เขาคว่ำ มีนิ้วอยู่ในกระโปก
เฉลย - ยอ (นายขำ อารักขา)

๓๑. อะไรเอ๋ย นกบินมาสามร้อย มาลงหนองน้อย มีรอยตีนเดียว
เฉลย - แห (หลวงพ่อเหนียน เจ้าอาวาสวัดหนองตะแบก)
๓๒. อะไรเอ๋ย นกบินมาทั้งร้อย มาลงหนองน้อย เห็นรอยตีนเดียว
เฉลย - แห (นายชิน ไม่ทราบนามสกุล)
๓๓. อะไรเอ๋ย มีตีนมีตา มีหน้าให้ชัก ร้องโยไม่หยุด มีบุตรที่ปาก
เฉลย - แห (ร.ต.อ.สันดี สุภาภรณ์)
๓๔. อะไรเอ๋ย แหกแข้งแหกขา ไอ้กลมขัด
เฉลย - กรรไกรคืบหมาก (นายเจริญ เพชรนคร)
๓๕. อะไรเอ๋ย คำมิดหมี ยิ่งดียิ่งกัด คำหมาวัด ยิ่งกัดยิ่งดี
เฉลย - ลีว ข้อน (นายขำ อาจารย์วิชา)
๓๖. อะไรเอ๋ย ไอ้หยักตักไอ้บิต ไอ้บิตตักไอ้หยัก
เฉลย - ไม้คาน ส้าแฮรก (นายขำ อาจารย์วิชา)
๓๗. อะไรเอ๋ย กดหัวท้องโป่ง ตีโป่งปากกัด
เฉลย - ส้าแฮรก ลีว (นายเรียน จิราวัฒน์)
๓๘. อะไรเอ๋ย เจ๊กหลังคุด กินหญ้าหมดทุ่ง
เฉลย - เคียว (นายขำ อาจารย์วิชา)
๓๙. อะไรเอ๋ย ภูที่ฟาก กักที่ประตู่ ก้มลงดู ภูที่ซูด
เฉลย - กระเบื้อง (ประตู่ คือ เพล้า ซูดคือ ซูดหางกระเบื้อง)
(นางผ่อน เรืองฤทธิ์)
๔๐. อะไรเอ๋ย ลูกตีแม่ ร้องแช่กลางดง
เฉลย - เกราะควาย (นายเขียว พลพิทักษ์)

๔๑. อะไรเอ๋ย ลูกดีแม่ ร้องแข่งกลางดง

เฉลย - กระต๊อง เพราะผูกคอกวาย (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๔๒. อะไรเอ๋ย ถูกตัวร้องฮือ สามมือถือหู มีพันสิบหกซี่

เฉลย - สีส้าวโบราณ (นายเชียว พลพิทักษ์)

๔๓. อะไรเอ๋ย หน้าต่างมีหู ประตุมือข่อง

เฉลย - สีส้าวโบราณ (นางเสน่ห์ อัมพรมหา)

๔๔. อะไรเอ๋ย ชื่อเป็นลำ แต่ไม่ใช่ลำไม้ไผ่ มีหลักใส่ไว้ในรู มีหูสำหรับใส่
มีใบอยู่ข้างล่าง สองมือจ้าง แล้วลำก็ไป ต้องอาศัยแม่

เฉลย - เรือ มีหลักแจว หูแจว ใบแจว และคนแจวเรือ (นายชำ อารักษ์)

๔๕. อะไรเอ๋ย ใ้อ้มากไม่กั้วใ้น้อย ยิ่งแล่น่อย ๆ ต้องเอาใ้น้อยไปใส่ใ้อ้มาก

เฉลย - เรือร้ว ต้องวิดน้ำในเรือออก (นางใจ)

๔๖. อะไรเอ๋ย ยักษ์ตาแดง ตะแดงกินคน

เฉลย - รดยนต์ (นายเชียว พลพิทักษ์)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือน ๆ กับปริศนาคำทายของไทยทั่ว ๆ ไป

๒. สิ่งของเครื่องใช้ที่นำมาทายกัน มักเป็นสิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน
เช่น ชีได้ กระต่ายขูดมะพร้าว ลอบ ส่ว ข้อน เป็นต้น สิ่งเหล่านี้แสดงให้เห็นชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย ห่างไกลความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ และยังแสดงให้เห็นว่า
อาชีพของคนส่วนใหญ่คือ อาชีพกสิกรรม

อย่างไรก็ดี มีสิ่งของเครื่องใช้บางอย่างที่เป็นของเกิดขึ้นค่อนข้างใหม่
เช่น ปากกา แต่ก็เป็นปากกาจัม หรือปากกาเบอร์ ซึ่งเป็นปากกายุคแรก ๆ พรมเช็ดเท้า
ปิ่นและร่มปีกค้างคาว (ร่มผ้าสีดำขนาดค่อนข้างใหญ่) เป็นของใหม่ต่างกับร่มกระดาษของ

ไทยเราแต่เดิม)

๓. คำเฉลยบางคำ สามารถทายได้หลายอย่าง เช่น สีส้าวโบราณ
ทายว่า "อะไรเอ๋ย ถูกตัวร้องฮือ สามมือถือหู มีพันสิบทกซี่ ชี้ทางข้าง" ก็ได้ หรือ
จะทายว่า "อะไรเอ๋ย หน้าต่ามีหู ประตุมือช่อง" ก็ได้

๔. มีปริศนาบางข้อใช้ถ้อยคำสองแง่สองมุม เช่น "อะไรเอ๋ย สองริม
มูลโมก โศกคันธุ ตรงกลางมีรูท่อน้ำไหล ชายมักทิ่มซ้ำ ทายว่านามใด" เฉลยว่า
ปากกาจุ่ม

ปริศนานี้ยังแสดงค่านิยมการศึกษาด้วยว่า ผู้ชายนิยมเรียนหนังสือมากกว่า
ผู้หญิง เพราะแสดงออกมาในคำว่า "ชายมักทิ่มซ้ำ"

๕. ปริศนาส่วนมากจะใช้การเปรียบเทียบเพื่อสร้างความฉงน แก่ผู้ถูกถาม
การเปรียบเทียบนั้นอาจเปรียบกับพืช เช่น "อะไรเอ๋ย ลูกอะไร ใบไม่มี" เฉลยว่า
ลูกปืน เปรียบกับคนหรือสัตว์ เช่น "อะไรเอ๋ย เขาผูกเขารัด เขามัดทั้งตัว เขาเอา
ไม้ตีหัวให้ลุกขึ้น ลุกขึ้น" เฉลยว่า ชีได้ เปรียบเทียบกับสิ่งของเช่น "อะไรเอ๋ย กุ๊กที่ฟาก
กั๊กที่ประตู่ ก้มลงดู กุ๊กที่ตุต" เฉลยว่า กระต๋อง

อนึ่ง การศึกษาวิธีเปรียบเทียบในปริศนาคำทายนี้ ควรจะได้กระทำเป็น
อีกเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ

๔. ปริศนาคำทายที่มีคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

๑. อะไรเอ๋ย เขียวชะอุ่ม พุ่มไสว ไม่มีใบ มีแต่เม็ด

เฉลย - ฝน (นางวรวรรณ สุวรรณเพ็ญ)

๒. อะไรเอ๋ย กลางวันเก็บใส่กระต่าย กลางคืนปรายให้ลูกเล่น

เฉลย - ดาว (นายขำ อาจารย์รักษา)

๓. อะไรเอ๋ย ข้างขึ้นเขามี ข้างแรมเขาหาย

เฉลย - ดวงจันทร์ (นายขำ อาจารย์รักษา)

๔. อะไรเอ๋อ ยี่สิบเย็บเย็บผ้า มองไปมองมาเตี้ยกว่าหน้ามิดเดียว

เฉลย - ภูเขา (นางประณต วอนสวาท)

๕. อะไรเอ๋อ ลั่น ๗ ชัน หัน ๑๒ ชี ก็นคนทั้งเมือง

เฉลย - วัน ๗ วัน เดือน ๑๒ เดือน (กาลเวลาที่ทำให้คนร่วงโรยไป)

๖. อะไรเอ๋อ มีหน้าอยู่ ๓ หน้า มีตาอยู่ ๒ ตา ตาหนึ่งสว่าง ตาหนึ่งพร่างยับยี่

มีลิ้น ๗ ชัน มีฟัน ๑๒ ชี

เฉลย - ฤดู ๓ ฤดู ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ วัน ๗ วัน เดือน ๑๒ เดือน

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาคำทายทั่วไป

๒. ปริศนาประเภทนี้ พบไม่มากนัก อาจเป็นเพราะการตั้งปริศนาเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาตินั้นค่อนข้างยาก

๓. ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่นำมาทาย เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติทั่ว ๆ ไป เช่น ฝน ตาว ภูเขา และวันเวลา

๔. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับอาชีพ และความเป็นอยู่

๑. อะไรเอ๋อ เนื้อหนึ่งเป็นตอ เนื้อหนึ่งเป็นบ่อ จับตอใส่บ่อ มือหนึ่งกดคอ มือหนึ่งกอดกัน

เฉลย - อัมลูกกินนม (นายเจริญ เพชรนคร)

๒. อะไรเอ๋อ ไอ้แดงแดงไอ้ดำ ไอ้ดำร้องไห้ น้ำลายกลบปาก

เฉลย - หม้อข้าวเดือด (นางผ่อง เรืองฤทธิ์)

๓. อะไรเอ๋อ ปลายแดงสับปะคน ชอบเอากันให้เขาดูด ทำหน้าเปี้ยวหน้าบูด แต่ชอบดูดไอ้กันปลายแดง

เฉลย - ยาสูบ (นายชำ อาจรักษา)

๔. อะไรเอ๋ย อยู่ในท้อง เอาแสงทองประดับสี เส้นขาวยาวรี ห้าสี่คู่กัน
โลหะกำกัน ทุกท่านเคยเห็น
เฉลย - บุรีพระจันทร์ (นายเขียว พลพิทักษ์)
๕. อะไรเอ๋ย ไม่ปักอยู่กลางหนอง ใครไปก็ต้อง ใครมาก็ต้อง
เฉลย - ไม้ควักปูน (นางวรวรรณ สุวรรณเพิ่ม)
๖. อะไรเอ๋ย ไอ้สูงจุงไอ้เถา พาไอ้เมาไปด้วย ไอ้แดงตามไปทัน เกิกพันกันในห้วย
เฉลย - คนกินหมาก (นายขำ อาจารย์วิชา)
๗. อะไรเอ๋ย ไอ้สูงจุงไอ้พัน สองคนชกกัน เข้าไปอยู่ในห้วย ชี้เมาไปช่วย
เลื้อยตอออกแดงแจ๋
เฉลย - คนกินหมาก (นางประนต วอนสวาท)
๘. อะไรเอ๋ย ๓ ออก ๖ หู มีหูต ๒ รู หากินตามคลอง ยิ่งกินยิ่งพอม ชีร์ตหลังคา
เฉลย - คนเสื่อยไม้ (ร.ต.อ.สันดี สุภาภรณ์)
๙. อะไรเอ๋ย ไอ้ข้างล่างก็ริน ไอ้ข้างบนก็สนุก ไอ้ข้างล่างเป็นทุกข์ ข้างบนก็
กดเอากดเอา
เฉลย - คนลุ่มปลา (นายขำ อาจารย์วิชา)
๑๐. อะไรเอ๋ย งอ ๆ มีไข่มุ มีศัตรูคือเงื่อนสาย ผู้กินคั้นแทบตาย ผู้ให้ทานตกนรก
เฉลย - คนตกเบ็ด (นายเรียน จิรารัตน์)
๑๑. อะไรเอ๋ย เด็ก ๆ นั่งสะเต้า เข้าหรือไม่เข้า เอามือคลำดู
เฉลย - คนลับมิด (นายเรียน จิรารัตน์)
๑๒. อะไรเอ๋ย สองเคียว เรือนรัฐทธีรงค์ คลอดบุตรกลางองค์ ไปแล้วไม่คืนมา
เฉลย - คนยิงคันกระสุน (นายชนน วงศ์ภักดี)

๑๓. อะไรเอ๋ย จุกหมุกจุกหมอย ไฟไหม้หมอย ไม่ไหม้จุกหมุก

เฉลย - เผาหัวปลวก (นายเจริญ เพชรนคร)

๑๔. อะไรเอ๋ย ไอ้ไบ้เดินหน้า ไอ้บ้าตามหลัง

เฉลย - คนโง่ (นายเจริญ เพชรนคร)

๑๕. อะไรเอ๋ย กินทางปาก ชี้ทางปีก ๓ ตัวกินอีก ชี้ทางตุต

เฉลย - คนโง่ (กินทางปาก คือ หัวหมู ชี้ทางปีก คือ ชี้ไถดิน ออกทาง
(นายเจริญ เพชรนคร)

๑๖. อะไรเอ๋ย ไอ้ไบ้เดินหน้า ไอ้บ้าเดินหลัง กินทางปาก ชี้ทางปีก ไอ้ ๒ ตัว
กินอีกชี้ทางตุต

เฉลย - คนโง่ (นายเรียน จิรารัตน)

๑๗. อะไรเอ๋ย สีสาวเพลากลาง เขียบหางหัวกระดก เท้านกปากกัด ยืนขัดสามร้อยที่
สีจิงขาว

เฉลย - คนซ่อมข้าวด้วยครกกระเดื่อง (นายเชียว พลพิทักษ์)

๑๘. อะไรเอ๋ย ยุ่ง ๆ หยาง ๆ เหมือนกางแพะ สองตีนเขียบแกละ แดกแขะเหมือน
ขวานผ่า จับสองบ่า ปาเข้าไป

เฉลย - ทอหูก (กักระทบ) (นายเจริญ เพชรนคร)

๑๙. อะไรเอ๋ย มดดำกัดมดแดง มดหัวแข็งกัดไม่ปล่อย หัวโล้นกระโจนเข้าต้อย
ไอ้หัวล้านเอากบาลเข้ารับ

เฉลย - ดีเหล็ก (มดดำ คือ คีม มดแดง คือ เหล็กที่ต้องการดี หัวโล้น คือ
ฆ้อน หัวล้านคือ หัง) (นายเจริญ เพชรนคร)

๒๐. อะไรเอ๋ย เอาไม้ไปปัก ชักมาแต่รู้

เฉลย - คนไปซื้อ (ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๒๑. อะไรเอ๋ย ยิ่งเก็บยิ่งเก่า ยิ่งใช้ยิ่งไหม

เฉลย - ทางเดิน (นายเรียน จิราวัฒน์)

๒๒. อะไรเอ๋ย กบก็ไม่ใช้กบหูด มีคนหนึ่งพูดผู้ใดต้องกบ

เฉลย - กบหูด (ไม้สั้นหลังคาเรือน) (นายเนย ศรีกำแหง)

๒๓. อะไรเอ๋ย ตัดโคนลิ้นปลาย ตายเสียก่อนแล้วเอามาปลูก มีลูกเสียก่อนมีใบ

เฉลย - เสากระโดงเรือ (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาคำทายของไทยทั่ว ๆ ไป

๒. อาชีพที่สะท้อนจากปริศนาคำทายคือ อาชีพกสิกรรม เช่น "อะไรเอ๋ย

ไอ้ใบ้เดินหน้า ไอ้บ้าเดินหลัง กินทางปาก ชีทางปีก ไอ้ ๒ ตัวกินอีกชีทางชุด"

เฉลยว่า คนโง่ และชีวิตความเป็นอยู่ที่พบเป็นชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ช่วยตัวเอง

เป็นทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ตามแบบคนในสังคมชนบท และอยู่ห่างไกลเทคโนโลยี

สมัยใหม่ เช่น "อะไรเอ๋ย เอาไม้ไปปัก ชักมาแต่รู้" เฉลยว่า คนไปซื้อ "อะไรเอ๋ย

ไอ้แดงแดงไอ้ดำ ไอ้ดำร้องไห้ น้ำลายกลบปาก" เฉลยว่า หม้อข้าวเดือด

๓. มีการทายแบบสองแง่สองมุม เช่น "อะไรเอ๋ย จุกหมกจุกหมอย

ไฟไหม้หมอย ไม่ไหม้จุกหมก" เฉลยว่า เผาหัวปลวก "อะไรเอ๋ย เด็ก ๆ นั่งสะเต้า

เข้าหรือไม่เข้า เอามือคลำดู" เฉลยว่า คนลับมีด

๔. มีปริศนาบางข้อ แสดงความเชื่อทางศาสนาพุทธ เช่น "อะไรเอ๋ย

งอ ๆ มีไข้ มีศัตรูคือเงื่อนสาย ผู้กินดินแทบตาย ผู้ให้ทานคนรก"

๖. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับร่างกายคน

๑. อะไรเอ๋ย ข้างล่างก็ชน ข้างบนก็ชน ทับกันทุกคน กลางวันเห็นดี

เฉลย - ตา (นายประพจน์ บุญพันธ์)

๒. อะไรเอ๋ย หีบสองใบ ใส่จุจจาระ เอาไปปะไว้ที่ข้างเรือน ยิ่งแลก็ยิ่งเลื่อน

ยิ่งแลก็ยิ่งลับ (นายชำ อัจฉริยา)

เฉลย - หู

๓. อะไรเอ๋ย ไ้หัวไม่กิน ไ้กินไม่หยิบ ไ้หยิบแล้วไม่กิน กินแล้วก็ไม่อิ่ม อิ่มคนหัว

เฉลย - ท้อง ปาก มือ (นายชม วงศ์พิรัตน์)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาไทยทั่ว ๆ ไป

๒. อวัยวะที่นำมาทาย เป็นอวัยวะภายนอกที่มองเห็นด้วยตา คือ ตา หู
ท้อง ปาก และมือ

๓. วิธีเปรียบเทียบในปริศนาสามารถทำให้ผู้ถูกทายจนได้มาก เพราะ
เปรียบเทียบกับสิ่งของ คน และ อวัยวะที่ชวนให้คิดว่าเป็นอวัยวะเพศ

๗. ปริศนาคำทายที่เกี่ยวกับอาหาร

๑. อะไรเอ๋ย สองคนผินหน้าเข้าหากัน ต่างคนต่างดัน ประเดี๋ยวน้ำมันก็ออก

เฉลย - ข้าวต้มมัดใต้ (นายชำ อัจฉริยา)

การวิเคราะห์

ปริศนาคำทายประเภทนี้รวบรวมมาได้เพียงข้อเดียวเท่านั้น ทำให้วิเคราะห์
แง่มุมต่าง ๆ ไม่ได้ เพียงแต่มองเห็นรูปแบบของปริศนาซึ่งเหมือนกับปริศนาคำทาย
ของไทยทั่ว ๆ ไป มีวิธีเปรียบเทียบนำไปเปรียบกับคนความหมายสองแง่สองมุม และข้าว
ต้มมัดใต้ เป็นอาหารที่มีลักษณะพิเศษชวนคิด จึงสามารถตั้งเป็นปริศนาขึ้นมาได้

๘. ปริศนาคำทายที่มีคำตอบเกี่ยวกับสถานที่

๑. อะไรเอ๋ย จันทบูรณ

เฉลย - จันทบุรี

(นายเรียน จิรารัตน์)

การวิเคราะห์

ปริศนาคำทายนี้เป็นแบบคำผวน จึงทายสั้น ๆ และทายชื่อจังหวัดจันทบุรี
ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับระยองนั่นเอง

๘. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

๑. ชื่อหนึ่งก็ดีมีสีหน้า เหมือนฝนฟ้าตกมาน้อยเป็นฝอยฝน อยู่ที่ไหนใครก็ชมกันทั่ว
แต่คนชั่วเกลียดนักไม่อยากแล

เฉลย - พรหมวิหารสี่ (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) (หลวงพ่อเหนียน)

๒. อะไรเอ๋ย มาอยู่ที่นี้มีสีโส แต่กลับไปมีมืดไม่รู้ที่

เฉลย - พระเทวทัต (หลวงพ่อเหนียน วัดหนองตะแบก)

๓. อะไรเอ๋ย อยากไปสว่าง ต้องดับไฟ

เฉลย - อยากมีปัญญา ความรู้แจ้ง ต้องตัดไฟราคะ โทสะ โมหะ

(หลวงพ่อเหนียน วัดหนองตะแบก)

๔. อะไรเอ๋ย รุ่งขึ้นเข้าข้างโป่ง พอตะวันโค้งข้างแปบ

เฉลย - พระบิณฑบาต

(นายเชียว พลพิทักษ์)

๕. อะไรเอ๋ย เข้าข้างโป่ง ตะวันโค้งหายไป

เฉลย - พระบิณฑบาต

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๖. อะไรเอ๋ย คนทำไม่ได้ อยู่ คนอยู่ไม่ได้ เห็น คนเป็นไม่เข้าไป

เฉลย - โลงศพ (นายเขียว พลพิทักษ์)

๗. อะไรเอ๋ย คนอยู่ไม่ได้ ทำ คนทำไม่ได้ อยู่

เฉลย - โลง (นายชม วงศ์พิรัตน์)

๘. อะไรเอ๋ย ขึ้นให้แข็ง แยกเข้าหว่างขา

เฉลย - ทางกระเบน (นางประสมท วอนสวาท)

๙. อะไรเอ๋ย ตูดบานเหมือนดอกกล้วยง แก้มไม่โป่ง ร้องไม่ออก

เฉลย - ปี่ (นายชำ อาจารย์วิชา)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือน ๆ ปริศนาคำทายของไทยทั่ว ๆ ไป ยกเว้นปริศนาข้อ

๑. มีลักษณะคล้ายพะหมี่ หรือ โจ๊ก ที่นิยมตั้งปริศนาเป็นคำกลอน หรือ โคลง

๒. ปริศนาเหล่านี้แสดงอิทธิพลของพุทธศาสนา เช่น "อะไรเอ๋ย อยากไปสว่าง ต้องดับไฟ" เฉลยว่า อยากมีปัญญา ธรรมะรู้แจ้ง ต้องตัดไฟราคะ โทสะ โมหะ สะทอนภาพวัฒนธรรมการแต่งกายของหญิงไทยที่นุ่งผ้าโจงกระเบน และเครื่องดนตรีไทย อย่างหนึ่งคือ ปี่

๑๐. ปริศนาที่มีคำตอบหลายอย่าง

๑. อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นดับ

เฉลย - เสื่อ จาก (ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๒. อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นนอก

เฉลย - เสื่อ นอกไก่ (ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๓. อะไรเอ๋ย ตัวอยู่ในป่า ตาอยู่บนยอดเขา หางฝากเอาไว้กลางทะเล
เฉลย - เสือ ไม่ตาเสือ หางเสือ (นายเขียว พลพิทักษ์)
๔. อะไรเอ๋ย ตัวอยู่รู หูอยู่ป่า ตาอยู่บนยอดไม้
เฉลย - หู เห็นหูหู มะกล่ำตาหู
๕. อะไรเอ๋ย ตัวหนึ่งอยู่ทุ่ง ตัวหนึ่งอยู่ท่า ตัวหนึ่งอยู่ป่าไพรเขียว สามชื่อรวม
เรียกชื่อเดียว
เฉลย - หัวตะเข้ (ใช้ไถนา) จระเข้ ว่านหางจระเข้ (ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)
๖. อะไรเอ๋ย ตัวหนึ่งอยู่ทุ่ง ตัวหนึ่งอยู่ท่า ตัวหนึ่งอยู่ป่าไพรเขียว สามตัวชื่อเดียว
เฉลย - กาดำ กาน้ำ กาบ่า (กาเหว่า) (นายหรรต สว่างศิลป์)
๗. อะไรเอ๋ย ไกรกกรากกระแซง นกกกตาแดง หัวมันไต้ดิน
เฉลย - กระแซง นกกก หัวมัน (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)
๘. อะไรเอ๋ย แม่หนึ่งบ่งไว้สูงศักดิ์ แม่สองต้องไร่รักเพราะคู่ไร่ แม่สามผูกจิตคิดไขว้เขว
แม่สี่ซุซไฟไว้ หากไร้อาสน์
เฉลย - แม่ทัพ แม่หม้าย แม่โขง แม่โพสพ (นายเขียว พลพิทักษ์)
๙. อะไรเอ๋ย ก้องกลางดง กังกลางดอน หากินได้กลอน ชักกลางเรือน
เฉลย - เกราะควาย คันแร้ว แมลงงู (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๑๐. อะไรเอ๋ย แค่คืบออกดอก แค่สอกต้องแหงน แค่แขนต้องแบก โบราณห้ามไม่ให้ถือ
เฉลย - ดอกเทียน ไม้เสียบหมู กัมภีร์ของพระ (นายชม วงศ์พิรัตน์)
๑๑. อะไรเอ๋ย สองริมบางในกลางคัน สองขาสั้นในกลางยาว สองริมขาวในกลางดำ
เฉลย - ใบทอง เสาวธง ลูกนัยน์ตา (นายเขียว พลพิทักษ์)
๑๒. อะไรเอ๋ย สองริมบาง สองทางคัน สองหัวสั้นกลางยาว สองหัวขาวตรงกลางดำ
เฉลย - ต้นกล้วย (กาบกล้วย) ทางมะพร้าว ไม้คาน ขนมัน (นายชำ อาจารย์ษา)

๑๓. อะไรเอ๋ย ไอ้สัตว์สี่ตีนกินไอ้สัตว์ตัวเดียว สัตว์หัวเขียวกินสัตว์หน้าคว่ำ เฒ่ากินเห็ด
เปิดกินหอย ข้างต้นท่าย ข้างปลายบอก

เฉลย - เฒ่ากินเห็ด เปิดกินหอย (นายเรียน จิราธิพันธุ์)

๑๔. อะไรเอ๋ย ไอ้หัวห้อยกินไอ้หัวแขวน ไอ้หัวสับแสน กินไอ้ตัวไม่มีหัว

เฉลย - ค้างคาวกินมะม่วงหิมพานต์ คนหัวล้านกินปู (นายชิน ไม่ทราบนามสกุล)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาคำทายของไทยโดยทั่วไป

๒. สิ่งที่น่ามาทายมักเป็นพืช สัตว์ หรือสิ่งของที่พบเห็นกันทั่วไป เช่น

"อะไรเอ๋ย สองริมบาง สองทางคัน สองหัวลั่นกลางยาว สองหัวขาวตรงกลางดำ"

เฉลยว่า "กาบกล้วย ทางมะพร้าว ไม้คาน และขนเม่น" และ "อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย
นอนหงายเห็นดับ" เฉลยว่า "เสื้อ จาก"

๓. สิ่งที่น่ามาทายในปริศนาข้อเดียวกัน มีลักษณะดังนี้

๓.๑ ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด แต่มินำมาทายไว้ในข้อเดียวกัน

เพราะสามารถตั้งปริศนาให้จงได้ เช่น "อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงาย-
เห็นดับ" เฉลยว่า "เสื้อ จาก"

๓.๒ มีชื่อตรงกัน เช่น "อะไรเอ๋ย ตัวอยู่ในป่า ตาอยู่บนยอดเขา
หางฝากเอาไว้มกลางทะเล" เฉลยว่า "เสื้อ ไม่ตาเสื้อ หางเสื้อ"

๓.๓ ชื่อพยางค์หน้าตรงกัน เช่น "อะไรเอ๋ย ตัวหนึ่งอยู่ทุ่ง ตัวหนึ่ง-
อยู่ท่า ตัวหนึ่งอยู่ป่าไพรเขียว สามตัวชื่อเดียว" เฉลยว่า "กาคำ กาน้ำ กาป่า
(กาเหว่า)"

๔. วิธีทายที่น่าสนใจวิธีหนึ่ง คือ การบอกคำเฉลยไว้ในตัวปริศนา เช่น
"อะไรเอ๋ย โกรกกรากกระแซง นกกตตาแดง หัวมันไต้ดิน" เฉลยว่า "กระแซง
นกกต หัวมัน" "อะไรเอ๋ย ไอ้สี่ตีนกินไอ้สัตว์ตัวเดียว สัตว์หัวเขียวกินสัตว์หน้าคว่ำ"

เต่ากินเห็ด เปิดกินหอย ข้างต้นห่าย ข้างปลายบ่อก" หมายความว่า "เต่ากินเห็ด เปิดกินหอย"

๑๑. ปริศนาที่คำตอบเล่นคำจากปริศนา

๑. อะไรเอ๋ย สัตว์ชอบอิงแขนง ตัวปลายตกเลย กลายเป็นแพทย์

เฉลย - หมอน (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๒. อะไรเอ๋ย สามตัวชอบไขไม้ ไข่ตัวกลางตกหาย ชอบกินของหวาน

เฉลย - มอด มด (นายเรียน จิรารัตน)

๓. มะอะไรอยู่ในวัด

เฉลย - มะพร้าว (หมอยพระ) (ไม่ออกนาม)

๔. อะไรเอ๋ย เจ๊กขาย ไทยเขียน

เฉลย - เทียนไข (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๕. อะไรเอ๋ย เจ๊กขายไทยเขียน นกเรียนไม้ไผ่

เฉลย - เทียนไข (นายเชียว พลพิทักษ์)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ นอกจากที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" แล้วยังมีปริศนาบางข้อ ขึ้นต้นด้วยการใช้คำว่า "...อะไร" เช่น "มะอะไรอยู่ในวัด"

๒. วิธีถามมีดังนี้

๒.๑ ถามให้ตัดส่วนของคำ เช่น "อะไรเอ๋ย สัตว์ชอบอิงแขนง ตัวปลายตกเลย กลายเป็นแพทย์" เฉลยว่า "หมอน" "อะไรเอ๋ย สามตัวชอบไขไม้ ไข่ตัวกลางตกหาย ชอบกินของหวาน" เฉลยว่า "มอด มด"

๒.๒ ถามให้ผวนคำ เช่น "อะไรเอ๋ย เจ๊กขายไทยเขียน" เฉลยว่า "เทียนไข"

๒.๓ ขึ้นพยางค์ต้นให้แล้วผานอีกทีหนึ่ง เช่น "มะอะไร อยู่ในวัด"
เฉลยว่า "มะพรอย (หมอยพระ)"

๑๒. ปริศนาที่คำตอบเกี่ยวกับตัวเลข

๑. อะไรเอ๋ย สิบเที่ยวชุกรี่ สามสิบสี่บาทา นกและเนื้อ ทั้งสองรา จะเป็นกายา
ของใครเท่าไร

เฉลย - นก ๓ ตัว เนื้อ ๗ ตัว (นายเรียน จิรารัตน)

๒. มีเศรษฐีคนหนึ่ง ใช้ให้คนใช้ไปนับแขก (แขกหมายถึง คนมีช่วยไถนา) จะหาของ
ไปเลี้ยง คนใช้มาบอกว่า "ทั้งแขกทั้งคนป่นอยู่ ทั้งตัวถูกนับได้จำนวนร้อย" จะเป็น
ควายกี่ตัวคนกี่คน

เฉลย - แขก ๓๓ คน ควาย ๖๖ ตัว คนใช้ ๑ คน รวม ๑๐๐ (ตามลักษณะ
การไถนาของถิ่นนี้จะใช้ไถคู่ คือ คน ๑ คนใช้ควาย ๒ ตัว)
(นายเรียน จิรารัตน)

๓. พี่ ๒ น้อง ๒ มีกล้วย ๓ ลูก แบ่งคนละเท่าไร

เฉลย - คนละลูก (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๔. อะไรเอ๋ย อิฐพันเอ็ด ตาเถนขนสี ยายชีชนเจ็ด จะชนคนละกี่เที่ยว

เฉลย - คนละเที่ยว ($๔ + ๗ = ๑๑$ คนโบราณเรียกพันเอ็ด)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ มีทั้งที่ขึ้นต้นด้วย คำว่า "อะไรเอ๋ย" และที่ลงท้ายด้วยคำถาม
๒. ปริศนาแบบนี้ฝึกสมองด้านการคูณ การ บวก ลบ และเขาวนไวไว-
พริบควัย
๓. ที่น่าสังเกตคือ คำอธิบายที่ว่า คนโบราณออกเสียง สิบเอ็ดว่า พันเอ็ด

น่าจะมีการสืบค้นต่อไป

๔. ถึงแม้จะมุ่งให้ใช้สติปัญญาด้านการคิดเลข แต่ก็ยังผูกปรีศนาอย่าง คล่องจอง และแขวงอารมณ์ขึ้นไว้ด้วย เช่น "อะไรเอ๋ย ฮีรุษินเอ็ด คาณชนสี่ ยายชีชนเจ็ด จะชนคนละกี่เที่ยว"

๑๓. เบ็ดเตล็ด

๑. รว ๒ ตัว ตัวหนึ่งตัวเมีย หันหน้าไปทางตะวันออก ตัวหนึ่งตัวผู้ หันหน้าไปทางตะวันตก เห็นกันได้หรือเปล่า

เฉลย - ได้ เพราะหันหน้าชนกันอยู่แล้ว (นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๒. อะไรเอ๋ย ต้นเป็นไก่ ลงท้ายเป็นนก

เฉลย - พยัญชนะ ก ถึง ข (ด.ช.สฤกษ์ บุญพัน)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ มีทั้งขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" และ ลงท้ายด้วยคำถาม
๒. ปริศนาข้อ ๑ เป็นปริศนาเขาวงกต และเกิดขึ้นใหม่มาก
๓. ปริศนาข้อ ๒ เป็นปริศนาที่นักเรียนนำมาทาย สอบถามได้ความว่า จำมาจากโทรทัศน์ คำตอบนี้แสดงอิทธิพลของโทรทัศน์และหากจะใช้โทรทัศน์ให้เป็นประโยชน์แก่การดำเนินงานด้านวัฒนธรรมให้มากกว่าที่เป็นอยู่นี้ก็จะมีมาก

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อจาก ตำนานชาวน้ำ อำเภอบ้านค่าย จังหวัดระยอง

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับการเกิด - ตาย

๑. คนท้องห้ามข้ามคลอง ข้ามน้ำ จะถูกพรายถูกผี ทำให้คลอดยาก หรือตกเลือด

แต่ถ้าต้องเดินทาง และจะต้องป้องกันผีพราย ให้ถือมิดขอ ซึ่งเรียกว่า
เพชรฉลุกันไปด้วย

๒. คนท้องห้ามตกเบ็ด ลูกออกมาปากจะแหว่ง

(นายนิสัย สุวรรณเต็ม) /

๓. คนท้องเวลามีสุรย์มีจันทร์ห้ามดู ลูกออกมาจะตาเหล่

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

๔. ผู้หญิงตั้งครรภ์ ท้องแหลมจะได้ลูกชาย ท้องกลมจะได้ลูกสาว หรือให้เด็กเล็ก ๆ
อายุราว ๕ - ๖ เดือน เขี่ยบท้อง ถ้าเพศเดียวกันจะเขี่ยบเท้าเดียว คนละ-
เพศจะเขี่ยบสองเท้า

๕. คนคลอดลูก ต้องเอาหนามสะตรงที่นอนคลอด กันผีกระสือ

๖. คนคลอดลูก ต้องเอายันต์มาติดรอบห้อง กันผี และหน้าต่างประตู ของที่ปิดอยู่
ต้องเปิดให้หมด

๗. เวลาอยู่ไฟ ห้ามกินของหวาน มดลูกจะขึ้น ไม่แห้ง ให้กินข้าวกับปลาเค็ม

๘. ถ้าแท้ง เวลาเอาเด็กไปฝังห้ามวางบนพื้น บนดิน เด็กจะกลับมาเอาแม่ไปด้วย
(ตายไปด้วย) เมื่อเอาศพเด็กไปจากบ้านแล้ว ต้องฝังให้เรียบร้อยก่อนจึงค่อย
กลับบ้าน ห้ามเอาเด็กไปวางทิ้งไว้เพราะลืมจอบ ลืมของ แม้จอบจะใช้ขุดฝังต้อง
เอาทิ้งไว้ที่ฝัง ๓ วัน ๗ วัน จึงเอากลับบ้านได้ คนที่เอาไปฝังก็ต้องเป็นคนบ้านอื่น
หรือเป็นหมอ ถ้าใช้คนในบ้านเดียวกันผีเด็กจะตามกลับมา
ถ้าเป็นเด็กผู้หญิงต้องระวังเพราะจะตามมาเอาแม่ แต่ถ้าเป็นเด็กผู้ชายไม่เป็นไร

(นางประณต วอนสวาท)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้ส่วนใหญ่ เป็นไปเพื่อความปลอดภัยของแม่และเด็ก
ที่จะเกิดมา

๒. ความเชื่อบางอย่างมีความสัมพันธ์กับความเชื่อทางศาสนา เช่น
คนท้องห้ามตกเบ็ด ลูกออกมาปากจะแห้ว

๓. ความเชื่อบางอย่างสัมพันธ์กับความเชื่อทางไสยศาสตร์ เช่น การใช้
มีดเพชรลูบป้องกันผีพราย

๔. ความเชื่อบางอย่างควรแก้ไข เช่น หญิงที่คลอดลูกใหม่ ๆ กำลังอยู่
ไฟ ห้ามกินของหวาน ต้องกินข้าวกับปลาเค็ม

๕. ความเชื่อทุกอย่างเป็นไปตามสภาพความเป็นไปของท้องถิ่น ความ
ห่างไกลเทคโนโลยี และวิชาการแผนใหม่

๖. ความเชื่อบางอย่างมีเหตุผลที่อธิบายอย่างมีเหตุผลได้ เช่น การตก
ปลา ถือว่าเป็นการสร้างกรรมไม่ดี ผิดศีลข้อ ๑ อาจทำให้จิตใจของผู้ผิดศีลวิตกกังวล
ทำสิ่งที่ไม่ดีงาม สภาพจิตใจเช่นนี้ของแม่จะมีผลต่อการเจริญเติบโตของเด็กในท้อง
(ซึ่งทางวิทยาศาสตร์ก็ยอมรับ) และการตกปลานั้น ต้องนั่งนิ่ง ๆ นาน ๆ อาจทำให้
ร่างกายปวดเมื่อย ไม่ได้พักผ่อนเท่าที่ควร ก็มีผลต่อเด็กเช่นกัน แต่การห้ามเพื่อให้ได้
ผลนั้น จะแข็งแรงกันเช่นนี้ เป็นการเข้าใจยาก จึงบอกว่าลูกจะปากแห้ว ทำให้แม่ซึ่ง
รักลูก อยากให้ลูกมีอายุการครบ ๓๒ ประการ ไม่กระทำการ ตามที่ห้าม

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับโชค - ลาภ

๑. ถ้าตื่นเช้ารู้สึกสว่างไสว สดชื่น ไม่มีขี้หูขี้ตา วันนั้นทำการอะไรจะดี

๒. ก่อนจะไปไหน ถ้าหยิบอะไรตกไม้ตกมือ วันนั้นอาจเดือดร้อน

๓. ขวัญผ่านหน้าไปทางขวาดี ถ้าผ่านไปทางซ้ายไม่ดี

๔. ร้องเพลงในครัว จะได้ผิวแก่

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้ เป็นความเชื่อที่จะทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสนองธรรมชาติของมนุษย์ที่อยากรู้อยากเห็นอนาคต

๒. ความเชื่อบางข้อ มีเหตุผลอธิบายได้ เช่น ถ้าตื่นเช้าสดชื่นดี ก็ย่อม อารมณ์ดี จิตใจร่าเริงเบิกบาน จะไปพบใครก็มีความยิ้มแย้มจะทำงานใดก็มีสติ สมจริง ดังความเชื่อ ข้อ ๑. แต่ในทางตรงข้าม ถ้าเป็นอย่างความเชื่อข้อ ๒. ก็ย่อมไม่ดีแน่นอน

๓. ความเชื่อบางข้อ เพื่อควบคุมความประพฤติ เช่น ร้องเพลงในครัว จะได้ผิวแก่ เพราะความประพฤติดังกล่าวยกเว้นว่าไม่ทำงาน

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับความฝัน

๑. ฝันว่า ชูศักดิ์ ชูรัตน์ จะได้ฤกษ์

๒. ฝันเห็นศพ จะได้กินของหวาน

๓. ฝันเห็นหนอน, ของเหม็น จะได้ลาภ

๔. ฝันเห็นกษัตริย์ จะได้ลาภ ไถยศ

๕. ฝันเห็นคนอื่นตาย ให้ระวังตัวเองจะมีอุบัติเหตุ ให้แก่ฝันกับน้ำโดยตั้งนโม ๓ จบ แล้วเอาน้ำนั้นล้างหน้า พร้อมกับว่าคาถา พุทธัง ล้างทุกข์ อัมมังล้างทุกข์ ล้างล้าง ล้างทุกข์

๖. ฝันว่าฟันหัก จะได้ทุกข์กับญาติผู้ใหญ่ หรือญาติผู้ใหญ่ตาย

๗. ผันว่าไฟไหม้ ให้ระวังตัวจะเกือตร้อน

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๘. ผันว่าตัวเองตายอายุจะยืน แต่ผันว่คนอื่นตายให้ระวัง จะมีเหตุร้ายเกิดขึ้นกับตนเอง

(นายณิสัย สุวรรณเพิ่ม)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้ เกิดจากความอยากรู้อยากเห็นเพราะคิดว่า ความฝันเป็นเครื่องบอกเหตุ เมื่อได้สังเกต และจดจำ กันมาเป็นเวลานานก็คิดเป็นข้อสรุปได้ต่าง ๆ กันไป

๒. ความฝันที่ไม่สู้ดี เช่น ฝันว่าถูกกัด เห็นศพ เห็นหนอน ตัวเองตาย จะทำนายในทางที่ดี อาจเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ฝันไม่ให้ใจเสีย เข้าทำนอง "ฝันร้ายกลายเป็นดี" แต่ก็มีฝันไม่ดี ที่ทำนายในทางไม่ดีอยู่บ้างเหมือนกัน

๓. หากฝันเห็น พระมหากษัตริย์ พระราชวงศ์ และพระสงฆ์จะทำนายในทางที่ดีเสมอ แสดงว่าความรู้สึกของกลุ่มชนที่มีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และ สถาบันวัดนั้น เป็นไปในทางที่ดี มีความศรัทธาอย่างแรงกล้า

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลัง

๑. ก้างติดคอ เอาหัวแม่เท้าของคนที่เราเกิดเอาเท้าออกก่อนมาเชยที่คอ ก้างจะหลุด

๒. หลิงที่คลอดยากให้เป่าท้องด้วยน้ำมันคัหลวงปู่แถม หรือคีม้ำมันคัของหลวงพ่อบำ

๓. วิธีทำให้คลอดยากไม่ออก ให้เขียนรูปวัวควายเพศหญิงติดที่ต้นมะกอก เขียนชื่อหญิง ผู้ที่จะคลอดกำกับไว้ ใช้ตะปูโลงผี ๗ ตัว ซึ่งเก็บมาจากเชิงตะกอนมาตอกย่ำลงไป

วิธีการเช่นนี้เรียกว่าการใส่กุญแจ ใช้ทำเพื่อกลับกลิ้งแก้แค้น

หากจะแก้การใส่กุญแจนี้ ให้ทำน้ำมันดีให้เต็ม ๓ ถัง และรดหัวอีก ๓ ถัง

(นายประพจน์ บุญหัน)

๔. เป็นแผลห้ามเข้าไปงานศพ จะรักษายาก อาจเป็นแผลตายด้านได้ ถ้าจะไปให้เอายอดทับทิม หรือใบฝรั่ง ดิดไปด้วยจะกินได้
๕. กระดูกแตก กระดูกหัก ถ้าไปโรงพยาบาลต้องตัด แต่ถ้ารักษาทางแผนโบราณจะหายโดยใช้คาถา และน้ำมันทา น้ำมันที่หารักษาคนไหน คนอื่นจะเอาไปใช้ไม่ได้ และต้องเก็บน้ำมันไว้ที่สูง

(ร.ต.อ.สันติ สุภาภรณ์)

๖. การทำยาสิ่งนั้น ผู้ทำจะลงมนต์คาถาในอาหาร เอาไปให้ผู้ที่ถูกทำกินหรือดูว่าผู้ถูกทำกินอะไรเข้าไป แล้วจึงสั่งว่าหลังจากนั้นถ้าไปกินอะไรจะต้องตาย หรือมีอันเป็นไป ถ้าผู้ถูกทำยังไม่ได้กินอาหารที่ผู้ทำสั่งไว้ก็ยังไม่เป็นอะไร ผู้ทำต้องมีความรู้ว่าอาหารชนิดใดเป็นพิษ เกิดปฏิกิริยากับอาหารที่เคยกินเข้าไปแล้ว ผู้ที่อาชาตพยาบาลกันจริง ๆ จึงจะหายาสั่งกัน
- คนที่ถูกยาสั่งนั้น จะขีดเล็บเขียนดำ สิ่งจะนำส่งโรงพยาบาล หมอก็จะตรวจไม่รู้ช่วยไม่ได้ ต้องหาคนที่ทำแก้ให้ หรือได้คนมีความรู้ทางนี้ช่วยแก้ให้
๗. น้ำมันผี น้ำมันพราย ใช้ทำให้หญิงรัก หลง โดยใช้ศพตายทั้งกลม หรือผีตายโหง เมื่อขุดศพไปเผาที่เชิงตะกอน ขุดใต้เชิงตะกอนให้เป็นหลุมเอาโอวาทไว้ เอาผ้าขาวบางผูกไว้ที่ปากโอวาท เอาสายสิญจ์โยงจากธรรมาสน์พระเทศน์ คาถาพัน ถึงปากโอวาทที่เชิงตะกอน เมื่อพระเทศน์จบทั้ง ๑๓ กัณฑ์ จะมีน้ำมันผิอยู่ในโรง และน้ำมันนั้นจะเดือดด้วย เอาน้ำมันผินี้ไปใช้ป้ายผู้หญิงใช้รัก ให้หลงได้ บางทีเอาไปฝังไว้ใต้บันไดก็ได้ถ้าผู้หญิงคนนั้นเดินข้ามก็จะหลง ไปหาผู้ชายถึงบ้าน แต่ถ้าผู้หญิงนั้นเป็นคนใจแข็ง ไม่ไปหาผู้ชาย ก็จะเป็นบ้าไปได้

ผู้หญิงสมัยก่อนเวลานอนต้องปิดหน้าต่าง ประตู ให้เรียบร้อย ต้องเก็บผ้าเก็บผ้า
เข้าบ้านให้หมด เพราะกลัวจะถูกคนมาป้อน้ำมันพรายไว้

๘. คาถากันงู

อิติ คอ งอ (ข ง)

ใช้ท่องกันงู หรือเขียน ข ง ไว้ที่ข้อเท้าก็ได้

(นายนิลย สุวรรณเต็ม)

๙. คาถาน้ำมันมนต์ให้ดื่มแล้วคล่องง่าย

"โอมพระเจ้าสมิงคา โคนตำพราย ปลายชี้ฟ้า พระฤาษีเป็นเจ้ามนต์ พระอนุนต์
เป็นเจ้ายา ช่วยประกอบยาให้ลูกที่ อปรัยจึงไรขอให้หายคลายไป"

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

๑๐. คาถาเป่าท้องให้คล่องง่าย

"พระวิสูตร มาช่วยพระวินัย ไสเรือลงคลอง ถอยไปให้คล่อง ออกจากท้อง
ภูเขาคับ ว่าแล้วเสร็จสรรพชดด้วยพระคาถา" ว่าจบแล้วเป่าท้อง ๓ ที

(นางประณต วอนสวาท)

๑๑. คาถาขับพิษแมลง

"โอมสัพพะติด สัพพะต่อ สัพพะต่อ สัพพะแตน สัพพะต่อควายแลน สัพพะแตน
แหกนกสัพพะศรีหีดก" ว่าจบเป่าลงที่ถูกแมลงกัด ต่อ

(นายชม วงศ์พิรัตน์)

๑๒. ควาณางกรัก

"โอมปู่เจ้าเขาเขี้ยว มีลูกคนเดียวชื่อนางกรัก ใครเห็นใครรัก...นึกไม่ออกเสียแล้ว"
คาถานี้เสกน้ำมันรดของให้ของขายดี เป็นเมตตามหานิยม

๑๓. คำถามหานิยม

"นะเมตตา โมกรุณา พุทปราณี ธาณินดี ยะเอ็นดู"
เสกที่แป้ง ด้วยจิตเพ่งจริง ๆ ใช้ผัดหน้า

๑๔. คำถามหาละลวย

"โอมระทวยมหาละลวย ชายเห็นชายวงย หญิงเห็นหญิงหลง(ไม่จบ)"

๑๕. เอาหางจิ้งเหลนเป็น ๆ มาบริกรรมคาถา แล้วเอามาตากให้แห้ง เอาไปใส่ไฟเข้า
เหนือลม ให้กลิ่นเข้าจมูกคนที่ต้องการให้เด่น คนนั้นได้กลิ่นจะเด่นเหมือนหางจิ้งเหลน
คำถามว่า "จี ปี เสก ปฏิสังขยาโย ปฏิโสณิตปาตังปฏิโส จีวรัง"

๑๖. การเทศน์สองธรรมาสน์สมัยก่อน บางครั้งมีโยมไปคอยใช้เวทมนต์คาถาทางไสยศาสตร์
ให้อีกธรรมาสน์หนึ่งเทศน์ไม่ออก

(หลวงพ่อเหนียน วัดหนองตะแบก)

๑๗. ยาไล่ผีออก

๑. ขี้ธูปในโบสถ์ (เข้าพรรษา)
๒. ไคลเสมาโบสถ์
๓. ไคลจับโบสถ์
๔. ไคลเจดีย์ข้างโบสถ์
๕. ใบโพเฉพาะใบที่ปรุพรุนเหลือแต่ร่าง
๖. ขี้หมาที่เป็นข้าวสาร
๗. รากหญ้าคาที่ขึ้นบนหัวตอ

ทั้งหมดคั่วบ่น ปลุกเสกด้วยมนต์ ใส่หลอดกาแฟไปใส่จมูกคนที่ถูกผีเข้า

๑๘. สูตรนำโชคของนักพนัน

จิ้งจก ๒ หาง จิ้งเหลน ๒ หาง กิ้งก่า ๒ หาง ตัดหางมาผสมยา ทำให้เกิดตาพิพย์

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้เป็นความเชื่อที่เกี่ยวกับอำนาจวิเศษลึกลับ ที่ไม่สามารถพิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ได้ ทำให้ผู้ที่ผ่านการศึกษาอบรมในระบบแบบวิทยาศาสตร์คิดว่าเป็นเรื่อง งามงาย ไร้สาระ แต่สำหรับผู้ที่อยู่ใกล้ชิด หรือ เคยพบเห็น (ส่วนมากคือคนในชนบท) จะยืนยันว่าเป็นเรื่องจริง

๒. การใช้อำนาจทางไสยศาสตร์มีทั้งในทางดี เช่น ช่วยให้หายป่วย ช่วยให้ทำมาค้าขึ้น ช่วยให้คนชอบ และ ทางเลว เช่น กลั่นแกล้งผู้ที่ตนเกลียดด้วยการใส่กฏูแจ (ทำให้คลอดไม่ออก) การทำคุณ การใช้ยาสั่ง เป็นต้น

๓. ความเชื่อประเภทนี้ มีหลายระดับ ตั้งแต่ระดับง่าย เช่น เอาหัวแม่เท้าของคนที่เราเวลาเกิด เอาเท้าออกก่อนมาเชยที่คอให้ก้างปลาที่ติดคอหลุดไปได้ ระดับปานกลาง เช่น การใช้คาถาง่าย ๆ (คาถากันงู คาถานิยม) ไปจนถึงระดับสูง เช่น การทำน้ำมันพราย การใส่กฏูแจ การทำยาไล่ผีตีมาเข้าคน ซึ่งล้วนแต่ต้องใช้คาถา ฤกษ์ และวิธีการยุ่งยาก ซับซ้อน ไม่เป็นที่เปิดเผย

๔. คาถาบางบทซึ่งมักเป็นความเชื่อประเภทนี้ระดับกลางนั้นจะมีเนื้อความ และถ้อยคำ หยาบโหล อาจเพื่อให้คนฟังขบขัน ทำให้จิตใจดีขึ้น บรรเทาความเจ็บปวดไปได้ เช่น คาถาขับพิษแมลงว่า "โอมสัพพะติด สัพพะต่อ สัพพะต่อ สัพพะแตง สัพพะต่อ ควยแลน สัพพะแตงแหกนก สัพพะศรีที่ตก" เป็นต้น

๕. ความเชื่อเกี่ยวกับลักษณะดี - ชั่ว

๑. ลักษณะหญิงที่ไม่ดี ออกพร่อง น่องหย่อน จอนเปียง เสียงสั้น ก้นเหลว
เอวโครก สะโพกแบน เดินกระแฉะ

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

๒. คนตาเอก ควายเขากก ไม่ดี
๓. หมาเสียงใหญ่ ไก่ขันลาก ดี คุ่มบ้าน
๔. ลักษณะนกเขาที่ดี ขี้เป็นกำแพง เป็นเจดีย์
๕. ลักษณะนกเขาที่ไม่ดี ปากเหม็น เสียงไม่ได้
๖. ลักษณะไก่ต่อสู้ดี อกร่อง ท้องคลอน หนองจุกปาก ชันกระชาก ทางลากดิน
๗. ลักษณะหมาดี แมวดี สีดอกข่า ตาน้ำข้าว หางยาวปรกหัว จะนำลาภมาให้
คุ่มบ้าน

(นายประพจน์ บุญพัน)

๘. ลักษณะหมาดี หมา ๒๐ นิ้ว ทำให้เจ้าของร่ำรวย คุ่มบ้าน นำลาภ

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๙. แมว ๕ หมา ๖ กระจงจกมีเมีย ๒ ไม่ดี

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๑๐. ลักษณะม้าดี ม้าที่ดีจะมีขวัญอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ดังนี้ นับไตแก้ว(ข้อขาบน)
พาดหอก(อยู่ที่ตะหงอก) ออกศึก(อยู่ที่อก)

๑๑. ลักษณะควายและวัวที่ดี ดินต่าง หางดก ตะหงอกพาดผ้า หน้าใบโพ

(นายประพจน์ บุญพัน)

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะดี - ไม่ดี ที่คนมักจะสังเกต จะเป็นลักษณะของคนด้วยตนเอง
และลักษณะของสัตว์ที่ใกล้ชิดกับคน เช่น ไก่ สุนัข แมว วัว ควาย นกเขา เป็นต้น

๒. การดูลักษณะคนนั้น มักเป็นในการดูผู้หญิง เพราะในสังคมไทย

ผู้ชายเป็นฝ่ายเลือกผู้หญิงไปเป็นภรรยา

๓. การดูลักษณะสัตว์นั้น บางอย่างก็มีเหตุผล เช่น หมาเสียงใหญ่ดี
คุ้มบ้าน เพราะหมาเสียงใหญ่เวลาเห่าคนจะกลัว แต่บางอย่างก็ไม่มีเหตุผลเช่น นกเขาที่ตี
ชี่เป็นกำแพง

๔. การดูลักษณะดี - ไม่ดี เช่นนี้ จะทำให้คนเลือกคบแต่คนที่มีลักษณะดี
หรือ เลี่ยงสัตว์ที่มีลักษณะดี ซึ่งทำให้สบายใจ การอยู่ร่วมกันก็เป็นไปด้วยดี

๖. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีสงนางไม้

๑. ตากผ้าคางคินไว้นอกบ้าน ผีกระสือจะเอาเช็ดปาก ผีกระสือนั้นเกิดจากคนแก่ที่
เจ็บป่วย เวลาจะเป็นผีกระสือจะเป็นแสงสีเขียว เป็นสายยาวประมาณช่วงแขน วาบ-
ตรงโน้น ตรงนี้ ขอบหากินเวลากลางคืน กินของสกปรก ห้ามไล่จับโดยเอาส้อมครอบไว้
เพราะถ้าจับได้ และนั่งทับส้อมผีจะล้วยกัน

คนที่เป้นผีกระสือถ้านอนหลับโดยนอนหงายอยู่ แล้วมีคนไปกลบหรือพลิกตัวผีกระสือจะกลับ
เข้าร่างไม่ได้

คนที่เป้นผีกระสือก็ไม่รู้ตัวเองว่าเป็น แต่คนอื่นจะรู้ได้ โดยให้ทดลองข้ามซาก ๒ หัว
ถ้าไม่กล้าข้ามแสดงว่าเป็น หรือใช้มะนาวบีบใส่กับข้าวที่คนนั้นกิน ถ้า เป้นผีกระสือกับข้าว
จะเกิดมีตัวหนอนขึ้นที่

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

๒. เวลาไปนอนเผ้าศพ ห้ามหลอกกันว่าผีมา เพราะผีจะมาตามปาก

๓. ลูกกรอก คือ เด็กขนาดเล็กมากประมาณหัวแม่มือ มีอาการ ๓๒ ครบ ไม่น่าเบื่อ
พ่อแม่ต้องเอาไวให้ตี เย็บเบาๆ ทำที่นอน ทำอาหารให้กิน ต้องบูชา พ่อแม่จะประ-
สพโชคดี มีความรุ่งเรือง มีลาภ

ถึงแม้จะเป็นลูกกรอกสัตว์ก็ดีเหมือนกัน

๔. ต้นไม้ที่มีผีประจำอยู่ ได้แก้ต้นตะเคียน (คนแต่ก่อนจึงไม่ใช้ไม้ตะเคียนปลูกบ้าน
ความจริงคงเป็นการอนุรักษ์พืชพันธุ์ไม้ดีเอาไว้)
กล้วยตานี มีผีสาว ต้นไทร เพราะเวลาเสดาะเคราะห์, ทั้งสิ่งไม่ดี จะไป
เสดาะกันที่ต้นไทร

๕. การตัดต้นไม้ใหญ่ ๆ ต้องบอกเสียก่อน มิฉะนั้นผู้ตัดอาจเจ็บป่วย ล้มตาย หรือมี
อันเป็นไป

(นายนิสย สุวรรณเต็ม)

๖. ผีจะเอาไปเผาที่วัด เวลาเขาหาไป ถ้าอยากเห็นผีเกาะอยู่ที่โลง ให้โก้งโค้งดู
จะเห็น แต่ถ้าใครดูและเห็นผี ผีจะเอากระบองเหล็กไล่ตี ต้องวิ่งหนีเข้าโบสถ์
จึงจะปลอดภัย

๗. ผีเด็กที่ฝังไว้แล้ว ถ้าใครเอาก่อนดินไปขว้าง แล้วร้องเล่นกันว่าผีมา ๆ ไม่ได้
ผีจะมาจริง

(ร.ต.อ. สุภาภรณ์)

๘. แม่ซื้อ เป็นผู้คอยปกป้องรักษาเด็กทุกคน เช่น เด็กหกล้ม หรือพลัดตก แต่เจ็บไม่มาก
เป็นเพราะแม่ซื้อช่วยรับไว้ หรือบางทีเด็กนอนอยู่คนเดียวจะขี้ม หัวเราะ หรือส่งเสียง
ต่าง ๆ เพราะแม่ซื้อมาหยอกเล่นด้วย

(นางประณต วอนสาวท)

๙. คนที่เล่นผี เลี้ยงผี จะอยู่บนบ้านไม่ได้ ต้องอยู่นอกบ้าน อาจปลูกเป็นขนาวอยู่
เพราะบนบ้านมีผี เรือนอยู่แล้วจะเลี้ยงผีอื่นอีกไม่ได้

(นายนิสย สุวรรณเต็ม)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้ เป็นความเชื่อ เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่มีตัวตน เพียงแต่
เชื่อกันว่ามีด้วยเหตุผลต่าง ๆ กัน

๒. ความเชื่อส่วนใหญ่ ตรงกับความเชื่อของคนในท้องถิ่นอื่น ๆ เช่น
เรื่องผีกระสือ ลูกกรอก และ แม่ชื้อ

๗. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ด - การแก้เคล็ด

๑. เด็กที่เลี้ยงยาก เช่น เจ็บไข้ได้ป่วยบ่อย ๆ จะไว้ผมจุก ผมแกละ เป็นการแก้เคล็ด

๒. ชีพมหาฟ้าจะผ่า

๓. เอาขันรองน้ำเวลาฝนตก ฟ้าจะผ่า

๔. ห้ามหักเด็กกว่าน่ารัก ต้องพูดว่าน่าเกลียด (ไอ้ห่านี้อะแงะ(แงะ) จริง) แหงะ
หรือแงะ หมายถึง เคอะ, น่าเกลียด

๕. การเอาพินมากองไว้เพื่อเตรียมให้เมียใช้อยู่ไฟ ต้องกองให้เรียบร้อย ลูกจะ
ออกมาเรียบร้อยสวยงาม และสังเกตกองหินถ้าตรงกลางแหลมจะได้ลูกชาย
ถ้ากองหน้าราบเรียบจะได้ลูกสาว

๖. ถ้าเอาไม้หอมโลงศพมาทำคันเบ็ด จะเจอผี

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๗. เวลาบรรจุลูกนิมิตร์โบสถ์ ขรัว (สมภาร) วัดนั้นต้องหนีไปให้ไกลจนไม่ได้ยินเสียง
ถ้าอยู่ฟังจะทำให้ขรัวอยู่วัดนั้นต่อไปไม่ได้

๘. ห้ามเตรียมของไว้ล่วงหน้า ห้ามเย็บ, ห้ามยัด ผ้าอ้อม, เบาะ รอไว้

๙. คนท้องห้ามเย็บผ้า

๑๐. คนไปเยี่ยมคนอยู่ไฟ ห้ามพูดว่าร้อน เพราะความร้อนจะเพิ่มขึ้น ผด, ลูกไฟจะขึ้นทั้งตัว
๑๑. พื้นที่ зайอยู่ไฟต้องให้สามีเป็นผู้หามาเตรียมไว้
๑๒. ห้ามกวาดบ้านกลางคืน เพราะเป็นการกวาดทรัพย์สินออกจากบ้าน

(นางประณต วอนสวาท)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้ มักเป็นความเชื่อที่สร้างขึ้นมากเพื่อห้ามการกระทำบางอย่าง หรือ ให้กระทำบางอย่าง จึงกล่าวได้ว่า เป็นความเชื่อที่ควบคุมพฤติกรรมของคนในสังคมได้ เช่น ห้ามขี้หมา ห้ามหักเด็กกว่าน่ารัก ให้สมภารวัดออกไปให้ไกลโบสถ์ เวลาบรรจุลูกนิมิต
๒. ความเชื่อบางอย่างมีเหตุผลแต่หากอธิบายกันด้วยเหตุผลอาจเข้าใจยาก หรือ ผู้ฟังไม่เชื่อ เช่น ห้ามเอาขันรองน้ำฝนเวลาฝนตก ไฟจะผ่า (คนกลัวฟ้าผ่าตายจะไม่กล้าฝนข้อห้ามนี้) เอาไม้ห้ามโลงศพมาทำคันเบ็ด จะเจอผี (คนกลัวผี ไม่กล้าฝนข้อห้ามนี้เช่นกัน) การห้ามเอาขันรองน้ำฝนเวลาฝนตกนั้น เพราะกลัวจะเปียกเสื้อผ้า ร่างกาย ทำให้ไม่สบายได้ กลัวจะลื่นหกล้ม และฟ้าอาจผ่าได้ถ้าขันทำด้วยโลหะที่สื่อไฟฟ้า ส่วนการห้ามเอาไม้ห้ามโลงศพมาทำคันเบ็ดนั้น มีผลทางจิตใจ เพราะคนไทยเราเมื่อมีงานศพ ข้าวของต่าง ๆ ที่ถวายวัดไว้ก็จะถวายวัดไป ไม่ห้ามโลงศพก็เช่นกัน คงไม่มีใครคิด เอากลับมาทำคันเบ็ดเป็นแน่
๓. ความเชื่อบางอย่างไม่สามารถอธิบายได้ เช่น เวลาบรรจุลูกนิมิต สมภารต้องหนีไปให้ไกลจนไม่ได้ยินเสียง มิฉะนั้นจะอยู่วัดนั้นต่อไปไม่ได้

๘. ความเชื่อเกี่ยวกับมงคล - อัปมงคล

๑. นกแสก นกกะวะ มาเกาะบ้าน เป็นเสนียด เพราะนกพวกนี้เป็นนกที่อยู่ตาม
โบสถ์ ป่าช้า และ ป่า

(ร.ต.อ.สันต์ สุภาภรณ์)

๒. การโกนผมไฟต้องให้พระหรือหมอ เป็นผู้โกน
๓. การตั้งชื่อจะตั้งอย่างไรก็ได้ เช่น แดง เล็ก หมู หมา คนที่รักมากจะให้ชื่อหมา
เพราะถ้าชื่อดี ๆ ผีจะมาเอาไป

(นายนิสัย สุวรรณเพิ่ม)

๔. กลัวออกปลีข้างต้น ัววควายขวัญสีจักร เขาหักเขาคลอน สัตว์ร้ายเข้าบ้าน
แรงเกาะหลังคา เกิดขึ้นเตาไฟ เป็นเสนียด ต้องทำบุญล้างเสนียด

๕. เที้ย เข้าบ้านเป็นเสนียด

๖. รุเห่าหม้อ เข้าบ้านคนโบราณถือว่าไม่ดี

๗. ผีงมาเกาะรอบบ้าน

- ทิศตะวันตก ทรัพย์สินจะสูญหาย
- ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ เมียจะมีชู้ ผัวจะมีเมียใหม่ ศัตรูจะเข้าบ้าน
- ทิศเหนือ จะมีลาภใหญ่
- ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จะมีลาภเล็กน้อย
- ทิศตะวันออก ลูกสาวขี้เกียจ ดอกทอง
- ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลูกสาวจะดอกทอง
- ทิศใต้ คนในบ้านจะป่วย เมียมีชู้
- ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ดี

(นายประพจน์ บุญพันธ์)

การวิเคราะห์

๑. ความเชื่อประเภทนี้เป็นความเชื่อที่เป็นขวัญ และกำลังใจของคน หากรู้ว่าสิ่งใดที่เป็นมงคล ก็มีขวัญดี หากรู้ว่าเป็นอัปมงคลก็จะทำการแก้เคล็ดเสีย เพื่อให้รู้สึกละอายใจว่าสิ่งนั้นจะดีขึ้น ทำให้คนมีขวัญดีขึ้น

๒. สิ่งที่ดีถือว่าเป็นอัปมงคล มักเป็นพืช และสัตว์ที่มีรูปร่างไม่น่าดู มีรูปร่างผิดไปจากปกติ ชื่อไม่เป็นมงคล

๓. สิ่งที่ดีถือว่าเป็นมงคล มักได้แก่ สิ่งที่ พระสงฆ์ หรือ หมอ (ผู้เชี่ยวชาญด้านต่าง ๆ ในหมู่บ้าน) เป็นผู้ทำให้ เพราะพระสงฆ์ และหมอ เป็นบุคคลที่ผู้คนศรัทธา เชื่อถือ

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

๑. แมลงป่องต่อย ตะขาบกัด เอาขนปีกไก่แยงเข้าไปในปากไก่ แล้วเอาน้ำลายไก่มาทา หรือเอายางจากผลมะละกอที่ติดอยู่กับต้นมาทา จะหายปวด ถ้าเป็นแมลงป่องชนิดที่มีลูกเกาะหลังให้เอาไม้ฟืนเป็นขุย ผสมน้ำมันมะนาว โปะที่แผล

(นายประพจน์ บุญพัน)

๒. ลูกเลี่ยนมีอนาง กินแล้วจะสะอึก (กะอึก) เหมือนติดคอน้ำ ลักหักจึงจะหาย

(อาจารย์เหนียน วัดหนองตะแบก)

๓. ยาอายุวัฒนะ (ยาพระเจ้าตากสิน ครั้งที่เมืองจันทบุรี)

๑. หัวขุกใต้หญ้า (หัวขุบ)

๒. หัวราไต้ดิน (หัวปลาไหล)

๓. วรินปลูกธาตุ (เหล้า)

๔. ล่องหนทางอากาศ (ไก่)

๕. สามารถล่องวาริ (เป็ด)

(นายขำ อาจารย์วิชา)

การวิเคราะห์

๑. ยากกลางบ้านมักเป็น ยาซึ่งหาได้ในท้องถิ่น เช่น น้ำลายไก่ ยางมะละกอ ลูกเลียบีอนาง ยาเหล่านี้มีคุณสมบัติรักษาการเจ็บป่วยที่ไม่หนักหนา

๒. น่าสังเกตว่า ยาอายุวัฒนะของสมเด็จพระเจ้าตากสินนั้น กล่าวเป็น ปริศนาให้ต้องตีความ และเมื่อตีความแล้วก็ป็นอาหารซึ่งมีคุณค่าทางอาหารสูง นั่นเอง

บทที่ ๔

วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง

ประเภทและจำนวนของวรรณกรรม

วรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง ที่รวบรวม
มาได้ สามารถจำแนกประเภทได้ดังต่อไปนี้

ตาราง ๖ แสดงประเภทและจำนวนวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลบ้านเพ

อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของวรรณกรรมพื้นบ้าน	จำนวน
๑. นิทานชาวบ้าน	๘๒
๒. เพลงชาวบ้าน	๘
๓. คำกล่าว	๑๖
๔. ปริศนาคำทาย	๕๔
๕. ความเชื่อ	๕๒
รวม	๒๑๒

ตาราง ๗ แสดงประเภทและจำนวนนิทานชาวบ้านจากตำบลบ้านเพ
อำเภอเมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของนิทานชาวบ้าน	จำนวน
๑. นิทานชีวิต	๒
๒. นิทานวีรบุรุษ	
๓. นิทานประจักษ์	
๔. นิทานอธิบายเหตุ	
๕. ตำนาน และเทพปกรณัม	
๖. นิทานมุขตลก	
๗. นิทานเข้าแบบ	
๘. เบ็ดเตล็ด	
รวม	

ตาราง ๘ แสดงประเภทและจำนวนเพลงชาวบ้านจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือ
เมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของเพลงชาวบ้าน	จำนวน
๑. เพลงพื้นบ้าน	๔
๒. เพลงกล่อมเด็ก	๒
๓. เพลงประกอบการละเล่น	๒
รวม	๘

ตาราง ๙ แสดงประเภทและจำนวนคำกล่ำวจากตำบล บ้านเพ อำเภอมือ
เมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของเพลงชาวบ้าน	จำนวน
๑. สำนวน สุภาษิต คำพังเพย	๓
๒. แกล	๑๑
๓. คำกล่ำวในโอกาสพิเศษ (บททำขวัญนาค)	๒
รวม	๑๖

ตาราง ๑๐ แสดงประเภทและจำนวนปริญญาคำทนายจาก ตำบลบ้านเพ อำเภอมะ
เมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของปริญญาคำทนาย	จำนวน
๑. คำตอบเกี่ยวกับพืช	๖
๒. คำตอบเกี่ยวกับสัตว์	๑๑
๓. คำตอบเกี่ยวกับของใช้	๑๔
๔. คำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ	๖
๕. คำตอบเกี่ยวกับอาชีพและความเป็นอยู่	๒๑
๖. คำตอบเกี่ยวกับร่างกายคน	๕
๗. คำตอบเกี่ยวกับอาหาร	๒
๘. คำตอบเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี	๙
๙. คำตอบหลายอย่าง	๑๑
๑๐. คำตอบเล่นคำจากปรีชา	๖
๑๑. คำตอบเกี่ยวกับตัวเลข	๒
๑๒. เบ็ดเตล็ด	๑
รวม	๙๔

ตาราง ๑๑ แสดงประเภทและจำนวนความเชื่อจากตำบลบ้านเพ อำเภอมะ
เมือง จังหวัดระยอง

ประเภทของความเชื่อ	จำนวน
๑. เกี่ยวกับโชคราง	๑๐
๒. เกี่ยวกับไสยศาสตร์ เวทมนตร์คาถา เครื่องราง ของขลัง	๑๗

ผลการวิเคราะห์นิทานชาวบ้านจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือทอง จังหวัดระยอง

๑. นิทานชีวิต (Novella, Romantic Tale)

๑.๑ นิทานคติ

(นายพัน อนันตภูมิ, ผู้เล่า)

สมัยหนึ่งมีเศรษฐีร่ำรวยมหาศาล มีลูกชายอยู่คนเดียวและ พ่อแม่ก็ตาย
หมดแล้ว อีตี่นี้มีทองอยู่ก็เที่ยวแบกไปแหละ (เสียงถามแบกไปทำไมละ) แบกไปว่า
ใครพูดถูกใจก็จะให้เสียไอ้ทองนี่ (เสียงหัวเราะ) ไอ้บ้านเมืองอะไรนี่ ไม่เอาแล้ว
สละหมดแล้ว ก็แบกเรื่อยไปนั่น ไป ... ไม่มีใครพูดชอบใจเลย

นี่พวกขี้เหล้าก็นั่งคุยกันอยู่ แหะเข้าไปใกล้จิ้งเหล้าเดินผ่านไป ไอ้นั่น
เขาวัว "เมียวอนอย่ายิน หิวข้าวหุงกิน อตนอนนานตาย นอนสูงให้นอนคว่ำ นอน
ต่ำให้นอนหงาย มีเมี่ยงามห้ามฝากแม่ยาย" อี ... ได้ยินเข้าแว่ว ๆ แหะกลับมา

ถามอีก ลุง ๆ ว่าอะไรอี ตากันะ แหมฉันชอบใจเสียแล้วนะไอ้ที่ว่าตะกั๊วะ "เมียรอนอย่ายีน หิวข้าวหุงกิน อคนอนนายนาย นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย มีเมียงามห้ามฝากแม่ม่าย" เอาไปเลยทอง (หิวเราะ) ตะ ไอ้อาจารย์ที่ว่าอะไรนี่ ไม่ได้มีคตอะไรเลย ไม่รู้เรื่องอะไรเลย

เขาก็ไป ... ไป ... ที่นี่ก็ให้ทองไอ้พวกซีเหี้ยซะแล้วก็ไป ... ที่นี่ไป เจอะถึง ศาลา มันแดนยักษ์ก็แดนมนุษย์นี่ เขาก็ฝึกขึ้นมาได้ เอ ... นอนสูงให้นอนคว่ำ เขาก็ขึ้นไปนอนอยู่บนชื่อนั้น นอนคว่ำ สมัยนั้นเขาจะค้าขายอะไรเขาต้องมียี่ห้อยไปที่นี่ ยักษ์กะมนุษย์มันเห็นกันไม่ได้ แต่ก่อนเขาก็มีค้าขายกันเหมือนกันนะ แต่ต้องมีหนังสือไว้วันที่เท่านั้นมนุษย์จะเอาของไป วันที่เท่านั้นยักษ์จะเอาของมา เขียนไว้ที่ศาลาแดนต่อแดน ที่นี่เขาก็นอนคว่ำ จุ ยักษ์มันก็เหาะมา มาถึงมันก็ได้ไม่เห็นงูนี้ มาถึงมันกำลังร้อนมะ เขาก็ถอดไอ้เครื่องทรง กะบองทองอะไร ยักษ์ก็ลงไปอาบน้ำ ไอ้ทางนี้ก็เอาสายเข้าให้ เหาะไปหายซี ก็ยักษ์มันเหาะมานี่ เหาะไปหาย เหาะไป เหาะไป ไป ไป

ที่นี่ไปไอ้เมืองหนึ่งก็มีลูกสาวเข้าแหละ มีตัวไม่ได้ตายมด สิ้นเดียวตาย (เสียงถาม - ตายเองรีเป็นยังงิตาย) ตายมดก็ยังไม่รู้ว่าเป็นยังงิตาย เอ้า ... มีเท่าไร ๆ เอามาเหอะสิ้นเดียวตาย สิ้นเดียวตาย ที่นี่ไอ้เขาก็อาสาเป็นตัว ในเมืองนั้นก็มะ แต่ก่อนนะไพร่ผู้ดีเอาทั้งนั้นแหละ ก็พวกเจ้า ๆ ตายมดแล้ว พระมหากษัตริย์นี่ตายเกลี้ยง ที่นี่เขาอาสาเอง เขาบอกว่าเขาจะเป็นตัว ที่นี่ก็ไปนอน แต่แล้วก็ไปนอน เมื่อก็บอกว่า ให้นอนชะตืช ก็อ้อนวอนอยู่จั้นแหละ นอนชะตืช ไอ้ตัวนี่ก็ไม่นอน ก็นั่งมองอยู่จั้น พอดึกเขาเหนื่อยเขาเรียกว่างูทรงมันออกมาทางกะหมึก คนที่ตายนะ งูทรงก็ตายทั้งนั้น ก็หนีบเอาเผาไฟซะ เดี่ยวทางกะหมึกนี้ออกมาอีกตัว ก็หนีบเผาไฟซะ ก็รู้แล้วว่า "อคนอนนายนาย" เราอคนอน ๓ คืน นี่ก็ไม่ตายแล้ว มันก็สืออยู่ ๒ ตัวเท่านั้น คืนที่ ๒ ก็นั่งเฝ้า คืนที่ ๓ ก็นั่งเฝ้า ก็ยกให้เป็นเมีย เท่านั้นก็ได้ เท่านั้นชื่อ "อคนอนนายนาย นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย

มีเมี่ยงามห้ามฝากแม่ยาย"

ทีนี้ก็ ... เรือค้าสำเภามาอีกแล้ว ไปค้าสำเภอชี ไปได้ครึ่งทางก็นึกขึ้นได้ ก็ท่องอยู่นี่ "เมียวอนอย่าอิน หิวข้าวหุงกิน อดนอนนานตาย นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย มีเมี่ยงามห้ามฝากแม่ยาย" เอ้ ... นี่เราไม่ได้เอาเมี่ยงมาฝากแม่ยายไว้ นี่ ไม่ได้ ไม่ได้ ต้องกลับไปครึ่งทางแล้ว กลับ กลับ ไปถึงเมืองแม่ยาย แก้ไขลูกสาวให้คนอื่นซะอีกแล้ว อ้อ ... (เสียงถาม - แล้วทำไง) ทำไง ก็กลับมาทนนะซี ถ้ากลับมาไม่ทนก็ ก็ไปท่องไอนีนะซี ถ้าไม่ท่องก็ ... (หัวเราะ) พอศึกกลับมา แม่ยายจะเอาลูกสาวให้คนอื่นเสียแล้ว ไอนีนั่นมันไม่สะไม่สวายอะไร จบแค่นั้น

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ ฟังคล้ายจะเป็นนิทานมุขตลก แต่มีลักษณะสำคัญเป็นนิทานชีวิต เป็นการแก้ปัญหาของคนจริง ๆ วิธีเล่าเท่านั้นที่ทำให้ดูเกินจริง

ข้อคิดที่ได้จากนิทานเรื่องนี้ อยู่ในข้อความที่คนซีเมียบอกกับลูกเศรษฐีที่ว่า "เมียวอนอย่าอิน หิวข้าวหุงกิน อดนอนนานตาย นอนสูงให้นอนคว่ำ นอนต่ำให้นอนหงาย มีเมี่ยงามห้ามฝากแม่ยาย" และเหตุการณ์ในนิทานก็แสดงให้เห็นว่า ข้อความนี้เป็นความจริง หากผู้ฟังจะพิจารณาเปรียบเทียบกับชีวิตจริงก็คน ก็คงจะเห็นด้วยกับข้อความนี้ ซึ่งสรุปความได้ว่า "อย่าประมาท" นี้เอง

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ ออกสำเนียงคำต่าง ๆ จำนวนเขียนไปจากสำเนียงมาตรฐาน (ถ้าเปรียบกับวิทยากรคนอื่น ๆ) ทำให้มองเห็นความแตกต่างของภาษาของชาวบ้านเพ็ชร์ดี เช่น แล้ว /lɔːw/ ออกเสียงเป็น แล้ว /lɔːw/, มนุษย์ /ma - nut/ ออกเสียงเป็น มะหนูต /ma - mūt/, น้ำ /naːm/ ออกเสียงเป็น น้ำ /naːm/, หมด /mot/ ออกเสียงเป็น มด /mōt/. จัน /ʔan/, ออกเสียงเป็น จัน /nân/, รู้ /rúː/ ออกเสียงเป็น รู่ /rūː/ จมูก /ca - muːk/ ออกเสียงเป็น กะหมูก /ka - muːk/

ส่วนสำนวนที่แตกต่างไปจากภาษามาตรฐาน ก็มี ส่วนหนึ่งที่ลงท้ายว่า หาย เช่น เหาะไปหาย หมายความว่า เหาะหายไปเลย

๑.๒ นิทานเมืองจีน

(นายเจสียว นาคสกุล ผู้เล่า)

(กระแอม) มีเจ็กอยู่ ๒ คนผิวเมียว แล้วก็มียูกสาวอยู่ ๓ คน
อ้า - ไอ้ลูกสาวเขาน่ะไอ้เดียก็ถามลูกสาวเค้าว่า อ้าอืหนึงจะพึ่งเดี่ยวหรือมึงจะพึ่งสาว
พวกนั้นกับบอกว่าพึ่งเดี่ยว ฮีคนที่สองก็พึ่งเดี่ยว เอ้ ... ฮีคนที่สามฮีคนสุดท้ายถามว่า
มึงจาพึ่งใครวะ จะพึ่งสาวว่าจั้น จาพึ่งสาวก็จาหาสาวให้ฮีคนสุดท้ายหะ เอ็งจาจากจา
จนยังงี้จะไปหาให้ไ้เดียว ไป ที่นี้ก็มีม้าอยู่ตัวหนึ่ง ก็เที่ยววิ่งมาตะเวนไปตามหัว
บ้านหัวเมือง ขอกตรอกน้อยอะไรไม่รู้จะไปเรื่อยทีเดียว ไป ไป เห็นไอ้คนหนึ่งนั่งเลง
อยู่คนึงแต่ว่า ... ยังจั้น ... โตใหญ่ ... แต่ว่าจน อ้า ... หลังคารั่ว รั่วว่า
เดียวแต่ว่ามันพยายามหากบแก่ง หาเท่านั้นแหละ หากบเป็นกำลังที่เดียว ที่นี้ก็หาไป
หามาอย่างจั้น ที่นี้ไอ้เดียมันก็พยายามจะเอาลูกสาวไปให้ไอ้คนเลงนั้นแหละ ที่นี้มันก็บอก
ว่าไม่เอาหรอก เมียเมอมันจนยากจนนัก เออที่นี้เดียมันก็คิดใจ เอาไปให้เลย ชั้น
เอาไปให้อีกวันก็เอาลูกสาวให้ไปเลย ให้มันก็ทำใจละ ไม่ตั้งใจเอาหรอก แต่ว่าจั้น
ใจ จนจิตว่าจั้นหะ จนอ้าที่นี้ ... จำใจเอาว่าจั้นหะ ก็เอา เมียมันก็ไปทำ
มาหากินกันอยู่จั้นแหละ หากบตามบึงเป็นอาชีพเลย ที่นี้ก็อยู่ไปอยู่มา ที่นี้ก็มาเกิดท้อง
เข้า พ่ท้องก็ยังทำมาหากินกันจั้นแหละ จนท้องโตหนักหนาแล้ว ที่นี้จั้นจะคลอด ที่
นี้ก็ไอ้ .. ไอ้ บ้าน พ่อตามันนะ บ้านเดียมันนะเขามึงงาน พ่อเดือน สองเดือนเขาก็
มึงงานกินเลี้ยงกัน ที่นี้ไอ้คนเลงคนนั้นมันก็ไป เขาเชิญไปแล้ว ก็ไปจั้นแหละ ไปนั่งอยู่
หัวรอดหัวตงมันจั้นนี่ เข้าสนามกับเขาไม่ได้ เข้าหมู่กับเขาไม่ได้ เลยไปเกาะตามหัว
รอดหัวตงอยู่วงนอก ก็เดียมันก็สนใจนะ เเดียมันก็ถามทุกทีไป ที่นี้ก็อ้าที่นี้ไปจะกะบ
ใหญ่เข้าตัว ที่นี้ก็ไปตามกะบใหญ่เลยที่นี้ไปตามกะบใหญ่ไป ตามไป ตามไป เจอกะบใหญ่

เฝ้าเพิกหินอยู่ที่นี้ก็ไปล้างในรูนั้นแหละ ล้างไปล้างมาเงินออกพลั๊กหมด เงินออกพลั๊กหมด มันก็เก็บใส่ช่องเลย เก็บใส่ช่องเสียเต็มช่องสะพายไม้ไหว่ทีเดียว เก็บใส่ช่องยกใหญ่ ก็กลับบ้าน ที่นี้ก็บอกกะเมียว่า เอ้ วันนี้ได้เงินพอเพียงเหมือนกัน เต็มช่องเถอะว่าจัน ก็มาอวดกะเมียว่า แล้วทำไม ทำไปเหลือ ๔ บาท ใจ (เสียงถาม - เอาไปทำอะไรหมดล่ะคะ) มันหายไป มันหายไป ไอ้ของกายสิทธิ์ มันหายไปได้ ที่นี้ก็ ... ก็ ที่นี้ก็ทำใจล่ะ ก็ ... ก็ กลับไปบ้านก็ทำมาหากินกันอยู่ยังจันแหละ ก็ยังหากบรูเก่าก็หาไม่เจอ หายแล้วไปอีกรวันเช้าหายไป ก็ทำมาหากินกันอยู่ยังจันแหละ อยู่ไปอยู่มาจนเมียท้องจวนออกลูก ออกลูกที่นี้ก็ไปเจอจะได้ลูกบใหญ่เข้าอีก ไปล้างที่นี้เงินไม่หิดแล้ว ที่นี้มีเงินทั้งนั้นเลย แหมช่วยกันขนเงินยกใหญ่ที่นี้ขนเงินกันซะไม่รู้จักจะเอาไปไหน คนต่างคนต่างขน ๒ คนผิวเมียนั้นแหละ ขนซะวันยังค่ำ เอาพอใจแล้วก็พอ พอนี้แล้วก็กลับบ้าน กลับบ้านแล้วก็ได้ทำแล้วนี่ ก็มาบ้านกัน หยุดพักหยุดผ่อนก็พอดีหมดเวลาที่เรารวยซะแล้ว เราก้ ... ไม่ช้าไม่นานบ้านเสียเขาก็กินเสียงอีก เขียอีก ที่นี้มันก็เก็บหอยจับแรง เก็บหอยจับแรง ไปโรยหน้าเอาไว้ เอาเงินใส่กระบุงไว้ก่อนกระบุง แล้วเอาหอยจับแรงโรยหน้าสักหน่อย แล้วเอาไปตั้งไว้ที่เดิมของมันอีก แต่มันก็ไม่เข้าวางกับเขา อยู่ที่เดิมของมันอีกเกาะอยู่ตรงห่าง ๆ แหละ มันจันนี่มันก็เซียมตัวมัน มันจันที่นี้พอดีไอ้พี่เขยของเสียแหละเขาก็เกิดพนันกันเอาบ้านเอาเมืองกัน ที่นี้มันมีเงินแล้วมันก็ไม่ค่อยกลัวใครแล้วนี่ ก็ตกลงกะเขา พอดีตกลงมันก็ผลักระบุงเงินออกกราวเข้าก็เงินขาวมด เสียมันมาเห็นเข้า ดบมาผางที่เดียวบอกว่า ฮ้อแล้ว ฮ้อแล้ว รวยแล้ว (หัวเราะ) ก็จบกันเท่านั้นเอง นิทานเมืองจีนเจ๊กมันเล่าให้ฟัง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ แสดงผลของความมานะพยายามว่าถึงแม้จะเป็นคนยากจน แต่หากมีความอดทนและมานะพยายามแล้ว ในที่สุดก็อาจร่ำรวยได้

สภาพสังคมที่สะท้อนให้เห็นในนิทานเรื่องนี้คือ สภาพระบบครอบครัว ซึ่ง มีสามีเป็นผู้นำ ภรรยาเป็นผู้ตาม บิดาเป็นเจ้าของบุตรธิดา สามารถจะสั่งให้บุตรธิดา

ทำอย่างไรก็ได้ตามที่ตนปรารถนา

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นค่านิยมที่ว่า "มีเงินนับเป็นน้อง มีทองนับเป็นพี่ ไม่มีเงินไม่มีทอง พี่น้องไม่มี" , ได้อย่างชัดเจน ถึงแม้ผู้เล่าจะกล่าวอ้างอิงว่าเป็นนิทานของชาวจีน แต่พิจารณาแล้วก็ไม่ต่างไปจากสังคมไทยเท่าไรเลย คนยากจนจึงต้องอยู่อย่างเสียมหัว ในขณะที่คนร่ำรวยมีสถานภาพทางสังคมที่มั่นคง

ผู้เล่าเล่าว่า ลูกเขยคนที่ยากจนนี้ เวลาไปงานเลี้ยงที่บ้านพ่อตาจะไปนั่งอยู่ "หัวรอดหัวตง" หรือ ไปเกาะอยู่ตามหัวรอดหัวตง" แสดงว่า บ้านของพ่อตานี้เป็นบ้านไ้คุณสูง ลูกเขยจึงไปนั่งอยู่ที่หัวรอด (ปลายไม้ที่วางทับกันเพื่อรองพื้นเรือน) ได้บ้านแบบนี้ น่าจะเป็นบ้านแบบเรือนไทย

อีกประการหนึ่ง ผู้เล่าเล่าว่า ลูกเขยเอาเงินใส่แข่งแล้วเอาหอยจับแจง สิ้นหน้าไว้ โดยที่คนอื่นไม่รู้ว่าเป็นแข่งใส่เงิน แสดงว่าเงินสมัยนั้นมีลักษณะกลม ๆ สีหม่น ๆ คล้ายลักษณะและสีของหอยจับแจง

๒. นิทานวีรบุรุษ (Hero Tale)

๒.๑ กรมหลวงชุมพร ฯ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

กรมหลวงชุมพร ฯ สั่งไว้ว่า จะเจาะน้ำบาดาลแถบนี้ จะเจาะได้แค่ ๒ บ่อ คือ ที่บางพระ และที่วัดบ้านเพ จึงจะได้ น้ำจืด แสดงว่าท่านมีสมาธิ พอที่จะนิมิตรหยั่งรู้ได้

การวิเคราะห์

กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ ทรงเป็นวีรบุรุษของทหารเรือและประชาชนที่อยู่ริมฝั่งทะเล เพราะทรงมีความเก่งกล้าสามารถหลายด้าน ทั้งด้านวิชาการรบของทหารเรือ และด้านไสยศาสตร์ ดังที่พระครูสังวรสมาธิวัตร เล่าให้ฟังถึงแม้จะเป็นกรณี

เดียว ก็แสดงให้เห็นความชื่นชมในความสามารถของพระองค์ท่านได้ดี

๒.๒ หลวงพ่อดี

(นายแซ ตียะศิริ ผู้เล่า)

หลวงพ่อดีเก่งทางคาถาอาคม ท่านมีคาถาย่นหนทาง เคื่อนึงท่านออกมา
บิณฑบาต ๒ หน เวลาบิณฑบาตยังจี ท่านหายไปไหนไม่รู้ (เสียงแทรก - อ้าว)
เหลือแต่พระเหล่านั้น ที่มาด้วยกันนั้นแหละแล้วกะเดียว เวลาบิณฑบาตเสร็จกลับไปวัด
เดินมาถึงตรงนั้นนะ ท่านยืนคอยท่าอยู่ จูในบาตรเออะเต็มบาตรเชียว (เสียงถาม -
อ้าวแล้วท่านไปไหนล่ะ) ก็ไม่รู้ซี ล้วนแต่ของผิดกะพระทั้งหลายที่เขาใส่ ๆ มา
(เสียงถาม - จุงเคยไหม) ไม่เคย (ถามต่อ - ที่ว่าในบาตรมีอาหารอะไรนี่ เขา
เล่ากันมาหรือ) เอ้อ ... เห็น เห็นเราเป็นลูกศิษย์ท่านนี่ ทำไมไม่เห็นล่ะ มาถึง
เราก็จัดรื้อกัน เอาของที่เขาส่งมาออกใส่ถ้วยใส่ชามซี เป็นของดี ๆ ทั้งนั้น แล้วของ
พระอื่นนั้น ไม่มีจะเป็นของดี ๆ เหมือนที่เขาใส่มาให้ท่าน

แล้วเวลาท่านทำพุทธานุสสโม ปลุกไอ้ขี้กของท่านนะ โอ๊ยมากมายเต็มฝ
บาตรเชียว ออกมาปลุกหน้าห้องนั้น ประเดี้ยวซีไอ้ขี้กกระโดดกันเป็นฝูงยังกะฝูงปลา
แล้วท่านก็บอกว่า อ้าวขอบัวไหนจับเอาซี จับไม่อยู่หรอก ส้มเหมือนอย่างกะปลาไหล
สู้ยโคตมาบนดักตะครุบนึกเข้าเอาขันครอบไว้ ขันเงินกระเด็นไปไหนหมด ไล่จับกันทั้ง
ผู้หญิงผู้ชาย ไม่มีใครได้หรอก แล้วท่านก็นั่งหัวเราะ กระเดี้ยวท่านเอามือตบยังจี
(เสียงตบพื้น) ก็ตัว ๆ กระโดดลงฝบาตรหมด เดียวเข้าห้องปิดประตูเลย แล้ววัน
หลังท่านสั่งให้มาใหม่ วนยังไม่ให้ใคร (เสียงถาม - ถ้าได้ไปตีทางไหน) เสมอว่า
ผู้หญิงลูกตายในห้อง ลูกไม่ออกยังจี เอามาฝน ๆ กินเข้าไปอีกเดียว ทะลักออกทันที
เชียว (เสียงถาม - ลูกนะหรือ) เออ (หัวเราะ) แล้วเรากินของผิดเวล่ำเวลา
ที่นี่มันเป็นป่วง ปวดท้อง แหมจุกแน่น เอามาฝนกับน้ำกินเข้าไปทีเดียว หายเหมือน
ปลิดทิ้ง เหมือนยาเหวดดา (เสียงถาม - จุง ไอ้ขี้กของท่านทำด้วยอะไร) ไม่ เขา

เรียกแก่นอุ้มมั่ง แก่รักมั่ง แก่จันทน์หอมมั่ง โยมวัดเกาะทำให้ท่าน ท่านก็เสก เวลา
ได้มาเอามาคาคเอาไว้ ผู้หญิงท่านให้ตัวเล็ก ผู้ชายให้ตัวใหญ่ (เสียงหัวเราะ) ถูก
ป็น ถูกพัน เหนียว ป็นนี่อิงโป้งมาลูกป็นตกหน้าเราดิไม่มีกินเราได้อะไรออก ยิ่งออกแต่
ว่าไม่เข้าเนื้อเรา

ผ้าประเจียดของท่านอย่างศักดิ์สิทธิ์ ฉันได้มาผืนให้ลูกสาวไว้ ถามคนบ้าน
เพตุยิ ข่ายข้าวเหนียวมะม่วงวันเป็นพัน ๆ หุงตั้ง ๔ ถึง ข่ายพักเดียวหมด เจ้าอื่น
เขาขายกันลูกสาวฉันยังขายไม่หมด เจ้าอื่นต้องเก็บกัน ไม่มีคนซื้อหรือก ไม่มีคนแล
อยู่ถึงแหลมเทียน ที่ไหน อยากกินข้าวเหนียวมะม่วง ยังต้องขึ้นรถมาซื้อ เตือนนิง
คิดแล้วกำไรตั้ง ๒ หมื่น ๓ หมื่นกว่า (เสียงถาม - แล้วผ้าประเจียดอยู่ที่ไหนล่ะ)
เวลาหุงเสร็จนะ เอาข้าวเหนียววางตั้งนโมเสีย ๓ จบ เอาผ้าประเจียดหลวงพ่
อี่เรียน ๓ ที แล้วเก็บใส่กระเป๋าดัดตัวหุ้ โอ๊ย บอกว่าหุ้ไม่ทัน

การวิเคราะห์

หลวงพ่อี่เป็นพระสงฆ์ทรงคุณวิเศษ ซึ่งชาวสัดตืบเคารพอย่างยิ่ง นับว่า
ท่านเป็นพระสงฆ์ซึ่งชนะใจชาวสัดตืบกว่าพระสงฆ์รูปใด ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ ถึงแม้จะ
เป็นชาวบ้านเพ แต่ก็อ้างว่าเคยได้เป็นลูกศิษย์ใกล้ชิดท่าน จึงรู้เห็นเหตุการณ์ต่าง ๆ
ที่ไม่น่าเชื่อมากมาย

เหตุการณ์ที่เล่าในนิทานเรื่องนี้ นอกจากจะเป็นการเสริมคุณวิเศษของ
หลวงพ่อี่แล้ว ยังแสดงให้เห็นว่าสิ่งที่พิสูจน์ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้นั้นมีอยู่จริง
แต่ไม่สามารถอธิบายได้เท่านั้นเองว่าเหตุใดจึงเป็นอย่างนั้นได้

แต่หากจะอธิบายในทางจิตวิทยา ก็อาจอธิบายได้ในบางเรื่อง คือเรื่อง
ของกำลังใจที่เกิดจากความเชื่อมั่นในสิ่งที่ตั้งถาม กำลังใจนี้จะทำให้มีพลังร่างกายต่อต้าน
โรคภัยไข้เจ็บ หรือ พลังสติปัญญาคิดแก้ไขปัญหาลต่าง ๆ ได้ดี ดังที่ปรากฏในเรื่องความ
เชื่อมั่นใน "ปลัดขิก" หรือ "ผ้ายันต์" ของหลวงพ่อี่ อาจสามารถทำให้มีกำลังใจ
ต่อต้านโรคภัย หรือ มีสติปัญญาในการแก้คิดทำการค้าขายให้ประสบความสำเร็จได้

๓. นิทานประจำถิ่น (Local Tradition)

๓.๑ ชลบุรี

(นายแซ ตียะศิริ, ผู้เล่า)

บางปลาสร้อยเขาเอาชื่อคนมาชื่อนะ ครึ่งพระเจ้าตากสินมานะ ตีเมือง
ชลได้ มีนักเลงโตอยู่คน เขามีชื่อ ๒ ชื่อ ชื่อจริงเขาชื่อกิม ชื่อเล่นเขาชื่อ ทอง-
อยู่ มีพวกมาก พระเจ้าตากสินตีเมืองชลได้ เห็นเขาเป็นนักเลงโตก็ฝากไว้ จะมาตี
ระยอง ตีชลบุรี ที่นี้พอเจ้าตากสินมาตีทางนี้ ทางโน้นประชุมลูกบ้านแล้ว คิดจะไม่
ให้ จะเอาคืน ที่นี้เจ้าตากสินตีชลบุรี ตีตราดได้ก็กลับไป ไปบอกให้เขารู้ ว่าท่าน
จะเอาละนะ ท่านจะให้คนของท่านมาอยู่ ไม่ยอมให้อินะ ไม่ยอมให้ก็รบกับพระเจ้า -
ตากสิน รบกันไปรบกันมา พอภาคสอง พระเจ้าตากสินจับได้อีก จับใส่กุญแจมือไขว้
หลัง สั่งประหารชีวิตเดี๋ยวนี้ เพชรฆาตฟันเสียดาบป็นหมด ๓ เล่ม ไม่เข้ามาทูลกับ
พระเจ้าตากสินว่า อูดาบซี่ครับ ฟันไม่เข้านี่ทำยังไงกันนี้ พระเจ้าตากสินก็ว่าฟันไม่
เข้าก็สวนทวารซิวะ ทำไมมึงไม่มีปัญญาเรอะ เพชรฆาตก็ไม่รู้ว่าสวนทวารทำแบบไหน
ไม่เป็น ก็ไปทูลกะท่าน ท่านก็ว่าเอาเหล็กแหลมโตเท่านิ้วมือ ยาว ๒ ศอก เอาไป
เผาไฟให้แดง เอาคนที่สวนทวารไปมัดโคนต้นหว้าใหญ่ เผาเหล็กให้แดงดี จ่อให้
ตรงทวาร เขาว่าเวลาเอาเหล็กแหลมมานะ คายเหล็กไหลออกจากปากหึ่งไปในป่า
ท่านพ่อวัดมะขามเผ่า ปักกลดอยู่ตรงนั้น เลยหยิบเอาใส่ย่ามชะ คนเหล่านั้นไม่เห็นก็หา
กันยกใหญ่ จะหาเหล็กไหล หากหาไม่เจอะ แล้วท่านพ่อวัดมะขามเผ่า เวลาท่านจะ
ตายท่านให้กับกรมหลวงชุมพร ฯ ะ

การวิเคราะห์

ถึงแม้นิทานเรื่องนี้จะฟังดูสับสนบ้าง ในตอนต้นเรื่อง เพราะเรื่องไม่ได้
ดำเนินไปตามที่อธิบายไว้ต้นเรื่อง แต่ก็ช่วยทราบเหตุการณ์ เกิด ตอนหนึ่งของประวัติ
ศาสตร์ไทยสมัยสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเมืองชลบุรี

๓.๒ อ่างหิน

(นายแซ ตียะศิริ ผู้เล่า)

อ่างหินเดิมมีอยู่ ๓ อ่าง อ่างหนึ่งมีรอยตีนดาพรานบุญ มีปล่องพญานาค
อยู่ในวังนะ ข้าง ๆ ตึกมหาราชชั้นใต้ ก่อนนั้นมีน้ำที่อ่างนั้น หน้าแล้งกินน้ำที่อ่างนั้นนะ
ที่มันอากรรพยังงไม่รู๊ ที่แรกก็กินดี ต่อมากินไม่สะอาดแล้ว มันเหม็นคาว เหม็นคาว
จริง ๆ เขาเลยหาชะว่าพรานล้างเนื้อรียังง แต่ว่าเดี๋ยวนี้หน้าฝนมันก็มีนิด ๆ
หน่อย ๆ ไม่เหมือนก่อน โดยมากมักจะแห้ง ไม่เหมือนก่อน

มีมะขามใหญ่อยู่ต้น เขาเรียกมะขามบ่อนโป ก่อนนี้เขาเรียกมะขามบ่อน-
โป ต้องไปเล่นโปที่นั่น ไปเล่นที่อื่นไม่ได้ เขาจับ จะเล่นต้องมาเล่นที่โดนมะขาม
บ่อนไม่บ่อนโป มะขามตั้งแต่ครั้งเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ คนไม่กล้าขึ้นหรงก ขึ้นไปตก
ลงมาชะ ๒ คน ฝืนลักตกลงมาตาย จากนั้นไม่มีใครกล้าขึ้น อยากกินก็หาไม้ยาว ๆ
มาสอย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ ช่วยให้ทราบว่า เหตุที่หมู่บ้านนี้ ได้ชื่อว่าอ่างหิน ก็เพราะ
มีหินรูปร่างคล้ายอ่างอยู่ ๓ อ่าง (ซึ่งน่าจะเชื่อถือได้เพราะการตั้งชื่อหมู่บ้านนั้น วิธี
หนึ่งคือ ตั้งตามสภาพทางภูมิศาสตร์) แต่ที่กล่าวถึงพรานล้างเนื้อนั้น จะเป็นการนำ
เอานิทานเรื่องพรานบุญมาผนวกเข้ากับสภาพที่พบเห็นอยู่ในชีวิต (คือ น้ำในอ่างที่เหม็น
คาว ซึ่งคงเป็นไปได้ เพราะอยู่ใกล้ทะเล)

๓.๓ สามมุข

(นายแซ ตียะศิริ ผู้เล่า)

เขาสามมุขเมื่อก่อนเป็นเกาะนะ เขาสามมุขนั้นแหละ ผู้หญิงมีสาว ๓ สาว
เขาหาว่าากก็ เขาลอยแพแล้วที่นี้ แพของมันก็ลอยมาติดเกาะสี่ซัง แล้วมันก็ร้อง

"สามมุขจะต้องเป็นฝั่ง เกาะสีซังจะเป็นท่าเรือ บางปลาสร้อยแนบอกจะรกเป็นป่าเสือ"
แล้วมันก็รำ

ต่อมาก็เป็นจริง อย่างในเพลง

ที่เขาสามมุขมีของโบราณอยู่ที่จุกเขา เคี้ยวนี้ปิดเสียแล้ว เขาว่ายขึ้นมา
แล้ว แตกกี้ไม่ซื้อใช้ บางคนเห็นซามเบญจรงค์สวย ๆ ก็เอาจานอะไรมาเปลี่ยนไปขาย
แม่สามมุขโกรธขึ้นมาเลยปิดเสียเลย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีเนื้อหา ๒ ตอน ตอนแรกเป็นคำกล่าวที่พูดกันมาแต่โบราณ
ว่า "สามมุขจะเป็นฝั่ง สีซังจะเป็นท่าเรือ บางปลาสร้อยจะเป็นป่าเสือ" (แต่บาง
สำนวนก็ว่า "สามมุขจะเป็นป่า ศรีราชาจะเป็นฝั่ง สีซังจะเป็นท่าจอดเรือ")
แสดงว่า แต่ก่อนนั้นสภาพทางภูมิศาสตร์ของชายฝั่งทะเลแถบนี้ต่างไปจากปัจจุบันมาก

ตอนที่ ๒ เป็นการแสดงความเชื่อเกี่ยวกับเจ้าแม่สามมุข ว่ามีความศักดิ์
สิทธิ์ และมีถ้าที่มีถ้วยโอชามที่สวยงามมากมาย ให้ผู้คนไปยืมใช้ได้ แต่ต่อมาผู้ที่ยืม
ไปไม่นำมาคืน หรือนำของไม่ดีมาเก็บไว้แทน เจ้าแม่สามมุขโกรธ จึงปิดถ้าเสีย
ปัจจุบันยังมีแนวหินคล้ายปากถ้าเก่า ๆ ให้เห็นอยู่

นิทานเรื่องนี้จึงแสดงให้เห็นความเข้าใจสภาพภูมิประเทศของชนในท้องถิ่น
ว่า สภาพต่าง ๆ ต้องเปลี่ยนไป เมื่อกาลเวลาล่วงเลยตลอดจน แสดงให้เห็นคุณภาพ
ของคนว่า ลดน้อยลงไปทุกที ซึ่งก็ไม่ได้มีความจริง เหตุการณ์บ้านเมืองในปัจจุบันยืนยัน
ความข้อนี้ได้เป็นอย่างดี

๓.๔ สัตหีบ

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ไอนี้มันพูดถึงประวัติเขาแต่ครั้งก่อนนะ ที่อ่าวสัตหีบนั้นนะ เขามีตายาย

อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้แหละ ไอ้ตากะยายเขาเนี่ย มีคนมาขอ มีลูกสาวอยู่คน คนนึงมากะตา
อีกคนนึงมาขอกะยาย แต่มั่นขอคนละคราวกันนา อีคราวนี้ก็วางนัคไ้วันเดียวกันขึ้นมา
เสียด้วย (เสียงถาม - นัคอะไรละ) นัคชันหมากแต่งงานละซี ไอ้ข้างนั้นก็มา ไอ้
ข้างนี้ก็มา (หัวเราะ, เสียงแทรก - ประดัง) ประดังนะซี จะทำยังงัยละ ก็ทำ
ทำมันไปแล้วนะไอ้ เกาะเลา เกาะเตา เกาะหม้อ เกาะบอ เกาะพระ (เสียง
แทรก - ไอ้ข้างไหนมาก่อนก็แต่งงานนะแหละ) หมูตื่นเกะกะกะทะคว่ำ เกาะหมู่ะ-
ไรพวกนี้ เติริมของรับชันหมากว่าจันเหอะ ควานนี้พ้อตาแม่ยายก็ไม่ได้ถามกันนี้
คราวนี้ชันหมากมันมา ๒ ข้างนะ (เสียงแทรก - ขูลมุนหมดแหละ) ก็เกาะพระเง
นิมนต์มาแล้ว พร้อมแล้วตานี้ไม่รู้จักทำยังงัย ก็ถึกขว้างไปละ เกาะนมสาวอยู่แหลม
สิงหนะนมเนิง ชิก ๒ ชิก เขาว่าไปตกทางปีกษไ้ต้นะอะไรละ (เสียงแทรก -
เง ๕ ปราง เมืองปรางบุรี) แล้วก็ยายมันก็อยู่ที่ช่องนั้นละ ไอ้ช่องตรงหัวเลือนะ
(เสียงถาม - ออกทะเลหรือเปล่านั้น) ไม่ชายซี หัวเลือนะ ที่เลี้ยวเข้าอ่าวนั้นงัยละ
แหลมสัดขบนะ ห้ายเกาะขามนะ เขาเรียกหียาย หียายนะ เป็นเกาะเวลาคลิ่นมา
ก็ดังซู่ ... ฤก ฤก ฤก ฤก เขาเรียกเกาะหียาย เกาะหียาย แล้วก็บักตาไอ้ บัก
ตาไอ้ก็อยู่เงงา พลา (ผะลา) เนี (เสียงถาม - ไกรละคะตาไ้เนอะ) ก็พ้อนั่นละซี
(เสียงถาม - เป็นยังงัย รูปร่างเป็นยังงัย) เป็นหิน เป็นหิน (เสียงแทรก - เป็น
หินไค้ขึ้นมา รูปร่างคล้ายอริยวะเทศของผู้ชาย) นั่นแหละ เขาเรียกว่าบักตาไอ้
แล้วฮั่นเขาไม่เรียกบักแล้ว เขาเรียกหียายเลย (หัวเราะ) มันเป็นถ้ำลึกเข้าไป
ประเดี๋ยวมันก็ดัง โครกแล้วคนเดินเรือนะ หลอก คนไม่เคยนะ ไปถึงนั้นเขาก็หลอก
ให้ไหว้ซะ ไม่รู้เท่าไรแล้ว (เสียงหัวเราะ เสียงแทรก - ของยังงั้มันจินตนาการ
ครับ เรามองดูแล้วมันจะคล้าย ๆ, เสียงถาม - แล้วเคยเข้าไปข้างในไหมคะ) ใคร
จะเข้าไปละ (เสียงถาม - ทำไม มันแคบหรือคะ) ก็เดี๋ยวก่อนมันซัดเข้าไปติดหิน
ตายอยู่นั้นซี (เสียงแทรก - เวลานั้นน้ำแห้งมันก็ขึ้นไปได้ ที่นี้เป็นเกาะเล็กมันก็ไม่ค่อยมี
ใครไปขึ้นหรอก) มันเป็นเกาะชันไปยังจัน (เสียงถาม - มีบักตาไอ้ แล้วมีที่ไหนอีก

ไหมคะ บักดำไฉ่อยู่ที่หลา แล้วยังมีอะไรอีกไหมคะ ค้างกระเบกอะไรไหมคะ) ค้างกระเบนนั้นมาทางนี้ นั่นมันคนละเรื่อง (เสียงแทรก - นี่มันยายตาก่อนนะ ยังไม่แต่งลูกสาว ก็มาทำกินทางนี้นะ มาจับปลากะเบนงา ปลากะเบนมันเข้าไปในคั้ง ก็เหวี่ยงแหไป) กระเบนทองเขาเรียกว่ากระเบนทอง มันเรียกคั้งกระเบน จนกระทั่งเตี้ยนี้งา (เนื้อความตรงนี้ค่อนข้างสับสนพูดกันหลายคน สรุปว่าต้องให้วิทยากรไปคิดเรียบเรียงมาก่อน มีเสียงแทรก - มันก็มีช่องเหมือนกันช่องกะบ้า (สะบ้า) ก็ไม่รู้ประวัติเขาเหมือนกัน เกาะนั้นเขาเรียกเกาะกะบ้า หน้าเกาะหนูแหละ) ตรงนั้นนะมันไฉ่ลอบไฉ่หลาว คราวนี้มันมีผิงมานะ แล้วอีกตรงนี้นะเรีอรอดได้ ในราวสักกี่เส้นล่ะ แล้วมันก็มีช่องอยู่ช่องนี้ง เขาเรียกว่าช่องเกาะกะบ้า ไฉ่เกาะนั้นมันเกาะกะบ้า (เสียงถาม - แล้วไฉ่ลอบไฉ่หลาวนี้ ทำไมชื่อไฉ่ลอบไฉ่หลาวล่ะคะ) ก็ตากะยาย เอาไฉ่ลอบไปดักไฉ่ปลากะเบนทองนั่นใจล่ะ ไฉ่ที่เขาเรียกว่าคั้งกระเบน ๆ นะ เอาไฉ่ลอบไปดักมันก็ไม่ติด ที่นี้ก็เอาหลวงพ่ungsี่ เขาเรียกไฉ่หลาว ๆ นะ ตะเขาเรียกเจ้าหลาว (เสียงถาม - แล้วยังมีหินอะไรที่รูปร่างเหมือนหลาว) นั่นสิมี มี ยังมีอยู่ แล้วที่เจ้าลอบนี้ก็มี มีเป็นรูปลอบอยู่ เป็นก้อนหิน ถ้าน้ำลงลงละเรือเล็ก ๆ ขนก็แตกเหมือนกัน (เสียงแทรก - ก็ที่เขาแหลมสิงห์นั่นะ ก็มีหงส์เหมือนกัน ห้างหงส์นั่นะสวยเขียว หัวก็เป็นรูปนกแหละ แต่เป็นหิน (เสียงถาม - อยู่ที่ไหนคะ) แหลมสิงห์ แหลมสิงห์ เคยไปมะ เหมือนตัวสิงห์ แต่ฝรั่งยิ่งชะหมด ตั้งแต่ครั้งฝรั่งเข้ามา ฝรั่งเศษเข้ามาอยู่

๑๒ ปี

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้โครงเรื่องคล้ายเรื่อง "ตาม่องล่าย แต่ผู้เล่าเล่าว่า เป็นตาไฉ่ ไม่ใช่ตาม่องล่ายคงจะเป็นความสับสนของผู้เล่า เพราะจากการรวบรวมนิทานพื้นบ้านในท้องถิ่นแถบชายทะเลภาคตะวันออก ทุกเรื่องจะเล่าว่าเป็นเรื่อง ตาม่องล่ายทั้งสิ้น

นิทานเรื่องนี้ที่น่าสนใจอย่างยิ่งที่ มีโครงเรื่อง และรายละเอียดส่วนใหญ่ของเรื่องตรงกับนิทานประจำถิ่นของประจวบคีรีขันธ์ เพราะเมื่อผู้เล่าเล่าว่า นิทานเรื่องนี้

เป็นของท้องถิ่นทางสถิติก็มีสถานที่ต่าง ๆ เช่น เกาะในทะเลภาคตะวันออก ยืนย่นอย่างหนักแน่น และผูกพันเข้ากับเรื่องไค้สนิท แสดงว่านิทานเรื่องนี้มีการแพร่กระจาย แต่จะแพร่กระจายอย่างไร ใครเป็นเจ้าของนั้น คงต้องศึกษากันโดยละเอียดต่อไป

น่าสนใจที่ การเรียกชื่อสถานที่ต่าง ๆ นั้น วิธีหนึ่งคือ เรียกตามรูปร่างลักษณะของสถานที่นั้น เช่น เกาะทะลุ เพราะมีรูทะลุขนาดใหญ่ และการมองสถานที่ต่าง ๆ ว่าคล้ายสิ่งใดนั้น ด้วยอารมณ์ขันก็อาจมองเป็นรูปอวัยวะเพศของคนก็ได้ ดังที่เรียก หินที่โผล่พ้นน้ำทะเลขึ้นมาสูง ว่า บักตาโอ (บักหมายถึง อวัยวะเพศของชาย^๑) และเรียก เกาะที่มีช่องหินแคบ ๆ ด้านหนึ่งตัน ว่า เกาะหิยา

รายละเอียดการวิเคราะห์นอกจากนี้ โปรดดูการวิเคราะห์นิทานเรื่อง ๒.๑ ตาม่องล่าย ในบทที่ ๓ ประกอบ

๓.๕ ตาบ้องล่าย

(นายแซ ตียะศิริ ผู้เล่า)

ที่นี่จะเล่าอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องตาบ้องล่าย ตาบ้องล่ายนี้แกเป็นหมา (เสียงหัวเราะ) เมียแกชื่อยายท้าว มีลูกสาวอยู่คนชื่อนางยมโดย ที่นี้พระเจ้ากรุงจีนนะมาขอเกะตาบ้องล่าย เจ้าลายนะมาขอเกะยายท้าว ตัวเมียก็ไม่รู้จัก แล้วก็นัดวันขึ้นหมากกรงกันซะด้วย อ้า ... ยายท้าวคนเฒ่าเป็นคนเห็นแก่ตัว คนยากคนจนมาขอลูกสาวแก แกไม่ให้ แกว่าถ้าว่าคนรวยละก็แกจะให้ ที่นี้เจ้าลายนะ ประทุกสินค้ายาขายเมืองไทย เจ้ากรุงจีนนะประทุกของมาขาย รวยเหลือเกิน มาขอ ขอเกะพ่อคนหนึ่ง ขอเกะแม่คนหนึ่ง ตัวเมียไม่รู้จัก ที่นี้ถึงวันขึ้นหมาก ขึ้นหมากมา ๒ ขึ้น - หมาก เอาละซีที่นี่ (เสียงถาม - ทำใจคะ) ไ้ครั้นจะให้คนเดียวก็นำไม่ได้ คนตะกอนโกหกไม่เป็น ไม่เหมือนคนเดี๋ยวนี ก็เลยเรียกนางยมโดยนะออกมา ตาบ้องล่ายเรียกลูกสาวออกมา แล้วก็จับฉีก ๒ ซีก ส่งให้เจ้ากรุงจีนซีกหนึ่ง เจ้าลายซีกหนึ่ง

(หัวเราะ) ก็เลยได้กันไป เจ้าลายน่ะอยู่ตะวันออก ปักขี้ได้ เห็นม้ามีเกาะนมสาว เกาะนางรำ มีอะไร เจ้ากรุงจีนน่ะภาคตะวันออก (หัวเราะ) แล้วก็ทำงาน แต่งงานกันที่สัดหีบมีเกาะพระ เกาะเพชร เกาะถนน เกาะชี โรงหนัง โรงโขน ที่นี้ ก็ย้ายจันกะยายจวง ๒ คนพี่น้องเขามาอุหนัง (หัวเราะ) ก็เลยมาเป็นเกาะอยู่ที่ช่อง (เสียงถาม - เรียกเกาะอะไรคะ) เกาะจันกะเกาะจวงงา เกาะจวงที่มีไฟกระโจมนะ ยายจันกะยายจวง ๒ คนพี่น้อง มาอุหนัง อุโชนก็เลยมาเป็นเกาะ

แล้วที่นี่ผิวเมียเข้าทะเลาะกัน ทะเลาะกัน (เสียงถาม - ทะเลาะกันทำไมคะ) หา ... ทะเลาะกันเรื่องลูกสาวนี่แหละ อ้ายยาย ยาย - ยายท้าวณะ เอาจอบเขี่ยงตาบ้องล่าย อ้าว งอบไปติดอยู่เขาเรียกเกาะงอบนะ อ้า ... ตาบ้องล่ายเอาครกตำน้ำพริกเขี่ยงเมีย อ้าว ... เลยไปติดอยู่เป็นเกาะครกใจ (เสียงถาม - อยู่ที่ไหนคะ) เกาะครกเกาะสากน่ะ บูนนะซี (เสียงพระครูสังวรสมาธิคุณ อธิบาย - อยู่ใกล้ ๆ เกาะช้างเอี้ย เกาะล้าน) เอ - นั่นแหละ แล้วก็เกาะนางรำนะ อยู่ทางนี้ตะวันออกนะ แล้วก็ไปเกาะเปิด (เปิด) เวลาแต่งงานนะ ตาบ้องล่ายเป็นคนหากับข้าว ไปเจอปะลากะเบนใหญ่เข้า เอาหอกน่ะพุ่งปลากะเบน ไปถูกเอาเกาะทะเลดู เลยทะเลดู (เสียงหัวเราะ) ปลากะเบนนะ ก้าวตาบ้องล่ายวิ่งชะเกยหาด ไปค้ำกะเบนนะ (พระครูสังวรสมาธิคุณ อธิบาย - ค้างริมน้ำใจ, เสียงแทรก - โอ้เกาะทะเลดูก็อยู่หน้าอ่าวเพ็ญเป็นรูทะเลดู เรือแพแจวลอดไปมาได้ แล้วเกาะนมสาวก็อยู่ที่หน้าจันทบูรนี่แหละครับ ปากน้ำแหลมสิงห์แหละ เขาเรียกเกาะ นมสาว ถ้าว่าปักขี้ได้ละก็ เกาะนมสาวอยู่หน้าเขาสามร้อยยอดนะ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีโครงเรื่อง ตรงกับเรื่อง ๒.๔ สัตหีบ ซึ่งนายพ้วน อนันตภูมิเป็นผู้เล่า แต่มีรายละเอียดบางประการต่างกันไป เช่น ชื่อตัวละครเป็นต้นปกติ ชื่อตัวละคร ตัวพ่อ จะเรียกกันว่า ตาม่องล่าย แต่ผู้เล่าเรื่องนี้ ออกเสียงว่า ตาบ้องล่าย เพราะเสียง ม /m / กับ บ /b / มีฐานกรณ์

เดียวกัน เสียงจึงเกิดแทนกันได้ ส่วนเมียของตาม่องล่ายนั้น มักเล่ากันว่า ชื่อนางรำพึง แต่ผู้เล่าเรื่องนี้ เรียกว่า ยายท้าว แต่ก็ไม่ใช่ความแตกต่างที่สำคัญมากนัก น่าสังเกตว่า เมื่อเล่าถึงตอนที่ ตาบ้องล่ายจะฉกร่างนางยมโดยออกเป็นชิกนั้น ผู้เล่าแสดงทัศนคติส่วนตัวด้วยว่า "คนตะกอนโกหกไม่เป็น ไม่เหมือนคนเสียนี้" ข้อความทำนองนี้ ไม่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้ ส่วนวนอื่น ๆ เลย

๓.๖ หนองตาเมือง

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

หนองตาเมือง ที่เรียกชื่ออย่างนี้เพราะตาเมืองเป็นคนแรกๆ ที่ไปตั้งถิ่นฐานที่นี่ และขุดหนองเอาไว้ค้าย

การวิเคราะห์

เรื่องนี้นอกจากเป็นนิทานประจำถิ่น เพราะมีหลักฐานยืนยัน (คือหนองน้ำ) แล้ว ยังจัดเป็นนิทานอธิบายเหตุที่เรียกชื่อสถานที่อย่างนั้นได้ด้วย นับเป็นเรื่องที่ยืนยันเหตุการณ์ในท้องถิ่นได้อย่างดี

๓.๗ ขุมมูมตาเนตร

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

ขุมมูมตาเนตร ตาเนตรเป็นคนแรกที่ไปอยู่

การวิเคราะห์

คำว่า ขุมมูม หมายถึง สถานที่ที่ผู้เดินทางจะหยุดพัก ส่วนมากจะมีที่พัก มีข้าวของเครื่องใช้จำเป็นบางอย่างไว้ให้ผู้เดินทางผ่านได้ แวะพัก และใช้สอย แสดงจิตใจอันสูงยิ่งของคนไทยที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน และผู้ที่เข้าไปพักและใช้ข้าวของเหล่านั้นก็ไม่ถือโอกาสเก็บไปเป็นของตัวเอง

๓.๘ สองสลึง

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

มีต้นสองสลึงใหญ่ เป็นที่ชุมนุมของผู้เดินทาง ต้นสองสลึงเป็นต้นไม้เนื้ออ่อน เนื้อไม้สีเหลือง

บ้านสองสลึง อยู่ในตำบลซากกระโดน อำเภอกาหลง

การวิเคราะห์

เรื่องนี้อธิบายสาเหตุของการเรียกชื่อหมู่บ้านว่า เรียกตามชื่อพืชที่รู้จักกันทั่วไป เพราะต้นใหญ่มาก โดยมีหลักฐานยืนยันว่า มีพืชดังกล่าวจริง

๓.๙ สำนักกระท้อน

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

เป็นที่พักกองเกวียน มีต้นกระท้อนใหญ่ มีก้อนหินเป็นก้อนเส้าไว้ให้ผูกหาอาหารกิน

การวิเคราะห์

คำว่า สำนัก หมายถึง ที่พัก หรือแหล่ง ซึ่งผู้เดินทางจะพัก เพราะทำเลเหมาะสม สำนักนี้ตั้งชื่อตามชื่อพืชในที่นั้น คือ กระท้อน

๓.๑๐ ยายล้า

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

ยายล้า ตั้งชื่อตามยายคนแรกที่มาตั้งถิ่นฐาน

การวิเคราะห์

เป็นการตั้งชื่อสถานที่ตามชื่อบุคคลสำคัญ คือ คนที่มาตั้งถิ่นฐานเป็นคนแรก

๓.๑๑ เขายายชুম

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

เขายายชুমเป็นหมู่บ้านที่ผู้คนรูปร่างใหญ่ สมบูรณ์ และมีอายุยืนมาก

การวิเคราะห์

เรื่องนี้ถึงแม้จะไม่ช่วยให้ทราบเหตุผลที่เรียกชื่อหมู่บ้านว่าเขายายชুম แต่ก็ได้ทราบลักษณะทางสรีรภาพของคนในท้องถิ่นดังกล่าว

๓.๑๒ แหลมสิงห์

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

คนที่แหลมสิงห์นั้น ฉันทเคยไปทำโป๊ะ เขาเคยเล่า เขาว่าฝรั่งเศสเข้ามาอยู่ เขาว่า พวกฝรั่งมาตายชะเยอะ ที่นี้เขาว่าคนไทยนี้ (เสียงแทรก - นับถือพระใจ พระพุทฺธ ต้มพระพุทฺธนี้ พระพุทฺธที่เขาทำรักนี้) คนไทยนี้ (เสียงแทรก น้ำรักนี้กัดเอา กินเข้าไปตาย ตายเสียหลายศพ) น้ำรักมันกัดเอา น้ำรักนั้น (เสียงถาม - ทำมาถึงเอาพระพุทฺธไปต้มล่ะคะ ตอบ - เอ้าเขาว่าคนไทยเก่ง ถือพระพุทฺธ เลยเอาพระพุทฺธไปต้มมันจะได้แก้มันไง เสียงหัวเราะ เสียงแทรก - ถ้ามันไม่กินน้ำต้มพระพุทฺธ มันก็เสร็จไปนานแล้วนี่ ก็เขาทำรักแล้วปิดทอง รักมันกัดไส้ขาดหมด, เสียงถาม - มันจะจริงหรือเปล่า ที่เทียมนี้, ตอบ - จริง จริง)

การวิเคราะห์

เรื่องนี้เป็นเรื่องจริง แสดงความพึงพอใจของคนไทยที่เห็นฝรั่ง (ซึ่งเรานึกคิดว่า เก่ง และฉลาดกว่าเรา) ต้องตาย เพราะรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เรื่องเช่นนี้อาจไม่มีบันทึกไว้ในประวัติศาสตร์ แต่ในกลุ่มชาวบ้านจะยังเล่าสืบทอดกันอยู่

๓.๑๓ กรุงเก่า

(นายแซ ตียะศิริ ผู้เล่า)

อ้า ... เมื่อครั้งนั้นละ กรุงเก่าเฝยเป็นป่าทั้งนั้น มีบ้านเศรษฐีอยู่บ้าน
หนึ่ง แล้วก็บ้านคนจนอยู่กระต๊อบหนึ่ง เศรษฐีคนนี้มีบุตร ที่บ้านกระต๊อบนั้นก็บุตรชาย
อยู่คนหนึ่ง พ่อแม่ก็แก่ ที่นี้ก็คิดถึงอนาคตของลูกก็เอาไปถวายท่านเศรษฐี เศรษฐีนั้นก็รับ
เลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม ที่นี้ต่อมาเศรษฐีนั้นก็หมดอายุ เลยตายไปหาย สมบัติพัสถานยก
ให้กะลูกบุญธรรมหมด ลูกบุญธรรมคนนี้ โอ้ยร้ายเหลือเกิน คบเพื่อนคบฝูงมากมาย ถึง
เวลาเย็นก็เอาเหล้ามากินเลี้ยงกัน ที่นี้เพื่อนก็เชียร์กันหนุนกันซะให้เป็นเจ้า ที่นี้ก็นึกเอา
ทีเดียวดั่งตัวเป็นเจ้า ครองเมือง ออกกฎหมายอะไรตะอะไร สิ่งเหล่าเฝย ที่นี้พวก
นั้นก็ว่าไม่ได้ท่านนะเป็นเจ้าแล้ว อายุก็มากต้องมีเมียซะทีซี เจ้าจะได้บุตรสำหรับสืบวงศ์
ตระกูลต่อ ๆ ไป ที่นี้เจ้านั้นก็ใช้ให้พวกอำมาตย์นะตีม้องร้องป่าวใครมีลูกสาวตั้งเตอายุ
๒๐ จนถึง ๒๕ ถึงเวลาบ่าย ๔ โมง ต้องอาบน้ำ (หัวเราะ) ถ้าว่าแม่หมาย
ไม่เกี่ยว ไม่เอา เอาแต่สาว ๆ ซีนคำสั่งประหารชีวิต ๗ ชั่วโมง (หัวเราะ) ที่
นี้พอได้เวลา ๔ โมงนั้นเจ้าก็เสด็จมาซี อุสาว ๆ อาบน้ำ อุโธ้แถบนั้นซะหัวเขียวไม่
ชอบใจ ที่นี้ดูตามลำนํ้า ตามลำคลองพายเรือมาดู ๒ ฟากคลองก็ไม่ชอบใจเลย ที่นี้
อยากจะดูอ่าวกรุงสยามว่าเขตแดนมันยังงัย กว้างขวางยังงัย ก็พายเรือมาปากอ่าว
ที่นี้ก็เมื่อยเกิดได้ฝุ่น พัดเอาเรือเจ้าสายน้ำผึ้งเฝย (หัวเราะ) ออกไปนอกทะเล ไป
ถึงตั้ง ๗ วัน ๗ คืน แน่ะ จะพายกลับก็กลับไม่รอด มีตะจะตามคลื่นตามลมไป
เถอะ ไปติดเมืองจีนพอดีสว่าง ที่นี้เจ้ากรุงจีนออกมาล้างหน้าซี ตื่นนอน มองไปเห็น
เข้าก็ใช้พวกมหาดเล็กนะไปเอาเชยตัวมาทิดี ที่นี้ก็เอามาถาม ถามว่านี่มาตาไหน ที่
มาจากไหน บ้านเมืองอยู่ที่ไหน พระเจ้าสายน้ำผึ้งนั้นก็ว่าเป็นเจ้าอยู่เมืองไทย พาย
เรือมาดูอ่าวกรุงสยามที่นี้ลมซัดมา (หัวเราะ) ก็เลยมาติดเฝย ที่นี้พระเจ้ากรุงจีนก็
ให้ประทับอยู่ก่อน ให้คลื่นตีลมตีก็ค่อยมา กลับเมืองไทย

เจ้ากรุงจีนมีลูกสาวอยู่คนชื่อแม่สร้อยดอกหมาก (หัวเราะ) ที่นี้พระเจ้า
สายน้ำผึ้งอยู่มาหลายวัน ก็นอนก็นอนกับพระเจ้ากรุงจีน ที่นี้ฮึ้นวันหนึ่ง พระเจ้ากรุง
จีนก็ปวดท้องซี้ (เสียงหัวเราะ) ก็ลุกขึ้นมาซี้ เอ้ ... เจ้าเมืองไทยหายไปไหน
เอ้ ... พอซี้สุดก็เที่ยวหาทั่วหมด (หัวเราะ) ไม่เจอะก็นึกเฉลียวใจ ไปดูที่ห้องลูก
สาว ที่ไหนได้กำลังนอนกอดกัน เจ้ากรุงจีนดูซะเต็มหูเต็มตาแล้วก็เฉย ไม่พูดยังงี้
พอเข้าซึ้นก็เสวยอาหาร เสร็จแล้วก็จับมือเจ้าเมืองไทยมานั่งคุยกันนี้ ว่าท่านนะเรื่อง
อะไร เรารู้หมดแล้วเห็นกะตาเอง ไปถึงบ้านถึงบ้านเมืองละก็ ไปจัดแจงแต่งขึ้น
หมากมานะ ทำตามประเพณี ที่นี้ก็พอรุ่งขึ้นอีกวันก็คลื่นดิลมติ พระเจ้าสาย ... พระ
เจ้ากรุงจีนก็เอาเรือสำเภามาส่งเจ้าเมืองไทย (หัวเราะ)

มาถึงเมืองไทย เจ้าเมืองไทยก็จัดแจงเตรียมชั้นหมากซี้ไป ที่นี้ก็กินเลี้ยง
กันอย่างสนุก แต่งงานแล้ว ที่นี้ก็เจ้าเมืองไทยก็ไม่เคยกินเหล้า อั้งอ้วยโล่ (เสียง
ถาม - เหล้าอะไรนะคะ) เขาเรียกว่าอั้งอ้วยโล่ ไอ้เหล้ากระดิกพรรคนั้นนะ กินเข้า
ไปที่นี่เมา เมาก็คุยอะไรไม่เข้าเรื่องเข้าราว ที่นี้ไปคุยคำนึงว่านี่ ถ้าส่งตัวเจ้าสาว
ไปถึงเมืองไทยเมื่อไรละจะเอาราชรถมาคอยทำที่ท่าเรือเขียว ไปคุยไว้ ธรรมเนียม
จีนนะต้องแต่งงานแล้ว ๓ วัน เขาถึงจะส่งตัวเจ้าสาวไปให้เจ้าบ่าวซี้ ที่นี้ก็พอเรียบ
ร้อยดี เจ้าสายน้ำผึ้งก็กลับเมืองไทยซี้มาถึงก็ใช้ให้อำมาตย์นะ ทำพระหรรดชะรต
(ราชรถ) ทำจนสวยดีแล้ว เอาเชิญให้มาดู เอาดินกระต๊อบพั่งหมด ไม่ชอบใจ ที่สุด
พวกนายช่างหมกภูมิที่จะทำให้ซะแล้ว ที่นี้พระเจ้าสายน้ำผึ้งมาทำเอง ทำคนเดียว ที่นี้
ได้เวลาเรือสำเภามาแล้วนี่ ได้ ๓ วันนี่ มาถึงก็จอดที่ท่าหน้าโบสถ์วัดพนัญเชิงนะ
แหนะ ที่นี้ก็ใช้ให้พวกคนใช้ในเรือขึ้นไปทูลกะพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ว่าเรือมาถึงแล้ว ขึ้น
ไปกันหมด ที่นี้ก็ไปทูลกะพระเจ้าสายน้ำผึ้ง พระเจ้าสายน้ำผึ้ง ก็ยังทำราชรถไม่เสร็จ
ที่นี้แม่สร้อยดอกหมากก็นั่งคอยอยู่ในเรือ ๒ คน กะคนใช้ นอกนั้นไปกันหมด แจกแป๊ะ
นั่งคอยตั้ง ๓ ชั่วโมง ก็ยังไม่เห็นมีพระหรรดชะรต ก็นึกเฉลียวใจ พระเจ้าสาย -
น้ำผึ้งนี่ไม่ซื่อตรงกะเราซะแล้วนี่ คงจะทะเลาะกะเมียหรือยังงี้ ป่านนี้ถึงยังไม่มารับ
เรา ยิ่งคิดก็ยิ่งเห็นจริง เลยเสียใจ กระโศคน้ำตายหาย (หัวเราะ) กระโศคน้ำ

ตายไป ชั่วสัก ๑๐ นาทีได้ราชรถแห่มาแล้ว, มาถึงคนใช้ก็ว่า เจ้าแม่สร้อยดอก-
หมากโตคน้ำตายไปเมื่อตะกี้แล้ว พระเจ้าสายน้ำผึ้งโอบี ร้องไห้จนสลบ เอาเสื้อ
ลายมาหนุนนอนแหละ เตียวเตียวผีเจ้าแม่สร้อยดอกหมากลอยขึ้นมา พระเจ้าสายน้ำผึ้ง
ก็เอาศพขึ้นมา แล้วก็ลงนอนต่อไป วิชาญาณมาเข้าฝันว่า ให้สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่
ไว้ให้ แล้วก็ให้ปลูกศาล ก็สร้างพระพุทธรูปองค์ใหญ่นะซี แล้วศาลเจ้าแม่อาเนียวนั้นแหละ
ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก แล้วก็พอสร้างเสร็จแล้ว พระเจ้าสายน้ำผึ้งก็เลยสวรรคต
สวรรคตไป แล้วก็เจ้าแม่สร้อยดอกหมากก็อยู่ข้าง ๆ ศาลเจ้านั้นแหละ

แล้วก็นี่ก็ต่อมาก็อ้อ ... ซื่อ ... อะไรตรงนี้ ... โอ้เราก็ลืมไปซะแล้ว
คนสวยในเมืองนั้นแหละ ก็อยากจะดูเจ้าแม่สร้อยดอกหมากซี ไหนเขาสวยยังงี้ละ
เจ้าสายน้ำผึ้งถึงได้ชอบ ก็ปีนหน้าต่างขึ้นขึ้นไปดู พอชะโงกเห็นะตกลงมา คอหักตาย
เวลาจะตายเห็นะร้องส่งแม่ไว้ว่าบ้านนี้เอาสร้างวัดทีนะ แล้วกรวดน้ำอุทิศให้ฉัน สร้าง
เสร็จแล้วให้ชื่อว่าวัดสาวชะโงก ที่อยู่ใกล้ ๆ ก็วัดพนัญเชิงงา

แล้วเจ็กที่มากับเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก มาด้วยกันนะขึ้นไปในวังแล้วก็ ตั้ง
ตระวันนั้นจนกระทั่งวันดี เมืองไทยถึงได้มีเจ็ก (เสียงแทรก ... อ้อ...) ไหมก็
เจ็กไม่มีเลยแหละเมืองใครใครอยู่ (เสียงถาม - ก็มาตั้งแต่ครั้งนั้นนะเธอ) มาตั้ง
แต่ครั้งนั้นละซี มาตกค้างอยู่จนกระทั่งทุกวันนี้ (เสียงหัวเราะ) มานะ เจ็กที่มามา
กันนะมาเห็นป่าไม้เมืองไทย ก็หวังว่าจะเป็นเศรษฐีเมืองไทยซะแล้ว รู้ว่าป่าไม้เมือง
ไทยไม่มีเจ้าของ หวังตัดฟันขาย เผลอถ่านกัน (เสียงหัวเราะ) แล้วก็ได้จริง
เหมือนกัน เพราะว่ามานะเขามันดี เห็นมันเป็นเศรษฐี เป็นเจ้าสัวกัน คนไทยนะมี
เมืองที่ดีเสียเปล่า ๆ ซี้เกียจ ทำอะไรทำไมไม่จริง ทำเอาตะพอกิน หมดแล้วถึงจะไป
ทำใหม่ (เสียงแทรก - ลูคนจีนไม่ได้)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดอยุธยาที่จริง แต่เมื่อชาวบ้าน
เพ่นพามาเล่าก็มีอะไรบางอย่างที่สะท้อนสภาพสิ่งแวดล้อมของผู้เล่า เช่น การเอ่ยชื่อ

สุราที่พระเจ้ากรุงจีนนำมาเลี้ยงเจ้าสายน้ำผึ้งว่า "อึ้งอู๋โล่" แสดงว่า ผู้เล่านี้น่าจะรู้เรื่องสุราของจีนดี และการเล่าว่า "พระเจ้ากรุงจีนก็ปรกทองขึ้น" เป็นสำนวนพูดง่าย ๆ อย่างคนพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังมีสำนวนแบบชาวระยองว่า "ตายไปหาย"

น่าสังเกตว่า ผู้เล่านิทานเรื่องนี้มักแสดงทัศนะส่วนตัวไว้ในนิทานที่เล่าด้วยเสมอ เช่น ในเรื่องนี้ว่า "เจ๊กที่มากันนะมาเห็นป่าไม้เมืองไทย ก็หวังว่าจะเป็นเศรษฐีเมืองไทยซะแล้ว ... แล้วก็ไ้จริงเหมือนกัน เพราะว่า มานะเขามันตีเห็นม้า (ไหม) เป็นเศรษฐี เป็นเจ้าสัวกัน คนไทยนะมีเมืองที่ดีเสียเปล่า ๆ ชี้-เกียด ทำอะไรทำไมไม่จริง ทำเอาต๊ะพอกัน หมดแล้วถึงจะไปทำใหม่"

๓.๑๔ พญากงพญาพาน

(นายแซ ติยะศิริ ผู้เล่า)

อ้า ... จังหวัดนครปฐมนะ เมื่อก่อนนั้นมีพระเจ้าอยู่พระองค์หนึ่ง ชื่อพระยากง มีมเหสีอยู่องค์หนึ่งชื่อ ... อ้า ... สุมาสีวรรณ ที่นี้ก็อยู่มากรัวันหนึ่งระหว่างบรรทมกันอยู่ก็เข้านิดแล้ว อ้า นางฟ้าบนสวรรค์นะ เอาจีเพชรลงมา มาให้นางสุมาสีวรรณมเหสีของพญากงนั้นแทนะที่นี้นางสุมาสีวรรณก็พิเคราะห์ดูไอ้จิ้งนั้นแทนะ ก็ไปมองผิวเอ๊ะ ทำไมมีแต่ตัวหัวไม่มี ก็ร้องโวยวายขึ้น พญากงตกใจตื่นขึ้นมา ว่าอะไรว่าเอ๊ะ... ผมนไป ผมนว่ายังงี้ ก็เล่าให้ผิวฟัง เหมือนอย่างที่เราเล่ามาเนี่ย พญากงก็ให้โทรมาทำนาน โทรว่ามเหสีของท่านเนี่ยจะตั้งครรภ์ ถ้าว่าประสูติออกมาอย่าเลี้ยงไว้นะ เด็กคนนี้ โตขึ้นมันจะฆ่าพ่อฆ่าแม่

ที่นี้ก็ต่อ ๆ มาก็อ่ดครบ ๔ เดือน ก็ประสูติพญาพานออกมา เป็นผู้ชายซะด้วย โอ๊ย พญากงก็รักเหลือเกิน แต่ว่าคิดถึงไอ้คำโทรทำนานขึ้นมา มันก็ไม่ได้ว่าไม่ได้ ต้องเอาไปฆ่า ที่นี้นางสุมาสีวรรณ ก็ ก็โธ ไม่เคยมีลูกเลย ลูกก็ผู้ชายที่นี้ก็ขัดคำสั่งผิวไม่ได้ ก็จัดแจงเอา ... เขาจะเอาไปฆ่าแล้ว ที่นี้ประสูติออกมานะใส่

พานทองไว้ ที่นี้คืนกระเด้า ๆ ไอ้พานทองนะ พานนั้นมันเป็นพานโบราณ เขาเรียก
พานปากกระจับ ดินไปดินมา ไอ้แหลม ๆ ที่ริมพานนะบาดหน้าเอาหน่วย เลือดไหล
ที่นี้ก็พอดีเพชฌามาเข้า เขียว เอาหม้อมาจะมาสัฟ ที่นี้พอพญางงเปลอ นางสุมาลีวรรณ
ถอดเอาแหวนนามสกุลเนี่ย เอาผูกเชือกผูกข้อมือให้ลูก เพชรชาติก็เอาใส่หม้อไปกะ
หมอดำแด้ด้วย ที่นี้ถึงกลางทางก็นั่งปรึกษากัน เอ ฝิเราจะเอาฆ่าเสียดีหรือจะเอาอี
ทำไหน พริกษากันก่อน ที่นี้ยายหมดดำแด้ว่า อย่าฆ่าเลย ใส่หม้อแล้วลอยแพไปชะ
ก็แล้วกัน แล้วเรื่องอะไรอย่าพูดกันไป ที่นี้น้ำเหนือมันก็ไหลแรงฝิ ไอ้หม้อนั้นก็ลอย
ตามน้ำไปซิ ไปถึงวังน้ำวนที่หน้าบ้านยายหอมนั่นแหละ หม้อนั้นก็ไปติดแพะที่หน้า
หน้าบ้านยายหอม ยายหอมนะแกเป็นเศรษฐีเลี้ยงเป็ดนะ อยู่จังหวัดนครพนมนะ เลี้ยง
จนซีเป็นหัวโคก เขาเรียกโคกยายหอมงา (เสียงถาม - จังหวัดนครพนมหรือนคร-
ปฐมคะ) นครปฐม แล้วที่นี้ยายหอมคนนี้แกเป็นคนถือศีล มีชีช้าเป็นร้อยอันแน่ พวก
ทาสของแกนะ กลางวันจึงมาไปส้อมาที่ร้อนก็บ้านมันอยู่ไม่ไกลกะวัดนี้ ก็ลงมาอาบน้ำ
ที่หน้าน้ำ เอ๊ะนั่นหม้ออะไร เอ๊ะ ใจเสียงเด็กร้องในหม้อ ก็เอาไม้เท้าทะเยียมหม้อ
มาไปเปิดดู ยายหอมแกไม่มีลูกฝิ เอ ใครวะเอาลูกลอยแพมา พูชายด้วย ที่นี้ก็
เอาขึ้นมาอุ้ม เอ ฝิมือใจมันมีแหวน แหวนหยั่งจี้มันแหวนเจ้านายฝิ ยายหอมเลย
เก็บเอาออกใส่กระเป่าชะ แล้วก็เอาพญาพานนะไปให้พวกทาสเลี้ยง สัฟไว้ต้องเลี้ยง
ให้สินะ ดูไม่ได้ ดำไม่ได้ การกินการอยู่ต้องให้บริบูรณ์ คนไหนไม่เชื่อกวังเขียน
คนหละไหล แล้วใส่กรวน ที่นี้ก็เอาเจ็ดคนเขียว ผลัดกันคนหละวันหละวัน วันไหน
เวรใครเวรใคร พวกทาสก็เอา เชื้อฟังกำสั่งเจ้านาย ยายหอมแกเป็นนรยฝิ นั่น
พวกทาสทั้งนั้น ก็เลี้ยงมา เลี้ยงมาจนโต

ที่นี้ก็เจ้าเมือง ... เจ้า ... เจ้าเมืองกรุงธนบุรีนะ เสด็จมาทางบ้าน
ยายหอมด้วย ก็มาเจอพญาพานเข้า กำสั่งเตะตะกร้ออยู่ เอ็งคนเดียว ตะเตะกร้อ
ได้ถึง ๓ ลูก ชับติด ชับติด (หัวเราะ) เจ้าเมืองกรุงธนบุรีก็ฝิเคราะห์หมองซี
มอง ... เอ ... ไอ้เด็กคนนี้ หน้าตามันไม่บอกว่าเป็นลูกไพร่เลย ดูลักษณะมันไป

ทางขุนนางนี่ ก็เข้าไปตามยายหอมว่าเด็กคนนี้ลูกใคร ยายหอมก็พูดว่าลูกบุญธรรม ไม่ใช่ลูกของตัวเองหรอก ฉันเก็บได้ เขาใส่หม้อลอยแพมา เจ้ากรุงธนบุรีว่าให้เรา จะไปเลี้ยงเป็นลูก ชัดคำสั่งไม่ได้นี่ เจ้านายแต่ก่อนนะ ก็เขาเป็นเจ้านาย ยายหอม ก็ว่า เอาซี (เสียงถามแทรก - ไข่พระเจ้าตากสินไหม เจ้ากรุงธนบุรีนะ) ไม่ใช่ ที่นี่เจ้ากรุงธนบุรีก็เอาไป เอาไปเลี้ยง เอาไปฝากกะท่านอาจารย์หลายอาจารย์ เหลือเกิน หักมวยมั่ง หนักกระบี่ ฝึกกระบองอะไร หักพอกเก่งดี อ้าว ... อาจารย์ ตาย ย้ายไปให้อาจารย์องค์นี้หัก พอกเก่งดี ตายอีก (เสียงหัวเราะ) ที่นี่ไปอยู่กะ ท่านอาจารย์ ... อ้อ ... ชื่ออะไร ... ตอนนี่ซี ... อ้า ... หักฟันจ้าว หักชน- ข้าง สำเร็จหมด ที่นี่ก็กลับมาอยู่บ้าน มาอยู่กะพ่ออย่างเดิม ที่นี่ก็ไฉวันนั้นนะ เป็น วันถอนน้ำพิพัฒน์สัตยา เจ้ากรุงธนบุรีก็จัดแจงแต่งเครื่องทรงเต็มยศ พญาพานก็ถามว่า คุณพ่อจะไปไหนนี่ ว่าจะไปถอนน้ำในพระราชวัง โอ๊ย อย่าไปเลย ว่าไม่ไปไม่ได้ โทษถึงประหาร มันว่าอย่าไปเลย พญาพานห้ามอย่าไป พญาทงก็ไม่ไปเขาก็ฆ่าพ่อ ทำนั่นสิว่า ว่าให้มันมาฆ่าสิซิ เอ ที่นี่ก็ นั่นก็จะไปให้ได้ ลูกชายจับมือกระซางว่า อย่าให้ไป อ้าวไม่ไปก็ไม่ไป เกิดโมโหขึ้นมาแล้ว ที่นี่พอได้เวลาก็ เจ้าก็เสด็จ พญาทงก็เสด็จมาดูพวกที่ถอนน้ำ ก็มองดู เอ ... เจ้ากรุงธนบุรีทำไมไม่เห็นมาละนี่ อ้าวคอยสักสักประเดี๋ยวก็ไม่มา ก็เจ้าพญาทงนี่ เขียนหนังสือให้พวกทหารเอามา ๕ คน เอาไปเชิญตัวที่บ้านมาที่ซิ มาถึง พญาพานจับฆ่าหมด เหลือเอาไว้คนหนึ่ง เขียนหนังสือทำชนข้างที่เดียวแหละ ทำชนข้างที่นี้พวกนั้นก็เอาไปให้พญาทงดู หนอย แน่ ทำชนข้าง เอาซี พญาพานนั่นนะ คบเพื่อนคบฝูงมากมาย ยายหอมก็รักลูก เหลือเกิน เอาเงินซื้อมา ข้างตัวไหนดี ไม่ดีก็ให้เพื่อนเอาเงินไปซื้อมาใหม่อีก ซื้อ ได้ที่มาจากหนึ่ง เขาเรียกข้างหัวเสือ ข้างหัวเสือ ดูไอ้ตัวนี้ นั่นแหละได้อย่างใจ ซี่ ไอ้ข้างหัวเสือนี้ซิ จะไปชนข้างกะพ่อ (เสียงถาม - คงไม่รู้ว่าเป็นพ่อ) เออ ... ไม่รู้ ตามยายหอม ยายหอมก็ไม่บอก ว่าฉันนะเกิดมาอย่างไร เมื่อไปอยู่โรงเรียน ไอ้หักเพลงอาวุ่นนะ เพื่อนนักเรียนมันก็ล้อว่าไอ้พานไม่มีพ่อใส่หม้อลอยแพ ล้อกันเป็น กลอน ไฉนนี่ก็โกรธเสียเหลือเกิน มาบ้านก็มาถามยายหอม ยายหอมก็ปิดเนื้อความ

ว่าลูกแม่เอง ยังงั้น ยังงี้ พญาพานก็เชื่อ ก็เลี้ยงมาแต่เล็กนี่

ทีนี้ก็ทำขนข้างนี้ พอได้เวลาพญาหงษ์ข้างเสด็จมาเจรจากันซิ ถามว่า
เอ็งชื่ออะไร เขาว่าชื่อพญาพาน แล้วแกล้งชื่ออะไร เขาว่าเขาชื่อพญาหงษ์ เขาเป็น
โจร พญาหงษ์ก็หาว่าจะคิดขบถแก่แผ่นดิน เอ้า ได้เวลาก็ตกข้างกันขาดสองซี่ ขาด -
สอง อย่างเห็นง้าวกันบนหลังข้างนั้นนะ หมวกพญาพานตก พญาหงษ์ก็ดิเคราะห์หมอง
เอ๊ะ ... เล็กน้อยคนนี่ หน้าเหมือนลูกเรา มีแผลเป็นตรงนั้นที่กว้างจิ้งหหวะ พญาพาน
ได้ทำก็ฟันขาดสะพាយแล้ง คอขาดตกมาจากหลังข้าง หัพแต่ก่อนนะ พอนายแพก็วิ่งกัน
ปาฐ์เท่านั้น (หัวเราะ) พญาพานก็ไป ตามไปเข้าไปถึงในวังแน่นะ ไปเห็นแม่เข้า
สวนเหลือเกิน ก็มีลูกชายคนเดียว คิดจะเอาทำเมียแน่นะ ลุย ... ไล่ปล้ำ ไล่ชะไม
มี ไล่ปล้ำแม่ปล้ำชะ นางนั้นก็ไมยอม ก็ตีสาจพญาหงษ์เข้าไปสิงแมว แมวพูดได้ หาวว่า
ไอ้ลูกอุบาทว์ ข้าพ่อก็คิดจะเอาแม่ทำเมีย พญาพานได้อินเข้าก็ เอ๊ะ ... เกิดมาไม่เคย
เห็น แมวพูดได้ เอ ... ใจอาถรรพณ์ยังงี้ เราฝันทำไหนด ก็มาคิดดูเลยอธิฐาน
นี่ ถ้าเป็นแม่ลูกเหมือนอย่างที่เราฝันพูดนี่จริงละก็ ขอให้ฉันมีใจ ก็เอาผ้าเช็ดหน้า
บุฟี่ผ้าตีนนางสุมาสิวรรณ แล้วก็กราบ ๓ ที กราบ ๓ ที น้ำนมทุ่งโชนเขียว
เสื่อนี้เปือกหมด ก็เลยนับถือตั้งแต่นั้นนะซิ ทีนี้ก็ไปตามท่านอาจารย์คงว่ามันจะบาปไหม
ข้าพ่อตายนี่ มันจะบาปแค่ไหน อาจารย์คงก็ว่าบาปฆ่าพ่อตายนี่ ต้องสร้างเจดีย์สูงนก
เขาเหิน พระเจดีย์ราบเป็นหน้ากลองถึงจะได้ไปผูกไปเกิด ไม่ก็ไม่ต้องไปตกนรก ก็สร้าง
องค์พระปฐมนะซิ แค่นกเขาเหิน ก็ ๖๐ วา นะซิ นกเขาเหินนี่ แล้วก็สร้างองค์
ปฐม แล้วก็ไปตามอาจารย์คงว่าเหมือนกะเขาเสียงเราตั้งแต่เล็กเป็นแม่บุญธรรมเฉย
ต้องทำยังงี้อีกมะ ว่าต้องให้สร้างองค์พระประโชไนให้เล็กกว่าองค์พระปฐมหน่วย ให้
ห่างระยะ ๕ เส้น แล้วให้ปั้นรูปไว้ แล้วสร้างพระประโชไนนั้นใจ มียายหอมถือไม้
เรียวอัน แล้วจวนข้าวพญาพานนิคหนึ่งนะ ก้อนข้าว แล้วก็พระเจดีย์ ๒ องค์รวม
เป็นหน้ากลองเมื่อไร ถึงจะได้ไปผูกไปเกิด พญาพานสร้างเสร็จแล้ว ถึงปีเค้ามีงาน
นะ มันชำรุดทรุดโทรมตรงไหนนะ หลวงเขาคบแต่งอยู่เสมอเนี่ย เมื่อไรมันจะร่าละ
แล้วยังตกนรกอยู่ยังงั้น

ต่อมาถึงปีเขาก็มีสักการกัน อะไรกัน องค์พระปฐมน่ะ เมื่อครั้งก่อนนี้มี
งานนะ เวลาตะวันตกมองเงา หนึ่งก็ไอ้แก้วอุยกยอนุ่นมันแก้วตัวผู้ ฝรั่งมันมาขอซื้อ
กะรัชกาล ที่ ๕ ตั้งหลายล้าน รัชกาลที่ ๕ ไม่ขาย หนึ่งมันเอาแก้วตัวเมีย มัน
คิดทำแก้วตัวเมีย เมืองมันนะมาต่อ เอาแก้วตัวผู้ไปขาย ตั้งแต่วันนั้นจนวันนี้
องค์พระปฐมไม่มีเงา มัวหมองไปหมด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานประจำถิ่นของจังหวัดนครปฐม แต่ที่น่าสังเกตคือ
การออกชื่อ มเหสีของพญางังว่า นางสุวรรณมาลี และ ออกชื่อเจ้ากรุงธนบุรีว่า
เป็นผู้มาขอพญางังไปเลี้ยงต่อจากยายหอม และต้องไปถือน้ำในพระราชวังของพญา
กัณท์ เป็นรายละเอียดที่แปลก ไม่ปรากฏในสำนวนอื่น ๆ มาก่อนเลย ผู้เล่าอาจ
จำรายละเอียดเหล่านี้มาจากเรื่องอื่น แล้วนำมาเล่าแทรกไว้ในเรื่องนี้ก็ได้ เพราะ
ผู้เล่านิทานเรื่องนี้เป็นผู้ที่มีจะให้รายละเอียดของเรื่องเสมอ

นอกจากนี้ ในตอนจบยังจบแปลกมาก มีเค้าคล้ายนำเรื่องของแหลมสิงห์
(ตอนท้ายนิทาน ๓.๔ สัตหีบ นายพัน อนันตภูมิ ผู้เล่า) มาผสม

๔. นิทานอธิบายเหตุ (Explanatory Tale)

๔.๑ บ้านเพ

(พระครูสังวรณัสนาธิวัตร ผู้เล่า)

อาจมาจากคำว่า เพ ซึ่งหมายความว่า ทั้งหมด ในคำว่า ทั้งเพ
หรืออาจตัดมาจากคำว่า เกศรา ซึ่งแปลว่า เรือ

การวิเคราะห์

คำอธิบายนี้ เป็นการสันนิษฐาน ที่มาของชื่อหมู่บ้าน โดยพิจารณาในทาง
ความหมาย ซึ่งน่าจะเป็นในแนวที่ ๒ มากกว่า เพราะเข้ากับสภาพท้องถิ่นซึ่งอยู่ชาย

ทะเล เป็นท่าเรือและมีเรือประมงเข้าสู่อ่ามามากมายมาแต่ครั้งโบราณ

๔.๒ บ้านเพ

(นายแบน ไม่ทราบนามสกุล)

ที่เรียกว่าบ้านเพ เพราะที่นี้มีภูเขาชื่อเขาตะเกือกว่า ตรงนี้จึงเรียกว่า
บ้านท้ายเกตรา เพราะอยู่ท้ายเขา ต่อมาจึงเรียกสั้น ๆ ว่า บ้านเพ
เขาตะเกือกว่านั้น ยังมีหินเป็นโซ่ เป็นสายสมออยู่

การวิเคราะห์

การอธิบายของวิทยากรน่าเชื่อถือมาก เพราะมีหลักฐานประกอบคำอธิบาย
อีกอย่างหนึ่ง วิทยากรเป็นผู้สูงอายุ คืออายุถึง ๘๖ ปี และสังเกตจากการอธิบาย
ทันทีที่ได้รับคำถาม การพูดสิ่งที่รู้ดีอยู่แล้วย่อมไม่ต้องอาศัยเวลาคิด

๔.๓ เกาะเสม็ด

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

ที่เรียกเกาะเสม็ด เพราะมีต้นเสม็ดใหญ่ และมีสระน้ำใหญ่อยู่มกกลางเกาะ
ดินที่เกาะเสม็ดเป็นดินดี เหมาะในการทำเครื่องปั้นดินเผา

การวิเคราะห์

คำอธิบายนี้แสดงว่าการตั้งชื่อเกาะนี้ ตั้งตามชื่อพืชที่มีมากและยังแสดง
สภาพของเกาะที่มีต้นเสม็ด (ต้นไม้ชนิดหนึ่งใช้เปลือกหรือลำต้นที่ผุดลูกกับน้ำมันอย่างทำได้
เรียกว่า ใต้เสม็ด^๑) มากมีสระใหญ่ และมีดินดีเหมาะในการทำเครื่องปั้นดินเผาด้วย

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หน้า ๙๒๔

๔.๔ กำเนิดราชสีมา

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

กำเนิดเมืองราชสีมา ตะขือโคราชไข่ม้า คราวนี้ที่หลังนี้เขาเรียกว่า ราชสีมา คราวนี้เขาจะตั้งเจ้าเมือง โทรวาดองเอาหนึ่งราชสีมารองแทน แทนที่จะออกหนึ่งเมืองเนี่ย ก็ประกาศหาว่าใครจะรับอาสาเอามาให้ได้มั่ง ต้องเป็นเดือน ๆ ต้องลงเรือไป ประทุกสินค้าลงเรือก็ไปเรื่อย

ไอ้เจ๊กคนนั้นเมียเขาตายไป เมียตาย ถ้าอยู่ยังจี ก็ไม่มีท่ามีทางอะไร เป็นจมโหม่งข้าวให้เขากิน เพื่อเขาได้ดื่งจะได้กะเขามั่ง เขาชวนเมียเขาไปด้วยนะ ไปตาย ๆ จั้นแหละ ชวนไป ก็ไปกันเรื่อยไป ไปถึงสะดือทะเล (เสียงถาม - ทำไมไปหาหนึ่งราชสีมาไปสะดือทะเลละ) ก็ไปเรือนี้ ก็มันอยู่นอกฟ้าป่าคิมพานต์ อยู่ที่ไหนก็ไม่รู้ ต้องไปเรือ พอดีวันนั้น น้ำมันลง ก็หมุน จะเอาเรือลงสะดือทะเล ผีเมียเขาก็ปลุกชี เรือจะจม เรือจะจม เขาก็หนีขึ้นยอดเสาเรือ พอดีไปหีบกิ่งมะม่วงคิมพานต์นั้นได้ มะม่วงคิมพานต์นะ ต้นมันอยู่ไหนก็ไม่รู้ กิ่งมาถึงสะดือทะเล (เสียงแทรก - โอโฮ) พอหีบกิ่งมะม่วงคิมพานต์ ก็ได้ไปเรื่อย ลิงมันก็มาเจาะมะม่วงคิมพานต์ ไม่รู้จะไปนอนที่ไหนก็นอนหลับในนั้น เข้าเข้าสิงก็ออกมาหากินอีก มาเจาะไม่รู้ว่าจะอะไรนี้ มันว่าหนอน (หัวเราะ) ไอนั้นเขาก็เล่าให้ฟัง ลิงก็จับมือจงไปหาเจ้านายมัน พญาลิงหนูนาก็ถามไถ่ว่าไปยังไง มาอย่างไร ก็ว่าเขาจะให้มาหาหนึ่งราชสีห์ ก็เหลือแต่เขาคคนเดียว ทำไงละ หัวหน้าลิงก็เอาหนึ่งราชสีห์หื้อเจ๊กเข้าหื้อแล้วม้วน ๆ ขว้างมาตกเมืองนครราชสีมา เลยขึ้นนครราชสีมาจนบัดนี้ละ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ อธิบายที่มาของชื่อจังหวัดนครราชสีมา ว่าเป็นมาตามนิทานที่แสนสนุก เป็นการแสดงจินตนาการของเจ้าของนิทานอย่างชัดเจน

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เป็นผู้มีความสามารถในการเล่านิทานสูง ผู้ฟังจะได้ทั้งความรู้ ความคิด ความสนุกสนาน สำเนียงพูดก็แสดงความเป็นชาวระยองโดยแท้

ออกเสียงคำว่า แจ็ก /cek/ เป็น แจ็ก /cek/ จมโพ /cum - phoː/ เป็น
จมโพ /cum - phoː/ สะดือ /sa - dɯː/ เป็น กะดือ /ka - dɯː/

๔.๕ กำเนิดนกเค้าแมว

(นายพ้วน อันทภูมิ ผู้เล่า)

กำเนิดนกเค้าแมว ตั้งแต่โบรมโบรมมาเนีย เจ้าแผ่นดินแต่ก่อนเขา
ต้องมีโหรหลวงของเขานะ ตั้ง ๔ คนนะ เขาก็จะลองโหรว่าใครคนไหนจะตาย
แม่นยำ เขาก็จับแมวซึ่งไว้ในหีบ ก็เรียกมาเลย มานั่งแท่น เขาก็เรียกโหรมา
มาเลยมาทำนายที่ ของในหีบนั้นอะไร คนนั้นก็ทายว่าสัตว์ ๔ ท้าว อ้าว ไปอีก
คนนั้นก็สัตว์ ๔ ท้าว ไปอีกคนก็สัตว์ ๔ ท้าว เอ ... ถูกไป ต คนแล้วนา
พระเจ้าแผ่นดินนะคิดว่า ไอ้นี้ทายถูกแล้ว คนที่หลังนี่ซิ มันมีคาถาผีปลุกเสก ปาวก็
ได้ ปาวเข้าไปในหีบนั้น ก็เขาทายกันหมดแล้วนี่สัตว์ ๔ ท้าว เราสัตว์ ๒ ท้าว
เหอะ (เสียงแทรก - อ้าว) ก็เขาวาคาถาเสกไปแล้ว เสกให้แมวเป็นหนกเงาะ
(เสียงแทรก - อ้อ นี่ก็ลงเลขฆานาที่แล้วเขาก็ว่า สัตว์ที่อยู่ในหีบนี้ เป็นสัตว์ ๒
ท้าว แล้วบินได้ด้วย มีหูคล้าย ๆ แมว พระเจ้าแผ่นดินก็ (เสียงตอบเข้าประกอบ)
เสร็จมึง (เสียงหัวเราะ) ทำนายผิดต้องประหารชีวิตนี่โหรหลวงนั้นก็ตอบพระเพลา
(เสียงตอบเข้า) เสร็จมึง ตาย ตายแน่ เปิดหีบมาก็แล้ว ไอ้แมวนั้นไม่ขยับซะแล้ว
เป็นหนก กำเนิดของนกเค้าแมวมัน มีเค้าแมวอยู่ที่หูกี้ (เสียงแทรก - อ้อ นั่นก็เป็น
นกเค้าแมวตัวแรก)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายกำเนิดของนกเค้าแมวว่าเกิดขึ้นจากแมวที่ถูกเสกคาถา
ให้กลายเป็นนก นับเป็นการอธิบายข้อสงสัยว่า ทำไม นกเค้าแมวจึงคล้ายแมวได้
อย่างแนบเนียน และสนุกสนาน

การที่นิทานเรื่องนี้กล่าวถึงโหรหลวง แสดงให้เห็นความเชื่อของคนไทยในเรื่อง การศึกษาเพื่อทำนายอนาคตมัจฉานานแสนนานแล้ว แม้ในราชสำนักก็ต้องมีโหรหลวง และยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อเกี่ยวกับ เวทมนต์คาถาอีกด้วย

สำเนียงถิ่นระยองที่ปรากฏ ในนิทานเรื่องนี้ นอกจากที่เคยอธิบายแล้ว การออกเสียงสระเสียงสั้น เป็นสระเสียงยาว เป่า /pàw/ ออกเสียงเป็น ป่า /pà:w/ และการเพี้ยนเสียงวรรณยุกต์ เช่น เท้า /thà:w/ ออกเสียงเป็น ท่าว /thà:w/ และ นก /nók/ ออกเสียงเป็น หนัก /nòk/

๔.๖. กำเนิดหอยโข่งหอยขม

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ยายแก่นะ ไม่รู้จะวันพระวันโกนอะไรนะ แก่สุมปลาทูของแกตะพืดและคราวนี้ผะก็แลเห็นแล้วว่า พระอินทร์นะเห็นว่ายายนี้ทำบาปเหลือเกิน ก็แปลงเป็นพระลงมา แก่สุมไปทางขึ้น ก็ไปขึ้นทางขึ้นอีกแหละ สุมมาทางนี้ก็ปลาเปลอะไรไม่ได้ เจอะแต่ผะ เจอะแต่พระไปทางไหนก็เจอะพระ ไม่เอาแล้วฮิทีนี้ พระไม่พระก็ ก้มหน้าสุมมันเรื่อย คราวนี้คายไปก็มาเกิดเป็นหอย เดินไปก้นหน้าติดดิน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้นอกจากจะสามารถอธิบายข้อสงสัยลักษณะพิเศษของหอยโข่งและหอยขม ที่เป็นหอยเปลือกเดี่ยวและเดินเหมือนคนก้มหน้าก้มตาเดินแล้ว ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อมั่นในผลบาป ผลบุญ อย่างมั่นคงของชาวบ้านแพ เพราะความปกติ นั้น คนไทยเราถือว่าการฆ่าสัตว์ผิดศีลข้อที่ ๑ เป็นบาปหากวันใดก็จะเว้นเสีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าเป็นวันพระซึ่งเป็นวันประกอบพิธีกรรมทางศาสนาจะละเว้นโดยสิ้นเชิง แม้การไถนาซึ่งต้องใช้แรงวัวควายก็ยังละเว้น เพื่อให้วัวควายได้พักผ่อน

การออกเสียงที่ต่างไปจากภาษามาตรฐาน มีคำว่า พระ /phra' / ออกเสียงเป็น พระ /phrà / หรือ ผะ /phà /

๔.๗ อีกากับนกกระราง

(นางเนิน ผดพ่อง ผู้เล่า)

อีกากะนกกระรางนะ อีกาเขาว่า อี้ย ... มึงอย่ามาทำปากดีหน่อยเลย วะมึงจะไปทางไหน ก็กระโดดหยอกอยู่จั้นนะ นกกระรางมันก็ฉิว เอ้ามาพ่นกันไป นอกฟ้าป่าหิมพานต์กันมัยเข่าว่า อีกาเขาก็ว่าเอาฮี้ อีกาเขาบินเก่งอยู่แล้วนี่ ไป ไป นอกฟ้าป่าหิมพานต์ ไป ฮี้ย ไปนกกระรางโดดหยอก ๆ อีกาเขาบินได้ไกลลิ้มน้า นก-กระรางไปจนหัวหงอก อีกาเขาไปถึง นกกระรางไปจนหัวหงอกไม่ถึงหระกต้องกลับ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายสาเหตุที่ทำให้คนกระรางมีขนที่หัวเป็นสีขาว โดยผูกเป็นนิทาน ทำนองนิทานสัตว์ ถึงแม้จะรู้ว่าไม่ใช่เหตุผลที่แท้จริง แต่ก็ฟังสนุก และชื่นชมสติปัญญา วิธีแก้ปัญหา และจินตนาการของคนโบราณ

นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ ยังเป็นเครื่องยืนยันได้ว่าชาวบ้านเพเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชีวิตธรรมชาติ และเป็นคนช่างสังเกต จึงสามารถนำธรรมชาติของนก ๒ ชนิด มาเปรียบเทียบได้อย่างเหมาะสม

๔.๘ งูเหลือม

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

งูเหลือมเขาก็วิคปลามะ เขามีพิษ ตอนนั้นงูอื่นไม่มีพิษหรอกมะ งูเหลือมอย่างสับรอยคน ยังตายเลยตอนนั้นมะไปวิคปลาไว้กินไม่หมดมะ ดินี้พวกตามบ้านก็พากันไปจับมาซิ จับซะเกลี้ยงกลับมาบอกก็ไปเอาซะเกลี้ยงเสีย รุ่งขึ้นเข้างูเหลือมไปของมันอีก ไปกินของมัน จับของมันหมด เลยสับรอยตีนคนมะ ตายคนนั้นพิษมันมาก คนจับปลามันตาย ก็มาถึงบ้านเขาเอ็ด ๆ เขาทำบุญสวดศพ คนจับปลาให้อีกาไปดมมะ ว่าเขาทำอะไรกัน อีกาเขาไอ้ยเขาไปจับปลาเอามากินเลี้ยงกันสนุกสนาน งูเหลือม

คิดมาก็เสียใจนะ ว่ามีพิษสับคนไม่ตายนะ จับปลามากินได้ ก็ป่าวร้องขีให้งูเล็ก ๆ ให้มาเอาพิษจะลายพิษออก ไม่เอาแล้วพิษของตัว สับคนไม่ตายก็ให้มาคอยมดตะนอย ไปก่อนเขาสึก (เสียงแทรก - ฮึ่ม ไปทีหลัง) ไปก่อนไปทำเสียเอวก็ว่างมดตะนอย นะ เขาก็ให้พวกงูปล่อยไปก่อนตัวดีคนนะ พิษเขามากนะ เขายังไม่ให้ คอยเขาอยู่นั่นแหละ เขาก็ให้คนโน้น ให้คนนี้ ให้หมด เหลืออีกหนึ่งคน เขาก็ให้มดตะนอยมาขี ทำเขาจนอกก็ว่า เขาก็ยังไม่ให้ ก็ตัวมันดีคนึงมะ มดตะนอยมันค่อยเรายังเจ็บเลย เขาให้มานิดนึ่ง คอยทำจนเอวก็ว่า คอยทำเอาพิษเขานะ เขาให้งูอื่นไปหมด มาค่อย เขาก็ปวด งูเหลือมนี่มันกัดคนที่ไหน ถ้าจะกินมันจะรัดชะอ่อน เอาหางแห่จุมก แล้ว มันก็กิน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ นอกจากจะอธิบายเหตุที่งูเหลือมไม่มีพิษแล้ว ยังอธิบายเหตุที่มดตะนอยมีพิษ และเอวก็ว่าได้ด้วย นับเป็นการนำเรื่องที่นำสนใจใคร่รู้มาสัมพันธ์กันได้อย่างเหมาะสม

หากพิจารณาข้อคิดจากนิทานเรื่องนี้ จะพบว่า ผู้ที่มีอำนาจแต่ขาดสติปัญญานั้น ก็ไม่อาจรักษาอำนาจไว้ได้ และ คนเราหากเชื่อคำบอกเล่าของคนอื่นโดยไม่ไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนแล้ว ก็อาจพบกับความวิบัติได้

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ ออกเสียงพูดแปลกมาก มีเสียงวรรณยุกต์ต่าง ๆ ซึ่งฟังดูแล้วไม่ใช่เฉพาะ สามัญ เอก โท ตรี จตุวา เท่านั้น ผู้ที่สนใจอาจศึกษาเรื่องหน่วยเสียงวรรณยุกต์ของชาวบ้านเพูได้

ที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ แทนที่จะพูดว่า คอยทำบางครั้ง ผู้เล่าก็ออกเสียงว่า ทำ คำเดียว ถึงแม้ความหมายจะถูกต้อง ก็ฟังแปลกหู เพราะไม่พบเช่นนี้บ่อยนัก

๔๑๙ ทำไมเสือจึงมีลาย

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

มีคน ๒ คนไปเที่ยวป่าตัดหาญ่นะ เสือมันจะมากิน หรือยังงิเญย
ฮือ จะจำไม่ได้ นายชินแกเคยเขียน ที่นี้ก็เหมือนจับโยงนะ จับเขียนเอา
หาญดี เสือมันถึงได้มีลายนี้ คิดว่าหลอกเสือได้ อันนี้เป็นแหล่เทศน์เลยนี้ หายหมด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ โครงเรื่องตรงกับโครงเรื่องที่พบในท้องถิ่นอื่น ๆ แต่สำนวน
นี้ ท่านผู้เล่าแต่เฉพาะส่วนสำคัญจริง ๆ ของเรื่อง โดยตัดรายละเอียดอื่น ๆ ออกไป
เพราะ "ฮือ ... จะจำไม่ได้" และ "หายหมด" หากเปรียบกับนิทานชาวบ้านจาก
ตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย เรื่องก็จะเห็นความแตกต่างอย่างชัดเจน

นายชิน ที่ท่านผู้เล่าอ้างชื่อถึงนั้น เป็น "กริชาวบ้าน" ซึ่งแต่งบทแหล่
และบทเพลงต่าง ๆ ไว้มาก และได้ถ่ายทอดให้บุตรคือ นายเอียด ฮัฐโส และนาย
จำลอง ฮัฐโส ซึ่งได้รวบรวมไว้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ด้วย

๔.๑๐ นกกรั๊ก นกปูด

(นางจ้อย ถนนอนาม ผู้เล่า)

นกกรั๊กเขามีลูกสาว นกปูดเขาจะไปขอ ที่นี้แม่ยายเขาสั่งว่า เขามีค
นะ อย่าให้ร้องนะ รับคำได้ไหม เขาว่าเขารับได้ เขามีคไม่ให้ร้องนะ ถ้าว่าไม่
ร้องได้ เขาจะให้แต่งงาน เขาจะยกลูกสาวให้ ที่นี้ก็เสร็จสรรพแล้วละ ได้ยวฮิ
นกปูดก็รับคำฮิ นกกะปูดก็ทน อื้อ อื้อ ทนจนตาแดง ทนจนทนไม่ไหว ทนไม่ไหว
ก็ว่า ปูด ปูด (หัวเราะ) นกกรั๊กเขาว่าว่าอยู่หงับ หงับ นกกรั๊กเขาก็ว่า ก็ว่าอยู่
หงับ หงับ ปูด ปูด ว่าว่า หงับ หงับ ปูด ปูด ว่าว่า หงับ หงับ ว่าอยู่เรื่อง
เขามีคอย่าให้ร้อง ทนไม่ไหว กลับไม่ได้ นกปูดตาแดงถึงได้ยวฮิใจ (เสียงแทรก-

อ้อ แล้วก็เลยตาแดงมาถึงทุกวันนี้) เออ ทนว่าจะไม่ร้อง ทนจนตาแดง เลือดขึ้นตา

การวิเคราะห์

นกปูดเป็นนกที่มีลักษณะทางร่างกายต่างไปจากนกอื่น ๆ คือ มีตาสีแดง นิทานเรื่องนี้เกิดขึ้นเพื่อแก้ข้อสงสัยว่าเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้นและก็สามารถผูกเรื่องได้อย่างสนุกสนาน

นิทานเรื่องนี้ ยังล้อเลียนเสียงร้องของนกกรั๊ก ซึ่งฟังด้วยหูคนแล้วคล้ายจะพูดว่า "กูว่าอยู่หงับ หงับ" ตามด้วยเสียงนกปูด ซึ่งเสียงแปลกว่า "ปุด ปุด"

หากนำเรื่องนี้มาวิเคราะห์หาสาระ จะพบว่า สาระของเรื่องคือ การทำสิ่งที่ผิดธรรมชาติ และ เกินความสามารถของตนนั้น ย่อมนำผลร้ายมาสู่ตัวเอง ดังเช่นนกปูด ที่กลืนเสียงร้อง จนตาแดงมาถึงทุกวันนี้

ส่วนที่น่าสนใจของผู้เล่าคือ ตอนที่นกกรั๊กพูดกับนกปูดว่า "กูว่าหงับ หงับ ว่าอย่าให้ร้อง เข้ามีตอย่าให้ร้อง" ซึ่งตามปกติ จะพูดกันเพียงว่า "อย่าร้อง" เท่านั้น

๔.๑๑ อายุคน

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

อาหุยนมี ๒๐ ปีเท่านั้นนะ ความจริงนะ ก็ลองดู (เสียงถามใครเป็นคนกำหนดละ) พระอิศวรสิ ตั้งไว้ตั้งแต่มีแผ่นดินนี้ว่าให้อายุคนนะ ๒๐ อ้อ... อาหุยน ๒๐ อาหุควาย ๔๐ อ้า อาหุหมา ๔๐ อาหุสิง ๔๐ คนนะเขาให้ ๒๐ เท่านั้นแหละ ที่นี้ก็จะเข้าไปขอ ขอแล้วก็ออกมา ออกมาหน่อย ควายก็เข้าไปขอให้ ๔๐ ทำไถนาไถไร่ให้เขา กินนี่ต้อง ๔๐ ปี โอ้มนุษย์เรามันโลภนี่ ควายมันว่าไม่ไหวอาหุตั้ง ๔๐ ๔๐ ไม่ไหวแล้ว (เสียงถาม - ตอนนั้นมันพูดได้ซี่) พูดได้ สะกิดพระอินทร์ว่า แบ่งให้ผม ๒๐ (เสียงหัวเราะ) ให้ควายมันเอา

๒๐ เป็น ๔๐ แล้วนา (หัวเราะ)

ทีนี้ก็เอาอีกแล้ว หมา หมานี่ต้องคอยเฝ้าบ้านให้เขา หมาให้อีก ๔๐ ปี ไอ้หมาก็ อู๋ ... อย่าไม่ให้ดัง ๔๐ ปี ไม่ไหวหรือ ไม่ได้ไปไหน ได้แต่นอนเฝ้าบ้านให้เขา ไอ้มนุษย์เราก็คงไปสะกิดอีก (เสียงหัวเราะ) แบ่ง ขอแบ่ง ๒๐ ให้มันไป ๒๐ ให้ผมซะครึ่งนึง เอ้า ... เอาไป เอาไป

ทีนี้ไอ้พวกลิงนะ ลิงมันทำสัปโศกสัปคนให้คนดู ไอ้ลิงนะเคยเห็นเขาผิงๆ ม้ายละ ยิ่งเห็นผู้หญิงละยิ่งถอกตุก ถอกกัน ไอ้ลิงก็ให้ ๔๐ อีก ไอ้ลิงก็ไม่ไหวอีก จะให้ ๔๐ ไปสะกิดอีก มันไม่เอาให้ผมซะครึ่งนึง ได้เท่าไรละ ๔๐ แล้วมะ โดนเข้า ๔๐ แล้ว

ต่อไปนี่เขาบอกว่าสัปพันธุ์จะทำงานังไรกันละ แต่ก่อนเขาเป็นฤๅษีในขัณฑ์ ฤๅษีของสัตว์อย่างนั้น เช่น หมาที่เขาใช้เดือน ๑๒ ราวๆาก็ต้องหน้าป่อยทุ้ง ก็ก็ต้องเป็นฤๅษีเหมือนกัน เขาให้ตะกลางคืน เตียว ๆ ก็ไปสะกิดแล้ว เขากะล้งพูดกับหมาอยู่ คนนะ เมื่อไรชิ (เสียงหัวเราะ) เอ้า พูดกะควายก็ แล้วผมเมื่อไรชิ เขาบอกว่าไอ้พวกนั้นเป็นหน้า ๆ เอ้าพูดกะหมาอีก ไอ้พี่ก็ว่าแล้วผมเมื่อไรชิ (เสียงหัวเราะ) อ้อ ... มึงเมื่อไรก็ตามใจมึงชิ ตบกะโปกผางจนนุ่ม อยู่กระหัง เตียวนี้

ทีนี้อายุของคนมีมะ อายุ ๒๐ นิสบาย มันกินอยู่ในพ่อในแม่ทั้งนั้น พอ ๒๐ กว่าขึ้นไปแล้ว ชักเป็นอายุควาย ต้องแบกต้องไถ ต้องทำมาหากิน ทำเสียง เขาก็แล้ว (เสียงแทรก - ใช่ ใช่) พอหลุดไปถึง ๖๐ อ้า ๒๐ ... ๔๐ พอ ๔๐ ถึง ๖๐ นี่จะเป็นหมาเฝ้าบ้านแล้วชิ คนแก่ ๆ หน่วยเค้าชวนไปไหนก็ โอ๊ย.. ไม่ไปอยู่บ้านดีกว่า (เสียงถาม - แล้ว ๖๐ ถึง ๘๐ ละ) ก็อายุของลิงงะ กินข้าวแล้วก็ยังไม่ได้กินหลง ๆ ลืม ๆ บางทีก็นั่งเล่นอะไรต่ออะไรของตัวเอง (เสียงแทรก - อ้อ ...) เหมือนลิงจั่นแหละ บางทีเขาต้องเอาขังห้องไว้เนะ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สดได้ว่า เป็นนิทานที่เกี่ยวข้องกับจิตวิทยาพัฒนาการของคน เพราะวิเคราะห์ช่วงอายุของคนได้อย่างถูกต้อง พร้อมกับเปรียบเทียบกับว่า ช่วงนั้นๆ มีลักษณะอย่างนั้น ๆ เหมือนสัตว์ชนิดไหน นอกจากนี้ ยังแสดงธรรมชาติของคน ซึ่งมีความทะยานอยาก จนลืมความพอดี ซึ่งลักษณะเช่นนี้ไม่มีในสัตว์ประเภทอื่น เช่น การขอมอายุของสัตว์อื่นมาเป็นของตน และมีความสนใจแต่เรื่องของตน ผลประโยชน์ของตน ดังเช่นที่เข้าชี้ถามพระอินทร์เรื่องการสืบพันธุ์ นับว่าเรื่องนี้เป็นนิทานที่น่าสนใจมาก

การเล่าว่า "พระอินศวร" เป็นผู้กำหนดอายุคนและสัตว์ต่าง ๆ ตั้งแต่ "มีแผ่นดิน" (คือกำเนิดโลก) นั้นแสดงว่า มีความเชื่อเรื่องกำเนิดของโลก ตามตำนานที่เล่ากันมาทำนองพระพรหมสร้างโลก และสิ่งอื่น ๆ ในโลก การที่ออกชื่อ "พระอินศวร" นั้นไม่น่าแปลกอะไร เพราะคนไทยกับ "พระอินทร์" ใกล้ชิดกันมาก ดังที่ปรากฏทั้งในวรรณกรรมพื้นบ้าน และวรรณคดีของชาติ และอาจออกเสียงเป็น พระอินศวร ก็ได้

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า อายุ /ʔa: - yù / เป็นอาหุ /ʔa: - yù / มัย /má:y/ เป็นม้าย /ma:y/ และสะโพก /sa - phò:k/ เป็นกะโพก /ka - phò:k/ และออกเสียงคำว่าชิต้ายประโยคคำถาม เช่น เมื่อไรชิต้าย หมายความว่า เมื่อไรนะ

๔.๑๒ ความฝันที่ไม่เป็นจริง

(นายพวน อนันตภูมิ, ผู้เล่า)

ก่อนที่เดี๋ยวนี้ ฝันยังงี้ก็ได้ทั้งนั้นมะ (เสียงถาม - อ้อ เมื่อก่อนคนเราฝันยังงี้ต้องอย่างนั้นหรือ) จันซี้ สมัยนั้น ฝันว่าได้อะไรเราก็ต้องได้ แต่ต้อง

ไปทูลพระอินทร์ก่อนนะ เมื่อเราฝันแล้วต้องไปหาพระอินทร์

คราวนี้ วันหนึ่ง เสือเขาก็กำลังบอกว่า เขาฝันว่าได้กินแม่ช้าง แม่ช้างลูกอ่อนนะ ที่นี้แม่ช้างก็ว่าผิดให้ลูกโตเสียหน่อยไม่ได้หรอก ให้อดนม เสือก็ไม่ยอม ต้องกินวันนี้ให้ได้ ช้างก็ว่าจะกินวันนี้ก็ไม่ว่าอะไร ตะว่าให้ไปให้ลูกกินนมซะก่อนเถอะ ช้างก็เดินร้องไห้เรื่อยไป ที่นี้นกเค้าแมวเขาเกาะอยู่ เขาถามว่า ไอ้ช้าง ..เอ๊ย ไอ้ช้าง (เสียงหัวเราะ) มึงร้องให้ทำไม ไอ้ช้างเขาก็บอกว่า เสือเขาฝันว่าเขาได้กินกู เนิยจะไปให้ลูกกินนมแล้วเดี๋ยวจะต้องกลับไปให้เขากิน เอ๊ย ... ไอ้เรื่องแค่นี้ซี้ผง กูจะช่วย ช้างเขาก็อ้วมึงจะช่วยยังงัย เอน่า กูช่วยได้ซิหน้า เอ้ากูจะรอรูอยู่ตรงนี้ มึงไปให้ลูกมึงกินนมเสียแล้วมา ช้างเขาให้ลูกกินนมแล้วก็มา น้ำตาพรากมาเชียว ว่าตายแน่เสียแล้วเนี่ย ต้องให้เสือกินเสียแล้ว

ไอ้นกเค้าแมว ฝันเขาก็อ้วหัวช้างหลับเรื่องมาจั้น (หัวเราะ) เสือกะช้างก็ทูลพระอินทร์อยู่จั้น ไอ้นกเค้าแมวก็ทำตกใจตื่น ฮือ ... ผมก็ฝันเหมือนกัน หลับอยู่บนหัวช้างเนี่ยฝันว่า (เสียงหัวเราะ) พระอินทร์ถามว่า ฝันว่าโง่ละ ก็ฝันได้เมียพระอินทร์มาเป็นเมียผมนะซี เอ๊ะ ... ไม่ได้เรื่องเสียแล้วนี่ นกเค้าแมวจะเล่นเมีย พระอินทร์ก็ย้งหวงเมียอยู่มะ ฮือ ... ไม่เอา ... เลิก เลิกกัน ตั้งเตี้ยวนี้ไป เลยเรื่องฝันเฝ้าเอาไม่ได้ หมดแค่นี้ เสือเลยไม่ได้กินช้าง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เล่าเพื่อแก้ข้อสงสัยของคนว่า ทำไมความฝันกับความจริงจึงไม่เหมือนกัน และสามารถเล่าได้อย่างน่าสนใจ

สาระที่ได้จากนิทานเรื่องนี้คือ คนเรานั้นถ้ายังไม่เกิดปัญหาขึ้นกับตนก็จะไม่รู้ลึกเดือดร้อน โดยเฉพาะผู้ที่มิอำนาจ (เช่นพระอินทร์) และยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ที่มีปัญญา (เช่นนกเค้าแมว และมักเป็นนกเค้าแมวเสมอ แม้ในเรื่องอื่น ๆ) จะสามารถช่วยแก้ปัญหาและความเดือดร้อนของผู้อื่นได้

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้เป็นผู้เอาใจใส่ในรายละเอียดของเรื่อง เช่น เมื่อเรียกแม่ช้างว่า "ไอ้ช้าง" ก็แก้เองว่า "เอ๊ย ฮีช้าง" ซึ่งก็มีผลในการเรียกเสียงหัวเราะได้

ผู้เล่าออกเสียง คำว่า ณี /nī:/ เป็น ณี /nī:/ ในคำว่า อย่างณี กราวณี ร้อง /rɔːŋ/ เป็น ร้อง /rɔːŋ/ เก้า /kháw/ เป็น เก้า /kháw/ และตั้งแต่เตี้ยนี้ไป เป็น ตั้งเตี้ยนี้ไป โดยออกเสียงแต่อยู่ในลำคอ

๔.๑๓ กำเนิดยาฝน

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

กำเนิดยาฝนนะ มันมีมาตั้งแต่ครั้งไหนมาแล้ว (เสียงแทรก - ตั้งแต่ครั้งตายาย ๒ คน) ตั้งแต่ครั้งเมืองจีนเมื่อก่อนนี่ คนเมืองจีนเขาไม่มีใครคำนี้ ชาวทุกคนมะ นี่มันคำเสียอู๋ย ... คำเหลือเกินเหลือการนี่ คำซะไม่มีใครชอบแหละ ไม่มีผู้ชาย ไม่มีใครชอบจะหาผิวที่ไหนไม่ได้ ก็อธิษฐาน เขาไหว้เจ้าที่ไรเขาอธิษฐานทุกที่แหละ ถ้าภูตายเมื่อไร ถ้าเขาเอาไปฝังไว้ละก็ต้องให้มีต้นงอกออกมา อธิษฐานไว้ งอกไอ้ที่นั่นละซี ให้มีต้นงอกออกมา แล้วก็ให้มีลูก ถ้าใครได้สัมผัสเข้าไปแล้วให้ติดอกติดใจ กว่าที่จะทิ้งได้นี่ อู๋ย ... พุสกกุเลเหลือเกิน ว่าจันเถอะ ฮีที่นี้พอออกมา ลูกมันแก่ มันก็มีข้างออกมา ไอ้ใครก็ไม่รู้ เอาไปลองดู เอ้ ... มันดีโว้ย ก็ติดอกติดใจ ต่อมา ต่อมา ก็มาทำลนไฟดูต เหมือนไอ้ที่เขาตูด ๆ กันนะซี ก็ฝันนะซี มาเป็นฝัน

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้นอกจากจะอธิบายข้อสงสัยว่าเหตุใดผู้เสพยาฝนจึงติดฝันแล้ว สะท้อนความเชื่อเรื่อง ผลของการอธิษฐาน และเรื่องชาตินี้ชาติหน้าด้วย

ผู้เล่าใช้คำบางคำ แทนคำวิยะเพศซึ่งไม่กล่าวออกมาโดยตรง คือ
คำว่า "ไอ้ที่นั่น" แต่ผู้ฟังก็เข้าใจได้

นิทานเรื่องนี้ยังแสดงทัศนคติของชาวบ้านเพที่มีต่อลักษณะผิวกายของคนจีน
ว่า "คนเมืองจีนเขาไม่มีใครดำผิ ขาวทุกคนมะ" แสดงว่าคนจีนที่ชาวบ้านเพพบนั้น
มีลักษณะเช่นนั้นจริง ๆ

๔.๑๔ กำเนิดเกิดเถิง

(นายพัน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ต้นกำเนิดมันไม่ได้อยู่เมืองไทยหรอกนาเกิดเถิงเนี่ย มาจากเมืองพม่า
พระราชาก่อนนะ เขาได้เที่ยวปลอมตัวไปกะมหาดเล็กไปธุระทั่วไพร่หมด ว่าที่
ไหนจะเดือดร้อน เหมือนเจ้าแผ่นดินเตี้ยผิ เขาก็ไปทั่วเหมือนกันว่า ที่นี้ก็ปลอมไป
ไม่มีใครรู้จักหรือกว่า เป็นเจ้าไปกะมหาดเล็ก ก็ไปเที่ยวไป ไป ไป ไอ้ครกบ้าน
ป่าสมัยก่อนนะ อีที่นี้เขาตาขาว ผมหันแดง ขาวมันตากไม่ทัน ขาวไร้เฉย
ตายายอยู่ชานาก็เอามาตัวเสียก่อน เอามาตัวเหมือนข้าวม่วงให้มันแห้งเสียก่อนจะ
ตำไปหุงกินมะ ที่นี้เดินไปก็หอมเหลือเกิน หอมจริง ๆ อยากจะกินให้ได้ พอกินเลย
ไปหน่อยก็ใช้ไหมมหาดเล็กไปขอรำเขาที เอาเฉพาะรำ รำมันหอม มหาดเล็กก็ไป
ขอ ว่าห้ามไปบอกกะใครให้ได้เลยหว่าตนา เออ บอกใครไม่ได้ มึงอย่าไปบอก
ใครว่าพระราชากินรำไม่ได้นี่ ที่นี้ไอ้นั่นก็อกจะแตกตายเสียให้ได้ ไม่รู้จะทำอย่าง
ไร (เสียงหัวเราะ) โอ๊ย มันกลุ้มเป็นกำลัง (เสียงถาม - อยากจะพูด) อยาก
จะพูดซี

อยู่มา อยู่มา เจ้าแผ่นดินก็อยากได้อีกลองยาว ๆ ให้มันดัง ๆ หน่อย
ว่าจั้นเถอะ ที่นี้ไอ้นั่นก็ไปพูดในป่า ไปเจอเจตน์ไม้โพรง ก็เอปากเข้าไปในโพรง
ว่า พระราชากินรำ (เสียงหัวเราะ) อยากพูดเหลือเกินแล้ว ที่นี้คนแต่ก่อนนะ
ต้องหาไม้กลวงมาทำกลองยาว ๆ เนี่ย คนก็ไปเที่ยวหา ก็ไปเจอไอ้ต้นนั้นแหละเข้า

(เสียงแทรก - ไอ้ดันที่ไปพูดไว้) นั่นละซี ที่นี้เอามาเจาะกลองอะไรแล้วซี ก็ให้
ลองตีให้ตีฟัง ๆ พระราชากินรำ พระราชากินรำ พระราชากินรำ มันดังอยู่ทำนี่
เอาไม่ได้ เอาไม่ได้ ส่งออกนอกเมืองพม่า (เสียงแทรก - อ้อ) ดันกำเนิดมา
จากเมืองพม่า (เสียงถาม - ก็เลยมาอยู่เมืองไทย) เลยมาอยู่เมืองไทย เมือง
พม่าเขาว่าไม่มี

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้กล่าวว่ากลองเกิดถึงมีกำเนิดในเมืองพม่า ตรงกับคำ
อธิบายเรื่องกลองยาว หรือ กลองเถิดเทิง ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นกลองของพม่า และ
เข้ามาในเมืองไทยครั้งอยุธยา นับว่านิทานเรื่องนี้ให้ข้อเท็จจริงที่ถูกต้อง

การผูกเรื่องนิทานเรื่องนี้ เป็นการผูกเรื่องให้เข้ากับเสียงของกลอง
ยาว ซึ่งดัดคล้ายเสียง "พระราชากินรำ" จริง ๆ

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความจริงแท้อย่างหนึ่งของโลก คือ "ความ
สับสนไม่มีในโลก"

สิ่งที่น่าสนใจคือ ผู้เล่าเล่าว่า "พระราชาดังก่อนนะ เขาได้เที่ยว
ปลอมตัวไปกะมหาเล็ก ไปดูราษฎรหัวไปหมด ว่าที่ไหนจะเดือนดร้อนเหมือนเจ้า-
แผ่นดินเตียวนี้ เขาก็ไปหัวเหมือนกันน่า" เป็นการแสดงความชื่นชมในพระจริยาวัตร
ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชการปัจจุบัน ที่เสด็จออกเยี่ยมเยียนราษฎรทั่วทุก
ท้องถิ่น

ผู้เล่าออกเสียง คำว่า ร้อน /rɔːn/ เป็น ร่อน /rɔ̃ːn/ และ
ไป /pay/ เป็น ไป่ /pāy/

๔.๑๕ ดอกทองปากดอกทองที่

(นางเนิน ผัดผ่อง ผู้เล่า)

ดอกทองปาก ดอกทองหิมะ ดอกทองปากเขาก็แก้ได้ ดอกทองที่เขา

ไม่มีอะไรจะแก้ ที่นี้ก็ทำยังงี้ ๑ ก็แก้ไม่ตก ทำยังงี้ ๑ ที่นี้ก็ไม่รู้จักมีอะไรแก้ อะไรๆ ก็แก้ไม่หายทั้งนั้นแหละ ก็เกิดเอาไปลอยทะเลนะ ลอยทะเล ที่นี้พ่อหน่ก แม่หน่กเขา ก็เจอะ เขาก็เก็บขึ้นเรือ อยู่ไป ๑ กระเดี้ยว ตาพูดอะไรก็ไปฟ้อง กะยาย ยาย พูดอะไรก็ไปฟ้องกะตา ไปฟ้องอยู่จั้นแหละ ชู้ย ฮีนี้เอาไม่ได้ ดอกทองปากเหลือเกิน เลยปล่อยเอาไปปล่อยทะเลอีก เอาไปทิ้งทะเลที่นี้ไอ้พวกเรือตกเบ็ดมันก็ไปเจอะเข้า ไปเจอะมันก็ตายเน่า ที่แม่หน่กเขาปล่อยไป มันตายไม่มีใครเจอะหรอก ก็ลอย ๑ ๑ ไป ไอ้พวกตกเบ็ดมันก็เออ ฮีเหลือเกิน เก็บไปทำกะทะต้เนื้อแหละกะวะ ก็ว่าเอา ชิมะ นั่นก็ว่าเอาชิมันโตยังจี หัวกะโหลกมันนะ ก็เก็บขึ้นเรือมา ก็เอามาต้มเหล้า นึกนึ่งเท่านั้นแหละฮีเอามันทำกะทะต้มเหล้าก็ติดกันฮิ กินแล้วเกิดชกเกิดต่อยกัน ต่ำกัน แข่งกัน จนเดี๋ยวนี้หัวฮิปากบอนนี่

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุที่เหล่าทำให้ผู้ดื่มมีนเมา จนขาดสติและแสดงให้เห็นอีกด้วยว่า ผู้ที่เลวเรื่องใดก็ตาม ไม่มีผลร้ายแก่ผู้อื่นเท่าผู้ที่ "ปากไม่ดี" หรือที่ผู้เล่าเรียกว่า "ดอกทองปาก"

การขึ้นต้นนิทานสลับอยู่บ้าง เพราะขึ้นต้นว่า "ดอกทองปากเขาก็แก้ได้ ดอกทองที่เขาไม่มีอะไรจะแก้" ทั้ง ๆ ที่จริงแล้ว จะต้องพูดว่า "ดอกทองที่แก้ได้ ดอกทองปากแก้ไม่ได้"

๔.๑๖ ชมมูกก

(นายแช ทิยะศิริ ผู้เล่า)

ชมมูกกนี่ แกเป็นเจ๊ก แกบวช แกสำเร็จ เรียกว่า ชมมูกก แกมีเรือสำเภา เรือสำเภาของแกนะ บนเขาไหน ๆ รุ่งได้ทั้งนั้น หันหัวไปทางไหน ไปได้ทั้งนั้น บนขงบนเขาไม่ต้องกลัว ที่นี้ไอ้คนหุงข้าวนะ มันก็บอกว่าน้ำไม่มีกิน ชมมูกก ก็บอกว่า ไม่ต้องกลัว มองเห็นน้ำก็ดักไขได้ทั้งนั้น จะหุงข้าวหรือกินได้

ทั้งนั้นแหละ ให้เห็นเป็นน้ำใช้ได้ทั้งนั้น ทีนี้เรือกี่วิ่งมาบนเขา พอดีไอ้คนหุงข้าวก็ไปล้างหน้าที่แคมเรือ ก็ไปเห็นไอ้คนอะไรเข้าก็ว่า อ้า ... ทำไมเรือกี่วิ่งขึ้นมาบนดินเนี่ย หินทั้งนั้นแหละ มองดู (ตรงนั้นคือเขาตะเกียบว่าในปัจจุบัน) เอ๊ะ ทีนี้ชิมมูกกก็เลยสาปไอ้คนหุงข้าวนี้ ไม่มีดี ก็สั่งไว้แล้ว แล้วคนหุงข้าวมีดีมั๊ย ไม่มีดีหรอก เคนเขาตุเอามั่ง อะไรเอามาก ไอ้หุงมากอ้าวเป็นข้าวเย็นเสีย ไอ้หุงน้อยไม่พอเขากิน ก็เห็นว่า ไอ้คนหุงข้าวนี้ไม่มีดี (เสียงหัวเราะ) ก็ชิมมูกกสาปสิ (เสียงแทรก - อ้อ ... สาปตั้งแต่ไหนมาจนบัดนี้เลย) เออ ... แล้วไอ้ปลาสะละนะ ตรงกลางมันเป็นจุด ๆ นะ ชิมมูกกงจับมาให้ทำกับข้าวสิ เจ๊กเขาเรียกชิมมูกกงฮื้อ เขาไม่กินกันหรอกปลาสะละนะ เขาเรียกปลาเจ้า ยังมีรอยนิ้วมือนะ เขาว่าชิมมูกกงจับเอามาเป็นอาหาร

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุ ๒ ประการ คือ เหตุที่คนหุงข้าวไม่ได้รับการยกย่องจากผู้อื่น และเหตุที่คนจีนไม่กินปลาสะละ

นิทานเรื่องนี้มีความเกี่ยวข้องกับคำอธิบายชื่อตำบลบ้านเพ เพราะกล่าวถึง เขาตะเกียบว่า (อุณิธานเรื่องประกอบ) ซึ่งแต่เดิมคือเรือของชิมมูกก แต่มาคำว่าเพราะคนหุงข้าวทักว่าทำไมจึงวิ่งขึ้นมาบนเขา จึงได้ชื่อว่าเขาตะเกียบว่า เป็นการแสดงความเชื่อของชาวบ้านเพด้วยว่าเมื่อเห็นสิ่งแปลกประหลาดอย่าหักให้พิจารณาให้ถี่เสียก่อน

๔.๑๗ ตาเถนหายไปไหน

(นายเกสร ผัดผ่อง ผู้เล่า)

ตาเถนที่นี้มันก็เป็นเรื่องนานมาแล้วว่าตาเถนกะยายชีวันที่เขาจะทะเลาะกันนะ มันก็มีเรื่องกันหน่อย ก็อีที่แรกว่าร่างประทัตสมัยโบราณอะฮึบไม่รู้หรอก ตีไม้แตกออกเป็นเลี้ยว ๆ มาเลย แตกเปะ ๆ ๆ มาเลยไม่ต้องเลื่อยเหมือนสมัยนี้

ที่นี้เถรยะยายชีเขาไม่ชอบใจเถน เขาก็ไปเยี่ยวใส่ไว้ ตั้งแต่นั้นรางประทัดก็เลยเสีย มาจนเตี้ยวนี้ สีไม้ไม่แตกเป็นแผ่นเลย เถนก็โมโหใหญ่เดินเข้ากุฏิ (เสียงถาม - เตี้ยวอะไรสีไม้ไม่แตกนะ, นายพัน อนันตภูมิอธิบาย - เส้นตีบรรทัดใจ ไร่ราง - บรรทัดที่เขาตีไม้เวลาเส้อยเนี่ย) ที่เขาม้วน ๆ แล้วเอาชีหมึกมาใส่ใจอีหนู (นายพัน อนันตภูมิ อธิบาย - หลังจากเส้อยไม้ เวลาจะเส้อยนะเขาต้องตีเส้นชะก่อน) ที่แรก ของเถนเขานะนะ ไม่ต้องเส้อยตีแตกเป็นไม้กระดานผาไปเลย (เสียงแทรก - อ้อ) ที่นี้ยายชีเขาก็โกรธตาเถน ตาเถนเขาก็ระรังเหมือนกัน ยายชีก็เลยมาถึงก็เลยบอกว่า อ้า ยายชี มึงนี่ทำอะไรยังงี้ว่า แหมมึงทำยังงี้จ้ะ ที่เดิมสีไม้แตกมึงไปเยี่ยว ใส่ที่เตี้ยวเสียกันหมดเลย ยายชีเขาก็ไม่ว่ายังงี้ มะ เถนเขาก็ไม่ว่ายังงี้ เอา เหอะ จันถูกใจไม่ใช้รางบรรทัดตีก็ได้ จะสร้างกฎนี้ะ ก็เลยไปพันเสาเถนนะเข้าป่าไป โมโห ยายชีก็จัดลูกน้องไป ๔ - ๕ คน พันเสามาได้ ๒ ต้น พอพันไม้มาได้ไม้ก็ สวยเหลือเกินนี้ พันไม้ขนุนป่าสมัยก่อนนะ หมายความว่าไม้ดีนะ ไม้สวย เอามาวาง ไว้พอตกกลางคืนก็ สมัยก่อนยายชีก็ ตามวัดตามวาเขาเรียกว่า ฐานไช้ไหม อีหนู อีหนูเกิดไม่ทันหรรอก ยายชีเขาก็ไปฐานมาเขาไม่ชอบใจเถนนี้ เขาไม่ถูกกันว่าจัน เหอะ อิจจาทันอยู่ด้วย ก็เลยจะทำงี้ละ ก็เลยพอไปฐานแล้ว ยายชีก็ลืมาแบบไหน ก็ไม่รู้ มาเอ็ดเสาที่เถนเลงไว้นั้นแหละ มาแก้ ทำความสะอาด เด็ดกะเสา (เสียงแทรก - เช็ดกัน) นั้นแหละ เช็ดกัน เถนก็รุ่งเช้าตื่นขึ้นมาเขาก็ไปดูเสา ไป ถึงก็เอ๊ะนี่ใครวะ เหม็นยังกะไอ้เครื่องศพยังจัน กลิ่นเกลี้ยงกูอีกแล้ว (หัวเราะ) เถนก็คราวนี้นึกถึงยายชีเรื่อยแหละเพราะมันทำเรื่องเสียมาตั้งแต่เยี่ยวใส่รางประทัด ก็นึกถึงยายชี ถามเด็กกู เด็กมันบอกผมเปล่าครับ ผมไม่รู้เรื่อง ไม่ยอมรู้เรื่องก็ไม่ ได้ทำนะ เถนว่ายังงี้อย่าเลย พู้งนี้ขึ้นอีก ๓ ต้น ดัก เด็กมันก็ถามว่าจะดักแบบ ไหนละหลวงพี่ ตาเถนเขาบอกว่า มึงไปซื้อเบ็ดมา สัก ๓ - ๔ ตัว แล้วเอาไป เกี่ยวไว้ แล้วอุ้มมัน อุ้มมัน เขาว่า (เสียงหัวเราะ) ที่นี้แหละจะล้างแค้น เขาว่า เถนนะจะล้างแค้นครั้งใหญ่เรียกว่าผาดล้างว่าจันเหอะ แหมเข้ามาเขาก็ให้เด็กลูกศิษย์ เขามาถูไถวัย ดักไว้ ๒ - ๓ ต้น เขามาถูบีบเลยชิตดอย ทำงี้ละตาย เถนนะใจ

เสียเหมือนกัน คิดจริง ๆ คิดอยู่เอง ชิเชาก็นั่ง ๆ จนสาย ชิเชามา เด็กใหม่ ๆ
เขามา เขาก็ว่า จารย์เถนไปปลดแม่ชีชะทีเหอะ เถนเขาก็ฮือ เดียวฉันข้าวเสีย
ก่อนก็ได้ ชิเชาก็นั่งเจ็บ ต้องทรมาณมันหน่อยเขาวว่า เขาได้ทำแล้ว เป็นที่เขาแล้ว
ใช้ไหม เอ้าให้มันติดอยู่นั่นแหละ ให้มันนั่งตากแดดซักอีกพัก เขาวว่ามะ ให้มันเข็ด
ล้างแก้กันมันแกลังกูมานานแล้ว เดียวเขาก็เดินมา ชิเชาก็นั่งปลดชะทีเหอะพี่เถน
ทนไม่ไหวแล้ว ชิเชาพูดทนไม่ไหวแล้ว เถนเขาก็ ยังเดี๋ยวอีกหน่อย ชิเชาก็ โอ๊ย
จะเอาใจพี่เถนฉันยอมทุกอย่างแล้ว เถนเขาก็ว่าจะเอายังไงดีล่ะ ชิเชาวว่าตามใจแก
ตกลงกันอยู่นานกว่าจะปลดเรียกว่าล้างแก้กันชิ เขาวว่าจะเอาโน้นถวาย นี่ถวาย เถน
เขาวว่าไม่ต้องหรอก ชิเชาวว่าแกจะเอาอะไรเข้าให้ทั้งนั้นแหละ เถนเขาวว่า สาม
เขาวว่า (เสียงหัวเราะ) ถ้าจ้างปลดสาม เถนแกเข้าใจดี แกก็ว่าเอาสาม แกก็
รับไว้ เอ้าสามตกลงกะชิปลดตอนนั้นเขาไม่ค่อยเจ็บนะ เขาก็ว่า เดียวเราข่มนะ
รอเด็กกลับนะฉันจะไป ก็สั่งเสีย ตกลงกันแล้วคำปลดนะ เถนก็ไปตามกำหนด ไปถึง
ท่าไม่รู้ไหม ชินอนอยู่ในห้องแล้วก็ตาย เข้าไปอุยบายชิบอกว่า โอ๊ยไม่ไหวแล้วเถน
ของฉันมันหมดเขาวว่าจะทำยังไงล่ะพี่ และมันผิกกว่าเดิม เถนเขาไม่เชื่อหรอกโว้ย
เอ๊ะทำยังไงล่ะ เขาวว่าเข้ามาดูเองก็ได้ เขาหลอกเถนนะชิมะ เน้นะความฉลาดของ
ชิเขา เถนก็เข้าไปดู เออ ผิดปกติมะก็ไม่เอา ตกลงกันว่าให้มันหายนา พักสัก ๓
วันเถอะ ให้มันทุเลาชะหน่อยเขาวว่า มันเจ็บเหลือเกินติดเบ็ดนะ ให้มันหาย เถน
เข้าใจทีนะ เขาก็ว่า เอาอย่างฉันเลยให้แก ๓ วัน แล้วก็มาคิดบัญชีกันนะ ภาษา
เขมรเขาเรียกดี ภาษาลาวเขาวว่า ชีแล้ว ภาษาลาวเขาวว่า ชี นี่ชิเขาก็ตกลง ชิ
เค้าก็ตามใจกันอยู่แล้วว่าฉันเถอะ นี่ก็ว่าข้าไม่ว่าแกหรือแก ผิดนะแต่ว่าต้องตามกา
หนดนะ จะทำหนังสือสัญญาดีหรือยังดี ชิเขาวว่าไม่ต้องหรือกนะให้เขา ๔ เลย
ตามพอใจเขา เถนเขาดีใจรีบหายเลยโว้ย ก็เออ เขาแถมให้หน่วยดอกเบี้ยวว่าฉัน
เถอะ

พอกลับไปถึงห้องเขาก็ เอ๊ะ จะทำไงดี อีกสามวันก็ต้องไปใช้หนี้ยายชิ
แถมเค้าเลยส่งลูกน้องเค้ามา ว่ามึงนะมึงไปเที่ยวหาผักหาหญ้าอะไรมากินได้ ถ้ามึง

จะอะไรใครที่เขาปลูกน้ำเต้าลูกขนาดนี้ชักลูกนิ่งนะ เอามาฝากหลวงพี่ที่นั่งเถอะ เด็ก
เขาถามว่า เอ๊ จะเอาข้างอ่อนข้างแก่ เขาว่าข้างอ่อนก้อยเจาะได้ เขาว่า ก็อีก
๓ วัน มวยจะขึ้นต่อย ก็ต้องซ่อม เขาก็ซ่อม ซ่อมไป ซ่อมมา ยายชีกีรู้ ยายชีกี
รู้ เด็กเอาน้ำเต้ามาให้เถนซ่อม ก็ว่าวันขึ้นสนามจะล่อญ่ฮ่วยม้า (เสียงหัวเราะ)
ยายชีกีใจเสียแล้ว จะล้างแค้นม้า พอถึงกำหนดก็เลยให้ไปจับหนูมาตัว พอดกกลาง
คืน ก็เอาไปปล่อย ปล่อยไว้ห้องชี่ เอ๊ยปล่อยไว้ห้องเถน เถนเค้ากำลังนั่งท่องมนตร์
ก็ไม่รู้ หนูมันกลัวแมว มันก็วิ่งเขว้าน้ำเต้า ถึงกำหนดเขาก็จะไป ถึงกำหนด ๓ หุ่
มชี่เขาก็เอ๊ นัตกันแล้ว เถนไม่มาชกที่ก็ตีใจมะ มาขึ้น เถนเขาก็ว่า ของขึ้นใช้การ
ไม่ได้แล้วชี่ ตั้งแต่นั้นก็เลิก เถนนะ จบ เลยหมดเถน ไม่ว่าอะไรก็เสียชี่ทุกครั้ง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นทำนองเรื่องตาเถน - ยายชี่ ซึ่งเป็นคู่รักกัน เพื่ออธิบายเหตุที่ปัจจุบันนี้ไม่มีตาเถน มีแต่ยายชี่ และแทรกด้วยเรื่องเหตุที่รางประทัด (เส้นศัปรัดของช่างไม้) ๗ ไม่นับแตก

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เล่าค่อนข้างสับสน ฟังยาก ต้องใช้สมาธิในการฟัง จึงจะเข้าใจ และถ้าเข้าใจแล้วก็จะได้ทั้งความตลกและความสนุกแบบขำ ๆ

ความคิดที่ได้คือ การทะเลาะเบาะแว้งกันนั้น ไม่มีประโยชน์แก่ฝ่ายใดเลย ส่วนความสนุกนั้นออกไปในทางค่อนข้างหยาบโลน แต่ผู้เล่าไม่เล่าโดยตรง เช่น เล่าว่ายายชี่ถ่ายจุจาระแล้วเอากันไปเซ็ดเส้า เลยติดเบ็ด ผู้เล่าไม่เล่าโดยตรง แต่ก็เข้าใจได้ว่า ผู้เล่าตั้งใจให้นึกถึงอวัยวะเพศของยายชี่ เป็นต้น

ผู้เล่าออกเสียง คำว่า เซ็ด /ché:/ เป็นเฉ็ด /chè:/ หลวงพี่ /lū:an - phí:/ เป็นหลวงพี่ /lōy - phí:/ ซ่อม /so:m/ เป็นซ่อม /sō:m/ ล้าง /la:ŋ/ เป็นล้าง /lā:ŋ/ แค้น /khx:n/ เป็นแค้น /khx:n/ ใหญ่ /yay/ เป็นหญ่าย /ya:y/

๔.๑๘ คนติดเหล้า

(นายแซ คียะศิริ ผู้เล่า)

เศรษฐีคนหนึ่ง รวยเสียแสนที่จะรวย มีลูกชายอยู่คนหนึ่ง ลูกชายคนนี้เกิดมาก็ร้องกินแต่เหล้าแหละ ตั้งแต่พอออกท้องแม่ร้องได้ก็ไม่มีร้องอย่างอื่น (เสียงหัวเราะ) สุรา สุรา สุรา เอ้ แม่ก็หนักแปลกใจ ก็ไปซื้อเหล้ามาขวดหนึ่ง เอาเหล้าถ้วยแล้วเอานิ้วแตะไปป้ายปากให้ลูก ก็เด็กมันยังเล็กนี่ เอ๊ะยังงัยมันนิ่งแฮะ (เสียงหัวเราะ) เอ้ ... พอรุ่งขึ้นมันก็ร้องยังงัยอีก นมก็ไม่ค่อยจะกิน ชอบกินเหล้า ร้องทีไรต้องเอามือนี่จุ่มเหล้าแล้วเอามานำ้ปาก อยู่อย่างงั้น

ที่นี่โตใหญ่เป็นหนุ่มเข้าอ๊อ้ย มันก็ยิ่งกินจุเข้า กินจนพ่อแม่ทะเล่เจ้ง พ่อแม่รักลูกเหลือเกิน ตามใจลูก กินเหล้าจนเจ้ง ที่นี้นางแม่ก็บอกว่า นี่แม่น่ะไม่มีเงินแล้วนะ ก่อนนั้นแม่รวย เเพาะเอ็งกินเหล้า แม่เจ้ง มันว่า แม่อย่ากลัวเลย อ้า ... แล้วนี่แม่ไม่มีเงินจะเระะ แม้ว่าไม่มีแล้ว ข้าวสารยังไม่มีจะหุงเข้าเลย ยังมานั่งเป็นทุกข์อยู่ มันว่าแม่ไม่ต้องกลัวหรือก พริกนี้ฉันจะทำงานแล้ว เอ้ มึงจะทำงานอะไรวะ มึงนี่ตั้งแต่เกิดมาอายุจนจะ ๓๐ ฎไม่เคยเห็นมึงทำงาน นี่มึงจะไปทำงานอะไร ไหนบอกแม่ทีอ เขาวว่า แม่ไปซื้อเหล้ามาฉล่สักขวดหนึ่ง (เสียงหัวเราะ) แล้วพริกนี้ ฉันจะไปตัดพิน ได้พินมาขายแล้วเอาสตางค์นี้ไปใช้หนี้ค่าเหล้าแล้วเหลือนี้ก็ซื้อข้าวมารินกิน ยายแม่เห็นดิกะลูกชาย เอาเชียว ยายแม่ไปซื้อเหล้ามาให้ขวดหนึ่ง ชายคนนี้ไปซ้มันยังต้องถือขวดเหล้าเข้าไปด้วย (เสียงหัวเราะ) นอนก็ต้องเอาขวดเหล้ามากอด กินจนติดเอาจริง ๆ

ที่นี่ก็ไปถึงป่าพินก็ตัดพินได้มัดหนึ่ง กะว่าเต็มแบกนั้นแหละเอาเหล้ามาริน ที่นี่ไอ้เจ้ามันเหน้อยด้วย ข้าวกียังไม่ได้กิน อดเหล้าไปเตี้ยเตี้ย เปลวดำจับตาย ยมพบาลให้ลูกน้องมา มาถึงไล่กะแจมือว่านี่ จับมดด้วยเรื่องอะไร มึงบาปกินเหล้าคู่ ไม่ได้เอาไปนะหรกเตี้ยนี้ ที่นี่ก็อ้า ... ไปถึงไอ้ทางแยกที่จะไปสวรรค์นะ คนมันบาปเตี้ยกินเหล้านี้ ยมพบาลก็ให้ทางนี้ไปสวรรค์ เอ้าขึ้นไปให้วัวหามพินสวรรค์ชะ

ไป อย่าไปไกลนะ เสร็จแล้วลงมานะ

ที่นี่มันก็ขึ้นไปบนสวรรค์ ไปไหว้จุฬามณี ที่นี้พระอินศวรที่เฝ้าจุฬามณีนะ
เอ๊ คนหมื่นคนแสนมากันตั้งเยอะแยะไม่เห็นมีชาวตะไร (เสียงหัวเราะ) โอ้เจ้า
ชายคนนี้มีชาวตะไร ก็ เอ๊ย มาที่นี่ เนี่ยชาวตะไรของเอ็ง มันว่าสุราครับ
พระอินศวรว่าเอาไว้มั้ย มันว่าเอาไว้มันกิน พระอินศวรว่า กินดีรึอะ มันว่าลอง
ชิมครับเหมือนอย่างรึเศษ (เสียงหัวเราะ) พระอินศวรนั้นไหนเข้าทดลองกินทีสิ ไม่เคย
กินนี่ กินให้ล่อไปด้วยนิง แม่ตี่นี่ไ้วย พอถึงท้องก็เมา คนไม่เคยนี่ พระอุมาเมีย
พระอินศวรนะว่าไหนเข้าลองมั่งสิ (เสียงหัวเราะ) แกกินด้วยนิงแล้ว ช้ายังไม่ได้
เลย เอ้าไหนทดลองซักหน่อย เอ้าให้เมียพระอินศวรกินไป แม่ ... ฮีนี่แฮะ มัน
ว่านี่อิงได้กับข้าวมาแกล้มละเหมือนมีรสดี ฮีนี่มันใช้คนใช้เข้าครวญกล่ารับมาที่เดียว
มากินกัน ๓ คน ที่เดียวเดี่ยวยมพบาลมาตามแล้ว มาถึงว่าดูสิ มานั่งคุยกะเขาอยู่
ได้ มึงมารู้จักกะเขาตั้งแต่เมื่อไร (เสียงหัวเราะ) ไปเตี้ยนี่

พระอินศวร เตี้ยว เตี่ยวยมพบาล อ้า ... มาจับมันไปเรื่องอะไรนี่
เนี่ย ว่ามันบาปกินเหล้า พระอินศวรว่าไหนลงไปในโลกนะหรงกน้อยชิ ลงไป
บอกนายใหญ่ของเอ็งให้เอาบัญชีคนกินเหล้ามาให้ข้าเตี้ยวนี้ ไอนั้นลงไปบอกกะยมพบาล
นายใหญ่ว่า พระอินศวรให้ผมมาขอบัญชีคนกินเหล้าเนี่ยครับ เอาไปให้ท่านชกประ -
เตี้ยว (เสียงหัวเราะ) พระอินศวรเลยเปลี่ยนการปกครองหมด ตั้งแต่วันนี้ไปคนกิน
เหล้าไม่ให้บาป ให้เอาบัญชีคนกินเหล้าเผาไฟเกลี้ยง เปลี่ยนการปกครองเมืองนะหรงก
พระถึงได้กินได้งะ ตะว่าต้องเติมน้ำชะครึ่งต่อครึ่ง

(พระครูสังวรสมาธิวัตร) - พระที่ไหนนะ

(นายแซ) - สุดแท้แต่ เห็นที่ไหนก็ที่นี่แหละ (เสียงหัวเราะ) อ้าว
ทำน้ำกระสายอย่างะ จำเป็นนะ ตะจะมากินยังงี้ไม่ได้ อาบตี ... ที่นี้ก็พระอินศวร
เลยจุ่ม จุ่มให้ชายคนนี่ดื่ม แล้วก็แบกขึ้นไปบ้าน พอมีเงินมากเข้า ที่นี้ไม่ตัดเองแล้ว
ใช้ช้อนให้ลูกจ้างตัก ได้เป็นมหาเศรษฐีกันฮีนี่เอง รอดตัวไป

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้อธิบายเหตุที่คนดื่มเหล้าแล้วไม่บาป และแม้พระสงฆ์ก็ดื่มได้ หากพิจารณาในทางจิตวิทยา การอธิบายเช่นนี้เป็นการแสดงความขัดแย้งกับค่านิยมของสังคมโดยผูกเรื่องเป็นนิทานให้น่าสนใจและฟังดูน่าเชื่อถือ หากแสดงความขัดแย้งโดยตรง คนอาจไม่อยากฟังและไม่ค่อยติดตามได้ง่ายเท่า (อย่างไรก็ตามนิทานเรื่องนี้คงเป็นที่นิยมเล่าสู่กันฟังในวงเหล้า เพราะเป็นการหาเหตุผลเข้าข้างตัวเองได้อย่างดี)

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้เล่าได้สนุก มีรายละเอียดที่ชวนขำ และฟังดูน่าเชื่อถือ สังเกตได้จากเสียงหัวเราะเรอในขณะเล่า

สำเนียงของผู้เล่าที่เพี้ยนไป เช่น นึก /nǎk/ เป็นหนี /nèk/
พรั่งนี้ /phrún - ní:/ เป็นพรันี้ /phrúk - ní:/ นรก /nà - rók/
เป็นนะรอก /nà - ròk/ ขุบ /chúp/ เป็นจุบ /chúp/ เปลี้ยวคำ
pli:aw - dam / เป็น เปลวคำ /plew - dam/

๕. ตำนานและเทพปกรณัม (Myth)

๕.๑ นักแยกเต้า

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

อดีต กาเล ในกาลครั้งหนึ่ง ยังมีพระโพธิสัตว์นักแยกเต้าทำรังอยู่ตามเชิงเขา วันหนึ่งนักแยกเต้าได้บินไปสู่นางสาวสาละของท่านเศรษฐี ทั้งนี้ก็เพื่อจะนำเอาข้าวที่ไปปักกินหรือคาบเอามานั้น เลี้ยงกับนกผู้เป็นพ่อเป็นแม่ที่แก่ชรา และเลี้ยงนกที่ยังตกอยู่ในภาวะพึ่งตัวเองไม่ได้ ก็บินไปสู่นาและบินกลับมาทุกวัน ทุกวัน

ท่านเศรษฐีมีความโกรธเคืองมากกว่า นักแยกเต้าตนนี้ปีนังอาจอยู่หรืออย่างไร มากินข้าวในนาของเราแล้ว ก็ยัง ... อิ่มหนำสำราญแล้วยังคาบเอาคุดจอยปากไปเสมอ ๆ จึงใช้ให้คนเฝ้านา ทำดาข่ายดักไว้ วันหนึ่งก็ดักได้สมความปรารถนา และก็สั่งไว้ว่า ถ้าดักได้วันใดให้นำนักแยกเต้าตนนั้นไปให้ท่านเศรษฐี

ด้วย คนเฝ้ามาทำตามคำสั่งของท่านเศรษฐีที่สั่งไว้

เมื่อคนเฝ้านำน้ำพญานกแขกเต้าไปเฝ้าท่านเศรษฐี เศรษฐีก็ถามนกแขกเต้าว่า เธอมีฝูงนางอยู่หรือหรืออย่างไร เมื่อกินข้าวสาธินีนาของเราแล้วก็ยังคาบเอาไปเสมอ ๆ นกแขกเต้าก็ตอบด้วยความสุจริตใจว่าการที่คาบเอาไปนั้น มิได้มีฝูงนางอยู่แต่อย่างไร แต่ว่าที่นำเอาไปนั้น นำไปในลักษณะ ๓ ทางด้วยกัน ทางที่หนึ่งใช้หนีเก่า ทางที่สองฝากไว้ ทางที่สามให้ภูยิม เศรษฐีก็ซังกงในปัญหาที่พญานกแขกเต้าบอกว่า อย่าพูดให้เป็นปริศนาแต่อย่างไรเลย ที่ว่าฝากไว้นั้น ฝากยังงิ ก็สื่อหมายความว่า ฝากไว้นั้นหมายความว่าเอาไปให้ลูกนกที่ยังเล็ก ๆ ซึ่งยังไม่สามารถพึ่งพาอาศัยตนเองได้ วันหน้าแก่ขราลงไปลูกนกเล็ก ๆ จะได้หามาให้เราได้ใช้ได้กินบ้าง อันนี้เรียกว่าให้ภูยิม ส่วนที่ฝากไว้นั้นหมายความว่าให้นกแก่จนกว่าจะมีพระคุณไม่สามารถหาเลี้ยงตนเองได้ ส่วนที่ใช้หนีเก่านั้นให้กับนกผู้เป็นพ่อเป็นแม่ที่แก่ขราไปมาไม่ได้ เมื่อเศรษฐีได้ฟังดังนั้นก็เห็นว่านกแขกเต้ามีความกตัญญูกตเวที รู้จักทำหน้าที่คิดพระศาสนาว่าทุกสิ่งทุกอย่างคนเราที่เกิดมานั้น ต้องใช้จ่ายทรัพย์ให้เป็นไปในลักษณะ ๓ ประการนี้ ผลสุดท้ายท่านเศรษฐีก็ตั้งใจจะฆ่าพญานกแขกเต้า แต่เมื่อได้ฟังการสนทนาปราศรัยเห็นว่าพญานกแขกเต้ามันอยู่ในความกตัญญูกตเวที ก็ปล่อยให้เป็นอิสระไป นอกไปจากนั้นยังปาวารณาไว้ด้วยว่าตั้งแต่นี้ไป ถ้าหากต้องการข้าวในนาเมื่อไหร่ ก็ให้มาเก็บกินเอาตามความปรารถนา เรื่องนี้ก็เป็นคติให้เห็นว่าบุคคลที่รู้จักหน้าที่ และรู้จักกตัญญูรู้คุณท่าน กตเวทีคิดตอบแทนแล้ว จะตกอยู่ในสถานที่ภาวะใดใด ก็สามารถจะปลอดภัยนานาประการได้เสมอ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นเรื่องจากชาดก แสดงคุณงามความดีของพระโพธิสัตว์เมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นนกแขกเต้าด้วยการมีความกตัญญูกตเวทีต่อบิดามารดา และมีความเชื่อเพื่อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น คุณธรรมนี้เป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งซึ่งศาสนาพุทธสรรเสริญ และต้องการให้มีในบุคคลทั่ว ๆ ไป

สังเกตจากสำนวน และสำเนียงของท่านผู้เล่า จะทราบได้ว่าท่านใช้ภาษาที่ดี สละสลวย - ลำดับเรื่องดี (มีสับสนเพียงนิดหน่อย ตอนอธิบายการใช้หนี้เก่า กับการฝากไว้) สำเนียงแทบไม่มีเพี้ยนจากภาษามาตรฐานเลย

๕.๒ นายพรานคืนศีล

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

เมื่อสมัยที่พระพุทธเจ้าของเราณียังไม่ได้เสด็จเข้าสู่ปรินิพพานมีนายพรานคนหนึ่ง แกมีอาชีพในทางฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเป็นประจำใช้อาวุธในสมัยนั้นก็ใช้อาวุธเป็นฆ่าสัตว์ตัดชีวิตประหารชีวิตสัตว์ วันหนึ่งแกก็เดินไปในราวป่า ไปเจอเอาพระสาวกเข้าองค์หนึ่ง พระสาวกองค์นั้นเป็นพระสาวกของพระพุทธเจ้า ชื่อ พระสารณ เมื่อ นายพรานไปพบเข้า วันนั้นยังเชิญนายพรานถือ ... ถ้าเป็นความเชื่อก็คือ ถ้าไปพบพระสงฆ์องค์เจ้าก็เป็นนิมิตหมายว่า ทำบาปไม่ขึ้น ฆ่าสัตว์ไม่ได้ นายพรานก็มีจิตใจอย่างนี้เหมือนกัน เที่ยวไป เที่ยวไป เที่ยวก็นึกไปเจอเอาพระ พระองค์นี้ พระสารณนี่ ชกโมโหแล้ว ยังไม่ได้อะไรเลย เนื้อก็ไม่ได้ เก้งกวางอะไรก็ไม่ได้ นึกจะยิงพระเสียแล้ว แต่นึกขึ้นมาอีกทีก็ว่า เอ ... จะยิงพระก็จะเป็นบาปอันแรงกล้า พิชของศรัณพิกก็จะเสียบอกเราไปตลอดกาล เลยลดทิฐิ คือความเห็นผิด ตกลงว่าไม่ยอมยิงพระ ผลสุดท้าย ... ก็กลับมามัน ไม่ได้อะไรมาเลย

พอมาถึงบ้าน เมียก็ถามว่าวันนี้ไปป่าไม่เห็นมีอะไรติดไม้ติดมือมาเลย อ้า ... สัตว์เสือเนื้อปลาในป่าไม่มีหรือไง นายพรานก็ว่า ... ไม่ได้แต่เมียพรอกนา พ่อตาแม่ยายก็ด่าด้วย นายพรานก็บอกว่า ต่อไปนี้ มันจะไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิตเหมือนแต่ก่อนแล้ว เพราะวันนี้ฉันไปเจอพระองค์หนึ่ง กล่าวย ๆ ว่า ล้างสมองฉันได้ ท่านให้ฉันสมาทานศีล ว่าต่อไปนี้ อย่าได้ทำปาณาติบาต คือศีลข้อที่ ๑ อย่าให้ลักทรัพย์ อย่าให้ประพฤติผิดในกาม อย่าให้พูดปด อย่าให้ดื่มสุราเมรัย คือ เอาศีลห้ามาเทศนาให้ฟัง ว่าถ้าฉันสงฆ์เป็นอย่างนั้น ๆ ก็เลนะ สุขจัง ยันตี บุคคลจะไปสู่สุคติก็เพราะศีล

ศีเล นะ โมคคัลภนา บุคคลจะถึงพร้อมโมคคัลภเพราะศีล ศีเล นะนิพ พตติง ยันติ
ตัสสมา ศีลัง วิโสทये จะไปถึงนิพพานก็เพราะศีล เพราะฉะนั้น เธอจงยังศีลให้
บริสุทธิ์ ผลสุดท้ายก็กลับบอกเมียว่า ฉันไม่ฆ่าสัตว์ ฉันรับศีลมาจากพระ เมียเลยด่า
ใหญ่เลยว่า เอไอพรานนี่มีงไปเชื่อพระเสียแล้วรี หรือยังงิเณย ฉันไม่ต้องการหрок
นะศีลห้า หรือมีงแคศีลได้ เลือกไปรับมา อะไรทำนองนี้ (หัวเราะ) เมียก็ด่า -
หนุ่ยฯ ผลสุดท้ายก็ถูกเมียด่าก็ ... พ่อตาก็ด่า แม่ยายก็ด่าอีก ผลสุดท้ายก็ เอ้ ไม่ได้
เรื่องเสียแล้ว เราเข้าบ้านไม่คิดนี่ก็คิดว่า จะต้องเอาศีลที่รับมาไปคืน ผลสุดท้ายก็
ไป

ไปถึงชายเขา ต้นไทรที่พระองค์นี้อยู่ นะ ก็ไปขอคืนศีลว่า โปรดช่วยเอ็น
ดูกระผมด้วยเถอะ เนื่องจากว่าศีลที่ผมรับไปนะ แม่ยายพ่อตาด่ากันหนุ่ยฯ ไม่ให้ผมอยู่
บ้านอยู่เรือน ให้ผมเอาศีลมาคืน นายพรานก็บอกว่า ... เอ๊ย ... พระสารภฏ์บอก
ว่า ศีลที่ฉันให้ไปนะ ไม่ใช่ศีลของฉันหрокนะ เป็นศีลของพระพุทธเจ้า โน่นแน่ะอยู่
เวฬุวันโน่นแน่ะ เอาไปคืนเองก็แล้วกัน ฉันรับคืนไม่ได้ (เสียงหัวเราะ) ผลสุดท้าย
นายพรานเมื่อถูกขุเสธย์จันก็ไปอีก ฮือ แต่ก็ไปไม่ถึงหрок หมดเวลากลับมาบ้าน
อีก ภรรยา แม่ยาย พ่อตา ก็คอยดั่งทำนองนะ พรานก็เล่าว่า ท่านไม่รับคืนหรือ
บอกว่า เป็นศีลของพระพุทธเจ้า เวลาที่จะไปหาพระพุทธเจ้าก็ไม่พอ ผลสุดท้ายก็กลับมา
บ้านก่อน แต่แม่ยาย พ่อตา พ่อรู้ว่ ยังเอาศีลคืนไม่ได้ ก็ช่วยกันด่าหนุ่ยฯอีก ว่าถ้า
หากไปคืนไม่ได้ละก็ไม่ให้อยู่ในบ้านในเรือน ชับในโล่งไม่ให้อยู่บ้านอยู่เรือนเลย ผล
สุดท้ายก็ไปอีก

นี่ไปถึงพระพุทธเจ้าเลย ตั้งใจไปหาพระพุทธเจ้าแต่ในระหว่างทางนั้น
ไปเจอภคัตรีองค์หนึ่ง ซึ่งภคัตรีองค์นี้ก็พลัดพราจากเวียงวังหรือว่าแท่นบรรทมมาอยู่
ป่าเหมือนกัน ภคัตรีถามว่านายพรานแจะไปไหน นายพรานก็บอกว่าจะเอาศีลไปคืน
พระพุทธเจ้า ภคัตรีถามว่าพระพุทธเจ้าอยู่ไหน บอกว่าอยู่เวฬุวัน ถ้าหากนายพราน
จะไปละก็เราขอฝากถามปัญหาซักอย่างเถอะว่า ตัวเราเป็นภคัตรีเหตุไฉนจึงอยู่ในวัง

ไม่ได้ ต้องมาอยู่รอกอยู่ปายังจี ให้ช่วยถามพระพุทธรเจ้าให้ได้ว่าด้วยเหตุอะไร ถ้าหากพระพุทธรเจ้าตรัสอย่างไร ก็ขอให้นายพรานกลับมาบอกที่เถอะ แล้วเราจะมีรางวัลให้นายพรานก็รับไป เพราะตัวจะต้องเอาศีลไปคืนอยู่แล้วนี่ ก็เลยรับไปด้วย

พอได้อีกหน่อยมาเจอหญิงอีก งูก็ส่งไปอีกว่า เอ๊ย... ถามอีกว่าจะไปไหนว่าจะเอาศีลไปคืนพระพุทธรเจ้า เออ ถ้าเจอพระพุทธรเจ้าช่วยถามให้ฉันซักหน่อยเถอะว่า ฉันนี่เป็นยังงี้ถึงได้มานอนขอดอาหารอยู่เช่นนี้ มีเวรมีกรรมยังงี้ ถ้าหากพระพุทธรเจ้าตรัสยังงี้ละก็ นายพรานผ่านมาช่วยมาบอกที่ นายพรานก็รับไป

ไปเจอช่างอีก ช่างกำลังกินหมามอยู่ก็ บอกว่านายพรานจะไปไหนว่าจะไปหาพระพุทธรเจ้า ก็ส่งไปถามพระพุทธรเจ้าที่ เราเนียทำกรรมอะไรเกิดชาตินี้จึงมีกรรมมีเวรมากินหมามอยู่อย่างนี้ ถ้าหากว่าพระพุทธรเจ้าท่านเป็นปราชญ์ ท่านตรัสอย่างไรก็ให้กลับมาบอกเราอีกที่ เอ้ารับไป

ไปเจอเปรตอีกฝูง แต่ว่าเปรตพวกนี้เป็นสตรี เป็นผู้หญิงในราว ๕๐๐ คน อ้า ... บอกว่าเป็นยังงี้เกิดมาจึงได้แก่ผ่อนแก่ผ้านุ่งลมห่มผ้าเสื้อผ้าไม่มียังงี้ แต่ว่าข้าวปลาหมิ่นไม่อดไม่อยากหรือแก่ว่าเสื้อผ้านะหายาก ถ้าหากว่าไปตามพระพุทธรเจ้าแล้วพระพุทธรเจ้าตรัสยังงี้ให้มาบอกที่

เอ้า ... ไปอีกไปเจอเปรตผู้ชายมั่ง ทำหกร้อยยี่สิบ อ้า... เปรตผู้ชายนั้นก็บอกว่า เราเป็นยังงี้กันนะ เดือนหนึ่งมีว่างอยู่ ๔ วันเท่านั้นนะ นอกจากนั้นแล้วก็ดิ้นพันแห่ง ผ่าพันกันตลอดวันตลอดคืน เดือนหนึ่งมีว่างอยู่ ๔ วัน วันพระเท่านั้นแหละ

เอ้าไปอีกจนไปถึงพระพุทธรเจ้า นายพรานก็รับไปหมดแหละ ไปถึงพระพุทธรเจ้าก็ไปทูลถามหยั่งเจีย เอาศีลไปคืน ผลสุดท้ายจะไปคืนเนีย พระพุทธรเจ้า .. ไปเจอพระพุทธรเจ้าที่เวสุวันเนีย พระองค์กำลังเทศนาสอน เวไนย ... สัตว์ อ้า ... อ้า พุทธบริษัทอยู่ นายพรานก็ยังไม่มีโอกาส ก็เข้าไปฟัง ยังไม่มีโอกาสจะถามอย่างเราคุยกันจี จี แยกที่มามา บางทีไม่กล้าเข้ามาทูลถาม นั่งรออยู่แถวหน้า

ก่อนนะ แต่ฉันไม่ใช่พระพุทธเจ้านะ (หัวเราะ) อ้อ ... ก็ฟังไป ฟังไป เกิด
เลื่อมใสในธรรมะ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า รู้เหตุรู้ผลว่าสิ่งทั้งหลายเกิดแต่เหตุ
แล้วก็อย่างที่เขาเรียกว่าได้บรรลุโสดา บรรลุโสดา ก็กลับ ผลสุดท้ายก็กลับ ถ้าม
พระพุทธเจ้า ไม่ได้คืนหрок สิล ไม่ได้คืนหрок แต่ว่าไปถามพระพุทธเจ้าว่ายังงั้นๆ
อ้อ - สัตว์ทั้ง ๕ ประเภทนี้เป็นยังไง พระพุทธเจ้าก็ทำนายว่า เปเรตผู้ชายเฉย อ้อ
... เนื่องจากว่าเขาพวกนี้ มีแต่กินเหล้า กินสุรา เล่นการพนัน กัดปลา ขนถ่าย
แล้วก็วันแต่วันพระชื้อ ถ้าไม่ใช่วันพระก็กัดปลาขนถ่าย กินทุกวัน ทุกวัน บาปกรรม
อันนั้นตามมาทันเขาจึงต้องมาฆ่าฟันกันในชาตินี้ เป็นยังงั้น

ส่วนเปเรตผู้หญิงนั้นบอกว่า เนื่องจากสมัยก่อนเขาเลี้ยงหมูขายแล้วขายหมู
ได้เงินแล้วก็เอาไปซื้อเสื้อผ้า ไม่ยอมทำบุญ ทำทานใดใดทั้งหมดแหละ หมายความว่า
ซื้อเครื่องแต่งกายเฉย เขาเขียนเป็นคำกลอนไว้ว่า อ้อ

"ซื้อเสื้อผ้าเอามาประดับ	ยกทรงเสริจสรรพซื้อเอามาใส่
แต่งตัวสวยหรูแลดูวิไล	โสร่งผ้าไหมสเก็ดก็มี
ในลอนนิวลุมมีมากเหลือหลาย	เพราะในสมัยปัจจุบันเตี้ยย่น
ผ้าผ่อนแพรพรรณตัดกันทั้งปี	ชุดไหนดีก็ตัดกันไม่เสียต่าย
ถ้ายังสมัยก็ยิ่งใหม่เสมอ	ชุดไหนละเหนือที่น้ำสมัย
ฝรั่งออกแบบห่านโอบาย	เล่นเอาคนไทยวิ่งตามไม่ทัน
ชุดถึงสมัยคนไทยไม่ท้อ	ชุดไหนละเหนือฉันเอาทั้งนั้น
แต่งองค์รัดเอวรัดกันจนอาน	นี่แหละนายพรานจงนำเอาไป
เอาไปบอกเล่าให้เจ้าตัวรู้	ว่าเงินขายหมูที่เก็บเอาไว้
ไม่ยอมทำทานสิ่งใด	ชาตินี้จึงได้ไม่มีผ้าห่ม ..."

นุ่งลมหะไรทำนองนี้ ...

ที่นี่มาเจอข้าง ข้างตัวนี้เดิมที่เป็นตุลาการอยู่ในนครพาราณสี อ้อ ...

ตัดสินความนะ ถ้าใครให้เงินก็ ... ข้างแพ็กก็กลับชนะว่าฉันนะ พูดว่ากินเงินไม่ละอาย

นะ ขาคคุณธรรม ทำนองนี้ เวลาตายไปแล้วก็ไป

"เกิดเป็นช้างใหญ่อยู่ในป่าชฎ

ตัวใหญ่ถนัดชาตินี้กินหนาม

ใช้หน้อย่างนี้แหละไป"

ขอพรานจงได้แจ้งอาการ"

ส่วนงูหญ้านะ ก่อนเป็นเศรษฐีมีเงินทองมากมายแต่ว่า เรื่องบุญ
เรื่องทานไม่ยอมทำ ฤๅ ศาลาไม่สร้างทั้งนั้นแหละ พระไปบิณฑบาต ก็หาว่าพระ
ชู้เกียจทำงาน อ้า เป็นพระสงฆ์ชู้เกียจทำงาน เป็นกาฝากสังคม หรือว่าบั้น
ตอนเศรษฐีจะไร่นานองนี้ได้มาเก็บสังข์ไว้ อาหารที่กินนั้นก็หมายความว่าจ้ะ
แกงนี้ก็หมายความว่า น้ำพริกน้ำแกงอะไรนี่ ไส ๆ นะ ได้แต่เก็บอย่างเดียว แต่ว่า
ร้ายกายก็อยู่ได้

".....

พระไปโปรดแกกลับคำว่า

พระสงฆ์ที่ทรงศีลา

เกิดมาไม่ทำอะไร

มีแต่ขอทานการงานไม่ทำ

นี่แหละเวรกรรมชาติก่อนส่งให้

มาเกิดเป็นงูนอนอยู่ในไพร

ขอพรานจงได้ทราบคี่"

นี่พอถึงงูหญ้านะ แล้ว ... ถึงไหน (เสียงแทรก - กษัตริย์) เออ
... กษัตริย์นั้นก็มิเหตุอยู่ ๒ ประการคือ มีลูกสาว ๒ คน สวยหนุ่ม ๆ ติดกรอ
ติเดียว มาสู่ขอด้วยประการทั้งปวงไม่ยอมห้าย แต่ลูกสาวนั้นอยากจะมี เพราะ
เป็นปกติวิสัยของชาวโลก โลภก็เรานี่ โตขึ้นก็อยากจะมีครอบครัว แต่ว่ากษัตริย์
ก็ไม่ยอม สนิทถึงตัวไปว่า เมื่อตัวหนุ่มสาวอยู่นะ ปัญหาเพศมีอยู่ ก็นี่เหตุหนึ่งหวง
ลูกสาวแต่งงาน แต่อีกเหตุหนึ่งเขารู้ว่า พ่อ ... แกชอบจุดไฟเผาป่านะ พอไฟไหม้
ป่า ไม้สัตว์ทั้งหลายก็ถูกไฟป่าตายไปในฤดูแล้ง ๆ นะ เผาป่าให้มันเตียนจันทะ
เสียงถาม - พวกโค่นป่าด้วยหรือเปล่านั้น) ก็ไม่เชิง (หัวเราะ) จุดคลอก จุด
ไฟคลอก

ผลสุดท้ายเป็นจี้ ก็นายพรานก็เอามาเล่าให้ฟัง ว่าเป็นอย่างนั้น ๆ จ้า
มาเล่าตั้งแต่พราน พรานก็รับเป็นบ่าวเป็นข้า เอ๊ย ... พวกเปรตผู้ขายนะ เป็น

ข้าเป็นอะไร ไปถึงไหนส่งผลเสียหมด มาถึงตุลาการนั้นก็ที่เป็นข้างก็รับใช้รับใช้ ลุ่งออก ถึงจุ้ถึงทางเลย มาถึงงู งูก็รับทุก สิ่งทุกอย่างว่าเงินทองที่มีนะหมด ยกให้หมด มาถึงกษัตริย์บอกว่า เหตุการณ์เป็นยังงี้พระพุทธเจ้าทรงตรัสมายังงี้ เอ๊ะ ... ไม่ได้การ เสียแล้ว

"เราจะต้องจัดการเสียในวันนี้	ถ้าหากข้าตีเห็นจะไม่ได้
ว่าแล้วกษัตริย์จึงได้ตรัสกับราย	บอกกับนายพรานไพร่ด้วยเร็วพลัน
เราขอขอบใจที่แก่ได้บอกเล่า	เราขอปลุกสาวสองคนให้ทัน
ครอบครองธำมณีอยู่ที่นี้ด้วยกัน	อีกส่วนหนึ่งนั้นเราขอแบ่งเอาไป
นายพรานดีใจที่ได้ลาก	เรื่องนี้สมกับที่แกคิดไว้
ให้มันสมน้ำหน้าให้สาแก่ใจ	อ้อ .. ฮีเมียก่อนจัญไรกูไม่ขอพบมึง
	อีกเลย"

คือแกมาได้ลูกสาวกษัตริย์ ... เอาแค่นี้ละ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงผลกรรมหลายประการของคน คือ

๑. ค่อมเหล้า เล่นการพนัน กัดปลา ขนไก่ ตายไปแล้วเกิดเป็นเปรต
ผู้ชาย

๒. ผู้ที่ไม่บริจาคเงิน ทำบุญทำทาน ตายไปเป็นเปรตผู้หญิง

๓. ตูลาการขาดความยุติธรรม ตายไปเกิดเป็นข้างกินหนามเป็นอาหาร

๔. มีเงินทองไม่ทำบุญ สร้างวัดสร้างศาลา ตายไปเกิดเป็นงูนอนขด

๕. จุดไฟเผาป่า จะไร้ที่อยู่

การสอนด้วยนิทานเช่นนี้มีผลต่อผู้ฟังมาก ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายกว่าการ

อธิบายด้วยเหตุผลที่บางทีก็เป็นนามธรรม และทำให้สนใจฟัง ไม่เบื่อหน่ายเมื่อฟังข้อธรรมโดยตรง

นอกจากนี้นิทานเรื่องนี้ยังแสดงอารมณ์สัจของการถือศีลด้วยว่า จะทำให้มีผลดีแก่ผู้ถือศีล เป็นการโน้มน้าวใจผู้ฟัง และทำให้ผู้ที่ถือศีลอยู่แล้ว เกิดความปลื้มปิติในกุศลกรรมของตน

ท่านผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เล่าด้วยภาษาร้อยแก้ว แต่บางตอนมีภาษาร้อยกรองแทรก (ลักษณะ เป็นกลอน) ทำให้เข้าใจว่า น่าจะมีบทเพลงเรื่องนี้อยู่ ผู้เล่าจึงจำแหล่งบางตอนมาเสริมนิทานให้น่าสนใจยิ่งขึ้น บทกลอนเหล่านี้มีเนื้อหาทันสมัย ถ้อยคำคมคาย บางตอนก็แฝงการประชดประชันด้วย

ท่านผู้เล่าออกเสียงคำบางคำเพี้ยนไปจากภาษามาตรฐาน เช่น ใหญ่ /yà:y/ ออกเสียงเป็น หย่าย /ya:y/ แล้ว /lx:w/ ออกเสียงเป็นแล้ว /lā:w/ ล้าง /la:w/ ออกเสียงเป็นล้าง /lā:w/ ข้าง /cha:w/ ออกเสียงเป็น ข้าง /chá:w/ ไก่ /kay/ ออกเสียงเป็นก่าย /ka:y/

สำนวนการเล่าของท่านผู้เล่าน่าสนใจ สมจริงสมจัง เช่น ตอนที่เมียนายพรานค่านายพรานว่า "เอ ไฉพรานนี่มีงไปเชื่อพระเสียแล้วริ หรือยังงเียนเียนฉันไม่ต้องการหรรอกศีลห้า หรือมีงแตกศีลได้ เสือกไปรับมา" ทำให้ฟังไม่เบื่อถึงเมื่อนิทานเรื่องนี้จะค่อนข้างยาวก็ตาม

๔.๓ พระเจ้าธรรมมาศศรีโสกราช

(นายเฝือ นาคสกุล ผู้เล่า)

ครั้งสมัยก่อน อ้า ... มีพระเจ้าธรรมมาศศรีโสกราช ก็จะมีพระธาดุงาดังแต่ครั้งก่อน อ้า มีพระมหาเถรอรุณคุดอยู่องค์หนึ่ง เถรเป็นเถรแล้วก็ให้ไปตามตามอ้าอาจารย์มาปราบพญามาร พญามารมารบกวนเหลือเกิน ดังดิธเข้าแล้วก็แตกมด ก็ไปตามอาจารย์มหาเถรอรุณคุดสามเถรนั้นไปตามอาจารย์ ไปถึงอาจารย์กำสั่งอ้า จงกรมอยู่ใต้ดิน ได้ดินแล้วก็ให้อาจารย์มาขึ้นมาบอกว่า เขาจะทำการฉลอง

พระธรรม ๘ หมื่น ๔ พัน พระธรรมชั้นตรี จะมาสู่พระธาตุ รื้อพระธาตุให้ทำ
แปดหมื่น สี่พัน แล้วก็อาจารย์ก็รับคำ เลยขึ้นมา แต่ว่าพระมหาเถรนั้น พระมหาเถร
อรุณคณาให้สามเณรมาก่อน แต่ว่าสามเณรมาที่หลังอาจารย์ อาจารย์อ้อ แต่ว่ามาถึง
ก่อน แต่อาจารย์มาที่หลังแต่มาถึงก่อน มาถึงอาจารย์นั่งอยู่แล้ว ท่านมาถึงก่อนสาม-
เณร แต่ท่านมีบุญฤทธิ์ ยังกลับไปบนสวรรค์อีกด้วยนา ก่กลับบนสวรรค์ แล้วยังมา
ถึงก่อนเสียด้วย มีอธินหารมาก แล้วก็มาสำแดงการสู้กับไอ้พวกพระยามาร พระยา-
मारเขาก็มา เขาก็ตั้งพิธี มาบนหมด บริวารเขานะ แล้วก็มิบริวารมาตั้ง ๕๐๐
ทำพิธีทำร้าย อ้อ ทำลายของธรรมศรีโสกราช ตั้งให้ไม่ได้ทีเดียวนะ ก็เข้า ทำเป็น
หมาเน่ามัดคอเข้า มัดคออ้อพระยามารนั้นแหละ มัดเสียแล้วก็ไม่มีหาใครแก้ไม่ได้ ไป
หาจนทั่วนั้นแหละหาจนหมดทุกชั้นนั้นแหละ สวรรค์ชั้นอินทรีนั้นแหละ ใครหมดใครก็แก้
เถอะว่า ไปหาเขาแก้ไม่ไหว เขาก็ว่าให้อาจารย์มาแก้เถอะว่า หาพระเถรอรุณคณา
เลยแก้ออกจากอ้ายนั้นซะแล้วก็เลยเอามัดคอติดกับหมาเน่า มัดคอติดกับยอดเขาแล้วก็
มัดอรุณคณานั้น ตั้งจนเข้าอ่อนยังไม่ขาด เหนียวเหลือเกิน มัดติดไว้จั้นแหละ แต่ว่าถึง
๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน ทำการโตใหญ่ ทำการถึงขนาดหนัก แล้วก็เสร็จการธุระ
นี่เล่า เล่าสด ๆ เอา แล้วก็เสร็จจากฉลอง ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน แล้วก็พระ-
มหาเถรนั้นถามว่า ทำการถึงขนาด นี่มี ผลานิสงส์สักเท่าไร เขายังไม่มีอาณิสส
เท่าไร ได้เข้า เข้าในพุทธศาสนาเท่านั้นเอง เท่ากับลูกบวชยังไม่ได้ ยังไม่ได้
อาณิสสเท่ากับลูกบวช ยังเป็นไวยาญอยู่ภายนอกเท่านั้นเอง มันจำไม่ค่อยจะได้มาก

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ค่อนข้างสับสน แต่ก็พอจับใจความได้ว่า การสร้างพระธาตุ
ที่ยิ่งใหญ่ และมีการสร้างด้วยความยากลำบาก ฉลองอย่างใหญ่โต เมื่อสร้างเสร็จ
แล้วนั้นมีอาณิสสเพียงได้เข้ามาอยู่ในพุทธศาสนา แต่อาณิสสที่ยิ่งใหญ่นั้นคืออาณิสสจาก
การบวชลูก เป็นอาณิสสที่ไม่มีอาณิสสใดเทียบได้

ผู้เล่าเล่านิทานเรื่องนี้อย่างสับสน ต้องตั้งใจฟังมากจึงเข้าใจได้ ทั้งนี้ เพราะ "วันจำไม่ค่อยจะได้มาก"

๕.๔ เพื่อนกินหาง่าย เพื่อนตายหายาก

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

มีพญากวางทองตัวหนึ่ง ได้นัดกันไว้กับเต่าและพญานกแสก พญากวางทองก็เที่ยวหากินไปในไพรก็ไปติดบ่วงของตาพราน ในขณะที่ติดบ่วงนั้นก็ได้ส่งเสียงร้องจนพญานกแสกได้ยิน ก็รีบมาหาพญากวางทอง ในขณะที่นกแสกมาเห็นพญากวางทองติดเร้วของนายพรานอยู่นั้น นกแสกก็ไม่สามารถที่จะแก้ไข อันเป็นเรื่องสุดวิสัยของนกที่จะทำลายบ่วงให้ขาดไปได้ ผลสุดท้ายก็ไปบอกกับเต่า ให้เต่ามาช่วยกัดบ่วงของนายพรานให้ขาด ขณะที่กัดบ่วงอยู่นั้น นกแสกก็ไปคอยดูเวลาของนายพรานตามปกติ เวลาบ่ายรุ่งนกแสกจะร้อง แต่วันนั้นนกแสกไม่ร้องในเวลารุ่ง ร้องเอาตอนสาย ๆ นายพรานตกใจตื่นก็รีบมาไปดูบ่วงของนายพรานทันที พอไปถึงก็พอดิ เต่ากำลังกัดบ่วงจะขาดมิขาดแท้ นายพรานเข้าไปใกล้เงื้อมมือจะตีเมฆพญากวางทองก็ตรงกับเวลาที่บ่วงขาดพอดิ (เสียงพระเคาะระฆัง) กวางทองก็พ้นจากอันตรายของพรานไปได้ สัตว์ทั้ง ๓ นั้นก็เลยให้สัตยาธิษฐานกันว่า เราทั้ง ๓ นี้ถ้าใครได้รับทุกข์อันตรายใด ใด ก็จะช่วยเหลือเกื้อกูลกันตลอดไป นิทานเรื่องนี้ตามประวัติเขาบอกว่ากลับชาติมาเกิดเป็นพระพุทธเจ้า นกแสกนั้นเล่า คือ พระโมคคัลลา พระสารีบุตร คือเต่านาที่กัดบ่วงพราน

นิทานเรื่องนี้ สอนว่าการคบมิตร เพื่อนฝูง ควรหาให้ได้มิตรแท้ และมิตรที่ตายแทนกันได้ เหมือนสัตว์ทั้ง ๓ นี้ได้ก็จะเป็นการดี เพราะการคบมิตรในปัจจุบันก็มีแต่มิตรเทียม และมิตรปลอมลอก มิตรอยากจะได้ เสียให้เราน้อยอยากจะได้จากเราไปมาก ๆ ไม่ใช่มิตรที่แนะนำประโยชน์

การวิเคราะห์

แก่นของนิทานเรื่องนี้ปรากฏอยู่ที่ชื่อเรื่อง คือ "เพื่อนตายหายาก" และท่านผู้เล่ายังสรุปเป็นท่านอง "นิทานเรื่องนี้สอนให้รู้ว่า ..." ไว้ตอนจบอีกด้วย ช่วยให้ผู้ฟังเข้าใจจุดมุ่งหมายของการเล่านิทานเรื่องนี้ได้โดยเร็ว และการเล่าว่านิทานเรื่องนี้เป็นชาตก พญากวางทองคือพระโพธิสัตว์ ยิ่งช่วยปลูกศรัทธาต่อศาสนามากยิ่งขึ้น

๕.๕ หัวล้านนอกครุ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

มีกระหาชชา ๓ สหายด้วยกัน อ้า... แต่ละคนนั้นก็มีลักษณะต่าง ๆ กันแต่ว่ารวมในลักษณะเดียวกันแล้วก็หัวล้านทั้ง ๓ คน แหละ อ้า ... คนหนึ่งเรียกว่าจ๋ามเหโพ อีกคนหนึ่งเขาเรียกว่าชะโคตีแปลง อีกคนหนึ่งเขาเรียกว่าแรงกระพือปีก ที่นี้ก็ต่างทั้ง ๓ คนนี้ ก็คิดน้อยใจว่าทั้ง ๓ คนนี้ไม่เหมือนเขา ไม่เหมือนเรา (เสียงหัวเราะ) ก็ว่าจะไปหาอาจารย์ดีได้ที่ไหนนะ อ้า เสกเป่าผมพวกเรานี้ให้เหมือนเขาเหมือนเรา อย่าให้มันอยู่ในลักษณะที่เรียกกันว่าหัวล้าน อะไรท่านองนี้ (เสียงไต่ขึ้น) ก็เที่ยว - หาอาจารย์ ไป ไป ไป ทั้ง ๓ คนนะ ไปไหนไปด้วยกัน ไปเจอผู้เฒ่าคนหนึ่งเขาบอกว่ามีฤาษีอยู่ที่เชิงเขาหน้านั้น แกมีสระน้ำสกศัญ ถ้าหากว่าใครไปอาบน้ำในสระนั้นละก็ผมเผ้าที่มันหายาก หรือที่เรียกว่าลักษณะหัวล้านนั้นจะเป็นปกติ อ้า .. พอผู้เฒ่าบอกยังงั้นก็ ๓ คนนี้ก็ไป พอไปถึงก็ป่าที่ตาฤาษีเขาเขาเชิงเขาหน้าแลหละ พระฤาษีบอกว่า เอ๊ย ... ไม่ยากหรอกขนาดหัวล้านนี้ ก็ไปโดนน้ำในสระชะ ๓ ครั้งก็แล้วกัน ที่นี้ก็ตกลง พระฤาษีบอกให้ไปโดนน้ำ ๓ ครั้ง ผลสุดท้ายไปกระโดด โพล่งลงไปทีละคน ๆ พอขึ้นมาก็เอามือกลำดูนะ โอ้คนนั้นเขาวัว เอ้อ มีท่าไวย (เสียงหัวเราะ) ขึ้นลุย ๆ แล้วไวย ที่ไม่มีไม่มีนี่ ไม่เป็นไรนะเขาให้โดน ๓ ครั้งนี่ เอาครั้งที่ ๒ เอ๊ะ ... ก็รู้สึกว้าเหว่ ๆ จะเหมือนเขาเหมือน

เราลั่นนะนี่ พอคั้งที่ ๓ โดด คั้งที่ ๓ เหมือนเขาเหมือนเราแล้ว คนนิ่งขึ้นมา คลำดูเหมือนเขาเหมือนเราแล้ว แสดงว่าไอ้จ๋ามเทโพ ชะโดดตีแปลง ฮีแรงระฟือปึก ไม่มีแล้ว เหมือนเขาเหมือนเราทั่วไป อีกคนนิ่งเจ้าปัญญา คือโดยมากเราจะไต่ยืน แต่ว่าไอ้ชะโดตีแปลง แรงกระฟือปึก อ้า ... จ๋ามเทโพ ชะโดดตีแปลง แรงกระฟือปึก มีลักษณะรากฐานมาอย่างไรแต่มีอีกตำราหนึ่งว่า ลั่นนอกครุ่นะ ลั่นนอกครุ่นะมันลั่นยังงี้ ทาหลักฐานไม่เจอ ที่นี้ก็อันนี้ก็เป็นการเล่นหลักฐานว่าว่าลั่นนอกครุ่นะมันลั่นยังงี้ก็โดดไป ๓ ครั้ง เหมือนเขาเหมือนเราแล้ว คนนิ่งเขาเจ้าปัญญาเขาก็อ้อ เอ๊ย เราเดินทางมาไกล กันหล่นตามทางเสียอีกคนละทีเถอะ (เสียงหัวเราะ) ผลสุดท้ายก็เจ้าหัวลั่นนอกครุ่นะบอกรู้ โดด ๓ ครั้ง ก็เหมือนเขาเหมือนเราแล้ว ไอ้นั้นเขาว้า อ้อ เรามาร่วมไกล เดียวไปตามทางไปหล่นเสียอีกหน้อ เลยนอกครุ่นะ โดดไปอีกคนละครั้งเป็นครั้งที่ ๔ พอโผล่ขึ้นมาด้านหมดเลยไม่มีเหลือ (เสียงหัวเราะ) เขาเรียกว่าลั่นนอกครุ่นะ (มีเสียงแทรก - ไอ้ที่เคยมีอยู่ก็หมดด้วยหรือคะ) หมดด้วย หมดด้วย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ ต้องการแสดงผลของผู้ที่ไม่อยู่ในถ้อยคำของครูว่าจะได้รับผลร้าย ทั้งนี้เป็นการแสดงค่านิยมของสังคมบ้านแพ้วว่า นิยมให้ศิษย์เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ ซึ่งตรงกับค่านิยมของคนไทยโดยทั่วไป

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่า "หัวลั่น" เป็นเบมด้อยของคนไทย เพราะทำให้ถูกดูจากคนอื่น และอาจดูน่าขันด้วย หากมีวิธีใดจะแก้เบมด้อยนี้ได้ ก็จะทำทันที

๕.๖ เรื่องผิวเมี่ยงแก่งแย่งกัน

(นายสอน ผัดผ่อง ผู้เล่า)

ที่นี้ก็ ... (กระแอม) ผิวเมี่ยงนี้ไม่มีอะไรละครับ มีตะทะเลาะกันเป็นกำลังเลย (เสียงนายชวน อนันตภูมิแทรก - ว่าให้มันตรง ๆ สิ ว่าไอ้นั่นสิ) ที่นี้อยู่

มารินนิ่งเมียมก็ตั้งท้อง ตั้งท้องก็อยากกินปลา น้ำจืด แต่ว่ากินปลาในคลอง ไปตกก็ไม่ได้ จะไปจับยังไถ่ด้วยวิธีอะไรต่าง ๆ ไม่ได้ต้องให้ผัวไปวิดปลาในนั้น พอวิดปลาก็รดอยู่ ใกล้ ๆ เมียมจะคลอด น้ำในคลองมันก็แห้ง ร้อนถึงพระอินทร์ลงมาทักว่า เขี่ย มึงทำอะไรวะ ดูเห็นทำอยู่นานเหลือเกินแล้ว ก็ไม่เห็นเคยจะได้อะไรซักที เขาก็ว่าเมียมมันใช่ มันใช่ให้มาวิดปลาในคลองนี่จะให้เอาไปให้เมียมกิน เสร็จแล้วก็บอก โอ๊ย มึงวิดไม่แห้งหรอก ดูจะให้แก้วสารพัดนึกมึงดีกว่า มึงไปนึกเอาเอง ๓ ครั้ง เขาก็เอาเลยพอได้แก้วได้นึก ๓ ครั้งมาก็มาเลย มาถึงก็มาคุยให้เมียมฟัง เขานอกว่าเอ็งเรานี้พระอินทร์ให้แก้วสารพัดนึกมาแล้วก็ต้องนึกได้ ๓ ครั้งนะ เมียมเขาก็เอาเลยหาเรื่องกะผัวอีก เขาว่า ให้เรานึกก่อน โอ้เมียมก็ให้ช้านึกก่อน ก็ว่ากันไปว่ามาต่างไม่ตกลงกัน ผัวก็ว่า โอ๊ยจันนี่คอยเถอะ คอยมาเลยเหี้ยตัวเลย นอนไม่ลงทีเดียว ทำไงนี่ ที่นี้เขาก็เรียกเมียมเขามา เอ๊ ทำไงกันล่ะแม่ฮู้หนูเอ๊ย ร้องให้เลยผัวนี่ เมียมเขาก็บอกวาก็ให้มันหลุดไปซะให้หมดซี่เองเอ๊ย เอาผัวก็เป็นทุกข์ เหลือเกินแล้วนี่ เอาหลุดไปให้หมด หลุดหมดเลยอันเดิมก็หมดอีก (เสียงหัวเราะ) ที่นี้ก็ทำไงล่ะ ร้องเรียกแม่ฮู้หนูมาอีก แม่ฮู้หนู บอกว่า แม่ฮู้หนูไอ้อันเดิมก็หมดไปอีกแล้วนะจะทำยังไงล่ะ แม่ฮู้หนูก็บอกวาก็เอาอันเดียวอันเดิมกลับมาซี่ เอากลับมาอันหนึ่ง ก็พอดีกลับมาอันเดียวซะ เหลือเท่าเดิม ก็หมดแค่นี้เอง (เสียงแทรก - เลยไม่ได้อะไรเลย) ไม่ได้เลย มัวแต่ทะเลาะกัน เรื่องนี้ก็ผัวเมียมกันนี้แก่งแย่งกันไม่ดี ต้องมีความสามัคคีปรองดองกันถึงจะดี

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงผลเสียของการขาดความรักใคร่ปรองดองของผู้เป็นสามีภรรยา กัน มีเนื้อความคล้ายนิทานพื้นบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย ระยอง เรื่อง -๕.๔ ผัวเมีย, นายหวัด สว่างศิลป์ ผู้เล่า

น่าสังเกตว่าเมื่อผู้เล่าเล่าว่า "ผัวเมียมคู่นี้ไม่มีอะไรจะคบ มีทะเลาะทะเลาะกันเป็นกำลังเลย" ก็มีเสียงแทรกว่า "ว่าให้มันรง ๆ ซิ ว่าไอ้นั่นซิ" แสดงว่าหาก

ผู้เล่าเล่าสู่กันฟังในบรรดาคนสนิทก็ต้องเล่าว่า ตัวเมียตัวนี้มีแต่ "ไอ้นั่น" กัน แต่เมื่อเล่ามาถึงตอนที่ขอของจากแก้วสารพัดนึกผู้เล่าก็เอ่ยออกมาเลยว่า "ไอ้ย จันนิคควายเถอะ"

๕.๗ หมากับพระจันทร์

(นายสอน ผัดผ่อง ผู้เล่า)

มีหมาตัวหนึ่ง ได้แต่แหงมมองพระจันทร์ ว่าพระจันทร์สวยงาม อยากจะเป็นพระจันทร์ คิดว่าอยากจะเป็นพระจันทร์มั่ง ที่นี้ก็ทำไงล่ะ ก็ดันดันไปเรื่อยไป เทียวไปก็ไปเจอของ ... ไปหาฤาษีนะ ว่าให้ชุบเป็นพระจันทร์ทีนึงนะ ฤาษีก็ชุบให้เป็นพระจันทร์ ตอนที่จะเป็นพระจันทร์ก็ว่า ถ้าเป็นพระจันทร์เมื่อไรจะส่องแสงให้ทั่วพื้นพิภพยิ่งกว่านี้ พอเกิดเป็นจริง ๆ จะส่องแสงเมฆมาบังหมด เอ ... นี่เราส่องแสงไม่ได้ สู้ก่อนเมฆไม่ได้ ไปหาฤาษีอีกว่าสู้ก่อนเมฆไม่ได้ ไม่เอาแล้วเป็นพระจันทร์จะเป็นก่อนเมฆ (เสียงแทรก - คิดบังพระจันทร์มั่ง) อ้อ ... คิดบังพระจันทร์มั่ง ฤาษีก็ให้มาเป็นก่อนเมฆ พอพระจันทร์จะส่องแสงก็บังพระจันทร์

ที่นี้ก็เกิดมีลมพัดเอาก่อนเมฆไปหมด พระจันทร์สว่าง ไม่รู้จะทำยังไง สู้ลมไม่ได้ สู้เป็นลมไม่ได้อีกแล้ว ก็ไปหาฤาษีอีก ไปหาฤาษีก็ ไม่ได้แล้วนะเป็นเมฆไม่ได้ สู้ลมไม่ได้ ก็อยากจะเป็นลมมั่ง ฤาษีทนไม่ได้ ก็ให้มาเป็นลมอีก

ที่นี้มีอะไร ๆ ก็พัดพัดให้เกลี้ยง มีหัวปลวกอยู่หัวปลวกหนึ่งพัดเท่าไร ๆ ก็ไม่พัด ก็หมดปัญญาแล้ว สู้หัวปลวกไม่ได้ ที่นี้พอดีมีความยามาตัวหนึ่ง มาถึงก็ ... เป็นควายเป่สียาณี ... มาถึงก็ขวิดเข้าขวิด เข้าชนอะไร ประเคี้ยวเดียวหัวปลวกพัง เอ ... นี่สู้ควายไม่ได้อีกแล้ว ต้องเปลี่ยนเป็นความยอีกแล้วจากลม ก็เลยเปลี่ยนเป็นควาย

ที่นี้มีอะไรก็จะครีวให้ฟังให้หมดไข่มะ ไอ้นั่น ไอ้นี่ เจ้าของก็ไม่ได้ี่ควายนี้รู้เหลือเกินก็เล่า สมัยก่อนเชือกแบบนี้ไม่มีนี่ ก็เชือกหนังควายนี่ เหนียวนี่

คันเท่าไร ๆ ก็คันไม่ขาด เกิดมีหมามาตัว หิวโซมา เห็นเป็นหนังก็กัดกินเลย เลย
หนังขาด เอ้ ... นี่รู้หมาไม่ได้ซะแล้ว (เสียงหัวเราะ) กลับเป็นหมาหยังเดิม จบ
เขาเปรียบเทียบว่าผีผืนสิ่งที่ตัวเองทำไม่ได้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ แสดงความจริงที่ว่า "คนเรามักไม่พอใจในสิ่งที่ตัวเอง
เป็นอยู่" ซึ่งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ โดยเล่าเปรียบเทียบกับหมาที่ไม่พอใจสภาพของ
ตน แต่ในที่สุดก็ต้องขอเป็นหมาอย่างเดิม (ถ้าเล่า ต่อไปหมาตัวนี้อาจขอเป็นโน้น
เป็นนี้ รกกลับเป็นนิทานไม่รู้จบได้)

การที่ผู้เล่าเล่าว่า "สมัยก่อนเชือกแบบนี้ ไม่มีผี ก็เชือกหนึ่งควายนี
เหนียวนี้" แสดงสภาพสังคมสมัยก่อนว่าใช้หนังควายทำเป็นเชือก และยังแสดงว่า
นิทานเรื่องนี้ มีมานานแล้วด้วย

๖. นิทานมุขตลก (Jest)

๖.๑ พ่อตากับลูกเขย (เรื่องที่ ๑)

(นายเทียม บุญอาราม ผู้เล่า)

คือว่า มัน ... มัน ... คนตะกอนเขาที่ถ้าหากว่าจะพูดอะไร จะไป
อะไรกันเขาเชือกนั้นนะไม่เหมือนเตี้ยวนี้ ไม่มีโกหก ไม่มีอะไรกันนะ ถ้ามันสัญญากัน
ว่าจะไปทำอะไรกันก็เอากันจริง ๆ จัง ๆ ทีเดียว ที่นี้พ่อตากับลูกเขยนะ ลูกเขย
เค้าชวนว่า พ่อฉันไป ไป ๒ - ๓ วันไปหาเต่ากันนะ ค้นหาเก่งนะ พ่อตาเขา
ว่าไม่มีหมาอะไรให้หนู ครับ ขึ้นเป็นหมาเก่งนักพ่อ เอาอะถ้าให้ฉันเป็นละก็เอาไม่
ไหวเขี้ยวเต่านะ พุ่งนี้หรือเมื่อไรจะไปก็ได้ ที่นี้ลูกเขยก็ไปหาเต่าซะแล้วนะ ไปซื้อ
เต่าเขามาซะยะเขี้ยวเอาไปฝังดินไว้ เข้าไปในป่าไปฝังดินไว้ ตรงนี้ตัวตรงนั้น ๒
ตัว ตรงนั้น โอ้ย หมกเป็นเข่ง ๆ แทนนะ แต่ว่าจันนั้นวันออกก็สัญญากัน ก็หมาไม่

มี วันนี้นั้นเป็นหมาพ้อเป็นคนนะ เออ คีชี หรือพ้อจะเป็นหมาก่อนก็ได้ อ้อไม่เอา
หรรอก (เสียงหัวเราะ) มึงจะให้พ้อเป็นหมายังไง มึงเป็นขีวะไอ้คิด หมามันเป็น
ของหยาบนี่นะ พ้อเป็นพ้อ จะให้เป็นหมาโง่นะ มึงก็เป็นเองสิ ไอ้คิดมันรู้แล้วมัน
จะลองดูว่าพ้อจะเป็นมัย แล้วสัญญากันว่าถ้าเป็นหมาแล้วไม่ให้พ้อคนะวันดี ไมค์ันะพูด
ตนะไอ้แ่นะ ตักะไอ้ขอแ่นะ ให้กักอะไรค้องกักด้วย สัญญากันไปเสร็จเลย คีนีก็พ้อ
ออกเดิน ก็เข้าป่าไปหน่อยมันก็เข้าป่าไปหน่อย มันก็เห่า ไอ้ลูกเขยนะวันนั้นมันไม่
พูดแล้ว มันไม่พูดแล้ว ก็เห่า ฮัง ๆ ๆ ๆ ก็เอาตีนไปตะกายมะ ตะกายก็ไปพูด
พูดได้เต่า ก็คิใจ จิบหายนี่มันเป็นนี้ว้ย ไอ้ฝึกส้นสามมันเก่งนะมันเห่าเต่า มัน
เห่าได้ไม่ลงนี่มะ แหมชมเหลือเกินพูดอยู่คนเดียว ไอ้นั้นไม่พูดแล้ว มันเป็นหมาไม่
พูดแล้ว (เสียงแทรก - บั) อ้อ เป็นบั วนี้เอะอะก็ฮัง ว่าจันเหอะ แล้วไป
อกก ไปฮัก ก็ส้นไปฮักว้ย ก็ไปเห่าฮัก พ้อตาไปพูด ได้ เอ็กนี้กชมไปเรื่อย ๆ
แหม จะให้มันคือนี เก่งเหลือเกิน ยังจัน ยังจี อะไรต่ออะไร วันนั้นหอบเต่า
ไม่ไหว ร้องให้เหลือทนเหมือนกันนะ (เสียงหัวเราะ) หนักเหลือทน รุ่งขึ้นอีก
๒ - ๓ วันก็ว่า โอ้ยไม่เอาแล้ว อุบายไม่ไวนะให้พ้อเป็นหมามั้งมะ ว่าเอา เขา
ไม่รู้ดี เขาว่าถ้าเป็นหมาเอา วันนั้นกูเป็นคนหอบชะเกือบตาย

นี่ไป ไป พ้อเข้าป่าอีกหน่วย ทำไมละ ทำไม ไม่สาบอะไรไอ้หมา
จิบหายนี่ ประเดี้ยวเออะกูจะดีให้จิบหาย (เสียงหัวเราะ) พ้อตาทำไปดมอยู่ ไม่
รู้เรื่อง ก็ไม่มีแผนเลยนี่ อ้อไอ้นั้นมันก็ต่ออยู่เรื่อยนี่ เตี้ยวมันก็จะดี พ้อตาเขาก็
เกรงใจลูกเขยเหลือเกินนี่ มาคั้งบ้ายแล้วไม่ได้อะไรเลย เตี้ยวก็เอาละวะ กูจะ
ลองชิมมันจะปรากฏอะไรบ้าง ไปถึงค้อนไม้ ก็ ฮัง ๆ ๆ ๆ ลูกเขยก็พูดไม่มีอะไรเลย
ไอ้จิบหายเตี้ยวพ้อจะดีให้มึงคอยดูนะ เตี้ยวก็อดแแตกหรรอกจนเย็นป่านนี้แล้ว (หัวเราะ)
ไป ไป เตี้ยวก็เอาฮัก มันก็ดำ เขาก็ ฮัง ๆ ๆ ๆ เอาสันตาขอฟาดเข้าจริง ๆ
ฮิตนี่ เอาสันตาขอตีเข้าจริง ๆ ต้องร้อง เจ็ง ๆ ๆ ๆ นะ รุ่งทางจุกตุดเลย (เสียง
หัวเราะ) เป็นหมาดี มึง ๆ เตี้ยวมันก็เอาฮัก คีนีไป ไป วันนั้น วันนั้น มันก็ยามมัน

ช่วยนะ ไปเจอเอาหมีเข้า หมีมันก็ยืนอยู่ข้างหน้าโน้น ลูกเขยมันก็ เอา เอา เอา
ไปกัดกะหมีเลย ไปกัดกะหมี (ตบมือประกอบ) ไป ไป ไม่กัดเดี๋ยวพ่อจะตีอีกนา
มึงต้องไปกัดกะหมีนา (เสียงหัวเราะ) หมาฉิบหายนี่ซี้ซลาด เขาว่าจัน (เสียง
หัวเราะ) โจนเข้าก็ฟาดกะหมี ก็ไม่ได้ นี่เขาให้กัดกะหมีจะทำไถ่ละ เอา
ช่วย ฟัดซะ ลูกเขยเห็นเสียท่าหมีก็เข้าไปช่วยมะ เข้าพันสี่ หมีตัวไม่สู้โตหรือถ้าโต
ลูกเขยก็เปิดเหมือนกัน แหม ไล่หมีไปเสร็จ พันหมีหนีไปเสร็จ เขาว่าไอ้หนูเอ๊ย มึง
อย่าให้พ่อเป็นหมาเลย ให้พ่อเป็นหมาพ่อต้องตายแน่ (เสียงหัวเราะ) เลิกกันซะที
เถอะเนอะ (เสียงหัวเราะ) ถอนสัญญา ขอลถอนสัญญา พ่อไม่ไหวแล้วแปลทั้งตัว
กระดุกกระเดี้ยวหักหมดแล้วนี่เลิกกันซะทีเถอะไอ้หนูเอ๊ย ถ้าเป็นก็ เอาได้เหมือนกัน
ไปบ้านที่มันก็เชิงเขานี่มะ แล้วมันจะทำไถ่ละ ไอ้หนูพ่อเดินไม่ไหวแล้ว ลองเดิน
ย่องแย่งไม่ได้รีพ้อ ไม่ได้หรือกพ้อ ไม่ไหวละหมดถ้าพ้อเดินก็ต้องตายเท่านั้นแหละ
เอ็งต้องเอา หามพ้อ แบกพ้อ ไปดีกว่าพ้อเดินไม่ได้แน่ ลูกเขยก็ว่า เอา พ้อว่า
จันก็พ้อคอยอยู่ตรงนี่เดี๋ยวฉันไปหาเถารัลยันบนเขานี้มะ อยู่เชิงเขานะ ขึ้นไปบนเขา
สูงนะออกหัวคิดของมันแล้วนะ มันก็ไปโยกหินดู หินก้อนมันใหญ่ชะ (เสียงแทรก -
หมีมาอีกแล้ว เสียงหัวเราะ) นี่ลูกเขยมันก็ไอ้ - พ้อเสื่อมาแล้ว เสื่อมาแล้ว เสื่อ
มากลึงก้อนหินมา พ้อตาวิ่งไปกระทั้งบ้านเลย ไม่ต้องหามอะไรเลย (เสียงหัวเราะ)
กลัวหมี ก็หมีมันฟัดซะเช็ดแล้วมะมาว่าเสื่ออีกก็โจนซิ ไม่ต้องไปแบกไปหามไป

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการใช้เล่ห์กล และการเสียดสี เป็นที่น่า
สังเกตว่าในนิทานมุกตลกของไทย ถ้ามีการใช้เล่ห์กล ระหว่างพ่อตากับลูกเขยพ่อตา
จะเป็นผู้เสียดสีทุกครั้ง หากพิจารณาในทางจิตวิทยา ก็คือ การแสดงออกเนื่องจาก
ความกดดันทางอารมณ์และจิตใจ ตั้งแต่ก่อนจะมาเป็นลูกเขยนั่นเอง

นอกจากความขบขันแล้ว นิทานเรื่องนี้ ยังสะท้อนความคิดของชาว
บ้านได้ว่า สุนัขเป็นสัตว์ชั้นต่ำ ไม่นิยมนำคนไปเปรียบกับสุนัข

เมื่อผู้เล่าเล่าถึงการตีสุโขทัย ผู้เล่ากล่าวว่า "พูดตั้นะ ไอ้ขอแ่นะ ตีกะไอ้ขอแ่นะ" ส่วนงานพูดเช่นนี้คล้ายสำนวนภาษาถิ่นภาคใต้ เช่น พูดว่า "เขียนกับดินสอ" ส่วนในภาษามาตรฐานไม่ค่อยปรากฏนอกจากในส่วนที่ว่า "เห็นกับตา" "ทำกับมือ" ซึ่งมีความหมายแสดงการเน้น

๖.๒ พ่อดากับลูกเขย (เรื่องที่ ๒)

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

พ่อดากะลูกเขยใหม่ไข่ม้าย ที่นี้ก็ชวนกันไป ตะกอนเขาต้องใช้ขวาน ถากน่ะ ไปฟันไม้มาทำเสาจะยกบ้านกัน ฟันไม้กัน ขวานกะจูลุนะ เขาใช้ขวานกะจูลุน ไอ้ลูกเขยก็ฟันไม่ค่อยเป็นนี่นะ ก็มันไม่เคยนี่ ฟัน ฟัน กะเดียว เดียวก็ลงไปกะสะเก็ด สะเก็ด สะเก็ด ข้างซอมนะ มันไม่ร่อนง่าย (หัวเราะ, เสียงแทรก - ไปฉีกสะเก็ด สะเก็ด) ตานี่พอเย็นมาถึงบ้านก็ พ่อดาเขาก็ว่าอีหนูเอ๋ยวันนี้ต้มเห็ดกินหน่อยวะ เขาบอกลูกสาวเขามะ ลูกสาวก็เห็ดที่ไหนล่ะพ่อ เอ๊ ก็เห็นไอ้ติดเก็บนี่ว่า ตะกอนน้ำมัน เห็ดขอนมะ (หัวเราะ) อ้อ เจ็บใจเหลือเกิน เจ็บใจพ่อดาเหลือเกิน เอามา เอามา

อีกทีหามเสา (เสียงหัวเราะ) ให้พ่อดาขึ้นก่อน เขาก็หามอยู่ข้างหลัง พ่อก็ไล่ชะรุค ที่นี้มันก็หกล้มไอ้มีนี่ก็รูคไปไม่เป็นทางไปเลย (หัวเราะ) มันไล่ใหญ่ นี่ มาถึงบ้าน ไอ้ลูกเขยเขาก็ว่า แก แก วันนี้ต้มผักกินชะหน่อยเถอะนา (เสียงหัวเราะ) เขาบอกเมียเขาว่าจันทนา ผักที่ไหนก็ไม่มี ไม่เห็นที่ไหนเลย ที่นี้ก็ เอ๊ ... เห็นพ่อเขาเก็บนี่ (เสียงหัวเราะ)

คราวนี้ไอ้ตอนพ่อดาไม่อยู่ไข่ม้าย คราวนี้เขาอย่างปลาตุกไว้พ่อดาไม่อยู่ ไอ้ลูกเขยก็กินครีปลาตุกชะเกลี้ยง (เสียงถาม - มันอร่อยใช่มั้ยคะ) อ้อ มันอร่อยนี่ กิน กินหมด พ่อดามาเห็นเข้า เจ็บใจเหลือเกิน ไม่เข้าหรือจะแก้มือให้พอใจชะตี อีวันนี่เขาก็ต้มมันเทศไว้ให้ พ่อดาก็กินเปลือกเกลี้ยงเลย (เสียงหัวเราะ)

กินเปลือกมันเทศหมด ไอลูกเขยมาเห็นก็ โอ๊ย (หัวเราะ) คือจริง ไม่ต้องปอก (เสียงหัวเราะ) ก็หมดมันนิทานสั้น ๆ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ มี ๒ ตอน คล้ายการนำเอานิทาน ๒ เรื่องมาเชื่อมกันเข้า ตอนแรกสร้างมุขตลกด้วยการแบ่งหับ และให้พ่อตาแบ่งหับลูกเขยก่อน แต่การที่ลูกเขยแบ่งหับทีหลังนั้น เข้าทำนอง "หัวเราะทีหลังดังกว่า" ตอนที่ ๒ สร้างมุขตลกด้วยการกล่าวถึงความโง่ของพ่อตา ที่คิดจะแก้แค้นเพียงอย่างเดียว ไม่ได้คิดถึงต่อไปว่า การแก้แค้นนั้น ตนจะเป็นฝ่ายได้กำไรหรือขาดทุน

ผู้เล่ากล่าวถึงขวานกะจู ความจริงคือ ขวานปลู ซึ่งเป็นขวานที่บ้องที่หัวปิดได้ ไข่ดัดและถาก อาจเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ขวานโยน^๑

๖.๓ ดอกทองจัมกะปี

(นายเถื่อน ฮั่วโส ผู้เล่า)

มีชายคนหนึ่งมีเมีย แล้วไปบ้านเพื่อนมา แล้วมาถึงก็มาบอกเมียว่า แหม เมียเพื่อนเขาดีเหลือเกิน แหม เขาต้มน้ำร้อนน้ำชาให้กินเรียบร้อยเลย ทีนี้ ก็พอเพื่อนมาบ้านบ้าง ตัวเขาก็บอกเมียว่า แหม ชื่นต้มน้ำร้อนน้อยซิ เอ็ง ว่าจันมะ เมียก็ไปถึงก็ต้มน้ำร้อนชิมะต้ม ... ใส่กะฉิมั้ง ใส่เกลือมั้ง ใส่ น้ำปลา ต้มชะเปราะปะหมตณี เอ้อ ... เอ้อ ... ทีนี้ก็ ... เข้าไป เข้าไปถึง ตัวก็ตบคาดเข้าให้ ร้องให้โฮออกมาหาแม่ ออกมาหาแม่ แม่ยายเข้าไป แหม ภูลองชิมันเป็นยังใจวะ เมียมึงร้องให้ เข้าไปตักชดโทก ... โอ๊ย ฮีดอกทองจัมกะปี นี่มันต้มน้ำร้อนให้คนกินนี่ เรื่องมันเป็นอย่างนี้ เท่านั้นแหละ เมียเรื่องเก่าแก่เหลือเกินนะ ฮีดอกทองจัมกะปีจ๊ะ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกเกี่ยวกับความโง่ของภรรยาที่ต้มน้ำร้อนใส่กะปิ

ใส่เกสอ ใส่ผ้าปลา ไปรับแขก

ผู้เล่ากล่าวว่า "เรื่องเก่าแก่เหลือเกินนะ" แสดงว่า แต่ก่อนนี้การที่หญิงผู้เป็นภรรยาไม่มีความรู้ด้านการบ้านการเรือนนั้นเป็นเรื่องน่าขบขัน น่าอับอาย จนนำมาเล่าล้อเป็นเรื่องขบขัน ถึงแม้ปัจจุบันนี้ ซึ่งสภาพสังคมเปลี่ยนไป ภรรยาก็ยังคงต้องมีความสามารถในการดูแลบ้านเรือนอยู่นั่นเอง ต่างกันแต่ว่าวิธีการนั้นเป็นคนละอย่าง เช่น แต่ก่อนต้องลงมือทำเองทุกอย่าง แต่ปัจจุบันมีเครื่องทุ่นแรงเข้าช่วย เป็นต้น

๖.๔ พี่เขยกับน้องเมีย

(นายเกสร ผดม่อง ผู้เล่า)

ไอ้หิดคนึงก็ไปแต่งงานกับอีพี่สาวของน้องเมีย ก็อยู่ด้วยกันมา พี่เขยเขาก็ไปไหนา ทำนา ชาวนาว่าจั้นเถอะ อีน้องเมียก็ขงข้าวทุกวัน ขงข้าวพี่เขยเป็นประจำ กว่าจะเสร็จนาก็ระยะถึง ๓ เดือน ขงกัน ขงกัน ไอ้พี่เขยก็ไหวชอบน้องเมียเต็มที จะทำไง ก็หาวิธี จะทำยังไงวะจะได้น้องเมียอีกคนึง ก็เลยใช้หัว คนโบราณนี่ เขาคิดได้ทันทีเลย พอเขารู้ว่าน้องเมียไปขงข้าวที่นา เขาทำไถลไม่มากินข้าว เขารอให้น้องเมียเขานอนหลับสนิทเลย เขาก็มากินข้าว น้องเมียนอนหลับเต็มที เขาไปจับหอยโข่งมาหลายตัว ก็เป็นเรื่องหยาบหน่อยนะ นี่เป็นเรื่องเก่าแก่ จับหอยโข่งมาปล่อยรอบ ๆ โขดที่น้องเมียนอนอยู่ แดว ๆ น้องเมียนี้เอาหอยโข่งมาปล่อยซะเต็มที ก็บอกอีน้องเมีย ฮีหนู ฮีหนู ลูกขึ้น ตาย ทำไม เอ็งนอนหลับแบบนี่ หอยเข้าไปในไ้ ... ของมึงเท่าไรแล้วนั้น คลานขึ้นไปเป็นแถวนี้

น้องเมียก็ จริง ๆ หรือพี่ ก็จริง พี่กลับมาก็เห็นเดินกันเป็นแถวหมด มันจะเข้าไปอีก ตายอีน้องสาวไม่พูดอะไรแล้ว กลับถึงบ้าน บอกแม่ คนโบราณนะ เขาเล่ากันนะ บอกแม่จะทำไงได้ หอยโข่งเข้าไปในท้องฉันก็ตัวก็ไม่รู้ เป็นแถวหมด

สีแม่ใจเสียเลย ตาย ทำใจ ไปหาหมอ หากันหมดแหละในบ้านนั้น เขาว่าเข้าไป แล้วทำใจจะออกมาได้

พี่เขยกลับตอนเย็นก็ว่า เอาเหอะแม่บางทีมันจะช่วยแก้ไขออกได้ มัน เข้าไปก็ตัว ไม่มากนักฉันจะเอาออกให้ ก็เลยสีแม่บายก็ดีใจ อีลูกสาวเลย เอาตามใจไอ้หิด ไอ้หิดเขาก็เอาเข้าห้อง ทำโน้นทำนี่ อีหนูมันไม่รู้ม้า คนโบราณ เขาเล่ากันนะ พี่เขยมันจับหอยโข่งไป ๓ ตัว เขาเอาหิ้งได้ขุนมาทีละตัว เขาว่า ออกอีตัวแล้วแม่ นิทานนะ ไม่ใช่เรื่องจริง จนหมด ๓ ตัว

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการสร้างกลวงของพี่เขย ที่หวังจะได้ น้องเมียเป็นเมียอีกคนหนึ่ง เรื่องเช่นนี้มีมากในนิทานพื้นบ้านของไทย เป็นการสะท้อน สภาพของสังคมอีกแง่มุมหนึ่ง

ผู้เล่าเล่าว่า "คนโบราณนะ เขาเล่ากันนะ" แสดงว่าเรื่องนี้เป็น เรื่องเก่าแก่และ "ก็เป็นเรื่องหยาบหน่อยนะ" แสดงว่าผู้เล่าต้องเล่าอย่างอ้อม ๆ ไม่กล่าวถึงเรื่องเพศโดยตรง

การออกเสียงที่เพี้ยนไปจากภาษามาตรฐาน คือคำว่า สั่ง /sòt/ ออกเสียงเป็น ชง /soɯ/

๖.๔ พี่เขยน้องเขย

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

สมัยโบราณใช้มะ พากทหารเขาแต่งงาน แล้วที่นี้เมียท้อง เขาก็ เกตลูกน้องไปปรบต้นนะ ไปคราวนี้ไอ้พี่เขยนะ มันเขยใหญ่ เขยน้อยมะ ไอ้พี่เขย น้อยนะไป เขากลับมาเมียเขาก็ออกลูกเสียแล้ว เขาก็ดีใจ ก็รักลูกเขา เมียเขา ว่านี่นะสิว่า พี่เขาต่อมือต่อตีนให้มัน ม่ายก็กลายเป็นลูกพี่ (เสียงหัวเราะ) เนี่ยพี่

เขาต่อมือต่อตีนให้หรือก ม่ายก็กลายเป็นลูกพี่ ฝวก็เก็บเฉย จะเอาไว้แก้ตัวอีก คราวนี้เมียของพี่เขยน่ะเขาแต่งงาน กำหนดจะแต่งงานแล้ว ที่นี้ไอ้ฉันเสียท่าเขาแล้ว พี่เขายบอกอีหนู อีหนู จะแต่งงานอยู่แล้วมันต้องเบิกเสียก่อนนา ต้องเบิกเสียก่อน ไม่ จั้นลำบากนา (เสียงหัวเราะ) คราวนี้คนที่ถูกเบิกเขาก็ไปบอกฝวเขาว่า อ้อ ... คืแต่ว่าพี่เขาเบิกให้หรือกน่ะ ไม่จั้นก็ไม่วังจี้หรือกน่ะ (เสียงหัวเราะ) ไอ้นั้นก็โกรธ ชี ก็ว่า โคตรพ่อโคตรแม่ไม่เคยมีใครเขาเบิกยังจี้ มีแต่เขาเบิกเรือ ไอ้นั้นก็โคตร พ่อโคตรแม่กูไม่เคยหรือกต่อมือต่อตีน (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกด้วยการเล่าถึงการล้อลองและการผิดประเพณี ของเขยใหญ่ เขยเล็ก ซึ่งไม่ยอมเสียเปรียบกัน

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า ท้อง /thoːt/ เป็นท้อง /thoːn/ น้อย /noːy/ เป็นน้อย /noːy/ หับ /thap/ เป็นลับ /thap/ แสดงให้เห็นความ แตกต่างในด้านการออกเสียงบางเสียง เมื่อเปรียบกับภาษามาตรฐาน

๖.๖ พ่อเลี้ยงกับลูกเลี้ยง

(นายเกสร ผด่อง ผู้เล่า)

ไอ้คนนิ่งเขาได้เมียมาคนนิ่งก็มีลูกสาวมาคนนิ่ง ไอ้พ่อเลี้ยงก็คิดไม่ซื่อกะ ลูกเลี้ยง ก็ยากจนพ่อก็ยากจน แม่ก็ยากจน ลูกก็ยากจน เลี้ยงกันมาตั้งแต่จี่น้อย วันนึ่ง เขานึกยังงิขึ้นมาไม่รู้ ก็ชอบลูกเลี้ยงเข้ามาอีก เจ้าพ่อแหละ เขาก็เป็นคนคลุกได้ อยู่ในป่าดง ก็ไป ไป ที่นี้ไอ้พ่อเลี้ยงเขาก็ว่า อีหนูวันนี้เอ็งไม่ได้ทำอะไรนะ ไปช่วย พ่อคลุกได้คลุกยางบ้างก็ยังดีนะ ลูกเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็มีอีกหลายคน เอาหาเลี้ยงกันไป ในป่าดงนี้แหละอีพี่สาวก็ว่า เออวันนี้ไอ้หนูอยู่บ้าน เจ้จะไปกะพ่อเขา อีตอนจะไปก็ตกลงกัน พ่อเขาก็สั่งว่าอีหนู ถ้าเอ็งไปป่าวันนั้น อีหนูตดไม้ได้นา อีหนูไม่เคยไปป่าก็

ถามว่า ทำไมไม่ล่พ่อ ถ้าหากเกิดไปตดจะทำยังไง ก็อยู่บ้านฉันทวันยังคำ เขาว่า ตดก็ได้เหมือนกัน ต๊ะถ้าหากว่าตดก็ต้องเสีย ... เขาเรียกว่าพลี ไหว้เจ้า เขาว่า เสียพลีลูกสาวก็ไม่รู้ เสียพลีแบบไหน ก็ไป พ่อไปถึงสักประเดี๋ยว ลูกสาวเกิดตดขึ้นมา ลูกเสียงนะ ตดปุงมา ไอ้พ่อได้ยิน ก็ว่าเอ็งตดจริง ๆ หรือเปล่าอีหนู ถ้าตดจริงก็ต้องเสียพลี มะ เอ้าเสียยอมเสีย อีหนูยอมเสีย ก็ ไป ไป เตียวตดอีก เอ เสียพลีอีก มันกว่าจะกลับบ้านก็เย็นนี้ เสียพลี เสียพลี ไปพอดตอนสุดท้ายเขาว่า อีฉิบหายทำไมมันตดเหลือเกิน (เสียงหัวเราะ) มึงจะตะหรือจะซี้ก็ช่างห่มมึงเถอะ (เสียงหัวเราะ) จบ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าเรื่องที่เป็นการเล่นลงและผิดประเวณี ซึ่งผู้เล่าเล่าอย่างอ้อม ๆ แต่ผู้ฟังก็เข้าใจได้

อาชีพของพ่อเลี้ยงในเรื่อง น่าจะเป็นอาชีพอย่างหนึ่งของชาวบ้านเพ คือ เข้าป่าไปคลุกได้ โดยไปเจาะโคนต้นยางให้เป็นโพรง แล้วก่อไฟในโพรงนั้นให้น้ำมันต้นยางไหลออกมา นำไม้ฟูปอกลูก เมื่อเย็นแล้วเอาใบเสม็ดมาห่อ เป็นขี้ได้ จุดให้แสงสว่าง ใช้กันมาตั้งแต่ครั้งโบราณ ยังไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่ปัจจุบันค่อนข้างหาอได้ยาก

นิทานเรื่องนี้ยังสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าป่า เจ้าเขาด้วย

๖.๗ คำสามปี่รวยถึงพ่อตา

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ยังมีไอ้กระหาซาย เขาเรียกว่า คนแต่ก่อนเขาก็ว่าทุกตะเข็ญใจจะไอ้คนยากจนก็อยู่ใกล้ ๆ บ้านเศรษฐีนี้ ก็ชอบลูกสาวเศรษฐีเขา ก็บ้านเขาก็อยู่ใกล้ ๆ

คลองนั้นมะ ก็มองลูกสาวเศรษฐีที่ชอบ เขาก็ไม่รู้จักจะทำยังไง เขาก็ตกเบ็ดมันตะ
แหละ ตวัดขึ้นที"ก็ อูบ อูบ" ฉมวฉมวลูกเศรษฐี คำ ๓ ปี รวยถึงพ่อตา" ก็ว่า
กันอยู่ยงี้ ว่าเป็นเดือน ๆ แหละ พ่อตาแม่ยายจะเห็นใจทำอะไรจะรวยของมันจริงมั้ง
เอ้า ทีนี้ก็ พ่อตาแม่ยาย ... เขาก็บอกกะพ่อตาแม่ยาย เขาจะได้สำเภาบรทุกผ้า
ดี ๆ ไปก่อนนะ ผ้าดี ๆ เอาไปแลกผ้าสีริ้ว (เสียงหัวเราะ, เสียงถาม - แล้วจะ
เป็นเศรษฐีหรือ) กับรทุกผ้าดี ๆ นี่ไปแลกผ้าสีริ้ว ต่างเมืองนี่ ค่าบรทุกสำเภานะ
ก็เอามาเต็มล่ำมาถึงผ้าสีริ้วทั้งนั้นเลยตายพ่อตาแม่ยายเห็นเข้าก็ร้อง จะแหละ จะแหละ
ก็ไม่ว่าอะไร ก็มันร้อง ๓ ปีรวยเหมือนพ่อตานี่ เอา อีกเที่ยวหนึ่ง เอาข้าว
เปลือกนะไปแลกเกลือ ไอ้เกลือนี้จะเอามาผสมขึ้นดินเหนียวโงละ (เสียงถาม - แล้ว
ผ้าสีริ้วเอามาทำไม) ผ้าสีริ้วเอาไว้ทออะไร (เสียงหัวเราะ) เอา เอา ข้าวเปลือก
ไปแลกเกลือมา มาอีกล่ำเรือนึงเลย มาถึง เอาอีกแล้วลูกเขย (หัวเราะ) เรือนมัน
เข้ามันอิงประทัด จุดประทัดบึงบึง บึงบึงไปเลนนะ เนทอเข้าแล้วนี่ อ้า คราวนี้ก็
เอาเกลือมาขึ้นกะดินเหนียวมะ อย่าให้มันแตกง่าย แล้วเผาเป็นอิฐ แล้วคราวนี้เอา
ทองปิด ก็ ๒ ที แล้วมันโง่เหลือใจ ให้เอาข้าวเปลือกไปแลกเกลือ เอาผ้าดี ๆ
ไปแลกผ้าสีริ้ว ฮีเที่ยวที่ ๓ นี่ ปิดทองไว้ที เอาไปแลกเงินให้หน้าหนักเท่ากัน ก็
เอาใครจะไปดูละ ก็เอาเลยฮือ เอาผ้าสีริ้วทอนี่ เอาผ้าสีริ้วทออีกที ฮือซังหน้าหนัก
กันเลย ๓ ปีพอดี คำ ๓ ปีรวยถึงพ่อตา ก็เท่านั้น ดูบอกแล้วว่าแม่มึงเอ๊ย (ตบ-
เข้า) มันต้องรวยแน่ (เสียงหัวเราะ, เสียงแทรก พ่อตาบอกเธอ) พ่อตาบอก
ฮีเที่ยวหลังนี้ไม่จุดประทัดเสียแล้วนา ยิ่งปีหน้าทีเดียว รวยแล้วนี่ หม่อมแม่ยายตาปล่อน
ทีเดียว ลูกเขยอีกคราวนี้ (เสียงแทรก - แผนลิกซิงนะกะนี่) จบแค่นี้แหละ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าถึงการใช้กลลวง โดยกำลังทำเป็น
คนโง่ให้คนอื่นตายใจ แล้วจึงกอบโกยผลประโยชน์ในตอนสุดท้าย

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ มักมีคำคล้องจองแทรกอยู่ในนิทานเสมอ ในนิทานเรื่องนี้ก็มีว่า "จูบ จูบ ฉมวย ฉมวยลูกสาวเศรษฐี ถ้าสามปีรวยถึงพ่อตา" เป็นคำที่ทำให้เศรษฐีคิดอยากทดลองว่าจะเป็นจริงหรือไม่

การออกเสียงที่ต่างจากภาษามาตรฐาน มีคำว่า ผ่าซี่รื้อ /phaː - khiː - riw/ ออกเสียงเป็น ผ่าซี่รื้อ /phaː - khiː - riw/ ถ้า /khaː/ ออกเสียงเป็น คำ /khaː/

สำนวนที่น่าสนใจ คือ "ตาปล้น" ซึ่งภาษามาตรฐานมักใช้ว่า "ตาโต" หมายถึง ตะลึงด้วยคาดไม่ถึง

๖.๘ ตาบอดกับหูหนวก (เรื่องที่ ๑)

(นางจ้อ หนอมนาม ผู้เล่า)

ก็ตาบอดนี่เขาไปเที่ยวงานกันมะ เอ๊ย เดี่ยว เอาเรื่องนี่ก่อน (หัวเราะ) เดี่ยวซี

เย็นเข้าแล้วมะ เย็นค่ำแล้ว ไอ้เสือมันก็จะไปลักวัว หันเขาก็ว่า เขาเป็นถึงเสือแล้วมะ ที่นี้ ไอ้คนเราถ้าจะไปลักวัวเขาเหมือนกัน คนเราพรกนี่มะที่นี้ตกเข้าแล้วมะ แม่เขาก็ว่า หนูอาบนํ้าอาบเท้าขึ้นมานบนเรือน เย็นแล้วเสื่อวางแม่นางโก่งจะกัดเอา ที่นี้ไอ้เสือก็แอบฟัง เขาก็ได้ยิน เอ๊ ญเป็นถึงเสือแล้ว แม่นางโก่งยังโงะวะ เขาก็ว่าจัน เขาว่า แม่นางโก่งยังโงะวะ ดึก ๆ ไอนั้นเขาก็จะเอาวัวเอาควายไอ้เสือเขาก็แอบ ไอนั้นเขาก็ว่า ไอ้บอดกับไอ้หนวกเขาก็ว่า ไอ้เอาไอ้ เขาตุ้ ๆ มะ เขาไปคลำเอาหัวเสือเข้า เขาว่าเอาตัวนี้แหละ นี่ก็เข้าถึงมะ เข้าถึงก็สาง ๆ มะ ไอนางโก่งไม่ได้มากับเขาหรอก เอ๊ยไอ้เสือไม่ได้กินหรอก เขาจับเสื่อขึ้นชิมะ ไอ้บอดเขาก็ขึ้นขี่ไอ้หนวกเขาก็ว่า ไอ้บอด เสือนา เขาก็นึกว่ามาไล่เขาแล้วเสือ

ไอ้บอดเสือ เครียบ ๆ ๗ เสือใหญ่มา ไอนั้นเขาว่า ไอ้บอดเสือเครียบ ไอ้บอดยังไม่รู้เรื่องราวี่เสือ ยังไม่รู้เนื่กว่าควายให้รั้งหนี่เสือ ไอ้หนวกเขาก็รู้แล้วว่า

ชีเสื่อ ตาเขาดินะ ไปแล้วเขาไม่บอกว่าชีเสื่อไป เขาได้แต่ว่า ไอ้บอดเสื่อ ไอ้บอดเสื่อ ไอ้นั้นชีเสื่อมันยัน

(หัตถ์นี้) แล้วเสื่อมันไม่กัดเอาหรือ

(ป้าจ้อ) ไม่กัดซี มันนึกว่า แม่นางโก่ง มันกลัวแม่นางโก่ง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกโดยอาศัยความคิดปกติทางร่างกายของคน คือ ขูหนวก กับ ตาบอด นำสังเกตว่านิทานพื้นบ้านของไทยที่กล่าวถึงความผิดปกติทางร่างกาย มักจะไม่พ้นความคิดปกติทั้ง ๒ อย่างนี้

สำนวนไทยที่ปรากฏในนิทานเรื่องนี้ คือ "เสื่อสาธแม่นางโก่ง" ซึ่งเป็นคำพูดที่คล้องจองกัน หมายถึงเสื่อและสิ่งสักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ โดยคำว่า "แม่นางโก่ง" เป็นคำสร้อยเสริมคำว่าเสื่อให้มน้ำหนักมากขึ้น

นิทานเรื่องนี้บรรยายกาศแบบไทยอย่างมาก คือ ฉากเป็นเรือนไทย ใต้ถุนสูง ผูกวัวควายไว้ใต้ถุนเรือน ตกค่ำก็อยู่กันแต่บนเรือน เพราะอาจมีสัตว์ร้ายออกมาเพ่นพ่าน และแสงสว่างก็อาศัยแสงใต้ แสงเทียนซึ่งมีแสงน้อย

๖.๔ ตาบอดกับขูหนวก (เรื่องที่ ๒)

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

มีไอ้ตาบอดกับไอ้ขูหนวก ๒ คนมะ ไปเที่ยวงาน เขาจุคพจุไอ้ตาบอด เขาก็ว่า อ้อ ... ได้แต่ดั่งท่าไม้ไม้โด่ง (หัวเราะ) ตาบอดเขาแลไม่เห็นขูเขาคี ไอ้ขูหนวกเขาอ้อ ... ได้แต่ดั่งท่าไม้ไม้โด่ง เขาแลไม่เห็น เขาวาได้แต่ดั่งท่าไม้ไม้โด่ง ไอ้ตาบอดเขาวา ได้แต่โด่งท่าไม้ไม้โด่ง (เสียงหัวเราะ) ไอ้ขูหนวกไอ้แต่โด่งท่าไม้ไม้โด่ง ก็จำเขามา

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีวิธีสร้างมุกตลกเช่นเดียวกับนิทานเรื่องที่แล้ว (เรื่องที่ ๖.๘ ตาบอดกับหูหนวก เรื่องที่ ๑) คือนำเอาความผิดปกติทางร่างกาย (หูหนวกและตาบอด) มาเป็นมุกตลกในทำนองล้อเลียนว่าไม่รู้ว่าร่างกายของตนผิดปกติ

๖.๑๐ คนจมูกบี้

(นางจ้อ ถนนนาม (ผู้เล่า)

คนนั้นที่เขาขึ้นหาผู้หญิง อยู่ใต้ถุนมะ เขาอยู่ในห้อง พอมีคนเขาก็หย่อนสาแหรกลงมาละ เขาก็รับผู้ชายที่เขาขี่ซ้อนขึ้นไบนะ ดึก ๆ ขึ้นเขาก็ปล่อยให้มาชะ ตีตีไอ้ คนนั้นเขาไปแอบอยู่ซี่ อีกคนตะมุ๊กบี้ เขาก็แอบอยู่ เขาก็ว่า เอ้ ฮี้นี้ต้องไปเสียก่อนไอ้นั้นมะ ไปถึงเขาก็เคาะฝา ฮี้นั้นก็หย่อนสาแหรกลงมาละ ตีตีเขาก็ขึ้นสาแหรก ฮี้นั้นก็ขี่ซ้อนขึ้นไป เขาก็ส่งหมากให้คำ มาถึงหน้าด่างมะ ส่งหมากให้คำยังไม่พอ เขาวว่า ขอ ฮี้อี้น้อย (หัวเราะ) ขอฮี้อี้น้อย ปากตะมุ๊กบี้ ว่า ขอฮี้อี้น้อย ผู้หญิงเขาก็ผิดใจ เขาก็ทิ้งลงมาชดชั่ง พ่อแม่ก็อยู่ในห้องมะ เขาก็ว่าอะไร ฮี้นู เปลาจันทุ่มฟักเน่า ฟักเอ้า ฮี้ออ ฮี้ออ ฮี้ออ ฮี้ออ ฮี้ออ ฮี้ออ (หัวเราะ) เขาพูดไม่ขาด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าถึงความผิดปกติทางร่างกายคน คือ จมูกบี้ ทำให้เสียงเพี้ยนไป โคร่งเรื่องคล้ายนิทานพื้นบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอ บ้านค่าย เรื่องที่ ๖.๘ - ชายชู้กัน, นายเขียว พลพิทักษ์ ผู้เล่า

ผู้เล่าออกเสียงคำที่ประกอบด้วยสระเสียงสั้น เป็น สระเสียงยาว ในคำว่า ชด /chát/ เป็น ชาด /cha:t/ และออกเสียงเพี้ยนเสียงคนจมูกบี้ได้อย่างน่าขัน

ส่วนคำว่า "ข้อ" หมายถึง การชักขึ้นสู่ที่สูง หรือ ชักรอก

นอกจากความตลกขบขันแล้ว นิทานเรื่องนี้แฝงข้อคิดว่าหญิงสาวที่ทำผิด ประเพณีนั้นเป็นคนไม่ดี และอาจเกิดความยุ่งยากแก่ตนเองได้

๖.๑๑ ไอ้เมื่อยไอ้กัน

(นางจ้อ หนอมนาม ผู้เล่า)

มีไอ้เมื่อยคนึงหน้า ไอ้คันคน ไอ้ตาแฉะคนมะ เขาก็นั่งอยู่ ๓ คน เขาก็ว่า ไอ้เมื่อย เมื่อยยิ่งอย่าบีนนาไอ้คันว่า มึงให้คันยังงิ มึงอย่างเกานะ ก็ว่า จัน ไอ้ตาแฉะว่า แมงหรีดอมยังงิ มึงอย่าตบนะ เขาก็ว่าเออ เขาก็นั่งกันอยู่ ๓ คนมะ ไอ้เมื่อยมันก็ว่า อู๊ย เมื่อยเหลือทนแล้วมะ มันก็ว่ากูจะแก้ผื่นให้ฟัง ตั้ง ก็กูนอน กูฝนจับปลาได้ตัวเท่านี้ (เอามือบีบตามขาประกอบ) เท่านี้ บีบที่ขาเขาสิ เขาสบายไป เขาเมื่อยเขาเหลือเกินแล้ว เขาวว่าเขาฝนไปก็บีบขา ไอ้คันเขาก็คันซะ อู๊ย ทน แทบไม่ไหว เขาก็ว่ากูฝนเหมือนกัน แต่คัน กูฝนก็ขึ้นคันไม้ กูแตกคากาก แยกกับเสา ให้หายคัน ตัวเขา ไอ้ตาแฉะ แมงหรีดขึ้นซะเต็มตัวหมด ไอ้ตาแฉะเขาก็ว่า พี่ว่าจัน น้องก็ชอบใจ (ร้อง เป็นจังหวะ และตบมือท้ายจังหวะ) แมงหรีดไปหมด พี่ว่าจัน น้องก็ชอบใจ ตบแมงหรีด

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ สร้างมุขตลกด้วยการเล่าถึงความผิดปกติทางร่างกายและวิธีแก้ปัญหาด้วยอุบายที่ไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น

ความสนุกของนิทานเรื่องนี้อยู่ที่วิธีเล่าของผู้เล่าด้วย ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ ทำน้ำเสียงหนัก - เบา และทำท่าทางประกอบอย่างน่าสนใจ

สาระแฝงอยู่ในนิทานเรื่องนี้คือ ความพยายามฝืนธรรมชาติหรือลักษณะเฉพาะของตนเองนั้นไม่เป็นผลดีแก่ตนเอง

๖.๖๒ ไอ้เมื่อย ไอ้ซึกลาก ไอ้ตาและ

(นายเกสร ผัดผ่อง ผู้เล่า)

ไอ้เมื่อย ไอ้ซึกลาก ไอ้ตาและ พี่นันทน์ ไอ้ ๓ คนนี้มันก็ลำเค็ญมาก
คือว่า ผจญภัยมาว่าจันเถอะ วันหนึ่งเขามาเจอกันที่สามแยกแห่งหนึ่ง (กระแอม)
ไอ้เมื่อยเขาก็ แหมมึงจะไปถึงริไอ้ซึกลาก เขาว่ากูจะเดินทางไปนี่แหละ คั่นก็คั่น
เกาไม่หยุดเลย ฮือ ... ไอ้เมื่อยเขาก็ว่ากูก็จะเดินไปนี่ กูเมื่อยกูก็ทนเอา ไอ้ตา
และเขาบอกว่ากูไปด้วยคนโว้ย อ้า ... เออมึงไป ไปได้ แต่เมื่องวันต่อมตามทางต่อม
หุดตอมตามึงห้ามคบนานา มึงเอาริเปล่า ตาและเขาว่าสบายเพื่อน (เสียงหัวเราะ)
สบายเพื่อน กูไม่คบบเหมือนกัน ไอ้และเขาสัญญากับเพื่อน ๒ คนนะ เขาว่ามึงเมื่อย
ก็ห้ามคบนานา กูจะไปกะมึง แล้วซึกลากมึงห้ามเกา ที่นี้คู้ยไปคู้ยมา เขาว่าเออ ตกลง
โอเค (เสียงแทรก - โอเค ชะค้วย)

เดินทางไป ระหว่างทางไข่ม้อย สมัยนั้นมันไม่มีรถยนต์เหมือนสมัยนี้
สมัยโบราณก็เดินไป เดินไป ก็ไอ้ซึกลากเขาเพื่อออก เพื่อออก เขาก็คั่น ไอ้เมื่อย
เค้าก็มองดูว่าไอ้ซึกลากจะเกามั้ย เค้าก็จะปีนของเขามั่ง ไอ้ตาและเค้าก็มองดูว่า มึง
จะปีนหรือยัง กูจะคบบเมื่องวันมั่ง ว่าจันนะ เดินทางไปนะ ไปถึงกลางดงแห่งหนึ่ง
เปลี่ยวโว้ย พอดีไปเจอศาลา ใครเป็นใจไม่รู้ละ ไอ้เมื่อยทนไม่ไหวชะแล้ว อู๊ย ..
ไปถึงเจอศาลา เขาก็ดีใจเหลือเกิน ไอ้เมื่อยเขาเลยพูดออกมาคำว่า เฮ้ยเพื่อน
พักศาลาเถอะมันมืดค่ำแล้ว ไอ้ซึกลากเขาบอกว่า ถ้ามไอ้และเขาเถอะ ไอ้และเขา
พักกูก็พัก ไอ้และเขาว่า เออดีเหมือนกัน กูก็ไม่ค่อยเหนื่อยแล้วเหมือนกัน (เสียง
หัวเราะ) ไอ้ซึกลากเขาว่าดี นอนพักสักคนละหั่น

คืนมาเช้า เขาก็คู้ยกัน เป็นใจจะนอนศาลาดี มีผิอะไรมาหลอกมา
หลอนมั่งริเปล่า ไอ้ซึกลากเขาก็ฝันเลยโว้ย ว่าแหมเมื่อคืนกูฝันว่า กูแถมเลยนะ ไอ้
ซึกลากเขาคั่นเดิมที่ ไอ้และว่ามึงแถมแบบไหน ว่าแบบนี้ อืม อืม อืม (ทำท่าแถม
ประกอบ) เขาก็ได้แถมซึกลากทั้งตัว ได้ทีแล้ว รอดตัวไปได้คน (เสียงถาม - แถม

กับเสาหรือแท่งอะไร) แดกกับพื้น ไอ้เมื่อยเขานั่งมองดูว่า เอ้ ไอ้เมื่อยมันมีปัญญา
มันว่า ภูผินไปเจออะหมอนวด มันบิบชะไม่มี ... จนกูต้องบอกพอ (เสียงหัวเราะ)
หายเมื่อยไปที่ ไอ้ตาและ ไอ้และเขาว่า แหมมึงผีนแบบนี้ (ตบมือ) กูก็ชอบใจ
(เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้คล้ายนิทานเรื่อง ๖.๑๑ ไอ้เมื่อย ไอ้คัน นางจ้อ ถนอม-
นาม เป็นผู้เล่า จนแทบจะกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่มีรายละเอียดบาง
ประการต่างกันเท่านั้น

๖.๑๓ สามเกลอ

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

มีสามคน ไอ้ขี้มูกมากคน ถูดแหลม สองมือปามคน ขี้มูกมาก สอง
มือปาม ถูดแหลม เขาไปตกเบ็ดกันจะ หนึ่งมาเขาก็มาขอปลา (เสียงถาม - ใครขอ)
คนอยู่ตามทาง เขาว่าตกปลามาได้ให้มั่งรู้ สองมือปาม ปามชะเกลี้ยง ไอ้ถูดแหลม
มันชดใจมะ เขาก็นั่งกระแทกเรือ เรือก็รั่วมะ โกรธไอ้สองมือปาม ให้ปลาเขาชะ
เกลี้ยง (เสียงแทรก .. ถูดก็แหลมมากซี) ถูดแหลมมากซี

ไอ้ขี้มูกมากเขาก็ไม่ว่าไง แหม (ทำเสียงสั่งน้ำมูก) ไอ้ขี้มูกมากเขา
ไม่ว่าไง ก็เอาขี้มูกปะเรือ น้ำเข้าไม่ได้ ขี้มูกมันมาก (เสียงอ้อฮ้อ แสดงความประ
หลาดใจจากผู้ฟัง) ถูดมันแหลมแกลไหน (หัวเราะ) กระแทกเรือรั่ว ไอ้สองปามแค่
ไหนละ ขี้มูกมันมากแกลไหน ปะเรือรั่วได้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกโดยเล่าถึงความผิดปกติทางร่างกายของคน คือ
ขี้มูกมาก กันแหลม และมือโต ความผิดปกติเหล่านี้เป็นไปอย่างเกินจริง คือ กันแหลม

จนกระทั่งเรือทะเลจู่ ซึ่มมากจนประจักษ์ของเรือได้ และมือโตจนหยิบปลาหมึกดำเรือ

๖.๑๔ ตากะยาย

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

สมัยหนึ่งนะ ยังมีตากะยาย ปลุกกระท่อมอยู่ไ้ ... ชาย ๆ คลองน้ำ
เค็มนะที่นี่ ตากะยายนี้ไม่มีอาชีพอะไรนะ ขุดปูเป็นอาชีพเลยว่างั้นเถอะ อีวันหนึ่ง
ไปเที่ยวหาปู สู้ย ... ไม่เคยเจอจะรูปเลยซักรูหนึ่ง เย็นจะกลับอยู่แล้วตาเขาก็ไปเห็น
เข้า เขาก็ว่า ยาย ยายนี่รูรูป ยายก็ปากสั้น ไหน ไหน ไหน (หัวเราะ) หาวัน
ยังค่ำไม่เจอเลย ก็เยียวใส่ในรูป แหม นึกว่าน้ำขึ้น (หัวเราะ) นึกว่าน้ำขึ้นแล้ว
ไข่ม้า ก็ขึ้นมา อ้าว นึกว่าปลาตายก็หนีบขึ้นเข้าให้ ยายก็ร้องใหญ่ โอ้ยตา ตา ปูหนีบ
ไ้ตาก็พันก็ไม่มีผี ก้มลงกัดก้ามปู ไ้ปูฮึกก้ามก็หนีบกะหมึกตาฮึ (เสียงหัวเราะ) โอ้ย
ยายก็ร้องครวญครางละซี

ที่นี่เขาก็อธิษฐานเป็นละครชาตรีซี เขาว่า (ตอนนี้ร้องเป็นทำนองละครชาตรี)

"ช่วยด้วย ช่วยด้วย เอย เอ้อ เอ้อ เอย พ่อพุ่มพวง

เมียทั้งเจ็ดทั้งหน่วง เอย เอย ถ่างอยู่ที่ท้องน้อย"

ตาเขาก็ว่า

"ว่านี่เกิด ๆ เอย เอ้อ เจอ แม่เนื้อเย็น

พี่ทั้งเจ็ดทั้งเหม็น ฮี ยังทนได้" (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ สร้างมุขตลกโดยเล่าเรื่องทางเพศ ถึงแม้ผู้เล่าจะไม่เล่า
โดยตรง ผู้ฟังก็เข้าใจได้ เช่น "เยียวใส่รูป แหม นึกว่าน้ำขึ้น นึกว่าน้ำขึ้นแล้วไข่ม้า
ก็ขึ้นมา อ้าว นึกว่าปลาตาย ก็หนีบขึ้นเข้าให้"

ความสนุกของนิทานเรื่องนั้นนอกจากอยู่ที่โครงเรื่องที่นำเสนอล้วนแล้ว ยังอยู่ที่
การขับร้องเพลงแบบละครชาตรี ซึ่งมีถ้อยคำนำขึ้นประกอบเรื่อง นับว่ายังเป็นการแสดง
อิทธิพลของละครชาตรี ซึ่งเป็นละครพื้นบ้านแถบนี้ด้วย

๖.๑๔ เมียชู้โรค

(นายเทียม บุญธาราม ผู้เล่า)

นิทานมันจำมาแต่เป็นเด็ก ๆ ไอ้ไหนมันตลกหน่อยก็จำมา ที่นี้เรื่อง
เดิมชั้นแรกของมันก็มีว่า ผัวเมียคูหนึ่ง แต่ว่า ข้างนางเอกนี่เป็นผู้หญิงกรุงเทพ ฯ
พระเอกก็เป็นผู้ชายบ้านนอกนะ เขาก็มาอยู่กินด้วยกันจนว่า อยู่กินกันนานที่นี้ ผัวก็ว่า
ตัวแต่ไปประกอบการงาน ทอดทิ้งให้เมียแห้งเหี่ยวอยู่ชั้นนะ นานเข้า ๆ เมียก็เลย
ป่วยไปจริง ๆ ที่นี้เห็นว่าเมียป่วยการบ้านก็ไม่ทำชิตีมีมะ นึกว่าทำไม่ได้แล้ว การบ้าน
ต่อไปนี่นะ เมียป่วยซะแล้วนี่มะ ละการบ้านไปเลยเมียก็หนักเข้า หนักเข้า ต้องพาไป
หาหมอนี่นะ ก่อนจะพาไปหาหมอก็ถามเมียว่าจะกินข้าวก็อะไรได้บ้าง ก็พยายามจะ
เอาใจแหละว่า ต่อไปนี้ต้องระวังเมียให้หนักหน่อยเดี๋ยวจะตายไปซะนะ ผอมเหลือเกิน
คล้าย ๆ เป็นไอ้โรคผอมแห้งไปแล้วนี่ หูดก็เสี่ยง อ้อแอ้ อ้อแอ้ หูดไม่ค่อยได้กิน ๒
หุแล้ว ถามว่าแคะเอาอะไรบ้าง อืออยากจะกินอะไรบ้าง (ประโยคต่อไปคัดเสียง
คล้ายเสียงผู้หญิงป่วย) "ฉันไม่อยากจะอะไรเลย" (เสียงหัวเราะ) จะเอาหมูบะซอใหม่
ประโยคต่อไป (คัดเสียงอีก) "ฉันไม่เอา" มันแหย่นะ (เสียงหัวเราะ) จะเอาปลา
ช่อนคัมยำไหม คัมร้อน ๆ มันก็น่าจะอร่อยนะ (ประโยคต่อไปคัดเสียงอีก) "ฉันไม่เอา"
มันมันเสียงมันแหย่แล้วนะ ไม่เอาอะไรเลย จะเอาไอ้เห็ด เห็ดกระป๋องเอาผัดดีไหม
(ประโยคต่อไปคัดเสียง) "ฉันไม่เอา" เอ - ที่นี้ทำไง พาไปหมอมเหอะ ไปก็ตาม
บ้านชนบทนี่ ก็ต้องข้ามทุ่งไป หมอเขาอยู่ก็ต้องข้ามทุ่งไปยังจัน ที่นี้ก็เวลาเย็น ๆ อีก
มันจะบินกลับรัง มันก็บินผ่านมาพอดี อีกามันบินมันก็ชี้วัดไอ้คนผัวนั่นมะ ว่าเอตกแปะมา

บนหัวนี้ ว่าเอฮีกาณีเตียวพ่อจับล่อชะหายนี้ ตัวมันโกรธฮีกามะ เตียวจับล่อชะหายนี้ (ประโยคต่อไปคัดเสียง) "คนนี่ไม่เอาจะไปเอานก" (เสียงหัวเราะ) ตัวนี้เอะใจนะ เอ๊ะทำไมพูดยังงี้ได้ นี่ก็ คณนี่ลองลองทำความเข้าใจที่ ไปหาหมอกลับมาแล้ว หมอให้ยากินมาแล้วก็ ก็โอ้ยาลมยาอะไรอย่างนี้ หมอก็บอกไม่เป็นอะไร ไม่มีอะไร ไม่มีอะไรมาก มาถึงบ้านก็ว่า มันจะได้รีแก็เตียวจะแย้ม (ประโยคต่อไปคัดเสียง) "ก็ลองดูชะก่อนซี" (เสียงหัวเราะ) เสียงมันน้อย ป้าย ตัวก็อครนหนไม่ได้ ต้องลองนั้นแหละนะ ปฏิบัติงานก็มันหยาบหน่อยนะ ยังไงมันแก็ ถ้าตาของมันมีคิ้ว ต้องบอกนา ฉันจะได้หยุด เมียก็ว่า (ประโยคต่อไปคัดเสียง) "ตาชูดุค่อยสว่างดีเข้า" (เสียงหัวเราะ) มันก็มีสิน ๆ แค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างขุขตลกโดยเล่าเกี่ยวกับเรื่องเพศ ผู้เล่าไม่ได้เล่าตรง ๆ แต่ใช้คำที่เป็นที่เข้าใจกันทั่วไป เช่น "การบ้าน" "เอา" "ล่อ" "ปฏิบัติงาน" เป็นต้น

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ มีพรสวรรค์ในการเล่า มีลีลาในการออกเสียงที่น่าสนุก เล่ารายละเอียดไม่มากไม่น้อยเกินไป ทำให้นิทานเรื่องนี้สนุกสนานมาก

๖.๑๖ ไม่มีชื่อเรื่อง

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

เขามิ๊ว เจ้าสามคนเขา ลูกเขาคนหนึ่ง พ่อเขาคนหนึ่ง แม่เขาคนไปเที่ยวประพาสป่ามะ เขาไปเจอผู้ชายอยู่ในป่าคนไข่ม้า พ่อเขาเขาก็ถามก่อนว่าเองชื่ออะไร เขาว่าเขาคือชื่อยี่หื่อนี้แม่เขาไปเจออีก แม่เขาถามว่า เขาชื่ออะไร เขาก็ว่า เขาชื่อหี เขาเปลี่ยนชื่อเสียแล้ว แล้วลูกสาวเขาก็ถามอีกว่า ชื่ออะไร

เขา ลูกสาวว่า เขาชื่อหมอยมะ เขาชื่อหมอยม้า ที่นี่ก็พวกเขาก็มากันเสร็จสรรพมา
มากันเสร็จ ที่นี่ก็พ่อค้ามีตเสร็จ ลูกชายเขาก็ขึ้นมาหาลูกสาวเจ้า เขาก็มาทำลูกสาว
เจ้า ลูกสาวก็นอนห้องมะ แม่ก็นอนห้อง พ่อก็นอนห้องมะ

ลูกสาวเห็นเขาก็ว่า เอ้เตี้ยเมื่อก็ว่า ชื่ออะไรนะ มาทำไมละหมอย
ลูกขึ้น เขาก็ว่าจันนะ เจยอยู่จันนะ เขาก็เรียก แม่เขาว่าแม่หมอยขึ้น เขาบอก
หมอยขึ้นม้า แม่เขาก็ว่า ไม่เป็นไรหรอกลูกของธรรมดาละ เขาก็ว่าจัน เขาไม่รู้ว่า
หมอยใช้ไหม อะเตี้ยว ๆ แม่หมอยขึ้น แม่เขาก็ดูนะ ที่นี่แม่เขาอดรนทนไม่ได้ เขา
ก็มา แม่เขาก็มาเห็นเข้า เขาก็ว่า อ้าว หิมาเมื่อไรนะ เอ้อ เขาว่ามาเมื่อไร
ก็ ที่นี่พ่อเขาอยู่เขาก็ว่า เออ พูอะไรหยาบคาย คำผิดดึกกัน บ้านใกล้เรือนเคียง
เขาจะว่าเอานี่ก็ว่าอยู่จัน สักกะเตี้ยว พ่อเขาอดรนทนไม่ได้ก็ออกมาเห็นเข้าก็ว่าอ้าว
ควมมาเมื่อไรพี่ ทหารจับควย ทหารก็จับควยของมันซี่ โด่แต่หมดมะ ทหารนะ ทหาร
๔ คน ก็จับควยของมันซี่ เขาบอกทหารจับควย เขาไม่รู้คนมันชื่อควย เขาให้จับไอ้
คน [redacted] ที่นี่ทหารยังไม่รู้ละ นึกว่าให้จับควยตัวเอง ทหารจับควย ทหารก็จับตักเข้า
ให้ (เสียงหัวเราะ) ๔ คนจับควยกัน ควยมันของมันจับก็เข่าจันมันก็จับ (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกด้วยการเล่าเรื่องทางเพศ โดยนำเอาชื่อเรียก
อวัยวะเพศชายและหญิงมาเป็นชื่อของตัวละคร

ผู้เล่าเอ่ยชื่อเหล่านี้ออกมา โดยไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นคำหยาบโลนอะไร เพราะ
เป็นคำที่ใช้กันอย่างนั้นอยู่แล้ว ทำให้เกิดความคิดว่า ระบบการศึกษาและความต้องการ
เป็นอนารยชนนั้น บางทีก็ทำให้คนเราต้องเสแสร้งมีมารยา และอ้อมค้อม แทนที่จะ
กันชื่อ ๆ ตรงไปตรงมา และจริงใจอย่างชาวชนบทในบ้านเพคนี่

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

ไม่มีใครไปข้องเกี่ยวนะ ในโลกนี้ มีผู้ชาย ไม่มีใครไปแตะะแตะ มัน
ดูจริง ๆ ที่นี้มันมีติดมันสีกมาน้ำ มันมามันก็จะไปลองผู้หญิงดูที ว่ามันดูแคไหน ที่นี้ก็
ไปบ้านผู้หญิงมา ไปเรียก เจ้ เจ้ อุหมาด้วยมา เขาเรียกเจ้ เจ้ ผู้หญิงเขาก็ขาน
ชา (กระแทกเสียงหนัก) ไข่ม้า เขาคุณะ เขาขานชา เออ ผู้ชายเขาก็ยังหน้า
ด้านไปอีก เขาก็ว่า อุหมาด้วย เขาว่ามาเถอะ (ลงเสียงหนัก) เนะเขาคุณะ ผู้
หญิงนะเขาเรียกว่า มาเถอะ ที่นี้ก็ไปไปอยู่นะน้ำ ก็ไม่มา เอ็นค่าเขาก็ไม่มา เอ็น
ค่าเขาก็ไม่มา เขาก็คืออยู่นั้นแหละ คืออยู่จนเย็น เขาก็หุงข้าวหาข้าวเสร็จ ผู้ชาย
เขาก็นั่งเฉย เขาก็ไม่พูดไม่จาด้วยกันมา เขาก็บอก มากินข้าวซะซี (ลงเสียงหนัก)
เนะเขาดูไข่ม้า เขาว่ามากินข้าวซะซี ผู้ชายก็เข้าไปกิน กินอ้อมก็ยังไม่กลับมา ก็ยัง
คืออยู่นั้นแหละ ที่นอนจนมืดจนค่ำ จนเย็นมาก็อยู่ข้างนอก เขาก็เข้าม้านอนของเขา
ผู้หญิงนะ ไอ้ผู้ชายก็นอนอยู่ข้างนอกมันก็ ผุงมันกัด เปาะแปะไข่ม้า เขาก็ว่า เข้ามา
นอนในมุ้งซี (กระแทกเสียงหนัก) เขาคุณะ ตาละคำละคำนะ เขาก็เข้าไปมุ้ง เขา
ก็นอนเฉยมา ที่นี้ก็บังเอิญเขาว่าไอ้กบมันก็ร้อง ก๊อด ก๊อด ก๊อด ไข่ม้า ไอ้ผู้ชาย
เขาก็ว่า เตี้ยวกก็กอดซะนี่ ผู้หญิงก็ว่า ทำไม กอดเข้าไปล่ะ เขาคุณะ เขาก็พูดงๆ
มา เขาก็ว่าจะกอดนะมันกอดนะ กอดมัน ไอ้คำนี้อ่าพูดเล่นนะ มันหายาไป (กระ-
แทกเสียง) เขาว่าไอ้เขียดมันก็ร้อง เออ ไอ้เขียดมันก็ร้อง เกิด เกิด เกิด ที่นี้มัน
ก็ว่าทำไมไม่เอ็ดเข้าไปล่ะ (ทอดเสียงเบา) นี่เราย่าพูดมันไปเล่นนะมันหายาไปนะ
(เสียงแทรก - ไม่เป็นไร ไม่เป็นไร) กบมันก็ร้อง เอ็ด เอ็ด เอ็ดนะ ผู้ชายเขา
ก็ว่า เขาไม่ให้เอ็ดเขาดี ไอ้ผู้หญิงเขาก็ว่า ทำไมไม่เอ็ดเข้าไปล่ะ (หัวเราะ) ก็
เสร็จเท่านั้น ไอ้ความตื้อนะ คือผู้หญิงดู

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานที่ใช้เรื่องเพศและอุบาย เป็นมุขตลก

สิ่งที่สะท้อนจากนิทานเรื่องนี้คือ สภาพบ้านเรือนของชาวบ้านเพ่มีกลิ่นเหม็น
สุนัขไว้เฝ้าบ้าน (คล้ายกับท้องถื่นอื่น ๆ) และค่านิยมของผู้ชายที่ไม่ชอบผู้หญิงที่พูดจา
ด้น ไม่ไพเราะ

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นด้วยว่า ถ้ามีความอดทนแล้วก็มักจะทำการได้สำเร็จ
แม้ผู้หญิงที่ดูด้นจะใคร ๆ เข้าหน้าไม่ติดก็ยังใจอ่อนและนิยลส่วนตัวของคนเรานั้น
บางอย่างก็แก้ยาก ดังเช่น ผู้หญิงคุณนี่

และถึงแม้ผู้เล่าจะออกตัวว่าคำบางคำค่อนข้างหยาบแต่ก็พูดออกมาตรง ๆ
ไม่อ้อมค้อม

๖.๑๘ หมาคำหมาขาว หมาลาวคาบไป

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

เกิดสงครามขึ้นเขาก็เกณฑ์ เกณฑ์ให้ไปรบทัพพะ คราวนี้ไอ้ฉันก็แต่งงาน
ใหม่ ๆ นี้อู๋ ... ยังไงก็จะไม่ไป เมียก็อ้อนวอนให้ไป พ่อแม่ก็อ้อนวอนให้ไป ไม่
ไปไม่ได้นา กฎัยการศึกษาเหี่ยวเขาจับว่าหาหย่นา ไม่ไปทำยังงี้ก็ไม่ไป เมียก็สงสัย
พอดีควายเขาตายเข้าตัวนึ่งนะ ควายตัวเมียชะด้วยซี่ (หิวเราะ) ได้การแล้ววะ ฮีต
นี่แหละ ไปขอเขาเถิดเอามาให้ อย่างชะอย่างคิมะ แล้วก็ แต่ก่อนเขาต้องมีย่ามมีเบ้
นะจะไปสงคราม ทินี้ก็ส่งเข้าไปที่ไหนต้องจุ่นไว้นา ไม่มันจะเสีย (เสียงหิวเราะ)
คราวนี้มันก็หักงูขาว มานั่งกินข้าวมันก็ไอ้นั้นมาถึงก็วางจุ่นไว้ที่เตาไฟพะ มา ...หมา
คาบเอาไปหาย โล่ตีหมาก็ไล่ไม่ทัน เสร็จ (เสียงหิวเราะ) ไปสงคราม จนเสร็จ
ลั่นกลับมา (หิวเราะ) ไม่เอาแล้ว ไม่ได้เรื่องแล้วอู ไม่ได้ (เสียงหิวเราะ) ไม่
เข้าใกล้เมียชะแล้วนี่ ก็หมาคาบเอาไปกินแล้วนี่ (เสียงหิวเราะ)

อยู่มา ๆ นานเข้า ๆ ก็ชักสงสัย ยังไงก็ไม่รู้ อีเมียก็สงสัย เอ้ มัน
ยังงี้วะ พออีเมียเขาก็เขามาซื้อพลู ที่นี้ก็เขาชั่งตวงพลู ชั่งกะองเก็บพลู ไล่ผ้า
เก็บข้างล่าง ขึ้นไป ๆ ก็ทำผ้าหูลกลงมาชะละ ผัวมันแหงน มันก็ลุกขึ้นรำเลยมะ
เขาวัว (ร้องเป็นทำนอง) "ตะริดติดดี ไปกับพี่น้องมาเมื่อไร ทมาค้ำหมาขาวหมา
ลาวคาบไป" เขาวัว (เสียงหัวเราะ) ตั้งแต่วันนั้นเลยรู้ว่ามันอยู่ (เสียงแทรก-
อ้อนกว่าหมาเอาไปกินหมดแล้ว) ยังงั้น (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีมุขตลกเกี่ยวกับเรื่องเพศ และความไม่รู้ในเรื่องที่ปกติ
ควรรู้ ฟังดูก็น่าขันเหมือนกัน ประกอบกับผู้เล่ามีน้ำเสียงและท่าทางชวนสนุก ขบขัน
แม้ภาษาที่เล่าก็ยังมีร้องเป็นทำนองเพลง ทำให้ให้นิทานเรื่องนี้สนุกยิ่งขึ้น

นิทานเรื่องนี้แสดงสภาพสังคมไทยที่ว่าชายไทยต้องเป็นทหารในยามที่บ้าน
เมืองมีศึกสงคราม แต่เมื่อสิ้นศึกแล้วก็ทำมาหากินตามปกติ ผู้เล่านำเอาเหตุการณ์ใน
สมัยปัจจุบัน คือ เรื่องกฎอัยการศึกเข้าไปประกอบไว้ด้วย ทำให้เรื่องดูคล้ายเรื่อง
จริง

กะอง ที่ผู้เล่ากล่าวถึง คือ พะอง (ไม้ไผ่ลำเดียวสำหรับพาดขึ้นต้นไม้
ไม้แทนบันได มีแขนงยื่นออกมาสำหรับเท้าเหยียบด้วย) นั่นเอง

๖.๑๘ สามเกลอไปเมืองจัม

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

มันยังงี้ ... อ้า ... ในเมืองลำนะ สมัยก่อนมันก็ยากจนกันใช้มะ
มันก็ทำแต่พอกินไปมื่อ ทำมังไม่ทำมังมันก็คนสมัยก่อนมันสบายนี่ ไอ้ ๓ เกลอนี้เขา
อยากจะรายนะซี ปรีक्षाหาซื้อกัน ว่าเราไปนี่เถอะน่า ตั้งหน้ามันไปนี่แหละ ไป ไป
เดินเป็นเดือน เอาเสบียงอาหารไปกินที่เดียว ลง - เข้าตงเข้าป่าไปเมืองไหนก็ไม่รู้

ไป ไปก็ไปออกเมืองจิม เหลือคนเดียว ตายกลางทางซะ ๒ แล้ว (หัวเราะ) เหลือ
ไปคนเดียว ไปออกไปทางเขาเรียกเมืองอะไร เขาเรียกว่าเมืองจิม เอ้
เมืองจิมนี่ก็ไปรับจ้างเขาทำนา ก็ไปไม่รู้จักทำอะไร แต่ก่อนคนตะกอนเขาก็ทำนากัน
เป็นอาชีพ รับจ้างเขาทำนา ก็ทำอยู่หลายปีนั่น ที่นี้ว่าใครแต่งงานที่เขาที่มีแขกจิม
คือหมายความว่าเขายากได้ลูก ไม่รู้ละเขาแต่งงานเขาก็กินเลี้ยงใหญ่โตให้กินอิ่มหน้า
บริบูรณ์ว่าจันเหอะ ถึงเขามีเวรเขาเอาแรงกันนะ พันเมืองเขามันยังจัน เขาเรียก
ว่าเมืองจิม คราวนี้ไอ้บ้านนายจ้างนั้นก็ไปเอง ให้ไอ้ลูกจ้างนี้ไปแทน ว่าวันนี้นั้น
คิดแรงเขาอยู่ ไอ้ ไอ้การจิมนี้ให้ไปใช้แรงเขาที่ไอ้ลูกจ้าง เอ้อ ทำงาก็ไม่รู้เรื่อง
เอี้ย ... ไปเถอะน่าไปเขาก็บอกเอง (หัวเราะ) ที่นี้ถึงเวรเข้าชีวะ เขาก็เรียก
เข้าไปก็ ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วก็ตัวนะ เขาก็ให้นอนอยู่ในห้องมะ ก็เปิดประตู扉เข้า
ร้อง โอโฮแม่ไว้ย (หัวเราะ) เมืองจิม เขาก็จิมเลย ไอ้คนเมืองโน้นเขาจิมไม่
เป็นมะ ที่นี้ไอ้นี้เขาก็จิมฮือ ฮีที่นี้ไม่ต้องให้ใครจิมแล้ว คนอื่นจิมไม่ได้ ไม่ไม่ดี ไม่ให้
จิม อีกไม่กี่วันเลยฮีนั่นก็ดังห้อง มีลูก ที่นี้ไอ้มันต่อไปไม่ต้องทำอะไรเลย รับจ้างเขา
จิมทำเตี่ยว ว่ารวยซะ (เสียงหัวเราะ) เขาเรียกว่า เมืองจิม ไอ้ลาว ๓ เกลอ
ไปเมืองจิมแต่ว่าตายซะสองจยแคว้นรวย รับจ้างเขาจิมซะรวย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีมุกตลกเรื่องเพศโดยเล่าให้ผู้ฟังคิดเอาเอง ผู้เล่าใช้คำว่า
"จิม" แทนการร่วมเพศ

๖.๒๐ คนไทยมีเมียลาว

(นายสั่ง ผัดผ่อง ผู้เล่า)

ก็คนไทย เขามีเมียทาง ... มีเมียทางเมืองลาวนั่นแหละ วันหนึ่งเขาก็
ไปไถนา ไถอยู่นั่นแหละ ปกติพอได้เวลาเมียก็เอาข้าวไปส่ง วันนั้นก็สายไปเขาก็ไม่

มาส่ง ก็โมโหเสียเหลือเกินแล้วนี่ ก็เลยบอกว่า บ่นอยู่ในใจเสมอๆ เอ...
ทำไมวันนี้เสียถึงไม่เอาข้าวมาส่ง เสียไปสายไป ไปถึงตัวเขาก็ทำท่าโกรธ เขาบอก
ว่าทำไมถึงมาสายนักวันนี้ เขารู้ว่าฉันก็มีธุระอย่างนั้นอย่างนี้ (เสียงนายพัน อนันตภูมิ
- เขาตีควายใหญ่ขึ้นนะ เขาเห็นเมียหอบข้าวมาเขาตีควาย โกรธ อีเมียก็รู้ที่ โกรธ
เสียแล้วตีตีควายใหญ่ เมียเขาก็ทำเดินไม่รู้ไม่เห็นไปจันทะ คณีกก็เข้าไปถามว่า พี่
จะกินข้าวก่อนหรือจะชีก่อน เขาก็ทำไม่รู้ไม่เห็นยังจันทะ เมียจะเอาใจหน่อย ตัวก็
โกรธใหญ่ ถามอีกที ชีก่อนเขาว่า (เสียงหัวเราะ) ชิดตอนแรกนะจะขายให้หมด
ไม่เอาแล้วเมียไม่เอาข้าวมาส่ง ควายก็จะขาย นาก็ขาย พ่อไม่อยู่แล้วเมืองลาว
ข้างฝ่ายเมียเขาก็บอกว่าจันทแล้วหื้อ ฎจะซื้อนาอีก ๒ แปลง จะซื้อควายมันอีก ๒ คู่
หมดแค่นั้นแหละ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีขดลกทางเพศ เป็นเรื่องล้อเลียนการออกไปนาของ
ภรรยาว่าไปส่งข้าวสามี หรือไปทำอย่างอื่นด้วยกันแน่

ผู้เล่าและผู้ฟังช่วยกันนิทานเรื่องเดียวกัน ทำให้มองเห็นบทบาทของนิ-
ทานว่า ช่วยเชื่อมความสัมพันธ์ของกลุ่มชนได้ดี

นิทานเรื่องนี้สะท้อนสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่อยู่อาศัยการทำงานเป็นหลัก
และผู้มีหน้าที่ไถนาคือฝ่ายชาย (หรือสามี) เราจะไม่ค่อยพบว่าผู้หญิงลงมือไถนาเอง
แต่ถ้าเป็นการดำการเกี่ยว ผู้หญิงจะมาร่วมด้วย

๒.๑๒ เจ้าตาแดง

(นายพัน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

เขาวาคนลาวมะ คนพรรคนีมันชอบเล่นโป เล่นโปอะไรพวกนี้เล่น

เสียไม้ด ยังใจจะนาก็ขายหมดแล้ว ควายก็ขายหมดแล้ว เอ จะทำยังใจจะ ยี่
คิดขึ้นมาได้ทำไอ้จั่วตาแดงขายเถอะ เอาไอ้หัวนกมั่ง หัวกลอยมั่งไอ้พวกคั้น ๆ หิ้งนั้น
หัวบอนอะไรพวกนี้ ต่ำ มาด่าผสมกันเข้าอย่างดี ขึ้นโตดังเท่านี้ เอาเที่ยวขายไป
เจาะรูร้อย เทียวได้ทาบขาย "จั่วตาแดง ของแพงมีราคา ศึก่า ๕ หมื่น ผัว
ไปอื่นใส่ต่างแบ่นต่างหำ, แม่เอ๊ย (เสียงหัวเราะ) เขาก็ร้องขายไปจั้น ร้องขาย
เรื่อยเนาะ หนิรู้ข่าวว่าฮีบ้านนี้ ขายลูกหมูไป หนิ ... ฮือ ... ไม่ใช่ขายลูกหมู รู้
ข่าวว่าบ้านนี้เฉียยายคนนั้นแก่เป็นหม้ายอยู่ไหมะ หนิกี้ไปฮือแม่ไม่อยู่นี่ อยู่แต่ลูกสาว ฮือลูก
สาวก็ว่าแม่แก่เป็นหม้ายมาหลายปีเหลือเกินแล้วนี่วะ แก่ไขว้ให้แม่สักฮันเถอะ (เสียง
หัวเราะ) เอ ... (หัวเราะ) เงินก็ไม่มีชะค้าย ฮันนั้นเขาก็แลกลูกหมูก็เอา เอา
เอามา (เสียงแทรก - แลกลูกหมูก็เอา) เอาซี่ ก็จับลูกหมูใส่กระสอบก็หาบ ตาสิตา
ลานไปเฉียวอยู่ไม่ได้แล้ว

กะเฉียวยายแม่นั้นมาที่นี่ก็แม่ แม่ฉันเอาไอ้ผัวไว้ให้แม่ฮันหนึ่งนี่ ฮือแม่เห็น
เข้าคำใหญ่ฮือฮีบหาย มึงเอาไว้ทำไมละนี่ ไป ไป ข้ามทุ่งมา เขาก็ว่ามันโล้ (หัว
เราะ) ๒ คนแม่ลูกมันโล้ติด ไอ้นั้นก็ยังวิ่งหลุ่ย ไปที่นี่ฮือแม่เขาล้ม ดุดหัวกันนาล้ม
ผัวก็เปิดไอ้นั้นก็ทิ่มพรวดเข้าไป (เสียงหัวเราะ) ฮือลูกสาวก็ตามดูตอยู่ (เสียงหัว
เราะ) หลุกขึ้นมาก็ปัด ฮือ ฮือฮีบหาย กลับเหอะ กลับเหอะ โล้มันไม่ทันแล้ว
(เสียงหัวเราะ) โล้ไม่ทัน กลับ กลับ กลับ (เสียงถาม - เขาเฉียกอะไรตาแดง
นะคะ) จั่วตาแดง จั่ว จั่วตาแดง ของแพงมีราคา ศึก่า ๕ หมื่น ผัวไปอื่นใส่
ต่างแบ่นต่างหำเขาว่าจั้น (เสียงถาม - แบ่นแปลว่าอะไรคะ) คือ ๆ (เสียงหัวเราะ)
มันเป็นภาษาลาวเขา (เสียงแทรก - ทำนี่ภาษาอีสาน) แบ่นนะรี แบ่นเขาก็ว่าองค-
ชาตินั้นแหละ ไอ้หำก็ลูกฮันทะนั้นแหละ ก็ทำนั้นะ ทำป็นนั้นะเป็นจั่วตาแดง เป็นหยักเป็น
อะไร เหมือนของเพศชายว่าจั้นเถอะ พอทิ่มพรวดเข้าก็ ฮีบหาย โล้มันไม่ทันแล้ว
กลับ ๆ ๆ (เสียงหัวเราะ) กลับบ้าน

ฮือหนิกี้ฮือฮันหนึ่งก็ฝนก็ตกพรว้า พรว้า แกก็ร่ำคาญแกก็ขยับของแกมั่งว่าจั้น

เถอะมะ ไอ้จ้าวตาแดง (หัวเราะ) ที่นี้ไอ้ฟ้ามันก็แลบแลลบ ๆ แกก็ว่าของแกไปเรื่อย
แหละ (ว่าเป็นจังหวะ) "เหมือนผู้ละเหมือนผู้เหมือนกัน เหมือนคนละเหมือนคนแท้ ๆ"
ฉันนะไอ้ภู่นะ ขึ้นไปย่องเบาว่าบ้านฉันะเขาขายลูกหมูไป แต่ไม่รู้หรอกว่าได้ไอ้จ้าวตา
แดงไว้ (เสียงหัวเราะ) ชื่อไอ้ภู มันทักย่องเบาไข่ม้า ที่นี้ไปย่องเบาบ้านอื่นมาแล้ว
ล่อเงินล่อทองมาห่อหนึ่งแล้ว มันก็มาวางไว้ไ้ทางขึ้นนะ ไอ้ทางขึ้นหวักะไ้มันมาวางไว้
ก่อนมันก็จะขึ้นไปคันฮีบ้านนี้ ก็ยำนั่นก็ขยับของแกขึ้นก็ฟ้าแลบแลลบแกก็ (ว่าเป็นจังหวะ)
"เหมือนผู้ละเหมือนผู้เหมือนกัน เหมือนคนละเหมือนคนแท้ ๆ เหมือนผู้ละเหมือนผู้เหมือน
คนแท้ ๆ ไอ้ผู้แท้ ๆ ไอ้ผู้แท้ ๆ ไอ้ผู้แท้ ๆ " โจน ฮิไอ้ภูอยู่ไม่ได้ (เสียงหัวเราะ)
คราวนี้มันไม่ได้กลับทางนั้นนะซี (เสียงหัวเราะ, เสียงแทรก - นึกว่าเขาจำตัวได้)
เหมือนผู้แท้ ๆ ฝิโจน โจน ไ้ภู่น เข้าขึ้นมาดูซี โอโฮเงินกะทองอยู่ที่ไ้ดับันใด (เสียง
แทรก - หึงเงินหึงทองหมด) หึงฮืออยู่ยังไ้งละ ก็เขาพูดอยู่แล้วนี่เหมือนผู้ (ภู)(เสียง
แทรก - เขาจำตัวได้) เขาจำตัวไ้ฉันะ จบแค่นี้แหละ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีมุขตลกที่การเล่าเรื่องเพต และการบังเอิญ โดยผู้เล่า
กล่าวข้อความที่มีสัมผัสคล้องจองเป็นภาษาถิ่นอีสาน ประกอบเรื่อง ช่วยเพิ่มความครึก
ครื้น (ถ้าฟังเข้าใจ) ด้วย

การกล่าวถึงหิวมุก หิวกลอย หิวบอน ซึ่งเป็นพวก "คน ๆ ทั้งนั้น"
แสดงความรู้ของผู้เล่าเรื่องพื้ชดังกล่าว และแสดงว่าพื้ชเหล่านี้เป็นพื้ชพื้นบ้าน หาได้
หิวไปในท้องถื่น

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า สะดุด /sà - dùt/ เป็น ดุด /dùt/ เป็น
การตัดเสียงพยัญกรณ์หน้าคล้ายภาษาถิ่นภาคใต้ นอกจากนี้ยังมีเสียงเพี้ยนจากภาษามาตร-
ฐานอีกในคำว่า ลูก /lùk/ เป็น หลัก /lùk/ ต่าง /tâ:ng/ เป็น ตาง
/ta:ng/ ไ้ใหญ่ /yây/ เป็น หย่าย /yâ:y/ แท้ /thx:/ เป็น แท้ /thx:/

๖.๒๒ ไอ้สอนบ้า

(นายเชื่อน ฮัฐโส ผู้เล่า)

ชื่อไอ้สอน ไอ้สอน เป็นคนบ้านป่า ๆ เป็นคนทำไร่ทำนา แล้วก็ทางจะ
ยังเหินผ่านหวัดด้วย พระสมัยก่อนไซ้มะ ขวัญที่วัดนั้นก็อยากจะกินเหล้าเหลื่อเกิน ก็ให้
คนไปบอกชาวบ้านว่า ไม่ได้จะต้องเอาสารกับข้าวไปหวัดเวลาเย็น ไม่ได้ยวฬห่าจะ
ลง อะไรก็ว่าไปสิ ก็อยากจะกินเหล้านี้ ที่นี้ที่นี้ไอ้สอนมันไม่รู้เรื่องรู้ราว ซิงสาย-
สายสิญจน์ ๗ ชั้น ถ้าใครเข้ามาบ้า ไอ้สอนก็มาจากนา, เย็น ๆ ฝึเสียดองแกด้วย จะ
บาเยียบเยียบ ที่นี้มาก็เสียดองแกว่า เอ๊ะลสอนนี่แกมาทางไหนเยียบ ก็ว่ามาทางวัดนะที่
จะมาทางไหนละอ้า แล้วก็เล่าให้เสียดองแกว่า โอ้ย ทำไมวัดเราเป็นจี ฝึพระเจ้าเล่น
กันปึงปึงหมด เยียก็ว่า แกผ่านสายสิญจน์เข้ามาแล้ว บ้าแล้วซิ ว่าพระกินเหล้ากินยา
ก็ฝึเยียดองเข้าให้ เยียก็ร้องไห้ แม่ยายมา ฝึบแม่ยายเข้าไปอีก เดียวพ่อตามา เตะ
พ่อตาเข้าไปอีก ที่นี้ก็ว่าไปบอกอาจารย์ที่หวัด อาจารย์ก็มาดู ก็จับ จับไปแล้วก็ไปตี
ต้อยนั่นแหละ ตจจนให้รับแหละว่าไอ้สอนมึงว่ากูทำไม มึงว่ากูกินเหล้าก็ผมเห็นยังจั้นจริง ๆ
ฝึครบ ตจจิก ตจจนให้ว่า ไม่เห็นแหละ ตจจะเกือบตาย พอว่าไม่เห็นแล้วถึงปล่อยจาก
วัดไป แล้วที่นี้ก็หายบ้าเท่านั้นเอง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีจุดตกเกี่ยวกับการใช้อุบายของพระ ซึ่งในสังคมไทยถือว่าเป็นผู้ทรงศีล บริสุทธิ์จากบาปทั้งปวง และควรเคารพ ศรัทธา การนำเอาเรื่องอุบาย
ฝึมเหล้าของพระมาเล่าเช่นนี้ ฝึใช้ผู้เล่าจะไม่ฝึบฝึื่อพระ แต่เป็นการแสดงออกทางอา-
รมณ์ที่ต้องการนำเอาเรื่องที่ไม่น่าเกิดขึ้นได้มาเล่า เป็นการแหวกออกจากรอบของสังคม
ชั่วกู่ชั่วยามเท่านั้น

๖.๒๓ เถนขุ่น

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

เถนขุ่น เขานิมนต์ตาเถนให้อยู่เป็นเพื่อนมะ เขาก็มีขุ่นสูกอยู่จุกนึ่ง
ขุ่นละหมุด (หัวเราะ) นี่เขาก็บอกเถนนอนในห้องมะ เขาก็เอาขุ่นไว้ข้างนอกมะ
เถนเขาก็เอาเถนนอนข้างนอกซี เอาขุ่นออกมาข้างนอกซ้ำ ก็อี ร้อนเหลือเกิน
ร้อนเหลือเกิน เขาก็เอาเข้าห้องเสร็จใหม่เถนขุ่น โดยหนาวเหลือเกินนี่ เถนนอน
ไม่ได้หนาวเขาให้ไปนอนในห้อง โอ้ยอย่าเอาออกเอาเอิกมันเลยว่าขุ่น เอาแม่มัน
ไว้ในห้องแหละ เถนฟาดซะเกลี้ยง ทั้งเปตอกทั้งเม็ด ดึกเขาก็เจ็บซี่หมาก็ดู มะหมา
ก็ดู นี่ก็ทำใจจะเห็นเขานอนหลับอยู่มะ ไปชี้ใส่บนเขาดเขาสะเต็มเขียว ไปชี้ใส่กระ
โหลกน้ำไว้อีกเต็มเขียว ไปชี้ใส่หม้อตั้งต้สเต็มเขียว ทำใจงู

นี่อีแม่ โอ้ยตายดิน โอ้ยลูกชี้รดชะบานแล้วมะ หาไม้ขีดจุดตะเกียง
หม้อต้ ้วยซี ชี้อีก ล้างมือ หาอะไรไม่ได้ ตาเถนขึ้นอยู่บนช้อนะนี่เอาผ้าชี้ว อุด
อุดไว้ ก็ขากผ้าชี้วพรวด ชี้นนอกมะตาเถนลงได้ถุนหมากี่ไล่กัดใหญ่มะ เถนก็พรวดๆ
ลงหัวหมา เป้ง ป้างหมด เถนเขาร้องว่า นิดพ้อ นิด นิดพ้อนิด เอ็ง เอ็ง หมา
ไอ้หมาลูกขุ่นโดยหัวมันนะ พรวด เอ็ง ๆ ๆ ตาเถนว่านิดพ้อนิด (หัวเราะงอหาย)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกเกี่ยวกับความตะกละของพระ ซึ่งทำให้เกิด
ความวุ่นวายไปทั่วกัน และหากคิดในแง่ที่เป็นสาระก็จะพบความจริงว่า หากพระมีพฤติ
กรรมที่ไม่สมควรเช่น ตาเถนนี้ ก็ย่อมสร้างความเสื่อมศรัทธาให้แก่ประชาชนได้

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ เล่าค่อนข้างย่อ และรวกวน ทำให้ฟังเข้าใจยาก
แต่ถ้าพยายามฟังก็จะรู้เรื่อง และขบขันจริง ๆ

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า วัด /wat/ เป็นหวัด /wat/ คำไล่สุนัขที่มักพูดว่า เดด /che:t/ เป็น ดิด /chi:t/ กระชาก /khra - cha:k/ เป็นชาก /cha:k/ ขนุน /kha - nun/ เป็นหนุน /nun/ สองคำหลังนี้ฟังเสียงพยางค์หน้าคล้ายภาษาถิ่นภาคใต้

ฉากในเรื่องนี้ แสดงภาพเรือนไทยได้บ้าง คือ มีห้องเพิงห้องเดียว หลังคาสูง มีชื้ออยู่ใต้หลังคา ในครัวมีไม้ขีด ตะเกียง และหม้อตั้งได้

๖.๒๔ ตาเถนสามทอง

(นายพวน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ไอ้สมัยนั้นนะ วัดวาอารามเขาก็มียาก ว่าจั้นเถอะ ที่นี้หวัดไหนหวัดไหนก็มีแต่คนขึ้นหาหลวงพ่อ หลวงปู่อะไรแหลมพ้อทองนี้ไม่มีใครไปหาเลยมันก็อดอยากลำบากหน่อย ว่าทำยังงัยไวย เด็กวัดไวยแก้ไขเถอะว่าพวกเรานี้ ทำงัยกันวะพวกเรา ยังจี้เถอะวะ หน้าเขากำนานี้มีงไปลักหัวหมูมึงลักคราดมึงลักควายมึง เอาไปผูกไว้ตรงโน้น ตรงนี้ รุ่งมาบอกกะกู แล้วมึงลักที่ไหนไปแล้วมึงก็เที่ยวเกร ๆ อยู่แถวนั้น เถียวเจ้าของเขาก็กามาถามก็ถามเจ้าของเขาว่าเที่ยวหาอะไรเล่าลุง ยังจั้นยังจี้ก็ไม่รู้ใครลักหัวหมูไปหาย ไม่รู้พี่ อ้ายไปหาหลวงพ่อเถอะ หลวงพ่อละดูแม่นนิก (เสียงหัวเราะ) ไป ไปหาหลวงพ่อก็ไปบอกหลวงพ่อแล้วนิว่าเอาไปไว้ตรงนั้น ๆ ๆ หลวงพ่อก็นั่งทำหลับตา อ้าย ... อยู่ตรงนั้นตรงนั้นเชียว อยู่ห่างต้นไม้อยังจั้น ๆ เชียวไปถึงได้ ... เอ้า ก็ทำยังงัยอยู่นานว่าจั้นเถอะมะ

มาอีกปีหนึ่ง ว่าทำงิดนี้ ฝนฟ้ามันไม่ตก หลวงพ่อดูแม่นนิก พวกชาวบ้านเขาก็กามาถามหลวงพ่อ ว่าดูที่สิว่าฝนเมื่อไรมันจะตกลงก็ จะทำนากันไม่ได้ อยู่แล้ว ตาย ... ก็มันไม่เป็นอะไรเลย (เสียงหัวเราะ) หนี ... โดดลงไปในบ่อจะให้มันตาย (หัวเราะ) ไม่อยู่แล้ว ก็มันไม่มีอะไรเลยนี้ ไม่รู้เรื่องอะไรเลย

นี่ลงไปบ่อกบ ไอ้ลูกกบกับแม่กบเขาก็ปรึกษาหารือกันว่า แม่ ๆ เมื่อไรฝนจะตกเสีย
ที ไอ้ลูกกบ คนแต่ก่อนก็คงฟังภาษาสัตว์ออกไข่ม้า เขาว่าพຽ່ງนี้แหละลูกเอ๋ยฝนจะตก
หยุดย น้าจะท่วมบ้านท่วมช่อง บ๊ะ ได้ทำกัขึ้นจากบ่อ (เสียงหัวเราะ) ตีกลงตุมๆ
ประชุมชาวบ้าน (หัวเราะ) โยมเตรียมเก็บข้าวเก็บของให้ดี พຽ່ງนี้ น้ำจะท่วม ฝน
จะตกใหญ่ (หัวเราะ) ะเอาแล้ว พຽ່ງนี้ฝนตกลงมาจริง ๆ ละซี บ๊ะ หลวงพ่อณีอุ
แม่นใหญ่ชะแล้ว (หัวเราะ) แม่นแท้

เอ้าอยู่มาอีก คราวนี้ก็พวกเมืองนอกก็เหมือนศรีธนชัยมาพนันกันต่าง
เมืองกัน เขาเอาใส่กล่องมา ของนะ ไอ้ตัวหิ้งห้อยนะ ไม่ใช่อะไรหรอกใส่กล่องมา
ให้หลวงพ่อกายดี พระเจ้าแผ่นดินจะกินเมืองกันนี้ ถ้าทายไม่ถูกก็ต้องเป็นเมืองขึ้นเขา
ใส่กล่องมาพระเจ้าแผ่นดินก็เี่ยวหาหมอทำนายเขาก็ลือว่า

หลวงพ่อกอง ทำนายเก่งนัก แม่นยำที่สุดเลย ทำยังงิเล่าไว้ย เขา
มานิมนต์ เขาก็หมอบหัวตัวเองจะให้มันตาย ทั้งซ้ายทั้งขวาเลย ทบถึงไอ้ไฟตาออก
ว่าจันเอะ ยังงิก็ยังงิเอะ เขาก็เอาไปไต้เะ เขาก็เอาไปในวัง เขาเอาไปจน
ไค้แหละ ใจให้มันเิงเะไอ้คี่นี้เะ ใจเิงเะ เขากถามว่าเห็นอะไรบ้างละพระคุณเจ้า
หมอบอาดมาก็ไม่เห็นอะไรเลยบุตรเอ๋ย เห็นแต่หิ้งห้อยอย่างเดียว (เสียงหัวเราะ)
ก็ยอมตายแล้วเะ ก็ทบหัวตัวเองจนเห็นแต่ไอ้คี่ห้อยเท่านั้น เปิดกล่องออกมาหิ้งห้อย
จริง ๆ (หัวเราะ) รอดตัวไป รอดตัว รอดตัว

ฮิฮินี้ผู้อยู่มาอีกก็เกิด ชื่อไอ้ทองฮิกเหมือนกันแหละ มหาตเล็กหลักเอาหงส์
ทอง หงส์ทองของพระเจ้าแผ่นดิน คี่นี้จะทำยังงิ ก็หลวงพ่อกี่เคยทายแม่นมาแล้วเะ
เอาฮิก ให้คนเอาวอข้อฟ้าไปรับมาเลย (หัวเราะ) เออะไว้ย ฮิฮินี้ก็นั่งบ่น ตาย
ไอ้ทองตาย (หัวเราะ) ไอ้คนชื่อทองหลักหงส์ทองแล้วยังงิใช้ให้ไอ้ทองมันไปหาอีกด้วย
ตายไอ้ทองตาย ตายแน่ ๆ ไอ้ทอง (เสียงหัวเราะ) ไอ้ทองที่หามก็ใจไม่คี่ชะฮิกแล้ว
ซี หลวงพ่อนี้รู้แล้วชะแล้วซี คี่นี้พอไปหยุดพัก คี่ก็คนหามไปกินหมตมันก็เข้ามาราบหลวง
พ่อ หลวงพ่อ ยังงิ ๆ อย่าว่าผมเลยเชียวนา ก็ว่ามึงเอาไว้คี่ไหน ถ้ามึงไม่บอก

ตายเหี่ยวตาย ไอ้ทองก็ว่าผมฝังไว้ตรงนั้น ๆ ๆ เขียว เอาหัวเผลงขึ้นมาตั้งหนึ่งมะ ที่
นี้เข้าไปก็อ้อ ... หลวงพ่อว่าอาตมาจะบอกว่าใครรักไม่ได้เดี๋ยวโทษถึงประหารชีวิตนี่มัน
ลักหลังทองนะ ถ้าว่าจะทายว่าอยู่ที่ไหน ๆ ละก็ทายได้ เดี่ยวประหารชีวิต อาตมาจะ
เป็นอาบัติไม่ได้ ไม่ได้ ก็ไปพูดก็ได้ ที่นี้ก็ตั้งให้เป็นราชาคณะ

วันนั้นฉลองใหญ่เลย มันไม่ได้เคยฉันเปิดฉันไก่อะไรพวกนี้ พระเจ้าแผ่นดิน
ดินแดงให้อย่างดีเลย มันก็นั่งฉันอยู่ที่นี่ พระเจ้าแผ่นดินนั่งอยู่บนแท่นทองโน้นนี่ นั่งมอง
อยู่ ที่นี้ไอ้กระดุกเปิดกระดุกไก่อมันติดคอมันก็ทำ (ทำท่ายกมือจะเอามือล้วงคอประกอบ)
จะล้วงกระดุกเปิดกระดุกไก่อออก พระเจ้าแผ่นดินเข้าใจว่ากรักมือ (เสียงหัวเราะ) ก็
ลงมาจากแท่น พอลงมาฟ้าก็เปรี้ยงลงบนแท่นนั้น เขาว่า นั่นถ้าไม่กรักมือให้ลงมานั้น
(เสียงหัวเราะ) ตายนี่ ก็เลยตั้งเป็นราชาคณะอยู่ในวังนี้ อีตี่สบายแล้วฮิ

อยู่มาอีกไม่ช้าไม่นานอีกแล้ว คึกคึกเมือง ทำยังงี้ละ อีตี่ผ่นึกใจเสีย
แล้วว๊วย แหม ไอ้ตำราพิชัยสงครามนี่อาตมาไม่ได้เอามาด้วย มันอยู่หิ้งจะต้องไป
เอาตำรา ไปที่เดียวไปถึงเอาไคว (ไฟ) ดักวัดเข้าให้ เผาวัดหาย กลับมาบอก
ว่า ตำราไหม้ไฟเกลี้ยง ดูดวงไม่ได้เสียแล้ว จบกันแค่นี้เอง (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าถึงอุบายและเหตุบังเอิญที่ทำให้เกิด
เหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น

นิทานเรื่องนี้ แสดงสภาพอาชีพของชาวบ้านพบว่า มีอาชีพทำนา โดยใช้วัวควาย และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นด้วยมือก่อนที่จะเทคโนโลยีสมัยใหม่จะเข้ามามี
อิทธิพล และการทำนาก็อาศัยน้ำฝนตามธรรมชาติเป็นสำคัญ หากฝนแล้งก็เกิดความ
เดือดร้อน ทำนาไม่ได้

สำนวนภาษาถิ่นระยองที่ปรากฏในเรื่องนี้ คือ "... หาย" เช่น
"ไม่รู้ใครลักหัวหมูไปหาย" หมายความว่า ไม่รู้ว่าใครขโมยหัวหมูไปเสียแล้ว และ

"เอาไฟตักวัดเข้าให้" หมายความว่า เอาไฟเผาวัด

ส่วนสำเนียงถิ่นที่ปรากฏ นอกจากที่เคยกล่าวแล้ว มี โน้น /nō:n/
แทนคำว่า โน้น /no:n/ ฟรุ๊กนี้ /phruk - ni:/ แทนคำว่า ฟรุ้งนี้ /phruŋ-
ni:/ เผล่ /phlè:/ แทนคำว่า โผล่ /phlò:/

๖.๒๔ ตาเถนน้ำเต้า

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

เขาจะทำบุญบ้านเค้ามะ เขาก็ไปนิมนต์ตาเถน ตาเถนแกก็อยากไป
เหลือเกินแล้วมะไปตั้งกะสาง ๆ ชาวบ้านยังไม่ทันตื่นแน่ะ ตาเถนนั่นเขามีเงินนา ลูก
ศิษย์เขาชื่อจำปามะ หนึ่งเขาก็สั่งลูกศิษย์เค้ามะ ว่าอ้ายจำปาถ้าใครมาเรียกเปิดประตู
มึงอย่าเปิดนา ไอ้จำปามันเกลียดเหลือเกินแล้ว ว่าลูกชั้นเปิดประตูแต่หัวตึก ๆ จะแค้น
เผ็ดตาเถนหนึ่งสั่งเสร็จเขียวก็ไป ไปก็ไปอยู่ใต้ต้นน้ำเต้าเค้ามะ ลูกชั้นหุงข้าวไปส่งเค้า
หนึ่งก็ไป ไป ลูกสาวเคื่อก็บอก ลูกสาวเค้าไปเก็บน้ำเต้า เค้าก็ว่า แม่เค้าว่าอีหนู
เก็บเอาลูกที่ดังแปะ แปะ นะลูก คิดลูกนี้ก็ปู คิดลูกนั้นก็ปู ปู ปู ไปคิดเอาหัวตาเถนเข้า
ดังแปะ ๆ ก็จะมีติดไปติด ตาเถนก็ว่าตายหัดถูละวะ ตาเถนโจนไข่มะ โจนออก
จากซุ้มน้ำเต้า มาวัดอ๊อ โทง โทง โทงวิ่งจากที่ซุมนั้น มาถึง จำปา จำปา จำปากี้ไม่
ขาน จำปาเปิดประตูให้สิ จำปามันก็ไม่เปิดมันรู้แล้วว่าตาเถน จำปา จำปา เปิด -
ประตูสิ จำปากี้จัดรันทนไม่ได้ เขาก็สั่งไข่มะว่า ถ้าจำปาเปิดเองให้จำปาตลงไข่มะ
จำปา จำปาตก็ถือไม่ว่างแล้วไข่มะ จำปากี้เปิด จำปาเถนเองนะ ปึก จำปาเถนเอง ปึก
(หัวเราะ) ประเทียะตาเถนถ้าไปไม่รอดหรอก ได้แต่บอกจำปามันเกลียดมันก็แหมกซี้
ซี้ตาไปตั้งเข้ามิด (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกด้วยการเล่าถึงการกลับตาลปัตร คือให้พระถูก ลูกศิษย์ตี ทั้ง ๆ ที่ปกติเหตุการณ์เช่นนี้จะไม่เกิดขึ้นจริงเป็นอันขาด นิทานทำนองนี้จึง เป็นเพียงการทดแทนอารมณ์ที่ต้องการให้เกิดเรื่องเช่นนี้ขึ้นบ้าง จึงผูกเป็นนิทานขึ้นเท่านั้น

สภาพสังคมที่ปรากฏในเรื่องนี้ เป็นสังคมแบบชนบทอย่างแท้จริงคือ พระมีบทบาทในสังคม เป็นผู้กระทำพิธีกรรมต่าง ๆ และมีลูกศิษย์คอยรับใช้ นอกจากนี้ยัง เห็นได้ว่า แต่ละบ้านจะปลูกพืชผักไว้รับประทานเอง เป็นลักษณะที่คนในปัจจุบันปรารถนา จะกลับไปเป็นอย่างนั้น เพราะยิ่งเทคโนโลยีสูงขึ้นมากเท่าไร สังคมมีสภาพเป็นสังคม เมืองมากเท่าไร ความปลอดภัย ความสุขใจ ความสงบก็น้อยลงเท่าไร

๖.๒๒ เถื่อนน้ำเต้า ชีหน่อไม้

(นายพัน นันตภูมิ ผู้เล่า)

เขาวัวโบรมโบราณมีวัดอยู่วัดหนึ่ง มีเถรด้วยชีด้วย สมภารนั้นชื่อ ขวามี คราวนี้ยายชีนะ เขาบอก ๆ หน่อไม้ ชื่อขวามีเป็นสมภารนะ ที่นี้ก็ยายชี นั้นเขาก็ปอกหน่อไม้ ปอก ๆ เขาก็เอาต้มของเขาชะตึง (เสียงถาม - หน่อไม้ชะตึง) เออ ตาเถนไปเห็นเข้า (หัวเราะ) ตาเถนนั้นก็เล่นน้ำเต้าตะพิด ยายชีเขาก็ก็ไปเห็นเข้า ขวามีนั้นก็เล่นเนื้อควายตะพิดตะพือเหมือนกัน (เสียงถาม - เนื้อเค็ม) อี เนื้อเค็มอะไรล่ะ ไม่ใช่เนื้อเค็มชี มันสับโคกลบคนหน้อยแล้วจะเล่าไปฟี้เดียวไม่ได้หรอก เอาแอบ ๆ ไปยังงี้ ตานี้ก็อยู่มาวันหนึ่ง อีกวัดหนึ่งนะมันอยู่ไกล คราวนี้ เขาก็มานิมนต์พระตาเถนด้วย ยายชีด้วย ยายชีให้ไปเป็นแม่ครัว ยายชีเขาก็ไปก่อน อีกตอนจะไปพูดกันแล้วนาว่าไง อย่าไปขยายเรื่องราวของเราให้แตกเลยเชียวนา

(หัวเราะ) : เขกว่าฉันน่าจะให้ยายเรื่องราว ไอ้เรื่องราวที่เห็นอยู่ในวัดนี้ ยาย
ซีแก่ไปก่อนซีเป็นแม่ครัวนี่ ก็ตาเถนแกก็สงสัยว่ายังไง... ไอ้เรื่องราวในวัดนี่อย่าให้มันเรื่อง
แตก อย่าให้เขารู้เขียวนา... ตานี้ก็ยายซีไปก่อน ขรามีเขาไป ตาเถนเขาเป็นลูกศิษย์
ขรามีไปนี่ พอไปถึงนี่ยายซีเขาก็อ่า ตาเถนน้าเต๋ว แก่มากะพระเจ้าองค์ใด (หัว
เราะ) ตาเถนเขาก็อ่า อ้า ... ฮั่นฮั่นไม่หิม ... อ้า ... มึง ก็มากะขรามีล่อ
ควาย (เสียงหัวเราะ) โลเบยอยู่กับไม่ได้ ก็บอกแล้วอย่าให้เรื่องแตกนะ (หัวเราะ)
พวกมันกลับหมด เท่านั้นเอง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุกตลกทำนอง "ตาเถน ยายซี" ซึ่งมีนักบวชใน
ศาสนาเป็นตัวละคร และมักมีพฤติกรรมทางเพศที่ผิดกฎหมาย

ผู้เล่ากล่าวว่า "มันสัปดน สัปดนหน่อย แล้วจะเล่าไปทีเดียวไม่ได้
หรอก เอาแบบ ๆ ไปยังงี้" แสดงว่า การเล่าครั้งนี้ใช้ภาษาที่ไม่โจ่งครึ่ม แต่พูด
ให้ผู้ฟังคิดเอาเอง

ในตอนท้ายเป็นถ้อยคำสัมผัส ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของนิทานแทบทุกเรื่อง
ที่รียกยกรผู้นี้เป็นผู้เล่า

๖.๒๗ ตาเถน

(นางจุจิตร บำรุงพงศ์ ผู้เล่า)

ตาเถน ตาเถน ไม่มีตังค์ จนเหลือเกินนี่ แอบต้อม ๆ แถวนาเขานะ
พอตื่นขึ้นชานานะ แบกเอาคันไถมาหึงกลับไปเอาควาย เถนได้ทำ หอบคันไถได้
เอาไปซุกหัวปลวก อ้ายคนนั้นมาเอ้ คันไถหายไปไหนวะนี่ เอ้เขาว่า มา มา ภูจะ
ให้เขาว่า (หัวเราะ) ภูจะให้เขาว่า ว่าเขาอู่ว่าคันไถอยู่หัวปลวกนั่นแหละ แหมแม่น
จริง แม่นจริง เขาว่า เออใช่พ่ายได้ เขาอู่อถึงเจ้าคสังหายนะ ไอ้นิทาน ๒ คน

นะ ลักไปที่นี่ข่าวเล่าลือว่าตาเถนตายแน่จริง ก็ขึ้นหลังช้าง ตาเถนเขาก็ว่า เอ
ใจคน ๒ คนนี้ทำไมทรนทรายนัก ตาเถนเขาก็ว่า นึกแล้วถ้าตายไม่ถูก ไม่หน้าก็
หลัง ไม่หน้าก็หลัง ไอ้ ๒ คนนั้น เผ่นหมด เหลือตาเถนขี่ช้างไปคนเดียว เอ ไอ้
๒ คนนี้เสียแล้ว ก็บอกเจ้าว่า นั่นแหละไอ้ ๒ คนที่ไปรับฉันมาแหละ ไอ้ ๒ คนนั้น
แหละลัก... ม้า

ที่นี่ทำยังไง อยู่มาได้อีก ๒ - ๓ วัน ว่าฝนฟ้าไม่ตกทำไงที่นี่เออ ฝน
ฟ้าไม่ตก เจ้าก็ให้มาทนาย นั่นเอ้ ตาเถนก็ชักทรนทรายนึก ก็ยังไม่รู้ว่า ... เออ
ที่นี่ก็ไปอาบน้ำ เออ มันร้อน ไปอาบน้ำก็เชียดมันร้องกัน มันบอกแม่มันว่า วันนี้ฝน
จะตก ๗ ห่า ฟ้าจะผ่า ๗ หน ก็ไปบอกกะเจ้าอีกว่า วันนี้ฝนตก ๗ ห่า ฟ้าผ่า
๗ หน ตาเถนตายแล้วจริง ฝนตก ๗ ห่า ฟ้าผ่า ๗ หน ที่นี่เจ้าก็เลยเสี่ยง
ด้วยความตะกละของตาเถน ความหิวนะ กินกายติดคอ เจ้าเขาก็นั่งอยู่บนแพะ นั่ง
อยู่บนแพะ ตาเถนก็กายติดคอ พักหน้าเจ้าเขาก็นึกว่าตาเถนพักหน้า เขาก็ลงมา
พอลงมาฟ้าก็ผ่าพอสี ผ่าวังเจ้าพอสี ตาเถนก็กายหลุดทะลุคอไปได้ จบ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ คล้ายนิทานเรื่องที่ ๖.๒๔ ตาเถนสามทอง นายท้วน
อนันตภูมิ ผู้เล่า มีต่างกันบ้างในรายละเอียดและลำดับเหตุการณ์บางตอน

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า ช้าง /chaːŋ/ เป็นช้าง /chāːŋ/ ชุก
/sók/ เป็นชุก /sòk/ ควาย /khwaːɯ/ เป็นฟาย /faːy/ ไก่ /kàːy/
เป็นก่าย /kaːy/

๖.๒๘ สามอาจารย์

(นายเกสร ผัดผ่อง ผู้เล่า)

สามอาจารย์ก็เรียกว่า เก้าด้วยกันแหละมากัน คำว่าเก้าก็มาเต็มที

แหละ อาจารย์หนึ่งก็ฝัน อาจารย์หนึ่งก็เหล้า อาจารย์หนึ่งก็กัญชา (เสียงหัวเราะ)
ที่นี่เขาก็ไปปักกลดด้วยกัน เดินจุดงค์ ก็เดินทางมา มา มา พอถึงจังหวัดหนึ่งก็ปักกลด
ไว้ หัวหน้าเขาบอกฤกษ์ได้ยามก็ปักกลดลงไป ไอ้ลูกน้องก็ตาม ไอ้เหล้า กัญชา
ตามไข่มะ ก็สามเฒ่าเฒ่าที่นี่ว่า เมาไหนจะประเสริฐกว่าใคร สามเฒ่าเฒ่าเลือกเอามา
หนึ่ง เมาเหล้าเมา กัญชา เมาฝัน (เสียงแทรก - ไม่ใช่สามทัพเรือ เหล้าผีทัพเรือ
กัญชาผีทัพบก ฝันผีทัพอากาศกันครั้น ไม่ใช่จันเระอะ) เราอย่าไปเกี่ยวกับทัพเขาเลย
(เสียงหัวเราะ)

เทวดาก็เรียกว่าเป็นผู้รู้ อยู่สูงกว่าเขา มองข้างล่างเห็นหมดก็เอ้ ไอ้
พระ ๓ องค์นี่มาปักกลดยังงี้กัน พอตกลงกลางคืนนะโวยมีเทวดาเขาสั่งพระอินทร์
เขาวาบอกว่าตาฤกษ์ชี้ว่าตาฤกษ์อยู่ที่ไหนให้ไปจุดมิ่งแหละ เป็นนางฟ้าสวยเลย เป็นสาว
น้อยสวยเลย ให้มาให้ลงมาให้พระ ๓ องค์นี้พระฝันอยู่นั้น พระเหล้าอยู่นั้น พระ
กัญชาอยู่นั้น เขาก็ปักเรียง ๆ กัน สึกาเขาก็แปลงตัวลงมาสวยทีเดียว อ้อ เห็นพระ
๓ องค์นี้

พระฝันเห็นเข้า อ้อ เห็นลูกก่อน พระกัญชาเขาวาตามใจมิ่งเฮอะ
พระเหล้าเขาวา เห็นลูกเอง พระเหล้าใจร้อนนี่ เมาอะ กลดกระพือหมด นางคน
นี่เขาก็เดินมา ตามพระฝันก่อนเลย พระฝันเขาบอกไม่ได้หรืออีกหนู ปักกลดไว้แล้วจะ
เข้ามานอนอาศัยด้วยไม่ได้ ผิดระเบียบวินัยของพระภิกษุ อีกหนูนั่นใจเสีย เลยไปตาม
พระกัญชา พระกัญชาเขาวาบอกว่า ไม่ได้วะ สึกามายุ่งเกี่ยวไม่ได้ ไปตามพระเหล้า
โวยกำลังเมา กลดกระพือ เอาเหอะมิดหน่อยให้มาเถอะสึกา สึกาเขาวาหลวงพี่ขอ
ให้หนูนอนสักคนได้มัย ว่าได้อีกหนูไม่เป็นไรเข้าไปเลย อาตมาจะออกมาข้างนอกให้เสีย
มันกัน (เสียงหัวเราะ) อีกหนูก็เลยลอดเข้าไปนอนในกลด แกก็ออกมานอนข้างนอก
เลยไม่มีอะไรเกิดขึ้น จบ (เสียงแทรก - แสดงว่าเหล้าดีที่สุด)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกโดยเล่าถึงนักบวชที่มีความประพฤติที่ไม่เหมาะสม ผู้คิดเล่านิทานเรื่องนี้คงเป็นคนชอบดื่มสุรา จึงเล่าเรื่องนี้ขึ้นเพื่อแสดงว่า ในบรรดาของเสพติดทั้งหลายนั้น สุราดีที่สุด

การเดินดูองค์ของพระสงฆ์เป็นสิ่งที่พระพุทธรเจ้ายกย่อง แต่พระดูองค์ที่เป็นอย่างในนิทานเรื่องนี้คงไม่มี เพราะการดูองค์นั้นพระทำเพื่อแสดงความวิเวกอันเป็นปัจจัยความสำเร็จทางธรรม

๖.๒๔ พระสวด

(นาง ... ไม่ประสงค้ออกนาม)

ตาคนนั้นก็นิมนต์พระไป ไปทำบุญบ้าน ที่นี้ลูกสาวก็ยกกับข้าว ใ้ฉันนั้นก็ออกไข่มะ นึ่งไ้หัวพระใ้ฉันนั้นก็ออกพระเห็นก็บอกว่า หีออกมาทะนะ พระองค์ที่สองว่า ไ้ไหนนะตะนะองค์ที่สามว่า ไ้โน้นนะตะนะ (เสียงหัวเราะ) ปิดแหย่นะองค์ฉันว่า หีออกมาทะนะ องค์ที่สองก็ว่า ไ้ไหนนะตะนะ ที่นี้เจ้าของบ้านก็ว่า เอ ... ทำไมพระสวดหยั่งซี่ (หัวเราะ - เสียงหัวเราะ) ก็มอง - ก็เอ๋ย ทำไมพระสวดหยั่งจั้นะ ไม่เคยไ้ยินเลยนี้ ลูกสาวก็นั่งไ้หัวอยู่นั้นแแทนะ พระก็สวดว่า หีออกมาทะนะ ไ้ไหนนะตะนะ ไ้โน้นนะตะนะ ตะละปิดรแหย่นะ (ทำเสียงเป็นทำนองสวดด้วย) (เสียงหัว - เราะ) สวดไปเรื่อย ๆ ชักสงสัยก็มองลูกชี ว่า อ้อนั่นเอง พระสวดแบบนี้ (หัว - เราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกเกี่ยวกับเพศ และพระสงฆ์ โดยมีจุดมุ่งหมาย เพื่อสร้างความสนุกสนานเป็นสำคัญ

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ สามารถเลียนเสียงพระสวดได้ใกล้เคียงโดยทำเสียง

ชั้นนาสิก และทอดเสียงเป็นท่อนองสวด ยิ่งทำให้ผู้ฟังนิทานเรื่องนี้สนุกสนานยิ่งขึ้น

๖.๓๐ พระบวชใหม่

(นายย่อย อัฐโส ผู้เล่า)

มีพระภิกษุองค์หนึ่ง บวชหม้าย ๆ ที่นี้ก็พอเข้าพรรษาแล้วก็ไปลงโบสถ์ ไปลงโบสถ์ ที่นี้ก็ เอ้ ไปลงโบสถ์นี่เขายังงัดกันก็ไม่ว่า อิตอนปลงอาบัติ ก็ไป เข้าพวกกะพระองค์นั้น พระองค์นั้นนั่นก็เป็นพระขี้เล่นซะด้วย คือว่าปลงอาบัติเขายังงัดกันก็ไม่ว่า ก็นั่งอยู่ติดกันก็ว่า ใจละ ว่าใจละ ที่นี้อาจารย์ก็อิท่าไหนนี่ อาจารย์ก็เขียน เขียนพระองค์นั้นเข้า พอทำไปทำมาเกิดจำกันขึ้น ว่าอ้อ ... นี่ลงโบสถ์ จากตรงนี้ ยากที่มุม กันไปกันมาไปติดอยู่มุม อ้อ ลงโบสถ์นี่มันยากที่มุม

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้นำเรื่องของพระสงฆ์มาเป็นมุขตลก แสดงความไม่รู้ของ พระบวชใหม่ และแม้จบเรื่องก็จบลงด้วยความเข้าใจผิดของพระรูปนั้น

นิทานเรื่องนี้ยังแสดงภาวะบางประการของพระสงฆ์ คือเมื่อบวชแล้ว ไม่พยายามเรียนรู้ ก็เกิดปัญหาขึ้นได้ เช่นที่ในเรื่องเล่าว่าอาจารย์โกรธที่พระบวชใหม่ปลงอาบัติไม่เป็น

คำว่าเขียนในเรื่องนี้หมายถึงโกรธ

ผู้เล่าออกเสียงบางเสียงเพี้ยนไปจากภาษามาตรฐาน เช่น คำว่าใหม่

/mà:y/ ออกเสียงเป็น หม้าย /mà:y/ ชก /choók/ ออกเสียงเป็น ฉก

/tɕiók/ รู้ /ru:/ เป็น รู่ /ru:/

๖.๓๐ แกงส้มพุดเต

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

อดีตสมภารองค์หนึ่งสึกไป (เสียงหัวเราะ) ก็ไปแต่งงาน เรื่องนี้ไม่
หยาบหรงอก ไปแต่งงานที่นี้ก็แกเป็นสมภารมานาน โตม่วนประเพณี หรือว่าพิธีกรรม
ต่าง ๆ ติดไป โดยมากห้องมนตร์ห้องพร สวดมนตร์สวดพรของแกเรื่อยไป ว้าง ๆ
แกไม่ได้ทำอะไรแกก็สวดมนตร์บนบ้าน มนต์ที่เป็นมงคลนี่ สมัยก่อนเขาใช้สัมพุทเตเย
สันตาโฆมะ มาอยู่แกก็ห้องของแกกสัวจะฉิมนะ สัมพุทเต เย สันตา... อะไรก็ห้องไป

ยายเมียก็เอ๊ ... แต่งงานมาตั้งหลายปี จะห้องไปไหนไม่เห็นมันได้อะไร
ขึ้นมา ก็บ่แต่ละบ่ ก็สวดมาเห่สือเกินแล้ว อ้าวสึกมาแล้วจะสวดทำไมไม่เห็นได้
อะไรขึ้นมา จะไปหาสักหาปลาเลียงกรอบครัว ช่วยลูกช่วยเมียยังงี้ก็ไม่เห็นเอาไหน
เลย ก็กินแล้วก็ห้อง สัมพุทเต เยสันตา เย็นก็สัมพุทเต เย็นก็สัมพุทเต เอ๊ ยังงี
กัน

วันหนึ่ง แกเสียงเย็น ๆ ณี แกง ทำกับข้าวเสียงสามีไม่มีอะไร ไม่มีเนื้อ
อะไรเลย มีแต่พริก กระเทียม ข่า เครื่องแกงเอาน้ำใส่ ตั้งหม้อให้มันเดือดเท่านั้น
เอง เรียกสามีไปกินข้าว เปิดกับข้าวดู เอ๊ ... ณี มันก็แล้วว่าแกง แต่ไม่เห็นมัน
มีเนื้ออะไรเลยณีก็เลยรู้ว่าเมียประชดเหมือนกัน ณีแกงอะไรของเธอล่ะแม่คุณ เมียก็คิด
แก้แค้นอยู่แล้ว ไม่ชอบใจอยู่แล้วไม่ไปหาอะไรเลย ณีแหละจ้ะ เขาเรียกว่า แกงส้ม
พุทเต เยสันตา (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห

นิทานเรื่องนี้ นำเอาพฤติกรรมของผู้ที่สึกจากพระ และการประชดประชัน
มาเป็นมุขตลก

เหตุที่เกิดเรื่องเล่าทำนองนี้ขึ้นคงเป็นเพราะ โดยปกติผู้ที่บวชเป็นพระเป็น

เวลานาน เมื่อสักไปครองเพศราวาสและมีครอบครัว ก็มักจะยังติดนิสัยหรือความประหลาดอย่างที่เคยทำตั้งแต่เป็นพระ ซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพชีวิตจริง ดังที่เล่าไว้ในเรื่องนี้เป็นต้น

๖.๓๒ ไอ้ทองคุดคนเคี้ยว

(ไม่ประสงค้ออกนาม)

มีสมภารองค์หนึ่ง บวชมานาน ... ก็เล่าเรื่องสมภารพระเขาเล่า ๆ กัน ที่นี้มีลูกชิตอยู่องค์ บวชในราวซีก ๑๐ พรรษา สมภารนั้นก็อายุในราวซีก ๖๐ - ๗๐ ก็ผลสุดท้ายอายุลูกชิตคนนั้นมันดิบกว่าพรรษาแล้วเหมือนกัน ผลสุดท้ายก็สักไป หลวงพ่อก็บอกว่าให้ปลงเสียเถอะ อายุอานามเราแค่นี้แล้ว ลูกชิต ก็ว่า ผมปลงไม่ตกจำเป็นต้องลาหลวงพ่อสักแล้ว ผลสุดท้ายก็อ่อนนอนไม่ไหวแล้วจะสัก

ลูกชิตองค์นี้มีพี่สาวอยู่คน ห้องสาวอยู่คน แสดงว่าพี่สาวก็ต้อง ๓๔ - ๔๐ แล้ว ชัดท่านไม่ไหวก็ตกลงยอมนะ ถึงที่สักจริง ๆ หลวงพ่อก็ฝากไปผดหนึ่งว่า เออ ทองเอ๊ย สักไปแล้วถ้ามันได้ทุกข์ได้สุขยังงี้ก็มาเยี่ยมเยียนกันบ้างนะ ก็ไปซีกพักหนึ่ง ๒ - ๓ ปีได้ ถึงวันกลับมา ไม่ได้มาบอญักหรือ มาเจอก็มาหาหลวงพ่อ หลวงพ่อก็อ้างเป็นใจมั่ง สักหาลาเพศไปแล้วสบายดีรึ ก็บอกสบายดีครับ ก็ว่าเป็นใจชีวิตครอบครัวเป็นใจ แก้ก ... ผมบอกไม่ถูกหรือครับ แต่ถ้าเป็นความสุขของฆราวาสละก็ ถ้าหากว่าลูกเมียเขาอยู่ในโอวาท ขยันหมั่นเพียร พอกินพอใช้ ก็มีความสุขพอสมควรนะ แต่ว่าผมก็นึกว่าลูกชิตมันก็ย้อน ๆ หลวงพ่อบอกว่า ผมก็คิดว่าที่ผมบวชมา เอ ปีนี้ผม เห็น ผิดไปชะหลายปีเหมือนกัน (เสียงหัวเราะ) อือ ย้อนหลวงพ่อ

หลวงพ่อบุเล่ซึกสนใจ เอ๊ะ ชีวิตครอบครัวมันเป็นยังไงจะสนุกสนานดี แต่ก็ออกตัวก่อนว่า เขาต้องอยู่ในโอวาทนี่ เอ ถ้าหากมันสะดวกสบายดี ข้าก็จะไปสู่ชีวิตครองเรือนมั่งเหมือนกันนา ไอ้ลูกชิตก็ อือ ... ถ้าหลวงพ่อบอกจะไปละก็ผมจะคิดแก้

ไซเอง พัมมีที่สาวอยู่คนึง หลวงพ่อว่าจริงรี (เสียงหัวเราะ) อ้า ... ความจริง ไม่น่าเล่า เอา ... เล่า ขึ้นเคยเล่าให้พระฟังฮากันตั้ง ๆ ที่นี้คือถ้าหลวงพ่ोजริง พัม ก็จริงแหละ เอาเอ็งไปลองดูก่อนนะจัน

ไอ้นั้นไปก็กลับมาบอก หลวงพ่อครับตกลงตกลงชะด้วยนา ที่นี้ ตกลง หลวงพ่อก็ไม่มีการทวาดระแวง อยู่กันมานานก็เ็นไปตามคาตหมายทุกอย่าง

อีกวันนึ่งก็ถึงฤดูทำบุญรักษากันนี้ ในฐานะที่เคยเป็นสมภารนี้ แดกฉาน ไหว้พระบูชาพระ ถวายดอกไม้ธูปเทียน ถวายภัตตาหารอะไรเนี่ย แต่ว่าแกลงงาน ใหม่ ๆ กำลังหลงใหลนะ หลงใหลในน้องไอ้ทองก็แล้วกัน คิดอยากจะตอบแทนบุญคุณ ไอ้ทองเสียทีเหลือเกิน แกก็เป็นคนประกาศ เหมือนนายหลิมนี้ใจมีอะไรก็ โยม .. โยม สร้างกำแพงกันหน่อย โยมไปทอดผ้าป่ากันหน่อย บอกเขาอยู่ยงจันนะ ที่นี้สมัยนั้น ไม่มีเครื่องขยายเสียงเหมือนเดี๋ยวนี จะพูดก็ต้องยืนขึ้นในที่ประชุม .แกก็อยากจะตอบแทนบุญคุณ ก็ก็กล่าวนำชักชวนอะไรกันอยู่เรื่อย วันนั้นแกสืมตัวใจมันจ่ออยู่ว่าจะยกย่อง ไอ้ทองซักที่ว่าที่สาธารณะ แกก็ลุกขึ้น เอ้า... ท่าน ... ลุกขึ้นคุณก็นึกว่าจะประกาศ เรื่องบุญเรื่องกุศลอะไร (พูดกลั้วเสียงหัวเราะ) ท่านทั้งหลายที่อยู่ในที่นี้ ลูกศิษย์ของ ข้าพเจ้านะดีเท่าไอ้ทองคนเดียวเท่านั้นแหละ (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้สร้างมุขตลกโดยนำเรื่องของผู้ที่ลาเพศจากพระมาเป็นฆราวาส มาเล่าเป็นทำนองแสดงว่าจิตใจในโลภียวิสัย

ผู้เล่าออกเสียง คำว่า ศิษย์ /sít/ เป็นชิต /sit/ ผม /phôm/ เป็นพัม /phôm/ แล้ว /lx:w/ เป็น แล้ว /lx:w/ แสดงถึงการเพี้ยนเสียง บางเสียงของสำเนียงถิ่นบ้านเพ

๖.๓๓ นายพรานกินไฟ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร ผู้เล่า)

มีกระหาช่าย ๒ คน เป็นเพื่อนกันเป็นนายพรานเหมือนกัน แต่ว่า
พราน ๒ คนนี้ ... ใช้อาวุธปืน เทียวฆ่าเนื้อฆ่าสัตว์กันไป วันหนึ่งเขาเรียกว่า
ไปนั่งห้างนะ ไปยืนอยู่ห้างบนยอดไม้ ตักยิงสัตว์ ที่นี่ก็มีหมู ... หมูห้อยายนะ เขา
เรียกว่าหมูอะไรฮิ (เสียงแทรก - หมูทอก) หมูทอก หมูป่าห้อยาย ๆ มันมากินลูก
กะบกอยู่ที่อายตันกะบกต้นนั้นแหละ มันกินทุกวัน ๆ นายพรานก็เกิดไปเห็นมันมีรอยมือจะ
ไรเยอะ ก็เอ - ไปห้าง ที่นี่ก็ระหว่างที่ไปนั่งห้างอยู่เฉย ไอ้หมูมันก็มากิน ตะยัง
ไม่เห็นตัว มันมากินลูกกะบก เคี้ยวจับ จับ จับ จับ ไอ้ลูกกะบกแตกดังใจ จับ จับ
จับ (หัวเราะ) ไอ้ลูกกะบกมันแตกดังยังงี้แหละ ไอ้นกกะต๋ริดนะรู้จักม้า มันตกใจก็
ดังจับ จับ โป่ง นกมันตกใจมันก็ ตี ตี ริด ไอ้นั่นก็จับ จับ จับโป่ง ตี ตี ริด

นายพรานก็ซึกจะเพลินกับไอ้เสียงนั้น เป็นเสียงคนตรไ้ไปหายแล้ว (เสียง
หัวเราะ) เพลินไป ผลสุดท้ายจนหมูกินกะบกเสร็จ กลับไป พรานก็ไม่ได้ยิงในคืน
นั้นนะ ที่นี่ไม่ได้ยิง ก็ ตามธรรมดานายพรานเฉยเขาไปป่าเขาก็กลัวไอ้พวกโป่ง โป่ง
ผี โป่งป่าเฉย เขาก็เอากัญชาไปด้วย เอากัญชาไป หินไ้ในระหว่างที่เตรียมกัน
เฉย อาหารเสบียงกรังเฉย ใช้ขนมจันฮับเป็นตัวปลา ตัวก่าย เฉย ใช้ยามใส่ถุงลูกปืน
ไปด้วย ที่นี่พอหมูไปแล้วไม่ได้ยิงก็ความหิวก็เกิดขึ้น ผลสุดท้ายก็เอากัญชามาหั่น เสร็จ
แล้วเอาขนมไ้ ขนมปลา มาวาง นั่งหันหน้าออกหากัน

ที่นี่ระหว่างนั้นโป่งมันมาแล้ว โป่งปามาแล้ว มันจะกินนายพราน ผลสุดท้าย
ท้ายเอากัญชาสูบกัน สูบ สูบ เคี้ยวจะกินไอ้ตัวนี้ ไอ้เสื่อสมิงแอบอยู่ใต้ถุนห้างแล้ว
นะ (เสียงแทรก - ใช้ ใช้) ไอ้คนนั้นสูบเข้าไปอีกบ้อง เคี้ยวจะกินไอ้ตัวนี้ (เสียง
แทรก - ชีไปตรงขนมปลาตรงพอดี) ชีไปตรงพอดี ไอ้เสื่อสมิงมันอยู่ใต้ร้าน (หัวเราะ)
ไอ้พวกนั้นก็เล่นอยู่นั้นแหละ เคี้ยวจะกินไอ้ตัวนี้ ไอ้เสื่อสมิงก็ เอ ไม่ได้รับการเสียแล้ว

เราจะมากินมัน มันจะล่อเรา มันจะกินเราดี ไ้ห่าผีสู้มันไม่ได้ มันกินไฟได้ ไฟแดง
แดง หมดเลย เลยโดดหนีไปเลย จบแล้ว (เสียงหัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ แสดงมุขตลกด้วยการเสียดสีและความเป็นไปไม่ได้ ซึ่งมา
ประจวบเหมาะกันเข้า

สภาพท้องถิ่นบ้านเพที่พบในนิทานเรื่องนี้ คือ สภาพท้องถิ่นที่ยังเป็นป่า
มีไม้กระบอกต้นใหญ่ ๆ มีนายพรานไปนั่งห้ำงยิงสัตว์ มีหมูทอด (หมูป่าขนาดใหญ่) มา
กินลูกกะบก

เรายังพบความเชื่อเกี่ยวกับภูติผี ปีสาง เรื่อง ผีโป่ง ในนิทานเรื่องนี้
อีกด้วย

สำนวนบ้านเพ "พบคือ " .. หาย " ในประโยคที่ว่า "นายพรานก็ซึกจะ
เพลินกับไอ้เสียงนั้น เป็นเสียงดนตรีไปหายแล้ว" หมายความว่านายพรานเพลินกับ
เสียงที่ได้ยิน พังเป็นเสียงดนตรีไปเสียแล้วนั่นเอง

๓.๓๔ นรกไม่มีแล้ว

(นายพ้วน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

เตี้ยผีมันไม่มีแล้ว ไอ้เมืองนะหรักนะ เขารู้กันนะ นิทานมันหมดตั้ง
แต่ครั้งชื่อไอ้กั้ว คราวนี้เขานักกินเหล้าว่าจันเหอะ นักกินเหล้าเหมือนผมจี้ (หัว -
เราะ) เขาบอกว่า เขาสังเวยหมัดหลังไปให้ ๓ ขวด (เสียงหัวเราะ) พอตาย
เขาก็ทำตามคำสั่งของไอ้กั้ว (เสียงถาม - ขวดเหล้านี้ต้องมิน้ำเหล้าอยู่ด้วยไหม)
ต้องมิน้ำเหล้าซี

ก็ไปเมืองนะหรัก ซี ก็กินเหล้าเหลือเกินนี่ ก็ตกนะหร่อซิมะ ไปสิงก็ให้
พวกลูกน้องนี่ ยมบาลนะกินก่อน พวกนั้นก็กินเข้าไปแล้วก็เดินรำร้องเพลงอะไรกัน

โอ๊ย ... เอ้ ... พวกนี้ทำใจมันสนุกสนานกันเหลือเกินวะ (เสียงแทรก - สนุกกันใหญ่เลย) สนุกกันหย่าๆ ก็เข้าไป ค่ายมบาล เขาว่าทำไมพวกนี้สนุกอะไรกันเหลือเกิน เอ้อ ... ก็ ผมมาจากตายเป็นมาจากเมืองมนุษย์ ก็เอน้ำอมฤตมาซึ่ กินเข้าไปกนกนนานเฮฮาเจีย คราวนี้ยมบาลก็อยากจะลองบ้าง เขาก็ว่าลองสิ ก็ส่งให้ยมบาลกิน เอ้ ... ดีนี่หว่า (หัวเราะ) กินเข้าไปแล้วใจคอมันก็ชุ่มชื่นจนเขาเรียกว่า วารินสะกตธาตุนั้นใจล่ะ กินเข้าไปแล้วใจคอชุ่มชื่น เอ้ ... กินก็ดี ดานี้เขาก็อ้วไอ้กั้วเนี่ย มึงกินเหล้ามึงต้องตกนะหรง อ้อ จะตกยังใจล่ะ ไปเมืองนะหรง ถ้าไม่ตกมึงก็อยู่แถวนั้น ว่าจันเหอะ เขาไม่ได้เอาไปในขุมนะหรง ถ้าเอาผมไปในขุมนะหรง ก็ยมบาลก็กินเหมือนกันนี่เหล้า ก็ต้องด้วยกัน อ้อ ... เอ ... ไม่ได้ไวย เอ้าไม่ตกก็ไม่ตกกินกันไป ดีมันเหล้า ๓ ขวดเท่านั้นนี่ ดีนี้ไอ้กั้วเขาก็อ้วเนี่ยลองเอาฮีแรงมาซึ่ ฮีแรงปากเหล็ก ฮีกาปากเหล็ก มาต้มแกลัมเหล้า อู๊ ... วิเศษจริง (เสียงหัวเราะ) อ้อ ... ก็เอาฮือ เอามาต้ม เอ้ ... ดีนี้ไวย ดีนี้เหล้ามันก็หมดฮือ เหล้า ๓ ขวดเท่านั้นนะให้ลูกน้องยมบาลกินมั่ง ตัวกินมั่ง หมด เอ้ ... ยมบาลชักตกใจ จะเอาที่ไหนอีกล่ะไอ้กั้วเนี่ย ไอ้กั้วเขาบอกว่า ต้องมาเมืองมะหนุด ไปเอาแป้งเหล้า ไปเอาข้าว เอาตุ่มมา กะละก็มีแล้ว กะละทองแดงเมืองนะหรง (หัวเราะ) ไปมึงเหล้า ดีนี้ก็เอาต้นจันทน์ โคนทำหินโหม้ด ไม่มี เตียนนี้เขาว่าไม่มีแล้วไอ้เมืองนะหร่อนะ จันทน์ ไอ้หอกก็มัวแต่กินเหล้าปากดินไว้ กะหนิบ กินชะเกสียง (เสียงหัวเราะ) ไอ้กะถุนันต้มเหล้าไปต้มเหล้ามา นานเข้ามันก็จะหล ก็เลยไม่มีมาจนเตียนนี้ ผมก็ดวังควังเขาเล่ามา (หัวเราะ)

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้ สร้างมุขตลกโดยเล่าสิ่งทีกลับตาลปัตร เป็นไปไม่ได้ เช่น การดื่มสุราจนได้ดี เป็นต้น

ผู้เล่านิทานเรื่องนี้ บอกเองว่า "นักกินเหล้า เหมือนผมจ้ะ" ดังนั้น จึง

เล่าเรื่องด้วยความครั้นเคร่งเป็นอันมาก นับเป็นการแก้ความรู้สึกผิดศีลธรรมอันดีไป
ด้วย

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า นรก /nà - rok/ เป็น นะรกก /nà -
ròk/ นอง /nóng/ เป็นนอง /nóng/ กะทะ /kà - thà/ เป็นกะทะ /kà
- thà/ สนิม /sà - ním/ เป็นกะหนิม /kà - ním/ สนุกสนาน /sà - 'nuk
sà - na:n/ เป็นกะหนุกกะหนาน /kà - nuk - kà - na:n/ และ ชัก
/chák/ เป็นชัก /chàk/

๖.๓๕ เมียโกรธผัว ผัวรักเมีย

(นายเกสร ผดม่อง ผู้เล่า)

อยู่มา อยู่มา ผัวเขาก็พอได้กิน แต่งงานกันแล้ว อยู่กันมาก็อย่างว่า
แหละ แก่เที่ยวกินเหล้าเล่นการพนัน สารพันแหละ พ่อตาแม่ยายเคืองเหลือเกิน แม่
... จะผูกคอตายอะไรยังงั้น เกียวกินอยู่แล้ว ทำใจ ใจอึกเขยคนนี่มันอัปยศ ขนาด
นั่งงานการไม่ทำ กินเหล้าเมาวันยังค่ำ วันยังค่ำ ที่นี้ก็ ... มันก็ ... วันหนึ่ง ก็ไอ้
ผัวโมโหจัด ก็ว่านี่จะอยู่ด้วยกันมาลูกด้วยกัน ๓ คนนี้ ถ้าจะตายมันต้องทำอะไรให้
ลูกอย่างนะ เขาสั่งเมียไว้ ขนาดโกรธ ๆ เกลียด ๆ นา

ก็อยู่ไปอยู่มา ไอ้ผัว เกิดตายเข้าจริง ๆ เอ๊ย ... เอ๊ย ... มันสั่งไว้
ว่าเหล้า ๓ ขวดนะ แล้วก็ไม่ต้องบงอันนี้สำหรับตักาย แล้วอ้อ ... ไม่ต้องบงอันกะ
เหล้า ๓ ขวดอย่าลืมนะ เอาใส่ไปให้พี่ที่เถอะอันน้องเอ๋ยเลิกกันเดี๋ยวนี้ก็ได้ ส่ายไป
ในโลง ฮีเมียก็ดีใจเหลือเกิน ร้องไห้ ๓ วัน กแล้วผัวจะฟื้น (เสียงหัวเราะ) ก็
นึกได้ว่าผัวเคยสั่งไว้คำเดียวว่าให้เอาเหล้า ๓ ขวด ไม้อันหนึ่ง ไม้ ๑ ตัว ฮีเมีย
ก็เลยทำตามคำสั่งของผัว

ก็เอาไปเผา ไปถึงยมบาล ยมบาลก็มาไฉน มาถึงสถานีเลยมีคดีอะไร

มันบอกว่า ผมไม่มีคดีอะไร มีแต่เรื่อง นิด ๆ หน่อย ๆ ไม่มีหรือก้อเรื่องนั้นนี่ ยมบาล
เขาวัดอะไรในอุ้งมืออะไรมันบอกว่า ก่าย ถามว่านี่อะไร บอกว่า ม่าย นั่นอะไร
ว่า หลัวว ม่ายเอามาทำมา ยี่หัวก่าย ยมบาลเขานั่งอยู่ เขาก็ชอบเหล้า ก็ว่านั่ง
ก่อน ยมบาลก็ซัดเหล้า ยมบาลเขามีลูกสาวอยู่คนสวยเหลือเกิน กินไป กินมา ให้อึ
เขาก็จีบลูกสาวยมบาลหย่าย ยมบาลก็ใจไม่ตี เฮีย ล้อกลับไปตัวคนเดียว ไปเกิด
เฮอะ เพราะลูกเมียยังรักแกอยู่ ก็เลยกลับมาเกิดใหม่อีกชาติ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีชุดหลักท่านเองเดียวกับเรื่อง ๖.๓๔ นรกไม่มีแล้ว เพราะ
แสดงผลดีของการดื่มสุรา ขนาดตายไปแล้วยังฟื้นขึ้นมาอีกได้

๗. นิทานเข้าแบบ (Formula Tale)

นิทานเข้าแบบที่พบที่ตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง มีเพียง ๑ เรื่อง คือ

อิฐติด

(นางจ้อ ถนอมนาม ผู้เล่า)

อิฐติดอยู่กะยายตา ก็อยู่บ้าน ก็ตากผ้าไว้ ก็นอนหลับไป กามาลักไป
หมด ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ลักลอบไปหมดนี่ ยายมายายก็ดำ ตามาตาก็ดี ว่าไป
เอาตัวมานา เขาก็ไปเรียกกว่ากากา คายมาเถอะตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนานยาย
ก็ดำ ตามาตาก็ดี กาเขาก็ม่าย เขาว่าม่าย ก็ไม่เอา

จะไปบอกกะพราน ตาพรานเอ๋ยไปช่วยอิงกาให้ข้าที่ดูกาไม่คายตัว ๗ เม็ด
๗ ทะนาน ตาพรานเขาก็ม่ายนั่นแหละ

นี่มันก็ไปอีก ไปบอกนายพราน ... เอ ... อะไรวะ พอดีเอาก็ติด
กีกักมันก็ติดนะ

ตาพรานไม่ยุ่ง กา กา ไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน

ที่นี่หนู หนูไปกัดตาพรานให้ข้าทีริ พรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ตาพรานก็ว่า ม่ายน่ะ หนูก็ม่ายน่ะ

แมวแมวไปกัดหนูให้ข้าทีริ หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หนูก็ม่าย

แมวแมวไปกัดหนูให้ข้าทีริ หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ม่ายแมวก็นิไม่ไปกัด

หมาหมาไปกัดแมวให้ข้าทีริ แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หมาก็ม่าย นิไม่ไปเอาให้

ก็ไปบอกหัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไปยอนหัวหมาให้ข้าทีริ หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หัวไม้ค้อนเขาว่า ม่าย มันไม่ทำทั้งนั้นแหละ

ไปบอกไฟ ไฟไฟไปไหม้หัวไม้ค้อนให้ข้าทีริ หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน พรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ไฟเขาก็ม่าย ม่าย

น้ำน้ำไปดับไฟให้ข้าทีริ ไฟไม่ไหม้หัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน พรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ไฟเขาว่าม่าย เอ้อ ... น้ำเขาว่าม่าย

ที่นี่หัวหลัง หัวหลังหัวทับน้ำให้ข้าทีริ น้ำไม่ดับไฟ ไฟไม่ไหม้หัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยุ่งกา กาไม่คายตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน เหมือนกัน มันย้อนกลับเข้าตั้งแต่ต้นจนขึ้นไปอีกมะ เออ ที่นี่หัวหลังเขาก็นิไม่ทับ หัวหลังเขาก็ไม่ลงทับน้ำมะ

มันบอกว่า ผมไม่มีคตอะไร มีตะเรื่อง นิด ๆ หน่อย ๆ ไม่มีหรือักไอ้เรื่องนั้นนี่ ยมบาล
เขารู้ว่าอะไรในอุณณอะไรมันบอกว่า ก่าย ถ้ามว่านั้นอะไร บอกว่า ม่าย นั้นอะไร
ว่า หล้า ม่ายเอามาทำมาย สีหวก่าย ยมบาลเขานั่งอยู่ เขาก็ชอบหล้า ก็ว่านั่ง
ก่อน ยมบาลก็ซัดหล้า ยมบาลเขามีลูกสาวอยู่คนสวยเหลือเกิน กินไป กินมา ไอ้
เขาก็จีบลูกสาวยมบาลหล้า ยมบาลก็ใจไม่ตี เชย ล้อกลบไปตัวคนเดียว ไปเกิด
เฮอะ เพราะลูกเมียยังรักแกอยู่ ก็เลยกลับมาเกิดใหม่อีกชาติ

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้มีมุขตลกทำนองเดียวกับเรื่อง ๖.๓๔ นรกไม่มีแล้ว เพราะ
แสดงผลดีของการดื่มสุรา ขนาดตายไปแล้วยังฟื้นขึ้นมาอีกได้

๗. นิทานเข้าแบบ (Formula Tale)

นิทานเข้าแบบที่พบที่ตำบลบ้านเพ อำเภอมือง มีเพียง ๑ เรื่อง คือ

อีตูดติด

(นางจ้อ ฅนอมนาม ผู้เล่า)

อีตูดติดอยู่กะยายตา ก็อยู่บ้าน ก็ตากผ้าไว้ ก็นอนหลับไป กามาลักไป
หมด ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ลักคาบไปหมดนี่ ยายมายายก็ตำ ตามาตาก็ตี ว่าไป
เอาถั่วมานา เขาก็ไปเรียกกว่ากากา คายมาเถอะตัว ๗ เม็ด ๗ ทะนานยาย
ก็ตำ ตามาตาก็ตี กาเขาก็ม่าย เขาว้าม่าย ก็ไม่เอา

จะไปบอกกะพราน ตาพรานเอ๊ยไปช่วยอิงกาให้ข้าทีดูกาไม่คายตัว ๗ เม็ด
๗ ทะนาน ตาพรานเขาก็ม่ายนั้นแหละ

ที่มันก็ไปอีก ไปบอกนายพราน ... เอ ... อะไรวะ พอจะเอาก็ติด
กีกักมันก็ติดนะ

ตาพรานไม่ยุ่ง กา กา ไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน

ที่นี่หนู หนูไปกัดตาพรานให้ข้าทีไร พรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ตาพรานก็ว่า ม่ายนะ หนูก็ม่ายนะ

แมวแมวไปกัดหนูให้ข้าทีไร หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หนูก็ม่าย

แมวแมวไปกัดหนูให้ข้าทีไร หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ม่ายแมวก็ไม่ไปกัด

หมาหมาไปกัดแมวให้ข้าทีไร แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หมาก็ม่าย ไม่ไปเอาไฟ

ก็ไปบอกหัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไปยอนหัวหมาให้ข้าทีไร หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน หัวไม้ค้อนเขารู้ว่า ม่าย มันไม่ทำทั้งนั้นแหละ

ไปบอกไฟ ไฟไฟไปไหม้หัวไม้ค้อนให้ข้าทีไร หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน พรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ไฟเขาก็ม่าย ม่าย

น้ำน้ำไปดับไฟให้ข้าทีไร ไฟไม่ไหม้หัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน พรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน ไฟเขารู้ว่าม่าย เอ้อ ... น้ำเขารู้ว่าม่าย

ที่นี่หัวหลัง หัวหลังหัวทับน้ำให้ข้าทีไร น้ำไม่ดับไฟ ไฟไม่ไหม้หัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัดแมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่ยิงกา กาไม่คายถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนาน เหมือนกัน มันย้อนกลับเข้าตั้งแต่ต้นจนขึ้นไปอีกมะ เออ ที่นี่หัวหลังเขาก็ไม่ดับ หัวหลังเขาก็ไม่ลงทับน้ำมะ

ก็ไปบอกข้างว่า ข้าง ข้าง ลงทับหัวหลังให้ตีหัว หลังไม่พังทับน้ำ ยังซี
ต่อไปอีก ข้างเขาก็ไม่ไป

เขาก็เจอแมงหรี แมงหรีมันอยู่รังหญ้ายเขียว

แมงหรี แมงหรีไปตอมขี้ตาข้างให้ข้าตีรี ข้างไม่กระต๊อบหัวหลัง หัวหลัง
ไม่ลงทับน้ำ น้ำไม่ทับไฟ ไฟไม่ไหม้หัวไม้ค้อน หัวไม้ค้อนไม่ยอนหัวหมา หมาไม่กัด
แมว แมวไม่กัดหนู หนูไม่กัดตาพราน ตาพรานไม่อิงกา กาก็คายถั่ว ๗ เม็ด ๗
ทะนนานแมงหรีเขาก็จะเอาไข่มะ เขาอยากกินขี้ตาเขานะ ข้างเคาก็ถามว่า มาทำไม
ละเนี่ย เขาก็ว่าเขาให้ข้ามากินขี้ตาแก แกไม่ตีหัวหลัง เอ้อ อย่ามากิน ข้าจะไป
กระต๊อบให้ เออ ที่นี่หัวหลังข้างเขาก็ไปจะตี หัวหลังเขาว่าข้างแกมาทำไม ให้ข้ามา
ตีแก ฮี แกไม่ลงทับน้ำ โอ๊ย จะมากกระต๊อบเลย ข้าจะไปถล่มให้ ก็ไปต่อ ต่อ ๆ
 ๆ ๆ มา น้ำก็ขังจะไปดับให้ ไฟก็ข้าจะไหม้ให้ อ้า หัวไม้ค้อนเขาบอกโอ๊ยจะมาไหม้
เลย จะยอนให้ โอ้ หมาก็อย่ามายอนข้าเลย จะไปกัดแมวให้ แมวจะมากัดเลยจะ
ไปกัดหนูให้ หนูก็อย่ามากัดเลย จะไปกัดตาพรานให้ ตาพรานก็อย่ามากัดเลย จะไป
อิงให้ กาก็อย่ามาอิงเลยข้าจะคายให้ ก็คายหมด ๗ เม็ด ๗ ทะนนาน ถึงที่สุดติด
กลับมาบ้านยาย เอาถั่ว ๗ เม็ด ๗ ทะนนานมาให้ยายไม่ก็ได้ กว่าจะได้แสนลำบาก
เอ้อ ตั้ง ๗ เม็ด ๗ ทะนนาน ได้เพราะฮีหรี ฮี ฮีหรีจะกินขี้ตาข้าง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้เป็นนิทานเข้าแบบ เพราะมีลักษณะการเล่าเป็นแบบเฉพาะตัว
ไม่ว่านิทานเรื่องนี้จะปรากฏในท้องที่ใดก็ตาม

การตั้งชื่อเรื่องนี้ว่า "ฮิดูดติด" เหมาะสมมาก เพราะแสดงถึงความ
เกียจคร้าน ของเด็กหญิงคนนี้อย่างชัดเจน และด้วยความขี้เกียจจึงเกิดปัญหาที่จะส่งผล
ร้ายแก่ตัวเอง ทำให้ต้องรับแก้ปัญหาเพื่อให้พ้นความเดือดร้อน

๘. เบ็ดเตล็ด

๘.๑ กรรมเก่า

(นายพวน อนันตภูมิ ผู้เล่า)

ยังมีอีก... สมัยก่อนเขามีพ่อค้าเกวียนใช้มัย มีเกวียนเป็นร้อย ๆ
๕๐๐ เล่ม บรรทุกสินค้าไป ไป ไป ที่นี้ไปต่างเมืองนี่ หลายวันเขาก็ไปเจาะหัวัด
ก็เข้าไปขอฝากอาศัยที่ศาลาหัวัด หลวงพ่อท่านก็อนุญาต เขาก็ไปนั่งเสร้าอยู่จน หลวงพ่อ
ก็มาตาม ยังไงโยมค้าขายขาดทุนรียังไง เปล่าคาหรับ (เสียงหัวเราะ) คิดถึงลูก
หรือคิดถึงมั่ง เหมือนกันชะหรับ (เสียงหัวเราะ)

ที่นี้ หลวงพ่อท่านก็อยากจะดูมะ หลวงพ่อแกมีลูกแก้ววิเศษ ก็ไอ้โทร-
ทัศน์เดี๋ยวนี้นี่ (เสียงแทรก - อ้อ) ถ้าโยมอยากจะดูก็มาดูนี้ จะให้เห็นเมีย
เมียก็กำลังหุงข้าวที่บ้านเขามะ คนละเมืองนี้ เหมือนโทรทัศน์เดี๋ยวนี้นี่ถ่ายภาพมาได้
มาแล้ว มีผู้ชายมา ๒ คน (เสียงถาม - เห็นในลูกแก้วใช้มัย) เห็นในลูกแก้วนี่
มีผู้ชายมา ๒ คน จะมาหาซื้อควาย ก็มาแอบด้อม ๆ มอง ๆ อยู่ ที่นี้เมียนั้นเขา
เห็นเขาก็ไอ้ ๗ ๗ ๗ กรักมือให้ขึ้นมาบนเรือนหุงปลาให้กินเรียบร้อย คันนี่ค่างที่นี้
นอนที่นี้ ว่าจันมะ เอ๊ะ ชักเห็นจันแล้วสิ ชักจะโมโหซะแล้ว หลวงพ่อว่าเดี๋ย
เดี๋ยวจะเย็น ๆ จูตออกไปอีก กะเดี๋ย ๆ เอ้ ที่นี้พอมีเขาก็ไปที่นอนให้ ให้ผู้ชายนอน
ข้างนี้คน ข้างนี้คน เขาก็นอนกลางจันซี่ ทำใจกันก็เห็นหมด ว่าจะฮั้วนี้ก็ดะเขี้ยวกรอด
เดี๋ย หลวงพ่อท่านเดี๋ย ๆ อย่าใจร้อน อย่าใจร้อน

ให้ดูตั้งแต่กำเนิดมาเลยที่นี้ ให้ดูมาตั้งแต่เดิมเลย ฮีผู้หญิงคนนี้ ตกน้ำ
ลอยมา ลอยน้ำเรื่อยมาถึงชาวไร่ ขึ้นอัดถึง ผ่าผอนไม่มี ชาวไร่ก็นั่งดูจากเหลือ
เกิน เอาหมวกไปใส่ไว้ตรงนั้นมันชะ มันแล่นน้ำเกลียดเหลือเกิน ก็ลอยน้ำเรื่อยมาอีก
มาถึงชาวนา ชาวนาเห็นเขาก็ดูจากเหลือเกิน ก็จุดหลุมฝังชะ แล้วก็สั่งเสร็จจันะ อย่า
ไปบอกใครเลยเขี้ยว กระทั่งกะเมียวก็ไม่ให้ว่า บอกไม่ได้ ห้ามเด็ดขาด

ที่นี่พอกลับมาทำไม่รู้ไม่เห็น เมียจะมีชู้กับใครก็ช่าง `เขาสั่งมานี่มะ ไม่ให้พูด ไม่ให้ปริปากเฉย คราวนี้เขาก็ตั้งให้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ก็คนมันกรงมันซ้อนนี้เป็นหัวหน้าหมู่บ้าน ใครทะเลาะกันเรื่องชู้สาวไม่ได้ทั้งนั้นแหละ `ชู้ย ... กรรมเก่า (หัวเราะ) ว่าอยู่เฉยๆ ถ้าใครมีชู้สาวมาหา ก็กรรมเก่าว่าจัน คราวนี้นานเข้า นานเข้า ทว่าไม่นะฮิเมียก็ว่า อะไร ๆ ก็กรรมเก่า กรรมเก่า อะไร ๆ ก็กรรมเก่า ก็วางคุยตรงนั้นซี่ ตั้งแต่ฉันไปค่าเกเรียนตอนนั้นนะ แกอยู่นี้มีผู้ชายมานอนด้วย ๒ คน ฮิ นั่นก็เสียใจเลยผูกคอตาย นี่เขาเรียกว่าเรื่องกรรมเก่า จบกันแค่นี้

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงให้เห็นความจริงที่ว่า เรื่องบางเรื่องนั้น หากไม่รู้ไม่เห็นเสียจะดีที่สุด เพราะเมื่อรู้แล้วมีแต่จะทำให้เดือดร้อนใจและยังแสดงให้เห็นความเชื่อเรื่องผลกรรมของชาวบ้านเพื่อกดด้วย

ผู้เล่าออกเสียงสระเสียงสั้นเป็นสระเสียงยาว ในคำว่าเก่า /kàw/ เป็นเก่า /kà:w/ ไร่ /rây/ เป็นร้าย /râ:y/ และออกเสียงวรรณยุกต์เพี้ยนไปจากภาษามาตรฐาน คือ หลวงพ่อ /lu:ang - phw:/ เป็นหลวงพ่อ /lu:ang - phw:/ ลูกแก้ว /lû:k - khx̌:w/ เป็นลูกแก้ว /lû:k - khx̌:w/ รัต /wát/ เป็นหวัต /wát/

๒. ลูกศิษย์สองคน

มีสมภารคนหนึ่งท่านเลี้ยงเด็กไว้ ๒ คน วันหนึ่งบังเอิญสุนัขมันออกลูก อยู่ใต้ถุนกุฏิ สมภารก็เลยเรียกลูกศิษย์ชื่อนาย กอ ว่า เฮ้ย เด็กกอไหนเอ็งลงไป จูกลูกสุนัขซิ มันออกอยู่ใต้ถุนนี่ เด็กคนนั้นก็ลงไป กลับขึ้นมาก็บอกว่าลูกสุนัข ๕ ตัว ครับ สมภารก็ถามต่อไปอีกว่า ตัวผู้กี่ตัวตัวเมียกี่ตัว เด็กคนนั้นก็บอก ผมไม่ทราบ มี สี่ตัว แต่แต่ละตัวมีสีแตกต่างกันยังงี้บ้าง ผมไม่ทราบหรอกอะ ก็ตอบอย่างนั้น ผลสุดท้ายสมภารก็เลยใช้ให้เด็กขอไปดูบ้าง เอ้าเด็ก ขอ เอ็งลงไปจูกลูกสุนัขที่มีกี่ตัว มี ๕ ตัวครับ กลับขึ้นมาบอก มี ๕ ตัว ตัวผู้ ๓ ตัวเมีย ๒ สีแดง ๒ สีดำ ๒ สี สี่ต่าง ๆ ๑ ก็แสดงว่าเด็กที่เราเลี้ยงไว้นั้นมีสันดานหรือสัญชาติญาณละเอียดอ่อน หรือ รอบคอบต่างกัน

วันหนึ่ง อาจารย์ก็พาลูกศิษย์ ๒ คนไปเที่ยวในทางแห่งหนึ่ง ไปเจอ เอารอยช้างเข้า เด็ก กอ บอกว่า นี่รอยช้าง เด็ก ขอ บอกว่าช้างนี้ตาบอดด้วย รู้ดีไปยิ่งกว่าเด็กกออีก ว่าช้างนี้ตาบอด แล้วก็บอกช้างช่วยด้วย อาจารย์ก็เลยถาม ว่า เอ็งสังเกตได้อย่างไร ก็เพราะว่าต้นไม้ชายทางเดินช้างซ้ายมือไม่ได้ถูกช้าง และเล็มยอดไม้กินแต่ประการใดเลย คงและเล็มยอดไม้กินแต่ประการใดเลย คงและ เล็มก็กินแต่ข้างขวาเท่านั้น แล้วก็ปรากฏว่าช้างตัวนั้นตาบอดจริง ๆ บอดข้างซ้าย

พอเดินทางต่อไป ก็เป็นนิทานนะไม่ใช่เป็นของหยาบ ไปเจออุจจาระ ก้อนหนึ่ง เด็ก กอ ก็รู้เพียงอ้อ ... รู้แต่ว่าอุจจาระก้อนนี้เป็นของคน แต่ว่าเด็ก ขอ รู้ละเอียดไปอีกว่าอุจจาระก้อนนี้เป็นของมนุษย์ หรือว่าของคนจริง แต่ว่ายังรู้ต่อไปอีก ว่า อุจจาระก้อนนี้เป็นอุจจาระของผู้หญิง และผู้หญิงคนนี้ก็กำลังตั้งครรภ์ด้วย เคยได้ยินมาแล้วใช่ไหม กำลังใช้ไหม กำลังตั้งครรภ์ด้วย อาจารย์ก็เลยถามอีกว่า เอ็งรู้ ได้อย่างไร เนื่องจากเด็ก ขอ มีนิสัยละเอียดอ่อนกว่าเด็ก กอ ก็แล้วกัน นี่เป็นนิสัย ของเด็กที่เลี้ยง เด็กขอนี้พิสูจน์ถึงว่าที่ว่าเป็นอุจจาระผู้หญิง และกำลังตั้งครรภ์ก็เพราะ

ว่า มือที่เท้าตอนที่จะถูกขึ้นเนี่ย คือว่าคนที่ตั้งครรภิกัลลาคอดเนี่ย เวลาจะถูกไม่สะดวกสวายนัก มีรอยเท้า รอยมือเท้า เด็กขอเล่ายาวว่าเป็นอุจจาระของผู้หญิง แล้วก็อาจารย์ก็ต้องการจะทราบข้อเท็จจริง ผลสุดท้ายเมื่อสืบไปแล้วก็ได้ข้อเท็จจริงตามนี้ แสดงว่าเด็ก กอ กับเด็ก ขอ นั้นมีนิสัยต่างกัน หยาบคายละเอียดอ่อนผิดกว่ากัน อันนี้ก็เป็นคดีคดีน้อยเท่านั้นเอง

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้คล้ายจะเป็นตำนานและเทพปกรณัม แต่เนื่องจากท่านผู้เล่าไม่ได้เน้นในแง่ความสัมพันธ์กับศาสนาใดศาสนาหนึ่ง และไม่ได้แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งต่าง ๆ ในโลกจึงจัดเป็นประเภทเบ็ดเตล็ด

อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่องนี้ มีความคล้ายคลึงกับนิทานชาวบ้านจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย เรื่อง นายประจบ นายประจักษ์

๘.๓ ผัวเฝ้าผัวหยอกกับอกแม่

มีคนอยู่ เขาจะไปเก็บมะม่วงมะ เขาว่าถ้าใครเก็บมะม่วงให้เขาได้ เขาจะหยกลูกสาวให้ ทีนี้ ไอ้ลุงมันทำรังบนต้นม่วง เขาว่าเขาไปเก็บให้ ยกลูกสาวให้เขาจริง ๆ นะ เขาว่าจริง ทีนี้มันก็เก็บให้ดัง बातมะ จะหยกลูกสาวให้งั้น งั้น เขา อยู่มาอีกบ้านหนึ่งนะ อยู่บ้านกล้วย ๆ กัน อีกบ้านเขาเห็นคนนั้นมีผัวงุมมะ เขาจะเอาลูกสาวเขามีผัวงุมบ้าง ทีนี้ฮั่นก็ว่า เก็บมะม่วงมังมะ เขาไปเจอจะงูจงอางใหญ่ เขาเอาเชือกมัดคอไปให้ลูกสาวเขา เขาเห็นว่าคนนั้นเขามีผัวงุมแล้วเขาสบาย เขามีกินมีมะ เอาไอ้จิ้งจอกมา มีคึกเอาเข้าห้องมะ เข้าห้องนอนนะ ผู้หญิงกินนอน ทีนี้ งูก็กินมะ กินมาถึงตีน ฮั่นก็ว่าแม่ถึงตีนแล้วนา ฮีแม่ก็ว่า ผัวเฝ้าผัวหยอกกับอกแม่

ก็ว่าอยู่นั้นแหละ กินเข้ากินเข้าถึงเข้าแล้วนะ อีผู้หญิงจะบอกว่าใจก็ไม่บอก ถึงเข้า
แล้วนะ กินมากินมากินจนหมดตัว เข้าถึงจะเรียกลูกมาหุงข้าว ลูกไม่ตื่น เข้าไปดู
ไอ้อ่างทองเท่านี้กินลูกจนหมดทั้งตัว ถึงอกแล้วนะ ถึงกะเองแล้วนะ นี่แหละตัวเข้า
ตัวหยอกก็บอกแม่ ก็ตาย

การวิเคราะห์

นิทานเรื่องนี้แสดงผลของการเอาอย่างโดยไม่ไตร่ตรอง ว่าทำให้ตนเอง
และผู้อื่นได้รับวิบัติ เดือดร้อน

ผู้เล่าออกเสียงคำว่า ยก /yók/ เป็นหยก /yòk/ มะม่วง
/mə - mu:àng/ เป็นม่วง /mun:ay/ และจ้องอ่าง /c oŋ - ʔa: / เป็นอ่าง
/ʔa: / หรือ ไอ้อ่าง ซึ่งเป็นการเพี้ยนเสียงโดยการตัดเสียงพยัญชนะหน้า

ผลการวิเคราะห์เพลงชาบ้านจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง จังหวัดระยอง

เพลงชาบ้านที่รวบรวมมาจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง จังหวัด
ระยอง มี ๓ ประเภท คือ

๑. เพลงพื้นเมือง หรือเพลงปฎิพากย์
๒. เพลงกล่อมเด็ก
๓. เพลงประกอบการละเล่น

ปรากฏผลการวิเคราะห์ดังนี้

๑. เพลงพื้นเมือง

๑.๑ เพลงเอ๋ย

เพลงเอ๋ยจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง ที่รวบรวมมา
ได้นั้น นายย้อย ศักดิ์เมือง และนายจำลอง อัฐโส เป็นพ่อเพลง ส่วนแม่เพลง
คือนางเนิน ผด่อง และนางชูจิตร บำรุงพงษ์ เพลงเอ๋ยสำนวนนี้ร้องดังนี้

ชาย	ยกมือขึ้นเหยมผม	สิบนิ้วประนมเหยมบ่า
	จะไหว้พระภูมิอันนะเจ้าที่	พระธรณี คงคา
	จะไหว้ครูพักอักษร	ฮักทั้งปิตร มารดา
	ถ้าแม่หญิงใดเข้ามาแก่	ขอให้พ่ายแพ้ คำข้า
	ขอให้หลงงงวายไปด้วยวิชา	
ลูกจ๋า	ให้หลงงงวายไปด้วยวิชา (๒ ครั้ง) ... เอ๋ย ...	
ชาย	ฉันออกจากบ้าน	ฉันศิษฐานเสียแล้วก็มา
	เดินมาตามทาง	นกกระรังก้อยข้างซ้าย นกกระไนหนอก- อยู่ข้างขวา
	หาหามาดู	เขาทายว่าคู่ของฉันอยู่ข้างหน้า
	ไม่สู้คำสัว	เหมือนน้องสาวที่มา
ลูกจ๋า	ไม่สู้คำสัวเหมือนน้องสาวที่มา (๒ ครั้ง) ... เอ๋ย ...	
ชาย	เออ เออ เออ	
	ยกมือขึ้นเหยมผม	สิบนิ้วประนมขึ้นเหยมบ่า
	ไหว้พระภูมิหนอเจ้าที่	แม่ทั้งธรณี คงคา
	ลูกไหว้พระพุทธเสียก่อน	แล้วไหว้ปิตร มารดา
	ท่านได้ถนอมกล่อมเกสียง	ได้ปรารภเกลี้ยงลูกมา
	ท่านได้ป้อนข้าวอาบน้ำ	มาวันละสาม เวลา

เกาะขี้ปลาหนาแน่นมีนกนางแอ่นเข้าอยู่ อาศัยเป็นปล่องช่องรูอาศัยอยู่กันเป็นถิ่น
เกาะทะเลบุรีโปรงแลเป็นโพรงเห็นดาว เกาะภูฏีทรายขาวเกาะสามเจ้าปลาตีน
(ลง - ลูกจู้รับสร้อย)
(พอเพลง) เกาะเสม็ดเพชรสีเกาะนี้มีมานาน เรียกกันตามโบราณว่าเกาะแก้วพิสดาร
ที่สำราญชาวบุรีน
หินต่างหินขาวอยู่ปากอ่าวระยอง เกาะสะเกิดใกล้กับช่องน้ำก้นองไหลริน
(ลง - ลูกจู้รับสร้อย)

การวิเคราะห์

๑. วิธีเล่นและลักษณะกลอน เหมือนลำตัดหัว ๆ ไป
๒. เนื้อหา ลำตัดบทนี้กล่าวถึงการเดินทางไปยังเกาะต่าง ๆ ในแถบชายทะเลภาคตะวันออกของไทย รวบรวมชื่อเกาะต่างๆ และแสดงสภาพบางประการของเกาะเหล่านั้นได้ดีทีเดียว

น่าสังเกตว่า สร้อยของลำตัดบทนี้ มีเนื้อหาสัมพันธ์กับเนื้อเรื่องดีมาก

๓. การใช้ถ้อยคำ เป็นคำง่าย ๆ เหมือนเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ
๔. การสะท้อนสภาพสังคม ลำตัดบทนี้นอกจากจะรวบรวมชื่อเกาะต่าง ๆ ไว้แล้วยังแสดงสภาพบางประการของเกาะเหล่านั้นด้วย เช่น

"หินต่างหินขาวอยู่ปากอ่าวระยอง เกาะสะเกิดใกล้กับช่องน้ำก้นองไหลริน"

"เกาะขี้ปลาหนาแน่นมีนกนางแอ่นเข้าอยู่ อาศัยเป็นปล่องเป็นรูอาศัยอยู่กันเป็นถิ่น"

๕. คุณค่า ลำตัดบทนี้นอกจากจะให้ความสนุกสนาน เฟลิดเฟลีนแล้ว ยังเป็นบันทึกเรื่องราวของท้องถิ่นอีกด้วย

หญิง	จะถามพี่ดูสักหน่อย	พี่เอ๋ยก็อย่าหน่ายน้ำใจ
	ทางฉันก็เคยก่อน	ไหนเลยพี่หนอห่างไกล
	จงแะจงเรียนกันเสียสักหน่อย	พี่เอ๋ยอย่าหน่ายน้ำใจ
	อกของน้องมันแสนจะกลุ้ม	มาเจอพ่อหนุ่มบ้านไกล
	มาพบพี่หน้าปากหน้า	พี่เอ๋ยจะลาไปทำไม
ลูกคู่	พี่เอ๋ยจะลาไปทำไม	
หญิง	ฝนตกปรอยปรอย	น้ำก็ย้อยชายคา
	หึ่งตะเข้ก็ขวางคลอง	สือกก็ร้องขวางหน้า
	พี่ชายไม่ส่งฉันก็ยังไม่มา	
ชาย	พี่เหลือบประสพพบพิศตร	อารมณ์นี้รักน้องที่มา
	แม่คนที่หนึ่ง	รูปร่างก็ทิ้งโสกา
	คนที่สอง	รูปร่างสวยผ่องงามสง่า
	ถ้าหนูน้องไม่ส่งพี่ก็ยังไม่มา	
หญิง	ฉันนุกน้ำมาออกฉีก	หึ่ง (ไม่ชัด) นั้นก็จับขา
	สองตีนก็เดินหญาแพรก	สองมือก็แหวกหญาคา
	ว่าพี่ชายไม่ส่งฉันยังไม่มา	
ชาย	พุทโธพุทหง	ว่าอนิจจังแม่เนินจำ
	ทั้งบ้านเพนั่มนน้ำตัน	แม่หนูเนินหนูน้องจะเดินก้าวหน้า
	บ้านเพนั่มนที่ทราย	มีอะไรมันก็มีแต่ปลา
	ไม่มีหมึกมีปลาที่ไหนจะว่าย	
	บ้านเพนั่มนได้แต่กลืนน้ำลาย	
ลูกคู่	บ้านเพนั่มนได้แต่กลืนน้ำลาย ... (๒ ครั้ง) .. เอย ..	

หญิง	ฟังสุนทรวอนว่า ออกของจิตมันผิดสังเกต ก็ด้นลงไปไม่เข้าตำรา ... เออ	ฟังจำลองเขาได้มาเรียกหา ดูแล้วทุเรศแก่ตา
ชาย	ถ้าแม่นผีได้หนูน้องคนนี้ ฮักทั้งข้าวไม่ให้น้องตำ พินตองพี่จะหักทำให้ ตัวพี่ทำนา ถ้าได้หนูน้องคนนี้ ก็มาเถิดหนาหนอแม่มา ถ้าได้ไปอยู่เสียกับพี่ยา มาเถิดน้องไม่ลำบาก ให้ไปอยู่กันเสียดีดี	ร้อยวันพันปีพี่ไม่ไปไหน ฮักทั้งน้ำไม่ให้น้องดัก อยู่เฝ้าเปลี่ยวกาย ให้ไปอยู่กับพี่มันคงสบาย ตัวพี่จะพาน้องไป ช่วยกันทำนา ทำไร่ ไม่ให้พี่น้องนี้กรากกร่างงานอะไร ไปอยู่กับพี่เสียคงสบาย (ซ้ำ)
ชาย	มาเถิดหนอมา ฝูงละมั่งกว้างทอง โน้นแน่นตันเต็งเป็นแถว ทั้งกาหลงโน้นแน่นสูงลิ่ว ทั้งมะเดื่อสุกดาบ นั่นแน่นไอน์กกางเขน เที่ยวหาลูกน้อยที่คอยตามทาง	พี่จะพาน้องไปชมไม้ในดง ไปชมหงส์ ศิรินไพร มันเหี่ยวท่อน้อยอยู่ในไพร โน้นแน่นตันเต้งเป็นทิว ทั้งตุ้มกลาสล้าง มันหล่นเกลื่อนกลาดตามทาง มันโลดเต้น เดินบ้าง
ลูกคู่	เที่ยวหาลูกน้อยที่คอยตามทาง (๒ ครั้ง) ... เออ ...	

หญิง	ตบมือตัมมะ เผาะ	พี่น้องก็เหาะไปสวรรค์
	ไปไหว้พระจันทร์ทรงกลด	ไอ้พวกเหล่านี้ไหว้เรหมด (ซ้ำ)
ชาย	พี่จะจดหมายไปถึงพระอินทร์	พี่จะติดพิณไปถึงเทวดา
	ถ้าได้เห็นน้องเหาะให้ช่วยเกาะลงมา (ซ้ำ)	
ชาย	เก็บดอกไม้ร่วมต้น	เก็บอยู่คนละกิ่ง
	หญิงทั้งหลายชายทั้งปวง	อย่าว่าพี่ช่วงพี่ชิง
	พี่เก็บอยู่ก่อนหล่อนเอ๋ยจริง ๆ	
ลูกคู่	พี่เก็บอยู่ก่อนหล่อนเอ๋ยจริง ๆ (๒ ครั้ง) เอย ...	
ชาย	น้องเก็บดอกกรักรมาร้อย	ทำเป็นสายสร้อยแม้น้องหญิง
	ตัวพี่นั้นหนา	จะเจรจาด้วยเสียทุกสิ่ง
	ความรักแม่หนู	พี่อยากเป็นคู่จริง ๆ
	พี่จะหาเจ้าแก้วเข้ามาสู่ขอ	จะปลูกเรือนหอให้กับน้องหญิง
	ตัวพี่รักใคร่แม่สายใจจริง ๆ	
ลูกคู่	ตัวพี่รักใคร่แม่สายใจจริง ๆ (๒ ครั้ง)... เอย ...	

การวิเคราะห์

๑. วิธีเล่นและลักษณะกลอน เพลงเอ๋ยของบ้านเพ เล่นเหมือนเพลงเอ๋ยของตำบลตาขันทุกประการ ลักษณะกลอนก็ตรงกัน แสดงว่าเป็นการเล่นอย่างเดียวกันแน่นอน

๒. เนื้อหา เนื่องจากวิทยากรไม่ได้ร้องเพลงเอ๋ยมาเป็นเวลานาน ดังนั้น ลำดับเนื้อหาจึงค่อนข้างสับสน เป็นทำนองนึกอะไรได้ก็ร้องอันนั้น ทั้ง ๆ ที่ความจริง เนื้อหาของเพลงเอ๋ยจะเหมือนเพลงพื้นเมืองทั่ว ๆ ไป คือ มีบทไหว้ครู เกริ่นชมโฉม ประชกหาพาหนะ ชมป่า เป็นต้น

๓. การใช้ถ้อยคำ ส่วนใหญ่ใช้คำง่าย ๆ ที่มีความคมคาย เช่น

"ฉันบุกน้ำมาออกศึก ห้าง (ไม้ขีด) นั้นก็จับขา
สองตีนก็เดินเท้าแพรกก สองมือก็แหวกหญ้าคา
ว่าพี่ชายไม่ส่งฉันยังไม่มา"

นอกจากนี้ยังมีการใช้คำแบบ "กลอนแดง" ด้วยเช่น
"ตบมือตัมมะเพาะ หีน้องก็เหาะไปสวรรค์
ไปไหว้พระจันทร์ทรงกลด ไอ้พวกเหล่านี้ไหว้สีเวาหมด"

และฝ่ายชายก็แก้ได้อย่างคมคายว่า
" พี่จะจดหมายไปถึงพระอินทร์ พี่จะติดพิณไปถึงเทวดา
ถ้าได้เห็นน้องเหาะ ให้ช่วยเกาะลงมา "

๔. การสะท้อนสภาพสังคม เพลงเอ๋ยของบ้านเพสะท้อนสภาพสังคม

ดังนี้

๑. ความเคารพครูบาอาจารย์ พ่อแม่ และผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาทั้งปวง ตลอดไปถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายในโลกด้วย

๒. ฝ่ายชายต้องเป็นฝ่ายออกปากเชื้อเชิญก่อน เพราะผู้หญิงไม่นิยมแสดงอารมณ์ความรู้สึกให้ "ออกนอกหน้า"

๓. มีความเป็นคนรักธรรมชาติ ช่างสังเกต และเป็นศิลปินแบบพื้นบ้านสามารถพรรณนาธรรมชาติได้อย่างถูกต้องและสวยงามในด้านภาษา

๔. คุณค่า เพลงเอ๋ยเป็นมรดกของชาวบ้านเพมานาน และยังเป็นเครื่องแสดงทักษะ และฝึกปากอันคมคายอีกด้วย

อนึ่ง ในการรวบรวมครั้งนี้ สามารถรวบรวมเพลงเอ๋ยได้อีกสำนวนหนึ่ง ส่วนใหญ่เน้นไปทางการไหว้ครูอย่างละเอียด คือ

เพลงเอ๋ย

(ไหว้ครู)	เอ๋ย ... ยกมือขึ้นเตียมผม	สับนิ้วประนมขึ้นเตียมบ่า
	จะไว้ครุพักอักษร	อีกทั้งคุณปิตรมารดา
	ถ้าลูกไปไหนหนอที่ตรงไหน	ขอให้ครูตามไปรักษา
	ให้หลุดผลุดปล่อง	เหมือนดังคลองกระชา
ลูกจ๋า	ให้หลุดผลุดปล่อง	เหมือนดังคลองกระชา (๒ ครั้ง) เอ๋ย
ชาย	ฉันมาตีวงลงไว้เผื่อ	ฉันมาปูเสื่อไว้ทำ
	ฉันมาตีวงหนองลงไว้เผื่อ	ฉันมาปูเสื่อไว้ทำ
	ไม่เห็นธูเพลง	เดินเร่งเข้ามา
ลูกจ๋า	ไม่เห็นธูเพลง	เดินเร่งเข้ามา (๒ ครั้ง) เอ๋ย
หญิง	ฉันมาตีวงลงไว้เผื่อ	ฉันมาปูเสื่อไว้ทำ
	ฉันมานั่งคอยนอนคอย	ออกเหื่อไหลย้อยโคมหน้า
	ไม่เห็นธูเพลง	เข้ามาเจรจา
ลูกจ๋า	ไม่เห็นธูเพลง	เข้ามาเจรจา
หญิง	โธ่ละนั่งโธ่ละนั่ง	ตกอยู่ในหว่างเขาควาย
	โน้นก็รักทางนี้ก็รัก	มันเป็นสองฝักสองฝ่าย
	เปรียบเหมือนน้ำมีสองคลอง	ที่เอ๋ยชิงช่งกันไร
	ทั้งเมียน้อยจะให้หนุ่มว่าง	อีกทั้งเมียหลวงจะให้หนุ่มไหม
	ตัวของพี่เอง	นั่งกางเกงขึ้นใน
ไหว้ครู	เอ๋ย ... ยกมือขึ้นเตียมผม	สับนิ้วประนมขึ้นเตียมบ่า
	ลูกไหว้พระภูมิเจ้าที่	แม่นางอรณังคคา
	ลูกไหว้พระพุทธรูปเสียก่อน	แล้วก็ไหว้ปิตรมารดา

แล้วลักเอาเกือกแก้วกับกระบองทองซึ่งเป็นของศักดิ์ดา ารูปทรงเงาธนูได้หนี-

มารดาห่างเห

แม่ผมตัดหัวจอนชำ เลืองค้อนตาคม

ฉันเหาะขึ้นโผยมลอยตามลมพัดเพ

(ลง - ลูกอุ้มรับสร้อย)

(แม่เพลง)

เหาะละลือปลิวคว้างมาในกลางอัมพร ลงจับที่สิงขรให้แงงนอนได้เฒ่

ผ่ายนุพัตย์ักษ์ปามารดาของตน

ได้ตามร้องเรียกกลิ่นเมื่อสุริยันโพล์เพล

ร้องเรียกฉันตั้งพันคำฉันใจดำไม่ลงไป

เพราะกลัวแม่ยักษ์ร้ายเล่นเอาหัวใจ-

ว้าเหว

พระแม่เจ้าจอนใจเพราะรักใคร่ลูกยา

จึงเขียนเป็นคำตาไว้ที่ศาลาเหลี่ยมเว

แม่ก็เลยม้วยมรณลงจากสิงขรปลายเขา

โอ้ออกข้าพเจ้าเหมือนเรือสำเภา-

ทะเล

ฉันรับลงจากสิงขรแลเห็นอักษรคาถา

ได้ร้องเรียกเมื่อปลาเมื่อเวลาซัดเซ

(ลง - ลูกอุ้มรับสร้อย)

เหาะระเห็จ เอ็กข์ข้ามคีรีเขาเขิน

ข้ามพนาเขวเนินเงาะก็เดินร่อนเร่

เข้าในเมืองสามลเป็นกุศลของเงาะ

เข้าตำบลงจำเพาะไค้ตีเกราะฮาเฮ

ที่ป่าวร้องร่อยเอ็ดไปทั่วประเทศธานี

ให้เข้ายังกรุงศรีมีเวลาตรงเด

ทั้งเจ็ดนางเสือกดู ยังเหลืออยู่รจนา

ทั้งหกนางกัลยาได้ภัสดาสวยเก

หัวสามลซัดใจจึงป่าวไปอีกครั้ง

แต่ก็ไม่สมหวังมากลับชิงชิงห่างเห

แม่ผมตัดเชิงเกลื่อนมาง้อเจ้าเดินใจห่อ

ไม่เห็นใจฉันบ้างหนอโอแม่ช่อสาเก

(ลง - ลูกอุ้มรับสร้อย)

การวิเคราะห์

๑. วิธีเล่นและลักษณะกลอน ลำตัดของบ้านเพมีลักษณะเหมือนลำตัดโดยทั่วไป จะเล่นในเทศกาล หรืองานพิธี เช่น สงกรานต์ บวชนาค เป็นต้น ลักษณะเพลงมีสร้อย ๑ บท ลูกคู่จะร้องซ้ำ ๒ - ๓ ครั้ง แล้วแม่เพลงหรือพ่อเพลงจึงร้องส่วนที่เป็นบทหรือเป็นเนื้อหา

อนึ่งสร้อยที่ปรากฏในบทนี้น่าสนใจมาก เพราะร้องสั้น ๆ ซ้ำ ๆ แต่มีความหมายและความไพเราะดี

๒. เนื้อหา ลำตัดบทนี้จับตอนเจ้าเงาะหนีนางพันธุรัตน์ จนถึงท่อนางเลือกคู่

๓. การใช้ถ้อยคำ ส่วนมากเป็นถ้อยคำง่าย ๆ เหมือนเพลงอื่น ๆ แต่มีบางคำที่ฟังดูไม่มีความหมายเช่น "ตัวผู้เดียวเที่ยวไป เหมือนกับชายฉกรรจ์" คำว่า เน น่าจะตัดมาจากคำว่า เนรเทศ แต่ในกลอนที่ว่า "ฉันเองได้ออกเที่ยวมันแสนเปื่อยอาเห" และ "จึงเขียนเป็นคาถาไว้ที่ศาลาเหลี่ยมเว" ไม่ทราบว่าจะหมายความว่าอย่างไร พิจารณาแล้วคงเป็นเพราะผู้ร้องฟังและจดจำมาจากท่านอื่น โดยไม่คำนึงถึงความหมาย เพียงแต่ฟังรวม ๆ แล้วพอเข้าใจก็ใช้ได้เท่านั้น หรือแม้แต่ชื่อนางพันธุรัตก็ออกเสียงเป็น "นุพัต"

การเรียกผู้หญิงว่า "แม่ผมหักหัดจอน" หรือ "แม่ผมหักเซิงเกลิอน" แสดงภาพทรงผมของผู้หญิงได้อย่างชัดเจน ส่วนการเรียกว่า "เจ้าขอสาเก" นั้นให้ภาพที่สวยงาม และมีเสียงไพเราะ

๔. คุณค่า ลำตัดบทนี้ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินและยังช่วยเผยแพร่นิทานชาวบ้าน เรื่องสังข์ทองอีกด้วย

บทที่ ๒ นายจำลอง ชรัส เป็นพ่อเพลง มีเนื้อร้องว่า

ลำตัด

(สร้อย) เรือน้อยลอยกว้าง ยังไม่ถึงฝั่งลอยอยู่กลางกระสินธุ์
ถึงยามวิบัตคลื่นซัดโผผาง (ซ้ำ) เรือลำน้อยลอยกว้างอยู่กลางวาริน
(พ่อเพลง) ผมได้ออกเพผมได้แร้สัญจร ผมจากบ้านกินเมืองนอนต้องเดือด-
ร้อนไปทั้งสิ้น

อุตสาห์ท่ามาหากินอยู่ในแถวถิ่นเมืองไทย พวกกันมาหลายนายตั้งใจไว้ไป-
ทำกิน

ถ้าไปเที่ยวเกาะช้างตำบลบางเขากี้เรียก ผู้คนสำเนียงเขาเรียกกันทั้งสิ้น
เกาะช้างกว้างใหญ่มีวัวควายอยู่บนเขา ทำนาทำข้าวมีสวนมะพร้าวทำกิน
เกาะจิงงามเลิศเกาะเปริดงามหรู เกาะแมวเกาะหมูยังมีแม่หนูนั่งขึ้น
เกาะแมวเกาะหมามีบันหยาหลายหลัง เป็นทำเลที่ตั้งอยู่ตามฝั่งวาริน

(ลูก - ลูกจู้รับสร้อย)

(พ่อเพลง) เขาแหลมสิงห์สมใจมีกระโจมอยู่บนเขา มีสระเบ้าพวกเจ้าเข้าสระเหว้า-
บ้าน

เราก็นักลำตัดได้ฝึกหัดมาเหมือนกัน ยังไม่เคยवादทวันเพาะประชัน-
มาจนขึ้น

เกาะนมสาวเศร้าสร้อยแสนละห้อยเปล่าเปลี่ยว ตั้งอยู่โดดเดี่ยวน่าवाद-
เสียโฉมฉิน

หินเจ้าลอบเจ้าลาวดูยิตยาวน่ากลัว ถึงเวลามีคนมาดูน่ากลัวชนหิน

เกาะบ้านในไกลฝั่งเกาะบ้านกลางเป็นกรอก มีเรือวิ่งเข้าออกเกาะบ้านนอก-
มีสิ้น

เกาะขี้ปลาหนาแน่นมีนกนางแอ่นเข้าอยู่ อาศัยเป็นปล่องช่องรูอาศัยอยู่กันเป็นถิ่น
เกาะทะเลปรุโปร่งแลเป็นโพรงเห็นดาว เกาะภูทิวรายขาวเกาะสามเจ้าปลาตีน
(ลง - ลูกคู่รับสร้อย)

(พอเพลง) เกาะเสม็ดเพชรสีเกาะนี้มีมานาน เรียกกันตามโบราณว่าเกาะแก้วพิสดาร
ที่สำราญชาวบุรีน
หินต่างหินขาวอยู่ปากอ่าวระยอง เกาะสะเกิดใกล้กับช่องน้ำก้นองไหลริน
(ลง - ลูกคู่รับสร้อย)

การวิเคราะห์

๑. วิธีเล่นและลักษณะกลอน เหมือนลำตัดทั่ว ๆ ไป
๒. เนื้อหา ลำตัดบทนี้กล่าวถึงการเดินทางไปยังเกาะต่าง ๆ ในแถบชาย
ทะเลภาคตะวันออกของไทย รวบรวมชื่อเกาะต่างๆ และแสดงสภาพบางประการของเกาะ
เหล่านั้นได้ดีทีเดียว

น่าสังเกตว่า สร้อยของลำตัดบทนี้ มีเนื้อหาสัมพันธ์กับเนื้อร้องดีมาก

๓. การใช้ถ้อยคำ เป็นคำง่าย ๆ เหมือนเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ
๔. การสะท้อนสภาพสังคม ลำตัดบทนี้นอกจากรวบรวมชื่อเกาะต่าง ๆ ไว้
แล้วยังแสดงสภาพบางประการของเกาะเหล่านั้นด้วย เช่น

"หินต่างหินขาวอยู่ปากอ่าวระยอง เกาะสะเกิดใกล้กับช่องน้ำก้นองไหลริน"

"เกาะขี้ปลาหนาแน่นมีนกนางแอ่นเข้าอยู่ อาศัยเป็นปล่องเป็นรูอาศัยอยู่กันเป็น
ถิ่น"

๕. คุณค่า ลำตัดบทนี้นอกจากจะให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินแล้ว ยัง
เป็นบันทึกเรื่องราวของท้องถิ่นอีกด้วย

๑.๓ เพลงฉ่อย (เพลงไอ้เป่)

เพลงฉ่อย หรือเพลงไอ้เป่ที่รวบรวมจากบ้านเพ มี ๒ บท คือ บทที่

๑ เพลงฉ่อย ชื่อนายย้อย ศักดิ์เมือง เป็นพ่อเพลงมีเนื้อร้องดังนี้

(ไหว้ครู)	ยกมือขึ้นเทียบผม	สิบนิ้วประนมขึ้นเทียบบ่า
	ลูกไหว้ครูเฝ้าแต่เก่าก่อน	ว่าท่านได้สอนลูกมา
	วันนี้ลูกมาออกสนาม	ให้ครูช่วยตามรักษา
	ขอให้พอใจเสียกับท่านผู้ดู	ขอให้เพราะหูกับท่านผู้หา
	ให้หมดคด้วยกันเสียกับท่านที่มา ... ฟัง	
(ลูกคู่)	(เอชา เอชา ชา ฉ่า ชา นอย แม่)	
(ชาย)	ไหว้ครูเสร็จสรรพ	นี่ก็จะจับข้อตัน
	แม่ศรีจำปาหน้ามน	เชิญน้องมาเจรจา
	เชิญน้องเอื้อนสักพัก	ออกมารับรักของพี่ ... ไว้ (ลง)
(ลูกคู่)	เชิญน้องเอื้อนสักพัก (ซ้ำ)	ออกมารับรักของพี่ ... ไว้ เอย
	ซ้ำ ชา ฉ่า ชา นอยแม่	
(ชาย)	อีแม่นพหรือกระไรพะรดิน	น้องฟังก้าดัดจะรัก
	ตัวพี่เห็นหล่อนมากนัก	อยู่แต่ก็ใน เมืองธานี
	พี่จะทาละมุนละมุนละม่อม	หาเหมือนแม่หม่อมหล่อนเอ๋ย หามี..ไม่
(ลูกคู่)	รับท่านองเคิม	
(ชาย)	พิศดูกะหมับ	แม่เนื้อหล่อนก็ยังจับกะเหมา
	พิศดูจอนหูของเจ้า	เหมือนหนึ่งก็ดังหงส์จะบิน
	แม่เนื้อเหลืองเรืองตา	พี่ดูเหมือนท่าเสียขมื่น ... ไว้
(ลูกคู่)	รับท่านองเคิม	

(ชาย) มาหิจะพาน้องไป

ทุกวันเขาตายยังโบไม้ร่วง

ถ้าน้องได้พี่ไปเป็นผัว

ของนี้แม่จะหาทำไม

มันมันเหมือนยังทั่วเผาไฟ

(ສູກຄູ່) ເອ້ໜ້າ

(หญิง) พิศณุกายี

จะขอชมโฉมแต่รูปคอต้น

แวนบ้านตาต้อปลอด

ฟังสำเนียงเสียงแจ้ว

សមាជិកកិត្ត

ว่ามาจากไหนกันล่ะพี่

มาทำพาหิไช่ใหม่

ว่ารูปร่างโสมภพวิไล

ฉันจะให้กินกล้วยทอดชิ้นใหญ่ (ลง)

ฟังเขามา เรียบแล้วใช่ไหม

ก็อยากให้รู้แน่ใจ

จะมากันของคีน้องข้างใน

(ຈຸດ) ເອົາ

(ชาย) จะมา কিনของดีข้างใน

อ้ายข้างในของน้องไยดี

จะคำเสียนี้กลับไป

(ស្រាវជ្រាវ) ខេត្ត

(หญิง) จะคำเสียนี้กลับไป

ปีเตอร์ ลากหางเหมือนอย่างเหี้ย

เห็นจะไม่ไ้เสียแม็ดใน

(ลูกคู่) เฮฮา.....

(ชาย) ถ้าแม่พี่ได้นี้มน้อง

ไม่ให้ลະเฌนเกินท่าง

ตัวที่จะเล่นใส่กัญแจ

ทั้งแคคทั้งลมฟ้าไม่ให้ต้อง

พี่รักภริมย์อยากจะชมจะชื่น

พี่จะบอกจะบอกพี่จะบอกจะเล่า

พี่จะประคองเคียงนาง

อียอกสนันท์พิสมัย

เขาน้องไว้แต่ห้องใน

จะสงวนวลน้องขวัญใจ

กลางค้ำกลางคั่นพี่จึงจะไข

พี่จะชวนจะเข้าใจ

- เมื่อยามจะจี๊ดไม่ให้ซ้ำ
ให้น้องมารับน้ำรัก
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
(หญิง) ก็เอาพี่มาเป็นผัว
จะขอชมโฉมแต่รูปคอตัน
แหวะบ้านกับน้องสาว
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
(หญิง) ผันแปรหนูแลประสพ
เหลือบเนตรแม่เห็นหนัก
เห็นหน้าพี่เสียแล้วก็ให้ท้าว
ให้เสียตนเสียตนสิ้นสิ้น
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
(หญิง) เปรียบเหมือนเนื้อไค้ยีนินไกล
ขอเชิญขี้จะขอเชิญขี้จำ
ให้มากินพลูทั้งราก
เล่นกันจนเซ่ใจ
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
(ชาย) พี่จะชมโฉมแม่คอตัน
ดูหน้าออกไม้กตะโปกเม้า
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
(ชาย) ไอนั้นเหมือนยังเต้าหมอบตาย
ถดที่ตันไปคนที่สอง
นมตาลนมโตง ท่องพลุณมยาน
(ลูกจ๋า) เอ๋ชา
จะคอยคลั่งคอยคลำคอยเคล้นคอยไคล
ของพี่สักพักเป็นไร
เหมือนยังเอาถั่วลันเไฟ
รูปร่างโสภณวิไล
จะให้กินหอยกาวตัวใหญ่
เหลือบตาไปพบพี่ชาย
น้องนี้ให้ระอาคร้ามอาว
เปรียบเหมือนดังบ่าวเห็นนาย
เปรียบเนื้อไค้ยีนินไกล
เชิญนั่งบนพะเพิงใน
หรือมากินหมากทั้งขน
รูปร่างสวยลันวิไล
หว่างขาเอ็งเหมือนเต้าหมอบตาย
ดูอละของวิไล
มันน่าเล่นเสียให้บ้านตะไท

(ชาย) นำเล่นเสียให้บ้านตะไท

 ถัดที่สองแล้วคนรองที่สาม

 รูปร่างเหมือนพรานเดินไพร

 ลูกเต้าใครหนอเขาช่างทำ

 ดูอันจ้ำมน้ำน้ำเยอกระไร

(ลูกจู้) เอ้อชา

(ชาย) โฉมยงกระหงเห็น

 เมียรักจะเดินไม่ไหว

 มาเกิดที่จ๊ะจ๋ม

 สองมือก็จะกุมเมียรไป

 ไปขมนกในคง

 เชิญมาชมหงส์ในไพร

 โน้นแน่ละมั่งกว้างทอง

 มันเที่ยวท่องอยู่ในไพร

 มาเกิดน้องมา

 ตัวพี่จะครรไล

(ลูกจู้) เอ้อชา

(ชาย) ตัวพี่จะพาน้องไป

 โน้นแน่ตันเต็งเป็นแถว

 นุ่นแน่ตันเตัวเป็นทิว

 ทั้งกาหลงสูงลิ่ว

 โน้นตันคุ่มกาสล้าง

 อีกทั้งมะเดื่อยลุดาด

 นั่นมันหล่นกล่นกลาด ตามทาง ..ไป

(ลูกจู้) เอ้อชา

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอนและวิธีเล่น เหมือนเพลงไอ้แป่จากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย แต่เนื่องจากที่ตำบลบ้านเพ อำเภอมือหนึ่งขาด พ่อเพลง แม่เพลง และลูกจู้ที่ชำนาญ ทำให้บทต่าง ๆ ตลอดจนการร้องรับของลูกจู้ไม่สมบูรณ์

๒. เนื้อหา มีบทไหว้ครู บทเชิญและบทเกี้ยว ซึ่งแต่ละบทไม่สมบูรณ์นัก ด้วยสาเหตุดังกล่าวแล้วในข้อ ๑

๓. การใช้ถ้อยคำ

๑. การใช้คำง่าย เช่น

"ไหว้ครูเสร็จสรรพ นี่ก็จับข้อต้น
แม่ศรีจำปาน้ำมน เชิญน้องมาเจรจา"

๒. มีการใช้คำสองแง่สองมุมอยู่มาก เช่น

"เมื่อยามจี่พี่จะไม่ให้ซ้ำ จะคอยคลึงคอยคลำคอยเคล้นคอยไคล"
ให้น้องมารบน้ำรัก ของพี่สักหักเป็นไร"

๓. การใช้คำเรียกฝ่ายตรงข้าม มักเป็นคำอ่อนหวาน ให้ภาพชัด

เจน เช่น

"ถ้าแม่นพี่ได้นมน้อง พี่จะประคองเคียงนาง
ไม่ให้ละเมินเห็นห่าง อียอดสนิทพิสมัย"

อนึ่งเป็นที่น่าสนใจว่า บทไหว้ครูของเพลงฉ่อยบทนี้มีความคล้ายคลึงกับ
บทไหว้ครูเพลงเอ๋ย (อุหน่า ประกอบ) มากและหากเปรียบเทียบกับเพลงไอ้
แป่ของตำบลตาขัน ก็มีเนื้อหาและการใช้ถ้อยคำคล้ายคลึงกัน จนเชื่อได้ว่า เป็นเพลง
จากครูเดียวกัน

๔. การสะท้อนสภาพสังคม

แสดงภาพการแต่งกายของผู้หญิงอย่างชัดเจนพอควร เช่น

"ศิศอุกระหมับ แม่เนื้อล่อนก็ยังจับกะเหมา
ศิศอุจอนหูของเจ้า เหมือนหนึ่งก็ดั่งหงส์จะบิน
แม่เนื้อ เหลือง เรืองตา พี่ดูเหมือนทนายมันไว้"
"แม่หนูจัดแจงแต่งตัว ... เร็วหรือหัวนุ่งลาย
แม่หนูยกหม่ดอก แม่ดูสวยหยอกริไล
นางหยิบกระจากันฉ่อง หนูหยิบมาส่องวิไล
กระจากูเขม้นหนูเห็นไม่งาม ก็เลยเอาน้ำมันใส่

หยิบหรืน้อยขึ้นมาสอยเสย ผมของน้องก็เลยกระจาย"

๒. แสดงความเป็นธรรมชาตินิยมของคนบ้านเพ เช่น

"ไปขมนกในทอง เขียวชมหงส์ในไพร

โน้นแน่ละมั่งกว้างทอง มันเหี่ยวท่งอยู่ในไพร"

โน้นแน่ตันเต้งเป็นแถว นุ่นแน่ตันเต้งเป็นทิว

ทั้งกาหลงสูงลิ่ว โน้นตันตุ้มกาส้าง

อีกทั้งมะเดื่อสุกตาด นันมันหล่นกล่นกลาดตามทางไป"

๕. คุณค่า เพลงน้อยเป็นมหรสพที่ผู้ฟังทั่วไป และยังเป็นสิ่งแสดง
ความเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน มีปฏิภาณไหวพริบของชาวบ้านเพด้วย

บทที่ ๒ นายจำลอง ฮัฐโส เป็นพ่อเพลง มีเนื้อร้องว่า

สิบนิ้วอบนม เลือดนักรบทุกท่าน อีกทั้งนายสิบพลทหารเสียทุกนาย

จะร้องกลอนสดเสียให้มันหมดสิ้น กล่าวถึงอินโดจีนกับประเทศไทย

เมื่อ ร.ศ. ๑๑๒ เป็นปฐม เอามกราคมขึ้นเป็นปีใหม่

ใช้รัฐธรรมนูญขึ้นปกครอง ให้สิทธิ์พี่น้องชาวไทย (เอ๋ชา)

นานาประเทศเขาก็ดลาด ว่าน้ำมันก๊าดเชื่อไม่ได้

ทั้งไค้กกระจอกมันคอยสมหัว ปกปิดความชั่วมันไว้

ยกตัวอวดตนว่าเป็นคนเก่ง ไว้ลายนักเลงอวดไทย (อ๋ชา)

ไว้ลายนักเลงอวดไทย

นำเอาเครื่องบินเข้ามาเชิด นำเอาลูกระเบิดมาทิ้งให้

ส่งกระสุนเข้าม้างท่าฝน ห้างปืนเล็กปืนกลปืนใหญ่

เดชะว่าคุณพระท่านคุ้มครอง ไม่เห็นจะถูกพี่น้องชาวไทย (เอ๋ชา)

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอนและวิธีเล่น เหมือนเพลงน้อยทั่วไป

๒. เนื้อหา พิจารณาแล้วผู้ร้องคงเจตนาจะเล่าเหตุการณ์ ๓ เหตุการณ์

คือ

๑. สมัย รศ. ๑๑๒ ซึ่งตรงกับสมัยรัชกาลที่ ๕ มีเหตุการณ์ไทยเสียดินแดน

๒. สมัย พ.ศ. ๒๔๗๕ ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง

๓. สมัย พ.ศ. ๒๔๘๓ ซึ่งมีประกาศเปลี่ยนวันขึ้นปีใหม่จากวันที่ ๑๓

เมษายน มาเป็นวันที่ ๑ มกราคม และเกิดสงครามโลกครั้งที่ ๒ แต่การกล่าวถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้กล่าวรวม ๆ กันไป จนผู้ฟังอาจไม่เข้าใจ หรือเข้าใจผิดได้

๔. การใช้ถ้อยคำ เป็นคำง่าย ๆ แต่มีคำที่เป็นสัญลักษณ์บ้าง เช่น "ไอ้คนกระจอก" น่าจะหมายถึงชาวตะวันตก และมีการใช้คำเปรียบเทียบ เช่น "ส่งกระสุนเข้ามาดังห่าฝน"

๕. การสะท้อนสภาพสังคม แสดงความคิดของคนบ้านแพต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าไม่นิยมชาวตะวันตก

๖. คุณค่า เป็นบันทึกเหตุการณ์และบันทึกทัศนคติของคนบ้านแพในสมัยหนึ่ง

๑.๔ เพลงขอทาน

เพลงขอทานจากตำบลบ้านแพ อำเภอมือง นายจำลอง ฮัฐโส เป็นพ่อเพลง มีเนื้อร้องดังนี้

(พ่อเพลง) ผมจะยกเรื่องราวขึ้นมากล่าวว่า
อีกทั้งเจ็ดอนงค์เจ้าก็ทรงสละใบ
เก็บเอาดอกรักหักมาร้อย
ลอยลงเล่นน้ำในลำกว้าง

ถึงนางมโนहरาทังเจ็ดนาง
ชักชวนกันไปใส่ปีกหาง
ทำเป็นสายสร้อยดูสำอาง
ก็ลงเล่นในกลาง เอย .. สระ
เอ็งเงอ เอ็งเงย

(ลูกจ๋า) มาลอยลงเล่นน้ำ เอ็ง เอ้อ เอ็ง เออย เอ้อ เออ เอ้ย ในลำกว้าง
ก็เลยลงเล่นน้ำในลำกว้าง ลงเล่นในกลางเอ๋ยสระ
เอ็ง เออย เออ เอ้ย

(พ่อเพลง) ฝ่ายว่าตาพรานบุญแก่ก็มันป่า
 แก็กเห็นเต็มหูรู้เต็มตา
 ทำไฉนจะได้สักคน
 เพื่อจะได้รางวัลประทานทอง
 ตาพรานหนึ่งนึกเฝ้าแต่ตริตรอง

แกเที่ยวแหวกพฤษภาเที่ยวมองดู
พบคนบินได้บนเวหา
เอาไปถวายพระสุธนเจ้าจอมพารา
ดีกว่าเที่ยวท่องหาหนองำ
จนพระสุริยา .. เอย .. เย็น

(ลูกคู่) ตาพรานหนึ่งนึกเฝ้าแต่ตริกตรา

จนพระสุริยา ... เห็น

(พ่อเพลง) จួយมิดจวยพริ้วไปหาเถาเครือ
ได้แต่สั่นสั่นใช้การไม่ได้
แลเห็นเสาสงสองริบรี
นั้นวัดใครหนอมาก่อสร้าง
ต้องเข้าไปดูเล่นให้มันเห็นแก่ต

เที่ยวไปจนเหงื่อโชยหน้า
ตาพรานเที่ยวไปจนตัวป่ำ
เอ๊ะดูท่วงดูทีจะเป็นวัวควา
ไฉ่ไฉ่ในกลางดงป่า
คิดแล้วไม่ช้า ... พลัน

(ลูกจ๋า) - จะเข้าไปดูเล่นให้มันเห็นแก่ตา

คิดแล้วไม่ช้า ... พลัน

(พ่อเพลง) แกจึงรีบตะลึ่งไปถึงภู

ถึงกฤติธำนินางเข้าฉานภาวณา

จึงร้องถามว่านั่นท่านเป็นพระหรือท่านเป็นเณร หรือท่านเป็นเณรหรือว่าท่าน-
เป็นชีหรือเป็นภิกษุอยู่กลางป่า

ฝ่ายพระลิหธาแกจิงว่าออกไป	เราไม่ใช่พระเราไม่ใช่เณรเราไม่ใช่
	ใช่ใช่ใช่ เราเป็นฤาษีอยู่ในกลางป่า
อีกทั้งข้าวทั้งปลาเราไม่ได้กิน	รักษาแต่ศีลเข้าฌานภาวนา
ประสกทำคงไปทางไหนมา	ขอเชิญแจ้งกิจจา ... เกิด

การวิเคราะห์

๑. ลักษณะกลอนและวิธีเล่น ลักษณะกลอนเป็นกลอนหัวเตี๋ยมีพ่อเพลงร้องบทต่าง ๆ แล้วถูกผู้รับคำสุดท้าย วิหยากรอธิบายว่าเพลงขอทานนี้เอาไว้ร้องขอทาน แต่เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับเพลงแอ่วขอทานของชาวตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย พบว่ามีความคล้ายคลึงกันมาก จนเชื่อได้ว่าเป็นเพลงเดียวกัน แต่เนื่องจากกาลเวลาที่ล่วงเลยไปและสถานที่ที่ต่างกันทำให้วัตถุประสงค์ในการร้องต่างกันไป

๒. เนื้อหา เพลงขอทานบทนี้เล่าเรื่องพระสุธน-มโนห์รา ตอนเจ็ดนางมาอาบน้ำ และพรานบุญเข้าป่า

๓. การใช้ถ้อยคำ ถึงแม้จะใช้ถ้อยคำง่าย ๆ แต่ก็เหมาะสมกับเนื้อหา และมีความสละสลวย เช่น

"ทั้งเจ็ดองค์เจ้าก็ทรงสละโบ	ชักชวนกันไปใส่ปีกหาง
เก็บเอาดอกรักมาหักร้อย	ทำเป็นสายสร้อยดูสวยงาม
ลอยลงเล่นน้ำในลำกว้าง	ลงเล่นในกลาง ... สระ

๔. การสะท้อนสภาพสังคม เพลงขอทานบทนี้แสดงความนิยมเรื่องพระสุธนมโนห์ราของชาวบ้านเพ

๕. คุณค่า เข้าใจว่าเพลงขอทานนี้แต่เดิมคงใช้ในการเดินทางไปบอกบุญและเรียไร และเรียไร เช่นเดียวกับเพลงแอ่วขอทานของชาวตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย เพลงนี้จึงให้ความเพลิดเพลิน และสนุกสนานคลายความเหน็ดเหนื่อยจากการเดินทาง

๒. เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็กจากตำบลบ้านเพ อำเภอมือเมือง เท่าที่รวบรวมมาได้มี
เพียง ๒ เพลงเท่านั้น เป็นเพลงประเภทบันทึกเหตุการณ์ และประเภทเสียดสี
ล้อเลียน

๒.๑ วัดโขด

เล่ เหลล เอย	เล่ เหลล วัดโขด
มีต้นโตนดเจ็ดต้น	เจ้าขุนทองไปปล้น
ปานจะนี้ไม่เห็นมา	กดข้าวใส่ห่อ
ถ่อเรือเที่ยวตามหา	เขาเล่าลือกันว่า
เจ้าขุนทองนั้นตายแล้ว	เหลือแต่กระดูกแก้ว
เมียรักจะไปปลง	ให้ขุนศรีถือฉัตร
ให้ยกบัตรนั้นถือธง	ถือท้ายเรือหงส์
จะไปปลงศพกับแม่นา	

การวิเคราะห์

เพลงกล่อมเด็กบทนี้เล่าเรื่องของเจ้าขุนทอง ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า
จากบ้านจากเมีย ไปปล้น (คงจะปล้นค่ายพม่า) จนตัวตาย เพลงที่บันทึกมาได้นี้
นับว่าเป็นเพลงที่สมบูรณ์มากเพลงหนึ่ง

๒.๒ ทองอุ้ย

	(นายจำลอง อัฐโส)
เล่ เหลล เอย	เล่ เหลล ทองอุ้ย
ท้องก็พลุ้ย	นมก็ยาน
มีผิวหัวล้าน	ตกตะพานโคงเตง

การวิเคราะห์

เพลงกล่อมเด็กเพลงนี้ เสียชื่อเสียงเสียหนิงที่มีสามีเป็นคนหัวล้าน เพราะคนไทยถือว่า หัวล้านเป็นลักษณะที่เป็นไม่ดี และคนหัวล้านมักเป็นคนใจน้อย

๓. เพลงประกอบการเล่น

เพลงประกอบการเล่นของชาวบ้านเพ อำเภอมือง เท่าที่รวบรวมมาได้มีเพียง ๒ เพลงเท่านั้น และทั้ง ๒ เพลงเป็นเพลงประกอบการรำโทน สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ คือ

๓.๑ รำเสียทีเถื่อนน้ำ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

รำเสียทีเถื่อนน้ำ	สัญญากันว่าจะรำ
รำน้อยเถื่อนน้ำน้อยนะ (ซ้ำ)	เป็นขวัญตา

๓.๒ ใกล้เข้าไปอีกนิด

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

ใกล้เข้าไปอีกนิด	ชิดเข้าไปอีกหน่อย
ตาหวานน้อย ๆ	อยู่ในวงพ้องรำ
รูปหล่อขอเชิญมาเล่น	เนื้อเย็นขอเชิญมารำ
มองมานัยน์ตาหวานจ๋า	มารำกับพี่เอย

การวิเคราะห์

เพลงประกอบการรำโทนทั้ง ๒ เพลงนี้เป็นเพลงที่เป็นรู้จักกันทั่วไปในปัจจุบัน ท่านวิทยากรเล่าให้ฟังว่า ท่านเป็นบุคคลแรกซึ่งนำเพลงเหล่านี้มาสู่บ้านเพ (ครั้งนั้นท่านเป็นขรวาสมีอาชีพเป็นตำรวจ)

ผลการวิเคราะห์คำกล่าวของชาวบ้านเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง

๑. สำนวน สุภาษิต คำพังเพย

คำกล่าวประเภทนี้มีดังนี้

๑. เจอะงูหน้าบาน เจอะฟานหน้าแห้ง (หมายความว่า ถ้ามีงูเลื้อยผ่านหน้าจะโชคดี มีลาภ แต่ถ้าฟาน (หรือแกง) รุ่งตัดหน้า ไม่ดี)
๒. โบราณอย่าถือ โบราณอย่าตั้ง (หมายความว่า คำกล่าวของคนโบราณอย่ายึดถือมากนัก แต่ก็อย่าละเลย นั่นคือให้เดินทางสายกลาง ตามความเหมาะสม)
๓. เชื่อโบราณบานบุรี เชื่อสมัยใหม่ฉิบหายทุกที (หมายความว่า เชื่อโบราณซึ่งมักมีข้อห้ามและข้อบ่งชี้มากมาย ก็มากเรื่อง แต่เชื่อสมัยใหม่ซึ่งมักไม่เชื่อถือตามแบบโบราณก็ไม่ดี จึงควรทำตามความเหมาะสมหรือเดินทางสายกลาง)
๔. ลีเกบ้านดอน ละครหนองเต่า กลองยาวน้ำคอก (หมายความว่า ลีเกคืออยู่ที่บ้านดอน ละครคืออยู่ที่หนองเต่า กลองยาวคืออยู่ที่น้ำคอก บ้านทั้ง ๓ นี้อยู่ในตำบลตาชัน อำเภอบ้านค่าย)

(นายพัน อนันตภูมิ)

๕. แม่ผู้หญิง แม่ผู้หญิง แม่ตระพังใหญ่ อีแม่ไต้หัวรั้ว อีแม่เทครัวลงล่าง อีแม่ย่างม้าเหาะ แม่ประเหลาะผิวกิน ลงดินหลีกหนี สำหรับไม่เก็บ ทำเป็นเจ็บช้ำ (เป็นคำอธิบายลักษณะต่าง ๆ ของผู้หญิง ดังนี้ แม่ผู้หญิง หมายถึง ผู้หญิงที่อยู่กับैयाเฝ้ากับเรือน แม่ผู้หญิงหมายถึง ผู้หญิงที่ผัดวันประกันพรุ่ง งานการอะไรก็ยังไม่ไ้ทำ แม่ตระพังใหญ่ หมายถึง ผู้หญิงที่คอยนับญาติกับคนใหญ่คนโต แม่ไต้หัวรั้ว หมายถึง ผู้หญิงที่เฝ้าแต่จะออกนอกบ้าน มีโขน ลีเกที่ไหนจะคอยเลาะหัวรั้วไปเที่ยว แม่เทครัวลงล่างหมายถึง ผู้หญิงที่ไม่ประหยัด มีอาหารเหลือกินก็เททิ้งหมด

แม้ย่างม้าเหาะ หมายถึงผู้หญิงที่กิริยามารยาทไม่เรียบร้อย แม่ประหลาดะผิวกิน
หมายถึง ผู้หญิงที่คอยพูดจาเพราะ ๆ เพื่อขอเงินสามีมาใช้ ลงดินทลิกหนี สำหรับไม่
เก็บ ทำเป็นเจ็บช้ำ หมายถึง ผู้หญิงที่ไม่ปฏิบัติตามภารกิจของภรรยาคอยหลบหลีก เช่น
พอยืมข้าวแล้ว แทนที่จะเก็บสำหรับกลับแกลังทำเป็นปวดอุจจาระ จะได้ไม่ต้องทำงาน

(นายจำลอง ฮัฐโส)

การวิเคราะห์

คำกล่าวข้อที่ ๑ - ๔ เป็นคำกล่าวประเภทสำนวนที่ต้องตีความ ส่วนข้อ
๕ เป็นคำพังเพยเพราะมีการเปรียบเทียบให้เห็นจริง

คำกล่าวเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า

๑. ชาวบ้านเพิ่มความเชื่อเรื่องโชคลาง ดังที่ปรากฏในข้อ ๑
๒. ชาวบ้านเป็นผู้มีเหตุผลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ไม่มั่งงาย หรือ

แข็งขันจนเกินไป

๓. ชาวบ้านเพนิยผู้หญิงที่มีคุณสมบัติเหมาะสมจะเป็นแม่บ้านแม่เรือน
๔. ชาวบ้านเพิ่มความสามารถในการกล่าวคำที่มีสัมผัสคล้องจองกัน

๒. บทแหล่

บทแหล่ที่รวบรวมได้จากบ้านเพลวันแต่เป็นแหล่นอก คือแหล่นอกเรื่องมหา-
ชาติ แต่ก็มีทั้งแหล่เสริม คือ แหล่เสริมความให้เรื่องมหาชาติยิ่งขึ้น และ
แหล่นอกเรื่อง คือ แหล่ทั่ว ๆ ไป ดังจะได้วิเคราะห์เป็นบท ๆ ไปดังนี้

๒.๑ แหล่พาเหาะ

(นายย่อย อัฐโส)

ฝ่ายอจตุตตาส
ยกหักถื่นขึ้นชีวิธเถิน
ชมวิหคนกต่างต่าง
หมู่ไม้หลายหลากมากมาย
ชุกได้ฟังพลางนั่งลงกราบ
อยู่ในเป็นสุขทุกขนิรา
กราบลงสามทีพลางขมิขมัน
ตะ เกิดะกังไปตามกาย
ถือไม้เท้าพลางก้าวย่อง
ในแนวทางต่างต่างมี
ไประตกจับประดู่
สขมพุลแลดูริไล
ระวังไพรจับสารภี
สาริกาจับมะกอก
บนต้นไม้นักศิริขุน
โอย ฝูงนกยางบินมาจับพยอม
ส่งเสียงลั่นสนั่นดง
โอยพันธุ์เหว่าบินมาจับต้นหว้า
ระวังไพรจับสารภี
แต่นกเขาที่ไร้ดู
คิดถึงออเข้าคราวนี้หนอ

พาตาเฒ่าขี่ปดขึ้นสู่เนิน
ดูช่างเพลิดเพลินจริงหนอตาชี่
ที่ในแนวทางเถื่อนวิธ
ขอ เชิญตาชี่เฒ่าชรา
คิโรราบพระสิทธิธา
กระผมจะลาล่วงครรไล
ไอ้เฒ่าอาธรรมรับผันผาย
หยิบยามตะพายขึ้นพันที
เขม้นมองหมู่พุกกีย
โน่นนกโน้ริจับยอควาน
กะลัมพูจับกิ่งไผ่
ส่งสำเฝียงใสเข้าหูจี่
นกกินนรีจับต้นปอ
นกเงือกหน้าอกจับกิ่งขนุน
เป็นนกที่มีสกุลที่เข้าเสียงในกรง
วิหคบินพร้อมในไพรระหง
เกลื่อนกลาดดงพนาสี
ส่งเสียงจำเข้าหูจี่
นกกินนรีจับต้นปอ
ฟังดูให้ใจผ่อผ่อ
อุตส่าห์ถ่อมาเดินไพร

เรามาเดินเดียวสวดจะเปลี่ยวใจ	ให้ฮาลัยถึงอมิตตา
เราเคยสนิทเคยชิดเคยชม	เคยร่วมภิรมย์ในเคหา
ตั้งแต่นี้จะลืบลลา	เรามาเดินป่าเอกากาย
แสนจะขำระกำอก	สัมพันธวิหคหน้าใจหาย
คิดขึ้นมามันน่าตาย	อยู่ไปก็อายนคนลือ
ตายเสียเถิดเรอะอย่าอยู่เลยหนอ	นกเอี้ยงบินปร้อร้องว่าจริงหรือ
ก็บินบ๊อบบี้ไปจับต้นสะตือ	ไอ้เฒ่าหัวดี้องฟังเค้า
แกจะมาตายเสียทีในกลางป่า	คนอยู่เคหาจะคอยหาเฒ่า
ตั้งแต่ละห้อยสร้อยเศร้า	คอยหาเฒ่าให้กลับใจ
จะทิ้งเมียสาวในคราวนี้	กำสังโลภมืองอำไพ
มาคิดดูเถอะหนอยอย่าท้อถอย	ไม่ควรเสียใจที่ในดงดอน
ซุกได้ฟังก็ดังสติ	ก็ยืนตรองตรึงฟังคำนกอน
แล้วค่อยคลายหายอาวรณ์	ค่อยรับจรรโลงครรไล...นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เป็นแหล่งเสริมมหาชาติกัณฑ์ชูชก เพื่อให้การเทศน์มหาชาติมีรสชาติดีมากขึ้น น่าสังเกตว่า บทชมธรรมชาตินี้ในแหล่งที่มีความไพเราะไม่แพ้วรรณคดีแบบฉบับ เพราะมีการเล่นเสียงเล่นคำ และการพรรณนาอารมณ์สอดแทรกไปด้วย เช่น "ไประคกจับประดู่ กะลับพูจับกิ่งไผ่" "สาริกาจับมะกอก นกเงือกหน้าอกจับกิ่งขนุน บนต้นนกมิ่งนคีรีขุน เป็นนกที่มีสกุลที่เขาเลี้ยงในกรง"

๒.๒. แหล่

(นายเชื่อย นาคสกุล)

ฝ่ายโฉมขององค์ธานี
ชมนกไม้ในไพรพฤกษา
โน้นดูเหล่าจับกิ่งหว้า
มันร้องกระตุ้กระตุ้
จับไพรโยคมันร้องโฮกปึก
โน้นนกกะสาจับกะสัง
นกกางเขนจับคันคร้อ
จับคันทอง
นกกระจาบจับแจจก
นั่นนกเขาจับเถาวัลย์
จู้จุกกร จู้จุกกร
เจ้าของกัณฑ์ยังอยู่
ด้วยนกตัวรู้
เขาไม่ได้เขาไม่ตอบ
ถ้าเขาอยากจะฟัง
ร้องขึ้นแนบเนียน
จะติดหรือไม่ติด
จะจริงหรือไม่จริง
จู้จุกกร จู้จุกกร
ถอนขนลงไฟ
จู้จุกกร จู้จุกกร

พาตาช้อออกจากศาลา
สกุณาสกุณ
ลำเียงจำเข้าจู้จู้
โน้นนกโนรีจับไม้รัง
โฮกปึกปะล้าปะลั่ง
เสียงร้องเป่งบึงโน้นนกค้อนทอง
เกล้าทูลคลอว่าต้อยตะริดวีตร้อง
อยู่ทั่วพัน
เสียงร้องซิกซิกแซลั่น
มันขูคอขึ้นว่าจู้จุกกร
ผลัดกันเรียกผลัดกันชน
ก็ดูเข่งขึ้น ยังไม่ชนยังไม่ดู
ถึงจะดูมันก็ไม่ดัง
ว่าเขาชอบหรือว่าเขาชิง
เขาคงมานั่งหิริมเทียน
ดูขึ้นมานั่งคิดอยู่ว่าจะติดหรือไม่ติด
คิดคิดแล้วก็นิ่ง
จะนั่งนิ่งทำไมอยู่
จู้จุกกร จู้จุกกร
หนอยังโผล่ขึ้นมาดู
จู้จุกกร จู้จุกกร

สับอยู่ในเชียง

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

กินเข้าไปถึงคอหอย

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

กินเข้าไปถึงสามปี

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ซีเป็นขุย

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ชุกปีกกางนกยูงทองจับกระถิน

แล้วกรีดทรายขยายร่าง

ว่านกปรอดพรอดเพื่อ

ว่านกขุนทองร้องรำ

ว่าคุณแม่เจ้าคุณแม่เจ้า

ถ้ามีใบแบ้งค์ใบใหญ่ ๆ

นกทืดทือจับกระทุ่ม

ว่าทืดทือกระพือร้อง

นั่นตาโหลงพญาลอสจับลำไย

โน้นนกอีโก้งยืนขากาง

ว่าหลวงพ่อดีเทศน์วันนี้

ดีฉันจะขอเงินตรา

เออเหียวบินถลา

หนอยังเลี้ยงขึ้นมาดู

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ยังโตดผลอยขึ้นมาดู

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ยังชี้ออกมาดู

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ยังขยุขึ้นมาดู

จู้ชุกกร จู้ชุกกร

ดูโผผินลำแพนหาง

ดูเหมือนอย่างนางกินนรรำ

จับอยู่ที่ตอไม้ต่ำ

สำเนียงฉำฉำชื่นใจ

ขุนทองขอข้าวกดลูกกับไข่

โปรดติดให้เจ้าขุนทอง

สำเนียงกรูมอยู่กีกก้อง

จับต้นพลองอยู่ฟัวพัน

นั่นแน่นนกกระไนร้องโชนทอง

ว่ากาแกจับแคคางอยู่บนมะปรางโนน-

แนะสาธิตา

มันช่างเพราะนักหนา

อีกสักห้าตำลึง

ทำหน้าบึ้ง ทำปองบึ้งหาปลาไป นั้นแล

การวิเคราะห์

บทเพลงนี้ เป็นตอนเดียวกับเพลง ๑.๑ เพลงพาหะ ซึ่ง นายย้อย ฮัฐโส เป็นผู้แต่ง แต่จะเห็นได้ว่า มีเนื้อหาต่างกัน กล่าวคือเพลงนี้มุ่งพรรณนาถึงนกในป่า และเป็นการพรรณนาอย่างมีอารมณ์ขัน และแฝงการเย้าหยอกผู้ฟังไปพร้อมกัน ทำให้เชื่อได้ว่าเพลงนี้น่าจะเป็นถูกอกถูกใจผู้ฟังเทศน์ ทำให้ไม่เกิดความเบื่อหน่ายในการฟังเทศน์ซึ่งต้องใช้เวลานาน

การพรรณนาขมุกขมอมในบทเพลงนี้ มีความไพเราะเพราะมีการเล่นเสียงพยัญชนะ เช่น "โน่นดูเหว่าจับกิ้งทว่า สำเนียง จำเข้าจูจี" และการเลียนเสียง เช่น "โน่นนกจะสาจับกะสัง เสียงร้องเป่งปึงโน่นนกค้อนทอง" และ "ถอนขนลงไฟ หนอ ยังโงะขึ้นมาดู จูกกรู จูกกรู จูกกรู จูกกรู" เป็นต้น

นอกจากนี้ยังแทรกอารมณ์ขันโดยกล่าวถึงนกเขาวัวว่า "กินเข้าไปถึงคอหอย ยังโตดผลอยขึ้นมาดู" แล้วต่อด้วยการเลียนเสียงนกเขาวัวว่า "จูกกรู จูกกรู" จนกระทั่ง "เข้าไปถึงสามปี ยังขี้ออกมาค"

ส่วนการเย้าหยอกผู้ฟังนั้น ถือเป็นกลวิธีอย่างหนึ่งในการเทศน์มหาชาติ เพราะจะช่วยให้ผู้ฟังเกิดความสนุกสนานและรู้สึกเป็นกันเองกับพระผู้เทศน์ โดยมักเป็นการเทศน์ขอให้ญาติโยมติดกัณฑ์เทศน์เพิ่มเติม เช่น "ถ้ามีแบ้งคืบใหญ่ ๆ โปรดติดให้เจ้าขุนทอง"

๒.๓ แหล่งที่มา

(นางชูจิตร์ บำรุงพงศ์)

แม่พา ร่ายอดแก้วสีกายอดดวงใจ

เมื่อเปิดม่านทองห้องหอใน

มาพบทราตรัยแม่พิมพ์พา

แม่หมู่รำฟ้อนเออว่านอนทุเรศ

มานึกสมเพชเวทนา

มานึกเพือน่ายในกามา	เสนหาพิมพาเอ๋ย
มาศตรักมาหักใจหวัง	อันลูกเมียร้างห่างเขนย
ห่างเสียดแม่มก้นดอกเตย	แม่สองปรางเคยจูบพิมพา
น้ำค้างตกยามรุ่ง	แม่นางสะดุ้งโผผวา
ราหูลนอยส่ำออยจ้ำ	หันมาปลอบลูกยาให้กินนม
แทนบรรทมมาฆาตผิวขวัญ	นางก็แทบอาสัญอุกตรอมตรม
แม่ทรงกายยืนฝืนใจข่ม	ร้องไห้ร้องไห้หมดความอาย
โอ้ผิวจ๊ะ ผิวจ๋า	ลาลับไม่มีวันกลับมาแน่นอน
มาศดลเส้นผมมาห่มผ้าขาด	นางก็ปฏิบัติตามผิวมา
โอ้ออกของพิมชินสุดา	เฝ้าแต่กินน้ำตาจนไหลนอง... นั้นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เป็นบทแหล่เสริม อธิบายความครึ่งพระสัทธนะเสด็จหนีออกบวช และพระนางพิมพาคร่ำครวญถึงพระสวามี ถึงแม้การพรรณนาจะเป็นไปอย่างสั้น ๆ และขาดความละเอียดอ่อนของอารมณ์ไปบ้าง แต่ก็สามารถโน้มน้าวอารมณ์ของผู้ฟังได้ โดยการใช้อรรถาธิบาย เช่น

"แทนบรรทมมาฆาตผิวขวัญ นางก็แทบอาสัญอุกตรอมตรม"

๒.๔ แหล่บายศรี

(นายเถื่อน อัฏฐโส)

แกะเป็นนารมะจุลินทร	กระแสนินธุ์เชิงไท
ดูเร้งว่างกว้างใหญ่	ประดับด้วยไม้จิกวาง
แลลิลลิลลิลลิลกว่าเส้น	ประดับด้วยเบญจรงค์

บางชุก้านกอบ้างก็ย้อระยง	บ้างสอดทรงตอกดวง
บ้างตุมบ้างแตกแยกสลาย	บ้างบานระบายบัวหลวง
บ้างโรยรารูปทวน	เกสรลอยช่วงหลังชล
ทั้งสัความัจฉาชาติ	ทั้งว้ายวิวัฒเรียนวน
บ้างกินเกสรอุบล	บ้างก็ดำบ้านตันโตดโดย
นับได้กว่าร้อยทั้งน้อยใหญ่	บ้างผูกไหลพินโพลง
บ้างตื่นแตกตื่นบ้างแผ่นบ้างโผน	วิ่งฉิวฉิวโฉนหลังเขื่อน
ไอ้เปี้ยวบัวปู่คางเปื้อน	เหล่าตะพุงหลงตามเพื่อนโลกเลื่อนลอย-
	ลอย
หากก๊วกก๊ากตามทูปหินเหือดห้อย	ชะโดถูกต้องเหี่ยวท่องค้อยด้อย
เสียดสีสร้อยปลาชีว	เสื่อเชื่องเหลื่องลายทั้งกริมกรายปลากวี
ชะคีโคดโลกสิ่ว	ละโพธิ์วระหุบคลื่น

การวิเคราะห์

แหล่งบทนี้เป็นแหล่งขมบ้ายศรีซึ่งเกาะเป็นรูปสระมุจลินทร์อันงดงาม การพรรณนาสระในบทเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันความสามารถในการเลือกสรรและเรียงร้อยคำของผู้แต่งอย่างชัดเจน เช่น "บ้างตุมบ้างแตกแยกสลาย บ้างบานระบายบัวหลวง บ้างธรรูปทวน เกสรลอยช่วงหลังชล"

๒.๕ แหล่งชั้นทศิรพ

(นางชูจิตร์ บำรุงพงศ์)

จะขอสาธกยกนิทาน	อดีตกาลนานเหลือใจ
เรื่องพระจันทร์โครพ	เปิดฝ้าบด้วยสงสัย
นอกคำครุเปิดดูข้างใน	พบทรมารวัยมิ่งโมรา

จึงได้เสียเป็นเมียผัว	ร่วมท่ายร่วมหัวร่วมทางมา
พาเมียรักสู่นครา	พบโจรป่าเกิดชิงชัย
บุพกรรมบุเรชาติ	พรเจนนั่งชวดเพียงดักชัย
ต่อสู้กันจนกระชกรค์หลุดไป	โมราสองใจยื่นให้โจร
ฝ่ายโจรไพรใจอาตม์	มันได้พระขรรค์พลันแผ่นไผน
แหงพระจันทน์จนวายชนม์	นฤมลมีงโมรา
จอมไตรตรึงสัจลงโทษ	นางใจโทมากดัดหา
สร้างราคนเสียจนสิ้นราคา	สาบวิญดาให้เป็นชะนี
ต้องโทษภาชีอวดมีฤทธิ์	เนรมิตพิณพิถี
ศิษย์จะกลับโดยหันที่	สร้างนารีในการอบรม
บ่มใจคิดผิดและชอบ	ตามระบอบไม่เหมาะสม
ชั่วศีลนาคานอยู่ในการอบรม	สั่งสังคัมปัจจุบัน
เยาชนคนของชาติ	โง่หรือฉลาดซี้เกียจขยัน
บ่มใจคิดไม่ผิดใจกัน	ไม่เข้าสวรรค์ต้องลงอาญา
เมื่อยามฝนตกอย่าเพิ่งเชื่อดาว	ใครมีเมียสาวอย่าเพิ่งไวใจ
ถ้าเมียนอกจิตคิดมีชู้	เขาบอกให้เรารู้ไปเสียเมื่อไร
รักเดียวใจเดียวผมไม่เกี้ยวเมียใคร	จะขอเตือนใจเอาไว้หน่อยเอย

การวิเคราะห์

บทเพลงนี้เป็นบทเพลงนอกเรื่องมหาชาติ เล่าเรื่องจันทโครพและจบลงด้วยการเสนอแนวคิดจากเรื่อง คนไทยส่วนมากจะรู้จักบทเพลงนี้ เพราะเคยมีผู้แปลบทเพลงนี้บันทึกลงแผ่นเสียงแพร่หลายทั่วไป วิทยากรผู้แปลบทเพลงนี้คงจดจำมาจากแผ่นเสียงดังกล่าวแล้วและด้วยการจดจำนี้เองทำให้ถ้อยคำบางคำผิดเพี้ยนจนความหมายผิดไป แต่

ผู้ฟังก็ยังฟังเข้าใจเหมือนเดิม เช่น "ต้องโทษฤาษีอวดมีฤทธิ์ เนรมิตพิณพิณ" ซึ่งน่าจะ เป็น "ต้องโทษฤาษีอวดมีฤทธิ์ เนรมิตไม้พิณพิณ" และ "สร้างนารีในการอบรม" น่าจะเป็น "สร้างนารีไม้พันอบรม"

บทเหล่านี้ นอกจากจะให้ความเพลิดเพลินแล้ว ยังให้แง่คิดอีกด้วย คือ การผิดคำของครูมีแต่จะนำผลเสียมาสู่ตนเอง และอย่าไว้วางใจทาง อย่าวางใจจน

ซัดคิดประการแรก สะท้อนให้เห็นค่านิยมของคนไทยที่นิยมเชื่อฟังคำสั่งสอนของครู โดยไม่โต้แย้ง และข้อคิดประการที่สองทำให้เป็นผู้ไม่ตกอยู่ในความประมาท

๒.๖ เพลงบ้ายศรี

(นายจำลอง อัฐโส)

แกะบายศรีขึ้นต้น	ดูเลิศล้ำงามโสภา
แกะ เป็นพิเภกเอกโหรา	เธอเป็นน้องพญาทศกัณฐ์
เมื่อทำนายนายสุบิน	ก็ทราบสิ้นในความฝัน
ฝันว่าผู้ใหญ่มาล้อม เขตชัย	ทายว่าทหารของพระนารายณ์
จะมาสังหารผลาญพวกยักษ์	บรมจักรสิ้นทั้งหลาย
เป็นเหตุเพราะว่าเอนางมาไว้	จะวอดวายสิ้นทั้งวัง
เชิญสมเด็จวงศ์พระเชษฐา	ส่งสิดาคืนกลับหลัง
เมืองลงกาจะสุข	ไม่เรคร้างลงวอดวาย
กระหึบนาทในท้องพระโรง	เสียงผางโผงแทบทำลาย
ข้าราชการเสนาทั้งหลาย	เกิดจู่วายอลวน
บ้างร้องบ้างร้องเสียงก้องกึก	เสียงอีกทีกลับสน
หมู่ญาติมาล้อมพร้อมทุกคน	พระภูวดลลงเมตตา

กุมภกรรธกับอิทรชิต	พลขอทรงฤทธิ์พระราช
ขอเชิญสมเด็จพระเชษฐา	ประทานชีวาอย่าให้ว่างวาย
สั่งให้ไล่ขับออกเสียจากเมือง	ด้วยความแค้นเคืองไม่เหือดหาย
สงสารภิกษุโหราจารย์	เมื่อทำนายความสุบิน
มาต้องโทษถึงขับไล่	ความแค้นใจไม่สุดสิ้น
บ้ายหน้ากลับหลังยังธานี	เข้าสู่ถิ่นปรางปรา
จึงตรัสเรียกสองนารี	มเหสีบุตรนาคดา
จงออกมาหาบิดา	จะเล่ากิจจาให้แจ้งใจ
อันเจ้ากรุงลงของเจ้า	เป็นคนเมาจะตายโหง
เมาดัดมหาบัลลังก์	เป็นคนโกงอหังการ
พระลักษมณ์พระรามที่เขามาตามโฉมฉาย	คือองค์นารายณ์ที่แปลงมา

จะมาฆ่าฟันหมู่ยักษ์	ให้เมืองลงกาอวดวาย
(ไม่ขัด) ทั้งสองศรี	อย่าไปยินดีเข้ากับคนร้าย
พูดจาเรียนมาเรียนไป	จะเป็นเรื่องละเอียดเปื่องตัว
เจ้าเกิดเป็นหญิงในชาตินี้	จะชั่วดีก็แต่เพียงผิว
ถ้าพบผิวร้ายต้องได้ชั่ว	พาตัวให้หมองหม่น
ถ้าคบคนก็ที่ดีตอบ	ถูกระบอบทางเหตุผล
จะชั่วจะดีจะมีจะจน	เลือกหาที่คนเขามีปัญญา
พระสั่งสอนจงจำไว้	แม่เบญจกายแม่กานดา
สงวนรักกายอย่าให้อายหน้า	อยู่กับมารดาจงดี
รุ่งขึ้นพรุ่งนี้พอจะลาเจ้า	แม่นางเยาว์ทั้งสองศรี
จะรองบาทาฟ้าสุลี	พระจักรีจนวันตาย

แล้วเผ้าครวญคร่ำรำสอน	จนพระทินกรขึ้นส่งสาย
จึงได้ฤกษ์เบิกนาย	ตกแต่งร่างกายสำราญองค์
ประนมกรอ่อนเกศ	ขอเทเวศร์ช่วยจำนง
ข้าเคยเป็นทหารของพระจักรพงษ์	ให้ล่อยไปตรงที่หน้าพลับพลา

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้มีเนื้อความพรรณนาภาพบายศรีซึ่งแกะเป็นเรื่องราวเกียรติ ตอน พิเภกทำนายผืนให้ทศกัณฐ์ และทศกัณฐ์พิโรธ แสดงให้เห็นความนิยมเรื่องราวเกียรติของคนไทย

การที่เลือกเนื้อเรื่องราวเกียรติตอนนี้มาแหล่งคงเป็นเพราะตอนนี้ให้อารมณ์ที่ขัดแย้งกัน คืออารมณ์โกรธและโศกเศร้า ทำให้ผู้ฟังเกิดความเห็นอกเห็นใจพิเภกผู้เป็นคนดี และความรู้สึกเช่นนี้จะสามารถทำให้ผู้ฟังมีจิตใจผูกพันอยู่กับการทำความดี อันเป็นผลขั้นสุดท้ายที่ผู้แต่งต้องการ

บทเหล่านี้สะท้อนความเชื่อเรื่องความฝัน และความคิดที่มีต่อผู้หญิงว่า เป็นข้างท้าวหลัง หากได้สามีดีตนก็จะดีไปด้วย ความเชื่อและความคิดดังกล่าวนี้คงปรากฏอยู่ในสังคมชาวบ้านเพด้วยแน่นอน

๒.๗ แหล่งบายศรี

(นายย่อย ศักดิ์เมือง)

แกะเป็นขุนแผนแสนกลัว	เข้าห้องแก้วกิริยา
เชยยลนางพลงนิทรา	แสตงหาแม่วันทอง
แต่พอถึงหอกกลางย่างขยับ	อึ้งกลับแสงส่อง
ประทีปประเทืองเรืองรอง	แสงไฟก็ส่องขับเพดาน

ประนมกรอ่อนเกศ	ขุนแผนร้ายเวทเสดาดาน
(ไม่ขัด) กลอนทวาร	ขุนแผนเปิดม่านเข้าชั้นใน
กรั้นถึงม่านชั้นต้น	แลโสมภพ่องใส
ฝีมือพิมพ์ยังจำได้	ฝีมือกระไรช่างแสนดี
เจ้าข้างแฉล้มแสนฉลาด	บิกเป็นนางนาฏกาภิ
แลยิ้มแย้มแจ่มศรี	แลดูเป็นที่ล่อตาชาย
บิกเป็นมานพประสพตา	กับแม่แก้วกาภิกาย

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้พรรณนายศรซึ่งแกะเป็นเรื่องขุนช้างขุนแผนตอนขุนแผนขึ้นเรือน ขุนช้าง เข้าหานางแก้วกิริยา แสดงว่าวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผนเป็นวรรณคดีที่ชาวบ้านเพร่จักกันดี

น่าเสียดายที่ผู้แปลไม่สามารถแปลได้จนจบ เพราะไม่ได้แปลมานาน ทำให้พิมพ์ไป แต่ถ้าได้มีเวลาทบทวนความจำมากกว่านี้ ผู้แปลเชื่อว่าจะสามารถแปลได้จนจบ

ถ้อยคำและเนื้อหาในบทเหล่านี้ถึงแม้จะไม่ไพเราะเท่า และรวบรัดกว่า วรรณคดีฉบับฉบับเรื่องขุนช้างขุนแผน แต่ได้รับความคมคายอย่างเรียบง่าย เช่น "เจ้าข้างแฉล้มแสนฉลาด บิกเป็นนางนาฏกาภิ และยิ้มแย้มแจ่มศรี แลดูเป็นที่ล่อตาชาย"

๒.๘ แปลเข้าเล่มย่อ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร และนายจำลอง
อัฐโส)

รูปจะแนะภูมิลำเนา
เขาแหลมย่าน่าประหลาด
มีหลวงพ่อกุมาแต่ตะเชิงเทรา
หญิงชายทั้งมวลถ้วนทั่วหน้า
หลวงพ่อกุมาตั้งพิธี
ประสกลีลามาร่วมกัน
ยกธงยกฉัตรดาบผ้าขาว
ผลไม้มันนา
หัวหมูเปิดโก่ตั้งไว้บนศาล
ยกมือประนมพร่วมกันเข้า
ดาบองล่ายที่เคยได้ศักดิ์สิทธิ์
มากินด้วยกันกับเจ้าแหลมย่าน่า
เจ้าฤทธิยาธิ์สำคัญ
เจ้าพ่อโต๊ะที่เป็นคนดี
แม่ศรีทับทิมเป็นสวย
สีห้าคนพร้อมด้วยกัน
ฝ่ายตาม่องล่ายแก่เป็นพม่า
เขาเชิญขึ้นศาลก็ขัดไม่ได้
มาเจอคนสวยแม่ศรีทับทิม
จึงพูดจากล่าวพาที
เจ้าพ่อโต๊ะร้องอุเหม
มาล้วงคองูเอ็งรู้หรือไม่
ตาม่องล่ายกลัวเสียท่า

ถึงโชคเขาคันธมาศ
มีต้นตาล้วนเครื่องยา
ท่านได้เป็นเจ้าตันตำรา
มากินยาโดยพร้อมกัน
คิดดูให้ดีกว่านั้น
ท่านให้ยกศาลขึ้นเพียงตา
สำหรับกับข้าวกุมาพม่า
เว้นแต่สุรา ท่านไม่เอา
บูชาท่านเจ้าของเขา
ชวนกันบอกเล่าเจ้าของยา
เชิญมาสถิตบนศาลด้วยหนา
ขอประสิทธิ์ยาให้ฉันสักที
เชิญมาขึ้นศาลในวันนี้
มากินพรพร้อมด้วยกัน
ขอเชิญมาด้วยขึ้นบนศาล
เล่นเอาแน่นศาลแทบทำลาย
แกไม่เคยมาเที่ยวเมืองไทย
เลยกินหมูกินไก่ไปตามที่
ในใจกระหยิ่มเสียเหลือดี
ขอฝากไมตรีหน่วยเป็นไร
พม่าเจ้าเล่ห์ผูกเหลวไหล
ช่างมาทำได้หรือเห็นดี
เลยส่งภาษาขึ้นพันที

โอ้ว่าทงยะปะเซิง

ทงคะยาปาซี

น้องนองนองน้อง

ว่าทงยุงทงยา

ลูกหินดีจริง

หลวงพ่อโตะโมโหจัด

จะเล่นมวกับพม่า

ว่าฮัสสัม

วันนี้มียาสารพัด

แล้วส่งภาษาวาออกไป

ว่าไอ้สะตุมมาลา

มาละตันกลเด่น

รางวัลท่านไม่ตก

ก่านลำนัลรางวัลเจ้าเซ็น

พวกฉันทุกวันนี้

สิ้นทั้งผลหมดทั้งรัฐ

เจ้ากฤฎาษีที่แก่เป็นญวน

จึงส่งภาษาวาออกไป

ว่ากงลกกงจ่า

ฉันไม่ใช่ตะเข้

เจ้าแหลมย่าวาอุเหม่

เขามาเกินย่าวาเขาทำไม

เขามาขอให้ประสิทธิ์ยา

ปะอุเริงนาสี (ข้า)

แป๊ะอุรีกะถัวยมอง

แล้วเถอะทิง

แหลมย่าย่งยั้ง

ใส่น้ำผึ้งกินยา

ลูกขึ้นกำหมัดขวางหน้า

เลยส่งภาษาริ้นตันท์

กัมตะละบัต

ใครไม่ขัดก็ตามใจ

เลยออกไกลเป็นแขกเจ้าเซ็น

ว่าราชาราเซน (ข้าทั้ง ๒ พรรค)

หน้าเห็นมาละชา

ตบอกรักยังไม่เป็น (ข้าทั้ง ๒ พรรค)

ไม่ได้เล่นนมโบ

เต็มทีเหลือขัด

ไม่มีจะยึดเข้าไป

เห็นเขารบกวกันยกใหญ่

กงหยูกกงยานีทำยะเหลวไหล

จะให้ฉันกินลูกหินเอารสเอากลิ่นไต้ยังงิ

ไอ้ญวนเจ้าเล่ห์พูดเหลวไหล

หัวหมูเปิดไก่เขาให้มึงกิน

แล้วยังกลับมาทำอุหมิ่น

ไล่หัวมึงไปกูไม่ให้มึงกิน	ชินอยู่จะตื่นด้วยมือกู
ยาอย่างนี้กินแล้วไม่ตาย	เขาเปิดถ้าได้มึงยังไม่รู้
โยมจอมกินแล้วอ้วนเหมือนหมู	มึงยังไม่รู้ถึงเรื่องหยูกยา... นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้เป็นเหล่านอกเรื่อง เล่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นที่เขาแหลมย่ำ
วิหยากรเล่าให้ฟังว่า ผู้แต่งเหล่านี้นี้ชื่อนายชิน ฮัฐโส (บิดานายจำลอง ฮัฐโส)
แต่งขึ้นเพื่อล้อเลียน และเสียดสี พระอุดมศรूपหนึ่งซึ่งเดินทางมาจากฉะเชิงเทรา
และมาตั้งตัวเป็นหมตรักษาโรคต่าง ๆ เพราะไม่เชื่อว่าจะรักษาโรคได้จริง

ผู้แต่งได้จินตนาการ ผูกเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน โดยนำเอาดาบองค์-
ล่าย (ในนิทานเรื่องดาบองค์ล่าย ดูหน้า ๓๓๖ ประกอบ) เจ้ากัญญาณี เจ้าพ่อ
โต๊ะ แม่ศรีหับทิม ซึ่งล้วนเป็นที่นับถือของบ้านเพ มาสมมติให้มีเชื้อชาติต่าง ๆ กัน
และทะเลาะกันด้วยสำเนียงตามเชื้อชาติของตน ทำให้ดูเป็นเรื่องน่าขันมากกว่าจะเป็น
เรื่องที่น่าเชื่อถือ

๒.๔ แหล่ฟ้าผ่าทหาร

(นายเยื่อน ฮัฐโส)

รูปจะริเริ่มเดิมเกิดเหตุ	เมื่อเกิดอาเพศขึ้นในพื้นบ้านเพ
ฟ้าผ่าทหารที่ตะพันทะเล	สุดคะเนปัญญา
นายสิบนายร้อยเข้างับ	กิดศัพท์ในทางนาวา
จะ ... ตั้งน้ำทุกวันมา	ทางนาวาให้ว่องไว
เข้าวันนั้นเกิดพิภล	ทั้งฟ้าทั้งฝนตกยกใหญ่

พลทหารหยุดอาศัย	หยุดที่ปลายสุดสะพาน
ฟ้าก็ลั่นอยู่เปรี้ยงเปรี้ยง	ใครได้ยินเสียงแล้วตัวสั่น
แต่พลทหารใจอาธรรม	ร้องขอขุนมารด้วยวาจา
ว่าขอให้ผมอีกสักที	ดังเสียงเพราะดีเป็นหนักหนา
ขวานรามสูรเชื่อว่าคมกล้า	จะเอาไว้ผ่าท่อนพิน
คนทั้งศาลา	ชวนกันเฮฮาอกรางครืน
บางคนก็ลุกขึ้นยืน	ขวานผ่าพินเห็นท่าจะดี
ฟ้าวันนั้นก็ใจง่าย	เขาขอก็ให้เขาโดยไว
เลยผ่าเปรี้ยงเสียงหวั่นไหว	ทหารก็ตายเป็นหลายคน
ล้มระเนนเอนคาบ	ตายหับกันกลาดเกลื่อนกล่น
ที่ตื่นไปได้ก็หลายคน	ที่วายชนม์ที่ปลายสะพาน
ตั้งแต่นั้นก็ระส่ำระสาย	เกิดยักษ์กองทหาร
เหลือแต่บ้านเพแสงกันคาร	จะรับประทาน หรือก็ไม่ค่อยจะมี

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้บันทึกเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นจริงที่ตำบลบ้านเพซึ่งแต่ก่อนเป็นที่ตั้งกองทหารเรือ คือเกิดฟ้าผ่าลงที่กองทหารในเวลาเดียวกันหลายครั้ง เป็นलगไม่คิทำให้ต้องย้ายกองทหารเรือไปตั้งที่สัดทึบ ชาวบ้านเพที่สูงอายุยืนยันว่าเรื่องนี้เป็นจริง โดยเฉพาะการที่ฟ้าผ่าตามที่พลทหารร้องขอนั้นถือกันว่าเป็นเรื่องที่น่าประหลาดใจ และเป็นอาเพศจนต้องย้ายกองทหารเรือ

๒.๑๐ แหล่งวัฒนธรรมสมัยจอมพล ป.

(นายย่อย สักดิ์เมือง)

รูปจะขอกล่าวกลอน	ไปตามสุนทรภ้อยวาที
ของท่านนายกรัฐมนตรื	เชิญชวนนารีพี่น้องชาวไทย
ให้แต่งกายกายา	ให้สมกับประชาชิปไตย
วัฒนธรรมงดงามวิไล	สตรีทั้งหลายควรแต่งกายี
ให้เหมือนไทยเราเหล่าโบราณ	ก่อนพุทธกาลเคยมี
ควรแล้วไทยเราเหล่าสตรี	จะจนหรือมีแต่งได้ทุกคน
ให้เอาไว้หมยาวถูกคราวสมัย	นุ่งถุงกันให้ทุกตัวตน
สวมหมวกใส่เสื้องามเหลือล้น	เหมือนกันทุกคนได้ละดี
ให้สวมถุงน่องใส่รองเท้า	จะทำหรือชาวก็ตามที
ให้เป็นสง่าราศี	ให้สมเกียรติกับที่เป็นสตรีไทย
ญี่ปุ่นฝรั่งต่างต่างภาษา	ถ้าเขาเข้ามาเมืองเราเมื่อไร
เขาได้เห็นก็เอ็นใจ	ว่าประเทศไทยเจริญดี
เจริญด้วยวัฒนธรรม	ประพุดดังดงามร่วมสามัคคี
เขาคงนิยมชมว่าดี	ประเทศไทยเรามีวัฒนธรรม
สตรีบางคนเขาก็บั่นก็ยุ่ง	นุ่งถุงกันลำบากกายี
เขาว่าแผลงไม่ได้ความในจะมี	ไอ้เรื่องความข้อนีจะบ่นทำไม
ดูอย่างพระสงฆ์องค์สามเณร	ท่านโจงหางกระเบนกันเมื่อไร
ทำไมไม่นุ่งนุ่งถุงกันได้	คนเราอาศัยสติตัวมี
จะลุกเดินนอนนั่ง	ต้องคอยระวังกายี
คอยปกคอดปิดให้มันมิดชิดดี	ไอ้ความในจะมีได้อย่างไร

จงเชื่อผู้นำประเทศชาติ

อย่าอวดได้ถือดีไม่มีท่า

ที่ท่านได้ประกาศโฆษณา

ควรแต่งกายให้สมว่าเป็นไทย ...

นั่นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้สนับสนุนการแต่งกายของสตรีตามแบบที่รัฐบาลอันมี จอมพล ป. พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ออกประกาศ โดยเล็งนุ่งโจงกระเบน มานุ่งผ้าถุง แทน พร้อมกับไว้ผมยาว สวมหมวกใส่เสื้อ ใส่ถุงน่องรองเท้า เพื่อแสดงความเป็นวัฒนธรรมของชาติ

อย่างไรก็ตามบทเหล่านี้ชี้ให้เห็นว่าหญิงไทยโดยเฉพาะที่อยู่ในชนบทไม่นิยมที่จะแต่งกายตามแบบดังกล่าว เพราะไม่คุ้นเคย และเกรงว่า "เปลือยไม่ได้ความในจะมี" จึงต้องนำเอาการนุ่งสบงของพระสงฆ์มาเปรียบเทียบ

นับว่าบทเหล่านี้บันทึกความคิดของชาวบ้านเพื่อบรรเทาการประกาศของรัฐบาลไว้ได้ทีเดียว

๒.๑๑ แหล่คนป่า

(นายจำลอง ฮัฐโส)

รูปจะกล่าวความตามปัญหา

เกิดพวกปล้นโจรผู้ร้าย

อายคนหนึ่งใจกระด้าง

เที่ยวอยู่ในป่าพนาสถ

บางคนก็เอาใจ

เพื่อป้องกันรักษาตัว

เรื่องคนป่ามีมากมาย

ระส่ำระสายเสียเหลือทน

เดินหนึ่ดาราจมาจากมณฑล

ทั้งผู้ทั้งคนหรือก็ยอมกลัว

ชักชวนมาไว้เป็นลูกฝว

ด้วยว่ากลัวพวกโจรไพร

ที่บางคนก็ประจบประแจง	เขายายขมุบ้านแบ่งเที่ยวกันออกไขว่
ขอเงินมากินอยู่หลายราย	ชอกก็ได้ที่คัส
พูดปราคาสหมายซีวี	อยู่จตจะลาไป
เงินสี่ห้าบาทไม่อาจออก	หรือจะให้ตอกกันยกใหญ่
ว่าแล้วคนป่าก็ลาไป	สู่พนาลัยหิมวันต์
บางคนใจเก่งฉพาจ	คิดอาฆาตพวกคนป่า
ชวนเพื่อนฝูงที่เก่ากล้า	มากอยท่าหมายจะจับตัว
พอพร้อมกันดีเข้าตีคนป่า	ล้มถลาลงตามัว
กรูกันเข้าไปหมายจะจับตัว	คนป่าก็กลัว เสียแทบสิ้นชีวี
ชักเอา (ไม่ชัก) มายังดงเปรี้ยง	คนบ้านก็เสี่ยงพากันหนี
ฝ่าคนป่าได้ทำดี	ก็วิ่งหนีเข้าป่าไป
โบราณท่านว่าเป็นคำหนัก	สิ่งหลังหักจะกัดตาย
เหมือนอย่างโบราณที่ท่านว่าไว้	เมื่อคนป่ายังตายเสียหลายคน
ตั้งแต่นั้นก็ระส่ำระสาย	มีมากมายเสียแล้วพวกปล้น
ตลอดบ้านแพและบ้านฉ่น	ยายตาซากบนบ้านตะพง
บ้านนาตาขวัญและบ้านเก่า	ฉ่นพังข้าวตูกก็ไม่สำคัญ
จะปล้นกันบ้างกินนานวัน	มันไม่สำคัญไปเหมือนยังตอนเพแกลง
ฝนก็แล้วไม่มีข้าว	แล้วยังต้มเหล้ากันออกป่น
ระส่ำระสายเสียเหลือทน	ออกชื่อว่าปล้นชนหัวออกทอง
เดชบุญพระจอมไกร	คิดว่ายิ่งใหญ่แล้ว เมืองระยอง
คุณจอมกษัตริย์ที่ท่านปกครอง	เมื่อระยองจะได้ร่มเย็น
ปราบปรามผู้ร้ายได้ตลอด	เปรียบเหมือนดาบอดกสับคืนเห็น
คนเจ็บจะตายพื้นได้กลับเป็น	ย่อมแลเห็นกันทั่วทุกคน

ราษฎรหญิงขายอยู่ถวนหน้า นั้นถือว่าบุญจอมกษัตริย์ท่านเหลือล้น
ไม่ขอเที่ยวปล้นเขาทุกคืนวัน นั้นแล

การวิเคราะห์

บทเหล่านี้ผู้แต่งคือ นายชิน อัฐโส นำเอาเหตุการณ์จริง ที่ได้พบเห็น
มาแต่งไว้ ทำให้คนรุ่นหลังได้ทราบความเป็นไปบางตอนของบ้านแพและบริเวณใกล้เคียง
เหตุการณ์ดังกล่าวชาวบ้านเพที่สูงอายุยืนยันได้ว่าเป็นจริง

บทเหล่านี้จึงช่วยให้เข้าใจเหตุผลที่ทำให้บ้านแพเต็มไปด้วยพวกปล้น ต่าง
กับบ้านอื่น ๆ บริเวณใกล้เคียง จนกระทั่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๔
ส่งเจ้าเมืองมาปกครองระยองและสามารถปราบพวก "คนป่า" ได้

๓. คำกล่าวในโอกาสพิเศษ

คำกล่าวในโอกาสพิเศษที่รวบรวมได้จากตำบลบ้านแพคือ บททำขวัญนาค
ซึ่งจะใช้ในโอกาสสวชนาค เพื่อปลุกศรัทธาเบื้องต้นให้เกิดแก่นาค ให้ยึดมั่นในพระ-
รัตนตรัย เพื่อแสดงคุณของพ่อแม่ที่มีต่อลูก เพื่อแสดงข้อคิดและแนวทางปฏิบัติตนของ
สงฆ์ และเพื่อแสดงอานิสงส์ของการบวช

ดังนั้นตามปกติการทำขวัญนาคจะมีบทต่าง ๆ ดังนี้

๑. บทชุมนุมเทวดา
๒. บทเคารพคุณ (พระรัตนตรัย)
๓. บทเหล่านามนาค
๔. บทเหล่าปฏิสนธิ หรือเคารพคุณบิดามารดา
๕. บทเหล่านอนนาค
๖. บทขมนายศรีและเบิกแว่นเทียน

บททำขวัญนาคจากตำบลด่านเพ อำเภอมืองที่รวบรวมมาได้มีดังนี้

นามนาค

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

ก่อนกล่าวสุนทรกลอนสุภาพ	ชอกัมกราบองค์ชินสีห์
เอามาเสกสรรวรรณาที่	มีข้อคดีมาแต่ครั้งโบราณ
เมื่อจวนสมัยใกล้เข้าพรรษา	มีผู้ศรัทธาต่างก็ละเรือนบ้าน
มาประพาศิตนกับผลมาร	ลุเข้าสู่การบรรพชา
ก็เพื่อทรงศีลจรรยาพรหม	เข้าสู่ยังร่มผ้ากาสา
ก็ด้วยเลื่อมในจิตใจศรัทธา	ปรารณาศิดจะตอบแทน
คุณของบิดาและองค์มารดา	ที่ท่านเลี้ยงมาด้วยความยากเหลือแสน
กว่าจะได้บวชก็แทบจะแบน	บางรายมีแพนไปเสียก่อนก็มี
ไปได้คนใหม่แล้วก็ลืมแม่เก่า	แม่เดิมนั้นเล่าต้องหมองศรี
วาสนาบารมี	เกรงจะไม่ได้เห็นสืวรลูกชาย
แต่ลูกบางคนที่เขาไปเบียดแล้วกลับมาบวช	พ่อแม่จะอดกับเพื่อนบ้านเขาได้
ว่าลูกของฉันทันก็ยอดชาย	ไม่หลงคนใหม่จนลืมแม่นัน
แต่ลูกบางคนเกิดในเหล้ามิจฉา	บางคนเกิดมาไม่ครบสังขาร
แต่บางคนม้วยมรณเสียก่อนกาล	บางคนเป็นพาลผิดแผ่พังษ์
ไม่ได้ห่มผ้ากาสาวพัตร์	ก็สืบพระศาสนาบวชเป็นสงฆ์
ไม่ได้ร่วมกลุ่มกับพุทธพงษ์	ทำให้เลื่อมวงศ์เสียสกุล
ถ้าหากลูกใครได้บรรพชา	พระศาสนาไม่เสื่อมสูญ
พระศาสดาตรัสว่าเป็นบุญ	ได้แทนคุณอย่างมากมาย

พรั่งนี้วันดีเป็นศรีศักดิ์
ไปสู่อารามงามวิไล
บางคนให้สิ้นสนั่นก้อง
ก็ต่างปรีดีเปรมและสรรชา
ของเจ้านาคขึ้นไปสู่สวรรค์
คว่าว่านาคะก็นามกร
ครึ่งหนึ่งมีนาคจากบาดาล
เป็นมนุษย์บุรุษชาย
เห็นสมณะและพระภิกษุสงฆ์
ทั้งบรรดาสะอาตงาม
จึงได้เสวนาวิสาสะ
แล้วเลยน้อมเกล้าเข้าวันทา
อยู่ร่วมสังฆวาสในวัดนั้น
ภิกษุนาคให้วงนอน
แต่พอเคลิ้มหลับ เขอกลับเสื่อมเวท
เป็นงูหงอนนอนเป็นวง
จึงรีบกราบทูลพระผู้มีพระภาค
เห็นศักดิ์ไม่สมในเพศพรหมจรรย์
ให้คืนสิกขาเปลี่ยนภาวะ
กัมกราบบาทองค์ศาสดา
กระผมต้องสูญเสียบุญยังน้อย
พระองค์ไม่เมตตาผมต้องลาครรไล
หวังจะศึกษาพระโอวาท

จะนำเจ้านาคที่เสื่อมใส
พี่น้องหญิงชายอนุโมทนา
ต่างอภัยยกกันหัวหน้า
หวังจะเกาะผ้าชายจีวร
เขาเรียกขานกันมาแต่ก่อน
ฉันขอตัดตอนเอามาบรรยาย
ได้แปลงเพศพันธุ์จากงูใหญ่
เหยียบมาในเชิงอาราม
แต่ละองค์เหลือองอร่าม
เธอก็มีความเกิดศรัทธา
เข้าไปคุยกับพระถึงเรื่องศีลสิกขา
หม่มผ้ากาสาวพัตร์ภรณ์
เมื่อถึงวันจะเกิดสังขันธ์
เอาจีวรมาคลุมองค์
กลับกลายเพศจากพระสงฆ์
ยังมีพระอีกองค์ไปพบพาน
พระองค์เรียกนาคออกมาซักถาม
จึงโปรดประทานโอวาทมา
สงสารนาคพระน้าตานองหน้า
ก็ทูลกิจจาค้วยเสียใจ
เกิดมาต่ำต้อยดูช่างยากช่างไร้
ก็สู้แปลงกายมาบวชตน
แต่มาวิบัติเสียด้วยมรรคผล

ก็เมื่อบุญหายไกลสกล	ก็ให้อับจนปัญญาตัว
ไหน ๆ ผมจะจากผมจะขอฝากชื่อ	ให้โลกเขาสื่อกันไปจนทั่ว
ถ้าคุณบุตรจะบวชตัว	หรือจะครอบครัวย้ายมาสู่ آرام
ไปรตจงได้นามเรียกว่านาค	เพื่อเป็นศรีศักดิ์แก่สัตว์ที่ต่ำ
ผู้เคยศรัทธาพยายาม	เข้ามาสู่ธรรมด้วยศรัทธา
พระองค์สิ้นเมตตากับสัตว์ที่ต่ำ	ผมขอฝากนามไปในวันข้างหน้า
ถ้าหากสิ้นชาติมีวาสนา	ขอให้ผมกลับมาเกิดเป็นคน
พบศาสนของพระโคตม	ได้อบรมบุญกุศล
เพิ่มวาสนาปัญญาตน	แล้วก็คลายมนต์สกดกาย
แปลงเป็นงูใหญ่ลงแหวกปฐพี	กลับคืนถิ่นที่ต่ำได้
นามของนาคท่านฝากเอาไว้	ฉันยกขยายเอามาประดับปัญญา
ท่านสาธุชนที่ได้ฟังอรรถ	เรื่องราวของสัตว์ที่ใต้หล้า
ยังเลื่อมใสในศาสนา	เห็นคุณค่าของศีลธรรม
นาคเกิดเป็นคนกุศลส่ง	มีอันสงฆ์อันเลิศล้ำ
เหมือนหนึ่งเจอแก้วแล้วจงกำ	ประพฤดิธรรมให้ถูกทาง
นาคจงตั้งใจบวชหมายเอาบุญ	ตามเค้ามูลที่ฉันอ้าง
พี่น้องญาติโยมจะได้สมหวัง	อย่าให้เสียผ้าเหลืองบวชเปลืองเวลา

การวิเคราะห์

บทภาษานาคบทนี้เป็นบทแหล่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายกลอนสุภาพเหมาะกับจังหวะ
การแหล่

เนื้อความตอนต้นกล่าวถึงความภาคภูมิใจของพ่อแม่ที่จะได้บวชลูก เพราะถือว่า
ว่าการบวชนั้นเท่ากับเข้าสู่โลกของคุณงามความดีอันบริสุทธิ์ และยังเป็นบุญกุศลแก่พ่อแม่

พี่น้องอีกด้วย จากนั้นจึงเล่าตำนานที่เรียกบุคคลที่กำลังจะบวชว่า "นาค" จบด้วยข้อ
คิดว่า นาคซึ่งเป็นสัตว์ ยังไม่หลุด เราซึ่งเป็นคนยิ่งควรมุ่งประพฤติดนให้มั่นคง

บทนามนาคบทนี้มีขนาดไม่ยาวเกินไป เมื่อนำไปแปลจริง คงไม่ทำให้
เบื่อหน่าย ประกอบกับกลวิธีการเล่นคำ การเปรียบเทียบน้ำเสียงที่ก้องกังวาน ชัด
เจนของท่านผู้แปล ยิ่งทำให้บทแปลนี้มีคุณค่าและเข้าถึงจิตใจของผู้ฟังได้ดียิ่งขึ้น

แหล่งปักษินธิ (แหล่งเคารพคุณบิดามารดา)

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

แม่เลี้ยงเจ้ามาก็แสนยากลำบากมากเจ้านาคไม่เห็น แม่เกิดมาเป็นหญิง
เหมือนมีกรรมต้องจำเป็นมิใช่ง่าย ยามเมื่อแม่เจ็บท้องขึ้นมาแต่ละหนทรนทรายด้วย
ความกลัว นิสสัยเป็นสตรีย่อมต้องมีผิวถึงลำบาก เกิดมาเป็นหญิงนี้ก็แสนยากไปเสีย
ทุกอย่าง บางครั้งแม่เจ็บท้องแม่ต้องร้องครางให้เขาช่วย ถ้าตัวคนเดียวก็เปลี่ยว
ปลอด แม่ต้องมอมม้วยแล้วหนาพ่อนาคา นีพ่อก็ยังมีอยู่บ้างค่อยยังชั่ว ถ้าสองคน
กันตะเมียดและผิวใครช่างหา แม่รู้หนีไปตามกรรมที่ทำมาหนาว่าลูกแก้ว ถ้าบุญไม่
ช่วยต้องม้วยแล้วแลไม่เห็นหน้า แม่คิดถึงร้อยซึ่งแต่หลังมาก็ยังไม่วายทุกข์ ถึงว่า
แม่จะนอนหลับตาแต่ก็ไม่ผาสุกเป็นทุกข์ใจ บางครั้งแม่เจ็บท้องนอนร้องไห้ก็ยังไม่ออก
หมอต้มยาเขาก็กระทำตัวแม่ให้ช้าชอกชืดกระซาก ว่าไอ้โง่บุญปลอดเจ้าคลอดง่าย
จึงไม่ตายจาก ถ้าบุญปลอดนั้นคลอดยากคงตายจากซึ่งมารดาหนาพ่อนาคเอ๋ย ครั้น
ตาตำทราวมเขยได้คลอดมาเห็นโลก ความปวดร้าวที่เศร้าโศกของแม่ค่อยจางหาย
ทั้งเหลือบเขม้นเห็นว่าเจ้าเป็นชายก็นึกว่าได้แก้ว เจ็ดวันผ่านไปแล้วแม่ค่อยดีขึ้น ไม่
ว่าจะนั่งนอนและเดินยืนแม่อีกไม่ขัดข้อง แต่ใจของแม่เล่าก็ยังเศร้าหมองกลัวว่าลูกจะ
ป่วยไข้ ครั้นได้ยินสำเนียงเสียงเจ้าร้องไห้แม่อีกเข้าประคอง ทั้งยุงร้อนก็มิให้ใดโรกัณ

ให้ต้องจนตลอด แม่สู้นอมกล่อมกอดกลัวว่าเจ้าจะเศร้าหมอง ต้องอาบน้ำหาขมิ้น
ดินสอพองกันไปตามประสา แล้วยกเอาเจ้าลงใส่เปลร้องกล่อมโอละเห่ โอละชา
ธรรมดาฉันไม่เชื่อว่าตายเพราะลูกคำนี้ก็ถูกโบราณว่า เกิดมาเป็นแม่ของบุคคลก็เปรียบ
เหมือนหนึ่งทั้งต้นพุทธรักษา ที่บางรายก็ต้องมรณาก็เพราะว่าลูกในครรภ์ ถ้าหากมีลูก
ถูกตำเฒ่าพวงษ์ศาแม่ไพศาล สืบสันตติวงศ์และวงศ์วานเพิ่มพูนพื้นฐานพัฒนา พ่อแม่
รักบุตรเออก็สุดอาลัยจะอุ้มยัยเหมือนหนึ่งดวงตา พุทถึง พุทไธ้ โอราทั้งโตขึ้นมาอย่า
มองและเมิน เมื่อเธอพบมิตรเอื่อยอย่าคิดทั้งแม่หรือมัวแต่ทำห่างเหิน ทั้งโตเท่าแม่
อย่าแลเมินอย่าจากไปเงินจางอยู่ใกล้ ๆ ท่านให้แจ เมื่อเล็กโสม คุณนมมารดา เอ้อ
เอ๋ย ทั้งโตขึ้นมาอย่าลืมคุณพ่อแม่เจ้านาคที่นั่งฟังดูเสียให้แน่ คุณของพ่อแม่เหลือคณา
ดินฟ้าอากาศยังไม่หัดเทียมเท่า บุญคุณของพ่อแม่เจ้าดอกหนา นาคหนา ท่านมีคุณล้น
พันคณาจะสุดจะหาสิ่งใดเปรียบปาน เจ้านาคที่นั่งฟังคำสอนจำถ้อยสุนทรตัวฉัน อัน
เลือนในทรวงคือดวงมานได้โปรดประทานให้เจ้าดื่มกิน พระธิดของท่านต้องหย่อนก็
เพราะกรลูกกุ่ม เมื่อยามแม่อุ้มประเทืองกลืนคุณแม่ใหญ่เหลือเหนือแผ่นดิน ฉันสุดสิ้น
ที่จะพรรณนาทะเลว่าลึกอย่าได้ฝึกมันเลย ถึงใครจะเอ๋ยเอาพันธุเขาเอาเข้ามาเทียบ
เปรียบคุณมารดา ก็ยังด้อยกว่าฉันนั่งตั้งใจเสียให้สิ้นสะอาด เข้าไปเป็นญาติกับ
พระชนสีห์ถ้า मैं สบโชคโลกดี ถ้าปะเหมาะหนอบุญมีจะได้แทนคุณของมารดา

การวิเคราะห

บทหลักปฏิสนธิหรือบทหลักเคารพคุณบิดามารดาบทนี้มีลักษณะคล้ายรายยาว
เหมาะกับการพรรณนาด้วยลีลาคล้ายการคร่ำครวญที่เข้มข้น

เนื้อหาของบทนี้กล่าวถึงความเจ็บปวดของแม่เมื่อจะคลอดลูก ตลอดถึง
ความยากลำบากที่ต้องคอยดูแลลูกด้วยความรัก บุญคุณของแม่ไม่มีสิ่งใดเปรียบเทียบได้
การพรรณนาเช่นนี้เป็นการผูกพันสายใยความรักของแม่กับลูกที่กำลังจะบวชให้กระชับยิ่งขึ้น

ทำให้นาคยินดีบวชเพื่อทดแทนบุญคุณของบิดามารดา (แต่ที่จริงผลดีทั้งหลายตกอยู่กับนาคเองทั้งสิ้น) ความรู้สึกผูกพันกันเช่นนี้ทำให้ครอบครัวแบบไทยมีความอบอุ่น รักใคร่ เห็นอกเห็นใจกัน และทำให้สังคมมีความสงบสุขด้วย

สภาพสังคมที่สะท้อนจากบทเพลงนี้คือ วิถีชีวิตที่เรียบง่ายท่ามกลางเทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ ของครอบครัวชาวบ้านเพื่อก่อน จะคลอดลูกก็ให้หมอต้าเฒ่าช่วยทำคลอด การเลี้ยงลูกก็เป็นไปอย่างง่าย ๆ แต่เต็มไปด้วยความรัก ทะนุถนอมโดยเฉพาะการมีลูกชาย ซึ่งเหมือน "ได้แก้ว" แม้อย่างหวังจะได้ฝังในยามชรา

คงเป็นที่น่าเสียดายและเสียใจหากสภาพดังกล่าวจะปรากฏอยู่แต่ในบทเพลง และคนไทยจะพูดกันว่า สังคมครอบครัวไทย "เคย" เป็นอย่างนี้ เท่านั้น

๒. เพลงปี่สณธิ

(นายหลิม แสงเมฆ)

ศรี ศรี มงคลบุรีพิเศษ ข้าพเจ้าขอไหว้เทเวศน์ทุกชั้นฟ้าที่ได้ัญเชิญมาจากสวรรค์ ขอจงเป็นพิพัญญาแลในวันนี้ ขอเทพยเจ้าผู้เรืองฤทธิ์จงอวยพรให้พ่อนาคจงถาวรในกุศลเจตนา อีกทั้งให้บิดามารดาและญาติทั้งหลายที่มีศรัทธาพร้อมใจจิตเบิกบานปสัมปติ ในข้อที่สมภารแห่งพ่อนาคจะได้สมหวังฝังฝากในพระศาสนา

พ่อนาคเอ๋ย ... วันพรุ่งนี้แล้วพ่อก็จะอุปสมบทสิ้นมัวหมอง หม่นฟ้ากาสา-พัตร์ครองเป็นพระภิกษุสงฆ์ เข้าเป็นญาติโดยตรงกับพระพุทธศาสนา หม่อมารรายนานา จงแพ้วาย ชันธมารอย่าเบียดเบียนให้อาพาสุ มัจจุมาจึงเคลื่อนคลาควายเข้าชิดกิเลสสารในดวงจิตจงเสื่อมคลาย พ่อจงลาจากบ่วงมารทำจิตใจเสียให้ผ่องแผ้ว เบิกบานบริสุทธิ์ พ่อนาคเอ๋ยอันว่าเกิดเป็นมนุษย์นี้ใช่ง่าย โบราณกาลท่านกล่าวไว้ในคัมภีร์ ประดุจนกกายจามจรีอันเล็กนั้นมาจุดตลาดด้วยน้ำมันเสียเจ็ดหน น้ำมันอันที่ยังเหลือเจ็ดหน

สาดนั้นแหละเปรียบเสมือนการอุบัติเกิดมา ได้ก่อตั้งเป็นโลกดานั้นขึ้นก่อน พอเจ็ดวัน
แล้วก็ผ่นออกเป็นเปลือกทราย หากว่าเกิดเป็นชายแล้วเรียนขวา หากว่าเกิดเป็นสตรี
เรียนมาทางเบื้องซ้าย ต่อมาจึงผ่านพ้นกลายเป็นก้อนเมือก ตั้งขึ้นเป็นหมื่นเปื้อนหน้าผาก
ก่อนต่ออีกเดือนจึงแตกตอนปัญญาสาขา เริ่มมีหูตาทั้งเล็บและผม มือเท้าสายรอมกินต่าง
คำข้าว นั่งทับบนกองอาหารเก่าปฏิภูม ศีรษะก็หมุนด้วยอาหารใหม่สัวข้าวเข้าหนุน กาง
ตนไว้ทั้งสอง ผืนหลังเข้าอิงพิงท้องของมารดา ประจุจวนารที่ผวาหวาดกลัวผ่น หลบ
สีก้นซ่อนตนในโพรงพฤษา ตามโบราณท่านกล่าวมาไว้ดังนี้

พ่อนาคเอ๋ย หนึ่งข้าพเจ้าจะขอกราบบังคมทูลบิดาและมารดาก่อนที่ข้าพเจ้า
จะได้กำเนิดเกิดมาเอาปฏิสนธิ์ กว่าพ่อกจะก่อร่างตั้งมาเป็นตนนี้เหลือประมาณ จนกว่า
พ่อกจะมีการครบสามสิบสอง พ่อนาคได้นั่งยอง ๆ อยู่ในท้องของมารดา ถ้าจะอุปมา
ก็เหมือนอยู่ในกรงขัง มีกิโถมดังหึ่งผิดเข้าหุ้มห่อเอามือถือสายรกเข้าพันคอเกาะอยู่ใน
ครรภ์ ก่อนที่พ่อกจะสู่สู่ครรภ์ ได้อยู่กับบิดาได้เจ็ดวันจึงได้เข้าสู่ครรภ์ของมารดาเกิด
เป็นก้อนเลือด จาง ๆ เหมือนน้ำล้างมัจฉาบังสาอีกเจ็ดทีวาก็ครบเดือน เป็นเหมือนกับ
ห่อตั้งกระเปาะเหลาะเข้าหุ้มคลุมดวงจิตเข้าสู่สถิตย ๗ สังขารด้วยธาตุทั้งสี่นี้ผสมกัน
แน่นักหนา ว่าใบหูลูกตาของพ่อนาคยังไม่มี ฝ่ายข้างแม่ก็แพ้ท้องเสียเต็มที่ให้อยากกิน
นั้น อยากจะกินเปรี้ยวเปรี้ยว อยากจะกินเปรี้ยวเปรี้ยว อยากจะกินหวานหวาน
อยากสารพันมี ครึ่งอยู่ได้ห้าเดือนพอดีก็แตกเป็นปัญญาสาขามีกายาสามสิบเอ็ด ด้วยพันดา
เจ้ายังมีไม่ครบอินทรีย์สำเร็จ มีเพียงสามสิบเอ็ดประการ

ครั้นอุปมาได้อีกสองเดือนเจ้าก็คลาดเคลื่อน ลงมาข้างขวาพระมารดาก็
นอนกลิ้งเกลือก นึกว่าครางแทบวายวางสิ้นชีวา ยามเมื่อเจ้าถือกำเนิดเกิดมาในครรภ์
ของพระชนนีลำบาก พระมารดาเฝ้าตรำตราอยู่ทุกคืนวัน ต้องระวังรักษาบำรุงครรภ์
มิให้กระทบกระเทือน ต้องอยู่กับเหี้ยเฝ้ากับเรือนด้วยสังวรณ งดอาหารการบริโภคที่
เผ็ดร้อนสิ้นทั้งหลาย เกรงว่าจะเป็นอันตรายแก่ตัวเจ้า นี่แหละความลำบากเมื่อคราว

แม่ของเจ้าได้ตั้งท้อง แม่ก็เฝ้าประคับประคอง อนุมนบุตรสุดสวาท จนถึงวันกำหนด
ทศมาสที่เคลื่อนคลายวายุ ก็มาพัดผ่านให้ป่วนปั่นในร่างกาย ยามเมื่อมารดาคลอด
ลูกชาย ไม่สบายลำบากตน แสนจะเจ็บปวดเป็นหนักหนาต้องก้มหน้ากอดพื้นทน ร้อง
ครวญครางและดิ้นรน เฝ้าทนทุกข์ทรมาน

หมอต้าแย็กีบปวด ความเจ็บปวดน่าสงสาร ที่มารร้ายต้องวายปราณ
เพราะลูกน้อยในครรภ์ ทิณูเถอะหนาพ่อนาค ความลำบากของมารดา ยามเมื่อ
แม่เลี้ยงเจ้ามานี้ก็แสนยากลำบากมาก พ่อนาคได้เห็น แม่เกิดเป็นหญิงแม่มีกรรม
ต้องจำเป็นมิใช่ง่าย ยามเมื่อแม่ตั้งท้องมาแต่ละหนทุรนทุรายด้วยความกลัว วิสัยสตรี
ย่อมต้องมีผิว ถึงลำบากเกิดเป็นหญิงนี้มันแสนจะยากไปเสียทุกอย่าง ยามเมื่อแม่เจ็บ
ท้องเสียจนร้องครางให้เขาช่วย ถ้าตัวคนเดียวเปลี่ยวพลอดแล้วแม่ต้องมอดม้วย แล้ว
พ่อนาคนา

ที่พ่อแม่ยังมีบ้างก็คอยยังชั่ว ถ้า ๒ คนกันแต่เมียผิวใครจะหา แม่สุ
ทนไปตามกรรมที่ห้ามาหนาพระลูกแก้ว ถ้าบุญไม่ช่วยแม่ต้องม้วยแล้ว แลไม่เห็นหน้า
แม่คิดถึงร้อยซึ่งแต่หลังมา และยังไม่หายที่จะเป็นทุกข์ถึงแม่ จะนอนหลับตาก็ไม่เป็น
สุขเป็นทุกข์ใจ บางครั้งแม่เจ็บท้องเสียจนร้องไห้ก็ยังไม่ออก หมอต้าแยเขากระทำ
ตัวแม่ให้เข้าชอกนุดกระซาก ว่าไอ้ไอ้ ... บุญพลอดเจ้าคลอดง่ายจึงไม่ตายจาก ถ้า
บุญพลอดนั้นคลอดยากคงตายจากพระมารดา

การวิเคราะห์

บทหลักปฏิสนธิบทนี้ ผู้หลักคือนายหลิม แสงเมฆ เป็นศิษย์ของพระครู
สังวรสมาธิวัตร ดังนั้นในตอนท้ายของบทหลักสำนวนนี้จึงตรงกับตอนต้นของหลักปฏิสนธิ
ของพระครูสังวรสมาธิวัตร ถ้านำมาต่อกันก็จะต่อกันได้สนิท

เนื้อความตอนต้นของบทเหล่านี้ เป็นการเชิญเทพยดาอวยพรให้พ่อนาค จากนั้นเป็นคำอวยพรให้พ่อนาคพ้นจากมารทั้งปวงอันมี ชนธมาร มัจจุมาร ก็เลมาร แล้วจึงกล่าวกำเนิดของมนุษย์ จึงมีเนื้อความคล้ายในเทวมิกถา เพียงแต่ไม่ละเอียด ละออเท่า (ผู้สนใจเชิญอ่านเทวมิกถา ว่าด้วย มนุสสภูมิ หน้า ๗๐ - ๗๓) ตอนท้ายกล่าวถึงความเจ็บปวดของมารดาเวลาคคลอดบุตร

บทเหล่านี้แสดงอิทธิพลของความคิดเรื่อง กำเนิดมนุษย์จากเทวมิกถาอย่าง ชัดเจน

แหล่งสอนนาค

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

จะขอแสดงแจ้งข้อไข	ไปตามธรรมเนียมขององค์พุทธโธ
เพื่อปลุกศรัทธาให้กับพ่อนาคโต	ขอให้มุ่งวิญญูงามยิ่งยง
เจ้านาคละเพศทางฆราวาส	จะมามีบารมีทรนบวชเป็นสงฆ์
จงตั้งใจเสียให้มั่นคง	เพื่อไปร่วมวงศ์กับพระชินวร
สัพพะ ปาปัสสะ อกรัง	องค์พระพุทธรังไถ้กล่าวสั่งสอน
ว่าอย่าเอาบาปมาหาบคอน	จงเร่งสั่งวรระวังตน
กุศลอุปสัมปทา	นาคจงอุตส่าห์สร้างกุศล
ให้พร้อมสรรพสำหรับตน	จงตัดกังวลความอาลัย
จงตั้งใจตั้งจิตตั้งพิณิจ	กระทำดวงจิตให้มุ่งใส
อย่าให้อาสาวะมาปะเข้ามาปะดวงใจ จงกำจัดให้ไกลมณีนทรีย์	
กิเลสแควดล้อมดุจดั่งคอมมิวนิสต์	ที่มาประชิดบุรุษศรี
นาคจงยกโยธาออกกราวี	เตรียมต่อสู้ประจัญบาน
อันตมทาใหญ่ดุจดั่งนายทัพ	ก็ดูพร้อมสรรพไปด้วยทหาร

ได้แก่กิเลสทั้งสิบหกประการ	ก็ล้วนชำนาญเป็นกงพล
แต่ว่าตัวโลภที่เพิ่มเพาะ	ดุจดั่งรถเกาะและปั่นกล
มันตั้งตระหง่านอยู่บนยานยนต์	มาล้อมสกลเป็นพันพั
แต่ตัวโทสะที่ก่อเกิด	ดุจดั่งลูกระเบิดปรมาณู
เป็นอาวุธร้ายของฝ่ายศัตรู	เราไม่มีประตูด่านทาน
ตัวโมหะที่มีตมณ	ดุจดั่งเครื่องยนต์จรวดยาน
ก็ทั้งเรือบินประจัญบาน	มันมารุกรานให้เราอัปรา
กิเลสการคือว่ากองทัพ	สำหรับช่วยเหลือตามฝั่งฝ้า
กองทัพบกมันยกเข้ามา	ทั้งกองทัพฟ้าเข้าโรมรัน
อินทรียั้ทั้งห้ามันมาชักนำ	ดูจากรกรรมตัวสำคัญ
ก็เหี่ยวสุดเนมไม่เว้นสักวัน	มันมารุมกันตัดกำลัง
อันมลทินแก่มันก็ภูตะโกน	เป็นกองโจรคอยระวัง
ปล้นอาหารเสบียงกรัง	มันตัดกำลังให้เราทำลาย
กิเลสทั้งมวลที่มันกวนในจิต	ดุจดั่งไอพิษที่ไ้ปรยปราย
รตฤกรรมตามทำลาย	เหมือนหนึ่งมารร้ายที่ดัดรอน
กิเลสทั้งมวลที่มันกวนในจิต	ดูจไอพิษของคัสกร
พ่อนาคาย่าอาวรณ์	จงเตรียมต่อกรอย่าเกรงกลัว
เอาองค์ศึลนั้นมาเป็นยามยืน	แล้วก็ตั้งป้อมเป็นประจำตัว
โล่ยิงข้าศึกอย่าได้นึกกลัว	ให้เลือดหัวธรณินทร
สมาธิเอามาเป็นทัพหน้า	ตัวปัญญานั้นเอามาเป็นเครื่องบิน
ทั้งลูกบอมบ์ลงมาดิน	ประหารไพรีนให้เกลี้ยงเกล่า
เอาพระวิมุตอันสูงส่ง	มาผูกเป็นธงทิพย์ลายเส้า
ประจำกองทัพสำหรับของเรา	ทหารเฝ้าประจำยาม

เอาตัวสดนั้นมาเป็นแม่ทัพ	อยู่คอยกำกับในสนาม
สั่งการงานทหารยาม	ก็ให้ทำตามกฎวินัย
เอาวิธีมาเป็นโยธา	แล้วตีฝ่าฟันเข้าไป
ทั้งภาวนาไม่กลัวใคร	ตีเข้าไปตลอดแนว
เอาพระศรียรัตน์สั่งนา	มาเป็นทหารขยายแถว
ตีเล็ดรอดตลอดแนว	ก็ลวนกล้ำแกล้วในการณรงค์
เสนาธิการทหารใหญ่	ก็ต้องมอบหมายให้กับสมโภชชง
เตรียมแผนการให้มั่นคง	แล้วรณรงค์กับเหล่าไพร่
วิธีสนั่นเอามาเป็นแพทย์	แต่เอามรรคทั้งแปดเป็นคนห้ามผี
ร่วมกับศรุธาในกาย	เป็นเจ้าหน้าที่กองเสปียง
เอาตัวขันตีคือความอดทน	มาตรวจตำบไล้เกลี้ยเคียง
ร่วมกับศรุธาหาเสปียง	ให้พร้อมเพรียงไม่ขาดแคลน
ต้องเตรียมกำลังให้พร้อมพร้อม	แล้วก็ยิงปืนบนบ้อมสักหมื่นแสน
ไล่คอมมิวนิสต์ที่มาประชิดชายแดน	ต้องให้ปืนแบนไปทั้งขบวน
กำลังเราไม่พอก็คงจะต่อสู้	ถ้าหากศัตรูมันรบกว่น
บ้านเมืองของนาคจกเรรวน	เพราะไม่มีขบวนไว้คอยป้องกัน
เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยา	เสียแก่พม่าในคราวครั้งนั้น
เพราะกำลังของเราไม่เท่ากัน	จึงถูกฆ่าฟันเสียไม่มีตี
แต่ว่ากองกิเลสนั้นมันแข็งแกร่ง	ยิ่งกว่าพม่าเมื่อครั้งกรุงศรี
นาคจงเตรียมกำลังไว้ตั้งต่อตี	สังหารไพร่ให้พ่ายไป
อันเครื่องอาวุธยุทธานุ	องค์ศาสดาก็ท่านได้มอบหมายไว้
ใบกำจัดข้าศึกทั้งข้างนอกข้างใน	เพื่อหาทางไปสู่แดนสำราญ
เจ้านาคศรุธาปรารถนาจะบวช	โกนผมปลงหนวดต้องชวนชวาย

ระรังโทหัตถ์อันคราย	ที่จะทำร้ายพ่อนาคา
อันบวชเป็นพระนี้ไม่ใช่่ง่าย	อย่าบวชแต่กายหนาเจ้านาคหนา
ก็จงตั้งใจเสียให้ในศรัทธา	ถวายชีวกะทศพล
บวชเป็นพระสละทางทุกข์	ก็ถ้าเราหวังความสุขแล้วต้องสร้างกุศล
ถ้าขึ้นฟ้าชั่วตัวจะหมองหม่น	ใครจะกังวลมาทำบุญ
อันก้อนข้าวของชาวบ้าน	เป็นไทยทานสนองหนุน
เขามีศรัทธานำมาทำบุญ	แต่ก็ได้เป็นทุนบำเพ็ญธรรม
ประพตักสับกลอกหรือทำนอกสิกขา	ชาวประชาเขาจะไม่อุปถัมภ์
ตรองดูเถิดคนมันจะเกิดกรรม	ต้องนอนตาอยู่ในกุฏิ
เป็นบรรพชิตเรื่องกิจวัตร	ต้องปฏิบัติอย่าหน่ายหนี
สวดมนต์ไหว้พระธูระเรามี	ปิดกวาดกุฏิอย่าดูตาย
ทุกเช้าเย็นบำเพ็ญผล	หมั่นท่องบ่นสาธยาย
สิกขาบทมีมากมาย	ต้องจำให้ได้ทุกมาตรา
ถ้าหากขี้เกียจก็เลิกก็พอก	อันหญ้าปากคอกได้กับมาติกา
เมื่อถูกนิมนต์อย่าอวดมจนปัญญา	เล่นเสกถาธรรมมาเข้าสั่นตนา
อภิมะยาเยกา บัจะยัง	เออประดุจดังสำหรับใส่ข้าวสาร
กับข้าวสำเร็จอยู่ในเจ็ดตำนาน	ผ่านตันสามผ่านเสปียงกรัง
ทั้งพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์	เป็นของดีประสิทธิ์ขลัง
สำหรับผีตายวอดวายชีวัง	จำได้หรือยังต้องตรวจดู
ที่ว่ามานี้เป็นหญ้าปากคอก	ตัวฉันจะบอกเสียให้รู้
ต้องตรวจตราต้องศึกษาตรวจตราดู	ตามแบบครูแต่โบราณ
ให้นาคมีปัญญาดั่งพระสารีบุตร	ให้ผิวผ่องผุดดังดวงจันทร์
พละกำลังจงตั้งมั่น	ให้เรื่องhiruเหมือนดังพระโมคคัลลาน์

ทั้งลาภทั้งยศให้ปรากฏเกิด ให้นาคสุขประ เสรฐทุกแห่งหล้า
ปัญญาจรงเหมือนองคฺอนุชา ที่ฝัฉายาชื่อว่าอานนท์
ให้ผิวอรระงาม เหมือนพระสังกระจาย ให้งามละม้ายไม่หมองหม่น
ให้ท่านที่นั่งฟังทุกคน จงเออสำเร็จผลตามที่เทศนานั้นแล

การวิเคราะห์

บทแหล่สอนนาคบทนี้ มีลีลาเหมือนกลอนสุภาพ เหมาะกับจังหวะการแหล่ที่
เร้าใจ

เนื้อความบทนี้ เริ่มด้วยการสอนให้นาคระลึกถึงหัวใจของศาสนาพุทธ คือ
การละเว้นความชั่ว ทำแต่ความดี และทำจิตใจให้ผ่องแผ้วจากกิเลส แล้วจึงเปรียบ
เทียบความชั่ว กับ คอมมิวนิสต์ และตัวของพ่อนาคเหมือนเมืองที่คอมมิวนิสต์จะทำลาย
เป็นหน้าที่ของนาคที่จะต้องพยายามต่อสู้และต่อต้านความชั่วต่าง ๆ ให้ได้ จากนั้นจึงสอน
ให้นาคขยันหมั่นท่องบ่นมนต์บทต่าง ๆ ตอนจบอวยพรให้นาคและผู้ฟังมีปัญญา มีกลสัง
และมีลาภยศ

การสอนด้วยการเปรียบเทียบเช่นนี้ นับว่าเป็นการสอนที่ฉลาดมากและยัง
เปรียบกับเหตุการณ์บ้านเมืองทั้งอดีต (สมัยอยุธยารบกับพม่า) และปัจจุบัน (คอมมิว-
นิสต์พยายามแทรกแซงไทย) ยิ่งทำให้น่าสนใจและแสดงความสามารถของผู้แหล่อีกด้วย

หากพิจารณาการเปรียบเทียบก็จะเห็นว่าเปรียบเทียบได้เหมาะสมเช่นเปรียบ
ตัณหาเป็นนายทัพ อุปกิเลส ๑๖ เป็น กองทหาร อกุศลมูล (โลภ โกรธ หลง) เป็น
อาวุธยุทธโธปกรณ์ อินทรีย์ ๕ เป็นจากรบรุษ ศีลทั้ง ๑๐๗ ข้อ เป็นยามระวังภัย สมาธิ
เป็นกองทัพน้า ปัญญาเป็นเครื่องบินทำลายข้าศึก สติเป็นแม่ทัพ และความเพียรเป็น
กองทหาร เป็นต้น

บทอวยพรในตอนท้าย แสดงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ทั่วไป คือ ต้องการเป็นผู้เฉลียวฉลาด มีกำลังกายแข็งแรง มีลาภมียศ มีความงาม และมีความสำเร็จ

แหล่สอนนาค (สำนวนที่ ๒)

(นายหลิม แสงเมฆ)

" เสียให้ถ่านถี้	การโลกียะนี้มันเป็นมลทิน
วันพรุ่งนี้แหล่พ่อนาค	จะต้องลาจากเสียทั้งสิ้น
ฟูก เมาะ เบาะหมอนเราเคยนอนเคยกิน	คราวนี้จะต้องสิ้นความอาลัย
อีกทั้งเพื่อนสาวและเพื่อนหนุ่ม	ที่เกิดสุขเคยเล่นวิ่งไล่
เคยเฝ้าเคยหยอกเคยบอกความใน	ที่นั่งใกล้ใกล้เคยได้จับมือ
เมื่อ (ไม่ชัด) เข้ามาเป็นนาค	พ่อย่าปล่อยตัวรักให้มันเป็นสื่อ
ต้องตัดสวาทเสียให้ขาดมือ	จึงยึดถือเป็นอาจารย์
พ่อนาคจะกลายเป็นเพศ	เป็นบุตรพระสรรเพชญ์โคตร
จึงตั้งใจให้สงบอารมณ์	ให้สมซึ่งศรัทธา
ญาติทั้งหลายนี้มาพร้อมพรุ่ง	ประณมนั่งมือวันทา
แว่นล้อมวงเรียนเรียนเตียนซ้ายขวา	ระวังไมทนาของพ่อคุณ
อันทรัพย์สมบัติที่พ่อหามาได้	สะสมไว้ให้เป็นต้น ๆ
พ่อจะได้เห็นใจได้การุณ	ที่คิดถึงคุณของมารดา
อุทิศส่วนนอมละม่อมละไม	รู้ว่าเป็นชายก็หรรษา
ได้หวังเป็นญาติกับพระศาสดา	ตามแต่บุญจะพลอบประคอง
อายุเราได้อู่ถึงปานนี้	ก็เพราะว่าบารมีที่ตอบสนอง

พระศาสนาขึ้นชุมทอง

จะแนะนำจงจำจก

แรกท่านให้เข้าโบสถ์ใหญ่

อย่าหวนจิตไปคิดถึงบ้าน

จิตอย่าได้จับที่เราจง

ถ้าดวงจิตเราคิดอาลัย

ถ้าเขาไม่รักไม่ยกใช้เมีย

จงตั้งใจบวชเสียดีกว่า

พ่อนาคโกณผมและปลงหนวด

ระวังตอนทานนี่ถึงอันตราย

ยามพอนุ่งหมวกาสาวพัตร

สำรวมจิตใจทั้งกายวาจา

ถ้าบวชเป็นพระสละความทุกข์

ทำความชั่วจะเสียคน

อันก่อนข้าวของชาวบ้าน

ที่เขาศรัทธาเอามาทำบุญ

ประพฤติกสับกลอกนี่หรือนอกสิกขา

ดูตริกรรองดูเถิดจะเกิดกรรม

เป็นบรรพชิตเรื่องกิจวัตร

สวดมนตร์ไหว้พระสูตรเรามี

ทุกเช้าเย็นบำเพ็ญกุศล

สิบาบทนั้นมีมากมาย

ถ้าหากซี้เกียจอาบัติมันจะพอก

น้อยคนจะครองซึ่งผ้าไตร

จงอย่ากำหนดอย่าเผลอไผล

อย่าทำใจเหมือนสีกลอง

อย่าทำงุ่นง่านได้เกี่ยวข้อง

จะพาให้หมองด้วยเรื่องเมีย

ถ้าเขาเป็นตายคงต้องส่งเสีย

ลูกสาวอาเสียก็มีถมไป

ว่าสีกแล้วจะหาที่ไหนก็ได้

รักจะบวชเราต้องชวนชวาย

ที่จะมาทำร้ายพ่อนาคา

นี่จะเคร่งครัดในไตรสิกขา

ทำกิริยาฟังดงาม

ถ้าหวังความสุขแล้วต้องตั้งกุศล

ใครเขาจะนิมนต์ไปทำบุญ

นี่เป็นไทยทานสนองหนุน

เพื่อจะได้เป็นทุนบำเพ็ญธรรม

นี่หรือชาวประชาเขาไม่อุปถัมภ์

จะต้องนอนตันท่าอยู่ในกุฏิ

จงปฏิบัติอย่าได้หลีกหนี

ปิดกवादกฏีอย่าดูดาบ

จงท่องจงบันสาธยาย

จงจำให้ได้พ่อนาคา

หน้าปากคอกคือมาติกา

ถูกเขานิมนต์แล้วจะต้องจนปัญญา

ฮัระ มยา ยะ ลาปัตจะยัง

กับข้าวสำเร็จอยู่ในเจ็ดตำนาน

ตามบาลีพระสัทธา

ว่าได้หรือยังจงตรวจดู

ที่ว่ามานั้นมันเป็นพญาปากกอก

จงฟังพาดตรวจตรามองดู

เป็นเรื่องสั่งสอนนี้หรือกลอนนุสนธิ์

คนทำขวัญที่ท่านไปสรรหา

เมื่อสวดสาธุสยัมไม่คิดกลับ

อันความสวยงามพ่อย่าได้คิด

นี่หรือแก่เจ็บตายพ่อย่าหมายว่าพัน

แต่พระพุทธเจ้าของเราใจบุญ

อันว่าโลกโกรธหลงทั้งสามอย่าง

ถ้าเป็นคุณุสัทธินขอขอบร่าวง

ต้องรำหัดร้องมันเป็นคัลลพระวินัย

นวกวาทพ้องจงจดจงจำ

ฉันจะสอนพอเป็นเงื่อนเค้า

รุ่งขึ้นเข้าตะพายบาตร

พ่อย่าทำความชั่วให้มันฮือฉาว

รักษาศีลให้ผ่องใส

พ่อย่านั่งจะนอน

เขาเรียกว่างสยัมเพราะเราทำความดี

เสกชาธรรมาแล้วลั่นदान

นั่นแหละคือถึงใส่ข้าวสาร

ทั้งอิทธิธรรมทั้งเจ็ดคัมภีร์

ถ้ามีใครตายแล้วจะต้องได้สรวงศักดิ์

ตัวฉันจะบอกเสียให้รู้

มันเป็นแบบครูนั้นแหละดี

ต้องให้พ่อนาคข้ามพ้นบ่วงมันหมาย

ล้วนแต่มีวิชาสั่งสอนเราได้

ก็ไม่หลงห้องหับอยู่ในกามตัณหา

พ้องจงหักจิตเถิดนะพ่อนาคจำ

บุคคลหรือสัตว์ใดใด

ท่านยังต้องสิ้นต้องสูญผ่านไป

จงยับยั้งเสียอย่าให้เข้าใกล้

ถ้าบวชเป็นสงฆ์แล้วอย่าเอาในใส่

จะเสื่อมเสียหายเป็นมลทิน

ฉันจะสอนแนะนำมันคงไม่หมดสิ้น

บวชแล้วเรียนเอาเป็นนิจศีล

ไปตามหมัญญาดีเที่ยวขอ เขากิน

จะเกิดเมื่อก้าวไปทุกห้องถิ่น

สำรวมอินทริย์พ้องจะมีสังวรณ

ทุกอย่างไป

ถ้าแม่ทำอัปริย์เขาไม่เรียกก็ได้

พ่อนาคจำจงเชื่อคำฉัน	เราไม่ทำพรรณนั้นเพราะเราบวชเอาบุญ
ถ้าคิดอย่างนั้นอยู่เสียบ้านดีกว่า	รักษาศีลห้าไว้เป็นเครื่องค้าจุน
ไม่เกิดเคืองชู้	ในข้อระคาย
ครั้นจะเล่าที่เขากล่าวหา	พระชอบสีกามันก็ที่ไหน
ใครเสพเมณเมื่อบวชเป็นสงฆ์	พระพุทธรองค์ท่านมีปัญญ์ดีไว้

การวิเคราะห์

บทสนทนาฉบับนี้มีบางตอนตรงกับสำนวนของพระครูสังวรสมาธิวัตร เพราะผู้แปลเป็นศิษย์ของท่าน

คำสอนในบทนี้ล้วนแสดงให้เห็นความต้องการของสังคมที่ต้องการให้พระสงฆ์เป็นเช่น ให้เคร่งครัดในไตรสิกขา ให้หมั่นสวดมนต์ไหว้พระ หมั่นออกบิณฑบาต อย่าหมกมุ่นกับสตรี เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ปริศนาคำทาย จากตำบลบ้านแพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง

๑. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับพืช

๑. อะไรเอ๋ย เด็กนุ่งผ้าขาว พอเป็นสาวนุ่งผ้าเขียว แก่ที่เกี้ยวนุ่งผ้าแดง

เฉลย - พริก (นายเทียม บุญธาราม)

๒. ผักอะไรอยู่ท้ายเรือ

เฉลย - ผักกูด (นายพวน อนันตภูมิ)

๓. อะไรเอ๋ย ยาวแค่เกรียว หิวเปียกปลายมน ยัดเข้าหว่างขาคน ร้องว่าหายอยาก

เฉลย - มะขามเปียก (นางจุจิตร บำรุงพงศ์)

๔. อะไรเอ๋ย เมื่อเป็นไม่เห็นใจ เมื่อตายแล้วจึงเห็นหน้า

เฉลย - หมากดิบ (นายเลียง ฮัฐโส)

๕. อะไรเอ๋ย ดันเท่าหัวเรือ ใบห่อเกลือไม่มีค

เฉลย - สน (นายเกสร ผัดผ่อง)

๖. อะไรเอ๋ย เม็ดนอกเนื้อ เนื้อในเม็ด

เฉลย - มะม่วงหิมพานต์ (นายเกสร ผัดผ่อง)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบของปริศนามีทั้งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" และ
" อะไร"

๒. มีการเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้ถูกถามสนใจ เช่น "อะไรเอ๋ย เมื่อ
เป็นไม่เห็นใจ เมื่อตายแล้วจึงเห็นหน้า" ผู้ถูกถามอาจคิดถึงคนหรือสัตว์ แต่ คำ
ตอบคือ หมากดิบ

๓. พืชที่นำมาทาย เป็นพืชที่พบได้ทั่วไป ในท้องถื่น

๔. มีปริศนาบางข้อทายด้วยคำสองแง่สองมุม เช่น "อะไรเอ๋ย ยาว
แค่เกรียก (ความยาวจากปลายหัวแม่มือถึงปลายนิ้วชี้เมื่อเหยียดตั้ง) หัวเปียกปลายมน
ยัดเข้าหว่างขาคน ร้องว่าหายอยาก" เฉลยว่า มะขามเปียก เพราะคำว่า "ขา"
หมายถึง ขากรรไกร" (กระตูกตางกับหันบน)

๒. ปริศนาที่มีคำถามเกี่ยวกับสัตว์

๑. อะไรเอ๋ย คำเหมือนนิล บินเหมือนนก ศรีปากอกนกไม่ใช่

เฉลย - ตัวเหี้ยม (นางชูจิตร บำรุงพงศ์)

๒. อะไรเอ๋ย สี่เสาขนานนา มุงหลังคากระเบื้อง

เฉลย - เต้า

๓. อะไรเอ๋ย ชัฏเป็นตาโจ เนตรโตเคียวแว่น แด่บาทเดียวเล่น
ตามลำท้องพระอุหา

เฉลย - ปู

๔. อะไรเอ๋ย สี่เส้นจูงหน้า ตาเป็นต้นหน ใต้ท้องมีเครื่องยนต์
หัวเหินบกฤษ

เฉลย - กุ้ง (นายเหียน ฮัฐโส)

๕. อะไรเอ๋ย มู่มู่มู่มู่ ชอบอยู่รุ่มเปียก ๆ ไม่สั้นไม่ยาว อยู่ในราวลัก
เกรียก

เฉลย - ปลาตีน (นายเทียม บุญธาราม)

๖. อะไรเอ๋ย นามช็อคด้ายปักษา อาศัยธาราเป็นอาณิก หากินเหิน
ดิน โบกบินเหมือนนก

เฉลย - ปลานกกระจอก หรือ ปลากระเบนนกก็ได้ (ปลา
นกกระจอก บินเป็นฝูง บินได้ไกล มักพบในทะเลลึก ปลากระเบนนก จะบินย้อนลม
ชาวประมงสังเกตทิศทางลมจากการบินของปลากระเบนนกได้)

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๗. อะไรเอ๋ย หกหัวตัวเดียว

เฉลย - ค้างคาว (นายสมบุรณ์ คงวิเศษณ์)

๘. อะไรเอ๋ย วิหคนกน้อยนามมี ถูกจ่อฮักผี ไฟลุกขึ้นไหม้ไปหมด

เฉลย - นกเขาไฟ (นายแซ ตียะศิริ)

๘. อะไรเอ๋ย สองสองขนานา มุงหลังคาข้างละดับ *นอนไม่หลับ
ลุกขึ้นร้องเพลง

เฉลย - ไก่ (นายเทียม บุญอาราม)

๑๐. อะไรเอ๋ย จับหัวถอยหลัง จับหางเดินหน้า

เฉลย - แมว (นายสมบุญ คงวิเศษ)

๑๑. อะไรเอ๋ย ฝัดกอบรรทม

เฉลย - ลิง (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ ขึ้นต้นด้วยคำว่าอะไรเอ๋ย และมีการเปรียบเทียบในเชิง
ขัดแย้ง เพื่อให้สนเท่ห์ เช่น "อะไรเอ๋ย คำเหมือนนิล ปินเหมือนนก ศรีบักก
นกไม่ใช่" เฉลยว่า ตัวเหี้ยง

๒. สัตว์ที่นำมาทายมีทั้งสัตว์ที่อยู่ในท้องนา คือ ตัวเหี้ยง สัตว์บ้าน
เช่น ไก่ แมว สัตว์น้ำเค็ม เช่น กุ้ง ปู ปลากระเบนนก ปลานกกระจอก
และสัตว์น้ำกร่อย คือ ปลาดิน

๓. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับเครื่องใช้ไม้สอย

๑. อะไรเอ๋ย ไม่เป็นรูปเป็นร่างในกลางผ้า เอาหัวคาตั้งกลางแล้ว
นั่งแห่ พอดตรงแน่เย็บแล้วพับจริง

เฉลย - เข็มชุนเสื้อ (นายห้วน อนันตภูมิ)

๒. อะไรเอ๋ย นอนคว่ำเห็นลาย นอนหงายเห็นดับ

เฉลย - เสื่อ ตบจาก(หลังคา) (นายแซ ตียะศิริ)

๓. อะไรเอ๋ย จัหวางโคตโพล่ง ตีโป้งปากกัถ

เฉลย - กระบวยตักน้ำ สี่ว (นายสั่ง ผัดผ่อง)

๔. อะไรเอ๋ยคชสารแต่มีไข่ข้าง มีวงสองข้าง ลงสระวาสิ ลำบาก
แทบตาย สบายเต็มที

เฉลย - ครุ

๕. อะไรเอ๋ย ตบหัวท้องป่อง

เฉลย - สาแหรก (นายพ้วน อนันตภูมิ)

๖. อะไรเอ๋ย สี่หูสามหัว มีตัวในกลาง หญิงบ้างชายบ้างบางครั้ง
ท้องโต

เฉลย - สาแหรก (นายสั่ง ผัดผ่อง)

๗. อะไรเอ๋ย เปิดผลับยืมแผล มีเคตรงกลาง มีรางใต้เคเป็นข้อ
โอเมของหญิงชาย

เฉลย - โม่ (นางชูจิตร บำรุงพงศ์)

๘. อะไรเอ๋ย ม้าสามขา เจ้าพระยาขึ้นขี่ ใส่หมวกกำมะหยี่สับนุหรีปู้ๆ

เฉลย - เต่าคู่ กับ กาสีเขียว (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๙. อะไรเอ๋ย มีหันรอบตัว ไม่มีหัวไม่มีหาง มีรูในกลาง กินพฤษชา
เป็นอาหาร กินแล้วสำราญนอนสบาย

เฉลย - เสือวงเดือน (นายสั่ง ผัดผ่อง)

๑๐. อะไรเอ๋ย สีเหลี่ยมเหี่ยมพระเจ้า ไกรหาได้ให้ลูกสาว

เฉลย - กระจก (นายเนียน ฮัฐโส)

๑๑. อะไรเอ๋ย กลางวันอุ้มลูกยืน กลางคืนอุ้มลูกนอน

เฉลย - ชนโค (นายพ้วน อนันต์ภูมิ)

๑๒. อะไรเอ๋ย ไ้มาทกสัวไ้น้อย ไ้มากมาบ่อย ๆ ไ้น้อยกสึงไ้

มาก

เฉลย - เรือร่ำ (นายเกสร ผดผ่อง)

๑๓. อะไรเอ๋ย ลูกตีแม่ ร้องแข่งหัวทุ่ง

เฉลย - เกราะผูกคอวัว

๑๔. อะไรเอ๋ย ตัวตัวเป็น ตัวตายร้อง

เฉลย - เกรียน (นายเอื่อน อัฐโส)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาทั่ว ๆ ไป

๒. ของใช้ที่นำมาทาย มักเป็นของใช้ในบ้าน และของใช้ในการประกอบอาชีพทำนา

๓. คำตอบบางอย่าง อาจหายต่างกันได้ เช่น สว่านแรก อาจทายว่า "อะไรเอ๋ยตบหัวท้องป่อง" ก็ได้ "อะไรเอ๋ย สี่หูสามหัว มีตัวในกลาง หูยิงข้างซ้ายข้าง ข้างขวาท้องโต" ก็ได้

๔. ปริศนาบางข้อสร้างความฉงนด้วยการใช้คำพ้องเสียง เช่น "คชสารแต่มิใช่ช้าง" ที่จริงคือคำว่า "सान" ข้อนี้ เฉลยว่า ครุ

๕. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

๑. อะไรเอ๋ย กลางคืนอยู่กับพระจันทร์ กลางวันอยู่กับพระอาทิตย์
มีคติดอยู่กับพระเพลิง

เฉลย - เงาม (นายจำลอง อัฐโส)

๒. อะไรเอ๋ย ข้างขึ้นนอนหงาย ข้างแรมนอนคว่ำ
เฉลย - ดวงจันทร์ (นายพ้วน อนันตภูมิ)
๓. น้ำอะไรเอ๋ยกินไม่ได้
เฉลย - น้ำค้าง (นายสมบุรณ์ คงริเศษณ์)
๔. อะไรเอ๋ย มีลูกแต่พ่อแม่ไม่มี
เฉลย - ลูกคลื่น
๕. อะไรเอ๋ย เตือนคว่ำ ปีในถ้ำ วันในหลุม
เฉลย - เดือนหก ปีมะโรง วันเสาร์
ใครเกิดได้อย่างนี้ดี (นายย้อย สักดีเมือง)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบมีทั้งขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" และ " ..อะไร.."
๒. ปริศนาบางข้อเกี่ยวข้องกับความสำเร็จ คือ "อะไรเอ๋ย เตือนคว่ำ ปีในถ้ำ วันในหลุม" เฉลยว่า เดือนหก ปีมะโรง วันเสาร์ ซึ่งถือเป็นวันดี
๓. ปรากฏการณ์ที่น่ามหัศจรรย์ เป็นปรากฏการณ์ที่พบได้ทั่วไป
๔. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับอาชีพและความเป็นอยู่

๑. อะไรเอ๋ย เขียว ๆ แดง ๆ หิม ๆ แหง ๆ ไอ้ขาวมัดแน่นยิ่ง
กว่าผูก

- เฉลย - พลุจิบ (นายเกสร ผด่อง)
๒. อะไรเอ๋ย ชักมาจากไอรู มาอยู่กับไอ้แบน ม้วนเสียให้แน่นแพ้น
เข้าไปในไอรู
เฉลย - คนกินหมาก (นายเทียม บุญธาราม)

๓. อะไรเอ๋ย สามคนเข้าปล้นตลาดพลู คนหนึ่งเข้าค้นสองคนตีประตู่

เฉลย - คนกินหมาก (นายจำลอง ฮัฐโส)

๔. อะไรเอ๋ย สระน้อยปลามาก พญานาคลงกวน สาวน้อยหน้าवल

นั่งอยู่ริมขอบสระ

เฉลย - คนหุงข้าว (นายแช ตียะศิริ)

๕. อะไรเอ๋ย นั่งยอง ๆ มองกะเต้า เข้าไม่เข้า เอามือคลำดู

เฉลย - คนลับมีด (นายสมบุญ คงวิเศษณ์)

๖. อะไรเอ๋ย งอ ๆ เหมือนงู เป็นคู่กับในสาย ผู้ทำบุญได้บาป

ผู้มีลาภถึงแก่ตาย

เฉลย - เบ็ด คนตกเบ็ด ปลาติดเบ็ด

(นายพวน อนันตภูมิ)

๗. อะไรเอ๋ย ขมุก ๆ ข้างบนสนุก ข้างล่างเสียใจ

เฉลย - คนลุ่มปลา (นายสมบุญ คงวิเศษณ์)

๘. อะไรเอ๋ย ดีแล้วได้ยิน

เฉลย - ตีระนาต ดีข้อง (นายเกสร ผักม่อง)

๙. อะไรเอ๋ย แอ่นเอ๋ยแอ่น มาแอ่นหากัน ต่างคนต่างดันเตี้ย

เตี้ยวกี่เหงื่อออก

เฉลย - คนเลื่อยไม้ (นายเกสร อนันตภูมิ)

๑๐. อะไรเอ๋ย สีชาไยไย โสเซเตี้ยวทอ้ง หากินตามคลอง

เฉลย - คนเลื่อยไม้ (นางชูจิตร์ บำรุงพงศ์)

๑๑. อะไรเอ๋ย สองคนยืนดัน ซี้เป็นทวนออกมา

เฉลย - คนเลื่อยไม้ (นายเอื้อน ฮัฐโส)

๑๒. อะไรเอ๋ย สีสันข้าไ้ สามหน้าหกหู หูดมิ่งหูดงู สามรูด้วยกัน

เฉลย - คนหามหมู (นายสมบูรณ์ คงวิเศษณ์)

๑๓. อะไรเอ๋ย นามหนึ่งกินทางปากถ่ายทางปีก สองตัวกินอีกถ่าย

ทางหู

เฉลย - หัวหมูไ้โคนา กวาย (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๑๔. อะไรเอ๋ย ตีไ้ไ้ ไ้ไ้ไ้ไ้

เฉลย - คนตีควาย (นายสมบูรณ์ คงวิเศษณ์)

๑๕. อะไรเอ๋ย สามอก หกหู หูดมิ่งหูดงู ไปทางเดียวกัน

เฉลย - คนไ้โคนาไ้ไ้ (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๑๖. อะไรเอ๋ย ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้

เฉลย - คนไ้โคนา (นายย้อย สักดีเมือง)

๑๗. อะไรเอ๋ย หัวยาวหลายวา มีงาอันเดียว

เฉลย - พังงาเรือ (นายทองหล่อ สุจริตน์)

๑๘. อะไรเอ๋ย เวลาไม่ใช่เอาไ้ไ้บนหัว เวลาไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้

เฉลย - สมอเรือ (นายจำลอง ฮัฐโส)

๑๙. อะไรเอ๋ย ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้

เฉลย - แกะหลัง (เวลาถูกจุดที่ต้องการจะพูดว่า
ไ้ไ้ไ้ไ้ไ้)

(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๒๐. อะไรเอ๋ย หัวมู่ มุดเข้าหว่างขา ญไปญมา น้ำไหล

เฉลย - แปร่งพื้น (นายสมบูรณ์ คงวิเศษณ์)

๒๑. อะไรเอ๋ย ต้องแต่งคำตั้ง นอนหงายรำพึง ปะติดต้องคค
เฉลย - คนนอนอ่านหนังสือ (นายพ้วน อนันตภูมิ)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาทั่ว ๆ ไป
๒. อาชีพที่ปรากฏในคำเฉลยมากที่สุด คือ การทำนา นอกนั้นเป็น การจับปลาเพื่อยังชีพ (เช่นตกเบ็ด ใช้ลุ่ม)
๓. ความเป็นอยู่ที่ปรากฏมักเป็นความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เช่น การหุงข้าวด้วยเตาไฟ และ หม้อดิน การลับมีดด้วยตนเอง การเสียมไม้ด้วยเสียม(ที่ต้องใช้แรง) และการนิยมกินหมาก
๔. มีการใช้คำที่ไม่มี ความหมายประกอบปริศนา ทำนอง " เพชรฉลุ มีปากที่ท้อง เพชรชะล่องมีท้องข้างหลัง " ดังที่ปรากฏในปริศนาประเภทนี้ข้อสุดท้ายว่า " ต้องแต่งคำตั้ง นอนหงายรำพึง ปะติดต้องคค "
๕. คำตอบบางคำตอบสามารถทายได้หลายอย่าง คือ "อะไรเอ๋ย แอ่นเอ๋ยแอ่น มาแอ่นหากัน ต่างคนต่างค้น เดี่ยวเดียวก็เหง้อออก" "อะไรเอ๋ย สีชาไยไย โขเซเดี่ยวท่อง หากินตามคลอง" "อะไรเอ๋ย สองคนยืนค้น ชีเป็นครัน ออกมา" เฉลยว่า คนเสียมไม้ ทุกคำถาม

๖. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับร่างกายคน

๑. น้ำอะไรเอ๋ย ใช้ในเวลาจำเป็น
เฉลย - น้ำตา
๒. อะไรเอ๋ย เห็นแล้วไม่หยิบ หยิบแล้วไม่กิน กินแล้วไม่ช้ำ
เฉลย - ตา มือ ปาก

๓. อะไรเอ๋ย พระเถน ซี ถึงมีก็เอาไว้มได้

เฉลย - ผม คั่ว

๔. มือสองมือชุกตรงไหนหากันไม่เจอ

เฉลย - เอามือหนึ่งจับข้อศอกอีกแขนหนึ่ง

(นายสมบุญ กงวิเศษณ์)

๕. อะไรเอ๋ย สองคนเดินมา สามตาหัวครึ่ง

เฉลย - คนตาบอด กับคนหัวล้าน

(นายเทียม บุญธาราม)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ มีทั้งขึ้นต้น ด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" "...อะไร..."

และเป็นคำถามธรรมดา เช่น "มือสองมือ ชุกตรงไหนหากันไม่เจอ"

๒. ส่วนต่าง ๆ ของร่างกายที่นำมาทายมักเป็นส่วนที่มองเห็นได้

๓. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับอาหาร

๑. อะไรเอ๋ย กลม ๆ เหมือนพระจันทร์ มีงาตั้งพัน แทงคนไม่ตาย

เฉลย - ข้าวเกรียบงา (นายหลิม แสงเมฆ)

๒. อะไรเอ๋ย ยาวประมาณเกรียก มีน้ำเปือกอยู่ข้างใน มีลูกอยู่

ข้างนอกสองใบ ทั้งหญิงทั้งชาย ชอบใจทุกคน

เฉลย - ลิ้นจี่ระบ้อง (นายสัง ผดผ่อง)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาทั่วไป

๒. ปริศนาข้อ ๑ เล่นคำว่า งา ซึ่งหมายถึงเปล็ดงา ก็ได้ งาข้าง
ก็ได้ ให้ผู้ฟังฉงน

๓. ปริศนาข้อ ๒ เป็นปริศนาที่คงจะเกิดขึ้นใหม่ เพราะคำตอบคือ
สันสีกระป๋องเป็นอาหารที่เกิดขึ้นไม่นานมานี้เอง

๘. ปริศนาที่มีคำตอบเกี่ยวกับศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

๑. กลิ่นอะไรที่หอมที่สุด ทั้งทานลมและตามลม

เฉลย - กลิ่น (นายพัน อันนตภูมิ)

๒. รสอะไรเอ๋ย ดีกว่าเขาหมก

เฉลย - รสพระธรรม (นายเฉื่อย นาคสกุล)

๓. อะไรเอ๋ย มีทาสอยู่สิบคนใช้แหลก มีเมียตีหัวให้แตก มีแขกมา
ให้ไล่ส่ง

เฉลย - มีอ (ความมานะอดทน พยายาม) แก้ปัญหาใน
กรอบครัว ความโกรธ (นายหลิม แสงเมฆ)

๔. อะไรเอ๋ย ยิ่งไกลยิ่งไกล ยิ่งไกลยิ่งไกล

เฉลย - आयुคน (นายสมบูรณ์ คงวิเศษณ์)

๕. มาเพื่ออะไร

เฉลย - มาเพื่อจะไป (นายสมบูรณ์ คงวิเศษณ์)

๖. อะไรเอ๋ย ตัวแดง ๆ นั่งประจำตำแหน่ง ร้องเพลงกินขนม

เฉลย - พระ (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๗. อะไรเอ๋ย รุ่งขึ้นช้าเข้าข้างโปง ตะวันโद่งข้างแปบ

เฉลย - พระนิพนธ์บาท (นายเสียง ฮัฐโส)

๘. อะไรเอ๋ย เอ็งลูกข้า แต่ข้าไม่ใช่พ่อเอ็ง

เฉลย - ลูกศิษย์พระ (นายสมบุรณ์ คงวิเศษณ์)

๙. สีอะไรทำให้เกิดสงคราม

เฉลย - สีดา (นายสมบุรณ์ คงวิเศษณ์)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบมีทั้งที่ขึ้นต้นด้วยคำว่า "อะไรเอ๋ย" และ "...อะไร..."

และลงท้ายด้วยคำถาม

๒. ส่วนมากจะทายเกี่ยวกับผู้สืบศาสนา และคำสอนของศาสนาพุทธ

๓. คำทายบางข้อแสดงให้เห็นความสำคัญของสถาบันวัดในการอบรมเด็ก

ดังที่ปรากฏในปริศนา "อะไรเอ๋ย เอ็งลูกข้า แต่ข้าไม่ใช่พ่อเอ็ง" เฉลยว่า
"ลูกศิษย์พระ"

๙. ปริศนาที่มีคำตอบหลายอย่าง

๑. อะไรอยู่ อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินตม

เฉลย - ม้า คาวม้า ภูม้า

๒. อะไรเอ๋ย ถามน้องเขาเกิด เขาเกิดก่อนข้า พี่น้องของฉันยัง

เที่ยวอยู่ในน้ำ อีกพวกหนึ่งอยู่ป่า ไม่เคยมาหากัน

เฉลย - เต่าร้าง เต่านา เต่าเกียด หรือ เสน่ห์

๙ จันทน์คำ

(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๓. อะไรเอ๋ย สัตว์หนึ่งอยู่ทุ่ง สัตว์หนึ่งอยู่ท่า สัตว์หนึ่งอยู่ฟ้า สัตว์
หนึ่งเสียงร้องดุจเครื่องดนตรี สัตว์ทั้งสี่ชื่อเสียงเดียวกัน

เฉลย - หัวตะเข้เกวียน จระเข้ คาวจระเข้ จะเข้
(นายจำลอง อัฐโส)

๔. ผ้าอะไรใหญ่ที่สุด ไม้อะไรยาวที่สุด

เฉลย - ไม้สอยดาว

๕. อะไรเอ๋ย อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินลม

เฉลย - ควาย วัว ปลากระเบน

๖. อะไรเอ๋ย ภูผาสองชั้น ล่องลอยอยู่บนเวหา เกาเครือวัลย์
สดดา หายเป็นของเสียงโชค

เฉลย - เขาวัว เขาควาย เถามะดาด
(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๗. อะไรเอ๋ย ช้างเอื้องช้างไปก่อน ปลาซ่อนเอาทางติดเบ็ด

เฉลย - เปล เข็มเย็บผ้า หอยโข่ง กลองเกิดเหิง

๘. อะไรเอ๋ย มะตูมแข็งนอก มะกอกแข็งใน เทียนติดไส้ได้ติดหัว
ให้หาเอา

เฉลย - มะตูม มะกอก เทียน ได้
(พระครูสังวรวิมาธรร)

๙. อะไรเอ๋ย กาบินหนี ผีงอากาศ พาดกิ่งไม้ หงายธรณี หนีสง-
สาร นิพพานไม้กลับ

เฉลย - โศกกระสุน น้ำผึ้ง เถาบระเพ็ด หัวท้าวหนู
ขมิ้นอ้อย ผักเสี้ยนผี

๑๐. อะไรเอ๋ย หัวเลี้ยวใต้หญ้า หัวราใต้ดิน วารินสะกิดธาตุนาหงส์
สุวรรณลงลอย

เจलय - ปลาไหล กบ เหล้า ไก่ เปิดหรือห่าน
(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๑๑. อะไรเอ๋ย ตั้งไม่ตรง ชั่งไม่อยู่ ภูไม่มา ข่าไม่ตาย ข่ายไม่-
แพง แพงไม่เข้า

เจलय - นกกิ่งโคลง นกออก คนไข้ (หรือคนพูนาก)
เงา ผักสามสิบ กระท้อน (นายเสียง ฮัฐโส)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ เหมือนปริศนาทั่วไป

๒. สิ่งที่น่าทึ่งร่วมกัน อาจมีลักษณะดังนี้

๒.๑ เป็นคำคำเดียวกันที่ประกอบด้วยคำอื่น ๆ ที่ต่างกัน เช่น
อะไรเอ๋ย อยู่ดินกินหญ้า อยู่ฟ้ากินลม อยู่ทะเลกินลม เจลยว่า "ม้า ดาวม้า
ไม่ัว"

๒.๒ ไม่มีความสัมพันธ์กันแต่อย่างใด เช่น "อะไรเอ๋ย ข้าง
เอาข้างไปก่อน ปลาซ่อนเอาหางติดเบ็ด เบ็ดเอาปากไข่ ไก่เอาตูดชน" เจลยว่า
"เปล เข็มเย็บผ้า หอยโข่ง กล้องเกิดเงา"

๑๐. ปริศนาที่คำตอบเล่นคำจากคำถาม

๑. อะไรเอ๋ย สี่ตัวรองเดียว ตัวท้ายตกหาย กลายเป็นแพทย์

เจलय - หมอน (ร.ท.รัตน์ สมุทรัตน์)

๒. อะไรเอ๋ย สามตัวชอบกินไม้ ตัวกลางตกหายชอบกินน้ำตาล
เฉลย - มอค มค (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๓. ไปเจอหมาตาย ทำยังไงจะไม่ให้เหม็น
เฉลย - ไม่เหม็นอยู่แล้ว เพราะเป็นต้นไม้ชื่อ ต้นหมาตาย

ลักษณะเป็นเถา ใช้เข้ายาได้ แก้ประดง (นายย้อย ฐัฐโส)

๔. อะไรเอ๋ยอยู่หน้สวัดเพ

เฉลย - ตัว ว.

๕. อะไรเอ๋ย เหนาคกกเกาะอยู่บนทาวทน เห็นคาถาเดินมนเหนาคก
ก็โบยบิน

เฉลย - นกเขาเกาะอยู่บนบนหลังคา เห็นคนเดินมา นก
เขาก็กบินไป (นายสมบุญ คงวิเศษณ์)

๖. พระยี้กับพระสามเดินมา พระเดินมาทีกองค้

เฉลย - สององค์ (คือพระชื่อยี้ กับพระชื่อยสาม)
(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบมีทั้งขึ้นต้นด้วย "อะไรเอ๋ย" และ ลงท้ายด้วยคำถาม

๒. การเล่นคำมีลักษณะดังนี้

๒.๑ เล่นคำพ้อง เช่น หมาตาย หมายถึง หมาตายก็ได้
หมายถึงต้นไม้เถาชื่อต้นหมาตายก็ได้

๒.๒ ดัดหน่วยเสียงให้ความหมายเปลี่ยน เช่น หมอน หมอ

มอค มค

๒.๓ คำพวน เช่น เหนากก -นกเขา, หางทน -หนทาง
เป็นต้น

๑๑. ปริศนาที่คำตอบเกี่ยวกับตัวเลข

๑. ฟีสอง น่องสอง มีกล้วยสามผล แบ่งได้คนละเท่าไร

เฉลย - คนละ ๑ ผล

๒. อะไรเอ๋ย ยังมีฝูงปักธม บินสู่สระใหญ่ในไพรสณฑ์ ลงเกาะใบ
ข้าวที่อุบล ยังบินวนเหลือหลายอยู่สามตัว บินใหม่จับใหม่ใบละสอง ยังเหลือข้าวทอง
อีกหนึ่งไม่ถึงหัว อยากทราบว่านกที่ตัวข้าวก็ใบ

เฉลย - นก ๓ ตัว ใบข้าว ๑ ใบ

(นายพัน อันทภูมิ)

การวิเคราะห์

๑. รูปแบบ มีทั้งขึ้นต้นด้วย "อะไรเอ๋ย" และ ลงท้ายด้วยคำถาม
น่าสังเกตว่า ปริศนาข้อ ๒ มีลักษณะคล้ายกลอนสุภาพ

๒. ปริศนาทั้ง ๒ ข้อนี้ ฝึกปฏิกิริยาด้านคณิตศาสตร์ได้ดี

๑๒. เบ็ดเตล็ด

อะไรเอ๋ย อุ้มไม่รู้จักหนาว ขาแข้งเข้าไม่ก่อยติ รสมี แต่ไม่รู้จัก
หอม สามคนนี้อยู่บ้านเดียวกัน

เฉลย - นางอุ้ม นายเป้ นางทุเรียน

หมายเหตุ: ปริศยานี้แสดงความมีปฏิภาณของนายชิน อัฐโส ซึ่งสามารถ
นำเหตุการณ์หรือสิ่งที่ได้พบเห็น (คือชื่อคนในครอบครัวเดียวกัน) มาผูกเป็นปริศนาได้
และแม้จะผูกเป็นแหล่ เป็นกลอนก็ได้ด้วย

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อจากคำบบ้านเพ อำเภอมือง จังหวัดระยอง

การรวบรวมความเชื่อจากคำบบ้านเพ และนำมาวิเคราะห์เป็น
ประเภทๆ ไปปรากฏผลดังนี้

๑. ความเชื่อเกี่ยวกับโชคลาง

๑. คนแต่ก่อนถ้าเข้าป่าไปขุมเหมกัน หรือพวกโจรตั้งขุมเหมที่ไหน ถ้า
ได้ยินเสียงเก้งร้องอยู่ทางทิศตะวันออก ต้องย้ายขุมเหม ถ้าเป็นชาวป่า ไม่ย้ายอาจ
ถูกเสือกัด ถ้าเป็นพวกโจรอาจถูกตำราวจมาไล่จับ ไล่ยิง

๒. ในป่าแรงมาก ห้ามพูดเป็นกลางเช่น "ให้เตรียมหามกลับ
จะเอาโน้นเอานี่" จะไม่ได้อะไรเลย

(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๓. จิ้งจกหัก คนหักก่อนออกจากบ้านไม่ดี

๔. คนจีนถือการพูดเป็นกลาง เช่น พูดว่า ออกเรือวันนี้จะเอาปลา
สักชั่ง หรือ วันนี้ท่าลมจะจัด คงไม่ได้ปลา อย่างนี้ห้ามพูด (นายเฉื่อย นาคสกุล)

๕. เดินป่า มีแก้งวังตัดหน้าห้ามเดินต่อ อาจเกิดอันตราย หรือถ้า
ไปก็ไม่ได้ลาภได้ผล

(นายเทียม บุญธีรารัม)

๖. ห้ามร้องแหล่ ร้องเทศน์ในเรือที่ไปหาปลา เขาถือ

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

ความเชื่อประเภทนี้เป็นความเชื่อที่เกิดจากการทำนายเหตุการณ์ล่วงหน้า โดยอาศัยพิจารณาเหตุการณ์ในปัจจุบัน แล้วจดจำไว้ ทำให้มีการคาดการณ์ได้ถูกต้อง จนเชื่อต่อกันมาเป็นลักษณะโชค - ลาง

ความเชื่อบางข้อก็มีเหตุผล เช่น การพูดคำด่าทอล่วงหน้าในทางที่ดีที่ห้ามพูดนั้นคงเป็นเพราะไม่ต้องการให้หวังมากเกินไป หากไม่ได้อย่างที่หวังจะเสียใจมากเกินไป ส่วนการพูดคำด่าทอในทางไม่ดีนั้นก็อาจทำให้คนเสียขวัญ เสียกำลังใจได้ ส่วนการร้องเทคนิ ร้องเพลงในเรือหาปลานั้น ย่อมไม่เหมาะสมกับกาลเทศะ

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับ ฤกษ์ - ยาม

๑. ตายวันเสาร์ ห้ามเผาวันอังคาร
๒. วันพุธ ห้ามตัด (ตัดเล็ก ตัดผม) พฤหัสห้ามถอน
๓. เผาผีวันศุกร์ ดัดจุกวันอังคาร แต่งงานวันพฤหัสบดี ห้าม
๔. ไปเรียนของ ไหว้ครู ให้ไปวันพฤหัสบดี เพราะเป็นวันครู
(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม เท่าที่รวบรวมมาได้นี้ เป็นการกำหนดวันดี - ไม่ดี ในการทำการต่าง ๆ ซึ่งทำให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับไสยศาสตร์

๑. คำอาถรรพ์

" โอมละลวย มหาละลวย สามสิบสองกวย มาแห่ห้อมล้อมที่
ช่อง่ายชายดี แหกหักกลับบ้าน "

๒. กาธไปหาเจ้านาย

- ไปหาเจ้านายผู้ชาย บันไดชั้นแรกให้ข้ามไปเหยียบบันไดชั้นที่สอง และนึกในใจว่า "นายครับ ผมเอาหีมาฝาก"

- ไปหาเจ้านายผู้หญิง ให้ว่า "นายครับ ผมเอาควมมาฝาก"

จะทำให้ได้รับความสะดวก

(นายเลียง ฮัฐโส)

๓. กาธาสุนัข

นำใบจากหลังคาบ้านร้าง หรือขนำร้างมาเอาปูนใส่ลงไปแล้วตั้งนโม สามจบ แล้วว่า "พุทัง ปัจจักขามิ คิหิตมัง ทาเรละ อัมมัง ปัจจักขามิ คิหิตมัง ทาเรละ สังฆัง ปัจจักขามิ คิหิตมัง ทาเรเตก ปัจจุขะรามิ"

เวลาสุนัข ให้สุนัขจากวงนอกเข้าไปหายอด แล้วเหยียดหัวออกพร้อมกับว่า "คปเสติ" ๓ ครั้ง แต่ถ้าเป็นผีที่ตรงที่สำคัญ ต้องไล่ (ย้ายหัวผี) โดยว่า "คปเสติ จะอะ"

(นายพวน อนันตภูมิ)

๔. กาธารักษาปวง (ปวดท้อง เจ็บท้อง)

"โอมปวงสิง ปวงค่าง ปวงช้าง ปวงม้า ปวงฉาวชม ภูจะ พันก็หาย ภูจะบัดก็หาย ครูให้บัดทะยา ให้กรรมสิทธิแก่กู เพียง สวาหะ สวาทาย"

พันดีท้อง

(นายเชื้อย นาคสกุล)

๕. กาธาทอนพิษแมลงป่อง

"ไอ้ป่อง ไอ้แปง จ่อที่แข็ง เอาคานตี จ่อที่หี เอาควยฟาด เพียง สวาหะ"

๖. คำถาหีบพิษต่าง ๆ

" โอม หีบพิษเม็ดยะ "

๗. คำถาพ่นตาแดง

- พ่นที่ตา

"โอมตาแดง แฝงตาดำ พ่นเมื่อค่ำ หายเมื่อเช้า"

คำถานี้ใช้น้ำนมมันต์ พ่นเวลาดวงอาทิตย์กำลังจะตกฟ้า ให้คนที่ เป็น
หันหน้าไปทางตะวันตก ถ้าได้ตามกระดานร้องด้วยยิ่งดี

- พ่นที่ขา ให้เขียนชื่อ ถ้าเป็นหญิงเขียนไว้ขาซ้าย

ถ้าเป็นชายเขียนไว้ขาขวา แล้วทำนมมันต์ โดยว่า นโม ๓ จบ
ต่อด้วยไตรสรณาคม พระพุทธานุช ธรรมคุณ สังฆคุณ เวลาจะพ่นให้ว่า

" โอมตาแดง พ่นที่แข้ง ไปแดงที่หี "(ถ้าคนเป็น เป็นหญิง)

" โอมตาแดง พ่นที่แข้ง ไปแดงที่ควย " (ถ้าคนเป็นเป็นชาย)

และในเดือนนั้นต้องส่งครู โดยใช้กล้วย ๑ หวี เงิน ๑ สลึง เอาไปใส่
บาตรพระเสีย แล้วกรวดน้ำให้ครู มิฉะนั้น จะเข้าตัว

๘. คำถาพ่นปลาหิมปลายอก

ตั้งนโม สามจบ แล้วว่า " ไอ้ดูกไอ้แดงไอ้เหียงรำพัน สาวน้อย

เย็ดกัน น้ำมันฟอดแฟด รำลึกถึงแดด น้ำตากวดยตก กระดกเป็นเพลง เอาสีทำเพลง
ควยเย็ดกระตีดึง "

ว่าไปเรื่อย ๆ ๓ จบ ๔ จบ ก็ได้

(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๙. การเรียนวิชาทางไสยศาสตร์ อยู่ยงคงกะพัน คาถาอาคม ผู้เรียนจะต้องขอถือสัจจะ ยึดมั่นในคำสัตย์สาบานที่ให้ไว้กับครู เช่น จะไม่กินของงานศพ ห้ามด่าคน เป็นการแสดงความมั่นคงของจิตใจของผู้เรียน

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๑๐. การตัดลมวง ที่มาเป็นสาย ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ควรตัดเพราะบาป แต่ถ้าเรือตรงลมจริง ๆ เรืออาจจม ก็ต้องตัด ใช้จักรนารายณ์ คือ เสริ้นหม้อข้าวแบบไม่มีสาย หรือ แวนตาพระอินทร์ คือ เสริ้นหม้อข้าวที่มีสาย ถ้าใช้จักรนารายณ์ให้ ยกขึ้น ชีด ๓ ที ลมวงจะขาดเหินท่อน ส่วนแวนตาพระอินทร์เอามาวางที่หน้าคล้ายสวมแวนตาเท่านั้น ลมวงก็จะขาด

บางคนใช้คาถาขับนาออกโบสถ์ คือ ตั้งนโม ๓ จบ แล้วว่า "พุทัง ปัจจุขามิ อัมมัง ปัจจุขามิ สังขังปัจจุขามิ ศฺชณะลุมพิ เอสาหิติ" ลมก็จะขาดเหมือนกัน

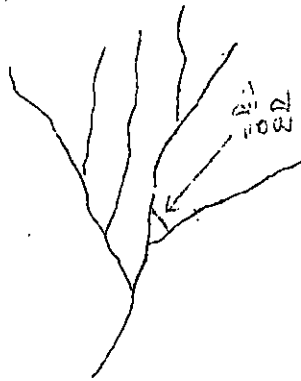
๑๑. พรายมากับพายู ตามปกติจะไม่พบ ถ้าพรายเกาะเรือ และเงรวางเรือได้ เรือจะจม ใช้น้ำมันหมู ข้าวสาร เกสือ ชด

๑๒. การทำเสน่ห์ให้หัวหลง แต่ทำแล้วบาป เอาน้ำอสุจิใส่ถ้วย เอาไปตั้งตากแดดจนใส เอาไว้ใส่อาหารให้กิน

๑๓. ศิษย์ล้างปาชา ต้องให้เขียนชื่อน้ำไม่ไปปัก เพื่อขุดศพขึ้นมา เขียนชื่อจะรู้ว่าศพอยู่ไหน

(นายแซ ดิยะศิริ)

๑๔. ชื่อผี จากกลบึงหา คือ กลบึงหาที่มีแขนงเชื่อมระหว่างลำต้นกับกิ่ง หรือ กิ่งกับก้าน (ดูภาพ) เวลาออกทะเลใช้ป้องกันพรายอากาศซึ่งเป็นควงคล้ายกิ่งห้อย และมีเสียงดัง หรี้ง หรี้ง โดยเอาเชือกคล้องเข้าแล้วคาตเอาไว้

และเมื่ออยู่บนบกก็เชื่อว่าใช้กันไม่ได้

กัลปิงหาต้นไม้ ๑ อยู่ใต้น้ำเป็นพุ่ม
สวยงาม แต่มักเอาขึ้นมาไม่ได้ มีแต่น้ำ
น้ำออกมาทำร้าย

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๑๕. ตะกรุด ศักดิ์สิทธิ์ ช่วยให้อยู่ไม่ออก

๑๖. เกล็ดกระ เกล็ดสุดท้ายปลายกระดอง ๒ อัน เรียกว่ากันบัว
ใช้ป้องกันอันตรายและน้ำลาย โดยนำมาแกะเป็นแหวน เป็นรูปสัตว์ คล้องคอ
(นายเทียม บุญธาราม)

๑๗. พืชประเภทว่าน เป็นพืชที่มีความเชื่อถือกันอยู่มาก เช่น

- ว่านที่ดีทางมหาเสน่ห์* ได้แก่ เสน่ห์จันทร์แดง เสน่ห์จันทร์ขาว
เสน่ห์จันทร์ดำ เสน่ห์จันทร์เขียว เสน่ห์จันทร์เหลือง เสน่ห์สาวหลง ว่านสาวหลง
ว่านช้างผสมโขลง หัวร้อยนาง ว่านขุมนาง
- ว่านที่ดีทางมหาลาภ คำขายดี เช่น มหาลาภ มหาอุดม มหา
หงส์ มหานิยม
- ว่านที่ดีทางนำโชคนำลาภมาให้ ได้แก่ เศรษฐีเรือนนอก เศรษฐี
เรือนใน เศรษฐีโชคทรัพย์ เศรษฐีแม่ทองใบ เศรษฐีพุทธเจ้าหลวง
- ว่านที่ดีทางนักเลง ได้แก่ หัวหนังแห้ง ขมิ้นกลางดง สบู่เลือด
สบู่หนังแท้น หนุมนั่งแท้น พญาหอกหัก ดีทางคงกะพันชาติรี เวลาจะไปไหนมาไหน
เอามาตำกิน หรือทาตามตัว

* หลวงพ่ออธิบายนว่า อันที่จริงเสน่ห์ของคนอยู่ที่ใจ (การเสียสละ) ปิยะว่าจา
สมานัตตา อุตถจริยา ทั้งหกคี่คือ สังคหวัตถุ ๔

- วันกินคุณ ไสย ฤดี ๘ เช่น วันขอทอง วันนกคุ้ม แสนพัน-
ลอม วันปลาไหล มหาปราบ น้ำเต้าทอง นางลอม น้ำเต้าทอง

- วันดีทางเป็นยาสมุนไพร เช่น เพชรหน้าทั้ง หันเป็นหัว ๆ เอา
มาบด ปั้นเป็นลูกกรอนกับน้ำผึ้งเป็นยาอายุวัฒนะ วันชนหมาก กินไปนาน ๆ จะไม่
แก่ตามอายุ กระทุ้งเจ็บแบก เพชรนารายณ์ หอกนารายณ์ พญาสิงห์ พญาทาศิขร
เสลดพังพอนขาว เสลดพังพอนแดงใช้แก้พิษ เหงือกปลาหมอเป็นยาอายุวัฒนะ

มีวันมหาเสน่ห์ชนิดหนึ่ง ห้ามปลูก คือ วันดอกทอง เพราะเวลา
ออกดอกจะทำให้หญิงสาวบ้านที่อยู่ได้ลมเสียคนไป บางบ้านก็ปลูก แต่พอจะออกดอกก็
เด็ดทิ้งเสีย

วันปลูกวัน วันภูวัน ต้องดูตามตำราจึงจะได้ผล เช่น พวกกงกะ
หัน ต้องปลูกวันเข้าพรรษา ในระหว่างพรรษาห้ามภู ขุด ย้าย จนกว่าจะออก
พรรษา เวลาปลูกต้องมีน้ำมันตรวด และผู้จะเล่นวันอย่างนี้ต้องมีสัจจะด้วย

การวิเคราะห์

ความเชื่อประเภทไสยศาสตร์ที่รวบรวมได้จากบ้านเพ ส่วนหนึ่งเป็นคำถา
ที่นำมาจากคัมภีร์ทางพุทธศาสนาและอีกส่วนหนึ่งเป็น คำถาที่มีด้วยคำหยาบโลน ประ
เภทแรกจะทำให้เกิดความขลัง แต่ประเภทหลังทำให้เกิดความขบขัน ซึ่งอาจช่วยให้
จิตใจหายเครียด ความเจ็บปวดบางอย่างอาจลดน้อยลงได้

มีความเชื่อหลายข้อที่เกี่ยวข้องกับทะเล เพราะอาชีพของคนบ้านเพส่วน
ใหญ่คือการออกเรือหาปลา และการออกทะเลในสมัยก่อนคงต้องการความมั่นใจสูงมาก
เพราะยังขาดเทคโนโลยีที่จะช่วยให้ทราบสภาพดินฟ้าอากาศ และให้ความปลอดภัยต่างๆ
ชาวประมงจึงต้องมีคำถา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ช่วยเพิ่มความมั่นใจในเวลาทำงานอยู่กลางทะเล

๓. ความเชื่อเกี่ยวกับการดูลักษณะดี - ชั่ว

๑. ไก่ต๋อไก่เถื่อน ต้องมีลักษณะ "อกร่อง ท้องคลอน ตาเป็นหนอง
หงอนปิดปาก เสียงขันกระซาก หางลากดิน"

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

ความเชื่อนี้ตรงกับความเชื่อของชาวบ้านเพ (อุทวัน ประทอบ)
ซึ่งเชื่อว่าลักษณะเช่นนี้ของไก่ต๋อเป็นลักษณะที่จะช่วยให้ต๋อไก่เถื่อนได้

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

๑. ที่คลองปลูม มีเจ้าแรง ถ้าบอกว่าไปจับปลา จับปูที่คลองปลูม
จะจับไม่ได้เลย ต้องพูดว่าไปเที่ยวคลองปลูมกัน

(นายพ้วน อนันตภูมิ)

๒. บทเขมรศาลพระภูมิ

"วันทิตวา ชะยะ มงคล ภูมิ สิทธิมิตมา สิทธิสะมัง สิทธิวาจัง
ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอยอกรขึ้นเหนือเศียร ขออัญเชิญพระภูมิเทวดา
อารักษ์เทวดา สัถธาวะตาอัมมะเหอารักษ์ขันตุวันทิตวา ชะยะ มงคล ภูมิ สิทธิมิตมา
สิทธิกันมังสิทธิวาจัง ข้าแต่พระคุณเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอยอกรขึ้นเหนือเศียร ขออัญ
เชิญ พระภูมิเทวดาอารักษ์เทวดาที่อยู่รักษาเขตธรณีสถาน บัดนี้ท่านเจ้าบ้านจะยก-
ศาลพระภูมิขึ้น ณ ที่นี้ ขอเชิญผู้มีหน้าที่จงมาสืบตักประดิษฐานอยู่ ณ ศาลนี้ พระภูมิ-
เทวดาอารักษ์เทวดา สัถธาวะตาหะ อัมมะเห อารักษ์ขันตุ วันทิตวา ชะยะ มงคล
ภูมิ สิทธิมิตมัง สิทธิกันมัง สิทธิวาจัง ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอยก
กรขึ้นเหนือเศียร ขออัญเชิญพระภูมิเทวดา อารักษ์เทวดา สัถธาวะตา อัมมะเห รักขันตุ

ศรี ศรี เจริญสุขสารพัดทุกสถานให้ลาโกอย่าขาดสาย อย่าให้ (ไม่ขาด)

ศรี ศรี เจริญสุขสารพัดทุกสิ่งอย่าให้เหือดหาย ลาโกอย่าขาดสาย อย่าให้ (ไม่ขาด) ขอให้เจ้าภาพจงอยู่เย็นเป็นสุข สนุกสบาย ความเจ็บอย่าให้ได้ ความไข้อย่าให้มี ให้เป็นเศรษฐีมหาเศรษฐี สวัสดิ์ชัย"

มีความเชื่อว่า พระภูมิ ๒ องค์ คือ เจ้ากรุงพาลี ซึ่งเป็นเจ้าที่ดินทั้งจักรวาล กับ พระชัยมงคล เป็นพระภูมิรักษากัน เวลาจะยกศาลต้องขออนุญาตเจ้ากรุงพาลีก่อน แล้วจึงเชิญเชิญพระชัยมงคลมาสถิตย์ รักษาเขต

การตั้งศาลพระภูมิ จะช่วยป้องกันภัยต่าง ๆ นานา ให้ลูกและปกป้องรักษา ถ้าเจ้าของบ้านทำให้ถูก เช่น การเข้าไหว้ศาลต้องเข้าให้ถูกทิศตามวันต่างๆ จะทำให้มีความสุขความเจริญ

เวลาจะตั้งศาลต้องดูทิศ และอย่าให้เงาบ้านกับเงาศาลทับกัน (ยกเว้นเขตเทศบาล)

(นายเชื้อย นาคสกุล)

๓. เวลาจะลงโป๊ะ ต้องไหว้ตาปู่ ซึ่งเป็นหลักแรกของโป๊ะ

(นายเทียม บุญอาราม)

๔. ต้นไม้ที่แตกคาบกระดกขึ้น เป็นไม้ที่เทวดาทรงแทนห้ามตัด (ต้นไม้ปกติแตกแขนงจะร่วง)

๕. ก่อนจะออกเรือ ต้องไหว้แม่ย่านางใช้ขนมเปียะ ดอกไม้ รูปเทียน และจุดประทัด เช่นไหว้แม่ย่านาง

๖. เวลาลงเรือห้ามเหยียบหัวโขนเรือ เพราะเป็นการเหยียบแม่ย่านาง จะทำให้หาปลาไม่ได้ดี (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๗. ก่อนออกทะเลก็ไหว้เจ้าแม่ถึงเจ้าที่ศักดิ์สิทธิ์ เอาขนมเปี๊ยะ กล้วย
ดอกไม้ รูปเทียน ไหว้เชิญเจ้ามากิน ขอลากขอพร ขอให้ได้ปลามาก ๆ

(นายแซ ดิยะศิริ)

๘. ในบ้านจะมีผีเรือนดูแลรักษา จะทำบุญ หรือมีการงานต่าง ๆ ต้อง
บอกผีเรือน มิฉะนั้นผีเรือนจะไม่พอใจอาจทำให้เกิดอุบัติเหตุ

๙. เวลาจะเกิดพายุอากาศจะมีคลื่นลม มีขี้ลมขึ้นเป็นขุย พายุอากาศ
จะปรากฏเป็นดวงไฟวาบ ๆ มีเสียงดังหวิง ๆ ๆ ถ้าพายุเกาะเสากระโดงเรือเรือจะจม
ให้ใช้น้ำมันหมูทาแคมเรือ (หรือใช้กะปิกี้ได้) คนโบราณบางที่ก็แก้ผ้าเพื่อไล่พายุ

๑๐. พรายน้ำร้ายแรงกว่าพรายอากาศ

(นายจ้วน อนันตภูมิ)

๑๑. ปลัดขิกของหลวงพ่ออีศักดิ์สิทธิ์มาก

(นายแซ ดิยะศิริ)

การวิเคราะห์

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวบ้านเพื่อก็คือมีทั้งที่อยู่ประจำบ้าน (บนบก) และในท้องทะเล
เพราะเกี่ยวข้องกับอาชีพและการดำรงชีวิตโดยตรง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในทะเล ประจำอยู่ที่
เรือ (แม่ย่านาง) โป๊ะ (ตาปู่) ท้องทะเล (เจ้าที่, เจ้าทะเล) ล้วนให้ความมั่นใจ
ทั้งสิ้น

๕. ความเชื่อเกี่ยวกับเคล็ดและการแก้เคล็ด

๑. มีซินสี (เป็นก้อนแร่สีเขียวใช้ทำยาได้) ดัดตัวไปงูจะกลัว งูไม่เข้า
ใกล้ งูไม่กัด (พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๒. ก่อนจะออกจากบ้าน ให้สุทศมหายใจดู ถ้าหายใจรุมุกไหนคล้อง
ให้ก้าวเท้าข้างนั้นออกก่อน (นายเถื่อย นาคสกุล)

๓. ออกทะเลถ้าพบปลาใหญ่ ต้องขันไก่ (ทำเสียงไก่ขัน) ปลาจะนึก
ว่าจะถึงฝั่งแล้ว ปลาก็จะหนีไป (นายเทียม บุญอาราม)

การวิเคราะห์

เคล็ดที่ชาวเพเชื่อถือนั้น ล้วนเชื่อถือเพื่อความปลอดภัยและความสำเร็จ
ซึ่งเป็นสิ่งที่คนทั้งหลายต้องการทั้งสิ้น

๒. ความเชื่อเกี่ยวกับมงคล-อัปมงคล

๑. ปลาโลมา กระ เต่า เป็นสัตว์ที่ห้ามเอามาฆ่ากิน จะทำให้เสื่อม
และเป็นบาปมาก (นายเทียม บุญอาราม)

๒. เวลาไปเรือ ถ้าพบตัวเหรา (คล้ายเต่าขนาดใหญ่มาก ขนาดกระดอง
หลังเป็นพู ๔ พู) ห้ามหัก ถ้าหักไม่เป็นมงคล

๓. ลูกกรอก เป็นมงคล

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

การวิเคราะห์

สิ่งที่เป็นมงคลที่รวบรวมมาได้ที่เหมือนกับถิ่นอื่น ๆ คือ ลูกกรอก แต่ที่ต่าง
ไปจากถิ่นอื่นคือ สัตว์ทะเลประเภทต่าง ๆ ที่เป็นมงคลและอัปมงคล ทั้งนี้เป็นไปตาม
สภาพของท้องถิ่นบ้านเพนั่นเอง

๗. ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ

๑. เวลาจะไปวางอวนเคย จะดูในน้ำว่ามีสีแดงมัน จนเป็นสีลูกหว้า ถ้าสีเหลืองเคยจะบาง วางอวนก็จะได้น้อย

๒. เวลาที่เหมาะสมจะออกหาปลา วางอวนเคย ลงโป๊ะ คือ หน้าสารท หลังสารท (เดือนสิบ)

(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๓. ถ้าจะเกิดพายุในทะเล หิ้งห้อยจะขึ้นตามเสาสะพาน

๔. คนโบราณก่อนออกทะเล จะนอนเอาหูแนบแผ่นดินฟังดูสัก ๒-๓ คืน ก่อน ถ้าจะเกิดเหตุจะได้ยินคล้ายเสียงฟ้าลั่น คึกคัก หึ่งดัง มาแต่ไกล

๕. นกแผลร้องสูง (บินสูง แล้วยร้อง) ลมไม่จัด ถ้าร้องต่ำ ๆ ลมจะจัด

๖. ฟ้าร้องเสียงเก็บ ๆ หนัก ๆ ลึก ๆ ถ้าที่ลมจะเป็นลมจัด

(นายเทียม บุญธาราม)

๗. ถ้าลูกเต่าตัวเล็ก ว่ายน้ำ ว่ายน้ำ ลอยขึ้นเหนือน้ำ แสดงว่าจะเกิดพายุใหญ่ คลื่นใหญ่ในทะเล

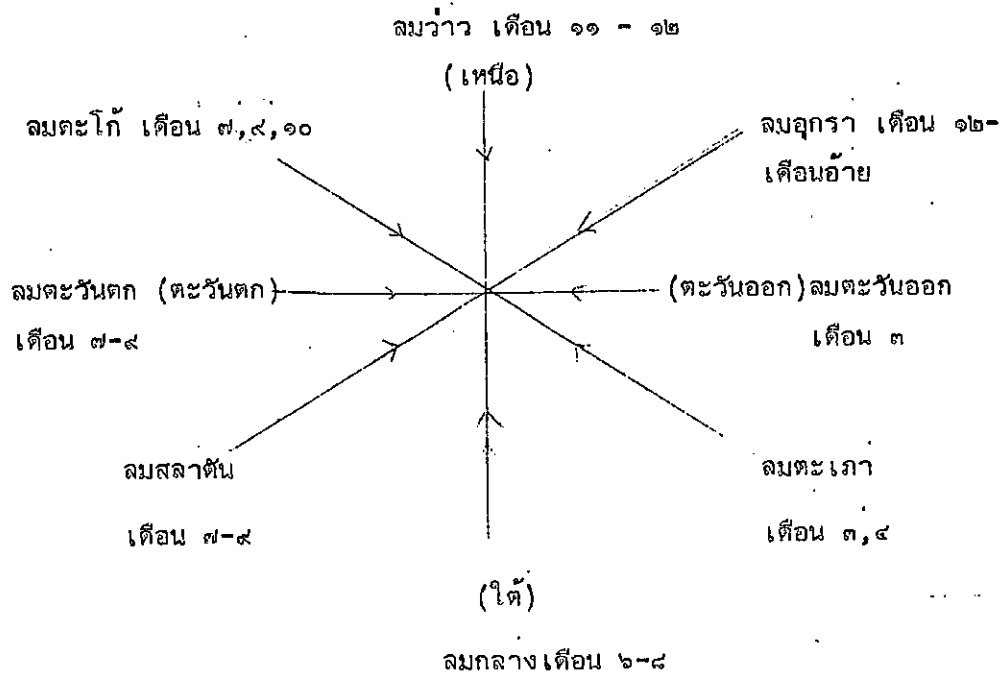
(นายพวน อนันตภูมิ)

การวิเคราะห์

ปรากฏการณ์ธรรมชาติต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ชาวบ้านเพได้สังเกตและจดจำไว้ จนสามารถกำหนดและบอกเล่ากันต่อ ๆ มาได้ว่า หากเกิดปรากฏการณ์อย่างใด จะมีผลอย่างไร โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาชีพประมง จะต้องอาศัยการสังเกตปรากฏการณ์ธรรมชาติอย่างมาก เพื่อจะได้รู้ทิศทาง และความรุนแรงของลม ที่อยู่ของฝูง

สัตว์น้ำ และการเกิดคลื่นลมซึ่งเป็นอันตราย

อนึ่ง เพื่อประกอบความเข้าใจเกี่ยวกับทิศทางลมในฤดูต่าง ๆ จึงได้รวบรวมความรู้เรื่องทิศทางของลมต่าง ๆ ไว้ด้วย ดังนี้

(พระครูสังวรสมาธิวัตร และ
นายเทียม บุญธาราม)

๘. ความเชื่อเกี่ยวกับยากลางบ้าน

๑. ฟันเป็นรู ใช้กินสียัด ตัวแมงที่กินฟันจะตายหมด ฟันจะแข็งแรง
(พระครูสังวรสมาธิวัตร)

๒. ยาหนู มีสรรพคุณ อุพเทห์ท่วมหลังช้าง (ใช้ได้สารพัด) ใช้เป็น ยาแก้
น้ำกระสายยา ไปเข้ากับยาอื่น ๆ เป็นยาที่ศักดิ์สิทธิ์มาก ยาหนูมีส่วนประกอบดังนี้
แก่นไม้บางชนิด งาช้าง กรามช้าง เขี้ยวเสือ กระดุกเสือ กระดุกหมู่น้ำ เขี้ยว
หมู่น้ำ เขี้ยวหมูป่า กระดุกเขี้ยวเสือ ควายเผือก

๓. ถูกปลาตูกยัก ใช้หัวหอมผ่านแปะลงที่แผลแล้วบีบน้ำมะนาว บรรเทาอา-
การปวด ถ้าแพ้มาก ๆ ให้ผ่าแผลด้วย ยิงตุ๊ดเสื่อคอกด้วยยิงดี

๔. การรักษาตานข่าน ใช้ กลัวย ๑ หรือ เกสือ ๑ ขาม สดางค์
๓ สดางค์ (สดางค์หมोजะเอาไปทำบุญ)

เวลาเย็นหมอฟันตรงที่เป็นแผล เข้าชั้นแผลก็ยุบ

(นายเทียม บุญธรรม)

๕. รักษาตานข่าน เอาปลาไหลน้ำจืดเป็น ๆ มา ตัดแล้วเอาเลือดปลา
ไปหยอดในหู น้ำหนักจะแห้ง (นายเฉื่อย นาคสกุล)

๖. ยารักษาตานข่าน หรือ ผิบบนแบบ

- เอาต้นทุงปลา ปิ้งไฟให้สุก ปิดเอาน้ำหยอดในหู หรือ
- เอาเอื้องเพชรมา ปิ้งไฟให้สุก ปิดเอาน้ำหยอด

๗. ถ้าถูกแมงกระพรุน ต้องใช้ผักนึ่งขึ้น ข่ายทะเล หรือผักนึ่งขึ้นกลาง
น้ำ (ผักนึ่งขึ้นใบกลมกว่าผักนึ่งธรรมดา) เอาใบมาตำแล้วทาที่แผล

(นายพวน อนันตภูมิ)

การวิเคราะห์

ยากกลางบ้านที่ใช้รักษาโรค และความเจ็บปวดบางอย่างนั้น มักเป็นโรค
และความเจ็บปวดที่มีอาการไม่มากนัก ยาเหล่านี้หาได้ง่าย มีอยู่ทั่วไป

(นอกจากยาหมู่ ซึ่งหากหาเครื่องยาได้ก็น่าจะศักดิ์สิทธิ์ตามที่อธิบายสรรพคุณไว้) และเวลาใช้หมู่ก็จะอาศัยพลังจิต และคำถาอาคมประกอบด้วย เพื่อความขลัง อันจะเป็นผลทางจิตใจของผู้ป่วย

ยาเหล่านี้หากได้มีการศึกษาริเคราะห์ทางวิทยาศาสตร์ ก็จะช่วยให้ผู้ไข้เกิดความมั่นใจมากขึ้น ไม่ใช่ใช้เพราะไม่มีอะไรจะใช้เท่านั้น

๔. ความเชื่อเกี่ยวกับอาสีพ

๑. การนับโปะนั้นขึ้นต้นตองนี้

๑. ปักเสาประโคน

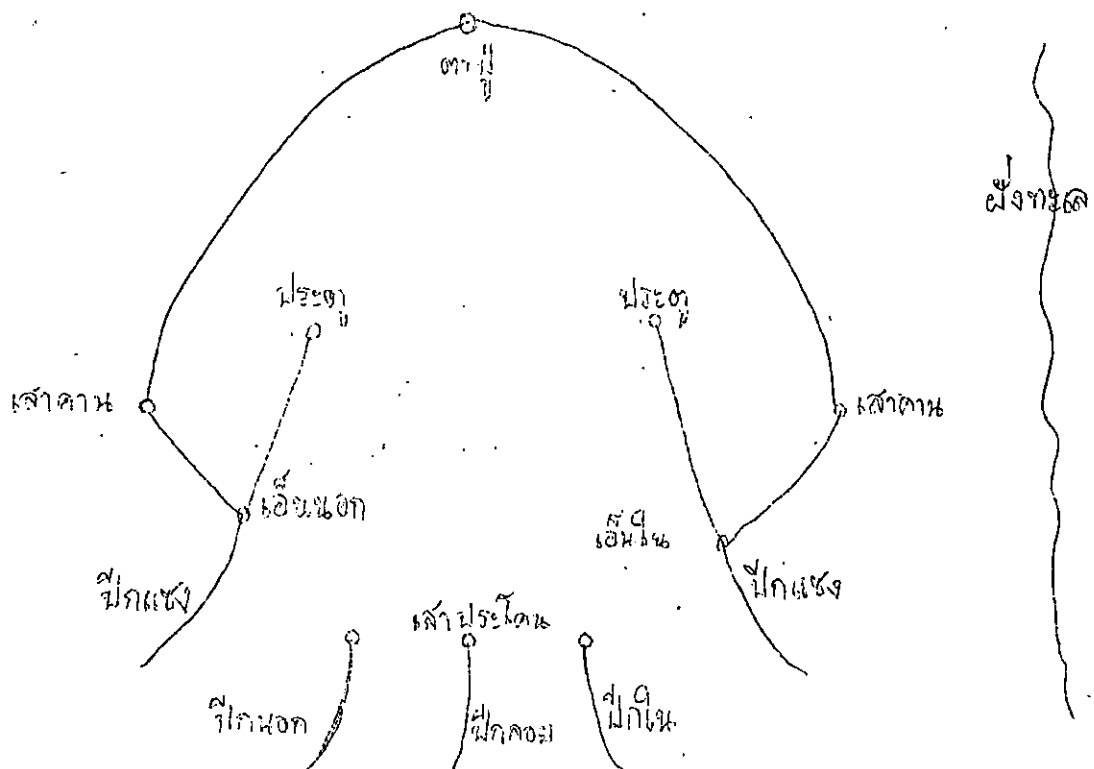
๒. ทาประตุ ๒ เสา

๓. ปักเสาดำปู เสาที่สำคัญที่สุด ต้องเซ่นไหว้

๔. เอ็นนอกเอ็นในวัดจากกลางประโคน ถึง กลางประตุ

๕. ลงเสาดาน ระยะจากประตุถึงเสาดานเท่ากับประตุถึงดำปู

๖. ลงเผือก เวลาลงต้องจุดประทัดบอกเจ้าที่ (ดูรูปประกอบ)

๒. การเลือกไม้มาต่อเรือต้องเลือกดูไม้ที่ไม่มีตำ ถ้าที่ตามอยู่ดังกล่าวจะทำให้เกิดภัยอันตรายแก่เรือ เกิดทุกข์กับเจ้าของเรือ ถือว่าเป็นเสนียด

การต่อเรือส่วนมากใช้ไม้ตะเคียน แต่ปัจจุบันอาจใช้ไม้ยาง ไม้เต็ง ไม้ตะเคียนเป็นไม้ที่เชื่อว่ามีผีนางตะเคียนสิงอยู่ เวลาจะเอามาต่อเรือต้องบอกเจ้าแม่ตะเคียนเสียก่อน ถ้าไม่บอกเจ้าแม่ตะเคียนจะมาขัดขวางทำให้ไม่สะดวกในการต่อเรือ การบอกนั้นก็ใช้วิธีไหว้ ขออนุญาต

เมื่อต่อเรือเสร็จแล้ว จะเอาเรือลงจากคานต้องดูฤกษ์ วันดี ทว่าการบวงสรวงเจ้าที่ที่ต่อเรือ และเชิญแม่ย่านางขึ้นประทับเรือ

การเอาเรือลงจากคานตามฤกษ์วันดี จะทำให้เรือออกทะเลแล้วได้ปลามาก

ส่วนการเชิญแม่ย่านางนั้น จะเชิญตั้งแต่จะเริ่มต่อเรือ และต้องรู้ว่าแม่ย่านางที่หัวเรือนั้นชื่อ สุภาวดี หรือแม่ย่านางพญานะ ต้องเชิญองค์นี้ประทับหัวเรือ แล้วจึงมาเชิญแม่ย่านางเจิม อยู่กลางลำหึ่งกราบซ้าย และกราบขวา

แล้วมาเชิญแม่ย่านางกลางลำชื่อ กู่นาค กู๋ทอง กู๋เงิน

บทเขื่อนนั้นต้องเริ่มด้วยการเอ่ยชื่อคนที่ต่อเรือเป็นคนแรก ครูเรือ คือ ท่านมโหสถให้ท่านมาประทับอยู่กับเรือ

บทเขื่อนมีดังนี้

"ขอเชิญครูเรือ พ่อศรีมโหสถให้ท่านมาประทับอย่าตกเนื้อตกใจ เรือเกิดชนหินชนผา มาขอให้วิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ที่ครูเรือ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป และขอเชิญวิญญาณแม่ย่านางสุภบดี ที่ท่านตกเนื้อตกใจที่วิญญาณของท่านหลบหลีกไปทีอื่น ที่ใด ขอเชิญวิญญาณของท่าน เสด็จมาประทับอยู่หัวเรือ อย่าตกเนื้อตกใจ และขอเชิญวิญญาณแม่ย่านางพญานะที่วิญญาณของท่านตกเนื้อตกใจ ถูกชนหินชนผา หรือถูกชน

มาขอเชิญวิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ยังหัวเรือ อย่าตกเนื้อตกใจ อยู่เป็นที่ เป็นทาง
ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป และขอเชิญวิญญาณของแม่ย่านางเจิม วิญญาณของท่านตกเนื้อตกใจ
สะดุ้ง ผวา ถูกชนหินชนผามา ขอวิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ยังกราบซ้าย และกราบ
ขวา และขอเชิญวิญญาณของท่านจงคุ้มครองรักษาตลอดเครื่องเครา ให้นำไปถึงจุด
หมายปลายทาง นำเอาลากโซคลากสุดแท้แต่เจ้าแก้ว และไต่กัง จะนำสิ่งหนึ่งสิ่งใด
ขอให้ท่านคลใจได้สิ่งนั้น ตามปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ และขอเชิญวิญญาณ
ของแม่ย่านางระวาง กู่นาค กู๋ทอง กู๋เงิน เชิญวิญญาณของท่านเสด็จมาอยู่ยังที่ยัง
ทางยังระวาง อย่าตกเนื้อตกใจ สะดุ้งผวา ขอเชิญวิญญาณของท่านนำเอากลาก โซค-
ลาก ทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการที่ได้ถือนเรือ แก้วแก้วเรือจะต้องการสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขอให้
ได้สิ่งนั้นสมความปรารถนาทุกสิ่งทุกอย่างทุกประการ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไปเถิด"

การบรรจุแม่ย่านางจะต้องเตรียมของไว้ให้พร้อม พอได้ฤกษ์แล้วมีผู้หญิง
เดินผ่านมาเขาจะบรรจุเป็นแม่ย่านางทันที ถ้าเป็นหญิงสาว เวลาฝนเห็นแม่ย่านางก็
จะเป็นสาว

เครื่องเซ่นไหว้แม่ย่านาง ส่วนมากเป็น ขนมเปียะ ผลไม้ กระดาษเงิน
กระดาษทอง รูป เทียน

เมื่อตั้งเครื่องสังเวยแล้ว จึงอัญเชิญแม่ย่านางมารับเครื่องสังเวย แล้ว
จึงทำพิธีเจิมหัวเรือ โดยใช้นิ้วแม่มือขวาเจิมที่หัวเรือ ๓ จุด ๒ ข้างแก้ม อีกข้าง
ละ ๓ จุด (เจิมจุดบนก่อน แล้วลงมาจุดล่างซ้ายและล่างขวา) จากนั้นเจิมแก้ม
หน้าเรือ หน้าตางักแง ทางซ้าย และขวาของแก่ง

เจิมเสร็จเรียกลากให้แม่ย่านางนำลากมาให้ แล้วจึงใช้ทองปิดตรงหน้า
แก่งและข้างแก่ง

การเรียกกลานนั้นกล่าวดังนี้

" ขอให้แม่ย่านางทั้งหมดช่วยกันทุกแรง แล้วแต่เจ้าแก้ว และไต่กิ่งที่นำเรือไป ขอให้ให้นำไปพบเอกลาก โขคลากต่าง ๆ นานา เช่นว่า เขาต้องการได้ปลา กุ้ง หมีก ให้แม่ย่านางนำไป พร้อมทั้งฝากแก่เจ้าที่ แม่ธรณีท่านท้าวหน้าค่าเจ้าทะเล ให้ควบคุมแม่ย่านางเรือไปได้เอกลาก โขคลาก ตลอดจนอันตรายเหตุร้ายอย่าให้เกิดในทะเล ขอให้เจ้าที่ เจ้าธรณี ท้าวหน้าค่า เจ้าทะเล หักพาไปให้หมด อย่าให้มีสิ่งอันตราย "

แม่ย่านางเรือนั้นเชื่อกันเป็นผู้หญิง บางคนยืนยันว่าเคยเห็นเป็นสาวสวย แต่บางคนเห็นเป็นหญิงแก่ บางคนก็เห็นเป็นหญิงกลางคน ถ้าแม่ย่านางมาปรากฏให้เห็น ก็จะมีไหว้และบอกขอให้อย่าได้พบภัยอันตราย บางทีคนในเรือทำสิ่งไม่ดี เช่นทำเรือสกปรก ล้างเรือไม่สะอาด แม่ย่านางก็มาปรากฏ (มาเยี่ยม) หรือ บางทีเรือจะไปเกยหินแม่ย่านางก็มาปลุกไต่กิ่งให้ลุกขึ้น เรือก็ไม่ชน การเอาผู้หญิงลงเรือแม่ย่านางอาจไม่ชอบจะขัดขวาง แต่แม่ย่านางบางลำก็ชอบ ไม่เหมือนกัน

ส่วนเจ้าทะเลนั้นเป็นผู้ชาย เวลาไปในทะเลมักบนเจ้าทะเล ขอให้เจ้าทะเลช่วยเหลือ อย่าให้มีภัยพายุ อย่าให้มีอันตราย ส่วนของที่จะใช้บนเจ้าทะเลอาจเป็นหัวหมู ขนมน้ำ แล้วแต่ว่าตั้งใจถวายอะไร

เมื่อไปกลางทะเล ลมพายุที่ร้ายแรงที่สุดคือลมตะวันตกและลมตะโก เพราะเป็นลมพัดเอาเรือออก ลมอื่น ๆ จะร้ายแรงอย่างไรก็ยังไม่พัดเข้า ชาวประมงจะรู้ล่วงหน้าว่าจะมีตะโก โดยดูว่ามีคลื่นขึ้นตั้งตัว แล้วแผ่นดินออกเป็นดินกระพรวนกระจ่ายออก ถ้าดินกระจ่ายออก และคลื่นต่ำลงมาลมจะพัดแรงมาก ให้ทะเลเกิดคลื่น ถ้าไปพบเรืออย่างนั้นต้องทอดสมอ บางคนท่องคาถา "นโม ตสสะ"

ถ้าเป็นหน้าว่าว มีลมว่าว ลมอุกรา ลมตะวันออก เป็นลมแรง ทำให้ทะเลเป็นคลื่นสามเหลี่ยม ชัดเรือทำให้วิ่งลำบาก

อีกอย่างหนึ่งคือลมวง จะเกิดกับลมสลาตัน พัดแรงหมุนรอบเอาน้ำขึ้น บางทีหอบเอาหลังคาบ้านปลิว บางทีหอบเอาเรือเอียงคว่ำลง ถ้าพบลมวง ชาวประมงจะ "ตัด" โดยใช้มีดยกขึ้นแล้วว่า "นโม ตส" เมื่อถึงคำว่า ตส ก็เอามีดในมือตัดไปในอากาศ เชื่อกันว่าลมวงเป็นพวกผีพราย (พรายลม) ถ้าไม่ตรงเรือจริงๆ ไม่ควรตัด เพราะเป็นบาป

ถ้าไปในทะเลเห็นท้องฟ้าเป็นสีเหลืองจะมีลมแต่ไม่ร้ายแรง ถ้าเป็นสีแดงเป็นลำเหมือนต้นตาลอย่างนี้จะมีลมในทะเลแรงมาก เป็นลมที่ทำให้เกิดคลื่นใหญ่กว่าเรือได้ เรือสมัยก่อนเป็นเรือใบจะไม่กล้าออกทะเลถ้าฟ้าแดง แต่สมัยนี้เป็นเรือใช้เครื่องยนต์มักไม่ค่อยกลัวกันแล้ว

การจะดูว่าตรงไหนมีปลาชุมดูที่น้ำ ถ้าน้ำแดงจะไม่ค่อยมีปลาเป็นน้ำสูงเหมือนไฟ น้ำจะร้อยเป็นเมือก เหนียวติดอวนขึ้นมาปลาจะจมลงก้นทะเลหมด

เวลาจะลงโป๊ะ ต้องไปขอฟีจากเจ้าที่กลางทะเล ต้องมีผ้าแดง กระดาษเงิน กระดาษทอง กิมฮวย ๒ อัน อั้งตัว ๑ อัน ไปเซ่นไหว้เจ้าที่โป๊ะ

ภัยที่ชาวประมงกลัวอีกอย่างหนึ่งคือ "ผีพราย" เป็นประกายไฟแดง ๆ เหลือง ๆ มาจับเสากระโดงเรือ แล้วจะวิ่งลงท้องเรือ จะทำให้เรือจม จะต้องใช้น้ำมันหมูทาเสากระโดง หากราบเรือ พรายจะกลัวเพราะเป็นผีแขก หรืออาจทำน้ำมนต์ ไล่ก็ได้ คาถาทำน้ำมนต์มีหลายบท เช่น "พุทธ เว ศัสสะ อัมมะ เว ศัสสะ สังฆะ เว ศัสสะ พุทธัสสะ"

พรายจะเกิดขึ้นได้ทั้งเมื่อทะเลเรียบและเวลาเกิดคลื่นลม บางทีโตเท่า ลูกมะพร้าว มาเกาะเสากระโดงทำให้เรือเหียบ จมได้

ผู้ที่ออกทะเลจะมีของขลังติดตัวไป เช่น แขนพระเครื่องหรือใช้กลึงหา ที่เรียกว่า ซื่อประตูลี (มีส่วนงอกออกมาเชื่อมลำต้นกับกิ่ง) ใช้แขวนคอ ผูกคาดเอว (ดูหน้า ๕๒๓ ประกอบ)

ถ้าพบศพกลางทะเล และศพนั้นอยากให้อยู่กับเขาขึ้นมาเรือจะเข้าไปหา ศพนั้นเอง และถ้าช่วยเก็บศพขึ้นมาแล้วจะทำให้ทำมาหากินดี ก่อนเก็บขึ้นเรือต้องจุดธูป บอกแม่ย่านาง และหากกระสอบชุบน้ำไปปิดโขนเรือเสียก่อน ไม่ให้แม่ย่านางเห็น พอถึงฝั่งก็ทำบุญอุทิศกุศลให้ศพนั้นจะทำให้ทำมาหากินดี ร่ำรวยได้

ถ้าไปพบสัตว์ใหญ่ในทะเลอย่าไปทำร้าย จะมีโชคดี แต่ถ้าทำร้าย จะได้ ทุกข์ ไม่ได้ลาภผล

ถ้าพบสิ่งแปลก ๆ เช่น ลูกไฟลอยขึ้นมาจากทะเล ห้ามหัก เพราะพวก นี้เป็นพราย ถ้าหักจะวิ่งเข้ามาหาเรือทันที

ผีพรายนั้นไม่ใช่จะพบกันทุกคน เชื่อกันว่าคนโชคร้ายจึงจะได้พบ

แต่ก่อนนั้นบรรพบุรุษเล่ากันว่า มีเงือกน้ำ หน้าเหมือนคนหางเหมือนปลา ถ้าเซ่นไหว้จะให้ดู พวกนี้เป็นพวกมีบุญคล้ายเทวดารักษาท้องทะเล เมื่อถึงเวลาดี จึงขึ้นมาให้เห็น

คนโบราณห้ามคนที่ไปในทะเลพูดถึงพราย ลม ปลา วฬ ถ้าพูดแล้วกลัว จะตามปาก (เป็นไปตามที่พูด) และยังห้ามพูดว่าไปหาปลาถ้าได้มาจะเอามาต้ม มา แก่ง เพราะการพูดไว้ล่วงหน้า จะทำให้ไม่ได้ปลาเลย

ปัจจุบันคนที่ไม่นับถือเรื่องต่าง ๆ มีมากขึ้น เช่นไม่ไหว้แม่ย่านาง แต่พวก

ที่ยังนับถือเรื่องต่าง ๆ อยู่จะทำประมงได้ผลดีกว่า มีความเจริญรุ่งเรือง ร่ำรวยขึ้น

ถ้าไปถึงตามเกาะที่มีเจ้าศักดิ์สิทธิ์ก็ต้องเช่นไหว้ ห้ามไปผูกตลก คะนอง
อย่างเช่นเจ้าเกาะเสม็ดไม่ชอบให้พูดจาตลกคะนอง

สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เชื่อถือกันมากอย่างหนึ่งคือ กรมหลวงชุมพร ฯ เช่นเวลา
ออกทะเลไปพบคลื่นซัด ลมแรงก็จะบนกับท่านคลื่นลมจะเบาลง หากใครบนกับท่านแล้ว
มักแก้บนด้วยการออกไปยิงปืนกลางทะเลเพราะท่านชอบปืน ศาลกรมหลวงชุมพร ฯ อยู่
ที่ประแสร์ สัตหีบและ ชุมพร เมื่อท่านยังไม่สิ้นท่านเป็นผู้มีบุญฤทธิ์ มีคาถาอาคมป้องกัน
กันตัว ท่านเก่งมากในทางทะเล มีคนยืนยันว่าท่านหายตัวได้ เสกใบมะขามเป็นตัว
ต่อตัวแทน ปากท่านศักดิ์สิทธิ์ท่านพูดอย่างไรจะเป็นอย่างนั้น คนจะเชื่อถือและเกรงกลัว
แม้สัตว์ร้ายก็เกรงกลัวท่าน ท่านเป็นผู้มีอำนาจในตัวของท่านเอง

สิ่งทีชาวประมงนับถืออีกอย่างหนึ่งคือ เจ้าตามเกาะ เช่นเจ้าเกาะช้าง
ซึ่งศักดิ์สิทธิ์มาก เจ้าแม่ทับทิมเกาะเสม็ด

ก่อนออกทะเลถ้าฝันว่าไปพบผีลอยน้ำ หมายความว่าจะได้ลาก จะได้
ภาพ ได้สิ่งที่ต้องการมาก

ถ้าฝันว่าเรือเกยหิน หมายความว่าจะได้อะไรเลย

ถ้าฝันว่ามีคนมาเกาะปลายเสา หมายความว่า จะได้ลาก

ถ้าฝันว่า จับปลาใหญ่ได้ หมายความว่า จะได้อะไรเลย

ถ้าฝันว่ามีปิศาจมาเกาะเรือ หมายความว่า จะได้อะไรเลย

ถ้าฝันว่า ตัวเองล้มเจ็บ, บาดเจ็บในเรือ หมายความว่า จะได้

อะไรเลย

เมื่อเดินทางไปกลางทะเล ถ้าไปพบเหราใหญ่ ห้ามหักเพราะจะขัดลาก

(นายสงวน สิทธิชัย)

การวิเคราะห์

ความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพที่รวบรวมมาเป็นความเชื่อเกี่ยวกับอาชีพประมง ความเชื่อเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องโชค - ลาง ฤกษ์ยาม ความฝัน ลังคคีลลิตี และปรากฏการณ์ธรรมชาติด้วย และล้วนเชื่อถือเพื่อเป็นขวัญ กำลังใจ ในการประกอบอาชีพของตน

ปัจจุบันความเชื่อเหล่านี้จางลงบ้างเพราะความเจริญทางเทคโนโลยี และ วิชาการทางวิทยาศาสตร์ แต่ชาวประมงส่วนมากก็ยังคงมีความเชื่อถืออยู่ เพื่อ "ไม่ให้ ผิดธรรมเนียม"

บทที่ ๕

สรุปและเสนอแนะ

จุดมุ่งหมาย ขอบข่าย และความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านครั้งนี้ จะรวบรวมวรรณกรรมประเภท มุขปาฐะ ซึ่งประกอบด้วยนิทานชาวบ้าน เพลงชาวบ้าน คำกล่าว ปรีชา และ ความเชื่อ จากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง ในช่วงเวลาระหว่างเดือนมีนาคม ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านจากตำบลทั้ง ๒ ไว้ ไม่ให้การสืบทอด ชาติช่วง และยังเป็นความภาคภูมิใจของเจ้าของวรรณกรรมอีกด้วย นอกจากนี้จะได้ จำแนกประเภท วิเคราะห์ และเผยแพร่วรรณกรรมเหล่านี้ เพื่อให้เข้าใจวรรณกรรม และเจ้าของวรรณกรรม อันจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่ทำงานใกล้ชิด หรือ วางแผน พัฒนาท้องถิ่นดังกล่าวต่อไป

วิธีการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จะเก็บข้อมูลประเภทวรรณกรรมชนิดที่เป็นข้อมูล ปฐมภูมิ (Primary Sources) โดยการสัมภาษณ์และบันทึกเสียงลงในแถบบันทึก เสียงแบบตลับ แล้วนำมาถอดข้อความอย่างละเอียด จากนั้นจึงจำแนกประเภท และ วิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ต่อไป

ผลการรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลประเภทวรรณกรรมที่รวบรวมได้จากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย ทั้ง ๕ ประเภท จำแนกประเภทและ จำนวนได้ดังนี้

นิทานชาวบ้าน	๕๓	เรื่อง
เพลงชาวบ้าน	๓๕	เพลง
คำกล่าว	๑๘	บท
ปริศนาคำทาย	๑๖๒	ข้อ
ความเชื่อ	๘๕	ประการ

ส่วนข้อมูลจากตำบลบ้านเพ อำเภอมะนัง จำแนกประเภท และจำนวน
ได้ดังนี้

นิทานชาวบ้าน	๘๒	เรื่อง
เพลงชาวบ้าน	๘	เพลง
คำกล่าว	๑๖	บท
ปริศนาคำทาย	๙๔	ข้อ
ความเชื่อ	๕๒	ประการ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

๑. นิทานชาวบ้านจากทั้ง ๒ ตำบล มีจำนวนมาก แต่ละเรื่องต่างก็มีสาระในตัวเอง และสะท้อนสภาพสังคม ความเชื่อ ค่านิยม ของท้องถิ่นออกมา เช่น นิทานจากตำบลบ้านเพ จะมีเรื่องเกี่ยวกับเกาะต่าง ๆ และท้องทะเลมากกว่า นิทานจากตำบลตาขัน

๒. นิทานที่ตรงกับนิทานท้องถิ่นอื่น ๆ มีหลายเรื่องเช่น ตามองล่าย เหตุที่งูเหลือมไม่มีพิษ สุวรรณสาม เป็นต้น

๓. การศึกษานิทานชาวบ้าน ช่วยให้เข้าใจสำนวน และสำเนียงภาษาถิ่น ที่ต่างไปจากภาษามาตรฐาน

๔. เพลงชาวบ้านที่ปรากฏในท้องถิ่น และอาจถือเป็นเพลงประจำท้องถิ่น คือ เพลงเอ๋ย เพลงวาง และเพลงไอ้เป่

๕. เพลงกล่อมเด็กจากตำบลตาขัน มีลีลา วิธีร้องต่างไปจากเพลง กล่อมเด็กถิ่นอื่น

๖. บทเพลงจากทั้งสองตำบล บางส่วนเป็นเพลงที่กวีชาวบ้านแต่งขึ้นเอง ในระยะไม่นานมานี้ จึงสะท้อนความคิด และเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ชัดเจน

๗. ปริศนาจากทั้งสองตำบลมีความคล้ายคลึงกันในด้านรูปแบบที่มักจะทาย เป็นปริศนายาว ๆ ปริศนาจากตำบลบ้านเพ จะทายเรื่องทางทะเลด้วย ในขณะที่ปริศนา จากตำบลตาขันมักจะทายเรื่อง ในการดำรงชีวิต และการทำอาชีพกสิกรรม

๘. ความเชื่อของชาวตำบลบ้านเพที่เกี่ยวกับอาชีพประมงมีมาก ถึงแม้ ปัจจุบันก็ยังเชื่อถือกันอยู่มากโดยเฉพาะเรื่อง แม่นางเรือ

การอภิปรายผล

ผลของการรวบรวมและศึกษาวรรณกรรมจากตำบลตาขัน อำเภอบ้านค่าย และตำบลบ้านเพ อำเภอเมืองครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า สังคมของชุมชนทั้งสองนี้ยังมี ลักษณะเป็นสังคมชนบทอยู่มาก แต่เนื่องจากการมีถนนตัดผ่าน และการที่ชุมชนทั้งสอง ตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวจังหวัด ซึ่งมีสภาพเป็นสังคมเมือง จึงอาจเป็นเหตุให้มีความเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว วรรณกรรมบางประเภท บางประการที่ดึกดำบรรพ์ และมีคุณค่า และ เหมาะกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ ก็อาจถูกทำลายไปได้โดยเร็ว นับว่าเป็นเรื่องที่น่า เสียหาย จึงเป็นหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องที่จะต้องหาทางอนุรักษ์ หรือ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป เพื่อให้เจ้าของชุมชนรุ่นต่อไป เกิดความภูมิใจใน เอกลักษณ์ของชุมชนของตน

ความแตกต่างของข้อมูลจากทั้งสองท้องถิ่นนี้ ทำให้เห็นว่าสังคมกสิกรรมเป็น สังคมที่สร้างสรรค์วรรณกรรมต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะประเภทเพลงพื้นเมือง

หรือ เพลงปฏิพากย์ และ การเล่นต่าง ๆ ส่วนสังคมที่มีอาชีพประมงจะไม่ค่อยมีการสร้าง-
สรรค์ดังกล่าว เพราะไม่เหมาะสมกับการทำงานกลางทะเลที่ต้องต่อสู้กับคลื่นลม และอันตราย
ที่มองไม่เห็น

ข้อเสนอแนะ

๑. วรรณกรรมบางประเภทควรอนุรักษ์ไว้เพื่อศึกษาความคิดอ่าน การแก้
ปัญหา และจินตนาการของคนรุ่นก่อน อันจะเป็นแนวทางให้เข้าใจคนรุ่นก่อน ซึ่งเป็นผู้
สร้างบ้านแปงเมืองมาก่อน เช่น นิทาน อธิบายชื่อสถานที่ และ อธิบายเหตุต่าง ๆ
นิทาน ตำนาน และ เทวปกรณัม เป็นต้น
๒. วรรณกรรมบางประเภทมีคุณค่าทางสุนทรียภาพ และความบันเทิง
หากอนุรักษ์ไว้ และปรับปรุงบางส่วนก็จะสามารถเข้าถึง และ "จับใจ" คนฟังได้ดี เช่น
เพลงไอ้เป้ เพลงเอ๋ย เป็นต้น หากมีการสอดแทรกเนื้อหาที่ทันสมัย เหตุการณ์บ้านเมือง
หรือ วิทยาการต่าง ๆ ก็จะได้รับคามนิยมมาก
๓. วรรณกรรมบางประเภทมีส่วนสร้างสรรค์สังคม ควรอนุรักษ์ไว้ เช่น
นิทาน ตำนาน และ เทวปกรณัม บทเพลง และความเชื่อบางประการ ช่วยให้สังคมมีระเบียบ
ผู้คนทำความดี และอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข
๔. วรรณกรรมบางประเภทมีคุณค่าทางสร้างสรรค์สติปัญญา ควรนำมาใช้
ให้เป็นประโยชน์ในการศึกษาในปัจจุบัน ได้แก่ ปริศนาคำทาย
๕. วรรณกรรมบางประเภทที่ล้าสมัย หรือไม่มีประโยชน์ก็ควรมีการอธิบาย
ด้วยเหตุผลให้เป็นที่ยอมรับ เช่น ความเชื่อ เรื่องผีพราย
๖. วรรณกรรมบางประเภทเช่น ความเชื่อเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ
นั้น เกิดจากการสังเกตกันมาหลายชั่วอายุคน หากได้ผนวกเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่ จะเป็น
ประโยชน์แก่การดำรงชีวิต และการประกอบอาชีพมากขึ้น

๗. ควรมีการเผยแพร่ว่ารณกรรมต่าง ๆ ให้เจ้าของชุมชนรวมถึงคนต่าง
ท้องถิ่นได้ทราบ พร้อมกับการอธิบาย และวิเคราะห์ให้เข้าใจอย่างถูกต้องด้วย

๘. ควรจะได้มีการศึกษาวรรณกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ ในท้องถิ่นอื่น ๆ
ให้กว้างขวางทั่วไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

จินตนา ยอดยิ่ง ประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้านในเขตอำเภอเมืองแพร่ จังหวัดแพร่ ปรินญาณีพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๑๙ , ๓๖๒ หน้า

เชิดชาย เหล่าหล้า ศ.อ.(พิเศษ) สังคมวิทยาชนบท แพร่พิทยา ๒๕๑๕, ๓๘๒ หน้า

ทัศนีย์ ทานตวณิช คหิชาบ้าน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ๒๕๒๓, ๓๔๓ หน้า

ทัศนีย์ ทานตวณิช และคณะ การศึกษาและรวบรวมวรรณกรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ระยะต้น) โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ๒๕๒๒, ๑๐๘ หน้า (ภาคผนวก ๔๖๙ หน้า)

บุญเต็ม พันรอบ และภาณี มหาจันทร์ การสำรวจลักษณะสังคมและวัฒนธรรม - พื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โครงการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ บางแสน ๒๕๒๒, ๑๑๘ หน้า (ภาคผนวก ๗๐ หน้า)

พระภาสิไทย ไตรภูมิพระร่วง โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา ๒๕๑๕, ๓๒๗ หน้า

ยุพดี จรรย์ยานนท์ การศึกษานิทานชาวนบ้านตำบลจอมพระ อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ปรินญาณีพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๒๒, ๓๐๓ หน้า

ศรีสุตา เอื้อนกรินทร์ วรรณกรรมพื้นบ้านผไทย ตำบลเรณู จังหวัดนครพนม ปรินญาณีพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๒๐, ๕๕๐ หน้า

สุกัญญา สุจฉายา เรื่องเพลงในเพลงปฐพีพากย์ เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ
เรื่อง เพลงพื้นบ้านภาคกลาง จัดโดยคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๒๕๒๓, ๒๗ หน้า

สุริยา คงประเสริฐ วรรณกรรมไทยรามัญ ตำบลคลองตากุด อำเภोधำรงราษฎร์
จังหวัดราชบุรี ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ประสานมิตร ๒๕๒๒, ๕๓๔ หน้า

อัมพร ชูระเจน ประวัติของชื่อตำบล และหมู่บ้านในเขตอำเภอมะนัง นครศรีธรรมราช
ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ๒๕๒๑,
๒๘๔ หน้า

เอนก นาวิกมูล เพลงนอกศตวรรษ สำนักพิมพ์การเวก ๒๕๒๑, ๓๘๒ หน้า

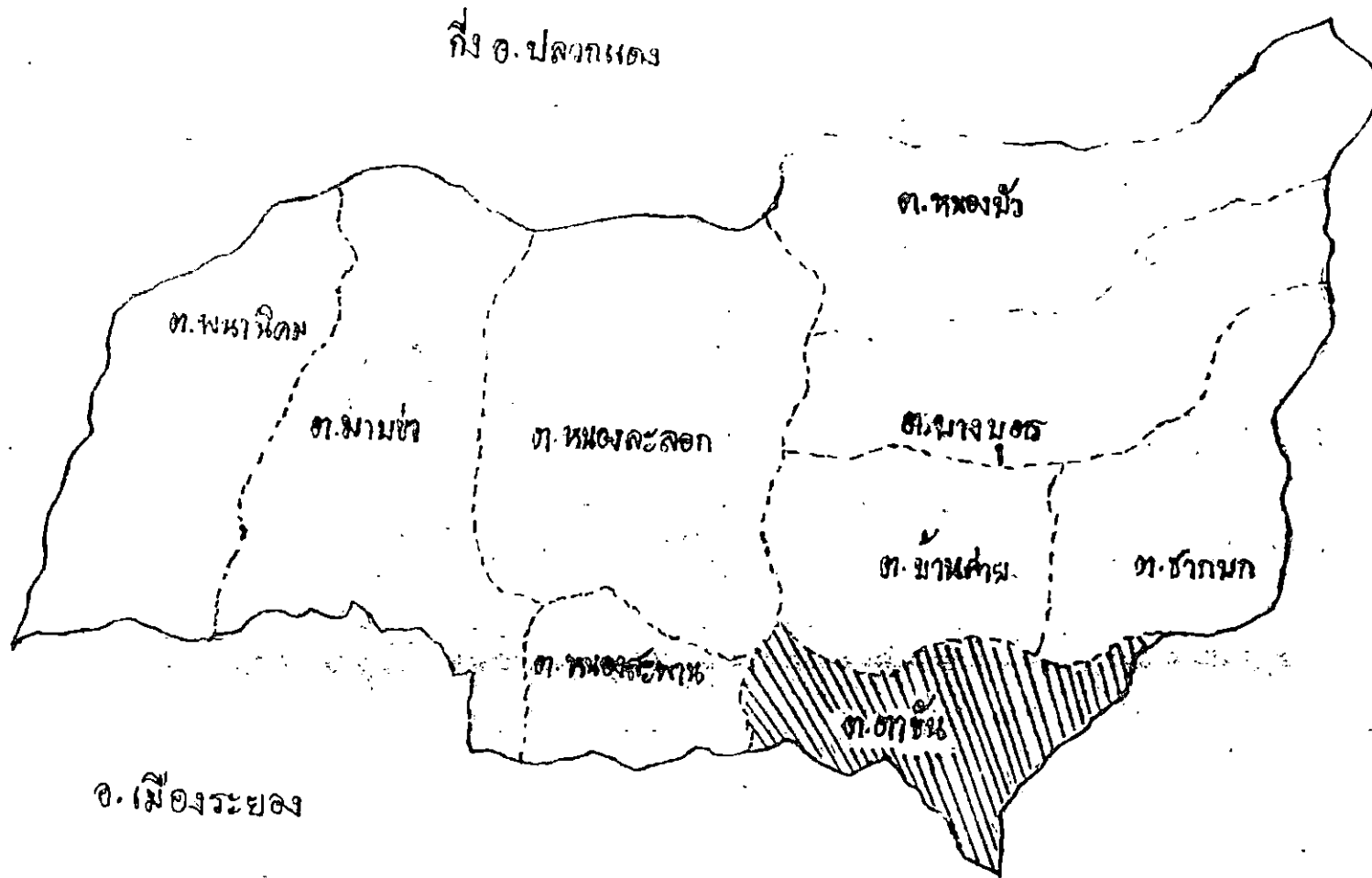
แผนที่อำเภอบ้านค่าย

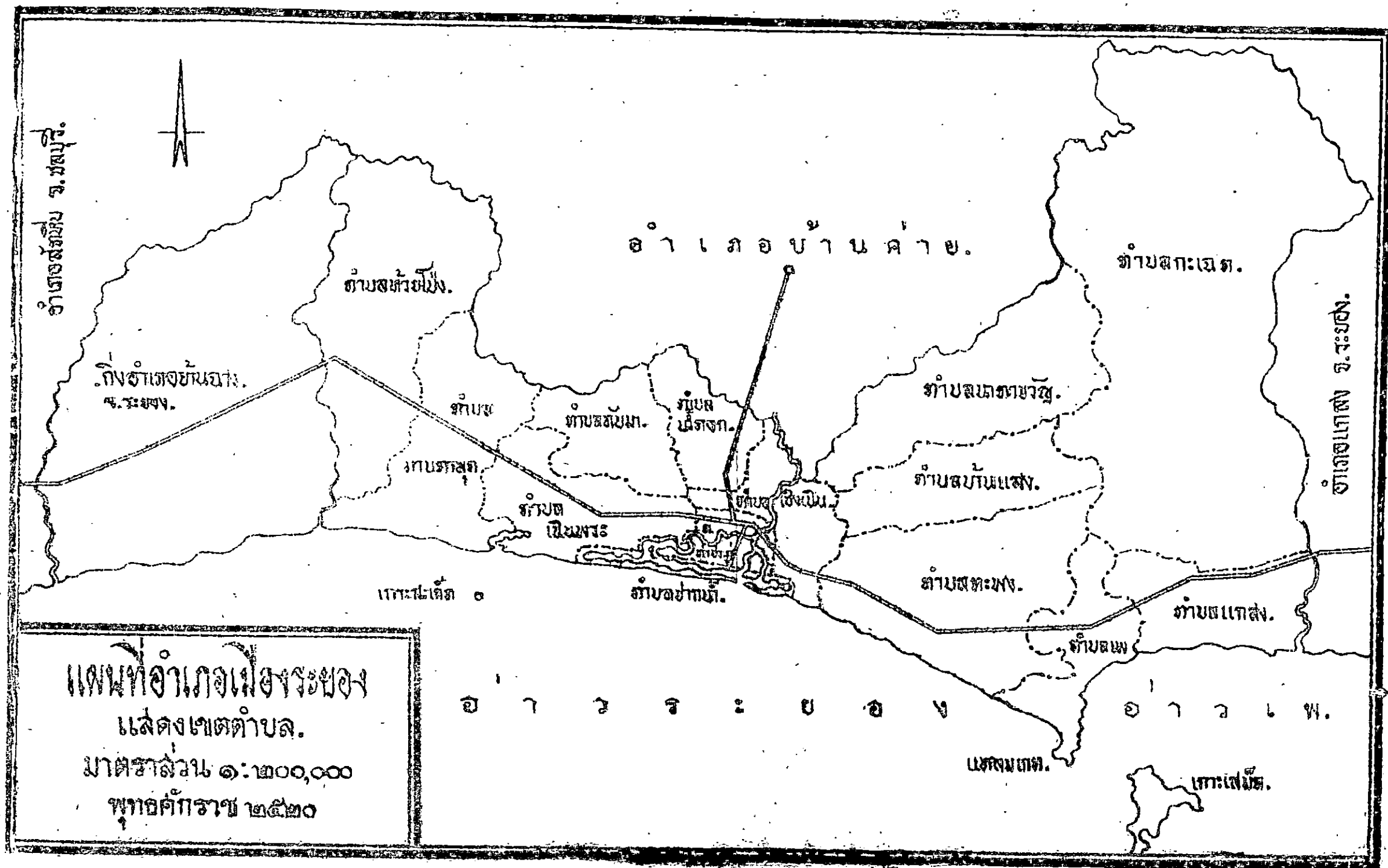
กิ่ง อ. ปลวกแดง

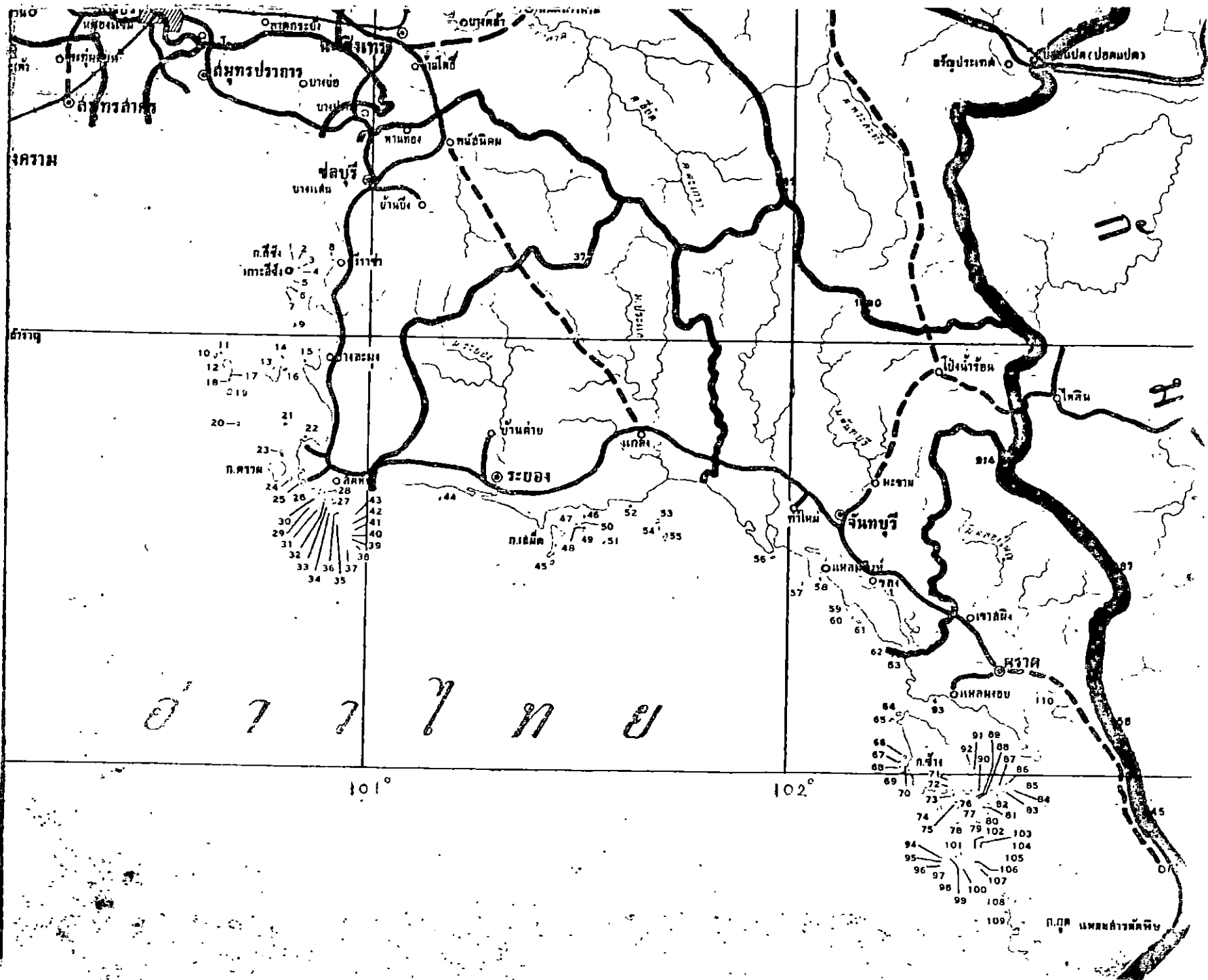
อ. แก่งสูง

อ. เมืองระยอง

ถนนสุขุมวิท

บัญชีรายชื่อเกาะนอกจากที่แสดงไว้ในแผนที่

๑. ขามใหญ่	๒. ขามน้อย	๓. ปรง
๔. รัตนดอกไม้	๕. ยายท้าว	๖. ค้างคาว
๗. ท้ายคาหมื่น	๘. ลอย	๙. นก
๑๐. เหลื่อม	๑๑. เหลื่อมน้อย	๑๒. ไข่
๑๓. ล้าน	๑๔. สาก	๑๕. จุ่น
๑๖. ครก	๑๗. ขูช้าง	๑๘. กสิงบาตาล
๑๙. มารวิชัย	๒๐. รั้น	๒๑. รางเกวียน
๒๒. เกล็ดแก้ว	๒๓. ครามน้อย	๒๔. อีร้า
๒๕. ไก่เตี้ย	๒๖. เต่าหม้อ	๒๗. พระ
๒๘. พระน้อย	๒๙. อีเลา	๓๐. ยอ
๓๑. แมว	๓๒. หมู	๓๓. นางรำ
๓๔. จระเข้	๓๕. ขาม	๓๖. ปลาหมึก
๓๗. จวง	๓๘. จาน	๓๙. โรงโชน
๔๐. โรงหนัง	๔๑. นางเกลื่อ	๔๒. แสมสาร
๔๓. แรด	๔๔. เสกิต	๔๕. จันทน์
๔๖. ปลาตีน	๔๗. ขาม	๔๘. กุ๊ก
๔๙. ค้างคาว	๕๐. กรวย	๕๑. ทะลุ
๕๒. ขี้ปลา	๕๓. มันโน	๕๔. มันกลาง
๕๕. มันนอก	๕๖. สะบ้า	๕๗. นมสาว
๕๘. จูฬา	๕๙. นางรำ	๖๐. เปริด
๖๑. กวาง	๖๒. จิกนอก	๖๓. จิกกลาง
๖๔. ข้างน้อย	๖๕. มะปริง	๖๖. สุวรรณ

๖๗. หยวก	๖๘. ปลี	๖๙. มั่นนอก
๗๐. มั่นใน	๗๑. มะปริง	๗๒. พรวัวใน
๗๓. พรวัวนอก	๗๔. คลุ้ม	๗๕. เหลาใน
๗๖. เหลากลาง	๗๗. เหลานอก	๗๘. หวาย
๗๙. ใบตั้ง	๘๐. จาน	๘๑. จานน้อย
๘๒. ไม้ซี่ใหญ่	๘๓. ไม้ซี่เล็ก	๘๔. ฝาละมีใต้
๘๕. หม้อนอก	๘๖. ฝาละมีเหนือ	๘๗. หม้อใน
๘๘. ลอม	๘๙. งาม	๙๐. กระบุง
๙๑. สิม	๙๒. สลัก	๙๓. ปุย
๙๔. เกียน	๙๕. กลาง	๙๖. มะปริง
๙๗. รัง	๙๘. ตุ้น	๙๙. มะปริง
๑๐๐. กระ	๑๐๑. ทองหลาง	๑๐๒. ลอม
๑๐๓. ขาม	๑๐๔. กระคาด	๑๐๕. หมากร
๑๐๖. ระยั้งใน	๑๐๗. ระยั้งนอก	๑๐๘. ไม้ซี่เล็ก
๑๐๙. แรท	๑๑๐. นก	

